

Фирдоуси Шāх-Нāме

IX

Фирдоуси
Шāх-Нāме

IX

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ
НАРОДОВ ВОСТОКА

Т Е К С Т Ы

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

Ф И Р Д О У С Ъ
Ш Ā Х - Н Ā М Е

К Р И Т И Ч Е С К И Й Т Е К С Т

Т о м ІХ

С О С Т А В И Т Е Л Ь Т Е К С Т А А. Е. Б Е Р Т Е А Ъ С

П О Д Р Е Д А К Ц И Е Й А. Н У Ш И Н А

М О С К В А • 1 9 7 1

СОДЕРЖАНИЕ

От составителя	5
Указатель	11
Текст	1-400

Настоящий, девятый, том завершает полное издание критического текста *Шāх-нāме* Фирдоусй, бессмертного свода эпических преданий иранских народов. В IX том входят разделы, посвященные царствованиям последних Сасанидов — от Хусрау Парвйза до Йаздгирда.

7-4-4
147-70

Ф И Р Д О У С Й
Ш А Х - Н А М Е
т. IX

На персидском языке

*Утверждено к печати Институтом востоковедения
Академии наук СССР*

Редактор М. М. Хасман	Технический редактор С. В. Цветкова
Художник А. М. Олевский	Корректор О. Л. Щигорева

Сдано в набор 11/III 1970 г. Подписано к печати 18/V 1971 г. Формат 84×108¹/₁₆.
Бум. № 1. Печ. л. 26,75 Усл. п. л. 44,94. Уч.-изд. л. 36,28. Тираж 3600 экз.
Изд. № 2055. Зак. 2216. Цена 4 р.

Главная редакция восточной литературы издательства «Наука»
Москва, Центр, Армянский пер., 2

Ордена Трудового Красного Знамени
Московская типография № 7 «Искра революции» Главполиграфпрома Комитета
по печати при Совете Министров СССР
Москва, пер. Аксакова, 13.

ОТ СОСТАВИТЕЛЯ

Девятый том критического текста *Шāх-нāме* составлен в общих чертах так же, как предыдущие тома. Однако ввиду того, что этот том — последний, составитель провел некоторые дополнительные работы, нужные для подготовки к следующему этапу критики текста, намеченному редактором первых двух томов Е. Э. Бертельсом (см. т. I, Предисловие, стр. 19). Прежде всего, для установления отношения нового текста к существующим изданиям и рукописям XV в. большая часть текста этого тома (стр. 127–222) сличена с изданиями Т. Макана (условное обозначение С) и Ж. Моля (условное обозначение Р) по тексту издания Барухим (условное обозначение Т), где они сведены, а также частично (стр. 227–228) — с известной, переписанной для тимурида Байсункара рукописью из собрания Гулистанского дворца в Тегеране (условное обозначение Г).

Это сличение показало, что в обследованной нами части текста, как и предполагал Е. Э. Бертельс¹, до восьмидесяти процентов всех чтений и вариантов, отобранных Т. Маканом и Ж. Молем как лучшие и старейшие из сорока семи использованных ими поздних рукописей, можно найти в одной или двух-трех из привлеченных для составления нашего текста пяти самых старых рукописей *Шāх-нāме*. В тех случаях, когда эти варианты попадают в разночтения нашего текста, а в основном тексте стоят признанные лучшими чтения рукописей Л и I, совпадения одной или нескольких рукописей (например, IV и VI) с С или Р нами отмечены (например, IV, VI, С — بدان). Чтения, отдельные бейты, иногда небольшие отрывки, совершенно отсутствующие в использованных нами рукописях и имеющиеся только в С и Р, следует считать позднейшими, появившимися во всяком случае после XV в., искажениями текста *Шāх-нāме*. В нашей работе они отброшены, кроме нескольких случаев, когда имеющийся только в С или Р бейт оказывался переведенным Бундари². Напротив, очень большое число чтений, в основном рукописей Л и I, а также отчасти других трех использованных рукописей, помещенных в основной текст и разночтения и отсутствующих в С и Р, может быть признано наиболее старым и достоверным рукописным материалом. Этот ценный материал публикуется впервые в настоящем издании.

¹ См. т. I, Предисловие, стр. 17. Ср. А. Е. Бертельс, *Отношение нового критического издания «Шах-наме» Фирдоуси к прежним изданиям*, — «V Межвузовская научная конференция по иранской филологии (Тезисы докладов)», Душанбе, 1966, стр. 31–36.

² Ср. т. I, Предисловие, стр. 17.

В процессе подготовки настоящего издания, особенно двух первых томов, опытные текстологи, к которым редактор Е. Э. Бертельс обращался за советом, неоднократно рекомендовали привлечь для составления текста дополнительно другие старейшие рукописи *Шāх-нāме*. Первая такая рекомендация, полученная в 1954 г. от С. Нафиси, была принята, и, начиная с IV тома, была привлечена каирская рукопись *Шāх-нāме* XIV в., оказавшаяся в ряде мест полезной, но довольно мало изменившая общий ход составления текста. В. Ф. Минорский в письме³ к Е. Э. Бертельсу от 11 февраля 1956 г., содержащем отзыв на предварительную публикацию части нового текста *Шāх-нāме* в XIII выпуске «Кратких сообщений Института востоковедения» (1955 г.), задавал вопрос: «Достаточно ли вы выбрали рукописей?», — и рекомендовал (признавая, правда, что шансов на успех мало) разыскать две очень старые (возможно, XIII и XIV вв.) рукописи из частных европейских собраний, появившиеся на иранской выставке в Лондоне в 1931 г. и описанные в каталоге этой выставки⁴. Я. Рыпка в аналогичном письме, помеченном 1 апреля 1956 г., писал: «В целом у меня такое впечатление, что четырех рукописей, принятых за основу, — недостаточно для текста, который так перепутан, как текст «Шах-наме», — и рекомендовал продолжить поиски «добайсункаровских» рукописей в Турции и Иране. Такая же общая, не конкретная рекомендация, соединенная с призывом ко всем специалистам по творчеству Фирдоуси искать старые рукописи *Шāх-нāме*, чтобы помочь московскому изданию, содержится в рецензии Я. Рыпки на первый том настоящего текста⁵. Предположение относительно того, что очень старые рукописи *Шāх-нāме* еще имеются в «каком-нибудь уголке Ирана, Афганистана, Пакистана или Индии», высказано в анонимной иранской рецензии на тот же первый том⁶. Совершенно конкретные рекомендации имеются в содержательной рецензии покойного А. Атеша на первые два тома настоящего издания. Он указывает на две стамбульские рукописи коллекции дворца Топкапу, переписанные в 731/1330-31 г. и 772/1370-71 г., описания которых были впервые опубликованы через год после выхода в свет первого тома настоящего текста, и дает образцы сличения этого текста с указанными рукописями. Судя по приведенным им образцам,

³ Архив Е. Э. Бертельса.

⁴ См.: «An Illustrated Souvenir of the Exhibition of Persian Art at Burlington House», London, 1931, 2 ed. (6. г. и м. изд.). На стр. 32 этого каталога воспроизведена страница рукописи с подписью: «The Prisoner, illustration to the Shah-nama, c. 1200—1210, Ajit Ghose, Coll. [Calcutta]». В. Ф. Минорский сообщает в упомянутом письме, что эта страница взята из полной рукописи *Шāх-нāме*, экспонировавшейся на выставке. Датировка В. Ф. Минорского — одного из составителей каталога — «около 1200—1210» представляется нам сомнительной. Почерк и характер миниатюры говорят скорее о середине XIV в. На стр. 34 каталога воспроизведена страница рукописи с подписью: «Alexander building a wall against Gog and Magog, illustration to the Shah-nama, early XIV century, Henry Vever, Coll. [Paris]». Об этой рукописи В. Ф. Минорский также сообщает, что она была полная, но после выставки, ввиду наличия в ней прекрасных миниатюр, она была разрезана и продана по частям в разные руки.

⁵ «Archiv Orientalní», 29, 1961, S. 691.

⁶ Журн. «سخن», 11-й год издания, № 8—9 (январь 1961 г.), стр. 1031.

рукопись 772 г. х. стоит близко к рукописи Л, а рукопись 731 г. х. — к рукописи IV и, соответственно, I⁷.

Не исключая возможности широкого использования в дальнейшем другими исследователями вновь обнаруженных «добайсункаровских» рукописей для решения конкретных вопросов выбора разночтений, мы полагаем все же, что сейчас, когда работа над московским изданием закончена, можно сделать следующий вывод: первоначально привлеченного рукописного материала для данного, определенного Е. Э. Бертельсом, этапа работы было достаточно, а дополнительное привлечение рукописи К, придав в ряде частей текста бóльшую уверенность работе составителей, умножило в то же время количество плохих вариантов в разночтениях.

Все, кому приходилось работать над текстом *Šāx-nāme*, отмечают необыкновенное изобилие сравнительно мелких расхождений в рукописях этого памятника при общей большой стабильности текста. Т. Макан отмечал «a pretty general conformity» текста (Предисловие, стр. XXI), а Ж. Моля находил в рукописях «une conformité suffisante pour une décision critique» (стр. CI предисловия к французскому переводу) и считал, что все варианты «мало влияют на ход повествования» и касаются более частных. Основываясь на этом, Т. Нёльдеке в своем отличном текстологическом разборе *Šāx-nāme*⁸, не утратившем значения до сих пор, писал: «Можно допустить, что со временем все же удастся отобрать несколько рукописей в качестве твердой общей основы для текста лучшего, чем существующие»⁹. На протяжении всего своего текстологического разбора он в то же время показывает всю шаткость выбора конкретного «правильного» чтения из имеющихся вариантов лишь на основе сопоставления рукописей, эстетических критериев и субъективной эмоциональной убежденности, не подкрепленной глубокими филологическими основаниями.

Интересно отметить, что субъективная убежденность отдельных исследователей приводила в дальнейшем к тому, что они при выборе конкретных чтений становились сторонниками какого-либо одного из двух существовавших до недавнего времени изданий *Šāx-nāme* — Ж. Моля или Т. Макана. Сам Т. Нёльдеке, например, предпочитал Ж. Моля Т. Макану; С. Нафиси думал так же и поместил даже в IX томе издания Барухим все чтения Ж. Моля в основной текст, а все чтения Т. Макана — в разночтения, — на том основании, что текст Ж. Моля «ближе к языку Фирдоуси» [ср. замечание Е. Э. Бертельса относительно того, что и при попытках одну неизвестную величину (т. е. текст Фирдоуси. — А. Б.) объяснять при помощи другой столь же неизвестной (т. е. языка Фирдоуси. — А. Б.) движения вперед получиться не может (т. I, Предисловие, стр. 17)]. Другой опытный иранский текстолог, Дабир Сияки, напротив, в своем популярном издании *Šāx-nāme* безоговорочно предпочитает текст Т. Макана тексту Ж. Моля и вносит даже выпущенные Ж. Молем, И. Вуллерсом и С. Нафиси, как подложные, бейты этого издания опять в основной текст. По его мнению, лучшие рукописи *Šāx-nāme* — это известные

⁷ См. «Şarkiyat mecmuası», V, Istanbul, 1964, s. 156—157.

⁸ «Das Iranische Nationalepos», S. 195—205.

⁹ Ibid., S. 197.

ему, очевидно, по описаниям, использованные для составления нашего текста (данный IX том) рукописи I, K и Г (следует отметить, что выделенные им «лучшие» рукописи I и Г дают вариант текста, очень близкий к изданию Т. Макана), а также никем пока не использованная рукопись из частного собрания Ибрахима Хакпура в Тегеране¹⁰.

Проведенное нами сличение подготовленного на основе рукописей Л, I, K, IV, VI и перевода Бундари текста IX тома с изданиями С и Р и рукописью Г, а также приведенные материалы и соображения позволяют прийти к следующим выводам.

Во-первых, в настоящем издании выявлена, собрана и издана основная масса старейших и лучших чтений *Шāх-нāме*, имеющихся в самых старых сохранившихся рукописях. Пределы этого «ядра» чтений благодаря использованию старейших рукописей весьма значительно сужены и уточнены по сравнению с изданиями, выполненными Т. Маканом, Ж. Молем, И. Вуллерсом и, в этой части текста (т. IX), С. Нафиси. Отбор из общей массы чтений старейших рукописей, произведенный составителем и редактором для основного текста, хотя и не бесспорный в частностях, еще значительно сужает пределы «ядра». Систематическое привлечение большего числа «добайсункаровских» рукописей (например, упомянутых стамбульских) вряд ли помогло бы выявлению этого основного ядра, очевидного уже при сопоставлении рукописей Л, I, IV и VI, и безусловно сильно перегрузило бы аппарат текста дополнительными разночтениями. Однако выборочное использование их безусловно дало бы возможность в ряде конкретных случаев более уверенно выбирать чтения. Такого рода работу следует отнести, правда, уже к следующим этапам критики текста.

Во-вторых, в *Шāх-нāме* вряд ли можно рассчитывать на более «правильный» выбор конкретных чтений для основного текста лишь на основе сличения изданий и рукописей, хотя бы и большего их числа. Отмеченные Т. Нёльдеке факторы (гетерогенная основа всех существующих рукописей, невозможность определить, в какой мере и как конкретно Фирдоуси пользовался источниками и т. п.) и опыт работы над новым изданием *Шāх-нāме* подтверждают мысль, высказанную тем же Т. Нёльдеке: конкретный обоснованный выбор чтений возможен лишь на основе филологического углубления в текст. Первым этапом такого углубления мы считаем предложенное Е. Э. Бертельсом составление словаря-конкорданса на основе текста нашего нового издания — проверенного «ядра» старейших чтений.

В-третьих, сейчас можно наметить некоторые пути дальнейшего исследования текста *Шāх-нāме*. Так, например, определившиеся две группы близких и совпадающих чтений (включая иногда графические варианты и даже ошибки): группа часто (но не во всем) сходящихся рукописей и издания I, IV, С и Г и менее четкая группа Л, K, VI и Р — дают материал для исследования вопроса об отражении в рукописях гетерогенного происхождения двух принадлежащих самому Фирдоуси редакций *Шāх-нāме*¹¹, а также для

¹⁰ شاهنامه... فردوسی، جلد نخست،... بکوشش محمد دبیر سیاقی، تهران، ۱۳۳۵، پیشگفتار

¹¹ Ср. М.-Н. О. Османов, *Относительно некоторых дат жизненного пути Фирдоуси*, — КСИНА, 65, М., 1964, стр. 132 и сл.

установления общей стеммы важнейших авторских и более поздних редакций текста памятника.

Как и в предыдущих томах, в основном тексте по возможности сохранены графические начертания рукописи Л, а в разночтениях — начертания старейшей из дающих данное чтение рукописей. Однако в некоторых случаях от передачи этих начертаний, иногда — стяжений, сделанных переписчиком для экономии бумаги, пришлось отказаться, так как они затрудняют восприятие текста. Пришлось отказаться также от передачи мелких несущественных разночтений, встречающихся систематически и единообразно, так как они излишне загружают издание и затрудняют пользование им. Мы приводим здесь подобные случаи.

1. Рукописи дают всегда هديها, نامهها. Мы приняли в тексте هديه ها و نامه ها, так как иначе в первом случае иногда трудно решить, есть ли это множественное число слова نامه или слова نامه (встречаются и другие аналогичные затруднения).

2. Л дает всегда گفت و گوی, в тексте принято گفت و گوی.

3. Л дает иногда پیش گاه, в тексте — پیشگاه.

4. Рукописи и издание С дают گینوش, только Р дает, в соответствии с греческой формой имени, конъектуру گینوس; в тексте принято искаженное گینوش, очевидно «правильное» для *Šāx-nāme*, если учесть возможность сирийской передачи.

5. Рукописи IV и VI иногда дают (имеющееся и в печатных изданиях) ошибочное начертание کند آور; в тексте — всюду исправленное по этимологии کنداور, разночтения не даны.

6. Л дает всегда هرکه, هرج, آنج и т. п., принятое нами в тексте. Разночтения هرکه, هرچه, آنچه и т. п. по другим рукописям не отмечены.

7. В использованных нами рукописях, не различающих ب и پ, невозможно установить, имеем ли мы чтение برمنش или پرمنش. Слово پرمنش считается общеизвестным и зафиксировано даже словарем Диххуда, однако редактор тома А. Нушин, на основе проведенного им исследования, предложил всюду в тексте заменить پرمنش на برمنش (ср. پست منش и т. п.), что нами и выполнено. Такое же исправление было ранее предложено в письме М. Минови Е. Э. Бертельсу.

8. Не учтены расхождения типа زاولستان (Л и I) и زابلستان (К и VI); زبان (Л и другие рукописи) и زفان (иногда I); شست (все рукописи) и شصت (издания); سلاح и سليح (ЛI) نوشت (I); لاژورد и لاچورد (I); نېشت (I).

9. Л дает всегда کين вместо کاین, однако такое начертание затрудняет понимание (иногда получается путаница کينه — کين), и нами принято всюду в тексте начертание کاین.

10. Часто встречающийся *radīf* او — اوای в Л обычно дан в форме او, иногда с мелко написанным ی в конце одного мисра; во всех других рукописях он дан в форме اوای. В тексте в этом *radīfe* и рифме на و всюду принято начертание اوای.

11. Почти по всему тексту, где допускает метр, Л дает усеченную форму предлога ز, остальные рукописи дают از. В тексте принято во всех таких случаях ز (ср. т. VI, «От составителя», стр. 5—6).

12. Издания последовательно исправляют начертание شارسان на شارستان (так же в дру-

гих словах с этим окончанием), искусственно подчиняя слово требованию метра. Все рукописи дают начертание *شارستان*, принятое нами в тексте.

13. В рукописях разнбой *نیاطوش — نیاطوس*. Нами принято чаще всего встречающееся в рукописях *Шāх-нāме* написание *نیاطوس* (древнее искажение из *تیادوس*).

14. Разнбой в передаче артикля, изафета и т. п. после конечной *ха-йи хавваз*, имеющийся в рукописях и изданиях, устранен: артикль с именем существительным дан всюду по типу *فرستاده‌ی* («посланец»), второе лицо глагола—всюду по типу *کرده‌ای*, изафет—всюду по типу *خانه‌ی من*. Имеющееся в Л начертание типа *خانه‌ی من* нами не принято.

15. Часто встречающееся в Л начертание типа *نیکوی* (*нйкувй*) вместо *نیکویی*, подтвержденное рифмой (см., например, Хусрау Парвйз, б. 1703: *توی — پهلوی* *пахлавй-тувй*), сохранено нами в тексте.

16. Встречающаяся, особенно в рукописях IV и VI, *хамза* в словах типа *آئین* заменена на *ی — آیین*.

17. Многочисленные разночтения *برین — بدین*, *بران — بدان* смысла бейта, как правило, не меняют, однако часть их сохранена в аппарате данного тома, так как относительно этих разночтений трудно сделать окончательный выбор без специального исследования употребления предлогов *بر* и *به* при сложных глаголах в языке *Шāх-нāме*. Эти разночтения появились, очевидно, в результате сходства начертаний *بر* и *بد* в архаичном почерке. Судя по всему, часто начертание *بر*—результат неправильного прочтения начертания *بد* в *بدین*, укоренившегося при последующей переписке.

А. Бертельс

УКАЗАТЕЛЬ

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

- ا
- آبتين (Абитин)
Фарайин 10; Йаздгирд 558
- آذر (Азар), месяц
Хусрау Парвиз 4079; Шируйа 166
- آذربادگان (Азарабадаган)
Хусрау Парвиз 1564, 1674; Йаздгирд 64
- آذرگشسپ (Азаргушасп), огонь,
храм огня
Хусрау Парвиз 1, 140, 258, 906, 1118,
1601, 2032, 2128, 3956; Йаздгирд 65
- آذرگشسپ (срдар) (Азаргушасп), военачальник
Хусрау Парвиз 479 (?), 1831
- ارجاسپ (Арджасп)
Йаздгирд 569
- ارد (Ард), день
Йаздгирд 1
- اردييل (Ардабил)
Хусрау Парвиз 11, 544, 949
- اردشير بابكان (Ардашир [Первый]) и
(Ардашир Бабакаан)
Хусрау Парвиз 327, 328, 343, 485, 1421,
1626, 3546, 3552; Йаздгирд 588, 589(?), 667
- اردشير [سوم] (Ардашир [Третий])
Шируйа 600; Ардашир 1, 17, 27, 34, 37,
41; Фарайин 16
- اردوان (Ардаван)
Хусрау Парвиз 328, 1628
- اردیبهشت (Урдибишшт)
Йаздгирд 526
- ارژنگ چین (Аржанг-и Чин)
Хусрау Парвиз 2999
- آرش (Ариш)
Хусрау Парвиз 366, 428; Шируйа 317
- ارمنييه (Арманийа), ارمنيه (Арманийа)
Хусрау Парвиз 12, 100, 544, 3271
- اروندرو (Арвандруд)
Йаздгирд 248, 367
- آزرم دخت (Азармдухт) и آزر (Азарм)
Азармдухт 1, 10
- زند استا و زند (Аста у Занд) см. также زند
Хусрау Парвиз 810, 911, 1603 (Занд у
Аста), 2131
- اسفنديار (Исфандийар)
Хусрау Парвиз 340, 2497; Шируйа 323;
Йаздгирд 570
- اسکندر см. سکندر
- اشتاد (Аштад), اشتاگشسپ (Аштагушасп)
Хусрау Парвиз 1833; Шируйа 19, 23, 54,
72, 78, 95, 96, 102, 344
- اشکانيان (Ашканийан)
Хусрау Парвиз 327, 334
- افراسياب (Афрасийаб)
Хусрау Парвиз 842, 1287, 1911, 2774;
Йаздгирд 566
- فریدون см. آفریدون
- الانان (Аланан)
Хусрау Парвиз 3130
- الانشاه خسرو پرويز (Аланшāх) см. также خسرو پرويز
Хусрау Парвиз 209, 223, 229, 305
- التونيه (Алтунийа)
Йаздгирд 381

- آمل (Āmul)
 Ҳусрау Парвиз 2878, 2885, 2928, 2933,
 3527; Ҳаздгирд 264
- آمود (Āmūd), равнина (дшт)
 Ҳусрау Парвиз 2854, 2855, 2863, 2896.
- اندیان (Андийān)
 Ҳусрау Парвиз 100, 537, 1136, 1164, 1353,
 1408, 1621, 1775, 1791, 1830, 2149
- اندیو شهر (Андйв шахр?)
 Ҳусрау Парвиз 2136
- اورمزد (Ўрмазд), день? (روز?)
 Ҳусрау Парвиз 1636
- اورمزد (Ўрмазд), богатырь (گرد)
 Ҳусрау Парвиз 1834
- اورنғ см. ورنғ
- آهرمن (Āharman) и اهرمن (Ахраман) см. также
 ریمن (Рйман)
 Ҳусрау Парвиз 2513, 3110, 4072; Шйруйа
 184; Ҳаздгирд 36, 141, 350
- اهواز (Ахвāз)
 Ҳусрау Парвиз 3690, 3723
- ایران (Ирān) и ایران زمین (Ирāнзамйн)
 Ҳусрау Парвиз 2, 8, 101, 287, 289, 342,
 363, 368, 383, 390, 424, 486, 487, 488,
 489, 635, 787, 801, 802, 832, 844, 889,
 897, 902, 917, 1083, 1144, 1167, 1173,
 1206, 1233, 1287, 1300, 1308, 1339,
 1346, 1352, 1369, 1370, 1498, 1589, 1671,
 1731, 1828, 1835, 1903, 2104, 2305, 2309,
 2311, 2376, 2386, 2392, 2412, 2435, 2442,
 2445, 2446, 2447, 2456, 2468, 2473, 2499,
 2504, 2520, 2525, 2559, 2561, 2638, 2668,
 2760, 2776, 2777, 2781, 2808, 2853, 2920,
 3116, 3119, 3183, 3251, 3258, 3260, 3335,
 3341, 3360, 3365, 3453, 3528, 3552, 3554,
 3604, 3690, 3812, 3818, 3822, 3835, 3843,
 3867, 3874, 3883, 3933, 3954, 3955, 4056,
 4081; Шйруйа 32, 43, 59, 128, 137, 254,
 407, 409, 481, 521, 524, 546, 547; Ардашйр
 1, 3, 10, 16, 18, 20, 23; Фарāйин 22; Ҳазд-
 гирд 58, 66, 79, 80, 105, 127, 146, 168,
 195, 268, 298, 317, 320, 368, 461, 562,
 719, 728, 762
- ایرج (Ирадж)
 Ҳусрау Парвиз 1307, 1311, 3260, 3528,
 3532; Ҳаздгирд 563
- ایزدگشسپ (Изадгушасп)
 Ҳусрау Парвиз 1678, 1740, 1853, 1866,
 1869, 1965, 2192, 2847, 2900
- ایوان خسرو (Айвāн-и Ҳусрау)
 Ҳусрау Парвиз 3685
- آیین گشسپ (Āйингушасп)
 Ҳусрау Парвиз 141(?)
- ب
- بابک (Бāбак)
 Ҳусрау Парвиз 430
- بابل (Бāбил)
 Ҳаздгирд 368
- بابوی ارمنی (Бāбуй-и Арманий)
 Ҳусрау Парвиз 860
- باربد (Бārбад)
 Ҳусрау Парвиз 3611, 3621, 3624, 3626,
 3627, 3634, 3672, 3676, 3677, 3799; Шйруйа
 374, 375
- بالوی (Бālуй)
 Ҳусрау Парвиз 1136, 1150, 1163, 1408,
 1436, 1523, 2151
- باهله (Бāхила)
 Ҳусрау Парвиз 978, 983
- بخارا (Буҳārā)
 Ҳаздгирд 462, 759, 785
- برآسای (?) (Барāсāй?)
 Ардашйр 35
- بردع (Барда‘)
 Ҳусрау Парвиз 11, 481, 544, 545; Шйруйа
 131
- برزمهر (Барзмхр)
 Ҳусрау Парвиз 2145
- برسام (Барсām)
 Ҳаздгирд 457, 460, 767, 791, 803, 906, 813

- برطاس (Буртас)
 Ҳусрау Парвиз 3790; Ширӯя 207
- (برج) (Бара), знак зодиака Овен
 Ҳусрау Парвиз 3568
- бست (Буст)
 Ёаздгирд 324, 422
- бстам (Бистам) см. گستهه
 Ҳусрау Парвиз 1104, 1107, 1108
- بغداد (Бағдад)
 Ҳусрау Парвиз 4, 13, 128, 3554; Ёаздгирд 247, 250, 297
- بلخ (Балх)
 Ҳусрау Парвиз 461; Ёаздгирд 751
- بندوی (Биндуй), خراد (Биндуй-и Ҳаррад)
 Ҳусрау Парвиз 1, 99, 134, 150, 177, 447, 521, 538, 575, 578, 634, 641, 645, 670, 695, 700, 713, 722, 740, 753, 762, 765, 766, 770, 775, 780, 894, 895, 896, 910, 911, 912, 920, 929, 945, 951, 952, 966, 968, 972, 976, 1571, 1576, 1578, 1584, 1620, 1697, 1830, 1870, 1931, 1939, 2075, 2079, 2087, 2096, 2098, 2105, 2112, 2143, 2869, 2899, 2901, 3141; Ширӯя 139, 142; Ёаздгирд 572
- بو بكر (Бу Бакр)
 Ёаздгирд 88
- پور بهرام پور سيانش (Бахрам пур-и Сийавуш), پور سيانش (Пур-и Сийавуш)
 Ҳусрау Парвиз 678, 726, 740, 745, 754, 761, 768, 780, 895, 904, 915, 927, 932, 937, 942, 1844(?)
- (روز) بهرام (Бахрам), день
 Ҳусрау Парвиз 2574, 2601
- (سياره) بهرام (Бахрам), планета
 Ҳусрау Парвиз 3598; Ёаздгирд 39, 339
- بهرام چوبين (Бахрам-и Чубина), بهرام چوبينه (Бахрам-и Чубин), چوبينه (Чубина)
 Ҳусрау Парвиз 62, 74, 77, 85, 96, 119, 136, 137, 142, 147, 152, 167, 170, 179, 180, 184, 197, 198, 205, 213, 226, 265, 281, 326, 347, 355, 359, 425, 429, 434, 440, 448, 456, 471, 499, 513, 540, 546, 555, 585, 586, 588, 595, 601, 608, 620, 638, 645, 648, 676, 731, 748, 765, 767, 770, 778, 818, 851, 862, 863, 869, 872, 876, 879, 881, 900, 919, 929, 931, 932, 935, 936, 939, 947, 950, 952, 982, 1529, 1585, 1615, 1617, 1645, 1652, 1665, 1666, 1689, 1720, 1721, 1723, 1725, 1729, 1739, 1777, 1788, 1795, 1796, 1799, 1808, 1813, 1819, 1823, 1845, 1857, 1859, 1866, 1874, 1881, 1896, 1915, 1917, 1924, 1949, 1950, 1951, 1962, 1963, 1968, 1973, 1978, 1979, 1983, 1985, 1986, 1988, 1990, 1996, 1997, 1999, 2009, 2014, 2018, 2020, 2185, 2193, 2205, 2213, 2219, 2233, 2241, 2248, 2250, 2255, 2260, 2262, 2266, 2268, 2276, 2284, 2303, 2306, 2308, 2310, 2328, 2329, 2332, 2348, 2353, 2362, 2363, 2365, 2374, 2380, 2383, 2384, 2389, 2391, 2393, 2424, 2437, 2440, 2442, 2452, 2455, 2457, 2464, 2467, 2470, 2513, 2525, 2532, 2558, 2572, 2579, 2581, 2601, 2611, 2618, 2624, 2668, 2676, 2685, 2689, 2699, 2712, 2714, 2717, 2728, 2740, 2832, 2843, 2857, 2864, 2892, 2898, 2908, 2912, 2936, 2965, 2975, 3050, 3052, 3111, 3386; Ширӯя 132, 135, 137, 138, 274; Ёаздгирд 354, 592
- بهرام گور (Бахрам Гур)
 Ёаздгирд 109
- بهمن (Бахман)
 Ҳусрау Парвиз 3060
- بيژن طرخان (Бйжан, тарҳан, т. е. Нйзак)
 Ёаздгирд 444, 446, 450, 459, 762, 763, 766, 783, 793, 796, 800, 802, 814, 815, 817, 819, 821
- بيستون (Бйсутун)
 Ҳусрау Парвиз 243
- پ (П)
- پارس (Парс)
 Ҳусрау Парвиз 364, 827
- خسرو پرويز см. خسرو پرويز

پشن (Пашан)
 Ҳусрау Парвиз 3636
 پوران (Pūrān), پوران (Pūrānduḡt)
 Pūrānduḡt 1, 3, 8
 پور تخواره (Pūr-i Taḡvāra)
 Ҳусрау Парвиз 2152
 پیروز (Pīrūz)
 Ҳусрау Парвиз 1315, 1318, 1319, 1629(?),
 3117(?)
 پیروز خسرو (Pīrūz-i Ҳусрау), پیروز
 Ардашир 9, 24, 32, 38, 42, 44, 45; Pūrān-
 duḡt 7, 9
 پیروز شاپور (Pīrūz-i Šāpūr)
 Ёаздгирд 167, 173, 175
 پیروزه (Pīruza), трон
 Ҳусрау Парвиз 3589, 3593, 3594
 پیغمبر هاشمی (Pāyḡambar-i Hāshimī) см. также
 محمد
 Ёаздгирд 178
 پیکار گرد (Pīkāḡ-i gurd), песня
 Ҳусрау Парвиз 3652
 پیکند (Pīkānd)
 Ёаздгирд 794

ت

تبرگ (Taburg)
 Ҳусрау Парвиз 2823, 2826, 2830, 2841,
 3032
 تخوار (Taḡvār) и تخواره (Taḡvāra)
 Ҳусрау Парвиз 580, 590, 1249, 1832, 3938,
 3953, 3960, 3963, 3965
 تور (Tūr)
 Ҳусрау Парвиз 1305, 1911, 3290; Ёазд-
 гирд 562
 توران (Tūrān) شهر ترکان (Шахр-и Туркān)
 Ҳусрау Парвиз 287, 489, 842, 2186, 2412,
 2422, 2447, 2692, 2776, 2791, 3251, 3258,
 3784, 3812; Шируйа 59, 137
 تیر (Tīr), планета Меркурий (سیاره)
 Ҳусрау Парвиз 1886, 3599; Ёаздгирд 40

ث

ثريا (Ṣurayā)
 Ҳусрау Парвиз 1560

ج

جادوستان (Jādūstān) см. также هندوستان
 Ҳусрау Парвиз 3258; Шируйа 219
 جاماسپ (Jāmāsp)
 Ҳусрау Парвиз 3537, 3539, 3556; Шируйа
 326
 جانفروز (Jānfurūz)
 Ҳусрау Парвиз 1855
 جانوسپار (Jānūsipār)
 Шируйа 391
 جمشید (Jāmshīd) и جَم (Jamm)
 Ҳусрау Парвиз 840, 1356, 2091, 2495, 2647;
 Шируйа 313, 539; Ёаздгирд 557
 جهرم (Jahram)
 Шируйа 376; Фарруҳзād 1
 جهن برزین (Jah-n-i Burzīn), جهن (Jah-n)
 Ҳусрау Парвиз 3523, 3526
 جیحون (Jaiḡhūn)
 Ҳусрау Парвиз 2465, 2476; Ёаздгирд 124,
 765, 804

چ

چاچ (Čāč)
 Ҳусрау Парвиз 2151, 3272; Ёаздгирд 760,
 767, 770
 بهرام چوبینه см. چوبینه
 چيچست (Čiychast)
 Ҳусрау Парвиз 1569
 چين (Čin) и ترک و چين (Турк у Чин)
 Ҳусрау Парвиз 363, 383, 488, 2194, 2217,
 2286, 2302, 2311, 2330, 2334, 2336, 2387,
 2390, 2422, 2445, 2461, 2468, 2476, 2520,
 2559, 2566, 2690, 2698, 2715, 2781, 2798,
 2850, 3135, 3260, 3311, 3554, 3603, 3687,

3784, 3790, 3991; Шйруйа 34, 207, 573;
Йаздгирд 622

ح

(حسنوی?) (Хаснуй?)

Хусрау Парвиз 2461

حسين قتيب (Хусайн-и Қутайб)

Йаздгирд 851

خ

خاتون (Хātун)

Хусрау Парвиз 2292, 2297, 2304, 2307,
2313, 2318, 2324, 2329, 2333, 2372, 2375,
2526, 2530, 2541, 2547, 2551, 2555, 2592,
2596, 2695

خاقان (Хāqān) и خاقان چین (Хāqān-и Чин)

Хусрау Парвиз 363, 1244, 1256, 1269,
2019, 2189, 2190, 2194, 2201, 2206, 2211,
2213, 2215, 2216, 2219, 2223, 2231, 2238,
2242, 2252, 2257, 2274, 2275, 2278, 2280,
2284, 2296, 2300, 2314, 2319, 2320, 2327,
2338, 2339, 2372, 2378, 2397, 2413, 2416,
2417, 2430, 2436, 2440, 2442, 2443, 2450,
2456, 2462, 2472, 2477, 2479, 2482, 2500,
2503, 2507, 2511, 2521, 2526, 2542, 2559,
2561, 2571, 2595, 2669, 2674, 2685, 2686,
2699, 2715, 2741, 2745, 2749, 2752, 2755,
2759, 2762, 2766, 2770, 2806, 2823, 2831,
2891, 2918; Йаздгирд 279, 301, 309

خانگی (Хānагй)

Хусрау Парвиз 3219, 3225, 3229, 3232,
3297, 3361

خراد برزین (Харрād-и Бурзйн)

Хусрау Парвиз 150, 537, 1032, 1035, 1137,
1145, 1164, 1168, 1170, 1172, 1194, 1353,
1363, 1420, 1424, 1443, 1452, 1524, 2117,
2153, 2192, 2471, 2475, 2484, 2524, 2534,
2549, 2563, 2592, 2597, 2697, 2700, 2708,
3244, 3348; Шйруйа 19, 23, 54, 57, 78,
344

خراسان (Хурāsān)

Хусрау Парвиз 828, 2144, 2872, 2875,
3134; Йаздгирд 277, 297, 377, 748

خراسان (سپهبد) (Хурāsān), военачальник

Хусрау Парвиз 805, 814, 835

خرداد (Хурдād)

Йаздгирд 628

خرمنه (?) (Хармана?)

Йаздгирд 385

خره اردشير (Хурра-и Ардашир)

Хусрау Парвиз 1024, 1038, 3887

خزر (Хазар)

Хусрау Парвиз 3271, 3311

خزروان خسرو (Хазарвāн-и Хусрау)

Хусрау Парвиз 821, 837

خسرو (Хусрау), خسرو پرويز (Хусрау Парвиз),
پور هرمزد (Пур-и Хур-мүзд)

Хусрау Парвиз, 2, 17, 25, 26, 60,
79, 81, 95, 102, 127, 145, 147, 166, 167,
196, 213, 236, 293, 335, 348, 377, 427,
431, 435, 454, 520, 535, 539, 551, 552,
563, 564, 570, 586, 590, 591, 596, 602,
608, 633, 639, 642, 671, 679, 683, 693,
698, 701, 714, 721, 739, 746, 755, 767,
773, 787, 824, 827, 829, 830, 850, 890,
907, 913, 925, 975, 977, 980, 985, 986,
991, 995, 996, 1000, 1004, 1018, 1028,
1032, 1040, 1058, 1069, 1070, 1072, 1079,
1090, 1099, 1103, 1107, 1111, 1122, 1135,
1195, 1203, 1210, 1222, 1228, 1230, 1251,
1254, 1263, 1269, 1272, 1336, 1342, 1345,
1365, 1503, 1504, 1533, 1541, 1543, 1556,
1572, 1577, 1583, 1584, 1585, 1587, 1593,
1597, 1614, 1642, 1648, 1657, 1660, 1671,
1683, 1695, 1702, 1706, 1709, 1713, 1724,
1729, 1730, 1731, 1735, 1744, 1757, 1759,
1772, 1785, 1788, 1790, 1791, 1795, 1815,
1816, 1827, 1836, 1854, 1857, 1867, 1874,
1882, 1888, 1889, 1891, 1902, 1904, 1914,
1935, 1988 (پور هرمزد), 2016, 2020, 2056,
2057, 2058, 2065, 2074, 2080, 2085, 2086,

- 2090, 2095, 2104, 2113, 2149, 2413, 2448, 2529, 2560, 2588, 2666, 2700, 2701, 2871, 2876, 2923, 2932, 2958, 2968, 2971, 2985, 2997, 3001, 3010, 3037, 3062, 3067, 3070, 3073, 3077, 3089, 3095, 3109, 3120, 3168, 3174, 3175, 3198, 3204, 3206, 3246, 3283, 3367, 3382, 3387, 3389, 3391, 3414, 3415, 3416, 3425, 3435, 3437, 3438, 3440, 3441, 3446, 3453, 3467, 3475, 3478, 3503, 3549, 3595, 3619, 3632, 3635, 3647, 3653, 3660, 3668, 3678, 3687, 3692, 3708, 3712, 3718, 3727, 3738, 3742, 3772, 3781, 3787, 3823, 3834, 3851, 3854, 3873, 3876, 3889, 3894, 3918, 3920, 3941, 3954, 3964, 3977, 3986, 4016, 4017, 4029, 4042, 4044, 4047, 4050, 4053, 4058, 4071; Шйрӯйа 66, 70, 74, 79, 272, 370, 372, 406, 445, 448, 454, 465, 477, 478, 510, 533, 559, 565, 582, 589; Ардашйр 11, 15, 19; Ёаздгирд 12, 571
- (Хусрау), мельник (Хусро) (Асиабан)
Ёаздгирд 491, 496, 511
- (Хуршйд), богатырь (Хоршид) (гуд)
Хусрау Парвйз 1834
- (Хушнаваз) (Хушнواز)
Хусрау Парвйз 846, 1315, 1318
- (Хуша), знак зодиака Дева (Хуше) (бурж)
Хусрау Парвйз 2939
- د
- (Даддфарйид), песня (Даддфарид) (сруд)
Хусрау Парвйз 3644
- (Дард) (Дард)
Хусрау Парвйз 435, 845
- (Дардгирд) (Дардгирд)
Хусрау Парвйз 2146
- (Дар-и Ма-сйхд) (Дар-и Ма-сйхд) (Дар-и Ма-сйхд)
Хусрау Парвйз 3328, 3334; Шйрӯйа 37, 38, 290
- (Дандпанех) (Дандпанех)
Хусрау Парвйз 1617
- دخت بابک (Духт-и Бабак)
Хусрау Парвйз 327
- (Даж-и) Лажвардин [Дж] [Дж]
Ёаздгирд 385
- (Дафтар-и Димна) (Дафтар-и Димна)
Хусрау Парвйз 94
- (Дамаванд), гора (Дмаванд) (куе)
Хусрау Парвйз 3522
- (Дук), равнина и гора (Дук) (дшт, куд)
Хусрау Парвйз 1566, 1609, 1691, 1698 (гора)
- (Дай), день (Дай) (роз)
Хусрау Парвйз 4079; Шйрӯйа 166
- ر
- (Рабакух) (Рабакух)
Ёаздгирд 405
- (Фаррухрэд) (Фаррухрэд) (Фаррухрэд) (Фаррухрэд)
Хусрау Парвйз 830, 831, 836
- (Радман) (Радман)
Хусрау Парвйз 100
- (Радуй) (Радуй)
Ёаздгирд 532
- (Рам) (Рам)
Хусрау Парвйз 1740
- (Рам-и Бурзйн) (Рам-и Бурзйн)
Хусрау Парвйз 2147
- (Рустам) (Рустам)
Хусрау Парвйз 2497; Шйрӯйа 323
- (Рустам), военачальник и (Рустам) (сйебид)
(Пур-и Хурмузд)
Хусрау Парвйз 3922; Ёаздгирд 24, 25, 30, 136, 175, 194, 198, 207, 209, 226, 228, 232, 234, 237, 239, 332, 435
- (Рудбар) (Рудбар)
Ёаздгирд 48
- (Рус) (Рус)
Хусрау Парвйз 3790
- (Рум) (Рум)
Хусрау Парвйз 629, 640, 651, 755, 757, 767, 787, 844, 893, 902, 907, 975, 1043, 1056, 1133, 1160, 1206, 1223, 1287, 1300,

1308, 1339, 1347, 1370, 1589, 1640, 1658,
1732, 1733, 2124, 2126, 2446, 3120, 3121,
3207, 3239, 3258, 3260, 3335, 3340, 3341,
3365, 3554, 3687, 3784, 3790, 3821, 3830,
3864, 3892; Шируйа 34, 37, 59, 219, 534,
573; Ардашйр 12, 20, 30; Йаздгирд 392, 719

روين دژ (Руйиндиж)

Йаздгирд 348

ری (Рай)

Ҳусрау Парвиз 338, 340, 364, 2018, 2668,
3053, 3054, 3056, 3059, 3070, 3078, 3080,
3089, 3106, 3110; Йаздгирд 322, 323, 433,
440

ريمن (Риман)

Ҳусрау Парвиз 1811, 2444, 3877

ز

زابلستان (Zābulistān)

Ҳусрау Парвиз 3124; Йаздгирд 66

زحل (Зухал)

Йаздгирд 368

زردشت (Зардушт), زردشت (Зардушт)

Ҳусрау Парвиз 310, 402, 810, 2066

زرق (Зарқ)

Йаздгирд 478, 480, 508, 655, 660

زند (Занд) см. также زند

Ҳусрау Парвиз 402, 910

زنگوی (Зангуй)

Ҳусрау Парвиз 580, 1831, 2461, 3141

زهرة (Зухра), планета

Йаздгирд 39

س

ساری (Сарй)

Ҳусрау Парвиз 2878, 3527; Йаздгирд 264

ساسان (Sāsān)

Ҳусрау Парвиз 430, 431, 433, 434, 435,
2454, 2637; Йаздгирд 214, 589

ساسانیان (Sāsānīyān) и ساسانی (Sāsānī)

Ҳусрау Парвиз 329, 332, 333, 429, 1221,

1624, 1635, 2449; Шируйа 408; Ардашйр
25; Йаздгирд 43, 84, 117, 587

سام (Sām)

Ҳусрау Парвиз 491, 492

خسرو پرويز (Sāvashāh) см. также

Ҳусрау Парвиз 368, 420, 474, 797

سبز در سبز (Сабз дар сабз), песня

Ҳусрау Парвиз 3659

ساده (Сада)

Ҳусрау Парвиз 2132; Йаздгирд 369

سرکش (Саркиш)

Ҳусрау Парвиз 1552, 1762, 3608, 3613,
3616, 3620, 3672, 3799

سروش (Суруш)

Ҳусрау Парвиз 1887, 1892

سعد وقاس (Са‘д-и Ваққас) (یعنی سعد ابن ابی وقاس)
и سعد (Са‘д)

Йаздгирд 22, 134, 137, 168, 170, 171, 176,
214, 228, 232, 233, 237, 333

سقلاب (Сақләб)

Ҳусрау Парвиз 3311

اسکندر (Искандар) и سکندر (Сикандар)

Ҳусрау Парвиз 338, 388, 844, 1218, 3342,
3542, 3544

سلم (Салм)

Ҳусрау Парвиз 1305, 1911, 3290, 3342

سماک (Симāk), звезды

Ҳусрау Парвиз 3310

سمرقند (Самарқанд)

Ҳусрау Парвиз 3272; Йаздгирд 445, 760

سنباد (Сунбад)

Ҳусрау Парвиз 852

سوفزای (Суфазай?)

Ҳусрау Парвиз 1629

سیاوش (Сийāвуш)

Ҳусрау Парвиз 2774; Шируйа 321; Йаздгирд
565

ش

شاپور (Шапур), богатырь

Ҳусрау Парвиз 100, 537, 1137, 1163, 1352,

1409, 1522, 1621, 1775, 1780, 1783, 1785,
1816, 1830, 2148
(شاه) [اول] شاپور (Шāпур [Первый]), шах
Ҳусрау Парвиз 1283
(گلشن) شادگان (Шāдагāн), сад
Ҳусрау Парвиз 866; Ширӯйа 519, 554
شبدیز (Шабдиз)
Ширӯйа 394
(شعبه مغیره (یعنی مغیره بن شعبه)
т. е. Муғйра ибн Шу‘ба)
Ҳаздгирд 194, 204, 208
شمیران (Шамйран)
Ҳаздгирд 348, 405
شهران گراز (Шахрāнгураз)
Ҳусрау Парвиз 795
شهری (Шахруй)
Ҳаздгирд 548
شهریار (Шахрийар)
Ширӯйа 537
(شیر?) (Шир?)
Ҳусрау Парвиз 3249
(برج) شیر (Шир), знак зодиака Лев
Ҳусрау Парвиз 3569
شیرذیل (Ширзйил)
Ҳусрау Парвиз 1831
شیرکبی (Ширкап[п]и)
Ҳусрау Парвиз 2291, 2298, 2317, 2321,
2337, 2343, 2357, 2364
قباد (Ширӯй, Ширӯйа) см. также
[دوم]
Ҳусрау Парвиз 3174, 3206, 3209, 3319,
3339, 3341, 3490, 3494, 3507, 3936, 3950,
3961, 3962, 3969, 3989, 3990, 4033, 4034,
4042; Ширӯйа 1, 18, 59, 349, 350, 351,
366, 370, 420, 428, 470, 478, 480, 491,
500, 505, 515, 518, 545, 550, 553, 584,
585, 593, 596; Ардашир 12, 16
شیرین (Ширйин)
Ҳусрау Парвиз 3024, 3033, 3035, 3367,
3383, 3385, 3410, 3421, 3433, 3438, 3454,
3474, 3478, 3480, 3486, 3487, 3489, 3980,
3984, 3985, 3995, 3996; Ширӯйа 155, 173,

373, 478, 480, 484, 502, 506, 507, 513,
519, 526, 528, 545, 550, 575, 585, 587, 590

ص

صطرخ و صطخر (یعنی اصطخر)
т. е. Истахр)
Ҳусрау Парвиз 2146; Фарйин 28

ض

ضحاك (Заҳҳāk)
Ҳусрау Парвиз 415, 786, 839, 3520; Ширӯйа
316, 557, 558, 560

ط

طاق دیس (Tāq dīs), трон
Ҳусрау Парвиз 3519
طایف (Тайиф)
Ҳаздгирд 392
طراز (Tarāz)
Ҳусрау Парвиз 1379, 3154; Ширӯйа 573
طوس (Tūs)
Ҳаздгирд 338, 379, 422, 423
پور هوشنگ (Тахмурас), также
Ҳусрау Парвиз 2495, 3253; Ширӯйа 313
طیسفون (Тисфун)
Ҳусрау Парвиз 609, 827, 4075; Ширӯйа
24, 49, 376; Ардашир 49; Ҳаздгирд 334

ع

عطارد (‘Uṭārid)
Ҳаздгирд 40
علی ديلمی (‘Али Дайламй)
Ҳаздгирд 849
عمر (‘Умар)
Ҳаздгирд 22, 88, 842
دارعیسی (‘Йсā-йи Марйам) см. также عیسی مریم
и مسیح
Ҳусрау Парвиз 1461

ف

فرات (Фурāt)

Ҳусрау Парвиз 989, 999

فراین (Фарайин) گراز (یعنی فرخان شهر براز)
Гурāз) см. также گراز

Фарайин 1, 23, 29; Йаздгирд 595

فرب (Фараб)

Йаздгирд 807, 808

فرخ زاد (Фаррухзād) и هرمزد (Фаррух-
зād-и Хурмузд)

Ҳусрау Парвиз 815, 1833; Фаррухзād 1;

Йаздгирд 248 (فرخ زاد هرمزد), 253, 259,

263, 290, 320, 380, 429, 440 (فرخ زاد)

هرمزد)

زادفرخ (Фаррухзād-и Āзармагāн) и فرخ زاد آرمگان
(Зādфаррух)

Ҳусрау Парвиз 3814, 3823, 3824, 3825,

3890, 3903, 3908, 3910, 3918, 3923, 3924,

3930, 3931, 3939, 3941, 3948, 3953, 3970,

4031, 4032, 4046, 4049, 4060; Ширӯйа 280,

439

فردوس (Фирдаус)

Йаздгирд 180

فرعان (Фар‘ан?)

Ҳусрау Парвиз 3718

فرود (Фарӯд)

Ширӯйа 537

فریدون (Фарйдӯн) и آفریدون (Āфарйдӯн)

Ҳусрау Парвиз 148, 416, 1182, 1357, 1911,

3260, 3274, 3290 (آفریدون), 3521 (آفریدون),

3525 (آفریدون), 3529; Ширӯйа 315, 539;

Фарайин 10; Йаздгирд 12 (آفریدون), 258,

559 (آفریدون)

فریدونیان (Фарйдунийāн)

Ҳусрау Парвиз 632

فغفور (Фағфӯр)

Ҳусрау Парвиз 3992; Йаздгирд 280, 467,

549

فلاطون (Филātун)

Ҳусрау Парвиз 1262

فوردين (Фӯрадин, т. е. фарвардин) (یعنی فروردين)

Ҳусрау Парвиз 3092, 3167, 3604

ق

قادیسی (Қāдаси)

Йаздгирд 28, 48, 123, 128

قارن (Қāран)

Ширӯйа 317

قباد (Қубād) см. также کقباد

Ҳусрау Парвиз 1358, 1630, 1631, 2124,

3117; Ширӯйа 318

قباد [دوم] (یعنی شیرویه) (Қубād [Второй], т. е.
Ширӯйа)

Ҳусрау Парвиз 3174, 3976, 3979, 3988,

3990, 4074, 4080; Ширӯйа 6, 58, 66, 69,

298, 354, 423

قچقار (Қачқар?)

Йаздгирд 784

قرآن (Қур‘āн)

Йаздгирд 179

قسطییه (Қустāнийя)

Ҳусрау Парвиз 1278

قلون (Қалун)

Ҳусрау Парвиз 2535, 2564, 2589, 2600,

2603, 2612, 2614, 2692

قیس بن حارث (Қайс ибн Ҳāрис)

Ҳусрау Парвиз 997

قیصر (Қайҷар)

Ҳусрау Парвиз 630, 650, 907, 1044, 1060,

1064, 1084, 1094, 1129, 1140, 1142, 1146,

1150, 1157, 1158, 1165, 1167, 1171, 1173,

1175, 1191, 1201, 1210, 1211, 1214, 1216,

1225, 1229, 1241, 1251, 1252, 1261, 1265,

1335, 1338, 1349, 1350, 1360, 1365, 1366,

1368, 1372, 1374, 1377, 1385, 1386, 1405,

1408, 1417, 1419, 1435, 1439, 1446, 1450,

1493, 1529, 1530, 1546, 1558, 1747, 2029,

2039, 2040, 2055, 2066, 2069, 2071, 2078,

2101, 2103, 2104, 2107, 2705, 3170, 3200,

3204, 3221, 3237, 3241, 3249, 3295, 3333,

3360, 3365, 3827, 3829, 3832, 3839, 3842,

3847, 3852, 3853, 3854, 3866, 3869, 3874,
3875, 3880, 3892, 3905; Ширӯйа 35, 38,
267, 272, 289, 292

ک

کاوس کی (Kāvus Kay)

Ҳусрау Парвиз 2649

کرخ (Karx)

Ҳаздгирд 249

کسری (Kisra) см. тажже روان

Ҳусрау Парвиз 225, 2124, 3266

کشان (Kashān)

Ҳусрау Парвиз 354, 2600

کشمگان (Kashmagān?, сын Фарруҳ-
зада)

Ҳаздгирд 382

کلات (Kalāt)

Ҳаздгирд 348

کلبوی سوری (Kalbūy-i Sūrī)

Ҳаздгирд 57

دفتر دمنه و کیله (Kalīla u Dimna) см. тажже

Ҳусрау Парвиз 98, 3495

کوت (Kūt) и کوت هزاره (Kūt-i Hazāra)

Ҳусрау Парвиз 1552, 1707, 1713, 1716,
1719, 1725, 1733, 1742, 1744

کیخسرو (Kay-Khosrow)

Ҳусрау Парвиз 2497, 3534; Ширӯйа 312;

Ҳаздгирд 567

کیقباد (Kay-Qubād)

Ҳусрау Парвиз 899, 1183, 1285, 2091, 2496;
Ширӯйа 312

کیوان (Kayvān)

Ҳусрау Парвиз 1468, 1886, 2281, 2399,
3541, 3598, 3599, 3710; Ҳаздгирд 40

کیومرث (Kayūmarth)

Ҳусрау Парвиз 1180, 1356, 2091, 3253

ک

گراز (Gurāz)

Ҳусрау Парвиз 3820, 3826, 3827, 3832,

3837, 3849, 3860, 3864, 3870, 3875, 3877,
3882, 3896; Ардашир 11, 46

گردوی (Girdūy)

Ҳусрау Парвиз 100, 149, 168, 172, 521,
530, 634, 1620, 1733, 1804, 1809, 1814,
1830, 1870, 2150, 2778, 2890, 2926, 2932,
2941, 2939, 2964

گردیه (Gurdīya)

Ҳусрау Парвиз 2730, 2804, 2825, 2829,
2839, 2893, 2896, 2898, 2912, 2913, 2917,
2926, 2932, 2936, 2938, 2974, 3025, 3036,
3038, 3046, 3048, 3098, 3104

گرستون (Garsatun)

Ҳаздгирд 758

گرسبوز (Garsīvaz)

Ҳаздгирд 567

گرگان (Gurgān)

Ҳусрау Парвиз 2878; Ҳаздгирд 323, 324

گرگین میلاد (Gurgīn-i Mīlād) и گرگین (Gurgīn)

Ҳусрау Парвиз 274, 367, 377

گستهم (Gustaham) см. тажже

Ҳусрау Парвиз 1, 64, 68, 99, 134, 150,
177, 183, 446, 521, 528, 537, 575, 591,
596, 598, 634, 641, 670, 1108, 1110, 1116,
1136, 1163, 1353, 1387, 1388, 1396, 1399,
1405, 1436, 1504, 1521, 1573, 1575, 1577,
1580, 1581, 1620, 1697, 1776, 1818, 1825,
1828, 1870, 1871, 1873, 2081, 2144, 2874,
2877, 2888, 2892, 2897, 2919, 2921, 2925,
2926, 2948, 3141; Ширӯйа 139, 143; Ҳазд-
гирд 572

گشتاسپ (Gushtāsp)

Ҳусрау Парвиз 311, 3535, 3536, 3554;
Ширӯйа 325

گشсп (Gushasp)

Ширӯйа 281

گینوش (Gāyīnuš)

Ҳусрау Парвиз 4077; Ширӯйа 50, 55, 58,
61, 68, 75, 82

گنبدین (Kūbīn) (Гунбадин), гора, замок

Ҳаздгирд 385

- گنج افراسياب (Гандж-и Афрасйаб)
 Ҳусрау Парвиз 3795
- گنج بادآور (Гандж-и Бадāвар)
 Ҳусрау Парвиз 3793; Шйруйа 228
- گنج خضرا (Гандж-и Ҳазра)
 Ҳусрау Парвиз 3792; Шйруйа 227
- گنج سوخته (Гандж-и Сухта)
 Ҳусрау Парвиз 3796
- گنج عروس (Гандж-и 'Арус)
 Ҳусрау Парвиз 3790; Шйруйа 227
- گنگدژ (Ганг-диж)
 Шйруйа 322
- گودرز (Гударз)
 Шйруйа 324
- ل
- لاژورد (Лажвард), трон
 Ҳусрау Парвиз 3588, 3592
- لهراسپ (Лухрасп)
 Ҳусрау Парвиз 311, 3535; Ҳаздгирд 569
- م
- ماچين (Мачин)
 Ҳусрау Парвиз 3991; Ҳаздгирд 622
- مازندران (Мазандаран)
 Ҳаздгирд 58
- مانوى (Мануй)
 Ҳусрау Парвиз 1065
- ماهوى (Махуй), ماهوى سورى (Махуй-и Сурй) и
 سورى (Сурй)
 Ҳаздгирд 282, 326, 423, 426, 429, 430,
 438, 446, 450, 452, 456, 458, 464, 466,
 473, 474, 509, 516, 518, 519, 527, 533,
 543, 548, 554, 613, 625, 629, 630, 645,
 650, 651, 652, 665, 715, 719, 721, 744,
 763, 772, 773, 790, 797, 801, 804, 809,
 816, 818, 836
- ماهيार (Махйар)
 Ҳусрау Парвиз 340
- پيغمبر هاشمى (Муҳаммад), см. также
 Ҳаздгирд 184, 193, 216
- محمود (Маҳмуд)
 Ҳаздгирд 855
- مداین (Мадайин)
 Ҳусрау Парвиз 3685
- مردوى (Мардуй)
 Ҳусрау Парвиз 3624, 3626, 3631
- مرو (Марв)
 Ҳусрау Парвиз 2558, 2572, 2600, 2739,
 2767, 2816, 2891; Ҳаздгирд 326, 461, 462,
 678, 768, 771, 775
- مریم (Марйам)
 Ҳусрау Парвиз 1502, 1515, 1531, 1536,
 1547, 1900, 1903, 1905, 1906, 2095, 2099,
 2111, 3201, 3215, 3336, 3486, 3489
- مسیح (Масйх) и مسیحا (Масйҳа), см. также
 عيسى مریم و دارعيسى
 Ҳусрау Парвиз 1317, 1384, 1390, 1460,
 1471, 2078, 2091, 2093, 3279, 3345; Шйруйа
 37, 296; Ҳаздгирд 663
- مصر (Миср)
 Ҳусрау Парвиз 998
- مقاتوره (Мақатұра)
 Ҳусрау Парвиз 2215, 2233, 2246, 2252,
 2254, 2259, 2263, 2266, 2267, 2272, 2303
- مكران (Макран)
 Ҳусрау Парвиз 3554, 3991
- منوچهر (Минучихр)
 Ҳусрау Парвиз 426, 495, 3532; Ҳаздгирд
 564
- ارمنى (Арманй) و موسيل ارمنى (Маусил-и Арманй)
 Ҳусрау Парвиз 969, 971, 973, 1570, 1588,
 1593, 1595, 1774, 1816
- مهرانستاد (Михранситад), богатырь
 Ҳусрау Парвиз 380
- مهرانستاد (Михранситад), купец
 Ҳусрау Парвиз 1025
- مهرنوش (Михрнұш)
 Ҳаздгирд 553
- مهروى (Махруй)
 Ҳусрау Парвиз 951, 2799

- مهرهمزد (Михрхурмузд) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ширӯйа 447, 458
 میروی طبری (Мирӯй-и Таб[а]рӣ) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Йаздгирд 56
 میش سر (Мйшсәр), трон и 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 (Мйшсар) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 3587, 3591
 میلاد (Милād) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 365

ن

- نارون (Нараван), лес 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 2884, 2973, 3268; Йаздгирд 257, 263
 ناهید (Nāhīd) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 2939, 3585
 نخشب (Naḫšab) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Йаздгирд 785
 نستود، نستور؟ بستور؟ (Настӯд, Настӯр? 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Баствар?), богатырь 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 538, 1961, 1962, 2002, 2009, 2011, 2017
 نستود (Настӯд), сын Ҳус- 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 рау и Шприн 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ширӯйа 537
 نشاپور (Nišāpūr) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Йаздгирд 422
 نوذر (Naūzar) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 492, 495, 843
 نوشين روان (Nušīnrawān) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 46, 1286, 1920, 2138, 3266; 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ширӯйа 264; Йаздгирд 15, 162, 365 (анушин) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 (роан), 588, 668, 672, 823
 نهروان (Naḫrawān) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 80, 135, 145, 165, 502, 594, 607, 608, 621, 638
 نيادوس (Нийādӯс, Тийādӯс, Феодосий) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 1535, 1538, 1539, 1545, 1551, 1554, 1558, 1567, 1697, 1730, 1861, 1899, 1902, 2073, 2077, 2083, 2084, 2098,

و

- ورغ (Varīg) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 1071, 1127, 1539

ه

- هرمز (Хурмуз) и 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 42, 51, 225, 286, 289, 308, 320, 322, 473, 479, 625, 648, 664, 667, 1285, 2124, 2515, 3139, 3248; Ширӯйа 126; 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Йаздгирд 571
 هرمز (Хурмуз), день 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 3604
 هرمزد خراد (Хурмузд-и Ҳаррād) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Йаздгирд 542
 هرمزد شهران گراز (Хурмузд-и Шахрāнгурāз) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Фарайин 27, 34 (шераан граз) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 هرميان (Хармийан) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 3690
 هری (Harī) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Йаздгирд 751
 هژير (Хажйр) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ширӯйа 321
 هند (Hind) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 1452, 3311, 3687, 3784
 هندوستان (Хиндустāн) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 2200, 3258; Ширӯйа 158, 219
 هوشنگ (Hušanğ) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 3323; Ширӯйа 313, 571
 هيتال (Haitāl) 2111, 2114, 2116, 2122, 2125; Ширӯйа 278, 283
 Ҳусрау Парвиз 2422, 3135, 3372

هیتالیان (Хайтāлийāн)

Ҳусрау Парвиз 848

Ҷаздгирд 1, 13, 23, 186, 247, 343, 527,
585, 614, 705, 727, 761, 768, 861

يالان سينه (Ҷалāнсйна)

ی

یزدان سرای (Ҷаздāнсарāй)

Ҳусрау Парвиз 681

یزد گرد (Ҷаздгирд, Ҷаздгард, Ҷаздигард)

Ҳусрау Парвиз 141, 605, 606, 1678, 1693,
1721, 1740, 1832, 1848, 1853, 1866, 1965,
1973, 2192, 2662, 2799, 2849, 2900, 2907,
2915, 2917, 2921

Т Е К С Т

СПИСОК ОПЕЧАТОК

Страница	Строка	Напечатано	Следует читать
٤	5 сн.	بوران دخب	پوران دخت
٥	6 сн.	I	VI
١٧	2 св.	پاره	پاره‌یی
٢٤	12 св.	گشته	گشته‌ای
٢٧	11 св.	دخمه	دخمه‌یی
٣٢	10 св.	نمیره	نمیره
٣٨	14 сн.	گياه	گاه
٥٠	8 сн.	قره	ترة
٥٣	8 св.	سپاوش	سپاوش
٧٨	13 сн.	بندگی‌را	بندگی‌را
١٩٨	4 сн.	خلافی	خلا فی
٢٠٣	2 св.	کیومرثی	کیومرثی
٢٠٣	9—10 сн.	⁴ L, I — کیومرثی	⁴ K, IV, VI, T — کیومرثی
٣٢٩	7 сн.	فخر به	فخر به
٣٤٦	9 сн.	Аззаша	Аззаша
٣٥٢	5 св.	فرومایه	فرومایه‌یی
٣٦٦	2 св.	نمیره	نمیره
5	7 св.	٣٧٢	٣٨٢

نخواند کسی بد سرانجام او سغن بهتر از گوهر شاهوار که بادا همه ساله بر تخت ناز نیایش همی ز آسمان بر گنشت خجسته بدو گردش روزگار میراد ازو شادی و خرمی	گسسته شد از تاجها نام او سغن ماند اندر جهان یادگار ازین نامه شاه دشمن گداز همه مردم از جانها شد بدشت که جاوید بادا سر تاجدار بفرمان او باد یکسر زمی
--	---

نشستند و اندیشه کردند(۹) پراگنده گشتند گاوان کار که بی کار مرد(۹) بی دانشمست ورا داد بایید دو چار(۹) دانگ کسی کو ندارد زر و تخم و گاو نوشتند پاسخ که از داد شاه بخوبی نوا کن تو او را ز گنج

20

XIX

(پادشاهی یزدگرد) IV— после б. 860)

بفرخنده فال و بهنگام نیک به‌بینی بدین داد نیک‌گمان که هر گز نگردد کهن منبرش سرش سبز باد و تنش بی‌گزند ندارد کسی خوار فال مرا نگه کن که این نامه تا جاودان کیومرث‌را تخمه گردد این چنین گفت نوشین‌روانرا قباد کند چرخ منشور او را سیاه ستم نامه عدل [عزل؟] شاهان بود هماناد تا جاودان این گهر نباشد کسی در جهان پایدار کجا آفریدون و ضحاک و جم کجا آن بزرگان ساسانیان نکوهیده‌تر شاه ضحاک بود فریدون فرخ ستایشی ببرد نکوهیده آنکس که بیداد بود

5

10

15

باآغاز خوب و بانجام نیک که او خلعتی یابد از آسمان بمانده کلاه کیی بر سرش منش بر گذشته ز چرخ بلند کجا بشمرد ماه و سال مرا درفش‌ی شود بر سر بخردان که خوانند هر کس برو آفرین که چون شاه‌را سر به پیچد ز داد ستاره نخواهد ورا نیز شاه چو درد دل بیگناهان بود هنرمند با دانش و دادگر همان نام نیکو بود یادگار مهران عرب خسروان عجم جهاندار و دولت ایران‌یان که بیدادگر بود و ناپاک بود بمرد او و جاوید نامش نمرد بگنج و بتخت مهی شاد بود

- 10 چو سوری خداوند¹ خود را بکشش
 دو بهره ازین نام و ذنک آن تست
 چو بشنید بیژن بر آشفت سخت
 [چو بشنید بیژن فرستاد مرد
 که ما دوستی را سوی خان تو
 15 [ازین مرز چندانکه خواهی بگیری
 [چو بشنید ماهوی دل شاد کرد
 بمهر اندر آورد گیتی بمشت
 ورا باد نوشین² و جنگ آن تست³
 کزو شاه را تیره شد تاج و تخت⁴
 بماهی سوری یکی نامه کرد
 بیاییم و باشیم مهمان تو
 نه ایران بود در جهان یادگیر
 ز ترکان دورخ را پر از باد کرد

XVIII

(I — после б. 776, پادشاهی یزدگرد)

- 5 نهادی بران سلم نام خراج
 بشش ماه بستد بشش باز داد
 بدان چاره با مرد پیکار خون
 ازان پس نوشتند کارآگهان
 که هر کشی درم بود خراجش نبود
 ز بری(?) بکزی نهادند روی
 چو آن نامه بر خواند پرخاشجوی
 بهر کشوری مرزبانی گزید
 بدرگاه یک ساله روزی بداد
 10 بفرمود کاندرا بریزند خون
 ترا بند و فرمان یزدان بروی
 بر آید بسی برترین روزگار
 کجا او پراگنده بد در جهان
 که اندر جهان چیست ناسودمند
 نوشتند پاسخ که از داد شاه
 15 بدیوان ستاینده با فر و تاج
 نبودی ستاینده از سیم شاد
 بیاید بریزد بید رهنمون
 که از داد و از ایمنی در جهان
 بسرش اندرون داورها فزود
 پر از رنج گشتند و پرخاشجوی
 بدلش اندر آمد ازان کار هوی
 پر از داد دلشان چنان چون سزید
 ز یزدان نیکی دهش کرد یاد
 گر آرند کزی بکار اندرون
 بدان تا شود هر کسی چارهجوی
 یکی نامه فرمود پس شهریار
 سوی راست گوین و کارآگهان
 که(?) دینش پادشاهی گزند
 نگردد کسی گردد آیین و راه

K, C — روی تخت — Г⁴ K — б. оп. ³ C — سواران جنگی — K² چو ماهو شهنشاه — K¹
 б. оп., K — см. в тексте после б. 782; последующие 4 бб. дает только IV.

- 25 عمر عمرو معدی ابا ده هزار
فرستاد زی سعد و دادش پیام
سپهرا بیاور بیکجای گرد
بشده عمرو معدی بنزدیک سعد
سپه روز دیگر پیامد بجنگ
فراوان بکشتند از ایرانیان
30 دو رزم گران کرده شد در سه روز
از ایرانیان نامداری نماند
عرب کشته بد هر کرا بود نام
چو شاه آنچندان دید خیره بماند
بگفتا چه بینید درمان کار
35 [نمایید دلم سوی آمل شدن
سواران نیی زور نامدار
که پنهان مکن تیغرا در نیام
جهانرا پرداز از یزدگرد
بخوبی بسی سعدرا داد وعد
بفرمودشان عمرو کردن درنگ
دران روز آن لشکر تازیان
چهارم چو بفروخت گیتی فروز
وزان گرزداری سواران نماند
سپه مانده چون مرغ خسته بدام
بنزدیک خود موبدانرا بخواند
که با ما پر از کینه شد روزگار
بدان مرز اندک فراوان آمدن]
- (б. 35 — метр нарушен, рифмы нет)

XVII

(IV, Г, C — после б. 766, K — после б. 770) پیادشاهی یزدگرد

- 5 که چون تو رسیدی¹ بریک فرب
ازیدر بشد² لشگری سوی اوی
ترا گفت ازان پس که تاج مہان³
همان تخت زرین و انگشتتری
ازایدر سپاه تو بشتافتند
گرفتند آن⁴ شاهرا در میان
چو تنها بماند آن شه پرخرد
یکی آسیما بود بر رهگذر
خبر یافت ماهوی سوری ز شاه
- زمانه ببست از بد و نیک لب
سواران گردن کشی جنگجوی
چو لشکر فرستی فرستم نہان
ترا زیبد اندر جهان مہتری
بمرو اندرون شاهرا یافتند
هزیمت گرفتند ایرانیان
بترسید کز لشکرش بد رسد⁵
بدو در شد آن⁶ شاه خورشیدفر
فرستاد کس کرد شاهرا تباہ⁷

¹ K — (؟) شنیدی ² K — شد ³ IV, Г, C — شاهنشہان [این — C] تاج ⁴ K — من [این — C] تاج ⁵ K — ب. оп. ⁶ IV, Г — شد درو ⁷ K — نہان [درون؟ — Г] شد درو ⁸ K — بران آسیما کرد اورا ⁹ K — گفتمہمی
تباہ

30 بیکیمار بر لشکر آمد شکست
که بسیار کشتند از پیل مست
بلشکر چنین گفت بیدار شاه
کزین رزم روی اندر آرم بر¹

Далее интерполяцию дает только рукопись Г (35 66.)

5 فرخزاد از خرمی بر دمید
بدان کار نغزوده بد یزدگرد
یکی موبدی گفت کای شهریار
شده لشکر ما چنان چیره دست
بدو شاه گفت ای سگ بدنژاد
ز ساسانیان قاج و تخت کهن
ازو روی را شاه یکسوی کرد
بدو گفت کای مرد با سنگ و آب
که در پیش یزدان ستاده بدم
10 همی گفتم ای کردگار سپهر
نگارنده چهره جانور
بدو نیک یکسر بفرمان تست
گر از بنده آمد گناه بزرگ
ببخشای کاین گاه بخشایش است
15 ز من کم مکن تخت ساسانیان
چو از غم روان من آسوده بود
مرا کرد بیدار این نابکار
بدو گفت موبد که ای شهریار
بریده نباید امید از خدا
20 همیشه ترا باد شاهنشاهی
چو سعد آن سپه دید آشوفته
یکی نامه بنوشت سوی عمر
بدو گفت بفرست مارا مدد

که بدخواه خود را بران گونه دید
چو از بخت اندیشه بسیار کرد
ببین دشمنانرا چنان کشته زار
همه تازیان کشته افکنده پست
که خشنود یزدان ز جانانت مباد
بشد زین که گفتی تو با من سخن
سوی موبد موبدان روی کرد
روانم چنان دید اکنون بخواب
زبانرا بغواهی گشاده بدم
فروزنده ماه و ناهید و مهر
شب و روزشان از هم خواب و خور
که هر دو جهان تا بود آن تست
بمد کارها گشت گاهی سترگ
چو بخشودیم گاه آرایش است
بدین ملک دارم از ارزانیان
بدان بد که یزدان ببخشوده بود
که جز بد مبیناد از روزگار
بهر کار بارت خداوندگار
که تا جاودان او بود پادشا
بزرگی و دیهیم و تخت مهی
همه کشته و خسته و کوفته
بگفت اندرو هر چه بد خیر و شر
که کم شد فراوان سپاه از عدد

¹ Г -- 6. оп.

- همه روز بودند گردان جنگ
 15 چو بنمود شب آن¹ درفش سپاه
 از ایرانیان کشته شد سی هزار
 بدان شب نشستند گردان بهم
 بکردند آن⁴ رزمجویان شمار
 بخوردند سوگند یک با دگر
 20 چو بر زد سر از چرخ گردنده شید
 همی کرد برابر غرّان فسومی
 فرخزاد و لشکر همه یکسره
 نهاده بسر تاج فرخنده شاه
 25 سواران تمام آور از بهر لاف
 از ایرانیان شد⁹ همان شش هزار
 بر آویختند با همه تازیان
 چنان جنگشان گشت یکباره سخت
 بیاری شدند آذرمان دیگران
 دران رزم چندان عرب کشته شد

1 Г — آن شب 2 Г — доб.:

بدان لشکر کم شد ده و دو هزار * ازان نامداران نیزه گزار

3 Г — نامدار 4 Г — ازان 5 Г — доб.:

ازین نامداران لشکر یکی * اگر چه بود این پسند اندکی

چو فردا بنیروی یزدان پایک * کنیم ان سپهرا سراسر هلاک

6 Г — доб. 8 Г — نشست در 7 Г — обратный порядок мисра.

ابر راستش موبد موبدان * بدست چپش بخردان و ردان

چو دید آنچنان لشکر تازیان * بیاراست سعد آن هژبر زیان

9 Г — доб. 10 Г — زیان شد ازیشان 11 Г — بد

بغرید هر یک بکردار رعد * بکردند حمله ابر جنگ سعد

XV

(پادشاهی یزدگرد) K, IV, Г—после б. 242)

ازان بر لشکر تازیان سپه را بکردند² زیر و زبر
بکشتند ازان تازیان بی شمار
و لیکن هم⁴ از تشنگی با خروش
چو بی آب لشکر چنان خیره گشت

5

XVI

(پادشاهی یزدگرد) IV, Г — после б. 276)

یکی بار دیگر بسازیم جنگ سپه را ز هر سو بیاورد کرد
که لشکر برون بر سوی رزمگاه
برون رفت از ایرانیان لشکری
چو لشکر بیکدیگر آمد فراز
چنان گشت گیتی ز گرد سپاه
بر آمد ز هر دو سپه بوق و کوس
همه⁷ نامداران⁸ ایرانیان
بکشتند ازان تازیان بی شمار
ز گرز گران و ز شمشیر تیز
بکشتند چندان ز هر دو گروه
چنان اندران رزم آویختند
همه ترگ و جوشن پر ز خون شده

5

10

سراسیمه گشت آن همه نامور³ سپه گشت ازان حمله² K— کامد زیان¹ Г—

بدست یلان تیغ رخشان بدی * بر آوردگه بر سرافشان بدی⁹ Г— доб.:⁹ Г— доб.:⁸ Г— доб.:⁷ Г—

جمل⁷ IV— б. оп.⁶ IV— б. оп.⁵ همه لشکر⁴ K—

Г— доб.:¹⁰

ز کشته باورد شد تنگ جای * پراگنده هر جای شد دست و پای

همان زشت و خوب و همی خوب و زشت¹ نبد² راه دوزخ پدید از بهشت
 دگر گونه شد چرخ گردان سپهر³ از آزادگان پاک ببرید مهر
 بداد جهان دادگر⁴ کردگار نباشد همان⁵ بنده را هیچ کار⁶
 ابا رای او بنده را رای نیست⁷ جز او جان ده و چهره آرای نیست

XIV

(Л, С, Р — после б. 26) و پادشاهی یزدگرد)

چو آگاه شد زان سخن پهلوان بیامد بر شاه روشن روان
 زمین را بموسید و بردش نماز همی بود پیشش زمانی دراز
 یکی⁸ آفرین خواند بر⁹ شهریار که ای از کیان جهان یادگار
 که داری تن پیل و چنگال شیر نهنگ دمان اندر آری بزیر
 سر سرکشانرا بهنگام جنگ بمری چو تو تیغ گیری بچنگ
 شنیدم که از تازیان بی شمار سپاهی همه رخ بکردار قرار
 بدین مرز ما رزم خواه آمدند اگر چند بی گنج و شاه آمدند
 سپه دارشان سعد و قاص نام که جویای گاهست و جویای کام
 درفش بزرگی و گنج و سپاه ترا دادم ای پهلو نیک خواه
 سپه را بیارای و بر ساز جنگ نباید که گیری زمانی درنگ
 از ایدر چو رفتی چنین جنگجوی سپه را چو روی اندر آید بروی
 تو خود را نگه دار از¹⁰ تازیان بهر کار بنگر بسود و زیان
 بدو گفتم رستم که من بنده ام بپیش تو اندر¹¹ پرستنده ام
 ببرم سر دشمن شاه را ببند آورم جان بدخواه را
 زمین را بموسید آمد بدر همه شب همی بود پرکینه سر¹²
 چو خورشید تابنده بنمود روی بیامد دمان رستم کینه جوی

همان زشت خوب و همان خوب-VI همه زشت شد خوب و هر خوب زشت-IV¹
 بچهر-IV, VI, C³ شده-C² همان زشت شد خوب و شد خوب زشت-C زشت
 C⁷ نباید همی بنده را کار کرد-C⁶ همی-IV⁵ جهان آفرین-C جهاندار ما-IV⁴
 P-¹² ایدر-P¹¹ ازاین-P¹⁰ پس-P⁹ برو-P⁸ بآزار او بنده را پای نیست
 پیراندیشه سر

XII

(K, IV, VI, C, P—после б. 7) پادشاهی فرغ زاد)

یکی بنده بودش چو سرو سہی
سیہ چشم بد نام آن بی ہنر²
یکی⁴ پرستاری⁵ بدل دوست گشت
بر⁶ آن⁷ پرستار پیغام کرد
بیابی ز من بی کران خواسته
پرستار بشنید و پاسخ نداد
چو بشنید این شاہ¹⁰ پرتاب شد
سیہ چشم را بند بر پای کرد
چو بگذشت چندی بران بدہنر¹³
ازو شاہ برداشت بند گران
دگر بارہ زی خدمت شاہ شد
ہمی جست از کینہہ بر شاہ جای

ابا زیب و با خوبی و فرہی¹
کہ چون او میاراد³ گردون دگر
کہ ناگاہ روزی برو بر گذشت
کہ با من گر آیی بیکجای خورد⁸
بگوہر کنم قاجت آراستہ⁹
بند فرغ زاد این کرد یاد
ز اندوہ بی خورد و بی خواب شد¹¹
بزدان درون مرد را جای کرد¹²
کہ بستہ بُدش آن شہ داد گر¹⁴
چو بسیار گفتند¹⁵ خواہشگران¹⁶
ازو شاہ را عمر کوتاہ شد¹⁷
چنان بدکنش بندہ زشت رای¹⁸

XIII

(K, IV, VI, C—после б. 21) پادشاهی یزدگرد)

کہ¹⁹ بخت²⁰ عجم از عرب تیرہ²¹ شد
بر آمد جہانرا ز شاہان قفقیز
ہمہ فتر²² ساسانیان خیرہ²³ شد²⁴
نہان گشت زر و بر آمد²⁵ پیشینز

پرستارش T—⁵ ابا VI—⁴ مبیناد IV—³ پرنہر(؟) VI—² بدگہر K—² فرہی C—¹
K—⁸ گرد VI, T—⁸ این VI—⁷ سوی T—⁶
بر او فرستاد ہر گونه مرد * کہ گر با من آیی بیکجای گرد
کہ VI—¹² K—б. оп.; VI—¹² ازو شاہ را چشم پر آب شد VI—¹¹ K, VI—¹¹ پرخشم VI—¹⁰ P—б. оп.
K, ¹⁶ گشتند T—¹⁵ K—б. оп.¹⁴ بی ہنر T—¹³ (ср. б. 4).¹³ با من گر آیی بیکجای گرد
C—²¹ IV—²¹ تخت IV—²⁰ چو C—¹⁹ VI, P—б. оп.¹⁸ K, VI—б. оп.¹⁷ VI—б. оп.
فآذن بناء B—²⁴ (VI—без рифмы).²³ IV, VI, C—²³ بخت VI, C—²² عرب بر عجم چیرہ
الدولة الساسانية بالانقضاض، و تسلطت من المسلمين على قواعد ملکہم آیدی الانتقاض و
IV—²⁵ حينئذ امتلاء صاع ملوک العجم و استعلت الأنوار الإسلامية فحزحت تلك الظلم
شد زر و گشت پیدا C—²⁵ (метр нарушен); و گشت پیدا

X

(پادشاهی بوران دخت) K, IV, VI, C—после б. 23)

چه درویش باشی چه مرد درم
چو¹ بر کام دل کامگاری بود
اگر مرد رنجی⁴ اگر⁵ مرد گنج⁶
چه صد سال شادی⁹ بود چه هزار
چو گشت¹² اسپری روزگارش¹³ یکپیست
ترا یار کردارها¹⁵ باد و بس
یله¹⁸ کن ز چنگ¹⁹ این سپنجی سرای
بآموختن²⁰ گر به بندی میان²¹
نداری سپهر روانرا بچیز

چه افزون بود زندگانی چه کم
چه از² آرزو تن بخواری بود³
نه گنجت⁷ بود جاودانه نه رنج⁸
چه شست و چه سی و چه ده¹⁰ و چهار¹¹
گر افزون بود سال اگر¹⁴ اندکیست
که باشد دو گیتیت¹⁶ فریادرس¹⁷
که پرمایه تر زین ترا هست جای
بدانش شوی بر سپهر روان²²
برآری ز خورشید وزنه²³ قفیز²⁴

XI

(پادشاهی فرخ زاد) K, IV, VI, C—после б. 6)

کسی کو بود از پی ما برنج
همه دوستانرا گرامی کنیم
بدانرا کنم پست زیر زمین
همان زبردستان ز ما²⁸ ایمنند
برزم از³⁰ سپه کهتران منند
سپه خواند یکسر برو آفرین

مکافاتش از رنج²⁵ بخشیم گنج²⁶
مهانرا بهر جای نامی کنیم
چو بیزار گردد بکوشم بکین²⁷
اگر دوستدارند²⁹ اگر دشمنند
چو بزم بود مهتران منند³¹
که بی تو مبادا زمان و زمین³²

رنج—IV, VI, C—⁶ وگر—C—⁵ گنجی—IV, VI, C—⁴ IV—б. оп. ³ بر—C—² چه—C—¹
IV—конец строки ¹¹ یا—VI, C—¹⁰ شاهی—IV, C—⁹ گنج—IV, VI, C—⁸ رنجت—IV, VI, C—⁷
بهرجات—C—¹⁶ کردار خود—VI—¹⁵ یا—VI—¹⁴ روز هر دو—C—¹³ شد—IV, C—¹² испорчен. ¹⁷ IV—б. оп. ¹⁸ رها—C—¹⁹ K, IV, VI—²⁰ گنج—IV, VI, C—²¹ تو مهر—IV—²² بر آموختن—IV—²³ وارنه(?)—K—²⁴ IV—б. оп. ²⁵ IV, C—²⁶ بدانش همی بر شوی بر سپهر
بیایم ز هر کس بسی آفرین—VI—²⁷ چو توبه کند زو نگیریم کین—IV—²⁸ بخشیم ز گنج—IV—²⁹ C—³⁰ دوستانند—IV—³¹ C—³² б. оп. ³² C—³¹ این—VI—³⁰ C—²⁹ درمن—IV—²⁸ C—²⁷ б. оп. ²⁶ C—²⁵ есть и в Р.

- چو آن دید بهمن برون شد بچنگ
شد از بانگ رویین و آوای سنج¹
همان از قف شید و از تنگ جای²
بزد میمنه جمله با⁴ میسره
ازایشان سواران فراوان بکشت⁶ 15
گراز آن چنان دید بالای خواست⁸
نهاده بگردن یکی لغت گرز⁹
چو بهمن بدیدش بر انگیخت اسپ
یکی نیزه زد بر میان گراز
ز باد اندر آورد گرز گران 20
فرو کوفت بر کتف¹³ بهمن ز درد¹⁴
یکی تیغ زد بر سر و¹⁶ گردنش
چو شد کشته بر دست بهمن گراز
بلشکر چنین گفت بهمن دهید
فگندند چندان بدان رزمگاه 25
ازایشان فراوان گرفتند اسپر
چو پیروز خسرو گرفتار شد
ازان جایگه²⁰ نزد شاه آمدند
چو بهمن سر و تاج او را²² بدید
بنزدیک او برد پیروز را 30
- گرفته یکی تیغ هندی بچنگ
همه گوشها کز و دلها برنج
نبید با سواران همی هوش و رای³
شکست او همه⁵ میسره یکسره
فراوان ز لشکر نمودند پشت⁷
یکی جوشن مهتر آرای خواست
نموده دلیری¹⁰ بهالای¹¹ برز
در آمد بکردار آذرگشسپ
نیامد برو زخم نیزه فراز¹²
گراز بداندیش نامهربان
سپهدار درد از دلیری نخورد¹⁵
که تا نای ببرید تیره تنش
سپاهنش هزیمت گرفتند ساز¹⁷
سرانرا بخاک و بخون در نهید
که از کشته هر سو نهان گشت راه
چه خسته به تیغ و چه خسته به تیر
سپهبد ز پیکار¹⁸ بیزار¹⁹ شد
بایران سواران²¹ ز راه آمدند
ابر تاج²³ او آفرین گسترید
دل آزار²⁴ مرد جگرسوز را

جای تنگ - VI-² نای رویین و ز بانگ صنج - VI- بانگ آن نای رویین و صنج - IV-¹
شکسته شد آن - VI-⁵ بر - IV, VI-⁴ نبید جای آویز و روی درنگ (?) - VI-³ IV-⁶ 6. оп.;
بر جای خواست - VI-⁸ (без рифмы) دگر جمله لشکر نمودند پشت - VI-⁷ گذشت - VI-⁶
- IV-¹² بهالا و - VI- ز بهالای - IV-¹¹ نمود آن بزرگی - IV-¹⁰ برون رفت گرز (?) - IV-⁹
جوانمرد - IV-¹⁵ زگرد (?) - VI- برد - IV-¹⁴ سفت - IV-¹³ شد آن زخم نیزه میانرا مجاز (?)
رزمگه - VI-²⁰ پیکار - VI-¹⁹ اندرز (?) - IV-¹⁸ باز - VI-¹⁷ بربرو - IV-¹⁶ درد دلیران بخورد
دل آزر - K, VI-²⁴ نام - IV-²³ توران - IV-²² بایران سرانرا (?) - VI- بایوان توران - IV-²¹

اگر هست دانا گل افشان کند¹ ز باغ گل افشان بیابان کند²
و گر چرخ ازین کار³ آگاه نیست سوی کینه او ترا راه نیست
همه نیک و بد ز آفریننده⁴ دان خداوند دانا و بیننده⁵ دان
ترا نز پی این جهان آفرید ز چرخ روان مرترا بر گزید⁶
سرانجام بنگر له جانیت کجاست که گر ایمنی خواهی و راه راست⁷

IX

(8. K, IV, VI—после б. پادشاهی یوران دخت)

کجا نام او بهمن نامدار که پیروز بودی گه⁸ کارزار
بدو داد پوران⁹ سپاهی گران ابا ترگ رومی و برگستان
بپرداخت گنجی پر از خواسته شد آن لشکر گشن آراسته
بنزدیک ایشان¹⁰ فرستادشان بسی پند و اندرزها دادشان
که گر کشته گر زنده آن دو سوار بنزد من آریدشان بسته زار¹¹
چو بهمن سپه را براه آورید به پیش سپاهش سپاه آورید
سپاهی چو دریا بهامون کشید سر نیزه از کشته در خون کشید¹²
برابر بکینه فرود آمدند ز کینه همی بی درود¹³ آمدند
ازان سوی دریا وزین سوی کوه تو گفستی بمودند با هم گروه¹⁴
ز هر دو سپه خاست آوای کومی جهان شد ز گرد سپه آبنوسی

ز نیک و ز IV—³ IV—б. оп. روانرا بدانش گروگان کند VI—² بفرمان کند VI—¹
IV—⁶ خداوند را د و دافنده IV—⁵ نیک و بدرا فریبنده IV—⁴ ازین راز VI—⁶ بد چرخ
VI—⁶ ز جان و خرد مرترا این سزید
ز چرخ روان مرترا بر کشید * ولی نز پی این جهان آفرید
IV—¹¹ بنزد گرازه IV—¹⁰ (в тексте по T). توران—Рукописи⁹ بهر VI—⁸ IV, VI—б. оп.⁷
IV—¹² доб.: زینهار

چو بشنید این داستانرا گراز * همی لشکر خویش را کرد ساز
IV—¹²

گرازان بداندیش بی نام و ننگ * که بر شهریاران جهان کرد تنگ
IV—б. оп.¹⁴ همی بی پیام و درود VI—¹³ ابر کوه نزدیک رود(؟) IV—¹³

VII

(پادشاهی فرایین) K, IV, VI, T, P, C — после б. 39)

بر آراست¹ یک روز پس² شهریار
ابا او ز ایرانیان لشکری
فرایین بر انگیخت از جای اسپ
سواران شده گرد با شهریار
بدانگه که زی شهر گشتند باز
بران نامور او⁸ ز ترکشی نخست⁹

شد از شهر بیرون ز بهر شکار
هرانکس که به بود اگر مهتری³
همی تاخت هر سو چو آذرگشسپ⁴
بنخچیر تازان ز بهر شکار⁵
نگه کرد ناپاک⁶ شهران گراز⁷
یکی تیر پولادپیمان بجست¹⁰

VIII

(پادشاهی فرایین) K, IV, VI—после б. 52)

نبودند اگر بود پنهان شدند
چو از تخم شاهان بریدند امید
بنزدیک موبد شدند آن مهان
که مارا بگو چاره اندرین
بدیشان چنین پاسخ آورد پیر
چگونه بود زندگی در برش
چو تن بود لشکر چو سر شهریار
ازین پس هرانکو زند داستان
بجویمد بر چرخ گردنده کین
بکن کار گیتی به یزدان یله
دگر هر چه باشد بیاید پدید¹⁶

پراگنده هر سو نگهمن شدند¹¹
نیامد بشاهی کسی را نوید
بگفتند¹² با او سخن در نهان
که بی پادشا گشت ایران زمین¹³
که شد بختشان تیره از هور و تیر
تنی را کزو دور باشد سرش
چو شد سر ز تن بر نیاید بکار¹⁴
بشاهی شمایید همداستان¹⁵
که نفرین شودتان همه آفرین
نشایدت کردن ز گردون گله
چنان گردد او کایزدش آفرید

مه بود گر [یا-IV] کهتری-IV, C³ یکی روز آراست آن-IV² بیاراست-P¹
VI-K, VI⁷ بی بک-T ناپاک-IV⁶ IV, VI-б. оп.⁵ IV, VI-б. оп.⁴ بودند کند اوری-VI
درست-C نخست-IV¹⁰ بجست-IV, C⁹ بدان شاه شوم و-IV, T⁸ مهران گراز
IV-б. оп.¹⁵ VI-б. оп.¹⁶ نیایند کار-K¹⁴ VI-б. оп.¹³ بکردند-VI¹² IV-бб. 1-9 оп.¹¹
اندر وی آمد پدید-VI که هرچ اندرو هست آید پدید

VI

(1. б. перед C, VI, IV, K, پادشاهی فرایین)

- گراز اندر آمد بشهر اندرون
یکی جای بگزید خالی گراز
چو بگشاد پیروز خسرو زبان
کرا بر گزیدی بشاهنشاهی
چنین داد پاسخ نموده³ گراز
به بینید فردا یکی شاه نو
بدانش بود مرد را آب روی
سخن آن به آید⁵ که گوید⁶ خرد⁷
نکو تر هنر مرد را بخردی⁹
بکاری که زیما نباشد کسی
چو¹¹ خود را بدان خیره رسوا کند
چو از سر خرد رفت و از چشم شرم
ندارد نمیره ازین ایچ¹⁴ بای
همه نیکوی پیشه کن گر¹⁶ توان
همه مردمی باید¹⁷ آیین تو
سپهبد بجستن گرفت از کیان
بدو داد شاهی گراز آن زمان
- نه دستور را ماند و نه¹ رهنمون²
نشستند با او بزرگان براز
چنین گفت کای نامور پهلوان
که زیمنده باشد بتاج مهی
که چیزی نداریم از ایران براز⁴
نشسته ابر گاه چون ماه نو
بمی دانشی تا توانی مپوی
چو باشد خرد رسته گردد ز بد⁸
ز کار جهان و ره ایزی¹⁰
نباید که یاد آورد زان بسی
اگر چند کردار والا کند
هم از نام و از ننگ و از¹² سرد و گرم¹³
چه دانا بر او چه یک مشت خاک¹⁵
که بر کس نماند جهان جاودان
همان رادی و راستی دین تو
فرایین بدست آمدش از میان¹⁸
فرایین شد از کار او شادمان¹⁹

که چیز از بزرگان-IV⁴ سپهبد-VI-نمیره(?)-IV³ IV-б. оп. ² VI-نی¹
بد نباید ز مرد خرد-VI⁷ خوب گوید چو دارد-C⁶ ار بماند-K⁵ نداریم باز
-VI, C¹⁰ بخردیست-VI, C⁹ خردمند آنکس کزین نگذرد-VI بسته گردند بد-K⁸
همان نام و ننگ-C¹² که-IV, C¹¹ IV-б. оп. که کار جهان از [و-C] ره ایزدیست
چه آن مرد زنده چه در-C¹⁵ ندارد ازین هیچ نامرد-C¹⁴ IV-б. оп. ¹³ و همان
IV-б. оп. ¹⁹ IV-б. оп. ¹⁸ VI-نیان ¹⁷ IV-باد ¹⁶ IV-قا ¹⁴ IV-б. оп. ¹³ زیر خاک

- 15 م‌کوبید¹ درهای بدرا بمشت
 نباید که این گنبد قیزگرد
 بت‌رسم که یزدان⁴ بر ایرانین
 چو پیروز بشنید ازین گونه پند
 بنزد گراز آن بد بدنژاد
 چو آگاه شد زان سخنها گراز
 ز پیروز خسرو بر آشفت سخت
 بفرمود لشکر که بیرون شوند¹³
 ازین آگهی نزد¹⁴ پیروز رفت
 بنزد ت‌خوار و مرانرا¹⁶ بخواند
 ز کار گرازش چو داد¹⁷ آگهی
 بی‌پروزی¹⁹ خسرو ز نزد²⁰ ت‌خوار
 بخون بزرگان ایران²¹ مکوش
 که²³ آن نامه بنوشته²⁴ سوی اوی
 چو پیروز خسرو چنین²⁷ نامه دید
 ز کار آن کنی از به و بت‌رت²⁹
 کجا داد یزدانت یاری دهد
- 20 نه فرخ بود بی‌گنه شاه‌گشت²
 از ایران بر آرد ازین گونه³ گرد
 ازین چیزهاشان⁵ سر آرد⁶ زمان⁷
 نمشت او یکی نامه پندمند⁸
 که چون او سپهبد جهانرا مباد
 تو گوئی⁹ یکی¹⁰ دل گرفتشی¹¹ بگاز
 سپهبد بر آراست هر گونه¹² رخت
 ازان شهر یکسر بهامون شوند
 هیونی بر افگند هر سوی¹⁵ تفت
 وزین در فراوان سخنها براند
 وزان کینه با¹⁸ تاج شاهنشاهی
 چنین پاسخ آمد که ای نامدار
 سخن هر چه گوید گراز آن نبوش²²
 که تا ناید او²⁵ نزد²⁶ تو کینه‌جوی
 ز اندیشه بد دلش بر دمید²⁸
 که بنوشست اختر همی بر سرت³⁰
 ترا اندران کام‌گاری دهد³¹

ایران (؟) - K⁴ ازین کینه - VI, C - بیکبار - IV³ VI - 6. оп. چه کوبید - IV¹
 گفتی - IV, C⁹ سودمند - C⁸ IV - 6. оп. آید (؟) - K⁶ بدترها - C تیرگیها - VI⁵
 VI - هم اندر زمان او برون کرد (؟) - IV¹² بریدش (؟) - VI¹¹ کسی - C, IV, VI¹⁰
 بر - IV¹⁸ بداد - IV¹⁷ مرورا - IV, C¹⁶ پیروز - IV, C¹⁵ سوی - IV, VI, C¹⁴ کشند
 C - بی‌پوشی (؟) - VI²² بخون خود و این بزرگان - IV²¹ پیشی - VI²⁰ ز پیروزی (؟) - K¹⁹
 IV, VI, C²⁷ که ناید بنزدیک - IV²⁶ نیاید مگر - C²⁵ که بنوشته ام نامه - IV²⁴ چو
 C - 6. оп. که از کار آن کن که آید برت - VI²⁹ نامید - C²⁸ چنان - C³¹
 оп.; IV - 66. 30-31 доб. после б. 33 текста.

- 10 جز از کشتن او¹ نباشد روا² چنین است بادافره ما سزا³
چو دارند⁴ فرمان مارا نگاه بنزدیک ما هست شان دستگاه

V

(پادشاهی اردشیر شیروی K, IV, VI, C—после б. 32)

- بسی کرد اندیشه در این سخن
که این کار پیش آمد ناگهان
گر ایدونک این شاه گردد تپاه
چنین پاسخ آمد ز پیران بدوی
چنین بد مکن تو بگفت گراز
بکن پاسخ نامه اندر خورش
بگوشی مکن رای یزدان تپاه
بر اندیش¹⁶ از کار پرویز شاه
چنورا¹⁹ فرود آوریدی ز تخت
دگر گشت گیتی از انسان که بود
چنان شد ز پیموده کار جهان
کنون تا بجای²³ قباد اردشیر
جهان شد ز اورنگ او شادمان
چه باید ز²⁶ ارمنده گیتی چنین
- بزد رای با مهتران کهن⁵
بود⁸ آشکارا بدو بر⁷ نهان⁸
ز کردار ما گردد ایران سیاه⁹
که ای پیر هنر مهتر نامجوی¹⁰
تو درمان این کار¹¹ نیکو بساز
ازین رای¹² بیدار گردان سرش
مده¹³ دیورا بر¹⁴ دل خویش راه¹⁵
ازان ناسزاوار گاه¹⁷ تپاه¹⁸
شد از تخم ساسان²⁰ بیکباره بخت
نیآورد ازان مایه کار تو سود²¹
که یکباره شد نیکوپیها نهان²²
بشاهی نشست از فراز سریر²⁴
بنازد ز فرش زمین آسمان²⁵
پر آشوب گردد ز درد و ز کین²⁷

C—⁶ VI—б. оп. ⁵ دانند—VI ⁴ ناسزا—K, IV, VI ³ جزا—IV ² کشتن او را—IV ¹
شود C—برویر—VI ⁷ K, VI—доб. б. 33 текста; VI—после него доб. б. 40 текста и след. б.: ⁸

پیشامی فرستاد نزدیک او * که ای پیر هنر مهتر نامجو
IV—¹² همان چاره کار—C ¹¹ VI—б. оп. ¹⁰ VI—б. оп. ⁹ IV, C—
IV, C—¹⁷ بیندیش—IV ¹⁶ VI—б. оп. ¹⁵ زی—IV ¹⁴ مکن—IV ¹³ خواب—VI, C—¹² جهل
ابی مایه شد—IV ²¹ تخت شاهان—IV ²⁰ چو او را—IV, VI, C—¹⁹ VI—б. оп. ¹⁸ کار
VI, C—²⁵ IV—б. оп. ²⁴ که بر جای شاهی—VI ²³ IV, VI—б. оп. ²² کشور زاد و بود(؟)
پر از درد و کین—IV ²⁷ که—IV, VI, C—²⁶ IV—б. оп. ²⁵ و زمان

III

(پادشاهی خسرو پرویز) I, K, IV, VI — после б. 1361

ز عیب و هنر هر چه¹ دارد رواست
نیمشته سراسر بخط من است
نهادم برین نامه بر مهر خویش
پس از تو هر آنکس که قیصر شود⁴
نیمشته برین بر گوای منست
برین نامه بر پاک یزدان گواست
که خط من اندر جهان روشن است
چنان چون بود رسم² و آیین و³ کیش
جهان گیر و⁵ با تخت و افسر شود⁶
روان و خرد آشنای⁷ منست

5

IV

(پادشاهی اردشیر شپرو) K, IV, VI, P — после б. 7

کنم تازه آیین نوشین روان
ز گنجم جهان گردد آراسته
نیایند آرام لز من بدان
ز من گسترده¹¹ در جهان ایمنی
سپه را از اندازه¹³ پاییه دهم
همه شهر ایران کنم چون ارم
بدینار دلشان¹⁴ کنم شادمان
هر آنکس که امید دارد¹⁷ بما
ز لشکر یکی گر ز فرمان من¹⁹
شود⁸ شاد آزادگان را روان
پر از باغ گوهر پر از خواسته⁹(?)
نباشم زمانی ای می موبدان¹⁰
نهانی کنم رسم¹² آهرمندی
بهر کارشان نیز مایه دهم
نمانم که باشد کس از من دژم
نباید که باشد¹⁵ کسی¹⁶ بدگمان
بگوید کنم در زمانش روا¹⁸
برون آید از عهد و پیمان من¹⁹

5

K — بود K — 6 оп. و K, IV — 5 оп. بود K — 4 I — 3 оп. و K — 2 آنچه IV — 1
доб.:

تن از پیش کنششان چو جوشن کنم * همه کارشان خوب و روشن کنم
VI — доб.:

بدوشان(?) بجان و دل و تن کنیم * همه کارشان خوب و روشن کنیم
باغ و پر گوهر VI — باغ و پر موبد و خواسته IV — 9 کنم VI — 8 رهنمای VI — K, 7
VI, 13 نهان گردد آیین IV — 12 چو من گسترده VI — 11 IV — 6. оп. 10 P — 6. оп. خواسته
که دارند حاجت IV — 17 دلها بود IV — 16 گردد VI — 15 ایشان P — دلها IV — 14 بازداره P —
ما P — 19 بگویند حاجت کنششان IV — 18

ملحقات

I

(پادشاهی خسرو پرویز) I, K, IV, VI — после б. 1333

نوازندهٔ مردم خویش باش
چو بخشنده باشی و فریادری
ز شاهان هر آنکس که بیدار بود
ز دشمن ندیدند² هر گز بدی
بزرگی که خواهند⁴ پیوندرا
کنون ما یکایک ترا خواستیم
نگهبان کوشنده درویش باش
نیازد¹ بتاج و بتخت تو کسی
جهانرا ز دشمن نگه دار بود
بیفزودشان فره³ ایزدی
تن خویش و هم پای⁵ فرزندرا
زبانرا ببندت⁶ بیاراستیم

II

(پادشاهی خسرو پرویز) I, K, IV, VI, T — после б. 1358

وزو نیز رو⁷ تا بلهراسپ شاه
سر سرکشان فرخ اسفندیار
برین¹⁰ گونه تا بابکان اردشیر
که¹¹ خسرو که دارد ز هرمنز¹² نژاد
کجا سلم بودش نیای کهن
ز لهراسپ آید⁸ بگشتاسپ گاه⁹
کزو تازه شد بهمن نامدار
کزو شد جوان اختر گشته پیر
ابا قیصر¹³ یکدل و یکنهاد
نگویم¹⁴ دروغ و¹⁵ نجویم¹⁶ سخن

بزرگان بخواهند — IV 4 فره — K, IV, VI 3 چو با کس نکردند — VI 2 بنازد(؟) — IV 1
K, IV 9 رو تا — K, VI 8 وزو رو چنین — K, VI 7 زبان بلندت — K 6 از بهر — K, VI 5
ندیدم — K 14 او — T 13 کسری — K, VI 12 چو — K, IV 11 ازین — IV 10 شاه — VI
نپرسم — K, VI 16 و — IV 15 نگیرم — VI

[همی گاه¹ محمود آباد باد چنانش ستایم⁴ که اندر جهان مرا از بزرگان ستایش بود که جاوید باد آن⁷ خردمند مرد همش رای و هم دانش و هم نسب 860
سر آمد کنون قصه یزدگرد⁹ ز هجرت شده پنج¹¹ هشتاد بار¹² چو این¹⁴ نامور نامه آمد بمن ازان پس¹⁷ نمیرم¹⁸ که من زنده ام هران کسی که دارد هشی و رای و دین 865

سرش سبز باد² و دلش شاد باد³ سخن باشد از⁵ آشکار و نهان ستایشش و را در⁶ فزایش بود همیشه بکام دلش کارکرد چراغ عجم آفتاب عرب⁸ بمه سلفندارم روز ارد¹⁰ بنام جهان داور کردگار¹³ ز من روی کشور شود¹⁵ پر سخن¹⁶ که تخم سخن من پراکنده ام¹⁹ پس از مرگ بر من کند آفرین²⁰

چو بر باد دادند رنج مرا * نبد حاصلی سی و پنج مرا
کنون عمر نزدیک هشتاد شد * امیدم بیک باره بر باد شد
¹ K, IV, C—شاه-تن ² K, IV—جان-و ³ I, VI—б. оп.; IV—б. стоит после б. 861; K—б.

ورا در-⁶ K تا بود-IV ماند از-⁵ K ستودم-⁴ T ⁸ P—б. оп.; Л—доб.:
стоит после б. 861; C—доб. б. 860. ¹⁰ T—ستودم-⁹ K

چنین پهلوانان گردن کشان * که دادم درین قصه زبشان نشان
بآخر رسانیدم این داستان * ز کار و ز کردار آن راستان
IV—доб. б., добавленный выше P к б. 851, а затем доб. бб. 851 и 856 текста, далее доб.:

بدو ماندم این نامها یادگار * بشش بیور ابیاتش آمد شمار
T—этот б. стоит после б. 859 текста; K—после б. 861; после приведенного б. IV доб. интерполя-
цию—23 бб. (см. приложение XIX). ⁹ K خسروان ¹⁰ K جوان-و بخت ¹¹ L, VI—доб. و ¹² K چار-و هشتاد و سیصد سال ¹³ I—доб.:
в K этот б. стоит без разночтений после б. 842; K—доб. б. 856 текста и приведенный б. рук. IV о ко-
личестве стихов поэмы.

(стерто) بیت شش بار بیور هزار * سخنهای شایسته آبادار
اگر باز جویی ازو بیت بد * همانا که باشد کم از پنج صد
و کم تعب تحملت و کم غصص تجرعت حتی تسنی لی نظم هذا الكتاب فی مدة ثلاثین-
سنة آخرها سنة أربع و ثمانین و ثلاثمائه (ср. K). و هو یشتمل علی ستین ألف بیت
I—стерто. (ср. I, K, IV). ¹⁴ I—
من-¹⁷ VI ¹⁸ T—پس-¹⁹ K, IV—б. оп. ¹⁵ C—بشد ¹⁶ K, IV—б. оп.

²⁰ K, IV—б. оп.

چو بگذشت سال از برم^۱ شست و پنج
 بتاریخ شاهان نیاز آمدم
 845 بزرگان و^۴ با دانش آزادگان
 نشسته نظاره من از دورشان
 جز احسنت^۵ ازیشان نبود بهرهم
 سر بدره‌های کهن بسته شد
 ازین نامور^{۱۰} نامداران شهر
 850 [که همواره کارش^{۱۳} بخوبی روان
 حسین^{۱۶} قتیب^{۱۷} است از آزادگان
 ازویم خور و پوششی و سیم و زر
 نیم آگه از اصل و فرع خراج
 [جهاندار اگر نیستی تنگدست
 855 چو سال اندر آمد بهفتاد و یک

فزون کردم^۲ اندیشه درد و رنج
 بپیش اختر دیرساز آمدم^۳
 نبشتند یکسر همه رایگان
 تو گفתי بدم پیش‌مزدورشان
 بگفت^۹ اندر^۷ احسنت‌شان زهرام
 وزان بند روشن^۸ دلم خسته شد^۹
 علی دیلمی^{۱۱} بود کوراست بهر^{۱۲}
 بنزد بزرگان^{۱۴} روشن روان^{۱۵}]
 که از من نخواهد سخن رایگان^{۱۸}
 وزو یافتم جنبش و^{۱۹} پای و پر^{۲۰}
 همی غلتم اندر میان دواج^{۲۱}
 مرا بر سر گاه بودی نشسته^{۲۲}]
 همی زیر بیت^{۲۳} اندر آرم فلک^{۲۴}

^۱ K, IV — بر ^۲ K — گشتم ^۳ K, IV — доб.:

دو ده سال و پنج اندرین شد مرا * همه عمر رنج اندرین شد مرا
^۴ IV — оп. ^۵ Л — احسن ^۶ Л, IV — بگفت ^۷ K — بگفتند از ^۸ K, IV — بسته ^۹ I, VI —
 б. оп.; IV — доб.:

کسی نیست اندر جهان کسی نژاد(۹) * توان کرد پیش(۹) بزرگان بیاد
 بو دلف [بود کف — I] — ^{۱۲} I, K, IV, VI, P — دیلم و — ^{۱۱} I, IV, VI — دیلم نامه از — ^{۱۰} K, IV, VI —
^{۱۵} Л, VI — б. оп. همی داشت آن مرد — ^{۱۴} T — کارم ^{۱۳} T — доб. б. 852. K, IV — راست بهر
^{۱۶} VI, T — حیی ^{۱۷} VI — испорчено. ^{۱۸} IV — б. стоит вторым в интерполяции; P — доб. (ср. ниже,
 доб. к б. 858):

ابو نصر وراق بسیار نیز * بدین نامه از مهتران یافت چیز
^{۲۱} VI — доб. б. 860 текста. ^{۲۲} K, IV — ^{۲۰} I — بال و پر — ^{۱۹} Л, IV, VI — оп. ^{۲۳} T — شعر ^{۲۴} VI — далее бб. 856—860 оп.; T — далее доб.:

سی و پنج سال از سرای سپنج * بسی رنج بردم بامید گنج

همانجایگاه آتشی^۱ بر فروخت
ازان تخمه کس در زمانه نماند
بزرگان بران دوده نفرین کنند
که نفرین برو^۵ باد و هر گز مباد
کنون زین سپس^۸ دور عطر بود

پدر را و هر سه پسر را بسوخت^۲
وگر ماند هر کو بدیدش^۳ براند
سر از کشتن^۴ شاه پیر کین کنند
که او را نه نفرین فرستد^۶ بداد^۷
چو^۹ دین آورد تخت منیر بود^{۱۰}

پدر با پسر هر سه با هم بسوخت-² P هم آنجا بلند آتشی-¹ K, IV, VI, T
K — доб.:

یکی مهتری بود نامش گراز * کزو بود ماهوی نام و ناز
 نگهبان آن لشکر و کارزار * ازو بود ماهوی یل نامدار
 بپوید و هر جا بر آمد خروشی * شد آن مرز یکسر پر از جنگ و جوش
 گراز اندران تیرگی کشته شد * همه دودرا روز بر گشته شد

ср. выше, 3—7-й бб. интерполяции, доб. IV к б. 832, ср. добавление С к б. 828 Т (всего 6 бб.); IV — доб.:

دگر آسی-ایبان که شفرای بکشت * بفرمود تا آورندش بمشیت
همانگه ورا زنده بر دار کرد * بداندیش آن شاهرا خوار کرد
IV-⁶ بدو C-جاو-⁵ سزاوار او(؟)-⁴ I هر کسی که دیدش-³ I, K, IV, VI, T
IV-⁷ доб.: VI, T-فرستی تو نفرین(؟)

روانشی بدوزخ گرفتار باد * همیشه ورا خصم دادر باد
گنه‌کار شد بیژن ترک نیز * ورا نیز هم بر سر آمد قفیز
چنان مرد فرزانه دیوانه گشت * خرد ز آنچنان مرد بیگانه گشت
همی بود تا خویشتن را بکشت * زه ای چرخ گردفدهی کوژپشت
و کان علی بیژن هذا کفیل من دم *
یزدجرد علی ما سبق. فقیل إنه جنّ فی آخر عمره، و قتل نفسه بیده، و لحق بمن مضی
K¹⁰ — که I⁹ — چو زین بگذری — IV⁸. 803. و 755 ب ک ب. sr. выше добавления Б к бб. 803. و 755
доб.:

هندی را بیاراست بر راه داد * چو زو صد و شصت منبر (ستر)
 سر آمد کنون قصه یزدگرد * به ماه سپندار [مد] روز ارد
 ازین نامه شهریاران نماند * هرا چیز کز دفتر آنرا بخواند

Б — дает концовку в 4 строки.

چو دستش¹ ببرید گفتا دو پا
بفرمود تا گوش و بینیش پست
بفرمود کاینرا⁴ برین ریگ گرم
منادی گری گرد لشکر بگشت
که ای بندگان خداوندکش
چو ماهوی باد آنکه بر جان شاه
سه پور جوانش⁹ بلشکر بدند

ببرید تا ماند ایدر بجا²
بریدند و خود بارگی بر نشست³
بدارید تا خوابش آید ز شرم⁵
بدرگاه⁶ هر خیمه‌یی بر گذشت
مشورید بیهوده هر جای⁷ هش
نبخشود⁸ هر گز مبیناد گاه
همان هر سه با تخت و افسر بدند

835

¹ VI — دستان ² K — доб.:

زهی بر کشیدند سر تا بپای * بر آمد ز در تا به (стерго)
لب و گوش و بینیش ببرید پست * یکی جام می بر نهاده بدست
بدو گفت کین کشتن آسان بدی * اگر او نه فرزند سامان بدی
ز هی دیگر از تارکش بر کشید * همی راند تا زیر پایش رسید
بدو گفت کین کشتن ناگزیر * ز نوشین روان شاه تا اردشیر
دگر گفت کز کشتن شهریار * ز ترکان چرا خواستی کارزار
سرشرا بفرجام ببرید پست * بیفگند پیش و بخوردن نشست
ثم امر فسّلا سیرا من: B — доб.: 4-й, 5-й и 6-й бб. этой интерполяции; IV — после б. 832 доб.
کورا — IV⁴ K — б. оп. ³ مفرق رأسه الی فغار ظهره، و سیرا آخر من جبهته الی سرتة...
⁵ IV, P — доб.:

سرشرا بفرجام ببرید پست * بیفگند پیش و بشادی [بخوردن — P] نشست
سر. 7-й б. интерполяции K, доб. к б. 831 текста; B — доб.: затем IV — доб.:
همه گنج و لشکرش تاراج کرد * زمین را بخون پرتّ درّاج کرد
چو سازنده‌تر شدورا روزگار * بمر و اندر آمد ز هر سو سوار
یکی نامور بود نامش گراز * کزو بود ماهوی را نام و ناز
فروزنده او بود و مهتر پسر * همی خسروی ساخت از نامور
چو بشنید مرد اندران روزگار * که ماهوی شد کشته در کارزار
بتوفید شهر و بر آمد خروش * شد آن مرز یکسر پر از جنگ و جوش
گراز اندران تیرگی کشته شد * همه دودها روز بر گشته شد
VI — ⁹ نبخشید — T⁸ هر جای بیهوده — K, IV, T⁷ و K — доб. ⁶ 839. IV доб. б. 839.
گزینش — C گرانش

- چو بشنید بیژن ازان¹ شاد شد
شراعی زدند از بر ریگ نرم
گنه‌کار⁵ چون روی بیژن بدید
شد از بیم همچون تن بی‌روان 820
بدو گفت بیژن که ای بد‌نژاد
چرا کشتی آن دادگر شاهرا
پدر بر پدر شاه و خود شهریار⁸
چنین داد پاسخ که از¹⁰ بدکنش
بدین بد کنون گردن من بزن 825
بترسید¹² کش پوست بیرون کشد¹³
نهانش بدانست مرد دلیر
چنین داد پاسخ که ای‌دون کنم
بدین مردی و دانش¹⁷ و رای و خوی
بشمشیر دستش²¹ بیرید و گفت 830
- بمالید² و ز اندیشه آزاد شد³
همی رفت ماهوی چون باد گرم⁴
خرد شد ز مغز سرش⁶ ناپدید
بسر بر پراگند ریگ روان
که چون تو پرستار⁷ کس را مباد
خداوند پیروزی و گاهرا
ز نوشین‌روان در جهان یادگار⁹
نیاید مگر کشتن¹¹ و سرزنش
ببنداز در پیش این انجمن
تنش را بدان کینه در خون کشد¹⁴
بپاسخ زمانی همی بود دیر¹⁵
که کین از دل خویش بیرون کنم¹⁶
همی تاج و تخت¹⁸ آمدت¹⁹ آرزوی²⁰
که این دسترا در بدی نیست جفت

3 K-б. оп. 4 IV, C-بتازید VI-دلش 5 IV, P-بخندید 6 IV, C-شمان‌زاده K-б. оп. 7 IV-ز مغزش همه 8 IV, C-سرافراز(؟) 9 K-доб.: 10 IV-کزیں VI, C-که بر 11 K-کوشش 12 K-بفرمود 13 IV-کشند P-کشید 14 IV-کشید P-کشند C-б. оп. 15 C-б. оп. 16 K, IV-доб.: 17 K-اگر مرد زی دانش 18 K-تخت عاج 19 K-گاه و تخت VI-تاج چاچ IV-تخت عاج K-اگر مرد زی دانش 20 C-б. оп.; K-доб.: 21 VI-بخنجر دو دستش

820 (стерто) پنهان جـهـان * بکف راد و دایم بدل مهریان
K, IV (K-после приведенного б.)-доб.:

بکندی تو بیمخ وفارا ز دل * ببندودی آن مهر تابان بگل
14 IV-کشید P-کشند 13 IV-بفرمود K-کوشش 12 K-که بر VI, C-کزیں 11 IV-کشند P-کشند C-б. оп. 15 C-б. оп. 16 K, IV-доб.:

ایما بی‌هنر مردشوریده تخت * نه زیبای تاج و نه زیبای تخت
آیدت-¹⁹ K گاه و تخت VI-تاج چاچ IV-تخت عاج K-اگر مرد زی دانش K-¹⁷ 20 C-б. оп.; K-доб.:

بتاراج دادند بار و بنه * کشیدند ماهوی بر بر همه(؟)
(стерто) بفرمود دژ خیم کامد به‌پیش * که بودش دل از گفتن
21 VI-بخنجر دو دستش

[نگه کرد بیژن درفشش بدید
 برسام^۲ فرمود کز قلبگاه
 نباید که ماهوی سوری ز^۴ جنگ
 805 بتیزی ازو چشم خود^۵ بر مدار
 چو برسام چینی^۶ درفشش بدید
 همی تاخت تا پیش ریگ^{۱۰} قرب
 مراورا بریگ قرب در^{۱۱} بیافت^{۱۲}
 چو نزدیک ماهو^{۱۳} برابر بود^{۱۴}
 810 کمربند بگرفت و اورا ز زمین^{۱۶}
 فرود آمد و دست اورا^{۱۸} بست
 همانکه رسیدند یاران او^{۲۰}
 برسام گفتند کاینرا میر^{۲۱}
 چنین داد پاسخ که این راه نیست
 815 همانکه بیژن رسید آگهی
 جهانجوی ماهوی شوریده‌هش

بدانست کو جست خواهد گزید^۱
 بیکسو گذار آنک^۳ داری سپاه
 بترسد بچیهون کشد بی‌درنگ
 که با او دگرگونه سازیم کار
 سپهرا ز لشکر^۷ بیکسو^۸ کشید^۹
 پر آژنگ رخ پر ز دشنام لب
 رکابش گران کرد و اندر شتافت
 نزد^{۱۵} خنجر اورا دلیری نمود
 بر آورد و آسان بزد^{۱۷} بر زمین
 پیشش اندر افکند و خود بر نشست^{۱۹}
 همه دشت ازو شد پر از گفت و گوی
 بماید زدن گردنش را تبر^{۲۲}
 نه زمین^{۲۳} تاختن^{۲۴} بیژن آگاه نیست
 که آمد بدست آن نهانی^{۲۵} رهی
 پر آزار و بی‌دین^{۲۶} خداوندکش^{۲۷}

فنگذ بیژن ولده برسام خلفه—^۲ Б. оп. سپهرا ز لشکر بیکسو کشید(?)—^۱ K
 به—^۴ K آنچه—^۳ T (ср. выше, б. 744). [ماهوی]، و هو الذی باشر وقعة یزدگرد
 P— به تیزی برو چشم ازو—C بتیزی همی چشم ازو—IV بدین رزمگه چشم ازو—^۵ K
 بزد پاشنه نزد—^۹ K ز یک سو—^۸ P سراسر—^۷ T جنگی—^۶ K بچیزی برو چشم زو
 K, IV—^{۱۰} K دشمن کشید

بیک حمله ماهوی را بر گرفت * زمانه همی رای دیگر گرفت
 گریزان شد از پیشی او [آن—IV] بیوفا * همی رفت برسامش اندر قفا
 سپهدار با—^{۱۴} K با او—^{۱۳} VI, T نیافت—^{۱۲} Л, K بر—^{۱۱} VI شهر—^{۱۰} K, IV آب—^۹ K
 K—^{۱۶} K بزد—^{۱۵} Л, K, IV, VI نبود—VI شبانزاده با او برابر نبود—IV او برابر نبود
 قلما—^{۱۹} B—^{۱۸} K از اسب و اورا—^{۱۷} K, C زد—IV ناگاه—^{۱۶} K, C—^{۱۵} K, IV, VI
 K—^{۲۱} K—^{۲۰} VI, C بدوی—^{۱۹} K مننه شب به فرسه فوق، و اندقت رقبته
 کزین—^{۲۳} K, IV, VI, T برگذر—^{۲۲} VI, C ببايد بریدن هم ایدرش سر—^{۲۱} K
 بدآموز و بی‌بر—^{۲۶} VI بداهو—^{۲۵} VI بدآیین—^{۲۴} T یافتن—^{۲۳} K, IV, C—^{۲۲} K, IV, VI, T

795 چو بشنید بیژن سپه بر گرفت
 طلايه بيمامد كه آمد سپاه
 [سپاهي بكشتي بر آمد ز⁴ آب
 سپهدار بيژن به پيش⁶ سپاه
 چو ماهوي سوري سپهرا بديد
 ز بس جوشن و خود و زرین¹⁰ سپر
 غمي شد بر ابر صفي بر كشيد

ز كار جهان دست بر سر گرفت¹
 به پيكنند² سازد همي رزمگاه³
 كه از گرد پيدا نمد آفتاب⁵
 بيمامد كه سازد همي⁷ رزمگاه⁸
 قو گفتي كه جاننش ز تن بر پريد⁹
 ز بس نيزه و گرز و چاچي تير¹¹
 هوا نيلگون شد زمين نايديد

17

800 چو بیژن سپهرا همه راست کرد
[بدانست ماهوی و از¹³ قلبی‌گاه
بایرانیان¹² بر کمین خواست کرد
خروشان برفت از میان سیاه¹⁴]

¹ K—مشگفت IV, Γ—доб.:

چوتیر از کمان سوی ماهوی شد * سوی بدژاد [پهلوان-Γ] جهانجوی شد
IV — далее доб.:

ز جیحون گذر کرد بیژن چو گرد * دل از شاه ایران شده پیر ز درد
سپاهی که جیحون و هامون و کوه * شد از نعل سم ستوران ستوه
ز بس نیزه‌داران و جوشن‌وران * زمین تیره شد از کران تا کران
IV – доб.:³ به بیگند – C بیک چند – P²

چو بشتید ماهوی بر بست کوس * زمین شد ز گرد سپاه آب‌نوس
شب‌انزاده چون روی بی‌ژن بدین * بران نامدار آفرین گسترید
بران لبشکر گشن و آن پهلوان * دلش گشت پر درد و بی‌جان روان
—⁸ Л, IV — هم او —⁷ P — ز پیش —⁶ P —⁵ Л, IV —⁴ K — (۹) —
б. оп.; K — доб.:

چو بشنید ماهوی بر بست کوسی * زمین شد ز گرد سپه آب‌نوسی
 IV — قیر و تیر — K¹¹ رومی — IV — چینی — K, C¹⁰ — б. оп.⁹ (ср. выше, рук. IV).
 خانای قیر: C, K, P, L — доб.:

شتر بارها نیزه [تیغ - K نیز - C] بر اشتران * ز لشکر - همی رفت دیگر کران
[شد بدیگر کران - K, C]

¹² K, IV-بر ایبرانیان ¹³ K-ماهی از IV-ماهی C-ازان ¹⁴ Л-б. оп.

چو باشد نیاید ³ ز پالیز یاد ⁴	چنین گل ¹ پالیز ² شاهان مباد	
ز ترکان سواران روز نبرد ⁶	چو بشنید بیژن ⁵ سپه گرد کرد	
نجست ایچ گونه بره بر زمان	ز قحقار ⁷ باشی ⁸ پیامد ⁹ دمان	785
همه دشت نخشب سپه گسترید	چو نزدیک شهر بخارا رسید	
مدارید ¹⁰ تا او بدین ¹¹ روی آب	بیاران چنین گفت کاکنون شتاب	
مگر باز خواهیم زو ¹³ کین شاه	به پیکار ما پیش ¹² آرد سپاه	
که ماند ¹⁸ ایچ فرزند کاید ¹⁷ بکار ¹⁸	ازان پس پرسید کز ¹⁴ نامدار ¹⁵	
پسر گر نبود ایچ دختر بدست ²⁰	جهاندار شهرا برادر بدست ¹⁹	
بماهوی بر کامگاری دهیم ²¹	که اورا بیاریم و یاری دهیم ²¹	790
سر آمد برین تغمه بر روزگار ²³	بدو گفت برسام کای شهریار ²²	
که نه شاه ماند نه یزدان پرست ²⁵	بران شهرها تازیانراست دست ²⁴	

دهد پادشاهی بیاد — I, K — ⁴ مبادا — IV — ³ . ببالین — I — ² دل بد — I — گلخو — K, IV, VI, T — ¹
 K — доб. (ср. б. 11 предыдущей интерполяции):
 تو بهره ازین نام و ننگ آن تست * سواران جنگی و جنگ آن تست
 I, K, C — доб.:
 چو بشنید بیژن بر آشفست سخت * کزو شاهرا تیره شد روی بخت
 I — далее доб.:
 چنین گفت کز تغمه شهریار * که دانی کنون در جهان یادگار
 بدو گفت گوینده نیکبخت * سر آمد بر آن تغمه بر تاج و تخت
 (без рифмы); IV — б. стоит IV — ⁶ ز گرد سواران جهان تیره کرد — IV — ⁶ بفرمود پس تا — K, C — ⁵
 تاشی — IV — ⁸ ز قاجار(?) — C — ⁹ ز قحقار — P — ⁷ Л — стерто; IV — ⁷ 785. после б.
 K, ¹³ پیش من — K, IV, C — ¹² ازین — K — ¹¹ سپارید(?) — Л — ¹⁰ وزانجا پیامد سپید — K — ⁹
 پرسید بیژن کزان — IV — ¹⁴ وزانپس بیرسم کزان نامدار — K — ¹⁵ از — Л — ¹⁴ خواهم ازو — IV, T —
 K — доб.: ¹⁸ آید — K — ¹⁷ نماید — IV, T — ¹⁶ نامدار
 پس آنگه چنین گفت کز شهریار * که دانی کنون در جهان یادگار
 نداشت — K, IV, Г, T — ²⁰ چنان پادشاهی برادر نداشت — IV, Г — ¹⁹ خسرو برادر نداشت — K, C — ¹⁹
 K, ²⁵ بهر — IV — ²⁴ تاج و تخت — Г — ²³ نیکبخت — Г — ²² نامدار — K, C — ²² کنیم — IV, Г, P — ²¹
 و نه آتش نه شهر — IV — ²⁴ آذرپرست — C —

770	همان گنج و تاجش ¹ فرستم بچاج بمرو اندرون رزم کردم سه روز شدم تنگدل رزم کردم درشت چو ماهوی گنج ⁷ خداوند خویش چو آگنده ¹⁰ شد مرد بی-تن ¹¹ بچیز بمرو اندرون بود لشکر دو ماه بکشت او خداوندرا در نهان سواری که گفتی میان سپاه ز ترکان کسی پیش گرز ¹⁷ نرفت چو او کشته ²⁰ شد پادشاهی گرفت طلایه همی گوید آمد ²³ سپاه چو بدخواه جنگی بهمالین رسید
775	
780	
	ترا باید ² اندر جهان تخت عاج ³ چهارم چو بفروخت گیتی فروز ⁴ جفاپیشه ماهوی ⁵ بنمود پشت ⁶ بیاورد ⁸ بی رنج و ⁹ بنهاد پیش مرا خود تو گفتی ندیدست نیز بخوبی نکرد ایچ بر ما ¹² نگاه چنان پادشاهی بزرگ ¹³ جهان ¹⁴ همی بر گذارد سر از چرخ ¹⁵ ماه ¹⁶ همی زو دل نامداران ¹⁸ بکفت ¹⁹ بدین ²¹ گونه ²² ناپارسایی گرفت نماید که بر ما بگیرند راه ²⁴ نماید ترا ²⁵ با سپاه آرمید ²⁶

¹ I, IV, Γ, T — گنجش-K تاج و گنجش-² IV — باشد ³ K — доб. интерполяцию
в 9 бб. ⁴ K — б. оп. ⁵ I — چو یاران همانندند ⁶ K — б. оп.; Γ, C — доб.:

ندانم که چون کردش از جان جدا * خداوند کش بنده بی-وفا
P, C (C — перед приведенным б.) доб.:

سپهدار ایران چو تنها بماند * غمی گشت و یاران خودرا بخواند
[چو شیر ژیان سوی لشکر براند-C]

بسی نامداران خودرا بکشت * چو یاران برفتند [نماندند-C] بنمود پشت
I — ¹¹ پراگنده K, C — ¹⁰ و I, K, IV, Γ — доб. و ⁹ I, K, IV, Γ — доб. و ⁸ I, K, IV, Γ — доб. و ⁷ K — مهر
نکرد او بها در- K, IV, Γ, T — نکرد او بخوبی بها خود I — ¹² بدتن Γ, T — بددل IV — بددین
[پر-T] ¹³ I, IV, Γ, T — چراغ ¹⁴ I — доб. интерполяцию — 22 бб. (см. приложение XVIII); K —
б. оп. ¹⁵ IV, Γ — доб. و ¹⁶ K — б. оп. ¹⁷ K — (ماهو) ¹⁸ IV — دل نامداران همی زان ¹⁹ I,
K — بتفت IV, Γ, C — доб.:

ندیدم سواری بدان فرّ و برز * چنان ترگ و جوشن چنان دست و گرز
IV — после этого б. доб.:

چنو مرخداوند خودرا بکشت * بهر اندر آورد گیتی بمشت
همی K — ²⁴ امشب K — ²³ بیاگند و I — ²² برین K — ²¹ چو آگنده I, K, IV, Γ, T — ²⁰
مرا I — ²⁵ (сп. б. 777); P — б. оп. ²⁶ K — б. оп.

760 بآمووی شد پهلوی¹ پیشرو
 طلایه پیش سپاه⁴ اندرون
 بشهر بخارا نهادند روی
 بدو⁸ گفت مارا سمرقند و چاچ
 بفرمان شاه جهان یزدگرد
 ز بیژن بخواهم بشمشیر کین
 ابا لشکری² جنگسازان نو³
 جهان دیده‌یی⁵ نام او گرسئون⁶
 چنان ساخته لشکری⁷ جنگجوی
 بماید گرفتن بدین مهر و تاج
 که سالار بد او بر این⁹ هفت گرد
 کزو تیره¹⁰ شد بخت¹¹ ایران زمین¹²

۱۵

765 چنین تا بیژن رسید آگهی
 بهر سو فرستاد مهر و نگین
 کنون سوی جیحون نهادست روی¹⁶
 پرسید بیژن که تاجش¹⁸ که داد
 بدو گفت برسام کای شهریار²¹
 بیاوردم از مرو²³ چندان بنه
 ترا گفته بد²⁵ تخت زرین اوی
 که ماهوی بگرفت تخت مهی¹³
 همی رام گرد¹⁴ برو بر¹⁵ زمین
 بپرخاش با لشکری جنگجوی¹⁷
 برو¹⁹ کرد گوینده آن کار یاد²⁰
 چو²² من بردم از چاچ چندان سوار
 بشد یزدگرد از میان یکتنه²⁴
 همان یار²⁵ گوهرا آگین اوی

¹ I, C—پهلوان K, IV, Γ, T—طلایه پیش اندرون—² I, K, IV, Γ, T—لشکر و—³ I, Γ, گرسیون—⁴ K, T—دیده و—⁵ I—یکی نامور پیش او—⁶ I, C—برسئون—⁷ I, P—لشکر—⁸ I, K, IV, Γ, T—همی—⁹ I, C—بود اندرین—¹⁰ I, C—بود—¹¹ I, C—بود—¹² I, K, IV, Γ, T—شاه—¹³ I, K, IV, Γ, P—شاهنشهی—¹⁴ K—که آرام گیرم—¹⁵ I—چما بر(?)—¹⁶ I—بدو—¹⁷ IV—ب. оп.—¹⁸ I, Γ, C—مهرش—¹⁹ IV—بدو—²⁰ I, Γ—کار—²¹ I, Γ—نامدار—²² I, Γ, C—نه—²³ I—مرز—²⁴ T—вместо этого б. (ср. интерполяцию):
 I—که—
 I, C—обратный порядок мисра.

از ایدر بشد لشکری سوی اوی * سواران گردن‌کشی و نامجوی
 ترا گفت من—P مرا گفت بر—IV پراگنده بد—²⁵ I

نخواند مرا مرد داننده شاه	730
جزین بود چاره مرا در ³ نهان	
همه شب ⁴ ز اندیشه پر خون ⁵ بدم	
بدو ⁷ رای زن گفت کاکنون گذشت	
کنون باز جوئی همی ¹⁰ کار خویش	
کنون او بدخمه درون خاک شد	
جهاندیدگانرا همه گرد ¹⁴ کن	735
چنین گوی کاین تاج و انگشتتری	
چو دانست کامد ز ترکان سپاه	
مرا ¹⁸ گفت چون خاست باد ¹⁹ نبرد	
تو این تاج و انگشتتری را بدار	
مرا نیست چیزی جزین ²⁴ در جهان	740
تو زین پس بدشمن مده گاه من	
من این تاج میراث دارم ز شاه	
بدین ²⁹ چاره ³⁰ ده بند ³¹ بدرا ³² فروغ	
نه بر مهر ¹ آرام گیرد ² سپاه	
چرا ریختم خون شاه جهان	
جهاندار داند ⁶ که من چون بدم	
ازین کار ⁸ گیتی پر آواز گشت ⁹	
که بگسستی ¹¹ آن رشته تار خویش ¹²	
روان ورا زهر ¹³ تریاک شد	
زبان تیز گردان بشیرین ¹⁵ سخن	
مرا شاه داد ¹⁶ از پی مهتری	
چو شب تیره تر شد مرا ¹⁷ خواند شاه	
که داند بگیتی ²⁰ که بر کیست گرد ²¹	
بود روز کین تاجت ²² آید بکار ²³	
همانا که هست این ²⁵ ز تازی ²⁶ نهان ²⁷	
نگه دار هم زین نشان ²⁸ راه من	
بفرمان او بر نشینم بگاه	
که داند که این راستست از ³³ دروغ	

IV-⁴ بودمان چاره اندر-³ I, Γ, C نه آرام گیرد بمن بر-² K مهر-¹ I, Γ, C
 جزا نزد که داند-^Γ جزا نزد نداند(؟)-^I ⁶ کچون من در اندیشه خون-^I ⁵ روز
 فقال الوزير: إن الإيرانيين ما حضروا هذا-^Б راز-^Л ⁸ برو-^I ⁷ (метр нарушен).
 I-¹¹ همه-^{Л, K, Γ} ¹⁰ (далее — по тексту). الوقعة. و من الذی شاهد قتلک لیزد جرد؟
 آن بست(؟)-^K آن بسته ز نار خویش-^{I, IV, C, Γ} ¹² که نگسستی(؟)-^{IV} که دیگر بر(؟)
 بمن-^{I, K, IV, Γ, T} ¹⁶ به نیکو-^{I, K, C} ¹⁵ یاد-^I ¹⁴ خاک-^{K, T} ¹³ بازار خویش
 ز گیتی-^{IV, Γ, C} ²⁰ گرد-^K ¹⁹ بمن-^{I, IV, T} ¹⁸ تیره شد مر مرا-^K ¹⁷ داد شاه
 I-²³ کین [کت-^K] هر دو-^{K, IV, T} ²² (без рифмы). که بر کیست گرد نبرد(؟)-^I ²¹
 و آنه [یزدجرد] زوچک بنتا له صغیره، و آمری-^Б جز دختر-^{K, IV, Γ, T} ²⁴ 6. оп.
 که از تازیان شد-^{IV} ²⁶ هست او-^{Γ, T} او شد-^K ²⁵ بالدفاع عنها و القيام بالأمر دونها
 کار-^{IV, Γ, T} ³¹ مژده-^I ³⁰ وزین-^Γ ²⁹ ازین همنشان-^{I, Γ, C} ²⁸ 6. оп. I-²⁷
 یا-^{IV} ³³ I, K ار-^{I, K} ³² I, IV, Γ, C خود را-^K همانا-^K گیری همانا-^K خود را-^{I, IV, Γ, C}

- 715 کسی آمد بـ ماهوی سوری بگفت
 سکوبا و قشّیس² و رهبان روم
 برفتند با مویه برنا و پیر
 یکی دخمه کردند اورا⁴ بباغ⁵
 چنین گفت ماهوی بدبخت و⁹ شوم
 720 فرستاد تا هری¹⁰ آن دخمه کرد
 بکشتند¹³ و تاراج کردند مرز
 از آن پس بگرد جهان بنگرید
 همان¹⁶ تاج با او بُد و مهر شاه
 همه رازدارانش را پیش خواند
 725 بدستور گفت ای جهاندیده مرد
 نه گنجست با من نه نام²⁰ و نژاد²¹
 بر انگشتی یزدگردست نام
 همه شهر ایران ورا بنده بود

ترا بودن ایدر فراوان نماند * کسی نامه رفتگان بر نخواند
 بدین مایه روزاندرین کالمبد * جزاز تخم نیکی نکاری سزد
 خاک- C یافت دخمه نهفت- P یافت جای نهفت- K, IV, Γ یافت گیتی نهفت- I-¹
 بمیان باغ- I, Γ⁵ نیکو- IV⁴ دیدند در- IV³ شکوبا و کشیش- I² دارد نهفت
 چنان چون بود در خور- K⁸ بهتر- IV⁷ بزرگ و بلندیش- Γ, T⁶ بس نامدار- K
 کزان رای- I¹² چه- K هر- I, IV, Γ¹¹ مه- I¹⁰ و- I, K, IV, Γ, T⁹ شهریار
 چنین- I¹⁵ گفت ماهوی- I¹⁵ کار- Γ رای- IV نام- K¹⁴ بگفتند- I¹³ که آن درد- K, C
 یکی- I, K, IV, Γ, T¹⁶ IV-¹⁷ доб.: متر нарушен) سود و ارز
 ببخشید روی زمین در نهان * منم گفت با مهر شاه جهان
 نه نامست- II²¹ بگفتا نداریم گنج- Γ²⁰ راه- II¹⁹ I, Γ-¹⁸ 6. 724 стоит после 6. 725.
 خواهیم- Γ همی- I, K, IV, C²³ مگر- K, IV, Γ, T²² (سر)- II²² ما را نه راه و نژاد
 من بر- II²⁵ با- K, IV, Γ, T²⁴ سرها

که گیتی همی بر تو بر بگذرد	زمانه دم ما ¹ همی بشمرد ²
در خوردنت چیره ³ کن بر نهاد	اگر خود بمانی دهد آنک داد ⁴
مرا دخل و خرج ار ⁵ برابر بدی	زمانه مرا چون برادر بدی ⁶
تگرگ آمد امسال بر سان مرگ	مرا مرگ بهتر بدی از ⁷ تگرگ
در هیزم و گندم و ⁸ گوسفند	بمست این برآورده ⁹ چرخ بلند
می آور که از روزمان بس نماند	چنین بود تا بود و ¹⁰ بر کس نماند ¹¹

¹ I, K, IV, Г, C — نفس را ² Г — доб. (ср. выше K):

هر آنکس که از دل خویش کاست * بجان و تن خویش بر پادشاست
نه بیبشی و کمی بود بر فزود * بنزدش چو روزیش یازنده بود
K — доб.:

اگر زندگانیت باشد بداد * بمانی پس از زندگانیت شاد
هر آنکس که گیتی باندازه داشت * سر از ایمنی از زمانه فراشت
³ I — خیره ⁴ K, IV — б. оп.; Г — доб. (ср. C):

مکن تا توانی تو کردار بد * گر از دانشی بد نیاید سزد
بدین مایه روز اندرین کالبد * جز از تخم نیکی نکاری سزد
هم از گندم و هیزم و⁸ K — (؟) زان — ⁷ K, C — ⁶ K — б. оп. ⁵ I — خوردن ⁵ I — خوردن
далее идет б. 714 текста. ⁹ I — (؟) ¹⁰ K — ¹¹ I, IV, Г — доб. (I, Г — вместо б. 714, IV — перед б. 714), K — перед б. 714 доб. б. 711:

بیاور بمن ده می آن هر سه گرد * بیاد روان شه یزدگرد
[بگویش بیاور بمن ده سه گرد — IV]
[مگر کی بیاور بمن ده سه گرد — Г]

که بیدادی آمد ز بنده بروی [بدوی — Г] * سزد گر خورم باده بی [زین — IV] گفت و گوی
P — доб. 2-й б. этой интерполяции; K — доб.:

ازین تیرگی بر نیایی دو و نک(؟) * بجز شادمانی و از نام نیک
چو بیدادی آمد همیشه ازوی * سزد گر خورم باده بی گفت و گوی
مکن تا توانی تو کردار بد * که از دانشی بد نیارد سزد(؟) (ср. выше)
بدین مایه روزاندرین کالبد * سزد گر نیاری بکردار بد
IV — доб.:

مکن تا توانی تو کردار بد * گر از دانشی بد نیاید سزد

700 ترا در بهشتست تخت این بس است¹ دگر گفت کاذکس که او² چون توکشت
سقف⁵ گفت ما بندگان تویم که این دخمه پر لاله⁷ باغ تو باد⁸
بگفتند¹¹ و تابوت بر داشتند بران¹³ خوابگاه رفت ناکام شاه
زمین بلا بهر دیگر کس است به³ بیند کنون روزگار درشت⁴
نیایش کن⁶ پاک جان تویم کفن دشت شادی و راغ⁹ تو باد¹⁰
ز هامون سوی دخمه بگذاشتند¹² سر آمد برو رنج¹⁴ و تخت و کلاه¹⁵

۱۳

705 چنین داد خوانیم¹⁸ بر یزدگرد اگر²⁰ خود نداند همی کین و داد
وگر²² گفت دینی همه بسته گفت²³ اگر هیچ گنجست²⁶ ای نیکرای
وگر¹⁷ کینه خوانیم¹⁸ ازین هفت گرد¹⁹ مرا فیلسوف ایچ پاسخ نداد²¹
بماند²⁴ همی پاسخ اندر نهفت²⁵ بیارای و دلرا بفردا مپای

¹ I, K, IV, VI — تخت نشست ² I, IV, F, T — کان مرد کو ³ IV — (؟) نه ⁴ K — б. оп.
⁵ I — دست ⁶ IV, P — نیایشگر ⁷ K — لاله ⁸ L — باغ باد ⁹ K — دست
¹⁰ K, F — доб.: شادی چراغ(؟)

سزد گر بتو ما نیندیم لب * ز تو ایمنی بود مان روز و شب
¹¹ L — برفتند ¹² IV — доб. (ср. выше):

سزد گر ز تو ما نیندیم لب * که بود از تومان ایمنی روز و شب
خواهیم ¹⁶ IV — ¹⁵ IV — б. стоит после б. 705. ¹⁴ K, IV, F — تاج ¹³ I, K, IV, F, T — بدان
¹⁹ IV — доб. (после б. 704): ¹⁸ L, K — داریم ¹⁷ T — ویا

همین چار و این هفت و این ده و دو * بر آنم که عاجزتر آمد ز تو
IV, F, C — доб. (IV — после приведенного б., C — после б. 704):

الا ای سخنگوی مرد کهن * بگرد از ره آز و بگسل سخن
دگر گفت کین پاسخش بسته ²³ L — دگر ²² F — ²¹ IV — б. оп. ²⁰ I, K, F, T — وگر
²⁵ K — обратный порядок ²⁴ L, K — نماند ²⁶ K — доб.:
мисра; б. стоит после б. 708; IV — б. оп.; K — доб.:

ز بیشی و کمی بود بر فزود * بود بس روی را با ترا زه بود(؟)
گرت هیچ گنجست ²⁶ K — ²⁵ F, C — گنجست ²⁴ IV — گرت رنج گنجست ²³ K —

دگر گفت اگر شاه لبر^۱ا بستم
 نه مهر^۵ و پرستنده^۶ بارگاه
 685 دگر گفت کز خوب گفتار^۹ اوی^{۱۰}
 همی سرو کشت او^{۱۲} بباغ بهشت
 دگر گفت یزدان روانت ببرد
 روان ترا سودمند این^{۱۵} بود
 690 کنون در بهشتست بازار شاه
 دگر گفت کای شاه دانش پذیر^{۲۰}
 درودی همان^{۲۲} بر که کشتی بباغ
 دگر گفت کای شهریار جوان
 لب^{۲۴}ت خامش و جان بچندین گله
 695 تو بیکاری و جان^{۲۶} بکار اندرست
 بگوید روان گز زبان بسته شد
 اگر دست بیکار گشت^{۳۰} از عنان
 دگر گفت کای^{۳۲} نامبردار نو^{۳۸}

¹ I, K, IV, Γ — شماره لب ² K — نه بینم ³ IV — و. оп. ⁴ Л — و. оп. ⁵ K — یار ⁶ I, K, IV, Γ, T — دو ب. K, IV, Γ, T — نه جاه ⁷ I, Γ — فتر ⁸ IV — ب. оп.; Γ — نه گاه ⁹ I, K, IV — کردار ¹⁰ Γ, C — تو ¹¹ I, K, IV — ندانم ¹² I, K, Γ, C — نه بینم ¹³ K, Γ, C — بده بند ¹⁴ K — بدین درد و خواری ¹⁵ K, IV — سودمندی ¹⁶ IV — (؟) ¹⁷ K — گذندی بود ¹⁸ K — کشد ¹⁹ IV — ب. оп. ²⁰ IV, P — خردمند و از گوهر اردشیر ²¹ K, T — اردشیر ²² I, IV — هران ²³ K — فروزان ²⁴ K — زبان ²⁵ K — لب ²⁶ K — برفتگی ²⁷ K, C — سر ²⁸ K — بنواز ²⁹ I, K, IV, Γ, C — بپالود ³⁰ K — شد ³¹ IV — ب. оп.; K — دو ب.:

ندیدم سواری بدین فر و برز * نه آن ترگ و جوشن نه آن دست و گرز
چو بدخواه جنگی بهالین رسید * نماید ترا با سپاه آرمید
چنین گل پایین شاهان مباد * چو باشد نباشد بپالیز باد

گم — 33 K, IV, Γ, T ای — 32 I

سکوبا ازان¹ سوکواران چهار
 گشاده³ تن شهریار جوان
 بغشکی کشیدند زان آبگیر
 بباغ اندرون دهمه‌یی⁶ ساختند
 سر زخم آن دشمنه⁸ کردند خشک⁹ 675
 بیاراستندش بدیبای زرد
 می و مشک و کافور و چندی¹² گلاب
 چه گفت آن گرانمایه دهقان¹⁴ مرو
 که بغشش ز کوشش¹⁷ بود در نهان¹⁸
 دگر²¹ گفت اگر چند خندان بود 680
 که²² از چرخ گردان پذیرد فریب
 دگر گفت کانرا²⁶ تو دانا مغوان
 همی²⁸ خواسته جوید و نام بد

فکنده بدینسان بآب اندرون * بمانده [برهنه-C] نگونسار و تن پر ز خون

1 K - (؟) IV سکوبا و آن (؟) 2 K, IV, Г - رودبار Л - б. оп.

3 K, IV, T - برهنه 4 Г - برو 5 IV - شیر 6 Л - دهمه 7 Л - б. стоит после б. 677.

جایش بکردند-P⁹ سر زخم آن شاه-C ازان پس سر زخم-K دوشته(؟)-I زخم(؟)-Л⁸

13 Л - доб. б. و بیدو(؟)-K و دبق و-I, IV, Г¹² زیر دست-K¹¹ و Л¹⁰ خشک

674; IV, Г - доб.:

بر آیین ایران و راه مغان * نهادند در دهمه اورا نهان [دخمه‌اش-Г
 با فغان]

14 I - (؟) رهبان 15 IV, C - چو 16 K - آزاده‌سرو 17 Л - (؟) کوش (метр нарушен). 18 K -

از-K¹⁹ ز بغشش بود کوشش اندر نهان 20 Л, K, Г - доб.:

یکی گفت شاهها شدی کشته زار * بدست فرومایه نابکار
 Г - перед этим б. доб.:

چو تابوت آن کشته بر داشتند * همی دست بر دست بگذاشتند

21 I, IV, Г - یکی 22 Г - اگر 23 K - گر 24 I - (؟) نماند 25 Л - (؟) نشیب 26 I,

28 I, K, IV, Г, بغون ردان-C نجوید روان-Г, IV بجای روان-K²⁷ کورا-IV آنرا-Г

29 K - доб. همه-C

بداند که بر بد ازو بد رسد * بمینو مکافات از نیک و بد

چنین گفت راهب که این کس¹ ندید
 که بر شهر یاری زند³ بنده‌یی
 665 پیرورد تا بر تنش⁶ بد⁷ رسد
 دریغ آن سر و تاج¹⁰ و بالای تو¹¹
 دریغ آن¹⁴ سر¹⁵ تخته¹⁶ اردشیر
 تنومند بودی²⁰ خرد با روان²¹
 که در آسیا ما هروی ترا
 670 بدشنه جگر گاه بشکافتند

¹ I, K, IV, VI — کسی تاجدارى بدینسان — ² P — از تو هیچ — ³ Л, I, K, IV — ز بد — ⁴ I, IV, VI, T — سگی — ⁵ I, K, IV, VI, T — پراگندهیى — ⁶ K — سرش — ⁷ I, IV, Г — این — ⁸ I, K, IV, Г, P — وزین — ⁹ K — доб.:

کجا لشکر و گاه و آن گنج تو * کجا بخشش و مهر و آن رنج تو
 — 13 Л — پر — 12 IV — دالا و پرز — 11 Γ, C — ای — 10 Γ —

دریغ این رخ و شاخ و این یال او * دریغ این دل و دانشی و بال او
K—доб.: دریغ آن بر و شاخ و آن دست و گرز—Г, C—او I—б. оп.;

دریغ آن کیمی فر یزدان و برز * دریغ آن سر و شاخ و آن دست و گرز
سوار-¹⁹ I سپهبد-¹⁸ K آن-¹⁷ K, Γ دخمه-¹⁶ IV و K-¹⁵ доб. این-¹⁴ I, IV

دریغ آن سر و کاره سامانیان [سلسلانیان-P] * دریغ آن فرّ و برز و تاج کیان
بمردی خرد این خیر با-I تو امید بودی خرد را روان-Π²¹ بخومند مردی(?)²⁰ K-
جهاننا(?)²⁵ IV-б. оп. و-I²⁴ оп.; IV-б. оп.²³ بیندیک، شاه-I²² روان(?)²⁰

²⁶ Л—یافتند اندرش Γ—یافتند اندرون IV—б. оп.; I, K, IV, Γ, C—доб.:

همان‌گاه و دیربیم گریان شود [K] * روان و تن شاه گریان شود [در-K] خاک بریان [گریان-K]

[زمان و زمین نیز گریبان شود-IV]

[همان ابر بر خاک گریبان شود - Γ]

[روانشی بدین سوگ بریان شود-C]

خروشان شود دخمه [تخمه-I] اردشیر * که نشنید کس شاه در آبگیر
далее Г и С доб.:

بنزدیک ماهوی رفتند زود
 بماهوی گفتند کان شهریار²
 بفرمود کورا بهنگام خواب
 بشد تیز بدمهر⁶ دو⁷ پیشکار
 کجا¹⁰ ارج¹¹ آن کشته نشناختند
 چو شب روز شد مردم آمد پدید
 ازان سوکواران¹⁵ پرهیزگار
 تن او برهنه بدید¹⁸ اندر آب
 چنین²¹ تا در خان راهب²² رسید
 که شاه زمانه بغرق²⁴ اندرست
 برفتند زان سوکواران²⁶ بسی
 خروشی بر آمد ز راهب²⁹ بدرد

ابا یاره و گوهر نابسود¹
 بر آمد ز آرام وز کارزار³
 ازان آسیا⁴ افگنند⁵ اندر آب
 کشیدند پر⁸ خون تن شهریار⁹
 بگرداب زرق¹² اندر انداختند¹³
 دو مرد گرانمایه آنجا رسید¹⁴
 بیامد یکی بر¹⁶ لب جویبار¹⁷
 بشورید¹⁹ و آمد هم اندر شتاب²⁰
 بدان سوکواران بگفت آنچ دید²³
 برهنه بگرداب زرق²⁵ اندرست
 سکوبا و²⁷ رهیان ز هر در²⁸ کسی
 که ای تاجور³⁰ شاه آزادمرد³¹

¹ I, IV, VI—б. оп. ² Γ—سرفراز ³ Γ—نار و ز آرام و جنگ Γ—порядок 66.: 649, 648, 651, 652. ⁴ I, K, Γ, T—جایگاه ⁵ Γ—فکنید ⁶ Л—доб. ⁷ I—دو مردک K—بدمهر ده-
⁸ Л, K— ⁹ I, K, C—доб.:

تن شاهرا ز [ازان - C, K] آسما پر گرفت * همان آسمایان به پیش [پیش - C] ای شگفت
[مسزد گر بهمانی بدین در شگفت - I]

¹⁰ K—همی ¹¹ I—ارز ¹² Г, С—زرف ¹³ I, С—перед этим б., К, Р—после этого б. доб.:

به آب اندر افکنده مرد [شاه-K] دلیر * سرش گه زبر بود [گاه-بالا-K] و گاهی بزیر

بنزدیک آن آسیا [و] آب زود [رود-K] * ز ترسا بستی پر [پُد-IV] فراز و فرود
برهنه تن شاه دید-K, IV¹⁸ رودبار-I, Γ, P¹⁷ قاتا-I, K, IV, Γ, T¹⁶ موسواران-K¹⁵
-: K-²⁰ ځښت-I, IV, Γ, T¹⁹ تن شه برهنه خو دید-Γ

ازان جایگه مرد پرهیزگار * بیامد بر مردم سوکوار
 بگفت آنچ دید اندران جویبار * بر آشفت هر یک ز بد روزگار
 21 I, IV, Γ, T— دوان 22 I, Γ— مطبخ 23 K— б. оп. 24 Γ, T— (؟) بفرق 25 K—
 ز راهب بر— I, IV, 29 و از هر— IV, 28 شگوبا— I, IV, 27 سوسواران— K, 26 تن او و بزرق
 30 Γ, P— نامور 31 IV— доб.: ز رهبان برآمد— Γ, C ازیشان برآمد— K آمد
 کجا لشکر و گاه و آن گنج تو * کجا بخشش و مهر و آن رنج تو

بنزدیک تنگ^۱ اندر آمد بهوش
یکی دشنه زد بر تهی‌گاه^۲ شاه^۳
بخاک اندر آمد سر و افسرش
اگر راه یابد کسی زمین جهان 640
ز پرورده سیر آید این هفت گرد
برین گونه بر تاج‌داری بمرد^{۱۱}
خرد نیست با گرد گردان سپهر
همان به که گیتی نه‌بینی بچشم
سواران ماهوی شوریده‌بخت 645
ز تخت و ز آوردگاه^{۱۸} آرمید
گشادند بند قبای بنفش
[فکنده تن شاه ایران بخاک
ز پیش شهنشاه بر خاستند^{۲۲}
که ماهوی را باد تن همچنمین 650

او-Γ بزد دشنه بر کمرگاه شاه-K^۳ جگرگاه-IV کمر بند-I^۲ او-Γ, C-شاه-K^۱
Γ-доб.: ز گیتی نهان شد سر و گاه او-Γ^۵ بخشم-Л^۴
چو بدرید دشنه تهی‌گاه شاه * رها شد بزخم اندرون آه شاه
B-бб. 438-450 не переведены. K-доб.:^۶
دگر دشنه زد بر تهی‌گاه اوی * ز گیتی نهان شد سر و گاه اوی
I, K, IV, Γ, C-доб. бб. 643 и 644 текста.^{۱۰} I, K, IV, VI, Γ-شود بی گنه کشته چو-^۸ K-نباشد-I^۷
IV, VI, Γ-نمرد-^{۱۲} K-اورا-^{۱۱} I, K, IV, VI-جنگش Γ-کینش IV-^{۱۴} بمرد VI-^{۱۳} که اورا ز لشکر
IV, Γ, C-бб. 643 и 644 стоят
Γ, P-چو دیدند-^{۱۷} I, K, IV, Γ, P-^{۱۸} چو دیدند-^{۱۶} I, IV-ندانی K-^{۱۵} نجویی K-^{۱۴} I, IV-^{۱۳} که اورا بزاری-^{۱۹} K-آوردگاه
I, K, IV, Γ-б. 648 стоит после б. 649; I, K, IV, Γ-доб.:^{۲۱} Л-б. оп.; I, K,
همین [همان-K] پای مردان چو بر خاستند * زبانها بنفرین بیاراستند
Γ-^{۲۴} ورا بر زمین خوار بگذاشتند-^{۲۳} I, K, IV, Γ, C-بر داشتند-^{۲۲} I, K, IV, Γ, C-
درا فکنده در خون

سخن‌ها کجا گفت اورا پسر
سواران ببر خون دشمن بریز^۱
نه سر دید ازان کار پیدا نه بن^۲
سوی آسیا رفت نزدیک شاه^۴
دو دیده پر از آب^۶ دل پر ز خون
پس آسیابان بکردار دود
همان مهر و آن^۸ جامه شاهوار^۹
ز تن جامه شاه^{۱۲} بیرون کنند^{۱۳}
بزرده دو رخساره چون آفتاب
تویی برتر از گردش روزگار
هم اکنون به پیچان تن^{۱۷} و جان او
رخانش پر^{۱۹} آب و دهانش چو خاک^{۲۰}

چو بشنید ماهوی بیدادگر
چنین گفت با آسیابان که خیز
چو بشنید ازو آسیابان سخن
شبانگاه نیران^۳ خرداد ماه
ز درگاه ماهوی چون^۵ شد برون
سواران فرستاد ماهوی زود
بفرمود تا^۷ تاج و آن گوشوار
نباید که یکسر^{۱۰} پر از خون کنند^{۱۱}
بشد آسیابان دو دیده پر آب
همی گفت کای^{۱۴} روشن^{۱۵} کردگار
تو زین^{۱۶} ناپسندیده فرمان او
بر شاه شد دل پر از شرم و بای^{۱۸}

625

630

635

^۱ Л, I, IV, P — доб.:

که او نیز هر گز نیاید بدست * چو از من [بد-IV] چنین آشکارا بجست
K — доб.:

کزین پس نه بینید جای نشان * ازو مرده گر زنده گردن‌کشان
K — доб.: در کار پیدا نه بن-Γ این ببد بدرا نه بن-IV پیدا ز کار و نه بن-K^۲

ز کار زمانه بر آشفت سخت * به پیچید از ان فر و آن تاج و تخت
نیاید که او نیز باشد درست * چو از من چنین آشکارا بجست
IV-ایران-K تیران-I دیران-Л^۳ (ср. б., доб. Л, I, IV, P к б. 626 и доб. Г к б. 621).

چو از-K^۵ سر آمد برو تاج و تخت و کلاه-IV^۴ (в тексте по T). نمران-Γ انیران

همان مهر-Γ^۸ کاین-Γ کان-I, K, IV, T — доб. و I, K, IV, Γ, T — доб.^۶ پیش ماهوی او

چو-I, IV, Γ, C^{۱۲} کنید-I, C^{۱۱} جایی-K لشکر(؟)-Л^{۱۰} جامه شهریار-K, Γ^۹ با

بدین-I, K, IV, Γ, T^{۱۶} داور-K, Γ, C^{۱۵} ای-I^{۱۴} کنید-I, C^{۱۳} بی جان شود جامه

دهن [لبان-C] پر ز خاک(؟)-Л, C^{۲۰} چو(؟)-I^{۱۹} گرم و درد-K^{۱۸} دل-I, K, IV, Γ, T^{۱۷}

رخان پر ز آب و-Γ دهن چاک چاک(؟)-IV رخان پر ز گرد پر ز خاک و دهن-K

دهان پر ز خاک

چو بنشست¹ ماهوی با راستان
اگر زنده ماند تن² یزدگرد
برهنه شد این راز من⁴ در جهان
بیاید مرا از بدش⁶ جان بسر⁷
چنین داد پاسخ خردمند مرد
اگر شاه ایران شود¹² دشمن
وگر خون او را بریزی بدست
چپ و راست رنجست و اندوه و درد
پسر گفت کای باب فرخنده‌رای
سپاه آید. او را¹⁸ ز ماچین و چین
تو این را چنین²² خرد کاری مدان
گر از²⁶ دامن او درفش کنند

چه بینید گفت اندرین داستان
ز هر سو برو³ لشکر آیند گرد
شنیدند یکسر کسان و مهران⁵
نه تن ماند ایدر نه بوم و نه بر⁸
که این خود⁹ نخستین¹⁰ نیایست کرد¹¹
ازو بد رسد بی‌گمان بر قننت
که کین خواه¹³ او در جهان ایزدست¹⁴
نگه کن کنون تا چه بایدت کرد¹⁵
چو دشمن کنی زو¹⁶ بپرداز جای¹⁷
بما بر شود¹⁹ تنگ روی²⁰ زمین²¹
چو چیره شدی²³ کام²⁴ مردان بران²⁵
ترا با سپاه از بنه²⁷ بزر کنند

1 Л — б. стоит после б. 622; Б —
2 K, C — همی 3 K — ورا 4 Л — ما 5 Л — б. стоит после б. 622; Б —
(этот перевод дан до перевода б. 614). قد ظهر الآن هذا السر، و علم به الناس و شاع بينهم
8 Л — б. стоит после б. 622; K —
9 Л — (؟) پدر 7 اندرین IV — 6

مرا زین بدیها شود سر بباد * نه تن ماند ایدر نه بوم و نژاد
از بن K — 9 و لا یبقی منا عینا و لا أثرا، و لا یترک فی بلادنا نجما و لا شجرا —
13 K — بود 12 Л — б. 617 стоит после б. 619. 11 Л — б. 617 نخستت P — 10 این را C — این از IV —
گزیدی Γ — گرفتی K — 16 Л, K — б. стоит после б. 622. 15 Л, K — б. 617. 14 Л — доб. б. 617. 17 Γ — доб.:
14 Γ — доб.:

که چون رفت هر گز نیاید بدست * چو از بد چنین آشکارا بجست
وزیشان کند تنگ بر ما I — 20 کند Γ, P — 19 اندر آرد Γ, P — 18 ср. ниже доб. к б. 626.
21 IV — б. оп.; Л — доб. бб. 620, 615 и 616 текста; K — доб. б. 620; K — далее доб.:

نیاید که از بهر شاه ای پدر * بد آید ز هر گونه مارا بسر
K — 26 بیاید همی رای زد با ردان K — 25 کار I — (؟) 24 شود Γ — (؟) 23 تو این کار را I — 22
با سپاهت ز بن Γ — جهان I, K, IV, VI — 27 آن

که بر تو سر آرند زود این سخن
چنان دان که او دشمن جان تست
پزشک خروشان بخونین سرشک
باندیشه دل مکن مهتری
ز راه⁴ خرد⁵ جوی تخت مہی
ورا پند آن موبدان سخت بود⁷
که کار⁸ زمانه بر اندازه نیست
یکی را کند خوار و زار و نژند⁹
که دانست راز جهان آفرین¹²
بر آیین خورشید بندشست ماه
نبد سود یک موی زان¹⁴ گفت و گوی
شمارا ببايد شد ای بخردان
ز هر گونه‌یی دانش آرم ببر¹⁷
بدان تا بدین بر¹⁸ نماید گریست
بیامد یکی موبد از لشکرش²⁰

تن خویش بر خیره رسوا مکن
هرآنکس که با تو نگوید درست
تو بیماری اکنون و ما¹ چون پزشک
تو از بنده بندگان کمتری
همی² کینه با³ پاک یزدان نهی
شبانزاده را دل پر از⁶ تخت بود
چنین بود تا بود و این تازه نیست
یکی را بر آرد بچرخ بلند
نه پیوند با آن¹⁰ نه با اینش کین¹¹
همه موبدان تا جهان شد سیاه
بگفتند زین گونه¹³ با کینه جوی
چو شب تیره شد گفت با موبدان
من امشب بگردانم این¹⁵ با پسر¹⁶
ز لشکر بخوانیم داننده بیست
برفتند دانندگان از برش¹⁹

هنر — K, IV, Γ, T —⁵ رای — IV —⁴ کینه — K —³ همه — K, IV —² من — K, IV, Γ, T —¹

فکان کلامهم عنده کالماء یجری علی الصخرة الصماء. و کان هو السلطنة — B —⁷ بران — IV —⁶
قد تمکن من دماغه و قلبه، و غطی علی بصر بصیرته فصار لا یفرق بین رشد و غیبه
Γ — доб.:⁹ گزاف — K, IV, Γ, T —⁸

یکی را بنانی نیاز آورد * یکی را دگر تخت نیاز آورد
یکی را کند از جهان بی نیاز * یکی را بماند باندوه و آز
یکی زار و گریان و خسته جگر * یکی را بر آرد بخورشید سر
نه شرم و نه دانش — K, Γ, IV, C —¹² با این بکین — K, Γ, C —¹¹ نه با اینش مهر و — IV —¹⁰
همه [همی — IV, Γ, P] پند گفتند — K, IV, Γ, C, P —¹³ نه کیش و [نه آیین — IV, C] نه دین
باندیشم — P — بگویم همی — K —¹⁵ (метр нарушен). سود یک موبد ازان — IV سودمندان همه — K —¹⁴
درش — Л —¹⁹ بد — IV, Γ, T —¹⁸ (без рифмы). این را بسر — IV, C —¹⁶ این
فقاموا فاستحضر جماعة من جهة أصحابه — B بیامد پس از موبدان لشکرش — P —²⁰

580 باآتش نهال دل‌ترا¹ مسوز
 سپاه پیراگنده را گرد کن
 از پیر پیوزش بر شاه رو
 وزانجایگه جنگ² لشکر³ بسیج
 کزین بد⁵ نشان دو گیتی شوی
 چو کاری که امروز بایدت کرد
 585 همی یزدگرد شهنشاه را
 که در جنگ⁹ شیرست بر گاه¹⁰ شاه
 یکی¹³ یادگاری ز ساسانیان
 پدر بر پدر داد¹⁵ و دانش پذیر
 بود¹⁶ اردشیرش بهشتم¹⁷ پدر
 590 که یزدانش تاج کیان¹⁹ بر نهاد
 چو²¹ تو بود مهتر بکشور²² بسی
 چو بهرام چوبین²⁴ که سیصد هزار
 بیک تیر او²⁵ پشت بر گاشتند
 چو از رای²⁶ شاهان²⁷ سرش سیر گشت
 595 فرآیین که تخت بزرگی²⁸ بجست
 برانگونه بر کشته شد زار و خوار
 بترس از خدای جهان آفرین

تن و جان خود را - T نهاد بدترا - Γ نهانی قنتر - IV دل و جان خود را - K¹
 بر آیدت گرد - K⁶ پس - IV⁵ ز زاری و - K⁴, IV⁴ دشمن - K³, IV, Γ, T رزم - K²
 فروزان - K¹¹, Γ, C تخت - K¹⁰, IV, Γ, T رزم - K⁹, P خوانی - IV⁸ تبه - L⁷
 سواری میان - K¹⁴, P همی - L¹³ چو خورشید بر تختگاه - Γ خورشید و ماه - K¹², C
 بهشتم - K¹⁷, Γ, C پس از - K¹⁶, IV, Γ, T راد - K¹⁵, IV, Γ, T شاه - K¹⁵ بگیتی میان - Γ
 شهریاران - K²⁰, IV, Γ, T کبی - IV, Γ, T¹⁹ بود تاجور - K¹⁸, T, P IV بد آن تاجور - K¹⁸, T
 25 I, IV بهرام رازی - K²⁴, IV, Γ, P یاد - IV²³ بگیتی - K²², C ز - K²¹, IV, Γ, T
 29 K, T کبی را - Γ, T مهی را - IV²⁸ شاه - K²⁷ تخت - K²⁸, IV, Γ ازو - VI
 آفرید و کلاه - IV, Γ, C³⁰ نبرگیرد این - IV, Γ نبرد دارد این

بمندی و گسستم کرد آنچ کرد
چو دستش شد او² جان ایشان ببرد
ترا زود یاد آید این روزگار
تو زین هرچ کاری⁷ پسر بدرد
بپرهیز زین گنج آراسته
همی سر به پیچی بفرمان¹¹ دیو
بچیزی که بر تو نزیبد همی
ندانی که دیوت فریبد همی

ششم کین پرویز شاه بلند * که از خوشنواز آمد اورا گزند
کمر بست بر کین او سوفزای * سر خوشنواز اندر آمد بپای
Л — после этого б. доб.:

بهفتم سخن کین هرمزد شاه * چو پرویز را گشته شد دستگاه
K, Г, C — доб.: این گنبد تیزگرد — IV¹

ز کردار ایشان نکرد ایچ یاد * چو [که — K] خون پدر بود و مهر و نژاد
K — перед этим б. доб.:

شنیدی که پرویز از کین اوی * که پاکیزه بد رای و آیین اوی
ازانسان بمریدشان دست و پای * نیارست رفتن کسی خود ز جای
IV —⁴ بدیها کجا — K³ چو شد دستور — I, T چو شد دست در — Г چو شد تاجور — K²
K, P —⁸ پدر هرچه کرد — IV⁷ به پیچدت اندیشه ناپکار — K⁶ که — IV, P⁵ б. оп.
K, IV, Г — доб.:¹⁰ برین — IV, Г⁹ زمانی زمانه

شمانی بدی تیهره جان و گهر * بدرگاه شاه اندر افکنده سر [اوتاده بسر] — Г
نه [که — K] او بر کشیدت بدین پایگاه * فرامش مکن نیکی و گنج [رنج — Г] شاه
[بارگاه — IV]

K — вариант первого б.:

شمانی بدین گونه آیین و فر * نجوید همی کینه تاجور
و اذکر مبدأ أمری إذ كنت راعيا من رعاة البهيم فجعلك هذا الملك حاميا من حماة — B
الدهم. و لم يزل يمدّ بضعك حتى صيرك صاحب جيش خراسان، و قائد قواد آل ساسان.
IV, ز گفتار(?) — K¹¹ فلا تقابل حق نعمته بالكفران و لا تلق قيادك الى يد الشيطان
ببری دل از — K, IV, Г, T¹² بگفتار — P

560	شنیدی که ضحاک بیدادگر برو ¹ سال بگنشت مانا ² هزار و دیگر که ⁴ تور آن سرافراز مرد همان ⁵ ایرج پاکدین را ⁶ بکشت منوچهر زان ⁹ تغمه آمد پدید	چه آورد ازان خویشتن را بسر بفرجام کار آمدش خواستار ³ کجا از ایران را رنجه کرد برو گردش آسمان شد ⁷ درشت ⁸ شد آن بخت بد را سراسر کلید کمر بست بی آرزو در ¹⁰ میان ببرد ¹¹ از روان و خرد شرم و آب ¹² بیامد جهان کرد پر ¹³ گفت و گوی سر کینه جویان ¹⁴ پر از بیم کرد که ریزنده خون لهراسپ بود ز کینه ندادش زمانه درنگ چو پرویز را گشتن شد دستگاه ¹⁶
565	سه دیگر سیاوش ز تغم کیان بگفتار گرسیوز افراسیاب جهاندار کیخسرو از پشت اوی نیارا بخنجر بدونیم کرد چهارم سخن کین ارجاسپ بود چو اسفندیار اندر آمد بچنگ	
570	به پنجم سخن کین هرمزد شاه ¹⁵	

³ Γ - доб.: ⁴ بیش از - K, IV, Γ, T ⁵ بران - Γ - بدو - IV ¹

اگر چند دیر آمد آن روزگار * نبودش بجز بر بد آموزگار
همان تا جهان شد ازان سان - K ⁷ پای دلرا - IV ⁶ کو چون - IV ⁵ چو - K, C ⁴
Γ, T - نیامد هم زان جهانرا بخت - IV ⁸
بخیره بکشت ایرج پاکرا * که بخشایش آمد برو خاکرا
K - доб.:

فرستاد نزد فریدون گرد * جهانرا سراسر بانده سپرد
K - доб.: ¹² بخت - K, IV, Γ, C ¹¹ بر - K, IV, Γ, T ¹⁰ ازان - K, IV, Γ, T ⁹ P - б. оп.
چنان نامور شهریاری بکشت * همی تا جهان شد ازیشان درشت
Γ - доб.:

چو آن شاهرا کشت آن بدسرشت * بگیتی درون تغم بدرا بکشت
T - доб.:

چنان شاهزاده جوانرا بکشت * ازیرا جهان گشت با او درشت
که رستم مراورا گه کارزار - Л, P ¹⁶ اسفندیار - Л, P ¹⁵ کینه داران - K ¹⁴ بی (؟) - IV ¹³
Л, P - доб.:

بکشت و سر آمد برو نیز روز * شد آن نامور گرد گیتی فروز
سر انجام بنگر که بهمن چه کرد * ز پور تهمتین بر آورد گرد

545 بـمـاـهـوی گـفـت ای سـتـمـگـاره¹ مـرد
 هـمـی تـپـره بـیـنـم دـل و هـوش تـو
 تـنـو مـنـد⁵ و⁶ بـی مـغـز⁷ و جـان⁸ نـزار⁹
 تـرا زین جـهـان سـر ز نـش بـیـنـم آـز¹¹
 کـنـون ز نـد گـانـیـت¹⁴ نـا خـوش بـود
 نـشـسـت او و شـهـرو¹⁸ بـر پـای خـاسـت
 شـهـنـشـاهـرا¹⁹ کـار زار آـمـدی
 550 ازین تـخـمـه بـی کـس بـسی یـا فـتـنـد
 تـو گـر²¹ بـنـده ای²² خـون شـاهـان مـریـز
 بـگـفـت ایـن و بـنـشـسـت گـریـان بـدرد
 چـو بـنـشـسـت گـریـان بـشـد مـهـر نـوش
 بـمـاـهـوی گـفـت ای بـد بـد نـژاد
 555 ز خـون کـیـان شـرم دـارد نـهـنگ
 ایـا بـتـر از دد بـمـهـر و بـخـوی
 چـو بـر دـسـت ضـحاک جـم کـشـتـه شـد
 چـو ضـحاک بـگـر فـت رـوی ز مـیـن
 بـزاد آفـریـدـون³³ فـر خـنـژاد

1 I — ستمکار 2 I, K, IV, VI, Г, T — در 3 I — خاره 4 I, P — به 5 Л —
 بنومیدی مغز 6 I, T — оп. 7 Г, T — بی مغزی 8 Л — جان و 9 K — جانی 10 I — و 11 K — باشدت 12 Г, T — گرم 13 K —
 رنج و 14 IV — نشیبیت 15 IV — فرازت برین جای 16 I — نشست تو 17 K — б. оп.; K, IV, Г — доб. (K — вместо б. 547):
 Г, P — بر

مـفـر مـای کـشـتـن خـدا و نـد خـویش * مـکـن آذک آن کـس نـکـر دـسـت پـیـش
 18 Л — ز خاقان و 19 K — گران شاهرا 20 I, K, IV, Г, T — شهران 21 Г — وگر 22 K — زنده 23 Г, C — چشم 24 I — سرد 25 Г, T — доб. و 26 I — راه و 27 K, T — داری 28 IV, Г, T — وگر 29 K, Г — یابد 30 Л — وگر کشته 31 Л, I, VI — جان 32 K, IV, Г, T — اندران 33 IV —
 بـداد فـریـدـون

بدانست کو نیست جز یزدگرد
هم اکنون جدا کن سرش را^۲ ز تن
نمانم کسی زنده از گوهرت^۳
بزرگان بیدار^۴ و کنداوران
زبان پر ز گفتار و پر آب چشم
بجان و^۵ خرد بر نهادی^۶ لگام
چرا دیو چشم ترا تیره^۷ کرد
دو گوهر بود در یک انگشتی
روان و خرد را بپا^۸ افگنی
مشو بدگمان با جهان افرین
بفرزند^۹ مانی یکی کشته مند^{۱۰}
بزودی سر خویش بینی نگون
همان بر تو نفرین کند تاج و گاه
پسر بدرد بی گمان^{۱۱} کشت تو^{۱۲}
که هر گز نبردی ببد کار^{۱۳} بست
بدین^{۱۴} اندرون^{۱۵} بود آرام او

چو ماهوی دل را^۱ بر آورد گرد
بدو گفت بشتاب زین انجمن
وگرنه هم اکنون ببرم سرت
شنیدند ازو این سخن مهتران
همه انجمن گشت ازو پر ز خشم
یکی موبدی بود رادوی^۲ نام
بماهوی گفت ای بداندیش مرد
چنان دان که شاهی و پیغمبری
ازین دو یکی را همی بشکنی
نگر تا چه گویی پیرهیز ازین
نخستین ازو^۳ بر تو آید گزند
که بارش کمست آید و^۴ برگ خون
همی^۵ دین یزدان شود زو^۶ تباه
برهنه شود در جهان زشت تو
یکی دینوری^۷ بود یزدان پرست
که هر مزد خرد^۸ بد نام او

530

535

540

^۱ K, IV, C — ماهوی را دل ^۲ I, VI — سرش را جدا کن ^۳ Г — доб.:

چو ماهوی با آسیابان بگفت * که آن شاه را خاک باید نهفت
^۴ K — ایران ^۵ Г — راژوی ^۶ K, Г, T — از ^۷ I, K, IV, VI, Г, T — نهاده ^۸ I, K, IV, VI, Г, T — بپای ^۹ I, K, IV, VI, Г, C — بپی B — далее бб. 536—591 переданы очень кратко с пояснением: ^{۱۰} I, K, IV, VI, Г, T — ازین ^{۱۱} IV — بفرجام ^{۱۲} VI — (؟) کشته مند ^{۱۳} K — آورد ^{۱۴} K, P — همان ^{۱۵} I, K, VI, Г, C — زین ^{۱۶} K, VI, Г — سپس ^{۱۷} K — доб.:

همان زندگانیست ناخوش بود * چو رفتی نشست بر آتش بود
^{۱۸} I, Г, T — دینور ^{۱۹} K, Г — به بیداد ^{۲۰} VI — (؟) بیداردو ^{۲۱} I — بدیر ^{۲۲} I — خرداد (؟)

- 515 یکی کهنه چُبین¹ نهادم² بپیش³ برو نان کشکین سزاوار خویش⁴
 بنو گفت مهتر⁵ کز⁶ ایدر بیوی چنین هم بماهوی سوری بگوی
 نباید که آن بدنژاد پلید سبک مهتر اورا بمردی سپرد
 بپرسید ماهوی زین چارمجوی چنین داد پاسخ¹⁴ ترسکار
 در آسیارا گشادام بخشم⁵²⁰ دو¹⁸ نرگس چو نر¹⁹ آهو²⁰ اندر هراس
 چو خورشید گشتست زو آسیا هرانکس که او فرّ یزدان ندید
 پر از گوهر نابسود افسرش⁵²⁵ بهاریست گویی در اردیبهشت
- برو نان کشکین سزاوار خویش⁴ چنین هم بماهوی سوری بگوی
 چو این⁷ بشنود گوهر⁸ آرد⁹ پدید جهان دیده¹⁰ پیش¹¹ ماهوی برد
 که برسم کرا¹² خواستی¹³ راست گوی که من باز¹⁵ کردم همی خواستار¹⁶
 چنان دان که خورشید دیدم¹⁷ بچشم دو دیده²¹ چو از شب گذشته سه پاسی²²
 خورش نان خشکو²³ نشسته²⁴ گپا ازین آسیابان بپاید شنید²⁵
 ز دیبای چینی فروزان²⁷ برش ببالای او سرو دهقان نکشت

نهادمش پیش³ K, IV, Γ, T — نهادش² Л — چینی Γ — خوانی K, IV, C — پشمین¹ I —
 ارزد(؟) VI —⁹ کینه I —⁸ چنین K —⁷ هم IV —⁶ که K —⁵ خسرو(؟) K —⁴ VI —⁶ оп.
 VI, Γ —¹³ چرا —¹² Л جهان دیده تا پیش¹¹ I — سرافراز تا VI, Γ — سرافراز —¹⁰ K, IV —
 که شبگیر —¹⁶ IV باز —¹⁵ I, Γ —¹⁴ I, K, IV, VI, Γ, C — بدو خواهی ای K, Γ —
 :доб. چون روز گشت آشکار

بگویم که از بهر که خواستم * خردرا بدین خواهش آراستم
 چو زی آسیا رفتم امروز پیش * کزو من بکوشش برم نان خویش
 دو چشمش چو دو —²⁰ Л بر(؟) —¹⁹ K, VI — چو(؟) —¹⁸ VI خورشیدم آمد —¹⁷ IV, VI, Γ —
 نرگس VI, Γ, —²² ср. выше, б. 494, прим. 22. دو گیسو —²¹ T میانه(؟) —²⁰ VI دو ابرو —²¹ K, Γ —
 :доб. K, IV, VI, Γ, C — دو پاسی —¹⁹ P

همی باد [بوی-K] آمد از بوی [موی-K] او * همی باد مهر آید از روی [بوی-K] او
 [همی زیب تاج آید از روی —¹⁸ VI, Γ, T] او
 [موی —¹⁷ VI] او

کشکین و فرشش —²⁵ K, VI, Γ, C —²⁴ I —²³ K, IV, C —²² وکشکین
 درخشان —²⁷ IV نابسوده سرش —²⁶ K —²⁵ IV —²⁴ б. оп. بپاید گرفت [ستد-K] آسیارا کلید
 درخشان ز دیبای رومی —²³ VI, Γ

500	چه مردی بدین فر و این برز ¹ و چهر از ایرانیانم بدو گفت شاه بدو آسیابان بتشویر گفت اگر نان کشکینت آید بکار بیارم جزین نیز ⁶ چیزی که هست بسسه روز شاه جهانرا ز رزم ⁷ بدو گفت شاه انج داری بیار سبک ⁹ مرد بی مایه چپین نهاد ¹⁰ برسم شتابید و آمد برا ¹² بر مهتر زرق ¹⁶ شد بی گذار ¹⁷ بهر سو فرستاد ماهوی کس ازان ²⁰ آسیابان بپرسید مه بدو گفت خسرو که در آسیا بالا بکردار سرو سهی دو ²³ ابرو کمان و دو نرگس دژم برسم همی واژ ²⁶ خواهد گرفت
505	
510	
	که چون تو نه بیند همانا سپهر هزیمت گرفتم ² ز توران سپاه که جز تنگ دستی ³ مرا نیست جفت ⁴ ورین ⁵ ناسزا تره جویبار خروشان بود مردم تنگ دست نبود ایچ پردازش خوان ⁸ و بزم خورش نیز با برسم آید بکار برو ¹¹ تره و نان کشکین نهاد بجایی ¹³ که بود اندران ¹⁴ واژگاه ¹⁵ که برسم کند زو یکی خواستار ز ¹⁸ گیتی همی شاهرا جست و ¹⁹ بی که برسم کرا ²¹ خواهی ای روزبه نشستست کنادوری بر گیا بدیدار خورشید ²² با فرهی دهن ²⁴ پر ز باد ابروان پر ز خم ²⁵ سزد گر بمانی ازو ²⁷ در شگفت ²⁸

Γ-² برز و بالا Γ- برز و این فر- VI, T قد و این برز- IV برز و این قد- I¹
:доб. K, IV, Γ-⁴ بی نوایی- VI, Γ, C³ نمودم
ازین غم روانم بهم بر زدی * چنان دان [کنون چونکه IV, Γ-] که مهمان
ما [من- Γ] آمدی
VI, Γ, I⁹ خواب- I, K, VI⁸ شاه جهاندار رزم(?)⁷ L, VI- نیست- K, T⁶ ازین- L⁵
بی مایه بدنژاد C- بی مایه بدنهاد VI- بی مایه بی مراد IV- چندی ستاد(?)¹⁰ I- بسد- C
K, I¹⁵ اندرو- I, K, IV, Γ, P¹⁴ بجای- C, L¹³ ز راه(?)¹² IV- برش- I, IV, VI, C¹¹
ناپکار- K بی تیمار- I¹⁷ ژرف(?)¹⁶ L, VI- باژگاه- IV, Γ, T- باژخواه(?)¹⁸ I- بارگاه- VI
оп. و¹⁹ I, P- به- I, K, IV, Γ, P¹⁸ زن کنار- C بی گیار- Γ, P- بی کنار- VI سو کوار- IV
I, K, IV, VI, Γ, I²⁴ چو(?)²³ I- و- I, C²² I, C- доб. چرا- L²¹ ازین- I, IV, VI, Γ, T²⁰
I, K, T²⁷ یار(?)²⁶ K- باژ- I, IV, VI, Γ, T- باد و روان پر ز غم- I, K, IV, T²⁵ دهن- T
IV, VI, Γ, T- بدو- VI, Γ-²⁸ обратный порядок мисра.

چه بندی دل اندر سرای فسوس
 خروشی بر آید که بر بند رخت
 دهان^۸ نا چریده دو دیده پر آب
 گشاد آسیابان در آسیا
 490 فرومایه بود خسرو بنام
 خور خویش زان آسیا ساختی
 گوی^{۱۶} دید بر سان سرو بلند
 یکی افسری^{۲۰} خسروی بر سرش
 495 [بپیکر یکی کفش زرین^{۲۳} بپای
 نگه کرد خسرو بدو^{۲۷} خیره ماند
 بدو گفت کای شاه^{۲۹} خورشیدروی
 چه جای نشست^{۳۲} بود آسیا

که هزمان^۱ بگوش آید^۲ آواز کوس^۳
 نه‌بینی بجز^۴ دخمه^۵ گور^۶ تخت^۷
 همی بود تا بر کشید آفتاب
 بپشت اندرون بار و^۹ لختی^{۱۰} گیاه
 نه تخت و نه گنج^{۱۱} و نه تاج^{۱۲} و^{۱۳} نه کام^{۱۴}
 بکاری جزین خود^{۱۵} نپرداختی
 نشسته بران^{۱۷} سنگ چون^{۱۸} مستمند^{۱۹}
 ۱ درفشان ز دیبای چینی^{۲۱} برش^{۲۲}
 ز خوشاب و^{۲۴} زر^{۲۵} آستین قبا^{۲۶}
 ۲۸ بدان خیرگی نام یزدان بخواند
 برین^{۳۰} آسیا چون رسیدی تو گوی^{۳۱}
 پر از گندم^{۳۳} و خاک و چندی^{۳۴} گیاه

۵ K — جزاز — K, IV, VI, T — آیدت بانگ کوس — VI, Γ — آمد — IV — ۲ هر دم — Γ — ۱
 جهان (؟) — L — ۸ VI, Γ — обратный порядок мисра. ۷ و L — доб. ۶ تخمه (؟) — IV, VI, Γ — دخمه و
 نه تاج — K — ۱۲ نه گنج و نه تخت — IV — ۱۱ کختی (؟) — L — ۱۰ و IV, T — ۹ دهن — K, Γ —
 — K, C — ۱۵ I — ۱۴ نه هوش و نه نام و نه چیز و — VI, Γ — ۱۳ و نه گنج
 بر — I, K, IV — ۱۷ فرای رجلا — B — شهری — L — ۱۶ دگر زین — VI — جدا زین — IV, Γ — دگر زان
 ۱۹ Γ — доб.: بران خاک بر — VI, Γ, T — بر — IV — ۱۸

چو ماهی شب تیره تابان ز میخ * دو چشمشش پر از آب و دل پر دریغ
 ۲۰ L — ۲۱ VI, Γ, C — رومی — K, IV, VI, Γ, T — доб.: ۲۲ IV, VI, Γ, C — افسرو — L — ۲۳

دو چشمش [چشم — IV, VI, T] گوزن و برو * نشد [شده — IV] دیده از دیدن شبیر
 یال شبیر [دیدنش هیچ — T] شبیر

[نگشتی ز دیدار او دیده سیر — Γ]

ز خوشاب آستین — I — ۲۶ بگوهر همه — K — ۲۵ و — VI — ۲۴ یکی کفش زرین مرورا — K — ۲۳
 و هو قاعد هناك على الحشيش: ۲۶ B — ۲۵ B — ۲۴ B — ۲۳ B — ۲۲ B — ۲۱ B — ۲۰ B — ۱۹ B — ۱۸ B — ۱۷ B — ۱۶ B — ۱۵ B — ۱۴ B — ۱۳ B — ۱۲ B — ۱۱ B — ۱۰ B — ۹ B — ۸ B — ۷ B — ۶ B — ۵ B — ۴ B — ۳ B — ۲ B — ۱ B
 B — ۳۱ I, K, IV, VI, Γ, C — بدین — I, K, IV, Γ, T — بران — L — ۳۰ آیها الشهریار
 ۳۴ K — پراگنده از — K — ۳۳ نشست تو — VI, Γ, T — ۳۲

475 شهنشاہ در جنگ شد^۱ ناشکیب^۱
 فراوان ازان نامداران^۳ بکشت
 ز ترکان بسی بود در پشت اوی^۴
 همی تاخت جوشان چو از ابر برق^۶
 فرود آمد از باره^۸ شاه جهان
 480 سواران بجستن نهادند روی
 ازو باز ماند اسپ زرین ستام
 بجستنش^{۱۲} ترکان^{۱۳} خروشان شدند^{۱۴}
 نهان گشته^{۱۵} در خانه آسیا
 چنین است رسم سرای فریب
 485 بدانگه که بیدار بد بخت اوی^{۱۸}
 کنون آسیایی پیامدش^{۲۲} بهر

¹ K, VI, Γ, T — مردی نمود ² K — دلیری و گردی و شیرینی نمود (без рифмы); VI, Γ, T — دلیری و تندگی و گردی نمود: K — доб.:

همی زد بتیغ و پپای و رکیب * که در رزم و در بزم باید شکیب
 یکی پس—IV در پس پشت او—I, K, VI, Γ, T⁴ بقلب اذرون چند ازیشان—VI, Γ, C³
 —IV, VI, Γ, C در دشت چون تیره برق—K⁶ هندوی—K⁵ (метр нарушен) پشت او(؟).
 یکی آسیا دید بر آب زرق—I, K, IV, VI, Γ, T⁷ همچون شب تیره برق [برق—VI]
 ازان گیر و—Π¹⁰ همه رزم ازو گشت—VI⁹ اسب—I, K, IV, VI, Γ, T⁸ [زرق—VI]
 بدان جستن اذ—K¹³ بجستن چو—IV¹² 6. 481 стоит перед б. 480. K¹¹ بدیدند—VI, Γ
 بدان ساز و آن اسب—K, VI, Γ ازان اسب و آن ساز—I, T¹⁴ بدان بغششی اندر—VI, Γ
 K, VI, Γ¹⁶ (метр нарушен) شد(؟)—Γ شاه—I, K, IV, VI, T¹⁵ ازان اسب و آن شاه—IV
 K, IV, Γ—доб.:¹⁷ بلندست و سپس—IV فرازشی بلندست و یشتشی—T

اگر بخردی دل درو در [رای پا او—VI] میند * که نایید بفرجام ازو جز گزند
 بگاه بسودن چو مارست نرم * و لیکن گه زهر دادنش گرم
 18 K—شاه 19 I, K, IV, VI, Γ, T—بگردن 20 I—ملک VI, Γ—زمان 21 Л—رخت 22 I—
 23 I, IV, VI, K, Γ, C—ز شهدهش 24 I, IV, VI, Γ, C—داد C—доб. варианты бб.,
 добавленные к б. 484.

- 460 بمرسام فرمود تا ده هزار
 بمر و اندرون¹ ساز جنگ آورد
 سپاه از بخارا چو پیران تنرو
 شب تیره هنگام بانگ خروسی
 جهاندار² زمین³ خود نه⁴ آگاه بود
 بشبگیر گاه⁵ سپیده‌دمان⁶
 465 که ماهوی گوید که آمد سپاه
 سپهدار خانست⁷ و⁸ فغفور چین
 بر آشفت و جوشن بپوشید شاه
 چو نیروی پرخاش ترکان بدید
 470 بپیش سپاه اندر آمد چو پیل
 چو بر لشکر ترکی بر حمله⁹ برد
 همه پشت بر تاجور¹⁰ گذاشتند
 چو بر گشت ماهوی شاه جهان
 چنین بود ماهوی را رای¹¹ و راه
- نبرده سواران خنجرگزار
 مگر گنج¹² ایران بچنگ آورد
 بیامد بیک هفته¹³ تا شهر مرو
 ازان مرز¹⁴ بر خاست آواز کوس
 که ماهوی سوریشت بدخواه بود¹⁵
 سواری سوی خسرو آمد دوان¹⁶
 ز ترکان کنون بر چه رایست شاه
 سپاهش همی بر نتابد زمین
 شد از گرد گیتی سراسر سپاه¹⁷
 بزد دست و تیغ از میان بر کشید¹⁸
 زمین شد بکردار دریای نیل
 پس پشت او در¹⁹ نمازند ایچ گرد
 میان سوارانش بگذاشتند
 بدانست نیرنگ او در نهان
 که او ماند اندر میان سپاه²⁰

Б-ماه-K³ تخت-P-شاه-C-شهر-VI, Γ² آرد و-T-آید و-I, K, IV, VI, Γ¹
 K⁸ کی-K, VI, C⁷ ازان-K, P⁶ شهنشاه-VI, Γ, T⁵ دشت-VI, Γ, T⁴ فی أسبوع
 هم اندر زمان-VI, Γ, T¹⁰ خروشی بر آمد-VI, Γ, T⁹ K, VI, Γ, T⁹ جوینده گاه بود
 و لما أصبح-B-سواری بیامد سپیده‌دمان-VI, Γ, C¹¹ سواری بیامد هم اندر زمان-K¹¹
 و-I, P¹³ خاقانست-IV-سپهد چه خاقان-K-قانسست(I)¹² ماهویه اگاه فارسی
 IV, VI, Γ, C-دوب: فراز [فرود-Γ] آمدند از دو رویه سپاه-I, K, IV, VI, Γ, T¹⁴
 رده بر کشیدند و بر شد خروش * سپهدار ایران بر آورد جوش
 K-этот же б. стоит между двумя след. доб. бб.; I, K, IV, Γ, T-доб.:
 پیاراست با میمنه میسره * بچنگ اندر آمد سپه یکسره
 همی بود با نیزه در قلبگاه * شد از گرد گیتی سراسر سپاه
 VI-б. оп.¹⁵ فلما اصطف الفریقان و تقابل الجمعان وقف الملك في القلب... B-доб.:
 نامور-VI, Γ, C¹⁸ پس لشکر او(K¹⁷-(I)) چو اجر خروشان یکی حمله-VI, Γ, C¹⁶
 که آید بدان سو [سان-C] گرفتار شاه-VI, Γ, C²⁰ روی-Γ-رسم-VI¹⁹

ازو نزد بیژن یکی نامه شد
یکی رزم پیشی آمدت سودمند
ابا تاج و گاهست و با افسرست³
همان گنج و چتر سپاهش⁵ تراست⁶
جهان پیشی ماهوی خودکامه⁷ دید
چه داری⁹ بیاد¹⁰ اندرین¹¹ داستان¹²
برانم شود کارم ایدر تپاه
مرا بی‌منش خواند و چاپلوس
همی ترسد از روز ننگ و نبرد¹⁶
که ای شیردل مرد پرخاشجوی
بیاری ماهوی و باز آمدن
بیاری شود سوی آن رزمگاه
سمکسار خواند ترا مرد سنگ
مرا خود نه جنبید باید ز جای

چو ماهوی بدبخت خودکامه¹ شد
که ای پهلوان زاده بی‌گزند
که شاه جهان با² سپاه ایدرست
گر آیی سر و تاج و گاهش⁴ تراست
چو بیژن نگه کرد و آن نامه دید
بدستور گفت ای⁸ سر راستان
بیاری ماهوی گر من سپاه
بمن¹³ بر کند شاه چین¹⁴ فسومی
و گر نه کنم¹⁵ گوید از بیم کرد
چنین داد دستور پاسخ بدوی
از ایدر ترا ننگ باشد¹⁷ شدن
ببرسام فرمای¹⁸ تا با سپاه
بگفتار سوری¹⁹ شوی سوی جنگ
چنین گفت بیژن که اینست رای

450

455

همان [همی-Γ] نام بیژن بایران و چین * ز مردیش کردند نقش نگین
و کان شجاعا بطلا مشهورا بالرجولية و المسالة B-доб.

نشستش ز [به-IV] گیتی بمر و I, IV, VI, Γ, C-بی³ I, K, C-بی² بدکامه K-¹
چیره-IV تخت و سپاهش K, Γ, C-چیز و سپاهش I-⁵ گاه و تاجش I-⁴ ایدرست
B-доб.: K, IV, VI, Γ, T-⁶ همین گاه تخت سپاهش VI-سپاهش(?)

ز کین نیاکان بدل یاد کن * برین [بدین-VI, T] تخمه بر داد بیداد کن
K, IV-доб. после этого б.:

شهنشاه ازان خود کی [نه-IV] آگاه بود * که ماهوی سوریش بدخواه بود
چگونه I-¹² اندرون(?) I-¹¹ یادآوری Γ-¹⁰ یاری VI-⁹ آن K-⁸ بدکامه K-⁷
I-доб.: شنیدی تو از راستان

چه داری بیاد اندرین داستان * هم از رای ماهوی زاده شبان
I, ¹⁶ و گر نه هم او-¹⁵ VI, Γ-چندی Γ-چندین VI, C-چین این-¹⁴ K-¹³ بما
IV, VI, Γ, ¹⁷ از روزگار نبرد-¹⁹ K, VI, C-بترسید گوید ز روز نبرد-¹⁸ K-¹⁷ روز نبرد-¹⁶ K-
ماهو-¹⁹ K, VI-الرأی أن تندب لهذا الأمر ولدی برسام-¹⁸ B-¹⁸ باید-¹⁹ C

برین^۱ نیز بگذشت چندی سپهر جدا شد ز مغز بداندیش مهر^۲
 شبانرا^۳ همی تخت کرد^۴ آرزوی دگر گونه‌تر شد^۵ بآیین و خوی
 تن خویش یکچند بیمار کرد پرستیدن شاه دشوار^۶ کرد

۱۰

یکی پهلوان^۷ بود گسترده‌کام^۸ نژادش ز طرخان^۹ و بیژن بنام
 نشستش بشهر سمرقند بود بران مرز چندیش^{۱۰} پیوند بود^{۱۱}

445

^۱ I, Г, P — بدین ^۲ K, IV, Г — доб.:

چو آگاهی آمد ز نیمه‌وران * ز بغداد و اروندرود از کران
 [و ری کان گزیده سران — IV]
 [ز بغداد و ری آمده بر کران — Г]

далее K —

که کس پیش ایشان نشد تیز چنگ * ازین‌سان بود ساز و آیین جنگ
 IV, Г —

نیامد کسی پیش ایشان بجنگ * که یارستان چرخ پیروزه‌رنگ
 رخ شاه ایران پر آژنگ شد * ازان کار دشمن بدل تنگ شد
 далее K —

چو ماهوی ازان گونه دید این سپاه * شده زرد چون کاه رخسار شاه
 IV, Г —

چو ماهوی مرشاهرا مانده دید * به بی‌کام او بخت را رانده [مانده — Г] دید
 ср. последние три бб. интерполяции с C, доб. после б. 432; Б — доб.: و انتهی الخیر الی مرو بآن
 عساکر سعد بن وقاص رضی الله عنه أخذوا المدائن و سائر ما تاحمها من بلاد المملكة
 سناذرا(۹) — VI^۳ فعظم ذلک علی یزیدجرد. و لما علم ماهویه بآن أمره قد أشفی علی الزوال...
 پادشه — P شاه دشوار — I^۶ دگر شد برای و — VI^۵ کرد تخت — VI, Г, T^۴ شتابان — C
 طلحند — Г طلغون — I طلغان — VI, IV, LI^۹ نام — K^۸ ملک من ملوک التری — B^۷ خوار
^{۱۱} Г — доб. بسی گرد او خویش و — Г^{۱۰}

یکی ترک مردانه بد سرفراز * از افراسیابی گو جنگ ساز
 K, Г (Г — после приведенного б.) — доб.:

همی رفت نرم از بر خاک گرم¹ دو دیده پر از آب کرده ز شرم²
 زمین را ببوسید و بردش نماز همی بود³ پیشش زمانی دراز⁴
 فرخزاد چون روی ماهوی دید سپاهی برانسان⁵ رده بر کشید
 ز ماهوی سوری دلش گشت شاد برو بر بسی پندها کرد یاد⁶
 که این شاه را از نژاد کیان سپردم ترا⁷ تا ببندی میان
 نباید⁸ که بادی برو بر جهد و گر⁹ خود¹⁰ سپاسی برو¹¹ بر نهد
 مرا رفت باید همی سوی ری ندانم که کی¹² بینم این تاج کی
 که چون من فراوان باوردگاه¹³ شد از جنگ¹⁴ آن نیزه داران تباه
 چو رستم سواری بگیتی نبود نه گوش خردمند هر گز شنود¹⁵
 بدست یکی زاغ سر¹⁶ کشته شد بمن¹⁷ بر چنین روز بر گشته شد¹⁸
 که یزدان ورا جای نیکان دهد سیاهزاغ را درد¹⁹ پیکان دهد²⁰
 بدو گفت ماهوی کای پهلوان مرا شاه چشمست و روشن روان
 پذیرفتم این زینهار ترا سپهر ترا²¹ شهریار ترا
 فرخزاد هر مزد زانجایگاه²² سوی ری پیامد²³ بفرمان شاه²⁴

دوجوی - Л² گرم از پی خاک نرم (؟) - IV همی رفت گرم از بر خاک روی - Л¹

رفت - I³ K, IV, VI, Γ, T - دوب.⁴

سپاهش همه خواندند آفرین * برفتند گریان و سر بر زمین
 [یکایک نهادند سر بر زمین - Γ, T]

Γ, P - دوب.⁶ سراسر سپاهش - IV, VI, Γ, T⁵

بماهوی سوری فرخزاد گفت * بدانگه که بگشاد راز نهفت
 K, خور (؟) - I, IV, VI, Γ¹⁰ و یا - K, Γ, C⁹ نمائی - IV, VI, Γ, C⁸ بتو - IV, VI, Γ, C⁷
 VI - رزم - K¹⁴ در آوردگاه - Γ بر آوردگاه - I, K¹³ بدانم دگر - K¹² بدو - I¹¹ کس - T
 و - K, IV - دوب.¹⁹ VI - ب. оп.¹⁸ بما - K, IV, Γ, T¹⁷ به تیغ یکی تیغ زن - IV¹⁶ ب. оп.
 VI - ب. оп.; Γ - دوب.²⁰

سپاه سپاهان و ری را همه * بگردد آورم سوی شاه رمه
 I, IV, VI, ²¹ و إنما أذهب لأجمع عساكر الری و اصبهان، و أقدبهم علی الملك - B
 Γ - دوب.²⁴ بسوی ری آمد - IV²³ ازان بارگاه - VI, Γ, C²² مرا - Γ
 ابا تازیان چند جست او نبرد * ازو هم بر آمد بفرجام گرد

بنوروز و مهر آن^۱ هم^۲ آراستست درود جهان بر کم آزار مرد^۵ 420
 دو جشن بزرگست و با^۳ خواستست کسی کو ز دیهیم ما یاد کرد^۶
 بلند اختری نامجوی سوار پیامد بکف نامه شهریار

۹

وزانجایگه بر کشیدند کوس وزانجایگه بر کشیدند کوس
 خبر یافت ماهوی سوری ز^۹ شاه پذیره شدش با سپاهی^{۱۲} گران 425
 چو پیمدا شد آن فر و اورند^{۱۴} شاه پیاده شد از باره^{۱۵} ماهوی زود
 ز بست و نشاپور^۷ شد تا بطوس^۸ که تا مرز^{۱۰} طوسی اندر آمد سپاه^{۱۱}
 همه نیزه داران^{۱۳} جوشنوران درفش بزرگی و چندان سپاه
 بران کهتری بندگان^{۱۶} فزود

۴ VI—доб.: بزرگ از پی—K, IV, VI, Г—^۳ بنوروز این و هم(?)—VI—^۲ این—I, IV, Г—^۱
 چو رسم سواری بگیتی نبود * نه گوشی خردمند هر گز شنود
 به تیغ یکی زاغ سر کشته شد * بما بر چنین روز بر گشته شد
 K, IV, Г, T—доб.: گشت شاد—K—^۶ باک—K بیک روی ازان کهتر آزاد مرد(?)—I—^۵
 چو نامه بمهر اندر آورد شاه * فرستاد زی مهتر نیکخواه [آن سپاه—IV, T—
 مرزبانان براه—Г]
 ثم إنه ارتحل من بست—B سوی طوسی—K, C—^۸ ز شهر نشاپور—K, IV, VI, Г, C—^۷
 (Здесь конец большого (бб. 338—421) و سارا الی نيسابور، و سارا من نيسابور نحو طوسی
 пропуска (ср. примечание Аззаша относительно того, что известный ныне Бост не мог оказаться на этом
 пути); Л, K—доб.:

همه راست کرد آن کجا گفته بود * بدرها فرستاد که آورده بود(?)
 [ز کردار گردون بر آشفته بود—K]
 وزانجای لشکر کشید او بمرو * شب و روز تـازان چو پر تـذرو
 VI, Г, IV—^{۱۱} که از مرز—P سوی مرز—IV که از سوی—K—^{۱۰} که—K, IV, VI, Г, C—^۹
 I—б. оп. سوی دهستان بر [در—Г] آمد ز راه—C—^{۱۲} سپاه—IV, VI—^{۱۳} K, IV, VI, Г, T—
 IV, I—^{۱۶} اسپ—I, K, IV, VI, Г, T—^{۱۵} اورنگ—K, P—^{۱۴} I, IV, VI, Г—^{۱۴} و
 شهنشاهرا بندگان^{۱۶} نمود [فزود—Г—IV, VI, Г, C—

- 405 شتروار سیمصد ز زربفت شاه¹ بیاید⁴ یکی موبدی با گروه
 دیدار⁸ پیران و⁹ فرهنگیان
 بدو¹² روز نامه¹³ بدژها نهند¹⁴
 دگر خود بدارند¹⁷ با خویشتن
 همانا¹⁸ بران راغ و کوه بلند
 410 شمارا بدین روزگار ستترگ
 هنرمند²¹ گوینده²² دستور ما
 که هر کسی که این را²³ ندارد²⁴ برنج
 یکی خوب سریند پیکر بزر
 بدین روزگار تپاه و²⁷ دژم
 415 بسنگ²⁸ کسی کو بود زیردست
 ازان³⁰ شست بر سر شش و چار دانگ
 بیک³³ روی بر نام یزدان پاک
 دگر پیکرش³⁶ افسر و³⁷ چهر ما
- بیارند بر² بارها تا دو ماه³
 ز گاه⁵ شمیران⁶ و از رابه کوه⁷
 بزرگان که اند¹⁰ از¹¹ کنارنگیان
 یکی نامه گنجور¹⁵ مارا دهند¹⁶
 بزرگان که باشند زان انجمن
 ز ترکی و ز تازی نیاید گزند
 یکی دست¹⁹ باشد بر ما²⁰ بزرگ
 بفرماید اکنون بگنجور ما
 فرستد ورا پارسی جامه²⁵ پنج
 بیابند فرجام زین کار بر²⁶
 بیابد ز گنجور ما چل درم
 یکی زین درمها گر اید بدست²⁹
 بیارد³¹ نبشته بخواند بمانگ³²
 کزویست امید³⁴ و زو ترس و باک³⁵
 زمین بارور گشته از مهر ما

1 I, Γ, T—سپاه 2 I—با 3 K, IV, VI—6. оп. 4 Л, VI—بیامد 5 IV—کوه 6 Л—
 دبیران و K—8 راده کوه—T زاوه کوه—IV 7 ز گاه و ز یغمنج(?) I—9 ز گاو و ز نعمج(?)
 11 K—بزرگان کوه—VI, Γ, C—بزرگان هند—IV بزرگان که هند(?)—Л 10 و—I 9
 K—نهیید—Γ, P 14 ازین هر چه [آنچه—Γ] باید—VI, Γ 13 بدین—IV 12 بزرگان دانا
 I—18 بدارید—Γ, P بیارند—K 17 دهید—Γ, P 16 نامور گنج—VI 15 کشند—C برند
 VI, Γ, C—پاکیزه—K, IV 22 و I, IV, P—доб. 21 بیاپر—K 20 دشت—VI 19 همان تا
 بیابد—K, IV, VI, Γ, C—26 خانه(?)—VI 25 بیارد—T 24 آنرا—K 23 خردمند پاکیزه
 I, 29 پس آنگه—K, IV, C—28 و оп. [بیامد—C] بفرجام ازین رنج بر
 I, IV, VI, Γ, C—30 یکی زیر رمها(?) گراید نشست(?)—K بشصت—C بشست—IV, VI, Γ, P
 K, VI, 34 یکی—K 33 بیاید نوشته بحواب و(?) بمانگ—Л 32 بیاید—VI, Γ 31 ازین
 K—37 پیکر—VI پیکر و—IV 36 امید و هم هم و باک—Л 35 که امید ازویست—Γ
 افسر و پیکر و

همان ¹ ارزن ² و پسته و ناردان	بیارد یکی موبدی ³ کاردان ⁴
شتروار زین هر یکی ده ⁵ هزار	هیونان بختی بیارند بار ⁶
همان گاوگردون هزار از ⁷ نمک	بیارند ⁸ تا بر چه گردد فلک ⁹
ز خرما هزار و ز شکر ¹⁰ هزار	بود سخته و راست کرده شمار ¹¹
ده و دو هزار انگبین کنده ¹²	بدنهای کشند ¹³ آن ¹⁴ همه یکسره ¹⁵
نمخورده سرپوست ¹⁶ چون چل ¹⁷ هزار	بیارند آنرا که آید بکار ¹⁸

400

دو- IV⁵. 400. вариант б. 400. VI, Г — доб. 4. موبد- VI, Г³ شکر- K² هم از- IV¹
VI, Г — بود سخته(?) و باز کرده شمار- IV⁶ I — б. оп.;

شتروار ارزن [گاورس-Г] ازین هم شمار * بیارد کسی تا که آید بکار
I — б. оп.; IV — доб.:⁹ فرستیم- VI, Г⁸ بخروار ازان پس هزاران (б. см. выше)⁷ VI, Г —
شتروار کنجد هم ازین شمار * بیارد همان تا که آید بکار
K — بیارند- هیونان بختی بیارند بار- I, IV (ср. б. 399)¹¹ ز خرما و هر گونه خیری- K¹⁰
بود ساخته راست- T بخروار رخت [نقط-Г] آورد زین شمار- VI, Г ازان تا که آید بکار
VI — доб.: کرده شمار

همان دبه مشک و روغن هزار * هیونان بختی بیارند بار
Г — доб.:

بپشت هیونان بدین بارگاه * فرستید و آید تازان براه
I — б. оп.; I —¹⁵ این- K, IV, C¹⁴ کشید- Г¹³ کاذبه- K کنکره(?)¹² Л —
دگر دنبه و مشک روغن هزار * بیارد یکی پیر با یادگار
(ср. выше, рук. VI, ср. ниже, рук. Л, K, Г, IV); K — доб.:

همان دبه و مشک روغن هزار * بخروار آرند هم زین شمار
Г — доб.:

همان دنبه و مشک روغن هزار * بیارد یکی پیر با پادکار(?)
I, VI — б. оп.; Л — доб. (ср. выше):¹⁸ سیصد- K¹⁷ هر گوشت- T¹⁶

دگر دنبه و مشک روغن هزار * بیارد یکی سز با پادکار
ز هر سوبه [بران سنک-Г] دژها- P, Г همان [جز این- C] پیشکاران بیارند بار- K, C
IV — (ср. выше): کشد پیشکار

همان دنبه و مشک روغن هزار * بخروار نقط آورد زین شمار

وزین^۱ جایگه^۲ شد بهر جای کس
چنین لشکری^۴ گشن مارا^۵ که هست
نشستیم و گفتیم با رایزن
ز هر گونه گفتیم و انداختیم 390
که از تاج وز تخت و مهر و نگین
ز پرمایه چیزی که آمد^{۱۱} بدست
همان^{۱۴} هر چه از ما^{۱۵} پراگندنیست
ز زرینه^{۲۰} و جامه نابرید
هم از خوردنیها^{۲۲} هر گونه ساز 395
ز گاوان گردون کشان چل هزار
بخروار زان پس^{۲۶} ده و دو هزار

پژوهنده شد کارها پیش و پس^۳
برین تنگ دژها نشاید^۶ نشست
همه پهلوانان شدند انجمن
سرانجام^۷ یکسر برین^۸ ساختیم^۹
همان جامه روم و کشمیر و چین^{۱۰}
ز روم و ز طایف همه^{۱۲} هر چه هست^{۱۳}
گر از^{۱۶} پوششی است ار^{۱۷} ز^{۱۸} افگند نیست^{۱۹}
ز چیزی که آنرا نشاید^{۲۱} کشید
که مارا بیاید بروبر^{۲۳} نیاز^{۲۴}
که رنج آورد تا که آید بکار^{۲۵}
بخوشه درون گندم آرد ببار^{۲۷}

سگ و یوزبانان—Л, I, K, IV—^۳ بارگه—I, K, IV, VI, Γ, P—^۲ درین—IV—ازین—K, Γ, P—^۱
C—б. оп. بنزدیک یاران فریادرس—P—مارا نه بس
^۴ K, IV, Γ, T—لشکر—^۵ I, K, IV, T—
بدین—Γ, VI, T—^۸ بفرجام—K—^۷ نباید—VI—^۶ با ما
390 стоит после б. 391.
I, IV, C—б. 390
I, IV, VI, Γ—^{۱۲} ناید(?)—VI—آید—^{۱۱} I, K, IV, Γ, T—
VI—دیای چین—K—^{۱۰}
Л—доб. ^{۱۳} ز قفجاق [قفجاق—C] و از قیروان—K ز طغماج [طغماج—VI, Γ] و از قیروان
همه هر چه آن نا(?)—VI, Γ—ازین هر(?) چه آن نا—^{۱۵} I—^{۱۴} K—(؟) ز ما
б. 397 текста.
VI—испорчено. ^{۱۹} Л—
پوششی است و گر—^{۱۸} Γ—^{۱۷} K—گر—^{۱۶} I, Γ—اگر
ازین هر چه از انبار آگندنیست * اگر پوششی است و گر افگندنیست
K—^{۲۴} بروز—^{۲۳} I, K, IV, VI, Γ, T—و—^{۲۲} IV, VI, Γ, T—بشاید—^{۲۱} IV, T—
روینه—^{۲۰} IV, VI, Γ—
VI, Γ—доб. (ср. б. 387):

که این خوردنی کایدرسست دسترس * سگ یوزبانان مارا نه بس
далее Γ—доб.:

همان مایه کایشان بیارند پیش * ازین خوردنیها و از کم و بیش
کرنج آورند آن که آید—P بخوشه درون گندم آرند [از بهر—K] بار—^{۲۵} I, K, IV, VI, Γ, C—
برنج—IV, Γ—کرنج [برنج—K] آورد [آوردند—K] تا که آید بکار—^{۲۷} I, K—^{۲۶} IV—زافسو—
Л—б. стоит после б. 392. VI—آورند اندران کارزار—^{۲۸} VI—آورند اندرین روزگار

کنون ما بدستوری رهنمای¹ بسوی خراسان نهادیم روی
به بینیم تا گردش روزگار پس اکنون ز بهر کنارنگ طوسی
فرخزاد با ما ز یک⁸ پوستست 380 بالتونیهست¹⁰ او کنون رزمجوی¹¹
کنون کشمگان پور¹³ آن رزمخواه¹⁴ بگفت آنچ آمد¹⁷ ز شایستگی
شنیدیم¹⁸ زین مرزها هرچ گفت دژ گنبدین¹⁹ کوه²⁰ تا²¹ خرمنه 385
ز هر گونه بنمود آن دلگسل²⁴ ز خوبی نمود آنچ بودش بدل²⁵
همه² پهلوانان پاکیزه‌رای بر³ مرزبانان دیهیم‌جوی⁴
چه گوید بدین⁵ رای نااستوار⁶ بدین⁷ سو کشیدیم پیلان و کوس
به⁹ پیوستگی نیز هم دوستست سوی جنگ دشمن نهادست روی¹²
بر ما بیامد¹⁵ بدین بارگاه¹⁶ هم از بندگی هم ز بایستگی
بلندی و پستی و غار و نهفت دگر²² لاژوردین ز بهر بنه²³
ز خوبی نمود آنچ بودش بدل²⁵

پیکارجوی-IV⁴ سوی-IV³ همان-I, VI, Γ, T² شهریار(؟)-Л-¹
K, برین-I⁵ 378-381 оп. پدروار بدشیر و آزرمجوی(؟)-VI پرخاش‌جوی-Γ, T
برین-I, IV⁷ چه بندد [آرد-Γ] برین بند [پند؟-K] نااستوار [آموزگار-K]-Γ, C, IV
IV-¹¹ میاثر بیست-Γ بالتونیه او-P بالتونیهست-Л¹⁰ ز-K⁹ زهم-I, K, IV, Γ⁸
K- بروی سپاه اندر آورده روی-I, C¹² بالتو نباشد کنون جنگجوی(؟)

شما با سپهبد چو آرید روی * ازین سو بیاید شدن رزم‌جوی
K- کنون گاهش آمد که او با سپاه-Л¹⁴ کم سکن پور(؟)-VI کشمشان پور(؟)-IV¹³
بیامدبرما-Γ, VI بر ما بیاید K بیاید بر ما-Л¹⁵ کنون کشمگان توز آن رزمگاه(؟)
Γ-доб.: رزمگاه-Л, P¹⁶

بیاورد گنج و سپاه او بسی * ز شاهان ندانم جز اورا کسی
I-¹⁹ شنیدم-K, VI, C¹⁸ آنکه باید-Γ, T آنکه آمد-VI آنچه بادد-IV آنچ آید-K¹⁷
Γ, VI تیغ با-K, IV²¹ گنبدان کوه-C گنبدان بود-Л²⁰ درین گنبد-VI گنبدی
K-доб.: دژ(؟)-I, K, IV, VI, Γ, T²³ تیغ تا²²

ز هر چیز کان بود از نیک و بد * چنان کرده(؟) نامداران سزد
جوال-IV حوال و نغمور حش مردی سکل(؟)-I جو با دو حو و نمو و مرز شکل(؟)-Л²⁴
Γ-б. оп.²⁵ حوال و چو تغمورم و دو سکل(؟)-VI و تمور و چو مردی شکل

چنین گشت پرگار چرخ بلند ازین زاغساران بی آب و رنگ که نوشین روان ⁴ دیده بود این بخواه چنان دید کز تازیان صد هزار گذر یافتندی باروند رود ⁸ بایران و بابل ¹¹ نه ¹² کشت و درود هم آتش بمردی بآتش کده از ¹⁸ ایوان شاه جهان کنگره کنون خوابرا پاسخ آمد پدید شود خوار هر کسی که هست ارجمند پراگنده گردد بدی در جهان بهر کشوری در ستمگاره‌یی نشان شب تیره آمد ²³ پدید	365
که آید بدین ¹ پادشاهی گزند ² نه هوش و نه دانش نه نام و نه ننگ ³ کزین تخت ⁵ پیراگند رنگ و آب ⁶ هیونان مست و ⁷ گسسته مهار نماندی برین ⁹ بوم و بر تار و پود ¹⁰ بچرخ زحل ¹³ بر شدی ¹⁴ تیره دود ¹⁵ شدی ¹⁶ تیره نوروز ¹⁷ و جشن سده فتادی بمیدان او یکسره ¹⁹ ز ما بخت گردن بخواهد کشید فرومایهرا بخت گردد بلند گزند ²⁰ آشکارا و خوبی ²¹ نهان پدید آید و زشت ²² پتیاره‌یی همی ²⁴ روشنایی بخواهد پرید ²⁵	370
	375

¹ I, IV, VI—برین ² K—доб.:

بدین تخت شاهی نهادند روی * شکم گرسنه کام دیهیم‌جوی

³ K—б. оп., см. выше; IV, VI, Г, C—доб.:

بدین تخت شاهان نهادند روی * شکم گرسنه کام [مرد—C] دیهیم‌جوی

Г—перед этим б. доб.:

همه نیزه‌هاشان شکسته بدست * سپر را نه بند(؟) و نه مخ و نه شست

بر آیین جوشن بروز و بشب * نمدها بتن‌شان دریده بلب(؟)

оп. و—⁷ I, K, IV, VI, Г, P—⁶ P—⁵ K—دوده—⁴ I, IV, VI, Г, P—انوشیروان

ز بوم و ز بر کم شدی [شده—IV] تاروپود—¹⁰ K, IV—⁹ C—⁸ K, IV—ز اروندرود

بکیوان همی—¹³ K—ز—¹² K, IV, VI, Г, T—¹¹ K—کابل—¹⁰ K, IV—بچرخ زحل بر شدی تیره دود—P

368 стоит после б. 369. ¹⁵ Л—б. оп.; VI, Г, C—б. ¹⁴ Г—¹³ Г—¹² Г—¹¹ Г—¹⁰ Г—⁹ Г—⁸ Г—⁷ Г—⁶ Г—⁵ Г—⁴ Г—³ Г—² Г—¹ Г—⁰ Г—⁻¹ Г—⁻² Г—⁻³ Г—⁻⁴ Г—⁻⁵ Г—⁻⁶ Г—⁻⁷ Г—⁻⁸ Г—⁻⁹ Г—⁻¹⁰ Г—⁻¹¹ Г—⁻¹² Г—⁻¹³ Г—⁻¹⁴ Г—⁻¹⁵ Г—⁻¹⁶ Г—⁻¹⁷ Г—⁻¹⁸ Г—⁻¹⁹ Г—⁻²⁰ Г—⁻²¹ Г—⁻²² Г—⁻²³ Г—⁻²⁴ Г—⁻²⁵ Г—⁻²⁶ Г—⁻²⁷ Г—⁻²⁸ Г—⁻²⁹ Г—⁻³⁰ Г—⁻³¹ Г—⁻³² Г—⁻³³ Г—⁻³⁴ Г—⁻³⁵ Г—⁻³⁶ Г—⁻³⁷ Г—⁻³⁸ Г—⁻³⁹ Г—⁻⁴⁰ Г—⁻⁴¹ Г—⁻⁴² Г—⁻⁴³ Г—⁻⁴⁴ Г—⁻⁴⁵ Г—⁻⁴⁶ Г—⁻⁴⁷ Г—⁻⁴⁸ Г—⁻⁴⁹ Г—⁻⁵⁰ Г—⁻⁵¹ Г—⁻⁵² Г—⁻⁵³ Г—⁻⁵⁴ Г—⁻⁵⁵ Г—⁻⁵⁶ Г—⁻⁵⁷ Г—⁻⁵⁸ Г—⁻⁵⁹ Г—⁻⁶⁰ Г—⁻⁶¹ Г—⁻⁶² Г—⁻⁶³ Г—⁻⁶⁴ Г—⁻⁶⁵ Г—⁻⁶⁶ Г—⁻⁶⁷ Г—⁻⁶⁸ Г—⁻⁶⁹ Г—⁻⁷⁰ Г—⁻⁷¹ Г—⁻⁷² Г—⁻⁷³ Г—⁻⁷⁴ Г—⁻⁷⁵ Г—⁻⁷⁶ Г—⁻⁷⁷ Г—⁻⁷⁸ Г—⁻⁷⁹ Г—⁻⁸⁰ Г—⁻⁸¹ Г—⁻⁸² Г—⁻⁸³ Г—⁻⁸⁴ Г—⁻⁸⁵ Г—⁻⁸⁶ Г—⁻⁸⁷ Г—⁻⁸⁸ Г—⁻⁸⁹ Г—⁻⁹⁰ Г—⁻⁹¹ Г—⁻⁹² Г—⁻⁹³ Г—⁻⁹⁴ Г—⁻⁹⁵ Г—⁻⁹⁶ Г—⁻⁹⁷ Г—⁻⁹⁸ Г—⁻⁹⁹ Г—⁻¹⁰⁰ Г—⁻¹⁰¹ Г—⁻¹⁰² Г—⁻¹⁰³ Г—⁻¹⁰⁴ Г—⁻¹⁰⁵ Г—⁻¹⁰⁶ Г—⁻¹⁰⁷ Г—⁻¹⁰⁸ Г—⁻¹⁰⁹ Г—⁻¹¹⁰ Г—⁻¹¹¹ Г—⁻¹¹² Г—⁻¹¹³ Г—⁻¹¹⁴ Г—⁻¹¹⁵ Г—⁻¹¹⁶ Г—⁻¹¹⁷ Г—⁻¹¹⁸ Г—⁻¹¹⁹ Г—⁻¹²⁰ Г—⁻¹²¹ Г—⁻¹²² Г—⁻¹²³ Г—⁻¹²⁴ Г—⁻¹²⁵ Г—⁻¹²⁶ Г—⁻¹²⁷ Г—⁻¹²⁸ Г—⁻¹²⁹ Г—⁻¹³⁰ Г—⁻¹³¹ Г—⁻¹³² Г—⁻¹³³ Г—⁻¹³⁴ Г—⁻¹³⁵ Г—⁻¹³⁶ Г—⁻¹³⁷ Г—⁻¹³⁸ Г—⁻¹³⁹ Г—⁻¹⁴⁰ Г—⁻¹⁴¹ Г—⁻¹⁴² Г—⁻¹⁴³ Г—⁻¹⁴⁴ Г—⁻¹⁴⁵ Г—⁻¹⁴⁶ Г—⁻¹⁴⁷ Г—⁻¹⁴⁸ Г—⁻¹⁴⁹ Г—⁻¹⁵⁰ Г—⁻¹⁵¹ Г—⁻¹⁵² Г—⁻¹⁵³ Г—⁻¹⁵⁴ Г—⁻¹⁵⁵ Г—⁻¹⁵⁶ Г—⁻¹⁵⁷ Г—⁻¹⁵⁸ Г—⁻¹⁵⁹ Г—⁻¹⁶⁰ Г—⁻¹⁶¹ Г—⁻¹⁶² Г—⁻¹⁶³ Г—⁻¹⁶⁴ Г—⁻¹⁶⁵ Г—⁻¹⁶⁶ Г—⁻¹⁶⁷ Г—⁻¹⁶⁸ Г—⁻¹⁶⁹ Г—⁻¹⁷⁰ Г—⁻¹⁷¹ Г—⁻¹⁷² Г—⁻¹⁷³ Г—⁻¹⁷⁴ Г—⁻¹⁷⁵ Г—⁻¹⁷⁶ Г—⁻¹⁷⁷ Г—⁻¹⁷⁸ Г—⁻¹⁷⁹ Г—⁻¹⁸⁰ Г—⁻¹⁸¹ Г—⁻¹⁸² Г—⁻¹⁸³ Г—⁻¹⁸⁴ Г—⁻¹⁸⁵ Г—⁻¹⁸⁶ Г—⁻¹⁸⁷ Г—⁻¹⁸⁸ Г—⁻¹⁸⁹ Г—⁻¹⁹⁰ Г—⁻¹⁹¹ Г—⁻¹⁹² Г—⁻¹⁹³ Г—⁻¹⁹⁴ Г—⁻¹⁹⁵ Г—⁻¹⁹⁶ Г—⁻¹⁹⁷ Г—⁻¹⁹⁸ Г—⁻¹⁹⁹ Г—⁻²⁰⁰ Г—⁻²⁰¹ Г—⁻²⁰² Г—⁻²⁰³ Г—⁻²⁰⁴ Г—⁻²⁰⁵ Г—⁻²⁰⁶ Г—⁻²⁰⁷ Г—⁻²⁰⁸ Г—⁻²⁰⁹ Г—⁻²¹⁰ Г—⁻²¹¹ Г—⁻²¹² Г—⁻²¹³ Г—⁻²¹⁴ Г—⁻²¹⁵ Г—⁻²¹⁶ Г—⁻²¹⁷ Г—⁻²¹⁸ Г—⁻²¹⁹ Г—⁻²²⁰ Г—⁻²²¹ Г—⁻²²² Г—⁻²²³ Г—⁻²²⁴ Г—⁻²²⁵ Г—⁻²²⁶ Г—⁻²²⁷ Г—⁻²²⁸ Г—⁻²²⁹ Г—⁻²³⁰ Г—⁻²³¹ Г—⁻²³² Г—⁻²³³ Г—⁻²³⁴ Г—⁻²³⁵ Г—⁻²³⁶ Г—⁻²³⁷ Г—⁻²³⁸ Г—⁻²³⁹ Г—⁻²⁴⁰ Г—⁻²⁴¹ Г—⁻²⁴² Г—⁻²⁴³ Г—⁻²⁴⁴ Г—⁻²⁴⁵ Г—⁻²⁴⁶ Г—⁻²⁴⁷ Г—⁻²⁴⁸ Г—⁻²⁴⁹ Г—⁻²⁵⁰ Г—⁻²⁵¹ Г—⁻²⁵² Г—⁻²⁵³ Г—⁻²⁵⁴ Г—⁻²⁵⁵ Г—⁻²⁵⁶ Г—⁻²⁵⁷ Г—⁻²⁵⁸ Г—⁻²⁵⁹ Г—⁻²⁶⁰ Г—⁻²⁶¹ Г—⁻²⁶² Г—⁻²⁶³ Г—⁻²⁶⁴ Г—⁻²⁶⁵ Г—⁻²⁶⁶ Г—⁻²⁶⁷ Г—⁻²⁶⁸ Г—⁻²⁶⁹ Г—⁻²⁷⁰ Г—⁻²⁷¹ Г—⁻²⁷² Г—⁻²⁷³ Г—⁻²⁷⁴ Г—⁻²⁷⁵ Г—⁻²⁷⁶ Г—⁻²⁷⁷ Г—⁻²⁷⁸ Г—⁻²⁷⁹ Г—⁻²⁸⁰ Г—⁻²⁸¹ Г—⁻²⁸² Г—⁻²⁸³ Г—⁻²⁸⁴ Г—⁻²⁸⁵ Г—⁻²⁸⁶ Г—⁻²⁸⁷ Г—⁻²⁸⁸ Г—⁻²⁸⁹ Г—⁻²⁹⁰ Г—⁻²⁹¹ Г—⁻²⁹² Г—⁻²⁹³ Г—⁻²⁹⁴ Г—⁻²⁹⁵ Г—⁻²⁹⁶ Г—⁻²⁹⁷ Г—⁻²⁹⁸ Г—⁻²⁹⁹ Г—⁻³⁰⁰ Г—⁻³⁰¹ Г—⁻³⁰² Г—⁻³⁰³ Г—⁻³⁰⁴ Г—⁻³⁰⁵ Г—⁻³⁰⁶ Г—⁻³⁰⁷ Г—⁻³⁰⁸ Г—⁻³⁰⁹ Г—⁻³¹⁰ Г—⁻³¹¹ Г—⁻³¹² Г—⁻³¹³ Г—⁻³¹⁴ Г—⁻³¹⁵ Г—⁻³¹⁶ Г—⁻³¹⁷ Г—⁻³¹⁸ Г—⁻³¹⁹ Г—⁻³²⁰ Г—⁻³²¹ Г—⁻³²² Г—⁻³²³ Г—⁻³²⁴ Г—⁻³²⁵ Г—⁻³²⁶ Г—⁻³²⁷ Г—⁻³²⁸ Г—⁻³²⁹ Г—⁻³³⁰ Г—⁻³³¹ Г—⁻³³² Г—⁻³³³ Г—⁻³³⁴ Г—⁻³³⁵ Г—⁻³³⁶ Г—⁻³³⁷ Г—⁻³³⁸ Г—⁻³³⁹ Г—⁻³⁴⁰ Г—⁻³⁴¹ Г—⁻³⁴² Г—⁻³⁴³ Г—⁻³⁴⁴ Г—⁻³⁴⁵ Г—⁻³⁴⁶ Г—⁻³⁴⁷ Г—⁻³⁴⁸ Г—⁻³⁴⁹ Г—⁻³⁵⁰ Г—⁻³⁵¹ Г—⁻³⁵² Г—⁻³⁵³ Г—⁻³⁵⁴ Г—⁻³⁵⁵ Г—⁻³⁵⁶ Г—⁻³⁵⁷ Г—⁻³⁵⁸ Г—⁻³⁵⁹ Г—⁻³⁶⁰ Г—⁻³⁶¹ Г—⁻³⁶² Г—⁻³⁶³ Г—⁻³⁶⁴ Г—⁻³⁶⁵ Г—⁻³⁶⁶ Г—⁻³⁶⁷ Г—⁻³⁶⁸ Г—⁻³⁶⁹ Г—⁻³⁷⁰ Г—⁻³⁷¹ Г—⁻³⁷² Г—⁻³⁷³ Г—⁻³⁷⁴ Г—⁻³⁷⁵ Г—⁻³⁷⁶ Г—⁻³⁷⁷ Г—⁻³⁷⁸ Г—⁻³⁷⁹ Г—⁻³⁸⁰ Г—⁻³⁸¹ Г—⁻³⁸² Г—⁻³⁸³ Г—⁻³⁸⁴ Г—⁻³⁸⁵ Г—⁻³⁸⁶ Г—⁻³⁸⁷ Г—⁻³⁸⁸ Г—⁻³⁸⁹ Г—⁻³⁹⁰ Г—⁻³⁹¹ Г—⁻³⁹² Г—⁻³⁹³ Г—⁻³⁹⁴ Г—⁻³⁹⁵ Г—⁻³⁹⁶ Г—⁻³⁹⁷ Г—⁻³⁹⁸ Г—⁻³⁹⁹ Г—⁻⁴⁰⁰ Г—⁻⁴⁰¹ Г—⁻⁴⁰² Г—⁻⁴⁰³ Г—⁻⁴⁰⁴ Г—⁻⁴⁰⁵ Г—⁻⁴⁰⁶ Г—⁻⁴⁰⁷ Г—⁻⁴⁰⁸ Г—⁻⁴⁰⁹ Г—⁻⁴¹⁰ Г—⁻⁴¹¹ Г—⁻⁴¹² Г—⁻⁴¹³ Г—⁻⁴¹⁴ Г—⁻⁴¹⁵ Г—⁻⁴¹⁶ Г—⁻⁴¹⁷ Г—⁻⁴¹⁸ Г—⁻⁴¹⁹ Г—⁻⁴²⁰ Г—⁻⁴²¹ Г—⁻⁴²² Г—⁻⁴²³ Г—⁻⁴²⁴ Г—⁻⁴²⁵ Г—⁻⁴²⁶ Г—⁻⁴²⁷ Г—⁻⁴²⁸ Г—⁻⁴²⁹ Г—⁻⁴³⁰ Г—⁻⁴³¹ Г—⁻⁴³² Г—⁻⁴³³ Г—⁻⁴³⁴ Г—⁻⁴³⁵ Г—⁻⁴³⁶ Г—⁻⁴³⁷ Г—⁻⁴³⁸ Г—⁻⁴³⁹ Г—⁻⁴⁴⁰ Г—⁻⁴⁴¹ Г—⁻⁴⁴² Г—⁻⁴⁴³ Г—⁻⁴⁴⁴ Г—⁻⁴⁴⁵ Г—⁻⁴⁴⁶ Г—⁻⁴⁴⁷ Г—⁻⁴⁴⁸ Г—⁻⁴⁴⁹ Г—⁻⁴⁵⁰ Г—⁻⁴⁵¹ Г—⁻⁴⁵² Г—⁻⁴⁵³ Г—⁻⁴⁵⁴ Г—⁻⁴⁵⁵ Г—⁻⁴⁵⁶ Г—⁻⁴⁵⁷ Г—⁻⁴⁵⁸ Г—⁻⁴⁵⁹ Г—⁻⁴⁶⁰ Г—⁻⁴⁶¹ Г—⁻⁴⁶² Г—⁻⁴⁶³ Г—⁻⁴⁶⁴ Г—⁻⁴⁶⁵ Г—⁻⁴⁶⁶ Г—⁻⁴⁶⁷ Г—⁻⁴⁶⁸ Г—⁻⁴⁶⁹ Г—⁻⁴⁷⁰ Г—⁻⁴⁷¹ Г—⁻⁴⁷² Г—⁻⁴⁷³ Г—⁻⁴⁷⁴ Г—⁻⁴⁷⁵ Г—⁻⁴⁷⁶ Г—⁻⁴⁷⁷ Г—⁻⁴⁷⁸ Г—⁻⁴⁷⁹ Г—⁻⁴⁸⁰ Г—⁻⁴⁸¹ Г—⁻⁴⁸² Г—⁻⁴⁸³ Г—⁻⁴⁸⁴ Г—⁻⁴⁸⁵ Г—⁻⁴⁸⁶ Г—⁻⁴⁸⁷ Г—⁻⁴⁸⁸ Г—⁻⁴⁸⁹ Г—⁻⁴⁹⁰ Г—⁻⁴⁹¹ Г—⁻⁴⁹² Г—⁻⁴⁹³ Г—⁻⁴⁹⁴ Г—⁻⁴⁹⁵ Г—⁻⁴⁹⁶ Г—⁻⁴⁹⁷ Г—⁻⁴⁹⁸ Г—⁻⁴⁹⁹ Г—⁻⁵⁰⁰ Г—⁻⁵⁰¹ Г—⁻⁵⁰² Г—⁻⁵⁰³ Г—⁻⁵⁰⁴ Г—⁻⁵⁰⁵ Г—⁻⁵⁰⁶ Г—⁻⁵⁰⁷ Г—⁻⁵⁰⁸ Г—⁻⁵⁰⁹ Г—⁻⁵¹⁰ Г—⁻⁵¹¹ Г—⁻⁵¹² Г—⁻⁵¹³ Г—⁻⁵¹⁴ Г—⁻⁵¹⁵ Г—⁻⁵¹⁶ Г—⁻⁵¹⁷ Г—⁻⁵¹⁸ Г—⁻⁵¹⁹ Г—⁻⁵²⁰ Г—⁻⁵²¹ Г—⁻⁵²² Г—⁻⁵²³ Г—⁻⁵²⁴ Г—⁻⁵²⁵ Г—⁻⁵²⁶ Г—⁻⁵²⁷ Г—⁻⁵²⁸ Г—⁻⁵²⁹ Г—⁻⁵³⁰ Г—⁻⁵³¹ Г—⁻⁵³² Г—⁻⁵³³ Г—⁻⁵³⁴ Г—⁻⁵³⁵ Г—⁻⁵³⁶ Г—⁻⁵³⁷ Г—⁻⁵³⁸ Г—⁻⁵³⁹ Г—⁻⁵⁴⁰ Г—⁻⁵⁴¹ Г—⁻⁵⁴² Г—⁻⁵⁴³ Г—⁻⁵⁴⁴ Г—⁻⁵⁴⁵ Г—⁻⁵⁴⁶ Г—⁻⁵⁴⁷ Г—⁻⁵⁴⁸ Г—⁻⁵⁴⁹ Г—⁻⁵⁵⁰ Г—⁻⁵⁵¹ Г—⁻⁵⁵² Г—⁻⁵⁵³ Г—⁻⁵⁵⁴ Г—⁻⁵⁵⁵ Г—⁻⁵⁵⁶ Г—⁻⁵⁵⁷ Г—⁻⁵⁵⁸ Г—⁻⁵⁵⁹ Г—⁻⁵⁶⁰ Г—⁻⁵⁶¹ Г—⁻⁵⁶² Г—⁻⁵⁶³ Г—⁻⁵⁶⁴ Г—⁻⁵⁶⁵ Г—⁻⁵⁶⁶ Г—⁻⁵⁶⁷ Г—⁻⁵⁶⁸ Г—⁻⁵⁶⁹ Г—⁻⁵⁷⁰ Г—⁻⁵⁷¹ Г—⁻⁵⁷² Г—⁻⁵⁷³ Г—⁻⁵⁷⁴ Г—⁻⁵⁷⁵ Г—⁻⁵⁷⁶ Г—⁻⁵⁷⁷ Г—⁻⁵⁷⁸ Г—⁻⁵⁷⁹ Г—⁻⁵⁸⁰ Г—⁻⁵⁸¹ Г—⁻⁵⁸² Г—⁻⁵⁸³ Г—⁻⁵⁸⁴ Г—⁻⁵⁸⁵ Г—⁻⁵⁸⁶ Г—⁻⁵⁸⁷ Г—⁻⁵⁸⁸ Г—⁻⁵⁸⁹ Г—⁻⁵⁹⁰ Г—⁻⁵⁹¹ Г—⁻⁵⁹² Г—⁻⁵⁹³ Г—⁻⁵⁹⁴ Г—⁻⁵⁹⁵ Г—⁻⁵⁹⁶ Г—⁻⁵⁹⁷ Г—⁻⁵⁹⁸ Г—⁻⁵⁹⁹ Г—⁻⁶⁰⁰ Г—⁻⁶⁰¹ Г—⁻⁶⁰² Г—⁻⁶⁰³ Г—⁻⁶⁰⁴ Г—⁻⁶⁰⁵ Г—⁻⁶⁰⁶ Г—⁻⁶⁰⁷ Г—⁻⁶⁰⁸ Г—⁻⁶⁰⁹ Г—⁻⁶¹⁰ Г—⁻⁶¹¹ Г—⁻⁶¹² Г—⁻⁶¹³ Г—⁻⁶¹⁴ Г—⁻⁶¹⁵ Г—⁻⁶¹⁶ Г—⁻⁶¹⁷ Г—⁻⁶¹⁸ Г—⁻⁶¹⁹ Г—⁻⁶²⁰ Г—⁻⁶²¹ Г—⁻⁶²² Г—⁻⁶²³ Г—⁻⁶²⁴ Г—⁻⁶²⁵ Г—⁻⁶²⁶ Г—⁻⁶²⁷ Г—⁻⁶²⁸ Г—⁻⁶²⁹ Г—⁻⁶³⁰ Г—⁻⁶³¹ Г—⁻⁶³² Г—⁻⁶³³ Г—⁻⁶³⁴ Г—⁻⁶³⁵ Г—⁻⁶³⁶ Г—⁻⁶³⁷ Г—⁻⁶³⁸ Г—⁻⁶³⁹ Г—⁻⁶⁴⁰ Г—⁻⁶⁴¹ Г—⁻⁶⁴² Г—⁻⁶⁴³ Г—⁻⁶⁴⁴ Г—⁻⁶⁴⁵ Г—⁻⁶⁴⁶ Г—⁻⁶⁴⁷ Г—⁻⁶⁴⁸ Г—⁻⁶⁴⁹ Г—⁻⁶⁵⁰ Г—⁻⁶⁵¹ Г—⁻⁶⁵² Г—⁻⁶⁵³ Г—⁻⁶⁵⁴ Г—⁻⁶⁵⁵ Г—⁻⁶⁵⁶ Г—⁻⁶⁵⁷ Г—⁻⁶⁵⁸ Г—⁻⁶⁵⁹ Г—⁻⁶⁶⁰ Г—⁻⁶⁶¹ Г—⁻⁶⁶² Г—⁻⁶⁶³ Г—⁻⁶⁶⁴ Г—⁻⁶⁶⁵ Г—⁻⁶⁶⁶ Г—⁻⁶⁶⁷ Г—⁻⁶⁶⁸ Г—⁻⁶⁶⁹ Г—⁻⁶⁷⁰ Г—⁻⁶⁷¹ Г—⁻⁶⁷² Г—⁻⁶⁷³ Г—⁻⁶⁷⁴ Г—⁻⁶⁷⁵ Г—⁻⁶⁷⁶ Г—⁻⁶⁷⁷ Г—⁻⁶⁷⁸ Г—⁻⁶⁷⁹ Г—⁻⁶⁸⁰ Г—⁻⁶⁸¹ Г—⁻⁶⁸² Г—⁻⁶⁸³ Г—⁻⁶⁸⁴ Г—⁻⁶⁸⁵ Г—⁻⁶⁸⁶ Г—⁻⁶⁸⁷ Г—⁻⁶⁸⁸ Г—⁻⁶⁸⁹ Г—⁻⁶⁹⁰ Г—⁻⁶⁹¹ Г—⁻⁶⁹² Г—⁻⁶⁹³ Г—⁻⁶⁹⁴ Г—⁻⁶⁹⁵ Г—⁻⁶⁹⁶ Г—⁻⁶⁹⁷ Г—⁻⁶⁹⁸ Г—⁻⁶⁹⁹ Г—⁻⁷⁰⁰ Г—⁻⁷⁰¹ Г—⁻⁷⁰² Г—⁻⁷⁰³ Г—⁻⁷⁰⁴ Г—⁻⁷⁰⁵ Г—⁻⁷⁰⁶ Г—⁻⁷⁰⁷ Г—⁻⁷⁰⁸ Г—⁻⁷⁰⁹ Г—⁻⁷¹⁰ Г—⁻⁷¹¹ Г—⁻⁷¹² Г—⁻⁷¹³ Г—⁻⁷¹⁴ Г—⁻⁷¹⁵ Г—⁻⁷¹⁶ Г—⁻⁷¹⁷ Г—⁻⁷¹⁸ Г—⁻⁷¹⁹ Г—⁻⁷²⁰ Г—⁻⁷²¹ Г—⁻⁷²² Г—⁻⁷²³ Г—⁻⁷²⁴ Г—⁻⁷²⁵ Г—⁻⁷²⁶ Г—⁻⁷²⁷ Г—⁻⁷²⁸ Г—⁻⁷²⁹ Г—⁻⁷³⁰ Г—⁻⁷³¹ Г—⁻⁷³² Г—⁻⁷³³ Г—⁻⁷³⁴ Г—⁻⁷³⁵ Г—⁻⁷³⁶ Г—⁻⁷³⁷ Г—⁻⁷³⁸ Г—⁻⁷³⁹ Г—⁻⁷⁴⁰ Г—⁻⁷⁴¹ Г—⁻⁷⁴² Г—⁻⁷⁴³ Г—⁻⁷⁴⁴ Г—⁻⁷⁴⁵ Г—⁻⁷⁴⁶ Г—⁻⁷⁴⁷ Г—⁻⁷⁴⁸ Г—⁻⁷⁴⁹ Г—⁻⁷⁵⁰ Г—⁻⁷⁵¹ Г—⁻⁷⁵² Г—⁻⁷⁵³ Г—⁻⁷⁵⁴ Г—⁻⁷⁵⁵ Г—⁻⁷⁵⁶ Г—⁻⁷⁵⁷ Г—⁻⁷⁵⁸ Г—⁻⁷⁵⁹ Г—⁻⁷⁶⁰ Г—⁻⁷⁶¹ Г—⁻⁷⁶² Г—⁻⁷⁶³ Г—⁻⁷⁶⁴ Г—⁻⁷⁶⁵ Г—⁻⁷⁶⁶ Г—⁻⁷⁶⁷ Г—⁻⁷⁶⁸ Г—⁻⁷⁶⁹ Г—⁻⁷⁷⁰ Г—⁻⁷⁷¹ Г—⁻⁷⁷² Г—⁻⁷⁷³ Г—⁻⁷⁷⁴ Г—⁻⁷⁷⁵ Г—⁻⁷⁷⁶ Г—⁻⁷⁷⁷ Г—⁻⁷⁷⁸ Г—⁻⁷⁷⁹ Г—⁻⁷⁸⁰ Г—⁻⁷⁸¹ Г—⁻⁷⁸² Г—⁻⁷⁸³ Г—⁻⁷⁸⁴ Г—⁻⁷⁸⁵ Г—⁻⁷⁸⁶ Г—⁻⁷⁸⁷ Г—⁻⁷⁸⁸ Г—⁻⁷⁸⁹ Г—⁻⁷⁹⁰ Г—⁻⁷⁹¹ Г—⁻⁷⁹² Г—⁻⁷⁹³ Г—⁻⁷⁹⁴ Г—⁻⁷⁹⁵ Г—⁻⁷⁹⁶ Г—⁻⁷⁹⁷ Г—⁻⁷⁹⁸ Г—⁻⁷⁹⁹ Г—⁻⁸⁰⁰ Г—⁻⁸⁰¹ Г—⁻⁸⁰² Г—⁻⁸⁰³ Г—⁻⁸⁰⁴ Г—⁻⁸⁰⁵ Г—⁻⁸⁰⁶ Г—⁻⁸⁰⁷ Г—⁻⁸⁰⁸ Г—⁻⁸⁰⁹ Г—⁻⁸¹⁰ Г—⁻⁸¹¹ Г—⁻⁸¹² Г—⁻⁸¹³ Г—⁻⁸¹⁴ Г—⁻⁸¹⁵ Г—⁻⁸¹⁶ Г—⁻⁸¹⁷ Г—⁻⁸¹⁸ Г—⁻⁸¹⁹ Г—⁻⁸²⁰ Г—⁻⁸²¹ Г—⁻⁸²² Г—⁻⁸²³ Г—⁻⁸²⁴ Г—⁻⁸²⁵ Г—⁻⁸²⁶ Г—⁻⁸²⁷ Г—⁻⁸²⁸ Г—⁻⁸²⁹ Г—⁻⁸³⁰ Г—⁻⁸³¹ Г—⁻⁸³² Г—⁻⁸³³ Г—⁻⁸³⁴ Г—⁻⁸³⁵ Г—⁻⁸³⁶ Г—⁻⁸³⁷ Г—⁻⁸³⁸ Г—⁻⁸³⁹ Г—⁻⁸⁴⁰ Г—⁻⁸⁴¹ Г—⁻⁸⁴² Г—⁻⁸⁴³ Г—⁻⁸⁴⁴ Г—⁻⁸⁴⁵ Г—⁻⁸⁴⁶ Г—⁻⁸⁴⁷ Г—⁻⁸⁴⁸ Г—⁻⁸⁴⁹ Г—⁻⁸⁵⁰ Г—⁻⁸⁵¹ Г—⁻⁸⁵² Г—⁻⁸⁵³ Г—⁻⁸⁵⁴ Г—⁻⁸⁵⁵ Г—⁻⁸⁵⁶ Г—⁻⁸⁵⁷ Г—⁻⁸⁵⁸ Г—⁻⁸⁵⁹ Г—⁻⁸⁶⁰ Г—⁻⁸⁶¹ Г—⁻⁸⁶² Г—⁻⁸⁶³ Г—⁻⁸⁶⁴ Г—⁻⁸⁶⁵ Г—⁻⁸⁶⁶ Г—⁻⁸⁶⁷ Г—⁻⁸⁶⁸ Г—⁻⁸⁶⁹ Г—⁻⁸⁷⁰ Г—⁻⁸⁷¹ Г—⁻⁸⁷² Г—⁻⁸⁷³ Г—⁻⁸⁷⁴ Г—⁻⁸⁷⁵ Г—⁻⁸⁷⁶ Г—⁻⁸⁷⁷ Г—⁻⁸⁷⁸ Г—⁻⁸⁷⁹ Г—⁻⁸⁸⁰ Г—⁻⁸⁸¹ Г—⁻⁸⁸² Г—⁻⁸⁸³ Г—⁻⁸⁸⁴ Г—⁻⁸⁸⁵ Г—⁻⁸⁸⁶ Г—⁻⁸⁸⁷ Г—⁻⁸⁸⁸ Г—⁻⁸⁸⁹ Г—⁻⁸⁹⁰ Г—⁻⁸⁹¹ Г—⁻⁸⁹² Г—⁻⁸⁹³ Г—⁻⁸⁹⁴ Г—⁻⁸⁹⁵ Г—⁻⁸⁹⁶ Г—⁻⁸⁹⁷ Г—⁻⁸⁹⁸ Г—⁻⁸⁹⁹ Г—⁻⁹⁰⁰ Г—⁻⁹⁰¹ Г—⁻⁹⁰² Г—⁻⁹⁰³ Г—⁻⁹⁰⁴ Г—⁻⁹⁰⁵ Г—⁻⁹⁰⁶ Г—⁻⁹⁰⁷ Г—⁻⁹⁰⁸ Г—⁻⁹⁰⁹ Г—⁻⁹¹⁰ Г—⁻⁹¹¹ Г—⁻⁹¹² Г—⁻⁹¹³ Г—⁻⁹¹⁴ Г—⁻⁹¹⁵ Г—⁻⁹¹⁶ Г—⁻⁹¹⁷ Г—⁻⁹¹⁸ Г—⁻⁹¹⁹ Г—⁻⁹²⁰ Г—⁻⁹²¹ Г—⁻⁹²² Г—⁻⁹²³ Г—⁻⁹²⁴ Г—⁻⁹²⁵ Г—⁻⁹²⁶ Г—⁻⁹²⁷ Г—⁻⁹²⁸ Г—⁻⁹²⁹ Г—⁻⁹³⁰ Г—⁻⁹³¹ Г—⁻⁹³² Г—⁻⁹³³ Г—⁻⁹³⁴ Г—⁻⁹³⁵ Г—⁻⁹³⁶ Г—⁻⁹³⁷ Г—⁻⁹³⁸ Г—⁻⁹³⁹ Г—⁻⁹⁴⁰ Г—⁻⁹⁴¹ Г—⁻⁹⁴² Г—⁻⁹⁴³ Г—⁻⁹⁴⁴ Г—⁻⁹⁴⁵ Г—⁻⁹⁴⁶ Г—⁻⁹⁴⁷ Г—⁻⁹⁴⁸ Г—⁻⁹⁴⁹ Г—⁻⁹⁵⁰ Г—⁻⁹⁵¹ Г—⁻⁹⁵² Г—⁻⁹⁵³ Г—⁻⁹⁵⁴ Г—⁻⁹⁵⁵ Г—⁻⁹⁵⁶ Г—⁻⁹⁵⁷ Г—⁻⁹⁵⁸ Г—⁻⁹⁵⁹ Г—⁻⁹⁶⁰ Г—⁻⁹⁶¹ Г—⁻⁹⁶² Г—⁻⁹⁶³ Г—⁻⁹⁶⁴ Г—⁻⁹⁶⁵ Г—⁻⁹⁶⁶ Г—⁻⁹⁶⁷ Г—⁻⁹⁶⁸ Г—⁻⁹⁶⁹ Г—⁻⁹⁷⁰ Г—⁻⁹⁷¹ Г—⁻⁹⁷² Г—⁻⁹⁷³ Г—⁻⁹⁷⁴ Г—⁻⁹⁷⁵ Г—⁻⁹⁷⁶ Г—⁻⁹⁷⁷ Г—⁻⁹⁷⁸ Г—⁻⁹⁷⁹ Г—⁻⁹⁸⁰ Г—⁻⁹⁸¹ Г—⁻⁹⁸² Г—⁻⁹⁸³ Г—⁻⁹⁸⁴ Г—⁻⁹⁸⁵ Г—⁻⁹⁸⁶ Г—⁻⁹⁸⁷ Г—⁻⁹⁸⁸ Г—⁻⁹⁸⁹ Г—⁻⁹⁹⁰ Г—⁻⁹⁹¹ Г—⁻⁹⁹² Г—⁻⁹⁹³ Г—⁻⁹

ننگه‌بان¹ ما باد پروردگار
 350 مبادا گزند² سپهر بلند
 همانا شنیدند گردنکشان
 که بر کارزاری و سرد نژاد
 بویژه نژاد شمارا که رنج
 چو بهرام چوبینه³ آمد پدید
 355 شمارا دل از شهرهای فراخ
 برین⁴ باستان⁵ راغ⁶ و کوه بلند
 گر ایدونک نیرو دهد کردگار
 ز⁷ پاداش نیکی⁸ فزایش کنیم
 همانا که آمد شمارا خبر
 360 ازین مارخوار اهرمن چهرگان⁹
 نه گنج و نه نام¹⁰ و نه تخت و نژاد
 بسی گنج و گوهر پراگنده شد

درفش¹ K, C — T — б. оп. ² به پیکار (؟) VI, Γ — از K — доб. ³ نگهدار — IV ⁴ بدین — I, K, IV — و ⁵ I, IV, T — доб. و ⁶ I, VI, Γ, C — وارونه ⁷ K — (؟) و ⁸ I, K, IV, VI, Γ, C — بی نشان — P ⁹ گذر — K ¹⁰ (метр нарушен). ¹¹ IV, T — доб. ¹² به — VI, Γ, T — ¹³ I, IV, P — نیکو — ¹⁴ K — بدین پیش یزدان — ¹⁵ I, K, P — سنایش — ¹⁶ I, K, P — به پیش جهانبان — VI, Γ, C — نه گنج — IV ¹⁷ اهرمن چهرچند — ¹⁸ K — доб. ¹⁹ K — доб. ²⁰ K — доб. ²¹ K — доб. ²² K — доб. ²³ K — доб. ²⁴ K — доб. ²⁵ K — доб.

گروهی ازین اهرمن‌رای چند * نه تخت و نه گنج و نه نام بلند
 گروهی همه موش‌خواران زشت * که گردون ازین ترکشان [؟] سرشت
 بود گفت ایشان همه قال و قل * چو در خانه بی رنگ و بی بوی گل
 برهنه سر و پای لیکن بجنک * بیایند با شیر و پیل و پلنگ
 چو رستم سر پهلوانان ما * گم آمد ازان مردم کم‌بها
 25 VI, C — б. оп.; ²⁴ K, IV, Γ — افکنده ²³ K — ایران ²² K — نام ²¹ K — доб.

ز شیر شتر خوردن و سوسمار * عربرا بجایی رسیدست کار
 که ملک عجمشان کند (؟) آرزو * تفو باد بر چرخ گردان تفو

یکی نامه بنوشت^۱ دیگر بطوسی
 نخست آفرین کرد بر دادگر
 خداوند^۴ پیروزی و فرهی 340
 پی پشه تا پتر و چنگ^۷ عقاب
 ز پیمان و غرمان او نگردد^۹
 ز شاه جهان یزدگرد بزرگ
 سپهدار یزدان^{۱۳} پیروزگر
 ز تخم بزرگان یزدان شناس 345
 کزیشان شد^{۱۹} آباد روی زمین
 سوی^{۲۰} مرزبانان با گنج و گاه^{۲۱}
 شمیران و رویین دژ^{۲۳} و رابه کوه^{۲۴}
 پر از خون دل و روی چون سندروس
 کزو دید^۲ نیرو و بخت و هنر^۳
 خداوند^۵ دیهیم شاهنشاهی^۶
 بخشی چو پیل و نهنگ اندر آب^۸
 دم خویش بی رای او نشمرد^{۱۰}
 پدر^{۱۱} نامور شهریار سترگ^{۱۲}
 نگهبان جنبده و^{۱۴} بوم و بر
 که از^{۱۵} تاج دارند از^{۱۶} اختر^{۱۷} سپاس^{۱۸}
 فروزنده تاج و تخت و نگین
 که با فرّ و برزند و با داد و راه^{۲۲}
 کلات از دگر دست^{۲۵} و دیگر گروه^{۲۶}

۱ K — доб.: ۲ Г, C — کزویست ۳ Л —

نام اور ویژه نام استباه (؟) * بویژه خداوند خورشید و ماه

۴ K — ۵ VI, Г, C — همان تخت ۶ VI, Г, C — وزویست

خداوند گردنده خورشید و ماه * فروزنده شاه با تاج و گاه
 کزویست پیروزی و فرهی * همان تخت [و] دیهیم شاهنشاهی

۸ Б — ۹ پی پشه تا پتر پتران T — ز پتر پشه تا بچنگ (؟) IV — پی پشه تا ابرو و پتران K — ۷
 و کتب ایضا الی والی طوسی، والی سائر ولایة الملاد المتاخمة لها: 66. 338—421 переданы так:

نشمیریم L — ۱۰ نگذردند IV, Г — نگذردیم L — ۹ يعلمهم بحاله، و یأمرهم بالاجتماع و الاحتشاد
 ایران و — VI, Г, T — ۱۳ 333. 334. K — ۱۲ بدان L, K — ۱۱ نشمردند IV, Г —

Γ — نگهبان و جنبنده (؟) T — نگهبان ایران و آن [هر IV — IV] K, IV — نگهبان خنده و (؟) I — ۱۴
 شناس (؟) IV, VI — ۱۸ ایزد — Γ — ۱۷ ز C و (؟) L — ۱۶ اگر IV — که با K — ۱۵ نگهبان جنبنده

با I — ۲۲ نعمنج و راه (؟) I — نعمنج و گاه (؟) L — ۲۱ سر K — ۲۰ بد K — ۱۸ (без рифмы).
 رایده کوه I — ۲۴ رویین — Γ — روئینه — IV, C — روئینه — I, K, VI — ۲۳ تاج و سپاه VI, Г — داد و گاه

دیگرش IV — ۲۶ بست K — ۲۵ راده کوه T — رودابه کوه — Γ — زاوه کوه — IV, VI — رانه کوه — K —
 (без рифмы). کوه (؟)

330 خداوند گردنده بهرام و¹ هور² کند چون بخواهد ز ناچیز چیز
بگفت آنک مارا چه آمد بروی
ز رستم کجا کشته شد³ روز جنگ
بدست یکی سعد وقاص نام
کنون تا در طیسفون لشکرست
335 تو با لشکرت رزمرا ساز کن
من اینک پس نامه برسان باد
فرستاده دیگر از انجمن

که آموزگاری-IV⁵ VI-б. оп.⁴ شیر-K³ بهرام و گردنده هور-K² و-Л¹ оп.

K-доб.: که آموزگارش نباشد به-نیز-VI نمایدش نیز

خداوند گردنده گردان سپهر * خداوند ماه و خداوند مهر
ازو شادمان پهلوان سوار * کزو شادمان شد دل شهریار
پس از آفرین گفت کای نامدار * چه گوئیم از چرخ ناپایدار
ندانی که مارا چه آید بروی * ازین پادشاهی بشد رنگ و بوی
نه رای و نه کام-K¹⁰ نهزاد-VI, Г, T⁹ کرد-K⁸ که کشته شد او-IV⁷ K-б. оп.⁶
راغ [و] بیشه-K, IV, VI¹³ و IV-доб.¹² همه-IV همان-K, T¹¹ (без рифмы) VI, Г-نام
I-доб.: K¹⁴ زاغ بیشه-Г سعد وقاص

بمرو آیم و کس فرستم برین * بغاقان ترکان و بغفور چین
ازیشان بخواهم فراوان سپاه * مگر بغت بر گشته آید براه
K-доб.: K¹⁶ برین کینه-K¹⁵

من اندر نشاپور یک هفته پیش * نباشم که رنج درازست پیش
VI, Г, C (в варианте K) — доб.:

من اندر نشاپور یک هفته پیش * نباشم که رنج درازست پیش
بمرو آیم و کس فرستم بدین * بغفور ترکی [چین-VI] و بغاقان چین
وزیشان بخواهم فراوان سپاه * مگر بغت فرخنده آید براه
بیایم-I, IV, VI, Г-¹⁷ لانی اذا وصلت الی نيسابور لا أقیم فیها اکثر من أسبوع B-доб.:
IV-доб. первые два بیایم باشیم از داد شاد-K دهم هر چه یابم [باید-IV دارم-Г] بیاد
бб. из добавленных к б. 335; K, IV, VI, Г, C — доб.:

هیونی بر افگند برسان باد * بنزدیک ماهوی سوری نژاد

وزان پس بمبازارگانان^۱ چین
 مباشید یک چند کز تازیان
 ازو باز گشتند با درد و جوش
 فرخزاد هرمزد لشکر براند 320
 همی رفت^۲ با ناله و درد شاه
 چو منزل بمنزل پیامد بری
 ز ری سوی گرگان پیامد چو باد
 ز گرگان پیامد سوی راه بست^۳
 چنین گفت کانون بایران زمین^۴
 بدین^۵ سود جستن سر آید زیان^۶
 ز تیمار^۷ با ناله و با خروش
 ز ایران جهاندیدگانرا بخواند
 سپهد بپیش اندرون با سپاه^۸
 بر آسود یکچند^۹ با رود و می
 همی بود^{۱۰} یکچند^{۱۱} ناشاد و^{۱۲} شاد^{۱۳}
 پر آژنگ رخسار و دل نادرست^{۱۴}

۷

دبیر جهاندیدها پیش خواند 325
 جهاندار چون کرد آهنگ مرو
 یکی نامه بنوشت با درد و خشم^{۱۷}
 نخست آفرین کرد بر کردگار
 دل آکنده بودی همه بر فشاند^{۱۵}
 بماهوی سوری کنارنگ مرو^{۱۶}
 پر از آرزو دل پر از آب چشم^{۱۸}
 خداوند دانا و پروردگار^{۱۹}

^۱ K—(метр нарушен). ^۲ I, IV, VI—б. оп. ^۳ Г, T—برین ^۴ I, IV, VI—б. оп.
 ...و أخذ فی: 321—297. B—66. ^۵ K, IV—راند ^۶ I, VI, C, Г—بتیمار ^۷ I, K, IV, VI, C—بر آسود ^۸ I, K, IV, VI, C—همی گفت(?) ^۹ I, IV—همی بود(?) ^{۱۰} I, K, IV, VI, Г, C—همی بود(?) ^{۱۱} I, P—оп. ^{۱۲} IV—شاد ^{۱۳} I, K, IV, VI, Г, C—همی گفت(?) ^{۱۴} I, K, IV, VI, Г, C—همی گفت(?) ^{۱۵} I, K, IV, VI, Г, C—همی گفت(?) ^{۱۶} K, IV—б. оп. ^{۱۷} K, IV—رنج ^{۱۸} K, IV, VI, Г—[IV—از چه] ^{۱۹} K, IV—б. оп.
 K, IV—доб.: كنج
 ز شاه س—راف—راز آزاد—سرو * ب—ماهوی سوری کنارنگ مرو
 K—далее доб.:
 نویسنده بنوشت با درد و خشم * پر از آرزو دل پر از آب چشم
 خروشان ز گردون ناپایدار—VI, Г, I—دانی آموزگار—K^{۱۹}

بمیدگوه‌ران بر^۱ بس^۲ ایمن مشو
 که هر چند بر گوهر^۳ افسون کنی
 چو پروردگارش چنان آفرید
 ازیشان^۴ نم‌زند^۵ رنگ و نژاد^۶
 بدو گفت شاه ای هژبر زیان^۷ 295
 بمود آن شب و بامداد پگاه
 ز بغداد راه خراسان گرفت
 بزرگان ایران همه پر ز درد
 بروبر همی خواندند آفرین
 خروشی بر آمد ز لشکر^۸ 300
 ازیشان هرآنکس که دهقان بودند
 خروشان بر شهریار آمدند
 که مارا دل از بوم و آرامگاه
 همه^۹ بوم آباد و فرزند و گنج
 زمانه نخواهیم بی تخت تو 305

که اینرا یکی داستانست نو
 بکوشی کزو رنگ^{۱۰} بیرون کنی
 تو بر بند یزدان نیابی کلید^{۱۱}
 ترا جز بزرگی و شاهی^{۱۲} مباد^{۱۳}
 ازین آزمایشی ندارد^{۱۴} زیان
 گرانبایگان بر گرفتند راه^{۱۵}
 همه رنجها بر دل^{۱۶} آسان گرفت
 برفتند با شاه آزادمرد
 که بی تو مبادا زمان و زمین^{۱۷}
 ز تیمار وز رفتن^{۱۸} شهریار
 و گر خویش و پیوند خاقان بدند^{۱۹}
 همه دیده چون جویبار^{۲۰} آمدند^{۲۱}
 چگونه بود شاد بی روی شاه^{۲۲}
 بمانیم و^{۲۳} با تو گزینیم رنج
 مبادا که پیچان شود بخت تو

۱ K, IV — ایچ ۲ VI — کس ۳ Γ — بر بد تو ۴ I, Γ, C — رنگ ۵ K — доб.: بند ۶ VI — زنگ ۷ I — نپرسند ۸ K — доб. و ۹ K, IV, P, Γ — پرسند ۱۰ K, P — شادی ۱۱ C — б. оп. ۱۲ K, VI, C — دمان ۱۳ T — ندارم ۱۴ K, VI — б. оп. ۱۵ K, P — تن ۱۶ VI, Γ — 66. 300—306 стоят после б. 312. ۱۷ Л — درگه ۱۸ I, K, IV, VI — بدند ۱۹ I, K, IV, VI — بدند ۲۰ I, IV — به [از-K] ایران ز پشت بزرگان ۲۱ I, K, IV, VI — بدند ۲۲ I, K, IV, VI — بدند ۲۳ K — همان ۲۴ K — و ۲۵ K — оп.

درختی که تلخست اورا سرشت *
 گرش در نشانی بباغ بهشت
 گر از جوی خلدش بهنگام آب *
 بپای انگبین ریزی و مشک ناب
 سرانجام گوهر بکار آورد *
 همان میوه تلخ بار آورد

۱ K, IV — ایچ ۲ VI — کس ۳ Γ — بر بد تو ۴ I, Γ, C — رنگ ۵ K — доб.: بند ۶ VI — زنگ ۷ I — نپرسند ۸ K — доб. و ۹ K, IV, P, Γ — پرسند ۱۰ K, P — شادی ۱۱ C — б. оп. ۱۲ K, VI, C — دمان ۱۳ T — ندارم ۱۴ K, VI — б. оп. ۱۵ K, P — تن ۱۶ VI, Γ — 66. 300—306 стоят после б. 312. ۱۷ Л — درگه ۱۸ I, K, IV, VI — بدند ۱۹ I, K, IV, VI — بدند ۲۰ I, IV — به [از-K] ایران ز پشت بزرگان ۲۱ I, K, IV, VI — بدند ۲۲ I, K, IV, VI — بدند ۲۳ K — همان ۲۴ K — و ۲۵ K — оп.

بگفتند با شاه ما [ما شاهرا IV] بنده ایم *
 تن و جان بمهر تو آگنده ایم
 ۲۲ K — گاه و ۲۳ IV — б. оп. ۲۴ K — همان ۲۵ K — оп.

فرخزاد هر مزد با آب چشم
 بگرخ^۲ اندر آمد یکی حمله برد
 هم‌آنگه^۳ ز بغداد بیرون شدند
 [چو بر خاست گرد نبرد از میان^۶
 فرخزاد بر گشت و شد نزد^۸ شاه
 فرود آمد از باره^{۱۰} بردش^{۱۱} نماز
 بدو گفت چندین^{۱۳} چه مولی همی
 ز تغم کیان کس جز از تو نماند
 ۲۵۵ توی یک تن و دشمنان^{۱۶} صد هزار
 برو تا سوی^{۱۸} بیشه^{۱۸} نارون
 وزانجایگه چون فریدون برو^{۱۹}
 فرخزاد گفت و جهانمان^{۲۲} شنید

بارونند رود^۱ اندر آمد بخشم
 که از نیزه‌داران نماند ایچ گرد
 سوی^۴ رزم جستن بهامون شدند^۵
 شکست اندر آمد بایرانیان^۷
 پر از گرد^۹ با آلت رزمگاه
 دو دیده پر از خون و دل پر^{۱۲} گداز
 که گاه کیی^{۱۴} را بشولی همی
 که با تاج بر تخت شاید^{۱۵} نشاند
 میان جهان^{۱۷} چون کنی کارزار
 جهانی شود بر تو بر انجمن
 جوانی^{۲۰} یکی کار بر ساز نو^{۲۱}
 یکی دیگر^{۲۳} اندیشه آمد پدید

و انهزم الفرس فتمبعهم المسلمون فقتلوا بعضهم، و مات من العطش بعضهم. فباخ جمرهم و صارو رمادا تنوه الرياح. فرکب المسلمون صهوات النصر راکضین لیلا و نهارا فی عساکر کالسیل و اللیل حتی نزلوا علی بغداد - هکذا قال - و فیها یزدجرد

فعبّر... B - از اورند رود - P از اروند رود - C از آورند(؟) VI - ز اروند رود - I, K, IV, Γ^۱
 بکشتند - I, K, IV, C - پی - Γ^۴ چنین تا - VI, Γ - یکایک - I, T - بگرد(؟) K - ^۲ دجلة و جرت بینهم وقعة - B - 6. on.; I, IV, VI, C - ^۷ مهان - ^۶ چندی و پر خون شدند
 بر - I, IV, VI, C - ^۸ عظیمه قتل فیها خلق کثیر من الفرس، و جرح منهم خلق آخرون آمد و برد پیشش - I, VI, Γ, T - ^{۱۱} اسپ - K, IV - ^{۱۰} درد - VI, Γ - رنج - I, IV - ^۹ گشت نزدیک
 بگاه کیی بر - K - که تاج کیانرا - I, IV - ^{۱۴} شاهها - I, IV - ^{۱۳} تن پر - C, VI - ^{۱۲} تن در - I, IV, Γ - ^{۱۵} ماند - VI - ^{۱۶} که تغم کیی بر - Γ - ز تغم کیی بر - VI - ^{۱۷} دشمنت - VI, Γ, T - ^{۲۰} کیی - K - ^{۲۱} بیای - ^{۱۹} سر - I, K - ^{۱۸} آبا آن همه - K - ^{۱۷} جوانی و گاهست و رزم آزمای - ^{۲۱} ^{۲۲} ^{۲۳} I, VI, Γ, P - سپهد - I, VI, Γ, P - ^{۲۲} ^{۲۳} I, K, IV, VI, Γ, T - تازه

هزیمت گرفتند ایرانیان	بسی نامور کشته شد در میان ¹
بسی تشنه ² بر زمین بمردند نیز	پیر آمد ز شاهان ³ جهانرا ⁴ قغیز ⁵
سوی شاه ایران پیامد ⁶ سپاه	شب تیره و روز تازان برآه ⁷
بمغداد بود آن زمان یزدگرد	که اورا سپاه اندر آورد گرد ⁸

سپاه مسلمان پس اندر دمان * همی شد بکردار شیر ژیان
K — доб.:

سواران تازی همی ساختند * سر نیزه از ابر بغراختند (ср. Ъ)
چو رستم بچنگ اندرون کشته شد * سر نامداران همه گشته شد
далее идет интерполяция 5 бб., встречающаяся также в IV и Г (см. приложение XV), и затем доб.:

چه مایه بکشتند از ایران سپاه * بسی باز گشتند از آوردگاه
IV, Г — доб. интерполяцию 5 бб.

جهانرا پیر آمد ز شاهان — IV⁴ گردان — K³ بسته(?) — Л² 1 — бб. 244—247 оп.
VI, Г, C — آمد — IV⁵ — доб. те же 3 бб., которые рукопись I доб. после б. 243;
единственный вариант — 2-е мисра 3-го б.: بسی باز گشتند از آوردگاه⁶ K — IV⁷ —
б. стоит после б. 247 текста; VI, Г — доб.:

چو رستم بچنگ اندرون کشته شد * سر نامداران همه گشته شد
چه مایه بکشتند از ایران سپاه * بسی باز گشتند از آوردگاه
سپاه مسلمان پس اندر دمان * همی شد بکردار شیر ژیان
P — доб. здесь 2-й б. этой интерполяции, а C — доб. 1-й и 3-й ее бб.; ср. выше, рукописи I и IV, ср. Б.
s VI — اندر آمد بگرد — L — доб.:

چنین تا بکرخ اندرون شد ز راه * هم از پارسی هم ز تازی سپاه
VI — доб.:

بگفتند با او که رستم نماند * ازین غم بدریا درون نم نماند
بکشتند چندی از آوردگاه * دگر باز گشتند از ایران سپاه
Г, C — доб.:

بگفتند با او که رستم نماند * ازین [ازان — C] غم بدریا درون نم نماند
بکشتند چندان از [چندی ز — C] ایران سپاه * دگر باز گشتند ازان رزمگاه
هم آنکه [ازانجا — C] بکرخ اندر آمد سپاه * هم از پارسی هم ز تازی ز [به — C] راه
و ضرب علی رأسه ضربة تشظت منه بیضه، و انفلقتم هامته: Б — бб. 232—247 переданы так:
فضربه ضربة ثانیة نزلت من عاتقه الی صدره. و الله یختص من یشاء بنصره. فهلک رستم

فرود آمد از پشت زین¹ پلنگ
 بپوشید دیدار رستم ز گند
 یکی تیغ زد بر سر⁶ ترگ اوی
 چو دیدار رستم ز خون تیره شد⁹
 دگر¹⁴ تیغ زد بر بر و¹⁵ گردنش
 سپاه از دو رویه خود آگاه نه¹⁷
 همی جست مرپهلوان را سپاه
 بدیدندش از دور پر خون و خاک¹⁸

بزد بر کمر بر سر² پالهنک³
 بشد سعد پویان بجای⁴ نبرد⁵
 که خون اندر آمد ز تارک⁷ بروی⁸
 جهانجوی تازی¹⁰ بدو¹¹ چیره¹² شد¹³
 بخاک اندر افگند¹⁶ جنگی تنش
 کسی را سوی پهلوان راه نه¹⁷
 برفتند تا پیشش آوردگاه
 سراپای کرده¹⁹ بشمشیر²⁰ چای²¹

¹ VI, C, Γ — اسپ و زین ² K — کمرگاه بر ³ K — доб.:

سپهد چو بر سینه او نشست * همی خواست تا سر ببردش پست
 همی خواست از تن سرش را برید * ز رخشنده تیغ اسپش اندر رمید
 سپهد کشیدش بران روی خاک * ببالا بر آمد جهانجوی پای
 چو از دشت آورد بر خاست گرد (مرد) * بر رستم آمد بکردار گرد(؟)
 IV, Γ — доб.:

چو بر سینه سعد رستم نشست * گرفت آن سر و ریش او را بدست
 همی خواست از تن سرش را برید * ز رخشنده [رخشیدن-Γ] تیغ اسپش رمید
 بران روی میدان کشیدش بروی * رها شد بجان سعد از دست اوی
 ازان جای بر جست آن شیرمرد * بر رستم آمد بکردار گرد
⁴ Л, VI, C — جای ⁵ K, IV, Γ — б. оп.; Л — доб.:

بر آورد شمشیر سعد از نیام * یکی نعره زد بر جوینده نام
⁶ I, VI, Γ — سرو ⁷ K — بالا ⁸ IV — б. оп. ⁹ I, K, VI, T, Γ — گشت ¹⁰ VI —
¹¹ I, K, VI, P, Γ — پرو ¹² Γ — خیره ¹³ I, K, VI, T, Γ — گشت ¹⁴ I, IV —
 بدیدند پس پر ز خون و ز خاک-IV ¹⁵ I, K, T — سرو ¹⁶ K — افتاد ¹⁷ I, P — نی ¹⁸ IV —
¹⁹ T, Γ — گشته ²⁰ Γ — ترگ ²¹ I — доб.:

چه مایه بکشتند ز ایران سپاه * همه کشته دیدند بر دشت و راه
 چو رستم بچنگ اندرون کشته شد * سر نامداران همه کشته شد
 چه مایه تبه گشت از ایران سپاه * شب تیره و روز روشن بر راه
 ср. P и C, где 1-й и 2-й бб. этой интерполяции стоят после бб. 245 и 246, соответственно затем C доб.
 (ср. B):

225	شد از تشنگی دست گردان ¹ ز کار لب رستم از تشنگی شد چو خاک چو بریان و گریان شدند از ⁵ زبرد ⁶ خروشی بر آمد بکردار ⁸ رعد برفتند هر دو ز قلب ¹⁰ سپاه	هم اسپ گرانمایه از ² کارزار دهن ³ خشک و گویا زبان ⁴ چاک چاک گل تر بخوردن گرفت اسپ و مرد ⁷ ازین روی رستم وزان روی سعد ⁹ بیکسو کشیدند ز آوردگاه بزیر یکی سرو ¹¹ بالا شدند دو سالار هر دو بدل ¹³ کینهخواه ¹⁴ یکی تیغ زد بر سر اسپ سعد جدا شد ¹⁶ ازو سعد پرخاشخ ¹⁷ بدان تا نماید بدو ¹⁸ رستخیز ز گرد سپه ²⁰ این مرانرا ²¹ ندید ²²
230	چو از لشکر آن هر دو تنها شدند همی تاختند اندر آوردگاه ¹² خروشی بر آمد ز رستم ¹⁵ چو رعد چو اسپ زبرد اندر آمد بسر بر آهیخت رستم یکی تیغ تیز همی خواست از تن سرشرا برید ¹⁹	
235		

بتن [ببر - P, Γ] بر [در - Γ] سلیح گران * هم آورد نیزه‌وران داشتند
داشتند

و ثقلت علی الایرانیین أسلحتهم حتی کادت تحترق أجسادهم تحت الدروع، و تذوب: B-دوب
أفئدتهم بین أحناء الضلوع

زبان گشت اندر دهان [دهن - VI, Γ - Γ] I, VI, C, Γ⁴ دهان - IV, T³ در - Γ² رستم - I¹
چنان تنگ شد روزگار زبرد - I, K, T⁶ شد اندر - IV, VI, Γ⁵ زبان گشت از تشنگی - K
⁷ P, Γ - دوب.:

چو رستم بجنگ اندرون بنگرید * سر نامداران همه کشته دید
یکی تیغ زد بر سر اسپ - I⁹ بر آورد برسان - Γ⁸ أكلوا الطين و التراب المبلول - B
فلما رأى: B - 228-244 переданы так: B - 229-232 оп.; I - 232 текста; سعد
رستم ذلک بارز سعدا فغلبه سعد، و ضرب علی رأسه ضربة تشظت منه بیضته و انفلقت
هامته فضر به ضربة ثاذیة نزلت من عاتقه الی صدره. و الله یختص من یشاء بنصره
بر یکدگر - VI, C, Γ¹³ اندران رزمگاه - VI, C, Γ¹² تند - K, IV, VI, T, Γ¹¹ تاب - VI¹⁰
¹⁴ K, IV, Γ - دوب.:

تن رستم از تشنگی ناتوان * بکوشید از بهر شیرین [لیکن ز بهر - Γ] روان
پرخاشگر - Γ¹⁷ بیفتاد - Γ جدا گشت - K, VI, T¹⁶ بر آورد رستم - K, IV, VI, Γ¹⁵
سپاه - P سپه - K سپاه - I, VI, C, Γ²⁰ چو برنده تیغ از میان بر کشید - Γ¹⁹ ورا - I¹⁸
²¹ I - 22 مرور - ²² K - 236 (K - 6. повтoren). K, IV, Γ - 6. стоит после 6. 236 (K - 6. повтoren).

تو اکنون بدین خرمی باز گرد که جای سخن نیست روز نبرد
بگویش که در جنگ مردن بنام به از زنده دشمن بدو¹ شادکام²

۵

بفرمود تا³ بر کشیدند⁴ نای سپاه اندر آمد چو دریا⁵ ز جای⁶
بر آمد یکی ابر⁷ و بر شد خروش⁸ همی کز شد⁹ مردم تیزگوش¹⁰
سنانهای الماس در تیره گرد¹¹ چو آتش پس پرده¹² لاژورد¹³
همی¹³ نیزه بر مغفر آید ار نیامد¹⁴ بزخم¹⁵ اندرون پایدار
سه روز¹⁶ اندران جایگه جنگ¹⁷ بود سر آدمی سم اسپان بسود¹⁸

220: K, VI, Γ, T — доб. (ср. прим. 6): مرا بهتر آید ز گفتار خام — I, IV, C² پرو — K, VI¹

چو شعبه ز نزدیک او گشت باز * سپهرا بفرمود تا کرد ساز
ز هر سو — K, VI, T — بهرسو — I⁵ در دمیدند — Γ⁴ ازان رو همی — VI — ازان پس همی — K³
K, VI — доб.: بجای — T⁶

همان سعد لشکر بیاورد زود * زیان کرد رستم بدان سعد سود
فرد شعبه، و عزم علی القتال، و أمر بدق الکوسات، و النفخ فی البوقات و النایات — B
ز لشکر بر آمد بگردون — VI⁸ گرد — Γ, C — بازگ — K⁷ (ср. прим. 2, ср. прим. 12 к б. 222).
Γ, P — доб.:¹⁰ کر شده — VI — کر شدی — IV, C⁹ خروشی

چو شعبه بیامد بنزدیک سعد * ابا آن سخنهای مازند [چودرنده — P] رعد
سپهرا بفرمود سعد دلیر * بیماراست [بیماراستن — P] رزم ورا [را — P]
همچو شیر

بر [به — P] آمیختند آن دو لشکر بهم * ابر جایگه بر فشرده قدم
Γ — الماس بمیان گرد — IV الماس ازان تیره گرد — K, VI — الماس گون در بگرد — L¹¹
ستاره تو گفتی — C تو گفتی ستارهست بر [در — I] لاجورد — I, P, Γ¹² الماس در قلب گرد
L — доб.: شب لاجورد

همان سعد لشکر بیاورد زود * زیان کرد رستم بدان سعد سود
I, K, IV, ¹⁷ سپه — K¹⁶ بتاب — I¹⁵ نیاید — I¹⁴ همه — Γ — همان — I¹³ (ср. прим. 6 к б. 220).
بر [به — K, VI, T] ایرانیان بر بیود آب [کار — K] — I, K, IV, VI, T, Γ¹⁸ بود جنگ — VI, T, Γ — K, IV, VI, Γ — доб.: تگ

- 205 همی رفت¹ بر خاک بر خوار خوار
نشست از بر خاک و کسرا ندید
بدو گفت رستم که جان⁴ شاد دار⁵
بدو گفت شعبه که ای⁷ نیک‌نام⁸
به پیچید رستم ز گفتار اوی
ازو نامه بستند بخواننده داد
210 چنین داد پاسخ که اورا بگوی
ندیده سر نیزه‌ات بخترا¹⁴
سخن نزد داندگان¹⁶ خوار نیست
اگر سعد با تاج ساسان¹⁸ بدی
215 و لیکن بدان کاخترت²⁰ بی‌وفاست²¹
ترا²³ گر محمد بود پیش‌رو
همان کز پرگار²⁶ این گوزپشت
- ز شمشیر کرده یکی دستوار
سوی پهلوان سپه² ننگ‌رید³
بدانش روان و تن آباد دار⁶
اگر دین پذیری شوم شادکام⁹
بروهای پرچین شد و زرد روی¹⁰
سخن‌ها برو کرد خواننده¹¹ یاد¹²
که نه شهریاری نه دیهیم جوی¹³
دلت آرزو کرد مرتخترا¹⁵
ترا اندرین کار¹⁷ دیدار نیست
مرا رزم او کردن¹⁹ آسان بدی
چه گوئیم کامروز²² روز بلاست
بدین²⁴ کهن گویم از²⁵ دین نو
بخوهد همی بود با²⁷ ما درشت

¹ VI—(9) بود ² K, VI, C—سران ³ Б—66. 206—207 не переведены. ⁴ K, I, IV, P—برستم ⁵ I—آباد ⁶ I—آباد ⁷ I—آباد ⁸ I—آباد ⁹ I—آباد ¹⁰ I—6. ¹¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—

چو بشنید گفتار داندیده پای * از اندیشه شد مرد ناپاک خاک(9)
IV—доб.:
چو بشنید آن گفته سعد پای * ستند نامه سعدرا کرد چای
ما أقول لسعد و شكایتی من طالع لی نحس؟ و لكن الموت ¹ B—66. 211—219 переданы так: تحت ظلال السيوف أحب إلى من حياة في ذل
K, VI, C—ندیدی سر تخت و بخت مرا—² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—²⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—³⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁴⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁵⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁶⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁷⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁸⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹¹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹² I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹³ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁴ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁵ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁶ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁷ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁸ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—⁹⁹ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—¹⁰⁰ I—6. فقال: إن قبلت الدين فعليك السلام—

- 180 ز قطران وز آتش و زمهریر
ز کافور³ منشور⁴ و ماء⁵ معین
اگر شاه بپذیرد این دین راست
همان تاج دارد¹⁰ همان¹¹ گوشوار
شفیع از گناهش¹³ محمد بود
- 185 بکاری¹⁶ که پاداش یابی بهشت
تن یزدگرد¹⁹ و جهان²⁰ فراخ
همه²³ تختگاه²⁴ و همه جشن و سور
دو²⁷ چشم تو اندر سرای سپنج
بس ایمن شدستی³⁰ برین³¹ تخت عاج
- 190 جهانی کجا شربتیی آب سرد
هر آنکس که پیش من آید بجنگ
ز فردوس وز حور وز¹ جوی شیر²
درخت بهشت⁶ و می و⁷ انگبین⁸
دو عالم بشاهی و شادی و راست⁹
همه ساله با بوی و¹² رنگ و نگار
تنش¹⁴ چون گلاب مصعد¹⁵ بود
نیاید¹⁷ بباغ بلا کینه¹⁸ کشت
چنین²¹ باغ و میدان و ایوان²² و کاخ
نخرم²⁵ بدیدار²⁶ یک موی حور
چنین خیره شد²⁸ از پی²⁹ تاج و گنج
بدین یوز و باز³² و بدین³³ مهر³⁴ و تاج³⁵
نیرزد دل ترا³⁶ چه داری بدرد³⁷
به بیند³⁸ بجز³⁹ دوزخ و گور تنگ

و وصف الجنة و نعيمها، و ذکر بعض ما فيها—B ز فردوس و جوی می و—I, IV, 1
و (ср. след. б.). 3 I, IV—доб. ز کافور و شیر و ز مای معین—I 2 من الحور العين...
و الماء المعین،—B همان سلسبیل—VI همان جوی آب—K 6 مای—I, VI 5 غلمان—K, VI 4
I—8 оп. و—IV 7 و شجرة طوبی...
دگر میوه دار از بر و انگبین * سخنهای در اسمان و زمین(?)
K, VI—доб.:

که آورد زی ما محمد همین * خداوند شرم و خداوند دین
بویست—I, IV, P 12 یاره با تاج و با(?)—I 11 یابد—IV, T باید—K, VI 10 I—б. оп. 9
I, K, IV, 18 گل اندر(?)—I 17 بجای—I 16 مسعد(?)—K 15 تننت(?)—I 14 گناهت(?)—I 13
ایوان و میدان—K, IV, P 22 همان—VI 21 جهانی—I, IV 20 یزدگرد—VI 19 خار—VI, C
و—I—доб. 26 نیرزد—K, VI, C 25 تخت و گاه—P تخت و تاج—K, VI, C 24 همان—K, VI 23
K, 32 بدین—IV, P 31 مشو تو—I 30 اندرین—I 29 گشت—I, K, IV, VI, T 28 چو—I 27
K, VI—доб. 35 بخت—T مهد—I 34 بدان زور بازو و آن—I 33 به یوز و بباز—VI
191 текста. 37 K, VI—доб.: 36 I, IV, P—زو—K, VI—دل تو دل زو—38 I, K, IV, VI—به بیند

همیشه بود آن و این بگذرد * چنین داند آنکس که دارد خرد
تنش—K, VI—بدل—I 39 به بیند—I, K, IV, VI 38

بدان چهره و زاد و آن مهر و خوی¹ چنین² تاج و تخت آمدت³ آرزوی
جهان گر بر اندازه⁴ جویی⁵ همی سخن بر گزافه نگویی همی
سخن گوی مردی بر ما فرست بدان تا بگوید که رای⁷ تو چیست
سواری فرستیم نزدیک⁸ شاه 160 تو جنگ چنان پادشاهی¹⁰ مجوی
نمیره جهاندار نوشین روان¹³ پدر بر پدر شاه و خود¹⁵ شهریار
جهانی¹⁷ مکن پر ز نفرین خویش بتخت¹⁸ کیان تا¹⁹ نباشد نژاد 165
نگه کن بدین²² نامه پندمند چو نامه مهر اندر آمد بداد
بر سعد وقاص شد پهلوان همه غرقه در جوشن و²⁵ سیم و زر

چنین² تاج و تخت آمدت³ آرزوی سخن بر گزافه نگویی همی
جهان گوی مردی بر ما فرست بدان تا بگوید که رای⁷ تو چیست
سواری فرستیم نزدیک⁸ شاه که فرجام کار انده آید¹¹ بروی¹²
که با داد او پیر گردد¹⁴ جوان زمانه ندارد چنو¹⁶ یادگار
مشو بدگمان اندر آیین خویش نجوید خداوند فرهنگ²⁰ و داد²¹
مکن چشم و گوش و²³ خردرا بپند به پیروز شاپور فرخ نژاد²⁴
از ایران بزرگان روشن روان سپرهای زرین و زرین کمر

بدان چهر و - K, VI, I, IV - (I - حای خوی) ¹
چرا - VI ² بدان چهر و آن زاد و آن مهر و خوی - P آن مهر و آن رای و خوی
همان به کن اندازه - K, VI, I, C ⁴ تخت آیدت - K, VI, C ³ تخت کند - I, IV ³
فرستم - IV فرستم بدین نزد - I, K, VI, P ⁸ راه - Л ⁷ دانا - K, VI, T ⁶ دانی (?) - I ⁵
رزم چنین شهریاری - IV شهریاری - I ¹⁰ گویی - Л, IV ⁹ فرستم بنزدیک - C کنون نزد
Б - 66. 161-166 не переведены. ¹² کار انده آرد - VI ازین خواری آرد - I, IV ¹¹ اندر آید - Л ¹¹
جهانرا - C ¹⁷ چنین - VI ¹⁶ و او - I ¹⁵ گشتی - I, K, VI, C ¹⁴ نوشیروان - VI, C ¹³
C - б. оп.; IV - доб.: ²¹ آیین - I, IV ²⁰ چون - I, K, IV, VI, P ¹⁹ که تخت - I, K, IV, VI, P ¹⁸
خداوند او را کند آزمون * بفرجامشان او بود رهنمون
K - ²⁵ خسرو نژاد - K ²⁴ گوش و چشم - K, VI, I, K, IV, VI ²³ و - Л ²² برین
و оп.

ترا ای برادر تن آباد باد
 که این قادسی گورگاه منست
 چنین است راز سپهر بلند
 دو⁴ دیده ز شاه جهان بر مدار
 که زود آید این روز آهرمنی⁶
 چو نامه بمهر اندر آورد⁷ گفت
 که¹⁰ این نامه نزد برادر برد
 دل شاه ایران بتو شاد باد
 کفن جوشن و خون¹ کلاه منست
 تو دلرا بدر² من اندر میند³
 فدی⁵ کن تن خویش در کارزار
 چو گردون گردان کند دشمنی
 که پیونده⁸ با⁹ آفرین باد جفت
 بگوید جزین هرچ اندر خورد

۳

فرستاده نیز چون¹¹ برق¹² و رعد
 یکی نامه‌یی بر حریر سپید
 بعنوان بر از پور هرمزد شاه
 سوی سعد وقاص جوینده جنگ
 سر نامه گفت از جهاندار پای
 کزویست بر پای²³ گردان سپهر
 ازو²⁴ باد بر شهریار آفرین
 که دارد بفر آهرمن را ببند
 پیش آمد این ناپسندیده کار
 بچن باز گوی آذک²⁹ شاه تو کیست
 فرستاد تازان¹³ بنزدیک سعد
 نویسنده بنوشت تابان¹⁴ چو شید¹⁵
 جهان پهلوان رستم نیکخواه¹⁶
 جهان کرده بر خوشتن¹⁷ تار و تنگ¹⁸
 بیايد¹⁹ که باشیم با²⁰ بیم²¹ و باک²²
 همه پادشاهی‌ش دادست و مهر
 که زیبای تاجست و تخت²⁵ و نگین
 خداوند شمشیر²⁶ و تاج²⁷ بلند
 به بیهوده این رنج و این کارزار²⁸
 چه مردی و آیین و راه تو چیست

تو—K, VI—⁴ به تیمار من در میند—VI—³ ز مهر(?)—I—² خود و جوشن(?)—IV—¹
 پیونده را—I, IV, VI—⁹ پیونده(?)—P—⁸ و Л—доб.⁷ اهریمنی—I, K, VI—⁶ فدا—VI—⁵
 فرستاد ازین سو—I, IV, C—¹³ باد—I—¹² خاست چون—VI— نیز با(?)—IV—¹¹ چو—Л—¹⁰
 K, ¹⁷ کینمخواه—I, IV, C—¹⁶ I—б. оп.; I, IV, C—¹⁵ چندی امید—¹⁴ I, C—¹⁵ تازان—Л—¹⁴
 IV—²² ترس—K, VI, T—²¹ شرم—I—²⁰ بی—T—¹⁹ I—б. оп.¹⁸ خسروان—VI—
 I, C—²⁷ تختست—VI—²⁶ گاه—I—²⁵ و زو—I, IV, T—²⁴ کیوان و—I—²³ با شرم و پای
 B—бб. 141—142 не переведены. رنج با کارزار—I رنج و این روزگار—Л²⁸ تیغ و کلاه و کمند(?)
 این که—K, P—²⁹

- نیارند هنگام¹ رامش نمید²
 کسی سوی آزادگی⁴ ننگرد⁵
 شود روزگار مهان⁶ کاسته⁷
 دهن⁸ خشک و لبها شده لاژورد⁹
 چنین تیره شد بخت ساسانیان
 دژم گشت وز ما بترید مهر¹¹
 همی بر برهنه نیاید بکار¹³
 نگشتی¹⁵ باورد زان¹⁶ زخم¹⁷ سیر¹⁸
 ز دانش زیان آمدم بر زیان¹⁹
 گر اندیشه نیک و بد²¹ نیستی
 درشتند²² و بر تازیان دشمنند
 ز دشمن زمین رود²⁵ جیحون شود
 ندانند²⁶ کاین رنج کوتاه نیست
 چه سود آید از رنج²⁸ وز کارزار
- نمباشد بهار و زمستان پدید
 چو بسپار³ ازین داستان بگذرد
 بریزند خون از پی خواسته
 دل من پر از خون شد و روی زرد
 که تا من شدم پهلوان از میان
 چنین بی وفا گشت¹⁰ گردان سپهر
 مرا تیغ¹² پیکان آهن گذار
 همان تیغ کز¹⁴ گردن پیل و شیر
 نبرد همی پوست بر تازیان
 مرا کاشکی این²⁰ خرد نیستی
 بزرگان که در قادیسی با منند
 گمانند²³ کاین بیش بیرون²⁴ شود
 ز راز سپهری کس آگاه نیست
 چو بر تخمه یی²⁷ بگذرد روزگار

¹ I — نتابد بهنگام ² K, IV — доб.:

ز پیشی و بیشی ندارند هوش * نهان بر بد و دوش پشمینه پوش(؟)
 VI, C — доб.:

ز پیشی و بیشی ندارند سود [هوش — C] * خورش نان کشکین و پشمینه بود [پوش — C]
³ I — ⁴ I, K, VI — آزادگان ⁵ I — б. оп.; K, VI — б. 114 стоит после б. 115 текста. ⁶ I —
 یک ⁹ I, VI — دهان ⁸ I, K, IV, T — روزگار بد آراسته — ⁷ K, IV, VI, C — روزگاری بدان(؟)
¹⁰ Л — گرد ¹¹ IV, C — доб.:

اگر تیر [نیزه — C] بر کوه رویین زنم * گذاره کند زانکه رویین زنم
¹² T — تیرو ¹³ K — گذار (без рифмы); K — доб.:

اگر تیغ بر کوه رویین زنم * گذاره کند زانک رویین زنم
¹⁴ I, IV — بر ¹⁵ I, IV, VI — (؟) بکشتی C — فگندی ¹⁶ VI — از ¹⁷ I, K, IV, C, P — اندر ¹⁸ I, C — زیر ¹⁹ I —
 آورد ²⁰ Л — زین IV — کین ²¹ I, K, IV, VI, C — روز بد ²² I, K, IV —
 ندانید²⁷ I, IV — تنش همچو²⁵ I — بیشه پر خون²⁴ C — که مانند²³ I — درستند
 تیغ²⁸ I — تخمه مان

چو با تخت منبر برابر کنند ¹	همه نام بویکر ² و عمر کنند ¹
تیمه گردد این رنجهای دراز	نشیمی درازست پیش ³ فراز
نه تخت و نه دیهیم بینی نه شهر	ز اختر همه تازیانراست بهر
چو روز اندر آید ⁴ بروز دراز	شود ناسزا شاو گردن فراز ⁵
پوشد ⁶ ازیشان گروهی سیاه	ز دیما ⁷ نهند از بر سر کلاه ⁸
نه تخت و نه تاج و نه زرینه کفش	نه گوهر نه ⁹ افسر ¹⁰ نه بر سر درفش ¹¹
برنجد یکی ¹² دیگری بر ¹³ خورد	بداد و ببخشش همی ¹⁴ ننگرد
شب آید یکی چشمه ¹⁵ رخشان کند ¹⁶	نهفته کسی را ¹⁷ خروشان کند ¹⁸ (؟)
ستانند روزشان ¹⁸ دیگرست	کمر بر میان و کله بر سرست (؟)
ز پیمان بگردند وز راستی	گرامی شود کژی و کاستی
پیاده شود مردم جنگجوی ¹⁹	سوار آنک لاف آرد و گفتوگوی ²⁰
کشاورز جنگی شود بی‌هنر	نژاد و هنر کمتر آید ببر ²¹
رباید همی این ازان آن ازین	ز نفرین ندانند باز آفرین

— I, K, IV, VI, C — آمد — I — پیشش — IV — عثمان — L — بود — VI — شود — K, T —
 نه دیما — L — بپوشید — VI — بپوشند — K, IV, T — شودشان [زان — I] سر از خواسته بی‌نیاز
 I — (؟) — L — доб.: — بدرجا (؟) —

گر از چهرشان بر گشایم سخن * همانا که هر گز نیاید بمن
 بدیده چو خون و برخ همچو قار * بجای بره‌شان بود سوسمار
 خورش دوغ دارند و نان جویین * نخوانند یک بر دگر آفرین
 سر و پا تهی و شکم گرسنه * ز جامه تن خوارشان برهنه
 نه افسر نه طوق و نه زرینه کفش * نه هنگام پیکار کوس و درفش (ср. б. 93)

اختر — K, VI — نه هر گونه — IV —
 کسی — K, IV, T — ببخش کسی — I — دیگر آید — VI — کسی — K, VI — کوس و درفش — VI —
 یکی را — K, VI — برهنه بسی را — L — کنند — L — چشم — K, VI, T — بدو — VI —
 K — سواران شوند از در گفتوگوی — I — رزمجوی — I, IV, C — شتابنده روز و شبان
 K, VI — доб.: سوارش ز لاف آورد گفتوگوی — VI — سواران که لاف بر گفتوگوی

هم باشد ز بن فرّ آزادگان * بلندی گزینند بی‌مایگان

— I — (؟) — K, VI — б. стоит после б. 82 текста. گستراند ببر (؟) — I —²¹

بکوشید و بخشنده باشید نیز ¹	ز خوردن بفردا ممانید چیز ²
که من با سپاهی بسختی درم	برنج و غم و شوربختی درم
80 رهایی ³ نیابم سرانجام ازین	خوشا ⁴ باد نوشین ایران ⁵ زمین ⁶
چو گیتی شود تنگ بر شهریار	تو گنج و تن و جان گرامی مدار
کزین تغمه نامدار ارجمند	نماندست جز شهریار بلند
ز کوشش ⁷ مکن هیچ ⁸ سستی بکار	بگیتی جزو نیستمان یادگار ⁹
ز ساسانیان یادگار اوست ¹⁰ بس	کزین پس نمانند زین ¹¹ تغمه کس ¹²
85 دریغ این سر و تاج و این مهر و داد	که خواهد شد این ¹³ تخت شاهی بباد ¹⁴
تو پردود ¹⁵ باش و بی آزار ¹⁶ باش	ز بهر تن شه بتیمار ¹⁷ باش ¹⁸
گر اورا بد آید تو شو ¹⁹ پیش او	بش-مشیر بسپار ²⁰ پرخاشجوی ²¹

بجز نام نیکو ممانید نیز—K, VI که جز نام نیکی نماند بچیز(؟)—I² چیز—K, VI¹
 Л—доб.:⁶ بایران—IV⁵ خوشی آن—I⁴ زمانی—I³; C—б. оп. (без рифмы); نیز—IV
 خنک شهر ایران و آن شهریار * خنک روز شادی و بهروزگار
 که چون او نباشد دگر شهریار—K, VI, C—ایچ⁹ I, IV—б. оп.; K, VI⁸ بکوشش⁷ P—
 ثم أطال الكتاب: 83—128 стоит фраза: Б—далее вместо перевода бб. 83—128 стоит фраза: B—
 K, VI—доб.:¹² و K, IV, VI, C, P—доб.¹¹ یادگارست—I, K, IV, VI, C¹⁰ فی هذه المعنی
 نگه دار اورا بهروز و بششب * که تا چون بود کار من با عرب
 Л,¹⁶ پیروز—P¹⁵ IV—б. оп.¹⁴ شدن—I, K, VI, T¹³ C—доб. этот б. после б. 82 текста.
 P—¹⁸ همیشه بپیش جهاندار—I, K, IV, C¹⁷ جهاندار—P¹⁶ L—порядок бб.: 85, 88 86, 87, 91,
 89, 90; IV—доб.:

نگهدار اورا بهروز و بششب * که تا چون بود کار من با عرب (ср. прим. к б. 84)
 بکوشش مکن هیچ سستی بکار * بگیتی جز او نیست پروردگار (ср. б. 83)
 L—доб.:²¹ و یاوه مگوی—I, C²⁰ K, IV, VI—доб. و سر—K, IV, VI, C¹⁹
 که این کیش را روزگاری نماند * ز ساسانیان یادگاری نماند
 K, VI—доб.:

بایران چو گردد عرب چیره دست * شود بی بها مرد یزدان پرست
 بمرید فروزنده این آذران * ازین بی هنر خیردسر تازیان
 که این کیش را روزگاری نماند * ز ساسانیان شهریار نماند
 ازین دیوخو بی هنر سروان IV—доб. 1-й и 2-й бб. этой интерполяции с вариантом 2-го б.:

- همی تاز¹ تا آذرآبادگان
 همیدون گله هرچ داری ز اسپ
 ز زابلستان³ گر ز ایران سپاه
 بدار و بپوش و بیماریار مهر
 ازو⁶ شادمانی⁷ و زو در⁸ نهیب
 سخن هرچ گفتیم بمادر بگوی
 درودش ده از ما و بسیمار پند
 گر از من بدآگاهی آرد کسی
 چنان دان که اندر سرای سپنج
 چو گاه آیدش زین جهان بگذرد
 همیشه بیزدان پرستان گرای
 که آمد بتنگ اندرون روزگار
 تو با²¹ هر²² که از دود²³ ما بود
 همه پیش یزدان نیایش کنیید
- بجای بزرگان و آزادگان²
 بمر سوی گنجور آذرگشسپ
 هرآنکس که آیند زنهار خواه⁴
 نگه کن بدین گردگردان⁵ سپهر
 زمانی فرازست و روزی⁹ نشیب¹⁰
 ندیدند همانا مرا نیز روی¹¹
 بدان تا نباشد بگیتی نژند¹²
 مباحث اندرین کار غمگین بسی¹³
 کسی کو¹⁴ نهد گنج با¹⁵ دست¹⁶ رنج¹⁷
 ازان رنج او دیگری بر خورد¹⁸
 بپرداز دل زین سپنجی سرای
 ندیدند مرا¹⁹ زین سپس²⁰ شهریار
 اگر پیر اگر مرد برنا²⁴ بود
 شب تیره اورا²⁵ ستایش کنیید²⁶

¹ I — (؟) داز² Л — б. оп.; Б — آذربایجان — ...; далее бб. 65—68 не переведены.

³ K, VI — زاولستان ⁴ Л — б. оп. ⁵ K, VI, C — کارگردان ⁶ K, VI, T — کزو ⁷ K, IV, VI, T — درودش ⁸ K, IV, VI, P — پا ⁹ K, VI, T — فراز و زمانی ¹⁰ Л — б. оп. ¹¹ I — درودش ¹² I — б. оп. ¹³ Б — бб. 71—77 не переведены. ¹⁴ K, VI — هرآنکو ¹⁵ K, VI — بی ¹⁶ Л — доб. ¹⁷ IV — و ¹⁸ K, IV, VI, P — доб.: پاداش رنج ¹⁹ K, IV, VI, P — доб.: چو [جز-IV] از بار [داز-IV] تیمار پیش آیدش ²⁰ K, VI — کسی ²¹ K — که ²² VI — دیگر ²³ I, K, VI — آفرین را ²⁴ Л — گز ²⁵ I, K, VI — کز ²⁶ K, IV, VI — доб.:

چو [جز-IV] از بار [داز-IV] تیمار پیش آیدش *
 چه سودت پس این همه رنج و آز * که از پیشتر کم نگردد نیاز
 هرآنکس-VI ²² دگر-IV که تا-K ²¹ ندیدند زین پس کسی(؟)-K ²⁰ نباشد کسی-VI ¹⁹
 جهان آفرین را-I, K, VI ²⁵ گر مرد دازا-Л ²⁴ تو با مردم خویش کز ما بود-Л ²³
 شب تیره اورا-IV ²⁵ ستایش کنیید ²⁶ K, IV, VI — доб.:

چو [جز-IV] از بار [داز-IV] تیمار پیش آیدش *
 چه سودت پس این همه رنج و آز * که از پیشتر کم نگردد نیاز
 هرآنکس-VI ²² دگر-IV که تا-K ²¹ ندیدند زین پس کسی(؟)-K ²⁰ نباشد کسی-VI ¹⁹
 جهان آفرین را-I, K, VI ²⁵ گر مرد دازا-Л ²⁴ تو با مردم خویش کز ما بود-Л ²³
 شب تیره اورا-IV ²⁵ ستایش کنیید ²⁶ K, IV, VI — доб.:

بیزدان [بایزد-IV] کنیید از زمانه پناه * جز اورا مدانیید فریادخواه
 [بجز وی مباحثید فریادخواه-IV]

که^۱ از قادسی^۲ تا لب رودبار
وزانسو^۵ یکی بر گشاییم^۶ راه
بدان تا خریم و فروشیم چیز
پذیریم ما^۸ ساو و باژ گران
شهنشاهرا نیز فرمان بریم
چنین است گفتار و کردار نیست
برین نیز جنگی بود هر زمان
بزرگان که با من^{۱۱} بجنگ اندرند
چومیروی^{۱۳} طبری^{۱۴} و^{۱۵} چون ارمنی
چو کلبوی^{۱۷} سوری^{۱۸} و این مهتران
همی سر فرازند کایشان کینند^{۱۹}
اگر مرز و^{۲۲} راهست اگر نیک و بد^{۲۳}
بکوشیم و مردی بکار آوریم
نداند کسی^{۲۵} راز گردان سپهر
چو نامه بخوانی خردرا مران
همه گرد کن خواسته هرچ هست

زمین را ببخشیم با^۳ شهریار^۴
بشهری کجا هست بازارگاه
ازین^۷ پس فزونی نجویم نیز
نجویم دیهیم کنداوران^۹
گر از ما بخواهد گروگان بریم
جز از گردش^{۱۰} کژ پرگار نیست
که کشته شود صد هژبر دمان
بگفتار ایشان همی ننگرند^{۱۲}
بجنگ اند با کیشی آهرمنی^{۱۶}
که گوپال دارند و گرز گران
به ایران^{۲۰} و مازندران بر چینند^{۲۱}
بگرز و بشمشیر باید ستد
بریشان جهان^{۲۴} تنگ و تار آوریم
دگر گونه قهر گشت بر ما بهر^{۲۶}
بپرداز^{۲۷} و بر ساز با^{۲۸} مهتران^{۲۹}
پرستنده و جامه^{۳۰} بر نشست

48-50 переданы так: 4 B-66. 48-50 переданы так: 1 I-گر 2 IV-(?) 3 VI-بر 4 B-66. 48-50 переданы так: 5 K, VI, C-وزان 6 I, K, IV, VI, T-بر گشایند 7 I, K, IV, VI, C-وزان 8 IV, VI, 9 I-66. 51 и 52 оп.; B-эти бб. не переведены. 10 I-(?) 11 IV-ما 12 I-б. оп. 13 Л-(?) 14 VI-طنزی 15 IV-و چون راد و 16 I-б. оп. 17 K, 18 I-66. 51 и 52 оп.; B-эти бб. не переведены. 19 I, K, VI, T-که اند 20 Л-بر ایران 21 I, 22 I, K, IV, оп. [IV-مرز] 23 VI-بید و 24 K, VI, P-که اکتون چگونست با ما بهر 25 I-ندانست کسی 26 I-بایران شان 27 IV-که این چند گه گشت با ما بهر 28 K-(?) 29 I-б. оп. 30 I, 31 I-جامه و بر IV-جامه های T

40 که این خاذه از پادشاهی تهمیست
 ز چارم² همی بنگرد³ آفتاب
 ز بهرام و زهرهست⁴ مارا گزند
 همان تیسر و⁷ کیوان برابر شدست
 [چنین است و⁹ کاری بزرگست پیش
 همه بودنیها بهبینم¹² همی
 بر ایرانیان¹⁵ زار و¹⁶ گریان شدم
 دریغ این سر و تاج و این داد و تخت¹⁷
 45 کزین پس شکست آید¹⁹ از تازیان
 برین سالیان چار صد بگذرد
 ازیشان فرستاده آمد بمن

¹ K, IV, VI—доб.:

خور و ماه و ناهید با تازیان * چنان شد کن اختر نیاید [بیباید—IV] زیان
 بنگرم(?)—K³ جاه(?)—K² و اتفقت الشمس و القمر و الزهرة فی طالع العرب—B
 بجنگ بزرگان بد [بزرگانش—C] آمد—I, IV, C⁵ درین—VI⁴ گرفتم من از ارتفاع—VI
 I—б. оп.⁸ نیز—K, VI⁷ ز بهرام نیزست—I, IV, C⁶ K, VI—б. стоит после б. 40 текста.
 وزو—K, IV, P¹³ نهبینم(?)—K¹² همی سیری آید—I¹⁰ оп. و—K⁹
 و الأولى آن أوثر السكوت و أفوض الأمر الى مالك الملك و B—бб. 42—46 переданы так:
 (ср. прим. издателя); K, IV, VI, C—доб.:

چو آگاه گشتم ازین [من از—VI] راز چرخ * که مارا ازو نیست از [وز—VI] بغت برخ
 [جز رنج برخ—C]

[که مارا ز دولت نماندست برخ—IV]

و اورنگ و—K, VI, C سر و کار این تاج و بغت—I¹⁷ оп. و—L, I, IV¹⁶ بایرانیان—L¹⁵
 I, K, IV, VI—доб.:²⁰ آمد—IV¹⁹ آیین و تخت—I, K, VI, C¹⁸ بغت

شود تیسره این تاج ساسانیان * زیان گردد این اختر پر زیان [کاویان—VI, K]

از—IV²⁴ گفت—L, IV²³ نسپرد—K, IV, VI, T²² یکس—I²¹

عمر سعد و قاسم را با سپاه
چو آگاه شد زن سخنی یزدگرد
بفرمود تا پور هر مزد راه^۳
که رستم بدش نام و بیدار بود
ستاره شمر بود و بسپار هوش^۶
برفت و گرانمایگانرا ببرد
برین^۸ گوته تا ماه بگذشت سی
[سی کشته شد لشکر از هر دو سوی
بدانست رستم شمار سپهر
همی گفت کاین^{۱۳} رزم را روی نیست
بیاورد صلاب و اختر گرفت
یکی نامه سوی برادر ببرد
نخست آفرین کرد بر کردگار
دگر گفت کز گردش آسمان
گنه کارتر در^{۱۸} زمانه منم

فرستاد تا جنگ^۱ جوید ز شاه
ز هر سو سپاه اندر آور کرد^۲
به پیماید و بر کشد با^۴ سپاه
خردمند و گرد و جهاندار بود^۵
بگفتار موبد نهاده دو گوش^۷
هر آنکس که بودند بیدار و گرد
همی رزم جستند در^۹ قادی^{۱۰}
سپه یک ز دیگر نه بر گاشت روی^{۱۱}
ستاره شمر بود^{۱۲} و با داد و مهر
ره آب شاهان بدین^{۱۴} جوی نیست^{۱۵}
ز روز بلا دست بر سر گرفت^{۱۶}
نوشست و سخنها همه یاد کرد
کزو دید نیک و بد روزگار
پژوهنده مردم شود بدگمان^{۱۷}
ازیرا^{۱۹} گرفتار آهرمنم^{۲۰}

بر گزیند I-^۴ شاه I, K, IV, VI-^۳ سپاه پراگنده را کرد گرد VI-^۲ رزم K, C-^۱
L, C-^۷ доб. интерполяцию 16 бб. (см. приложение XIV).
K, VI-^۵ سپهرا ز دشمن نگهدار بود-^۶ K-^۶ بسپارکوش-^۸ I, C-^۹ بدین-^{۱۰} IV-^{۱۰} (؟) پارسی-^{۱۱} L-
شب و روز آویزش و جنگ بود * دل رستم نامور تنگ بود
I-^{۱۱} б. оп.; K, IV, VI-^{۱۲} доб.:

همی چاره تازیان کم شناخت * اگر چند در جنگ سر بر فراخت
فالتقوا هنالك و جرت بینهم وقعة عظيمة. و كانت الحرب بينهم أولا سجالا و قتل B-
I-^{۱۵} б. 31 برین IV-^{۱۴} درین I-^{۱۳} این I-^{۱۲} و L-^{۱۲} من الجاذمین خلق کثیرا
گنه کار کرد(؟) I-^{۱۸} شادمان(؟) K, VI-^{۱۷} I-^{۱۶} обратный порядок мисра. 32. б. I-^{۱۹} ازیران(؟) I-^{۲۰} آهرمنم K, IV, VI-^{۲۰}

تو بیجان شوی او بماند دراز	درازست گفتار چندین مناز ¹
تو از آفریدون ² فزونتر نه‌ای	چو پرویز با تخت و افسر نه‌ای ³
بژرفی نگه کن که با یزدگرد	چه کرد این بر افراخته هفت گرد
چو بر خسروی گاه ⁴ بنشست شاد	کلاه بزرگی ⁵ بسر بر نهاد
چنین گفت کز دور چرخ روان	منم پاک فرزند نوشین روان ⁶
پدر بر پدر پادشاهی مراست	خور ⁷ و خوشه و برج ماهی ⁸ مراست
بزرگی دهم هرک کهتر ⁹ بود	نیازارم آنرا که مهتر ¹⁰ بود ¹¹
نجویم ¹² بزرگی ¹³ و فرزاندگی	همان رزم و ¹⁴ تنیدی و مردانگی
که بر کسی نماند همی زور و ¹⁵ بخت ¹⁶	نه گنج و نه دیهیم شاهی نه ¹⁷ تخت ¹⁸
همی نام جاوید باید ¹⁹ نه کام	بینداز ²⁰ کام و بر افراز نام ²¹
برین ²² گونه ²³ تا سال شد بر دو هشت ²⁴	همی ماه و خورشید بر سر گذشت ²⁵

ز جم و فریدون-K² حدیثی درازست چندین مساز [مناز-VI, T- I, K, IV, VI, T-]

³ K, IV, VI- доб.:

چو جمشید دیوت بفرمان نمود * چو کاووسی جانانت گرزمان نمود
و گر شاه گردی سر انجام چه * باآغاز ملکست و فرجام چه
VI, T- ⁶ بلندی-Л⁵ تخت- I, K, IV, VI, C- ⁴ C- доб. вариант первого из этих двух бб.
VI, P- ¹⁰ مهتر- VI, P- ⁹ ماه و ماهی- IV چرخ و ماهی- I- ⁸ جد(?)⁷ نوشیروان
VI, C- ¹² (؟) و ساجذب بأعضاء الأصاغر، و أزيد مراقب الأكابر... B- ¹¹ C- ب. оп.; کهنتر
K, VI- ¹⁶ و- IV, P- روز و- I, K, IV, VI, T- ¹⁵ و- Л, I, IV- ¹⁴ بلندی- IV, T- ¹³
K, IV, ²¹ بر انداز-Л²⁰ مازد- I, C- ¹⁹ بخت- K, VI- ¹⁸ و شاهی و- IV- ¹⁷ تاج و تخت
VI, C- доб.:

ز نامست تا جاودان زنده مرد * که مرده شود کالبد زیر گرد
چه نیکو بود شاهرا داد و دین * ز نامشی زبانها پر از آفرین
بر آنم که تا زنده ماند تنم * بن [بر-IV, K] و بیخ بد از جهان بر کنم
(ср. 2-й б. приведенной интерполяции). و ما أحسن حلیة العدل و الدین علی نعو السلاطین!-B
K, ²⁵ أنت علی ملکہ ستة عشر عاما- B دو هفت- K, VI- ²⁴ گفته- Л²³ بدین- K²²
VI- ²¹ (؟) رفت- (см. приложение XIII); C- доб. K, IV, VI, C- همه آرزو روز بر شاه رفت- VI-
B- доб. сходный отрывок (см. интерполяцию).

پادشاهی یزدگرد

۱

چو بگذشت زو^۱ شاه شد یزدگرد
 چه گفت آن سخن‌گوی مرد دلیر^۴
 که باری نژادی مرا مادرم
 بپرگار تنگ و میان دو گوی
 نه روز بزرگی نه روز نیاز
 زمانه زمانه‌یست چون بنگری
 بیمارای خوان و پیمای جام
 اگر چرخ گردان کشد زین تو
 دلت را بتیمار چندین^{۱۲} میند
 که^{۱۳} با پیل و با شیر بازی کند^{۱۴}

۵

۱۰

بم‌اه سفندارمند^۲ روز ارد^۳
 چو^۵ از گردشی روز بر گشت سپهر
 نگشتی سپهر بلند از برم
 چه گویم جز از^۶ خام‌شی نیست روی^۷
 نمازند^۸ همی بر کسی بر دراز^۹
 ندارد کسی آلت داوری^{۱۰}
 ز تیمار گیتی مبر هیچ نام
 سرانجام خاکست^{۱۱} بالین تو
 بس ایمن مشو بر سپهر بلند
 چنان دان که از بی‌نیازی کند^{۱۴}

^۱ I, K, IV—ازو T—او ^۲ K, P—سپندارمند ^۳ IV—ارد VI—б. оп.; Б—бб. 1—13 не переведены, вместо них дан большой отрывок с пояснением: ^۴ IV—دلیر ^۵ I, K, IV, VI, T—که ^۶ I, K, IV, VI, P—که جز ^۷ C—б. оп. ^۸ T—نمازند ^۹ K—доб.:
 بدولت مناز و ز محنت منال * که این هر دورا زود باشد زوال
 نه شادی بماند نه اندوه و غم * نه بیداد ماند نه داد و ستم
 بهر گونه بگذرد روزگار * تو تخم بدی تا توانی مکار
 پیشی—^{۱۲} K, VI—خشتست ^{۱۱} I, K, IV, VI, T—بدین مایه با او مکن داوری—^{۱۰} K, VI, P
 کنی(۹)—^{۱۴} IV—چو—^{۱۳} I, IV

چنین است کردار گردنده دهر / ننگه کن کزو چند یابی تو بهر¹
 بخور هرچ داری² بفردا مپای / که فردا مگر دیگر آیدش³ رای
 ستاند ز تو دیگری را دهد / جهان خوانیش بی‌گمان بر جهد⁴
 بخور هرچ داری فزونی بده / تو رنجیده‌ای بهر⁵ دشمن منه
 هرآنکه که روز تو اندر گذشت / نهاده همه⁶ باد گردد بدشت⁷

دگر کس کلاه کبی بر نهد—P⁴ آیدت—Л³ یابی—IV² 11 стоит после б. 12. Л—б. 1
 K—доб.:⁷ همی—IV, C⁶ بخش—K⁵

پس آنکه که چون روز شد خواسته * بهر جای گردد همه کاسته
 ز خوردن ترا نام نیکو شود * چو بخشی روانت به نیرو شود
 IV—доб.:

نگه کن که چندین بزرگان دهر * جز از خاک ما این ندارند بهر
 پس آن به که چون روز نو خواسته * بمایست گردد همی کاسته (?)
 ز خوردن ترا نام نیکو شود * چو بخشی ترا نام نیکو شود
 VI—доб.:

پس آنکه چو روز تو شد خواسته * بهر جای گردد همه کاسته
 ز خوردن ترا نام نیکو شود * چو بخشی روانت بنیرو شود
 بدشمن رسد آنچه بودت بگنج * بخور تا روانت نباشد برنج
 C—доб.:

بدشمن رسد آنچه باشد به گنج * بده تا روانت نباشد برنج
 B—в начале и конце царствования добавляет отрывки, отсутствующие в *Shāh-nāme*, с пояснением: و قال
 غیر صاحب الکتاب

پادشاهی^۱ فرخ زاد

ز جهـرم فرخ زادر خواندند
 چو بر تخت بنشست و^۲ کرد آفرین
 منم گفت فرزند شاهنشـهـان
 ز گیتی هـرانـکـس که جوید گزند
 هر^۵ انکس که جوید بدل راستی
 5 بدارمش چون جان پاک ارجـمـند
 چو یک ماه بگذشت بر تخت او
 همـین^{۱۲} بودش از روز و^{۱۳} آرام^{۱۴} بهـر
 بخورد و یکی^{۱۸} هفته زان پس^{۱۹} بزیست
 همـی^{۲۱} پادشاهی بپایان رسید
 10 ز هر سو همـی^{۲۲} دشمن آمد پدید^{۲۳}

^۱ I—б. 1 стоит после б. 2. ^۲ K, IV, VI, T—و оп. ^۳ VI—P بنیکی جهش دهش ^۴ I, K, VI, T—بجز ^۵ Л—هم ^۶ I, C—بداد ^۷ VI—نخواهم ^۸ Л, IV—بر ^۹ K, IV, VI—доб. интерполяцию б бб.; C—доб. варианты бб. 1, 2 и 4 интерполяции, C и P доб. б. 6 интерполяции (см. приложение XI). ^{۱۰} I, K, VI, C—و оп. ^{۱۱} IV—б. оп.; K, IV, VI, T—доб. интерполяцию: K—8 бб., IV—12 бб., VI—9 бб., T—11 бб. (см. приложение XII). ^{۱۲} I—همی IV, T—چنین ^{۱۳} K, IV, C— ^{۱۴} I—(۹) آرام از رود آرام ^{۱۵} K, IV, T—سپه چشم ^{۱۶} I, K, IV, T—با ^{۱۷} VI—б. оп. ^{۱۸} K—یک و ^{۱۹} VI—دیگر ^{۲۰} I, IV—مرگش ^{۲۱} K, IV, VI, C—доб.: ^{۲۲} VI—ز هر گوشه ^{۲۳} K, IV, VI, C—доб.: ^{۲۴} K—همان ^{۲۵} VI—چو آن ^{۲۶} K—همان ^{۲۷} VI—چو آن ^{۲۸} K—همان ^{۲۹} VI—چو آن ^{۳۰} K—همان ^{۳۱} VI—چو آن ^{۳۲} K—همان ^{۳۳} VI—چو آن ^{۳۴} K—همان ^{۳۵} VI—چو آن ^{۳۶} K—همان ^{۳۷} VI—چو آن ^{۳۸} K—همان ^{۳۹} VI—چو آن ^{۴۰} K—همان ^{۴۱} VI—چو آن ^{۴۲} K—همان ^{۴۳} VI—چو آن ^{۴۴} K—همان ^{۴۵} VI—چو آن ^{۴۶} K—همان ^{۴۷} VI—چو آن ^{۴۸} K—همان ^{۴۹} VI—چو آن ^{۵۰} K—همان ^{۵۱} VI—چو آن ^{۵۲} K—همان ^{۵۳} VI—چو آن ^{۵۴} K—همان ^{۵۵} VI—چو آن ^{۵۶} K—همان ^{۵۷} VI—چو آن ^{۵۸} K—همان ^{۵۹} VI—چو آن ^{۶۰} K—همان ^{۶۱} VI—چو آن ^{۶۲} K—همان ^{۶۳} VI—چو آن ^{۶۴} K—همان ^{۶۵} VI—چو آن ^{۶۶} K—همان ^{۶۷} VI—چو آن ^{۶۸} K—همان ^{۶۹} VI—چو آن ^{۷۰} K—همان ^{۷۱} VI—چو آن ^{۷۲} K—همان ^{۷۳} VI—چو آن ^{۷۴} K—همان ^{۷۵} VI—چو آن ^{۷۶} K—همان ^{۷۷} VI—چو آن ^{۷۸} K—همان ^{۷۹} VI—چو آن ^{۸۰} K—همان ^{۸۱} VI—چو آن ^{۸۲} K—همان ^{۸۳} VI—چو آن ^{۸۴} K—همان ^{۸۵} VI—چو آن ^{۸۶} K—همان ^{۸۷} VI—چو آن ^{۸۸} K—همان ^{۸۹} VI—چو آن ^{۹۰} K—همان ^{۹۱} VI—چو آن ^{۹۲} K—همان ^{۹۳} VI—چو آن ^{۹۴} K—همان ^{۹۵} VI—چو آن ^{۹۶} K—همان ^{۹۷} VI—چو آن ^{۹۸} K—همان ^{۹۹} VI—چو آن ^{۱۰۰} K—همان

همی بود بر تخت بر¹ چار ماه به پنجم شکست اذدر آمد بگاه
از آزرم گیتی بی آزرم گشت پی اختر رفتنش² نرم گشت
شد او نیز و آن تخت بی شاه ماند³ بکام دل مرد بدخواه ماند³
همه کار گردنده چرخ این بود ز پرورده خویش پر کین بود⁴

¹ K, VI—تا ² I, K, IV, VI—رفتن اخترش ³ I, IV—شد ⁴ K, VI—доб.:

کرا دولت و بخت یاری دهد * ورا بر جهان کامگاری دهد
چو گم کرده ای باز یابد رواست * نه گردون بکام دل پادشاست
چه نیکو بود داده شهریار * گران شهر یاری بود پایدار
نه کاهد نیفزاید از بخش چرخ * بآخر همانست کاولش نرغ
نه ز افزون فزاید(?) نه کاهد ز غم [VI—کم] * چنین است آیین چرخ دژم
IV— доб. варианты 3 бб. этой интерполяции в таком порядке: 1, 4, 3; Б — доб. большой отрывок с вводными словами: ... و قال غیر صاحب الکتاب...

پادشاهی^۱ آزرَم دخت

یکی دخت دیگر بد^۱ آزرَم نام
 پیامد^۲ بتخت کیان بر نشست
 نخستین چنین گفت کای بخردان
 همه کار بر داد و آیین کنیم
 هرانکس که باشد مرا دوست دار
 کسی کو ز پیمان^۳ من^۴ بگذرد
 بخواری تنش را^۵ بر آرم بدار
 ز تاج بزرگان^۶ رسیده بکام^۷
 گرفت این جهان جهانرا بدست
 جهان گشته^۸ و کار کرده ردان
 کزین پس همه خشت بالین کنیم
 چنانم مراورا^۹ چو پروردگار^{۱۰}
 به پیچید ز آیین و راه^{۱۱} خرد
 ز دهقان^{۱۲} و تازی و رومی شمار^{۱۳}

T-^۲ یکی دیگری دختر-P یکی دختری دیگر-K, VI, C- یکی دختری بود-I, IV-^۱
 جهان دیده-I, K, IV, VI, T-^۵ برآمد-I-^۴ شد [بد-I] او شادکام-I, K, IV, VI, C-^۳ بزرگی
 I, IV, T-^۶ من او را-^۷ K, VI-б. оп.; IV, C-доб.:

مراورا بدینار یاری کنم * گنه گر کند بردباری کنم
 بریده-K, VI, P-^{۱۱} چو زنده تنش را-^{۱۰} آیین راه و-^۹ K, IV, VI-^۸ فرمان-VI-
 K, IV, VI-доб. سوار-K, VI-^{۱۳} و-^{۱۲} Л-^{۱۱} оп. سرش را

همه شهر ایران ازو شادمان * نمازد اندر ایران یکی بدگمان
 ز دادش بخورد آب با میش گرگ * بشاهی بید چون قباد بزرگ
 بزرگان برو آفرین خواندند * همه کشور او را بفرمان شدند
 ز ترک و ز روم و ز هند و ز چین * مراورا بدی هدیه و آفرین
 P-доб. варианты 3 бб. этой интерпо-
 лации в таком порядке: 3, 1, 4.

خبر چون بنزدیک پوران رسید
 بمردند پیروز را پیش او³
 ز کاری که کردی بیابی جزا
 مکافات یابی ز کرده کنون
 ز آخر هم آنگه یکی کَره خواست
 بمستش بران باره بر همچو سنگ⁸
 چنان⁹ کَره تیز¹⁰ نادیده زین
 سواران بمیدان فرستاد چند
 که تا¹² کَره اورا همی تاختی
 زدی هر زمان خویشتن¹⁴ بر زمین¹⁵
 چنین تا برو¹⁷ بر بدزد¹⁸ چرم
 سرانجام جاننش²⁰ بخواری بداد
 همی داشت این زن²² جهانرا بهر
 چو شش ماه بگذشت بر کار²⁴ او
 بیک هفته بیمار گشت²⁶ و بمرد
 چنین است آیین چرخ روان

ز لشکر بسی¹ نامور بر گزید²
 بدو گفت کای بدتن کینه جوی
 چنان چون بود درخور ناسزا
 برانم ز گردن ترا⁴ جوی خون⁵
 بزین اندرون نوز⁶ نابوده⁷ راست
 فگنده بگردن درون پالهننگ
 بمیدان کشید آن خداوند کین¹¹
 بفتراک بر گرد کرده کمند
 زمان تا زمانش بینداختی¹³
 بران کَره بر بود¹⁶ چند آفرین
 همی رفت خون از برش¹⁹ نرم نرم
 چرا جویی از کار بیداد داد²¹
 نجست²³ از بر خاک باد سپهر
 بید²⁵ ناگهان کز پرگار او
 ابا خویشتن نام نیکی بمرد
 توانا بهر کار و ما ناتوان²⁷

¹ K, IV, VI, P — یکی ² K, IV, VI — доб. интерполяцию: K, VI—30 бб., IV—29 бб. (см. приложение IX). ³ K, IV, VI — روی ⁴ P — تو ⁵ I, K, IV, C —
 بآیین دیوان بریزمت خون — VI چنان چون بود در خور سرنگون [K, IV — رهنمون]
 اسپ بسی زین چو سنگ — ⁸ I, K, IV, VI, C — ناگشته ⁷ I, K, IV, VI, C — نیز ⁶ Л, IV —
 برانداختی — ¹⁴ VI — ¹³ I, IV, T — با ¹² K, VI — دین ¹¹ VI — تند ¹⁰ Л — چو آن — ⁹ K, VI —
 بدو — ¹⁸ IV — ¹⁷ Л — خواند — ¹⁶ IV — هر زمانش بروی زمین — ¹⁵ K — هر زمانش همی
 — ²¹ K, IV, VI, C — доб.: جافرا — ²⁰ IV, VI — تنش — ¹⁹ I, IV, T — دریدند

جز از [بجز — IV] بد نباشد مکافات بد * چنین از ره داد یزدان [دادن — IV, C] سزد
 — ²⁶ I, IV, T — پیکارکوی (?) — ²⁵ VI — بشد — ²⁴ P — از کار — ²³ IV — بجست — ²² K, VI — توران
 بود — ²⁷ K, IV, VI, C — доб. интерполяцию: K, VI—9 бб., IV—6 бб., C—8 бб. (см. приложение X);
 و قال غیر صاحب الکتاب... 2 фразы с вводными словами: Б — доб.

پادشاهی^۲ پوران دخت^۱

یکی دختری بود پوران^۲ بنام
 بران تخت شاهیش بنشاندند
 چنین گفت پس دخت پوران^۲ که من^۴
 کسی را که درویش باشد ز گنج
 مبادا ز گیتی^۵ کسی مستمند
 ز کشور کنم دور بدخواه را
 نشانی ز پیروز خسرو بجست
 چو زن شاه شد کارها گشت خام
 بزرگان برو گوهر افشاندند^۳
 نخواهم پراگندن انجمن
 توانگر کنم تا نماند برنج
 که از درد^۶ او بر من آید گزند
 بر آیین شاهان کنم گاه را^۷
 بیاورد ناگاه^۸ مردی درست^۹

5

^۱ Все рукописи—توران دخت، T и Б—پوران ^۲ Все рукописи—توران ^۳ K, IV, VI—доб.:

به ایران هرانکس که بد نامدار * بررفتند نزدیک آن کامگار
 راه را—^۷ K, VI رنج—^۶ VI بگیتی—^۵ K, VI, C توران ازان پس که من—^۴ K, VI
 K, VI—доб.:

ز ایران ببرم پی بی [گم—VI] رهان * چنان چون بود رسم و ساز مهان
 [شاهنشهان—VI]

سخن بشنوم از لب بخردان * نه پیچم ز آیین و راه ردان
 بدانرا ز بد دست کوته کنم * سوی داد و نیکی همی ره کنم
 بدردم من از کشته شاه اردشیر * نمانم بگیتیش بدخواه دیر
 [نمانم بدخواه او روز دیر—VI]

^۹ K, IV بیگانه—^۸ K, VI, C بی گاه—^۷ I, IV. варианты 3-го и 4-го бб. этой интерполяции.
 VI—доб. (ср. прим. к бб. 4, 5, 7 следующей интерполяции):

که نزد گرازست بی درد و غم * نشسته شب و روز بی [جا—IV] دل درم

به‌پیم‌چید و بر زد یکی باد سرد
سپه تیغ‌ها بر کشیدند پاک
همه شب همی خنجر انداختند
همی این ازان بستند و آن² ازین
پراگنده گشت⁵ آن سپاه بزرگ
[فراوان بماندند بی شهریار
بجستند فرزند شاهان بسی
بزاری بران خاک دل پر ز درد¹
بر آمد شب تیره از دشت خاک
یکی از دگر باز نشناختند
یکی یافت³ نفرین دگر آفرین⁴
چو میشان بددل⁶ که بینند⁷ گرگ
نیامد کسی تاج را خواستار⁸
ندیدند زان نامداران کسی⁹

¹ P— درد ز I, K, IV, VI, C—б. оп. ² I—آن و بستدی (метр нарушен).

³ VI—بود T—کرد ⁴ K—доб.:

چو پیدا شد آن دیمه⁵ زرد رنگ * ازو کوه شد همچو پشت پلنگ
ز لشکر بسی‌کشته و کوفته * سوار و سپه یکسر آشوفته
IV—доб.:

چو پیدا شد آن مطرد زرد رنگ * بشد کور (کوه؟) سر زو چو پشت پلنگ
بسی خسته بود و بسی کوفته * سوار و سپه بر آشوفته
VI—доб.:

ز لشکر بسی‌خسته و کوفته * سوار و سپه یکسر آشوفته
P и C—доб. варианты этих двух бб. ⁵ K, IV, P—شد ⁶ VI, C—بی‌دل ⁷ I—بینند K, P—
I—б. оп.; Л— ⁸ چو میشان که یابند ناگاه

چو خورشید تابنده بنمود روی * بر آسود آن لشکر جنگجوی
⁹ K, IV, VI—доб. интерполяцию (см. приложение VIII): K—16 бб., IV—5 бб., VI—13 бб.

35	بدیشان چنین گفت شهران گراز ¹ گر ایدونک بر ³ من نسازید بد هم اکنون بنیروی یزدان پاک چنین یافت پاسخ ز ایرانیان همه لشکر امروز یار توایم چو بشنید زایشان ز ترکش نخست ⁷ بر اندگیخت از جای اسب سیاه کمانرا بمازو همی در کشید بشورش گری تیر بازه ¹² بمست بزد تیر ناگاه بر پشت او همه تیر تا پر در خون ¹⁶ گذشت ¹⁷ ز باره در افتاد ²⁰ سر ²¹ سرنگون	که این کار ایرانیان شد دراز ² کنید آنک ⁴ از داد و گردی ⁵ سزد مرورا ز باره در آرم ⁶ بخاک که بر تو مبادا که آید زیان گرت زین بد آید حصار توایم یکی تیر پولاد پیکان بجست ⁸ همی داشت لشکر مرورا نگاه ⁹ گهی در ¹⁰ بر و گاه بر ¹¹ سر کشید چو شد غرقه ¹³ پیکانش بگشاد شست ¹⁴ بیفتاد تازانه از پشت او ¹⁵ سر آهن از ناف ¹⁸ بیرون گذشت ¹⁹ روان گشت زان زخم او جوی خون ²²
----	---	---

¹ K, VI—جراز B—مهران گراز ² K, VI—доб.:

به بین تا چه آمد بایرانیان * ز دشمن چه آمد بتخم [بتخت—VI] کیان
چو باید که درمان این من کنم * بکوشم که رنج از شما بفکنم
همانا که این آرزوی شما * بیاریم(?) [سرآریم؟—VI] و این گفت و
گوی شما

و لا—B آزادمردی—T رادمردی—I, IV, VI—زادمردی—K⁵ آنچه—IV, C—⁴ با—K, VI—³
نسخته الیوم من—B من اورا ز تخت اندر آرم—I, K, IV, VI, T—⁶ تتجنبوا طریق الحرية
همی جست بر شاه بی مایه—K, IV, T—⁸ این گرد خسروپرست—K, IV, T—⁷ التخت
K, IV, VI, T—فأخرج نشابة علیها نصل من الفولاذ—(ب. 38 текста) دست B
доб. интерполяции (см. приложение VII): K, T—6 бб., IV, VI—4 бб.; ср. б. 39 текста и б. 6 интерполя-
ции; B—المیدان فی الملک مع الخضروا مع (ср. 1-й б. интерполяции). ⁹ VI—б. оп. ¹⁰ L, P—بر
بسودش کزیتر(?) و باره [بازه—VI]—K, VI—تیر بازو—IV نیز بازو—I¹² در—K, VI—¹¹
VI—¹⁵ دست—I, K, IV—¹⁴ غرق—L, IV, VI—¹³

بزد بر بر سینه(?) شهریار * همانگه ز اسب اندر افتاد خوار
VI—б. оп. ¹⁹ سر تیر تا ناف—L¹⁸ نشست—I¹⁷ همی تیر تا پر پر از خون—L¹⁶
I, K, IV, VI, C—б. оп. ²² شه—P²¹ بیفتاد—P²⁰ حتی خرج نصلها مع روحه من صدره—B

بدشنام لبها بیماراستند
شب³ تیره هرمزد شهران⁴ گراز
گزیده سواری⁷ ز شهر صطخر
بایرانیمان گفت کای مهتران
همی دارد او مهترانرا⁸ سبک⁹
همه دیده ها زو شده پر سرشک
چنین داد پاسخ مراورا سپاه¹³
نه کس را همی آید از رشک یاد
جهانی همه¹ مرگ او خواستند²
سغننها همی گفت چندان⁵ براز⁶
که آن مهترانرا بدو بود فخر
شد این روزگار فرایمین گران
چرا شد چنین مغز و دلتان تنک¹⁰
جگر پر ز خون شد بماید¹¹ پزشک¹²
که چون کس نماند از در پیشگاه
که پردازدی¹⁴ دل¹⁵ بدین¹⁶ بدنژاد¹⁷

ز بی دانشی نیستش رای و هوش * همی هر زمانی بر آید بجوش
VI—вариант 1-го б.:

که این خیره سر مرد بیدین و داد * در ظلم یکبارگی بر گشاد
¹ I—همی ² K, IV, VI, T—доб.:

نهانی بیکجای گرد آمدند * ابر کار او داستانها زدند
سغنهای او گفت چندی—⁶ K چندی—⁵ I, IV, T—شب⁴ K, VI—مهران—³ I, IV, T—
VI—⁹ آن مهر اورا(؟)—⁸ K سپاهی—⁷ K سغنهای او گفت چندان براز—VI—دراز(؟)
K, IV, VI—¹⁰ سبک—VI—¹⁰ از مهر دلرا تنک(؟)
доб.:

بتابید یکباره از داد روی * ازین پادشاهی بشد رنگ و بوی
کسی را بنزدیک اونیست آب * ازو گشت ایران چو پتر غراب [بی—IV
آب و خراب]
جگر بر نجوشد یکی را [کسی را—VI] ز رشک [برشک—IV, IV—P—¹² I, K, IV, VI, P—¹¹ C—
K, IV, VI, T—доб.:

نه ساسانی و نه ز تخم کیان * چرا پیش او بست باید میان
همانا که دلتان ز بر بر پرید * و یا زهره شد در شکم ناپدید
K—ازین—¹⁸ I, C—لب—¹⁵ K, VI—بگشایدی—VI—بر داری—¹⁴ I, T—بدو آن سپاه—¹³ P—
K, VI, ...حتی یقتل هذا الداعی الخبیث الأصل—B—¹⁷ IV—обратный порядок мисра; B—برین
T—доб.:

برای تو گشتیم همداستان * بگوهر چه دانی تو از راستان
کزین شاه دیوانه تیزمغز * نه گفتار نیکو نه کردار نغز
چگونه رهانیم ایران زمین * که بر وی مبادا بداد آفرین
IV—доб. 1-й из этих бб.

بدو هفته از گنج شاه اردشیر	نماید از بهایی ¹ یکی پیر تیر ²
هرانگه که رفتی بمی سوی باغ	نبردی جز از ³ شمع ⁴ عنبر چراغ
همان ⁵ تشست ⁶ زرین و سیمین بدی	چو زرین بدی گوهر آگین بدی ⁷
چو هشتاد در ⁸ پیش و هشتاد پس	پس شمع یاران ⁹ فریادرس
همه شب بدی خوردن آیین اوی	دل مهتران پیر شد از کین اوی ¹⁰
شب تیره همواره گردان ¹¹ بدی	بپالیزها گر ¹² بمیدان ¹³ بدی ¹⁴
نماندش بایران ¹⁵ یکی ¹⁶ دوستدار	شکست اندر آمد باموزگار ¹⁷
فرایمین همان ناجوانمرد گشت	ابی داد و بی بخشش و ¹⁸ خورد گشت ¹⁹
همی زر بر چشم بر دوختی ²⁰	جهانرا بدینار بفروختی
همی ریخت خون سر بی گناه	ازان پس بر آشفت بروی ²¹ سپاه ²²

¹ L — نهانی — VI بهای — ² K, IV, VI — доб.:

جهانرا چنین شاه هر گز مباد * که از بن نداند ز بیداد داد
 هران ده که ویران و بی بر شود * درو [دران — IV] جغد سالار و مهتر شود
 چو آن تخت ساسانیان خیره گشت * دل زیردستان همی [همه — IV] تیره گشت
 کسی کو بنیکی بود ناسپاسی * ز بد روز و شب باشد اندر هراس
 فرایمین برینسان همی چند روز * همی راند شاهی و دولت سپوز
 I, K, IV, VI, C — ⁴ L — доб. و ³ VI, P — بجز — ⁵ I, K, IV, VI, C —
 از — ⁸ K — 18 стоит после б. 19 текста. ⁷ P — طشت — IV, T — جام — K, VI — دشت (?) — ⁶ I — همه
 I, K, ¹² L — خندان — ¹¹ L — 21–27 не переведены. B — далее бб. ¹⁰ L — б. оп.; ⁹ I —
 IV, VI, T — یا — ¹³ K, VI — پایوان — ¹⁴ K, IV, VI — доб.:

دل آزار ازو [آزرده زو — IV] گشته لشکر همه * پیر آشوب و پیر درد کشور همه
 K, VI — доб. ¹⁷ I, K, IV, VI, T — کسی — ¹⁶ I, K, IV, VI, T — از ایران — ¹⁵ I, IV, T —
 جهانی ز بیداد او گشته پست * ز دستش نهاده بسر بر دو دست
 I, IV — بی — ¹⁸ I, IV — ¹⁹ K, IV, VI — доб.:

چنان زفت شد سفله و تنگدل * که بودی دریغش ز دیوار گل
 K, VI — доб. ²² K, VI — ازوی — VI, P — روزی — ²¹ I, IV — ²⁰ VI —
 ازان خیره سر مرد بی داد و دین * نباشد ز نیکی برو آفرین

- 5 نهانی بدو گفت مهتر پسر
[مباش ایمن و گنج را چاره کن
چو از تخم شهریاران³ کسی
وزان پس چنین⁶ گفت کهتر⁷ پسر
سزاوار⁹ شاهى سپاهست و گنج
فریدون که بد آبتینش پدر
جهانرا بسه پور فرخنده داد
به مرد و بگنج¹⁴ این جهانرا بدار
ورا خوش نیامد¹⁶ بدین¹⁷ سان سخن
عرضرا بدیوان شاهى¹⁹ نشاند
شب تیره تا²⁰ روز دینار داد
- 10 که اکنون بگیتی توى¹ تاجور
جهان بان شدى کار یکباره کن²
بیاید⁴ نمانى تو ایدر بسى⁵
که اکنون بگیتی توى تاجور⁸
چو با گنج باشى نمانى برنج¹⁰
مراورا که بد پیش او¹¹ تاجور
که اندر جهان او بد¹² از داد شاد¹³
نژاید ز مادر کسی شهریار¹⁵
بمهتر پسر گفت خامی مکن¹⁸
سپه را سراسر بدرگاه خواند
بسی خلعت ناسزاوار داد
- 15

بسان پدر شهریاری شود [بود-IV, C] * فرزند سر و نامداری شود [بود-IV, C]
هر انکو بما شادمانی کند * ابر مردم او کامرانی کند [کامها-VI]
کامرانی کند

گه [گهی-C] بزم دل شادمانی کند * گه [گهی-C] رزم بدخواه را بشکرد
[شادمان می خوریم-IV, C خورد-VI]
[بشکریم-IV, C]

¹ I, K, IV, VI, C-پدر که بد ای پدر-IV, C [ازما-IV, C] که ما را (ср. б. 8 текста). ² Л-бб. 6-8
оп.; Б-эти бб. не переведены. ³ VI-شاه ایران ⁴ IV-نیاید ⁵ IV, C-доб.:

ز شاهى بدل ماند اندوه و درد * شوى زار و بیچاره و روی زرد
سرافراز-⁹ I, K, VI-⁸ Ср. б. 5 текста; IV-доб. б. 12 текста. ⁷ VI-بدو ⁶ VI-
¹³ I, IV-б. ¹² K, VI-جهان ¹¹ IV, VI, C-پیش ازو ¹⁰ IV-б. 9 стоит после б. 10.
و إنما-¹⁴ B-بمردی و گنج T-بباش و بگنج(?) K-¹⁵ IV-б. стоит после б. 8; K, VI, P-доб.:
ملک بالمال والعسكر

چو فرمان مرا باشد و تاج و تخت * بنزد بدو [بدان-P بمن-VI] مردم نیکبخت
بیافروزد [بر افروزد-VI] این بر شده بخت من * بکیوان رساند سر تخت من
¹⁸ K, VI-¹⁷ بران IV-برین I-¹⁶ I, IV, T-خوشتتر آمد ¹⁹ I, IV, C-شاهان ²⁰ I, K, IV, VI, T-و
б. оп.

پادشاهی^۱ فرایین

فرایین چو تاج کیان بر نهاد^۲ همی گفت چیزی که آمدش یاد^۳
 همی گفت شاهی کنم^۴ یک‌زمان نشینم^۵ برین تخت بر^۶ شادمان^۷
 به از بندگی توختن^۸ شست سال بر آورده^۹ رنج^{۱۰} و فروبرده یال
 پس از من پسر بر نشیند بگاه نهد بر سر آن^{۱۱} خسروانی کلاه^{۱۲}

^۱ P—فرایین گراز—Перед б. 1 доб. интерполяции (см. приложение VI): K, VI—17 бб., IV—11 бб., C—15 бб. ^۲ Л—کی بی نهاد—IV کیانی بیافت ^۳ Л—سوی افسر شهریاران شتافت ^۴ Л—دوب.:
 L—دوب.:

وزان پس چو او تاج بر سر نهاد * به بیداد بنشست بر تخت داد
 IV—دوب. (ср. прим. 12 к б. 4):

که چه بهتر از شاهی و برتری * نه فرمان‌بری باشد و کهتری
 نشستی—VI نشینی بتخت کیان—K^۶ نشینی—I, K, IV, VI, T—کنی^۵ I, K, IV, VI, T—کنی^۴
 IV—دوب.:^۷ IV—دوب.:^۷ IV—دوب.:

بمانم بشاهی بسی سالیان * همه پوشش از خز و از پرنیان
 I, L, IV—بر آورد^۹ L, IV—کو چنین(?)^۸ C—دوب. вариант этого б. после б. 3 текста. K, VI—سرش^{۱۱} I, IV—گنج^{۱۱} K, IV—دوب. (ср. прим. 7 к б. 2):^{۱۲}

چه بهتر ازین شاهی و برتری * نه فرمان‌بری باشد و کهتری
 بماند بشاهی همین سالیان * همه پوشش از خز و از پرنیان
 K, IV, VI, C—دوب. (K, VI после этих 2 бб.):

35	دل روشن نامور شد تـما ¹ ورا خواندی هر زمان ³ اردشیر بر آسای ⁵ دستور بودی ورا بیامد شبی ⁷ تیره گون بار یافت نشسته بایوان خویش ⁹ اردشیر چو پیروز خسرو بیامد برش بفرمود تا بر کشیدند رود چو نیم شب ¹³ تیره ¹⁴ اندر کشید 40 شده مست یاران شاه اردشیر بداندهی یاران ورا براند	که تا چون کند بد بدان زادشاه ² که گوینده مردی بُد و ⁴ یادگیر همان نیز گنجور بودی ورا ⁶ می روشن و چرب ⁸ گفتار یافت تنی چند با او ز برنا و پیر ¹⁰ تو گفتی ز گردون ¹¹ بر آمد سرش شد ایوان پر از بانگ رود و سرود ¹² سپهد می یک منی ¹⁵ در ¹⁶ کشید نماند ایچ رامشگر و ¹⁷ یادگیر ¹⁸ جز از ¹⁹ شاه و پیروز خسرو نماند ²⁰
----	--	---

I, K, IV, VI, T—سیاه¹ I, K, IV, VI, T—رادشاه I که تا چون بیندازد آن مدر(؟) شاه—L² K—этот б. стоит после 2-го б. интерполяции; IV—б. стоит после всей интерполяции; VI—б. стоит после 1-го б. интерполяции; L—доб.:

همی ساخت او کشتن شاه را * زهر(؟) بر انگیخت بد خواه را
همان نیز شاه اردشیر جوان * نبود یکی روز بی پهلوان
IV—доб. (ср. интерполяцию):

ز کار آن کنی از به و بدترت * که بنماید این چرخ و این اخترت
مگر داد یزدانت باری دهد * ترا اندران کامگاری دهد
B—бб. ⁶ بدانسان که IV—بر آیین K, VI—⁵ بد او VI—⁴ همیشه ورا خواندی IV—³
34 и 35 не переведены. B—бб. ¹⁰ شاه L—⁹ خوب K, C—⁸ شب L, K, VI, C—⁷ 34 и 35 не переведены.
فاستصحب [اردشیر؟] جماعت من غلامانہ ذات لیلة و حضر [پیروز؟] بابه. передает так:
شد I, K, IV, VI, T—¹² بگردون VI—¹¹ ففتح له الطريق فدخل فوجده فی مجلس الشرب
یکدمی—L¹⁵ نیم شب K, VI, C—¹⁴ شبی IV—¹³ ایوان او پر ز بانگ سرود
K, VI—²⁰ доб.: T—¹⁹ بجز I—¹⁸ بازگیر(؟) T—¹⁷ بر P—¹⁶ و оп. T—¹⁶

چو پیروز اندیشه کرد اندران * که تا چون ز خسرو بر آرد زمان [روان—VI]
IV—доб.:

بسی بدتن اندیشه کرد اندران * که تا چون بر آرد ز شیرو روان

دگر گونه آهنگ بدکامه کرد	بپیروز خسرو یکی نامه کرد ¹
25 که شد تیره این تخت ساسانیان ²	جهانجوی باید که بندد میان ³
توانی مگر چاره‌یی ساختن	ز هر گونه اندیشه انداختن
بجویی بسی ⁴ یار برنا و پیر	جهانرا بپردازی از اردشیر ⁵
ازان پس بیابی همه کام خویش	شوی ایمن و شاد ز آرام خویش ⁶
گر ⁷ ایدونک این راز بیرون دهی ⁸	همی ⁹ خنجر کینه را ¹⁰ خون دهی ¹¹
30 من از روم چندان سپاه آورم	که گیتی بچشمست سپاه آورم ¹²
بژرفی نگه دار گفتار من	مبادا که خوار آیدت کار من ¹³
چو پیروز خسرو چنان نامه دید	همه پیش و پس رای خودکامه دید ¹⁴

سپه گشت ازو—K, VI³ شاهنشهان—P² و کتب فی السر الی فیروز کتابا...—B¹
K—доб.: اختر کاویان

بگوید بر موبد نیک‌رای * زمانه بپردازد از شاه جای (؟)
اگر شاه خواهند ایرانیان * جهانجوی باید که بندد میان
که اورا که بنشانده‌اند ناسزاست * بر ایرانیان تاج و تختش بلاست
IV—доб.:

کجا این نشاننده ناسزاست * بایرانیان تاج و تختش بلاست
VI—доб.:

بگوید بر موبد پاک‌رای * که آمد مران تخت شاهی بیای (؟)
IV—доб.:⁵ مگر—L⁴

چو گردد سر و تاج او ناپدید * چو خواهیم شاهی توان بر گزید
K, VI—доб.:⁶

چو گردد [باشد—VI] سر و تاج او ناپدید * چو خواهیم شاهی توان بر گزید
همه—L, VI⁹ نهی—K, VI⁸ و—I, IV, C⁷ کینه از—L¹⁰ کینه کنی—VI¹¹
K—доб.:¹² (без рифмы).

نباید که گردد بغیره هلاک * ز گاه بزرگان مشو سوی خاک
K, VI—доб.:

پشیمانی آنکه بیایدت [نداردت—VI] سود * که شمشیر من سر بکینه درود
...فانک إن أطلعت علیه [السر] أحدا لم تلق خیرا—B¹³ C—доб. 2 бб., добавленные K
K, IV, VI, C—доб. интерполяцию I—راه بدکامه دید—L, IV, VI¹⁴ 30. б. к
(см. приложение V): K—31 бб.; IV—25 бб.; VI—26 бб.; C—31 бб.

- 15 چو خسرو که چشم و دل روزگار
چو شیروی را² شهریار³ دهد³
چنو⁴ رفت⁵ شد تاجدار اردشیر
مرا گر ز ایران رسد هیچ⁸ بهر
نبودم من آگه که¹² پرویز شاه
بیایم کنون با سپاهی¹⁵ گران
20 به بینیم تا کیست این کدخدای
چنان بر کنم بیخ اورا ز بن
نوندی برافگند پویان براه
- نه بیند چنو نیز یک شهریار¹
همه شهر ایران بخواری دهد³
بدو⁶ شادمان جان⁷ برنا و پیر
نخواهم⁹ که بروی رسد¹⁰ باد شهر¹¹
بگفتار آن بدتنان¹³ شد تباه¹⁴
ز روم و ز ایران گزیده سران
که باشد پسندش بدین¹⁶ گونه رای
کزان پس نراند¹⁷ ز شاهی¹⁸ سخن¹⁹
بنزدیک پیران²⁰ ایران سپاه²¹

¹ K, VI, C—доб.:

که مارا رسید ازوی این سروری [برتری—VI] * ازو باز گشتم به [ز—VI] فرمان برو
زمانه فرود آرد اورا ز تخت * بتابد بیکباره زو روی بخت
شود چرخ گردنده با وی بکین * کند مهر [بهر—C] اورا نهان در زمین
بگیرد ازو مهربی هور و ماه * ستاند ز شاهی چنان تاج و گاه
IV—доб.:

شود چرخ گردنده با او بکین * کند مهر اورا نهان در زمین
ازو—VI, K⁶ و IV—доб. رفته—L⁵ چو او—IV, VI, T⁴ دهند—IV³ شیرویه را—VI²
IV, T—⁹ ایچ—VI رنج—K, P⁸ شادمانند—K, IV, VI شادمانید(؟)—I⁷ نه زو—P
K, IV, VI, T—доб. (ср. б. 15):¹¹ دهر—VI¹¹ جهد—I, K, IV, VI, T¹⁰ نهانم

نخواهم که باشد چنو شهریار * اگر چند بی شاه شد روزگار
که اورا بسی داوری در سرست * همان رای با لشکر [برلشکرش—IV, VI]
دیگرست

12 K, IV, VI—ز 13 IV, C—بدنشان VI—ناکسان 14 VI—доб.:

چنان خسرو راد فرخنده داد * کزو بود گیتی بهر چیز شاد
دریغ آنچنان شاه و آن دستگاه * کز اهریمنان گشت ناگه تباه
K, VI—доб. 19 K, VI—بشاهی 18 K, VI—براید(؟)—L¹⁷ برین—I¹⁶ سپاه—IV, T¹⁵

چو بنوشتن نامه شد اسپری * گزید او یکی را به پیغامبری
B—б. не переведен.²¹ گردان—K, VI²⁰ ...ثم أنظر من يصلح لهذا الأمر B—доб.:

بسی کس بگفتارش^۱ آرام یافت
 پیروز خسرو سپردم^۳ سپاه^۴
 10 بایران چو باشد^۵ چنو پهلوان
 از آرام او هر کسی کام یافت^۲
 که از داد شادست و شادان ز شاه
 بمانید^۶ شادان و روشن روان^۷

۲

پس آگاهی آمد بنزد گراز
 فرستاد گوینده‌ی را ز روم^{۱۰}
 که جانش بدوزخ گرفتار باد
 که دانست هر گز که سرو بلند
 که زو بود^۸ خسرو بگرم^۹ و گداز
 که در خاک شد تلج شیروی شوم
 سر دخمه^{۱۱} او نگونسار باد^{۱۲}
 بباغ از گیاه یافت خواهد گزند^{۱۳}

۴ B— سپردش—Л ۳ K, IV, VI, T—этот б. стоит перед б. 11 текста. ۲ K, IV, VI, T—этот б. стоит перед б. 11 текста. ۱ IV—
 ۶ Л, ۵ K, VI—باشد که باشد—Л ۵ ثم إنه فوّض پهلوانیة جنوده الی رجل یسمى فیروز...
 K, VI—بماند—Л ۷—доб.:

درفش فریدون و گنج و سپاه * ترا دادم ای سرو [ر] نیک خواه
 تو باید که باشی کنون پیشرو * که هستی دلیر و سرافراز و گو
 K—доб.:

جهان گشت از داد او چون بهشت * بهر جای دهقان گل تازه کشت
 و انتها الخیر بموت شیرویه—B—بروم—Л, K, VI ۱۰ بدر—VI ۹ که بگذشت (?)—Л ۸
 و قیام آردشیر مقامه الی جُراز إصبهذ حدود الروم فکتب الی مشایخ ایران کتابا...
 ۱۱ K—تخمه ۱۲ K—доб.:

مبادا ز تخمش کسی پادشا * که دیگر نباشد کسی پارسا
 IV, VI—доб.:

مبادا ز تخمش کسی شهریار * درخت امیدش مداراد [میاراد—VI] بار
 ۱۳ K, VI—доб.:

چو از سرو بن باغ گردد تهی * بگیرد گیاه جای سرو سهی
 K—после него доб.:

چو همیشه تهی گردد از نره شیر * شغال اندر آید همیشه دلیر

پادشاهی^۱ اردشیر شیروی

۱

چو بنشست بر تخت شاه اردشیر
 بسی نامداران گشته کهن
 زبان بر گشاد اردشیر جوان
 هراکس که بر گاه^۶ شاهی نشسته
 بر آیین شاهان پیشین رویم
 ز یزدان نیکی دهش یاد باد
 پرستندگان را همه بر کشیم^{۱۰}

از ایران برفتند برنا و پیر
 بدان تا چگونه^۲ سر آید^۳ سخن^۴
 چنین گفت کای^۵ کاردیده گوان
 گشاده زبان باد و یزدان پرست
 همان از پس^۷ فره و دین^۸ رویم
 همه کار و کردار ما داد باد^۹
 ستمگارگان را بخون در کشیم^{۱۱}

5

^۱ I, IV, C—شپرویه VI—قباد ^۲ K—چه گوید ^۳ P—بر آید ^۴ K, VI, C—доб.:
 بر شاه بنشست [گرد آمد—VI] از هر سوی * بجایی [ز جایی—VI] که بد نامور پهلوی
 P—^۵ پی I, IV, VI—^۶ تخت P—^۷ ای I—^۸ همان نامداران بهر پهلوی—C—^۹ فرۀ دین
 K—доб.:
 بهر جایگاه داد پیدا کنم * همان نیکوویها هویدا کنم
 K, P—^{۱۰} L—در کشید ^{۱۱} L—بر کشید ^{۱۰} L—
 گرانمایگان را گرامی کنم * پرستندگان نیز نامی کنم
 VI—доб.:
 بهر جایگاه داد پیدا کنیم * همه نیکوویها هویدا کنیم
 گرانمایگان را گرامی کنم * پرستندگان نیز نامی کنم
 ср. прим. к б. 6 и вариант K и P к б. 7; K, IV, VI, P—доб. интерполяцию, см. приложение IV: K—
 11 бб., IV—10 бб., VI—после приведенных двух бб. доб. 11 бб., P—8 бб.

بگیتی بهی بهتر از گاه نیست بدی بتّر^۱ از^۲ عمر کوتاه نیست^۳
 کنون پادشاهی شاه اردشیر بگویم که^۴ پیش آمدم ناگزیر

600

^۱ K, IV, C — بدتر ^۲ VI — (۹) آن ^۳ K, VI — доб.:

ازین پادشاهی چه باید [اید-VI] بهی * کزینسان همی تاج بر سر نهی
 بنام نکو گر بمیری رواست * ترا نام باید که [بتر-چو-VI] تن مرگ راست
 چو-VI^۴

نیاید² ز دافندگان کاستی
 بمشکوی زرین او نو شدم⁴
 ازان پس چه پیدا شد از من گناه
 چه روی آید اندر زنی⁶ چاره‌جوی
 زبانها بیاسخ بیاراستند
 سخن‌گوی و دانا و روشن‌روان
 نه نیز از پس پرده آوا شنید
 چو تو نیز⁷ نشست بر تخت ناز⁸
 جهانجوی و بیدار دل بندگان
 ستوده بچین و بروم¹⁰ و طراز
 بدی کردن¹¹ از روی تو کی سزد
 که چرخ بلندش کند سرزنش
 کزین پس مبیناد شادی و بخت¹²
 که جان پدر را بتن¹³ خوار کرد
 که تاریک¹⁴ شد جان باریک¹⁵ من
 جهان آفرین را پرستنده‌ام¹⁹
 پر از درد بودم ز بدخواه خویش
 زبانش مگر بد²⁰ سراید ز من²¹
 هم از درد پرویز بریان²³ شدند
 شنیده بگفتند ازان بی‌گناه²⁵

مگویید یکسر جز از¹ راستی
 که زان پس که من نزد³ خسرو شدم⁴
 سر بانوان بودم و⁵ فر شاه
 نباید سخن هیچ گفتن بروی
 همه یکسر از جای برخاستند
 که ای نامور بانوی بانوان
 بیزدان که هر گز ترا کسی ندید
 همانا ز هنگام هوشنگ باز
 همه خادمان و پرستندگان
 باواز گفتند کای⁹ سرفراز
 که یارد سخن گفتن از تو ببد
 چنین گفت شیرین که این بدکنش
 پدر را بکشت از پی تاج و تخت
 مگر مرگ را پیش دیوار کرد
 پیامی فرستاد نزدیک من
 بدان¹⁶ گفتم این بد¹⁷ که من¹⁸ زنده‌ام
 پدیدار کردم همه راه خویش
 پس از مرگ من بر سر انجمن
 ز گفتار او ویژه²² گریان شدند
 برفتند²⁴ گویندگان نزد شاه

565

570

575

580

¹ VI-بجز ² VI-نیاید ³ I, K, IV, VI, T-پیش ⁴ Л-بدم ⁵ VI-ار ⁶ Л, K, IV, I-ای ⁷ VI-دخت ⁸ VI-کردن فراز ⁹ I-تخت ¹⁰ I, K, IV, VI-بروم و بچین ¹¹ IV-گفتن ¹² I, C-بخت ¹³ I, IV, K, VI-پدر زان نشان ¹⁴ K, IV, VI-باریک ¹⁵ Л, K, IV, VI-تاریک ¹⁶ VI-بدل ¹⁷ IV-این را ¹⁸ T-تا ¹⁹ I, K, IV, VI, C-بدل بنده‌ام ²⁰ VI-(?)-بر ²¹ Л-(?)-تن ²² IV-جمله ²³ IV-وزانجا ²⁴ I, K, IV, VI, T-رفتند ²⁵ Л-(?)-نیک‌خواه Б-конец пропуска в переводе, ср. б. 559.

بدو گفت شیروی جانم تراست بدو گفت شیرین که هر خواسته
 550 ازین پس یکایک سپاری³ بمن بدین نامه اندر نهی⁶ خط خویش
 بکرد آذیچ فرمود شیروی زود براه⁸ آمد از گلشن شادگان
 555 بخانه شد و بنده آزاد کرد دگر هرچ بودش بدرویش داد
 ببخشید چندی بآتش کده¹⁴ دگر بر کنامی که ویران شدست¹⁷
 بمزد جهاندار خسرو بداد¹⁸ 560 پیامد بدان¹⁹ باغ و بگشاد روی
 همه بندگانرا²¹ بر خویش²² خواند چنین گفت زان پس بپانگ بلند
 همه گوش دارید گفتار من

دگر¹ آرزو هرچ خواهی² رواست که بودم بدین کشور آراسته
 همه⁴ پیش این نامور⁵ انجمن که بیزارم از چیز او⁷ کم و بیش
 زن از آرزوها چو پاسخ شنود ز پیش بزرگان و آزادگان
 بدان⁹ خواسته بنده را شاد کرد¹⁰ بدان کو ورا خویش¹¹ بد¹² پیش داد¹³
 چه بر جای¹⁵ نوروز و جشن سده¹⁶ رباطی که آرام شیران بدست¹⁷
 بنیکی روان ورا کرد شاد نشست از بر خاک بی رنگ و بوی²⁰
 مران هریکی را بخوبی نشانند²³ که هر کس که هست از شما ارجمند²⁴
 نمایند کسی نیز دیدار من²⁵

¹ K, VI—کجا ² L—آرزوی هرچ باید ³ VI—سپارد ⁴ K, VI—همان ⁵ I, K, IV, VI—
⁶ L—بد ⁷ T—(؟) چیز و از ⁸ IV—برون ⁹ L—بران ¹⁰ K, VI—доб.:
 همان بنده از خاصی خود نه هزار * نر و ماده هر یک چو خرم بهار
¹¹ L—б. 556 стоит ¹² K—پیش ¹³ I—
 после б. 557. ¹⁴ K, VI—بر آتش کده ¹⁵ IV—همان جای ¹⁶ I—(؟) مهر و سده—C
 ...صدقة عن پرویز—B ¹⁷ I—بود K, IV, VI, T—بدی ¹⁸ B—
 Б—бб. 557 и 558 не переведены. ¹⁹ L—بران ²⁰ IV—بوی و رنگ با کاخ از بر
 K, VI—²¹ K, VI—
 метр нарушен) ²² K, VI—بدان جای ²³ K—
 همه مردمانرا—C همان مردمانرا
 I, IV—б. оп. ²⁴ I, C—بی گزند ²⁵ L—من ²⁶ L—
 K, IV, VI—доб.:
 بترسیمد از داور دابخواه * فروزنده اختر و هور و ماه

چو نستود¹ و چون² شهریار و فرود
 ز جَم و فریدون چو ایشان نژاد
 بگفت این و بگشاد چادر ز روی
 سه دیگر چنین است رویم که هست 540
 مرا از هنر موی بُد در نهان⁹
 نمودم همه پیشست¹⁰ این¹¹ جانویی
 نه کس موی من¹² پیش ازین¹³ دیده بود
 ز دیدار پیران¹⁴ فرو ماندند
 چو شیروی رخسار شیرین بدید 545
 ورا گفت جز تو نباید کسم
 زن خوبرخ پاسخش داد باز
 سه²² حاجت بخواهم چو²³ فرمان دهی

مبادا که پیچد — K, VI⁴ هم — I² نستور — T نستوه — J, K¹
 C — доб.:⁵

که هر چار اکنون بخاک اندرند * گرازان بمینوی پاک اندرند
 L — (без рифмы).⁹ L — (без рифмы).⁸ مشک — I, C⁷ رو چو ماه — I — исправлено:⁶
 نمودم همین — VI نمودم همیشه چنین — IV مردم همینست از(?) — K¹¹ نیست — I¹⁰
 نه کس مثل این موی من — L¹³ او — I, IV, T¹² نمودم همین است آن — C آنست از
 ز شادی همه جان — IV¹⁵ ز دیدار او چون — IV¹⁴ نه کس روی من در جهان — IV
 K, 17 (ср. б. 538). فدهشو لمارأوا من وجه كالنهار الشامس، و شعر كالليل الدامس — B¹⁶
 IV — доб.:¹⁸ روانش نهانی — VI, C

چنان خیره مانده بد از چهره اوی * دلش گشت آگنده از مهر اوی
 K, VI — доб.:²⁰ ز ایران — T¹⁹ C — доб. вариант этого б.

چو آن خیره مانده بد از چهره او * دلش گشت آگنده [پرشور — VI] از مهر او
 ز فرمان تو سر نیارم برون * و گر کشور از من شود جوی خون
 IV — доб.: ور از چشم و دل غرقه کردم بغون — VI — вариант:

نیایم برون من ز فرمان تو * مگر جان به بندم به پیمان تو
 B — دو — T²² نه ام — I²¹ C — доб. вариант этого б.
 فرماندهی — IV²⁴ که — T²³ الثلاث (ср. б. 584).

- 520 چه دیدید از من¹ شما از بدی
 بسی² سال بانوی ایران بدم³
 نجستم همیشه جز از راستی
 بسی کس بگفتار من شهر⁵ یافت
 بایران که دید از بنه سایه ام
 بگویند هراُنکس که دید و شنید
 بزرگان که بودند در پیش شاه
 که چون او زنی نیست اندر جهان
 چنین گفت شیرین که ای مهران
 بسه چیز باشد زنانه را بهی
 یکی آنک با شرم و با خواستست
 530 دگر آنک فرخ پسر زاید او
 سه دیگر که بالا و رویش بود
 بدانکه که من جفت خسرو بدم¹⁶
 چو بیگم و بی دل بیامد ز روم
 535 ازان پس بران¹⁸ کامگاری رسید
 وزو نیز فرزند بودم چهرار
- ز تباری و کژی و نابخردی
 بهر کار پشت دلیران بدم
 ز من دور بُد کژی و کاستی⁴
 ز هر گونه یی⁶ از جهان بهر⁷ یافت
 و گر سایه تاج و پیرایه ام⁸
 همه کار ازین پاسخ آمد پدید⁹
 ز شیرین بخوبی نمودند راه
 چه در¹⁰ آشکار و چه اندر نهان
 جهان گشته و کاردیده سران¹¹
 که باشند زیبای گاه مہی
 که جفتش بدو خانه آراستست¹²
 ز شوی¹³ خجسته بیفزاید او
 بی پوشیدگی نیز¹⁴ مویش بود¹⁵
 به پیوستگی¹⁷ در جهان نو بدم¹⁶
 نشستش نبود اندرین مرز و بوم
 که کسی در جهان آن ندید و شنید
 بدیشان چنان شاد بد¹⁸ شهریار

۱ ننی کنت ست ایران ثلاثین سنة—B³ چو سی—K² که از من چه دیدی—J, I, IV¹

۴ K, IV, VI—доб.:

خداوند داند ز راز جهان * که او داند از آشکار و نهان
 کزانکه که در پرده خسروم * نه بر بد غنودم نه هم بغنوم
 ۵ K—بهر⁶ I, K, IV, VI, C—بهر باره⁷ K—شهر⁸ K—б. оп. ۹ K—б. оп.; VI—66. 525—
 530 оп. ۱۰ I, VI—بر¹¹ I, K, IV, VI, T—جهان دیده و کارکرده سران
 بیپوشد که نیروی و—J¹⁴ ز شیری—J¹³ أحدها یمن الأثر مع الحیاء و موافقة الزوج—B
 K, VI—доб.:

بگفت این و شیرین زبان بر گشاد * ز روز گذشته همی کرد یاد
 بشیروی گفت ای شه نامدار * چو گفستی سخن پاسخش گوش دار
 ۱۶ I, K, VI, T—شدن¹⁷ I—به پوشیدگی—IV¹⁸ بدن¹⁹ J, VI—شدن¹⁹ I, K, IV, VI, T—بدان¹⁸ I, K, IV, VI, T—شدن¹⁷ I—به پوشیدگی—IV¹⁸ بدن¹⁹ J, VI—شدن¹⁹

چنین^۱ گفت کز آمدن چاره نیست
 چو بشنید شیرین پر از درد شد^۵
 چنین داد پاسخ که نزد تو من
 که^۶ باشند پیش تو داندگان
 فرستاد^۷ شیروی پنجاه مرد
 505 وزان پس بشیرین فرستاد کس
 چو شیرین شنید آن کبود و سیاه^۸
 بشد تیز تا گلشن شادگان^۹
 نشست از پس^{۱۱} پرده پی پادشا
 510 بنزدیک او کس فرستاد شاه
 کنون جفت من باش تا بر خوری
 بدارم ترا هم بسان پدر
 بدو گفت شیرین که دادم نخست
 وزان پس نیاسایم^{۱۴} از پاسخت
 515 بدان گشت شیروی همداستان
 زن مهتر از پرده آواز داد
 تو گفستی که من بدتن^{۱۹} و^{۲۰} جادوام
 بدو گفت شیرویه^{۲۱} بود این چنین
 چنین گفت شیرین با آزادگان

چو تو^۲ در زمانه سخن خواره^۳ نیست^۴
 به پیچید و رنگ رخس زرد شد^۵
 نیایم مگر با یکی انجمن
 جهان دیده و چیز خوانندگان
 بیاورد داند^۷ و سال خورد
 که بر خیز و پیش آی و گفتار بس
 بپوشید و آمد بنزدیک شاه
 که بد جای گوینده آزادگان^{۱۰}
 چنان چون بود مردم پارسا
 که از سوک خسرو بر آمد دو ماه
 بدان تا سوی کهتری ننگری
 وزان نیز نامی تر و خوب تر
 بده وانگهی^{۱۲} جان من پیش تست^{۱۳}
 ز فرمان و رای و^{۱۵} دل فرخت
 که بر گوید^{۱۶} آن خوب رخ داستان^{۱۷}
 که ای شاه پیروز بادی^{۱۸} و شاد
 ز پاکسی و از راستی یکسوام
 ز تیزی جوانان نگیرند^{۲۲} کین
 که بودند در گلشن شادگان

۱ I, IV—بدو ۲ K, VI—چنو ۳ K, VI—گنه کاره ۴ IV, C—доб:

بیا و سر تاج مارا بمین * اگر هست زبمنده کن آفرین
 فلست شیرین ثیاب الحداد،^۸ B— داند^۷ K, VI— چو^۶ K— گشت^۵ I, K, IV, VI, T—
 (cp. 6. 519); B— شادکام—^۹ L— و ظاهره بین البیاض و السواد و استصحبت قطعة سم
 B— آذگهی—^{۱۳} L, K, VI— بر^{۱۲} L— که بودند آنجا همه نیک نام—^{۱۰} L— شادگان
 B— K—^{۱۶} K, VI— و^{۱۵} K, VI— بر آسایم(?)—^{۱۴} L— (cp. 6. 529). فقالت أنصفنی فی ثلاثة أشياء
 IV—^{۱۸} فرضی شیرویه بما قالت، و سألها من الأشياء الثلاثة B— راستان(?)—^{۱۷} I— گفت
 ندارند—^{۲۲} L— شیروی—^{۲۱} I, IV, K, T— و^{۲۰} K, VI, C— بدزن—^{۱۹} I, K, IV— باشی

وزان پیر گنه ¹ زشت دشنام او ²	بر آشفست شیرین ز پیغام او	
بریزد مباداشی بالا ³ و بر ⁴	چنین گفت کاذکس که خون پدر	485
نه هنگام ماتم ⁶ نه هنگام سور ⁷	نه بینم ⁵ من آن بدکنش را ز دور	
همان ساخته پهلوی دفتری	دبیری پیآورد انده پری ⁸	
همه خواسته پیش او ارز کرد	بدان مرد داننده اندرز کرد	
که زهرش نیایست جستن بشهر ⁹	همی داشت لغتی بصندوق زهر	
همی دوخت سرو چمن را کفن ¹⁰	همی داشت آن زهر با خویشتن	490
که ای تاجور ¹¹ شاه گردن فراز	فرستاد پاسخ بشیروی باز	
دل و جان آن بدکنش پست باد	سخنهای که گفتی تو برگست و باد	
شنودست و بودست زان ¹⁴ شادکام	کجا ¹² در جهان ¹³ جادویی جز بنام	
که رای وی از جادوی ¹⁶ تازه بود	وگر ¹⁵ شاه ازین رسم و اندازه بود	
بدیده بدیدی ¹⁸ همان روی شاه ¹⁷	که جادو بدی کس بمشکوی شاه ¹⁹	495
که شبگیر ²² چون چشم ²³ بگماشتی ²⁴	مرا از پی ¹⁹ فرخی ²⁰ داشتی ²¹	
بدیدار من جان پیاراستی ²⁶	ز مشکوی ²⁵ زرین مرا خواستی	
چه بندی ²⁸ سخن کز ²⁹ پر ³⁰ شهریار	ز گفتار چونین ²⁷ سخن شرم دار	
بپیش کس اندر مگو این سخن ³²	ز دادار ³¹ نیکی دهش یاد کن	
بر آشفست شیروی ³³ زان ³⁴ بی گناه	بپردند پاسخ بنزدیک شاه	500

فر-⁴ K, IV, VI, T-⁴ آیین-³ VI-³ زشت شد نام او-² J-² بی گنه-¹ I, K, IV, VI, P-
 10 B-66. ز شهر-⁹ I-⁹ داذاسری(?)⁸ K, VI-⁸ J-⁷ C. оп. شادی-⁶ K, VI-⁶ بدیدم-⁵ I-
 489 و 490 не переведены. 14 IV, که اندر جهان-¹³ IV-¹³ که او-¹² I, K, VI, C-¹² زامور-¹¹ IV-¹¹
 K-¹⁸ او-¹⁸ K, IV, VI, P-¹⁸ او-¹⁷ I, C-¹⁷ گر از جادویی رای او-¹⁶ I-¹⁶ اگر-¹⁵ K, VI-¹⁵ ازین-¹⁵ P-
 T-²³ بشبگیر-²² K, VI-²² خواستی-²¹ IV-²¹ فرهی-²⁰ T-²⁰ مرا او ازین-¹⁹ J-¹⁹ بدیدن
 بدیدار من دیده آراستی-²⁴ IV-²⁴ نگماشتی-²⁴ T-²⁴ برداشتی-²⁴ K, VI-²⁴ (J و IV точек не имеют).
 I, C-²⁷ که شبگیر چون چشم بگماشتی-²⁶ IV-²⁶ بمشکوی-²⁵ IV-²⁵ (ср. след. б.).
 K, 30 پندم سخن کرد(?)²⁹ I-²⁹ نزیبم-²⁹ C-²⁹ نماید-²⁹ P-²⁹ نشاید-²⁸ IV-²⁸ ز گفتارهای چنین
 VI-³⁴ از-³⁴ K-³⁴ شیرویه-³³ VI-³³ I-³² б. оп. دارای-³¹ K-³¹ نگوید سخنهای کز-³¹ VI-

یکی گشت با آنک زانی فراخ
خردمند گوید نیارد بها 475
جهانرا مغوان جز دلاور نهنگ
سر آمد کنون کار پرویز شاه
نیابد¹ نه بیند برو بوم² و کاخ³
هر آنکس که ایمن شد از اژدها
بخاید بدندان چو گیرد بچنگ
شد آن نامور تخت و گنج و سپاه⁴

۶

چو آوردم این روز خسرو بمن
چو پنجاه و سه روز بگذشت زین
بشیرین فرستاد شیروی کس 480
همه جادویی دانی و⁸ بدخویی
بتنیل همی داشتی شاه را
بترسی¹¹ ای گنه کار و نزد¹² من آی
ز شیروی و شیرین گشایم⁵ سخن⁶
که شد کشته آن شاه با آفرین
که ای نرّه جادوی بی⁷ دست رسی
بایران⁹ گنه کارتر کس تویی
بچاره فرود آوری ماه را¹⁰
بایوان چنین شاد و ایمن¹³ میای¹⁴

شاه و آن K, VI—⁴ T—б. оп. ³ در باغ—K, VI, I, IV—² بیابد—VI—¹ Л

ز شیرین و شیرویه گویم—VI—⁵ دستگاه
K, IV, VI, C—⁶ доб.:

هر آنکس که دارد به [C—ز] گیتی امید *
چه جویی [پویی—C, IV] برین گونه گم *
چو جوینده خرماسست از شاخ بید
بروز سپید و شبان سیاه
کرده راه

ازو هر چه یابی [خواهی—K آید—VI] بدل *
کن پسند

مدان خویشتن را جز از [بجز—C, VI] ناتوان *
جوانمردی و راستی پیشه کن *
ببخش و بخور تا توانی درم *
چه نیکوتر از یار هشیار دوست *
وفاداری از دوستان بس نکوست
از ما وفادار—از یار هشیار C—⁶ б. که جزین دگر—جزین دو درم C—^а варианты: a) C—^{бм}.

که ای—T که داری تو بر جادویی—VI که بر همه جادوان—IV که بر جادویی مرترا—K⁷
IV—¹⁰ обратный¹⁰ ز ایران—⁹ Л ندانی جز از جادو و [C—و—⁸ I, C ریم و جادوی
خرم—IV خندان—¹³ I پیش—¹² I, K, IV, VI مترس(?)—IV میاش—¹¹ I—¹⁴ I—б. 483 стоит после б. 484.

- 460 سبک رفت و جامه ازو¹ در کشید
[به پیچید و بر زد یکی سرد باد
برین گونه گردد جهان جهان
سغن سنج بی رنج گر⁵ مرد لاف
اگر گنج داری و گر⁷ گرم و رنج
بی آزاری⁹ و راستی بر گزین
چو آگاهی آمد ببازار و راه
465 همه¹¹ بدگمانان بزدان شدند
گرامی ده و پنج فرزند بود
بزدان بکشندشان بی گناه
جهاندار چیزی نیارست گفت
470 چو بشنید شیرویه¹⁷ چندی گریست
بدان تا زن و کودکانشان¹⁸ نگاه
شد آن پادشاهی و چندان سپاه
که کس را ز شاهنشهان آن نبود
- جگرگاه شاه جهان بر درید²
بزاری بران جامه بر جان بداد³
همی⁴ راز خویش از تو دارد نهان
نه بیند ز کردار او⁶ جز گزاف
نمانی همی در سرای سپنج⁸
چو خواهی که یابی بداد آفرین¹⁰
که خسرو برانگونه بر شد تباه
بایوان¹² آن مستمندان شدند
بایوان¹³ شاه آنک¹⁴ در بند¹⁵ بود
بدانکه که بر گشته¹⁶ شد بخت شاه
همی داشت آن انده اندر نهفت
ازان پس نگهبان فرستاد بیست
بدارد پس از مرگ آن کشته شاه¹⁹
بزرگی و مردی و آن دستگاه
نه از نامداران پیشین شنود²⁰

2 IV—доб.: سبک باز شد جامه زو— I, IV—ازان VI—¹

ز رای و خرد مغز و دل داشت پایک * چه آن هوش مغز و چه یکمشت خاک
3 I, K, IV, VI, T—б. оп. 4 K, VI—همه 5 I, IV, P—اگر K, VI—از 6 K—بد 7 I, IV, C—
8 IV—доб.: یابی اگر

پس این بیهوده رنج و این آز چیست * که فر جام از مرگ باید گریست
چو دانی که گیتی وفادار نیست * ابا هیچکس نیک کردار نیست
ابا رنج کس—ابا هیچکس 8 с вариантом: в.м. 10 K, VI—доб. 2 бб. прим. 8 с вариантом: в.м. 9 IV—
همان— I, C—¹¹ Б—после приблизительного перевода бб. 461—464 доб. 7 бб. стихов на ту же тему.

سرگشته IV—¹⁶ پابند— K, VI—¹⁵ شاهان که— I, IV—¹⁴ ز ایوان— Л—¹³ بنزدیک— K, VI—¹²
...نفذ جماعة من الحرس الى حجر نساء أبيه...— Б—کودکانش— Л—¹⁸ شیروی— I, K, IV, T—¹⁷
19 Б—далее бб. 472—488 не переведены. 20 K, IV, VI—доб.:

چنان پادشاهی و آن دستگاه * که اندر جهان داشت پرویز شاه
چو بگذشت بگذشت آن روزگار * نبودش ز گل پرنیانی ز خار
نه سودش ز گل بود اورا نه خار— VI— نه سودش ز گل نه زیانی ز خار— IV—
варианты:

چو فرزند او^۲ یار^۳ دادم ترا
 بیامد کشنده سبک^۴ پرشتاب^۵
 ورا دید پابند^۸ در پیشگاه
 سرشکشی ز مژگان برخ بر چکید^{۱۰}
 که زاینده را بر تو باید گریست^{۱۲}
 غریم بدین شهر^{۱۳} بی یار و جفت
 بدست فرومایه^{۱۴} بدگمان^{۱۴}
 بگیتی نجویید کسی مهر او
 بریدک چنین گفت کای رهنمای
 یکی پای تر^{۱۸} جامه^{۱۹} دلپذیر
 ندانست^{۲۰} کودی^{۲۱} همی راز^{۲۲} اوی
 یکی قشقت^{۲۳} زرین بر شاه برد
 همی کرد خسرو ببردن شتاب
 نه گاه سخن بود و گفتار^{۲۶} راز^{۲۷}
 بزمزم همی توبه کرد از گناه
 بدان تا رخ جان ستانرا ندید
 در خانه پادشاهرا بیست

یکی کیسه دینار دادم^۱ ترا
 یکی خنجری تیز دادش چو آب
 چو آن بدکنش^۶ رفت نزدیک^۷ شاه
 بلرزید خسرو چو او را^۹ بدید 445
 بدو گفت کای^{۱۱} زشت نام تو چیست
 مرا مهر هرمزد خوانند گفت
 چنین گفت خسرو که آمد زمان
 بمردم نماید همی چهر او
 یکی ریدکی^{۱۵} پیش او بد^{۱۶} بیای 450
 برو قشقت^{۱۷} آب آر و مشک و عبیر
 پرستنده بشنید آواز اوی
 ز پیشش بیامد پرستار خرد
 آبا جامه و آبدستان^{۲۴} و آب
 چو برسم بدید اندر آمد بواز^{۲۵} 455
 چو آن جامه هارا^{۲۸} بیپوشید شاه
 یکی چادر نو بسر در کشید
 بشد مهر هرمزد^{۲۹} خنجر بدست

^۱ K, IV, VI, T—دارم ^۲ T—خود ^۳ K—پاد ^۴ K, VI, C—دلی ^۵ I, IV—б. оп. ^۶ I—
 چنان بد زهش(؟) ^۷ K, VI—در پیش ^۸ T—پابنده ^۹ I—چنورا ^{۱۰} IV, C—доб. (ср.
 б. 448):

همی دل گواهی بداد اندران * که آمد ورا زندگانی کران
^{۱۱} I, IV, T—ای ^{۱۲} K, VI—چپست ^{۱۳} K—доб. و ^{۱۴} K, VI—
 طشت ^{۱۵} VI—کودی ^{۱۶} Л, K—بر ^{۱۷} Л—доб. و ^{۱۸} K, IV, VI, T—
 بدانست ^{۱۹} Л, K, IV, VI—یکی جامه پای تن ^{۲۰} Л—پای هم ^{۲۱} VI—پای دل(؟) ^{۲۲} IV—پای دست ^{۲۳} K—
 الیبریق ^{۲۴} B—طشت ^{۲۵} K, IV, VI, T—هم آواز(؟) ^{۲۶} VI—(без рифмы). ^{۲۷} K, VI—ریدی ^{۲۸} K, VI—
 هنگام ^{۲۹} K, IV, VI—بباز ^{۳۰} P—نیاز(؟) ^{۳۱} IV—بباز ^{۳۲} K, VI, C—(без рифмы); ^{۳۳} Л—(؟) ^{۳۴} IV, VI, C—راز ^{۳۵} K, VI—
 و ^{۳۶} Л—доб. ^{۳۷} K, VI—جامه نو ^{۳۸} K, VI—راز

- 425 که یکبار گفتیم و این دیگرست
نشسته بیک شهر بی بر¹ دو شاه
چو خویشی فزاید پدر با پسر
نیم اندرین³ کار همداستان
بترسید شیروی و ترسیده بود
چنین داد پاسخ که سر سوی دام⁵
430 شمارا سوی خانه باید شدن
بجوید تا کیست اندر جهان
کشنده همی جست بدخواه شاه
کس اندر جهان زهره آن نداشت
که خون چنان¹⁰ خسروی ریختی¹¹
435 ز هر سو همی جست بدخواه شاه
دو چشمش¹³ کیود و دو رخساره زرد
پر از خاک پای و شکم گرسنه
ندانست کس نام او در جهان
بر زادفرخ شد این مرد زشت
بدو گفت کاین¹⁹ رزم کار منست
440 بدو گفت رو گر توانی بکن²²
تو خود جزین داوری در سرست
یکی گاه دارد یکی زیرگاه
همه بندگانرا ببرند² سر
مزن زین سپس پیش ما⁴ داستان
که در جنگ ایشان یکی بنده بود
نیارد مگر مردم زشت نام
بهران آرزو⁶ رای باید زدن
که این رنج بر ما⁷ سر آرد نهان
بدان تا کنندش⁸ نهانی قباه⁹
ز مردی همان بهر¹² آن نداشت
همی کوه در گردن آویختی¹²
چنین تا بدیدند مردی برآه
تنی¹⁴ خشک و¹⁵ پر موی و رخ¹⁶ لاژورد
تن¹⁷ مرد بیدادگر برهنه
میان کهنان و میان مهران
که هر گز مبیناد خرم بهشت¹⁸
چو سیرم²⁰ کنی²¹ این شکار منست
وزین پیش²³ مگشای لب بر²⁴ سخن²⁵

نیم من بدین- I³ ببردند- Л² تخت زر بر- P جایگاه بر- C شهر کی بُد- VI¹
مزن پیش ما این چنین- K, VI, T مزن پیش ما زین سپس- I, IV, T⁴
چنین- Л⁹ کشندش- IV⁸ برمن- K, VI مابر- Л⁷ بدین اندرون- I, T⁶ شیری بدام
(ср. б. 435); Л-далее бб. 433-435 оп.; Б-эти бб. переведены подробно.
آویختن- IV همان از در کین در آویختی- K, VI¹² ریختن- IV¹¹ چنو- IV¹⁰
K-доб¹⁸ سر- I, K, IV, VI, T¹⁷ لب- I, K, IV, VI, T¹⁶ و- I¹⁵ تن- I¹⁴ چشم- I¹³
(ср. T б. 435):

بدو زادفرخ همه داستان * ز خسرو برو کرد همداستان(?)
این که گفتی بکن- K, VI²² کنید- C کنند- I, IV²¹ شیرم- K, VI²⁰ این- I, IV¹⁹
بر کسی سخن- VI²⁵ در- I, K, IV²⁴ نیز- I, K, IV, VI²³

همه بوم ایران تو ویران شهر
 سر تخم ساسانیان¹ بود شاه
 شد این تخمه ویران و ایران همان³
 410 فزون زمین نباشد کسی را سپاه
 گزند آمد از پاسمان بزرگ
 نباشد⁶ سپاه تو هم پایدار
 روان تو را دادگر⁷ یار باد
 بیزدان و نام تو ای شهریار
 415 که گر⁹ دست من زمین سپس نیز رود
 بسوزم همه¹³ آلت خویش را
 بهرید هر چار¹⁵ ازگشت خویش
 چو در خانه شد آتشی بر فروخت

کنام پلنگان و شیران شهر
 که چون او نه بیند دگر² تاج و گاه
 بر آمد همه کامه بدگمان⁴
 ز لشکر که آمدش فریادخواه
 کنون اندر آید⁵ سوی رخنه گرگ
 چو بر خیزد از چار سو کارزار
 سر بدسگالان⁸ نگوئسار باد
 بنوروز و مهر و بخرم بهار
 بساید¹⁰ مبادا بمن¹¹ بر درود¹²
 بدان تا نه بینم¹⁴ بداندیش را
 بریده همی داشت در مشیت خویش¹⁶
 همه آلت خویش یکسر¹⁷ بسوخت¹⁸

۵

هر آنکس که بد گرد با¹⁹ شهریار²⁰
 420 چو²¹ شیروی ترسند²² و خام بود
 بدانست اخترشهر²³ هرک دید
 برفتند هر کس که بد کرده بود
 ز درگاه یکسر بنزد²⁷ قباد

شب و روز ترسان بد از روزگار
 همان تخت پیش اندرش دام بود
 که روز بزرگان²⁴ نخواهد رسید²⁵
 بدان کار تاب²⁶ اندر آورده بود
 از آن کار بیداد کردند یار

گله گشت اکنون —⁴ Л همه —³ کسی —^{IV, P} یکی —² I, K, C ایرانیان —¹ P
 I, K, بدسگالت —⁸ I, IV, VI یارگر —⁷ I نماند —⁶ VI آمد —⁵ K, VI همه بی رمه
 ثم إنه نذر أنه لا يمسي بعده —¹² B برو —¹¹ VI بسازد —¹⁰ I, K, IV, VI وگر —^{IV} اگر —^{VI}
 Б-доб.: بیچاره —¹⁵ Л نمیند —^I به بینم —¹⁴ Л کنون —¹³ K مزهرا و لا بجس و ترا
 و عاش [بهرید —¹⁸ Б-доб.: همه آلت خویشتن را —¹⁷ Л و جعل یفیض علیها من مدامعه
 نزد آن —¹⁹ I, T العواد] بعد پرویز ما عاش حلیف الهم و الحزن، ندیم الویل و الحرب
 P —²⁴ مردم شهر —^{I, IV, VI, T} ترسیده —²² K که (؟) —²¹ Л زادفرخ و آفرانه... —²⁰ B
 به پیش —^{I, K, IV, VI, T} کارشان —²⁷ K, VI کزو بر بزرگان چه خواهد رسید —²⁵ IV بزرگی

390	کجا آن غلامان زرین‌کمر کجا آن سرافراز جانوسپار کجا آن همه لشکر و بوم و بر کجا آن سر ⁴ خود و زرین زره ⁵ کجا اسپ شبدیز و ⁸ زرین رکیب ⁹	کجا آن همه رای و آیین و فر که با ¹ تخت زر بود و ² با گوشوار کجا آن سرافرازی و تخت زر ³ ز گوهر فگنده گره بر ⁶ گره ⁷ که زیر تو اندر ¹⁰ بدی ناشکیب ¹¹ که دشمن بدی تیغشاندرا ¹² نیام ¹³ کجا آن همه فره ایزدی ¹⁴ کجا آن همه کوشش روز رزم ¹⁵ عماری زرین و فرمان‌بران ¹⁷ همه گشته از جان تو ¹⁹ نامید کجا آن دل و رای و روشن روان ²¹ ز دفتر چنین روز کی خواندی ²³ که زهرش فزون آمد ²⁴ از پای زهر کنون از پسر رنجت ²⁵ آمد بمشیت ز رنج زمانه بی‌آهو شوند ²⁶ چو بالای فرزندی او گشت راست بگیتی نیایدش ²⁹ گستاخ بود ³⁰
395	کجا آن سواران زرین ستام کجا آن همه رازوان بخردی کجا آن همه بخشش روز بزم کجا آن همه راهوار استران ¹⁶ هیودان و بالا و ¹⁸ پیل سپید کجا آن سخنها بشیرین زبان ²⁰ ز هر چیز تنها چرا ماندی ²² مبادا که گستاخ باشی بدهر پسر خواستی تا بود یار و پشت ز فرزند شاهان بنیرو شوند ²⁶ شهنشاه را چونک نیرو بکاست ²⁷ هرانکس ²⁸ که او کار خسرو شنود	
400		
405		

سپهر—IV⁵ و I, K, VI, C—доб. ⁴ I, K, IV, VI, T—б. оп. ³ I, K, IV, VI, T—б. оп. ² L—و. ¹ یکی—L¹
⁶ I—در ⁷ IV—پسر ⁸ IV, P—و. оп. ⁹ VI—ورکاب ¹⁰ IV—ایدر ¹¹ VI—(?) ناشکاب ¹² K, VI—تیغهاشان
¹³ L—доб. б. 400. ¹⁴ I, K, IV, K—доб.:
 کجا آن همه مال بسـپار و گنج * که گرد آوریدی تو با درد و رنج
 ср. прим. 12 к б. 382. ¹⁵ I, K, IV, VI, T—66. 397—398 оп. ¹⁶ IV, T—اشتران ¹⁷ L—б. оп. ¹⁸ IV,
 کجا آن سخنگوی شیرین زبان—²¹ L—б. стоит после б. ²⁰ I, K, VI—خود ¹⁹ L—بالای VI—
²² K—مأذۀ ²³ K—خوانده VI—б. оп. ²⁴ I—آید ²⁵ I, K, IV, VI—برونست
 VI, C—بندت ²⁶ I—شدند ²⁷ VI—ذخواست ²⁸ I—همانکس ²⁹ L—نباید
 بگیتیش ³⁰ L—доб.:
 کسی را که کارش بی آهو شود * بگیتی نیاید که خستو شود

- که^۱ غم-گمین نباشد بدرد^۲ پدر
 نباید که دارد بدو^۵ کس امید
 چنمین یافت پاسخ ز مرد گناه
 تو او را بدل ناهشپوار^۸ خوان^۹ 365
 چنمین داد شیروی پاسخ که شاه
 سخن خوب^{۱۳} رانیم یک ماه نیز
 مگر شاد باشیم^{۱۴} ز اندرز او^{۱۵}
 چو پاسخ شنیدند بر خاستند
 بخوال-پگرا^{۱۸} شاه شیروی گفت 370
 سپیشش همه^{۱۹} خوان زرین نهید
 برزنده همی برد و خسرو نغورد
 همه خوردش از دست شیرین بدی
- نخوانمشی^۳ جز بدتن و بدگهر^۴
 که او پوده تر باشد از پوده بید^۶
 که هر کس که گوید پرستم دو شاه^۷
 و گر ارجمندی^{۱۰} بود خوار خوان^{۱۱}
 چو بی گنج باشد نیززد^{۱۲} سپاه
 ز راه درشتی نگویم چیز
 که گنجست سرتاسر این^{۱۶} مرز او
 سوی خانه ها رفتن آراستند^{۱۷}
 که چیزی ز خسرو نباید نهفت
 خورشها برو چرب و شیرین نهید
 ز چیزی که دیدی بخوان^{۲۰} گرم و سرد
 که شیرین بخوردنش^{۲۱} غمگین بدی

۴

- [کنون شلیون باربد گوش دار
 چو آگاه شد باربد زانک شاه 375
 ز جهرم بیامد سوی طیسفون
 سر مهترانرا باغوش دار^{۲۲}
 بپرداخت بی داد و بی کام گاه^{۲۳}
 پر از آب مژگان و دل پر ز خون]

او را بجز بدگهر VI- بدهنر- I, P^۴ نخوانند- K, VI^۳ ز درد- VI^۲ چو- I, IV^۱
 ز رستم ز شاه- K پرستم ز شاه- L^۷ چوب بید- VI^۶ دارد ازو- VI- داری بدان- L^۵
 و گر از- K, VI^{۱۰} دان- K, VI^۹ تو او را بدانش هشپوار- L^۸ که رستم ز شاه- IV, VI
 VI-^{۱۴} چرب- I, K, IV, VI, P^{۱۳} نیابد- K, VI, T- I^{۱۲} دان- K, IV, VI, P^{۱۱} گرامی
 سر تا بسر- I, K, IV, VI^{۱۶} از ایدر باو- IV^{۱۵} گردیم
 ز غمهاش- K, VI^{۲۱} بر خوان بدی- K, VI^{۲۰} همان- K^{۱۹} بخوالیگری- IV^{۱۸} 355. 6.
 سر مهتری را در آغوش دار- IV سر مهتران اندر آغوش دار- K, VI- L^{۲۲} 6. 355. 6.
 بپرداخت بی کام- IV بپرداخت نا کام بایسته گاه- K, VI بپرداخت ناکام تخت و کلاه- L^{۲۳}
 و بی گاه گاه

- 335 چو زین گونه بر من¹ سر آید² جهان
نماند بفرزند من نیز تخت
فرشته بیاید یکی جانستان
گذشتن چو بر چپنود⁵ پل بود
بتوبه دل راست⁸ روشن کنیم⁹
درستست گفتار فرزندگان
340 که چون¹² تخت بیدار گیرد نشیب
چو روز بهی¹⁴ بر کسی بگذرد¹⁵
پیام من اینست سوی¹⁷ جهان¹⁸
شما نیز پدرود باشید و شاد
چو اشتاد²² و خراد²³ برزین گو²⁴
345 به پیکان²⁶ دل هر دو دانا بخت
ز گفتار هر دو پیشیمان شدند
بهر بر همه جامهشان²⁸ چاک بود²⁹
برفتند گریان ز پیشش بدر³⁰
- همی³ تیره گردد امید مہان
بگردد ز تخت⁴ و سر آیدش بخت
بگویم بدو جانم آسان ستان
بزیر پی اندر⁶ همه گل بود⁷
بی آزاری خویش¹⁰ جوشن کنیم⁹
جهان دیده و پاک دانندگان¹¹
ز هر گونه‌یی دید¹³ باید نهیب
اگر باز خواند ندارد خرد¹⁶
بند کهن و بند مہان¹⁹
ز من نیز بر بد²⁰ مگیرید یاد²¹
شنیدند پیغام²⁵ آن پیشرو
بسر بر زدند آن زمان هر دو دست
برخسارگان بر تپنچه²⁷ زدند
سر هر دو دانا پر از خاک بود
پر از درد جان و پر اندوه سر³¹

دینور — I⁵ بگردش روز — K, VI⁴ همه — I, IV³ آمد — K, IV, VI, P² ما — K, IV¹
337 P — 6. 337 پی ما — I, IV⁶ (متن تصحیح قیاسی — رداکتور) چینور — T چینر — K, IV, VI
стоит после б. 338 текста. K, VI¹⁰ کنم — K, VI, T⁹ دل پاک — IV⁸ دل و دست — K, VI⁸
بدی(?) — VI¹⁴ خورد — VI¹³ کنون — K, VI¹² پاک دل بندگان — K, VI¹¹ بی آزاری و داد
— б. L خواهد ندارد سرد(?) — IV¹⁶ چو این روز بی بر همی بگذرد — K¹⁵ مہی — T
оп. (конец лакуны, см. б. 313). K, VI¹⁹ مہان — K, VI¹⁸ پیام منست این بسوی — IV¹⁷
— б. L оп. (ср. б. 310); Б — конец пропуска в هر گز — I, IV²⁰ بندگان و نزد کهن
перевод (ср. б. 310). K, VI²⁴ L — доб. و K²³ — оп. K²² — L چو استاذ برزین و خراد گو — L²⁴
تپانچه — K, IV²⁷ ز انده — K, VI²⁶ گفتار — K, IV, VI²⁵ برزین دو گو(?)
بر جامه‌اشان همه — K, VI²⁹ همه جامه شان — T, IV²⁸ همه جامه پر(?) — I²⁸ — C, VI²⁸ تپانچه —
پر از درد و دل پر ز پیکان تیر — I, K, IV, VI³¹ دو پیر — I, K, IV, VI³⁰ چاک بود

- 320 همه در خوشاب بد پیکرش
سیاوش همان نامدار هژیر²
کجا گنگدژ کرد جایی برنج
کجا رستم زال و اسفندیار
چو گودرز و هفتاد پور گزین
چو گشتاسپ شاهی که دین بهی
325 چو جاماسپ کاندلر شمار سپهر
شدند آن بزرگان و دانندگان¹⁰
که اندر هنر این ازان به¹² بدی
بپرداختند این جهان فراخ
330 ز شاهان مرا نیز همتا نبود
جهانرا سپردم بنیک و ببد
بسی راه دشوار بگذاشتیم¹⁷
همه بومها پر ز گنج¹⁹ منست
- ز یاقوت رخشنده بودی درش¹
که کشتش بروز جوانی دبیر³
وزان رنج برده⁴ ندید ایچ گنج
کزیشان سخن ماندمان یادگار
سواران میدان و شیران⁵ کین⁶
پذیرفت⁷ و زو تازه شد فرهی
فروزنده تر بد ز گردنده⁸ مهر⁹
سواران جنگی و مردانگان¹¹
بسال آن یکی از دگر مه¹³ بدی
بماندند میدان و¹⁴ ایوان¹⁵ و کاخ
اگر سال را چند بالا نبود
نه آنرا¹⁶ که روزی بمن بد رسد
بسی دشمن از پیش برداشتیم¹⁸
کجا آب و خاکست رنج²⁰ منست

IV, 4 دو پیر(؟) IV, VI دو پیر K, T 3 هژیر K, T 2 سرش VI برش IV 1
K -- доб. 6 مردان K 5 بردن VI

شهنشاه کیخسرو نیکبخت * کزان سان ندیدند بیدار بخت

K -- доб. (cp. C): 9 ز ناهید و VI 8 بپذیرفت IV, VI, K 7

کجا رفت اسکندر نامور * کزو گشت گیتی بزیر و زبر
همان نامور شاه بهرام گور * که چون او نبد کس بمردی و زور
ز بخشندگی شه چو او خود نبود * نیارست گردون سرش را بسود
همان هم بنالم بروشن روان * جهاندار کسری نوشین روان
کجا آن چل و هفت شاه جهان * همه کار ایشان شد اندر نهان
بسی کاخ و ایوانها ساختند * برفتند و عالم بپرداختند

بما مازد این باغ K, VI 14 به IV 13 مه IV 12 خوانندگان VI, T 11 فرزندگان IV 10
K, IV, VI, T 18 بگذاشتیم K, IV, VI, T 17 نماذم T 16 بما مازد ایوان و میدان IV 15
K -- 20 رنج K 19 332, 334, 333, 335, 338, 336, 337. K, VI -- далее порядок бб.: K, VI برداشتم

بیمزدان بگویم نه¹ با² کودکی همه کار یزدان پسندیده ام مرا بود شاه‌ی سی و هشت سال کسی کاین⁴ جهان داد دیگر دهد برین⁶ پادشاهی کنم آفرین 305
چو یزدان بود یار و فریادرس بدان کودک زشت و⁸ نادان بگوی که پدرود بادی⁹ تو تا جاودان شما ای گرامی فرستادگان ز من هر دو پدرود باشید نیز 310
کنم آفرین بر¹¹ جهان سربسر بمیرد کسی کو ز مادر بزاد چو¹⁵ هوشنگ و طهمورث و جمشید که دیو و دد و دام فرمانش برد فریدون فرخ که او از¹⁹ جهان 315
ز بد دست ضحاک تازی بپست چو آرش که بردی بفرسنگ تیر قباد آنک آمد ز البرز کوه که از آبگینه همی خاذه کرد

که نشناسد او بد ز نیک³ اندکی همان شور و تلخی بسی دیده ام کس از شهریاران نبودم همال نه بر من⁵ سپاسی همی بر نهی که آباد بادا بدانا⁷ زمین نیازد بنفرین ما هیچ کس که مارا کنون تیره گشت آب‌روی سر و کار ما باد با بخردان سخن گوی و پرمایه آزادگان سخن جز شنیده مگویید چیر¹⁰ که اورا ندیدم مگر¹² بر¹³ گذر ز کیخسرو آغاز تا کیقباد¹⁴ کزیشان بُدی جای بیم¹⁶ و امید¹⁷ چو روزش سر آمد برفت و بمرد¹⁸ بُدی دور کرد²⁰ آشکار و نهان بمردی ز چنگ زمانه نجست²¹ چو پیروزگر²² قارن شیر گیر²³ بمردی جهان دار شد با²⁴ گروه²⁵ وزان خاذه گیتی پر افسانه کرد

زین-IV⁴ او نیک و بد-IV, VI از نیک و بد-I, K, C³ تا-K² که-Л, K¹
K, IV, P-تیزو⁸ I, P-که آباد دارد بدانش-K, IV, VI⁷ بران-K, IV, VI⁶ کس-I, IV⁵
VI, C-تیز⁹ I-باشی¹⁰ Б-далее 66. 311-343 не переведены. IV-بر¹¹ оп. I, K, IV,
VI, P-بجز¹³ VI-در¹⁴ I, K, IV-قباد تا آوری¹⁵ K, VI-ز¹⁶ K, VI,
چو روز درازش سر-¹⁸ K, IV, VI, P-Л-66. 313-341 оп. کزیشان جهان بد به بیم-C
که پیروز-I²² درست-K, VI, P²¹ بدی در جهان(?)²⁰ K-در¹⁹ K, VI-آمد بمرد
K, VI-доб.:²⁵ بی-K²⁴ شهرگیر-I, IV, VI, C²³ بد(?)²¹

همان نام-بردار کاوس کی * جهاندار با داد فرخنده پی

- 285 همان در خوشاب بگزیده صد¹ که هر حقه‌یی را چو⁴ پنجه⁵ هزار صد اسپ گرانمایه پنجه بزین⁷ دگر⁹ ویژه با جل¹⁰ دیبه¹¹ بدزد بنزدیک قیصر فرستادم این
- 290 ز دار مسیحا که گفتی سخن نبذ زان¹⁵ مرا هیچ سود و زیان شگفت آمدم زانک چون قیصری همه گرد بر گرد او¹⁸ بخردان که یزدان چرا خواند آن کشته را
- 295 گر آن دار²⁴ بیکار²⁵ یزدان بدی برفتی خود از گنج ما ناگهان دگر آذک گفتی که پوزش²⁶ بگوی ورا پاسخ آن بد که²⁸ ریزنده باد مرا تاج یزدان بسر بر نهاد
- 300 بیزدان سپردیم چون³¹ باز خواست
- درو² مرد دانا ندید ایچ بد³ بدادی درم مرد گوه‌ر شمار⁶ همه کرده⁸ از آخر ما گزین که در دشت با باد همه¹² بدزد پس از خواسته خواندمش¹³ آفرین¹⁴ بگنج اندر افکنده چوبی کهن ز ترسا شنیدی تو آواز آن سرافراز مردی¹⁶ و نام آوری¹⁷ همش¹⁹ فیلسوفان و هم²⁰ موبدان²¹ گرین²² خشک چوب²³ تبه گشته را سر مایه²⁵ اورمزد آن بدی مسیحا شد او نیستی در جهان کنون توبه کن راه یزدان بجوی²⁷ زبان و دل²⁹ و دست و پای قباد پذیرفتم و بودم از تاج³⁰ شاد ندانم زبان در دهانت چراست

بتنگوی بر—IV همان در خوشاب بد چار صد—I ز یاقوت و ز در خوشاب صد—L¹
 دژی ازان چو—I⁴ چنان کز ره شهریاران سزد—VI³ کزو—K, P² در خوشاب صد
 (ср. б., который доб. I⁶ که هر گوه‌ری را درم سی—K, VI, P⁵ گزیده هزار—L⁷ بدادی بها مردم پیشکار—VI بدادی بها مرد پرهیزگار—K; VI к б. 284); K
 K, VI, I¹¹ دگر شست پوشیده—L¹⁰ همه—IV⁹ همو کرد—I⁸ اسپ پانصد بزین
 ازان [وزان—VI] پس برو—K, VI¹⁴ خواندم—I, IV, T¹³ همتا—K, VI, C¹² دیما—C
 I, K, IV, I¹⁷ گردی—K, VI¹⁶ نبذ زو—IV نبودی—K, VI¹⁵ خواندم [خواندند—VI] آفرین
 فیلسوف و رد و—I, IV, C²⁰ همان—VI همه—I, K, IV, T¹⁹ وی—I¹⁸ کنداوری—VI
 همان—IV کزین—K که این—L²² فیلسوفان با موبدان—VI فیلسوفان و نامی ردان—K²¹
 K—²⁷ حجت—I, K, IV, VI, C²⁶ برکار(؟)—L²⁵ کار(؟)—K²⁴ چوب خشک—L, IV, C²³
 لب—I, IV, T—²⁹ اینست—K, VI²⁸ 297—306 не переведены. B—далее бб. بپوی—VI مجوی(؟)
 سپردم چنو—I, T³¹ داد—IV³⁰

- 270 بدان پاسـخـش¹ ای بد کم خرد² تو دعوی کنی هم⁵ تو باشی گوا
چو قیصر ز گرد بلا رخ بشست
هرآنکس که گیتی ببد نسپرد⁸
بداند که¹⁰ بهرام بسته میان
275 برومی سپاهی نشاید شکست
بدان رزم یزدان مرا یار بود
شنیدند¹⁵ ایرانیان آنج بود
مرا نیز چیزی که بایست کرد
ز خوبی و از مردمی کرده ام¹⁷
280 بگویند ترا²⁰ زادفرخ²¹ همین
گشسپ آنک بد نیز گنجور ما
که از گنج ما²⁴ بدره بد صد²⁵ هزار
نیاطوس را مهره دادم هزار
کجا سنگ هر مهره یی³⁰ بد هزار
- نگویم جزین نیز³ کاندر خورد⁴
چنین مرد بخرد⁶ ندارد روا
بمردی⁷ چو پرویز داماد جست
بمغز اندرون باشد او را خرد⁹
ابا او یکی گشته ایرانیان
نساید¹¹ روان ریگ با کوه دست¹²
سپاه جهان نزد¹³ من¹⁴ خوار بود
ترا نیز زیشان بماید شنود
بجای نیاطوس¹⁶ روز نبرد
بپاداش او¹⁸ روز بشمرده ام¹⁹
جهانرا بچشم جوانی مبین
همان موبد²² پای²³ دستور ما
که²⁶ دادم بدان رومیان یادگار²⁷
ز یاقوت سرخ²⁸ از در گوشوار²⁹
ز مثقال گنجی³¹ چو کردم شمار³²

بدان پاسخ آید—IV بدان پاسخ این آید ای کم خرد—I, T² بدین پاسخ این—K¹
چون این چیز—IV جز آنچیز—I, K³ که ای کم خرد
بسیرد—C دشمرد(?)—I⁸ بگیتی—VI, K⁷ دانا—K دانش—I, IV, VI, C⁶ و—I⁵
—VI, K¹⁰ بمغز اندرون دان که دارد خرد—VI, K⁹ بمغز اندرش هیچ باشد خرد—IV, I⁹
بدانکه که (без рифмы) با کوه و دشت—VI پالوده بست—IV¹² نشاید—IV, T¹¹ بدانکه که
I, K, IV, VI, T¹⁷ نیاطوش—IV, I, K¹⁶ شنودند—VI, I, K¹⁵ ما—IV¹⁴ پیش—IV, I, K, VI, T¹³
بتو—VI ابا—K²⁰ پزمرده ام(?)—K بشمرده ایم—VI, I¹⁹ آن—T, K¹⁸ کرده ایم—VI
هم از گنج ما—VI در گنج ما—K²⁴ و—C, K²³ و—VI, I²² و—C, K²¹ زادفرخ—L²¹
ز مثقال گنجی چو—L²⁹ هم از زر سرخ—VI²⁸ بابکار—VI²⁷ چو—IV, I²⁶ سه—P, I²⁵
I—³¹ مهر ازو—VI³⁰ همان زر سرخ و همان گوشوار—C, IV, I (ср. след. б.); کردم شمار
L—б. оп.; K, VI, P—доб.:³² جنگی(?)

همان جامه دیبای چینی هزار * ازو پنچ زربفت گوهرنگار
مر [که—VI] آن هر یکی را در صد هزار * بدادی بها مرد [بها کرد اشتاد—VI] پرهیزگار

پدید آمد اکنون ز نازارز ارز
گشاده به بیند² بداندیش راه³
شکفته همیشه گل کامگار
چو پالیز گردد⁴ ز مردم تهی
همه⁷ شاخ ناز و بهی بشکنند⁸
بپرچینش بر¹⁰ نیزه ها خار اوی
چه باغ و چه دشت و چه دریا چه¹³ راغ
دل و پشت ایرانیان نشکنی
خروش سواران و کین آختن¹⁶
باندیشه بد منه¹⁷ در میان
خردمند خواند ترا بی خرد
همه مردم ناسزای دهی
باندرز این کرد در نامه یاد²⁰
همی خویشتن را بکشتن²¹ دهد
بد اندیش با او کند کارزار
مرا خواندی دودل²³ و خویش کام²⁴
که²⁶ گفتار آموزگار تو بود
تو خود کی شناسی جفا از وفا²⁸

سواران پراگنده کردم¹ بمرز
چو از هر سوی باز خوانی سپاه
که ایران چو باغیست خرم بهار
255 پر از نرگس و ناز و سیب و بهی
سپرغم⁵ یکایک ز بن بر کنند⁶
سپاه و سلیحست دیوار⁹ اوی
اگر بفگنی¹¹ خیره¹² دیوار باغ
نگر تا تو دیوار او¹⁴ نفگنی
260 کزان پس بود غارت و تاختن¹⁵
زن و کودکی و بوم ایرانیان
چو سالی چنین بر تو بر بگذرد
من ایدون شنیدم کجا تو¹⁸ مهی
چنان دان که نوشین روان¹⁹ قباد
265 که هر کو سلیحش بدشمن دهد
که چون باز خواهد کش²² آید بکار
دگر آنک دادی ز قیصر پیام
سخنهای نه از²⁵ یادگار تو بود
وفا کردن او و از ما جفا²⁷

چو بخشش-Л-⁵ کردم-Л-(?)⁴ بد و نیک راه-VI-(?)³ نه بیند-Л-(?)² کرده-Л-¹
-Л-¹⁰ دیدار-К-⁹ بشکنند-IV-⁸ همان-К, P-⁷ کند-IV-⁶ سمومش-IV-⁴ سپردم-И-(?)³
و-VI-¹³ تیره-Л-(?)¹² برکنی-И-¹¹ بدیوار بر-IV-⁴ بهر جای بر-К, VI-⁶ بهر چینش بر
که جای-И, К, IV, VI-¹⁸ بود-Л-¹⁷ توختن-К, VI-¹⁶ سوختن-К, VI-¹⁵ دیوارها-IV-¹⁴
باندرز نامه درین [چنین-К, IV, VI, C-²⁰ کرد یاد-И, К, IV, VI, C-²⁰ و-И, IV, T-¹⁹ доб.
خویش نام-IV-²⁵ شادکام-Л-²⁴ ده دل-К, VI-²³ که-И, IV, C-²² بشیون-К, VI-²¹
وفا کردن-IV-²⁷ جفا کردن تو و از ما وفا-К-(?)²⁷ ز-IV-²⁶ سخنهای ما-VI-
وفا از جفا-VI-²⁸ جفارا وفا-Л-²⁸ جفا کردن او و از ما وفا-VI-²⁸ از ما و از وی جفا

- همان پر گزندان که نزد تو اند
همی داد خواهند تختت بباد 235
چو بودی خردمند نزدیک تو
بدادن نبود کسی را زیان
ایا پرور کم روز و⁶ اندک خرد
چنان دان که این⁸ گنج من⁹ پشت تست
هم آرایش پادشاهی بود 240
شود بی درم شاه بیدادگر
بمغشش نباشد ورا دستگاہ
[ار¹⁴ ایدونک از تو بدشمن رسد
[زیزدان¹⁶ پرستنده بیزارگشت
[چو¹⁸ بی گنج باشی نیاید¹⁹ سپاه 245
سگ آن به که خواهند نان بود
دگر آنک گفتی ز کار سپاه
ز بی دانشی این²² نیاید²³ پسند²⁴
چنین²⁶ است پاسخ که از²⁷ رنج من
ز بیگانگان شهرها بستدم²⁸ 250
بدان تا آرام بر تخت ناز
- که تیره¹ شبان اورمزد تو اند
بدان تا نباشی بگیتی² تو شاد
که روشن شدی³ جان تاریک تو
که گنجی⁴ رسیدی بارزانیان⁵
روانت ز اندیشه رامش⁷ برد
زمانه کنون پاک¹⁰ در مشقت تست
جهان بی درم در¹¹ تبهایی بود
تبی دست را نیست هوش و هنر¹²
بزرگان فسوسیش خوانند شاه¹³
همی بت بدست برهمن رسد¹⁵
ورا نام و آواز تو¹⁷ خوار گشت
ترا زبردستان نخوانند شاه
چو سیرش کنی دشمن جان بود
که در بومهاشان²⁰ نشاندیم²¹ براه²²
ندانی همی راه سود از²⁵ گزند
فراز آمد این نامور گنج من
همه دشمنانرا بهم بر زدم²⁹
نشینیم³⁰ بی رنج و گرم³¹ و گداز

¹ I, K, IV, 6 بابرازیان - Л ² گیتی - I ³ کند - K ⁴ ز گیتی - K ⁵ بتیره - IV ⁶ بر - I, K ⁷ کیفر - K, VI ⁸ آن - VI ⁹ ما - I, K, IV, VI, T ¹⁰ باد - K, VI ¹¹ آیین و فر - IV ¹² :доб. IV ¹³ :فر IV

جهاندار بی گنج پر غم بود * ورا تخت چون جای ماقم بود
فسوسی بخواند بزرگش نه شاه - P فسوسیش خوانند مردم [هر کس - C] نه شاه - IV, C ¹³
برو نام دادار بر - K, VI ¹⁷ ز تو آن - VI ¹⁶ 243-245 оп. 66-Л ¹⁵ ور - T گر - K, IV, VI ¹⁴
VI - I-б. оп. ²² بومها بر - T بوم بربر - Л ²⁰ نیابی - T نباشد - K, VI ¹⁹ تو - K, VI ¹⁸
ز - IV ز بیدانشیت آن نیامد [نیاید - C] پسند - I, C ²⁴ نیامد - K, VI, P ²³ آن
چنین پاسخ آرای - Л ²⁷ چنان - VI ²⁶ سود و - K, IV, VI ²⁵ بی دانشیت اینست نامد پسند
بی درد و رنج - VI ³¹ نشینند - K ³⁰ زدیم - I, IV, P ²⁹ بستدیم - I, IV, P ²⁸ کز

- جز^۱ از باژ و^۲ دینار هندوستان
 جز^۵ از باژ وز ساو^۶ هر کشوری 220
 جز از رسم و آیین نوروز^۸ و مهر^۹
 جز از جوشن و خود^{۱۰} و گوپال و تیغ
 جز از مشک و کافور و خز و سمور
 هراں کس که مارا بدی زیردست
 همی تاختندی بدرگاه ما 225
 ز هر در فراوان کشیدیم رنج
 دگر گنج^{۱۷} خضرا و گنج عروسی
 فراوان ز نامش^{۱۹} سخن راندیم
 چنین بیست و شش سال تا سی و هشت^{۲۱}
 همه مهتران خود^{۲۲} تن اسان بدند 230
 همان^{۲۴} چون شنیدم ز فرمان^{۲۵} تو
 نماند کس اندر جهان رامشی
 همی کرد خواهی جهان پر گزند
- جز^۳ از کشور روم و جادوستان^۴
 ز هر نامداری^۷ و هر مهتری
 از اسپان وز بنده خوب چهر
 ز ما این نبود کسی را دریغ
 سیاه^{۱۱} و سپید و ز کیمال^{۱۲} بور^{۱۳}
 چنین باژها^{۱۴} بر هیونان مست^{۱۵}
 نه پیمچید گردن کس^{۱۶} از راه ما
 بدان تا بیابان زین گونه گنج
 کجا داشتیم از پی روز بوس^{۱۸}
 سرانجام^{۲۰} بادآورش خواندیم
 بجز باآرزو چرخ بر ما نگشت
 بداندیشی یکسر هراسان بدند^{۲۳}
 جهانرا بد آمد^{۲۶} ز پیمان تو
 نماید^{۲۷} گزیدن بجز^{۲۸} خامشی^{۲۹}
 پر از درد کاری^{۳۰} و ناسودمند

۱ K—چو T—چه ۲ I, IV—و оп. ۳ I, T—چه ۴ Л—доб.:

جز از مصر و شام و دیار یمن * جز این شهرها تا بهمرز ختن
 ۹ K, VI—وز بُرز—Л ۸ مرزداری—VI ۷ هدیه و باژ—I, K, IV, VI, T—چه T—چو—K ۵
 K, VI—تور—Л ۱۳ و I—доб. ۱۲ کبود—I ۱۱ ترگ—K, VI—گرز—Л ۱۰ رسم نوروز و آیین مهر
 ز هند و ز سند و ز کیمال و تور—IV ز هر گونه هر جای کیمال [در بزم—VI] و سور—VI
 کس گردن—IV, P—کسی گردن—K, VI ۱۶ بر هیونان بیست—T ۱۵ بارها—I, K, IV, VI, T ۱۴
 گشادیم از—VI 227 стоит после б. 228; K, VI, P—بوق و کوس—Л ۱۸ در گنج—K, VI ۱۷
 جزین بیست و سه—Л ۲۱ بفرجام—I, K, IV, VI, T ۲۰ ز رامش (؟)—Л ۱۹ بهر روز فسوسی
 همه کهتران زو—K, VI ۲۲ کهتر امان (؟)—Л ۲۱ (سر. б. 214). سال یا سی و هشت (؟)
 کنون—T چنان—I, K, IV, VI ۲۴ شدند—K, IV, VI ۲۳ همه مهتران زان—IV [زان—VI]
 جز از—I, K, VI, T ۲۸ نیارد—IV ۲۷ جهانرا ندانم (؟)—Л ۲۶ شنیدیم فرمان—K, VI ۲۵
 درد و رنجی—VI ۳۰ K, VI—обратный порядок мисра. ۲۹ کس از—IV

ازیشان ترا دل پر آسایش¹ است
 ننگنجد ترا این سخن در خرد
 و لیکن من از بهر خود کامه را⁴
 همان در جهان یادگاری بود
 پس از ما هر آنکس که گفتار ما
 ز برطاسی وز چین سپه رانیدیم⁷
 ببردیم بر دشمنان⁹ تاختن
 چو دشمن ز گیتی پراگنده شد
 همه بوم شد نزد¹⁰ ما کارگر
 که ملاح گشت از کشیدن ستوه
 چو گنج درمها پراگنده شد
 ز یاقوت وز گوهر شاهوار
 چو دیهیم ما بیست و شش ساله گشت¹⁶
 درم را یکی میخ نو ساختم¹⁹
 بدان²² سال تا²³ باز جستم شمار
 پراگنده افگند²⁵ پنداوسی
 بهر بدره‌یی در ده و دو هزار

205

210

215

گناه مرا جای² پالایش است
 نه زین بد که گفتی کسی بر خورد³
 که هر خواند آن پهلوی نامه را
 خردمند را غم گساری بود
 بخوانند دانند⁵ بازار ما⁶
 سپهبد بهر جای بنشاندیم⁸
 نیارست کس گردن افراختن
 همه گنج ما یکسر آگنده شد
 ز دریا کشیدند چندان گهر¹¹
 مرا بود هامون و دریا و کوه¹²
 ز دینار نو بدره¹³ آگنده شد¹⁴
 همان آلت و جامه زرنگار¹⁵
 ز هر گوهری گنجها¹⁷ ماله گشت¹⁸
 سوی شادی و مهتری²⁰ آختم²¹
 چو شد باز دینار بر²⁴ صد هزار
 همه چرم²⁶ پنداوسی پارسی
 پراگنده دینار بد شاهوار²⁷

نه زین جان آن بدتنان بر خورد-³ I, T- نیز-² K, VI, C- آرایش-¹ I, K, IV, VI-
 نه زین جای من مرترا بر خورد-⁴ I, IV, IV- نه جان تو زین داستان بر خورد-³ K, VI-
 بخواند بداند به آزار ما-⁶ I- بخواند بداند ز-⁵ K- بدکامه را-⁴ T-
 پیش-¹⁰ I, K, VI, T- نبردند بر دیگران-⁹ K, VI- بنشاندیم-⁸ L- سخن راندم(؟)-⁷ L-
 همان-¹⁵ I, K, IV, VI, T- IV-¹⁴ 6. op. ز دینارها بدره-¹³ L- IV-¹² 6. op. IV-¹¹ 6. op.
 L-¹⁸ ز هر گوذه گنج ما-¹⁷ K, VI- بیست و سه سال شد-¹⁶ L- جامه و آلت کارزار
 K, فرخی-²⁰ I- ساختیم-¹⁹ IV, P- گنج ما بر گذشت-¹⁸ IV- ز هر گوذه گنج پر مال شد
 I, K, IV, VI, T- چون-²⁴ I, K, IV, VI, T- دران-²³ VI- آختم-²² IV- خرمی-²¹ I-
 K, VI-²⁶ واگنده-²⁵ I, IV, T- چو [دو-IV] صد بار دینار بد-²⁷ IV, VI, T- همان نیز-
 P-порядок бб.: 218, 217, 216, 215.

185	چو اندیشهٔ ایزدی داشتیم کنون من شنیدم که کردی رها ازین بد گنه‌کار ایزد ³ شدی چو مهتر شدی کار هشیار کن مبخشای ⁶ بر هرک رنجست زوی ⁷ بر ¹⁰ انکس کزو در جهان جز گزند دگر آنک از خواسته گفته‌ای ¹³ ز کس ما نجستیم جز باژوساو ز یزدان پذیرفتم آن تاج و تخت جهان آفرین داور داد و ¹⁶ راست نیم دژمنش ¹⁹ نیز در خواست او بجستیم خشنودی دادگر چو پرسد ز من کردگار جهان بپرسد که او ²³ از تو دانا ترست همین ²⁴ پرگناهان که پیش تواند ز من هرچ گویند زین پس همان ²⁵ همه بندهٔ سیم و زرنده و ²⁶ بس	سخنهای همی خوار ¹ بگذاشتیم ² مرآن را که بُد بتّر از اژدها بگفتار و کردارها بد ⁴ شدی ندانی تو داننده را ⁵ یار کن اگر ⁸ چند امید گنجست زوی ⁹ نه بینی مراورا چه کمتر ¹¹ ز بند ¹² خردمندی و رای ¹⁴ بنهفته‌ای هرانکس که او داشت با باژ تاو ¹⁵ فراوان کشیدم ازان رنج سخت همی ¹⁷ روزگاری ¹⁸ دگر گونه خواست فزونی نجوییم ²⁰ در کاست او ²¹ ز بخشش ندیدم بکوشش ²² گذر بگویم بدو آشکار و نهان بهر نیک و بد بر توانا ترست نه تیمار دار و نه خویش تواند شوند این گره بر تو بر بدگمان کسی را نباشند ²⁷ فریادرس
-----	--	--

کردار نادان — K, VI — 4 یزدان — K, VI — 3 نگذاشتیم (?) — I — 2 مرا این را همان — IV — 1
 I, VI — 8 رنجت ازوست — IV, T — 7 بیغشای (?) — IV — 6 دمیغشای (?) — 6 I, K, IV — 5 دانند
 سزاوار — VI — 12 بهتر — IV, T — 11 بهتر — I — 10 هر — IV, T — 10 گنجت ازوست — IV, T — 9 وگر — T —
 ازانکس — VI — 15 راه — K, VI — 14 و اما ما ذکر من ظلمنا للرعية... — B — 13 باشد بمند
 فإذا لم نطالمهم قط إلا — B — 14 و اما ما ذکر من ظلمنا للرعية... (метр нарушен); K, VI — 15
 بواجب الخراج، و ما طلمناهم بذلك إلا لیشتدّ ظهر ملکنا بالکنوز التي کمزناها. و هی
 K — 20 بدمنش — VI — 19 روزگار — IV, VI — 18 چنین — VI — 17 همین — K — 17 و — IV, T — 16
 همان — VI, C — 24 پیرسیدن او — K, VI — 23 بکوشش نباشد — IV — 22 و — B — 21 ل — 21 نجویم که
 کسی را نیاید، تو — I, K, IV, VI, T — 27 و — K, C — 26 با تو مهان — VI — 25

- نبرد شد مرا بهره جز درد و رنج¹ ترا گردد این تخت شاهی² و گنج³
 ز بخشایش و⁴ دین و پیوند و⁴ مهر نکردم دژم⁵ هیچ زان نامه چهر⁶
 بشیرین سپردم چو بر خواندم بر اوست با اختر تو بهم
 گر ایدونک خواهی که بینی بخواه 175
 برانم که بینی پیشیمان شوی دگر آنک⁹ گفتی ز زندان و بند
 چنین بود تا بود کار جهان اگر تو ندانی¹³ بموبد بگوی
 که هر کس که او دشمن ایزدست 180
 بزندان ما¹⁸ ویژه¹⁹ دیوان بدند چو مارا نبرد پیشه خون ریختن
 بدانرا بزندان همی داشتیم²² بسی گفت هر کس که آن²⁵ دشمنند²⁶
 ترا گردد این تخت شاهی² و گنج³ نکردم دژم⁵ هیچ زان نامه چهر⁶
 ز هر گونه اندیشه ها راندم ندانم کسی زان سخن پیش و کم
 اگر⁷ خود کنی پیش و کم را نگاه وزین کرده ها⁸ سوی درمان شوی
 گر¹⁰ آمد ز ما بر کسی بر گزند بزرگان و شاهان و رای¹¹ مهان¹²
 کند¹⁴ زین سخن مرترا¹⁵ تازه روی¹⁶ ورا در جهان زندگانی¹⁷ بدست
 که نیکان ازیشان غریوان بدند²⁰ بدان کار تنگ اندر آویختن²¹
 گزند کسان²³ خوارنگذاشتیم²⁴ ز تخم بدانند²⁷ و آهرمنند²⁸

شده [شود T]، IV، T— (без рифмы) I این لشکر و تاج— K، VI² رنج و درد— IV، T¹
 روز روشن چنین لاژورد: 179) б. 6. (ср. Л—доб. 6⁶ درم— IV، I⁵ و— K، VI⁴ روز روشن چنین لاژورد
 اگر تو ندانی بموبد بگوی * که بُد زین سخن مرترا آب روی
 B—бб. 174—176 далее бб. 174—176 переданы так: فلم أبطش بك مع كونك حقيقا بذلك
 переведены. 10 I، K، هر چه— VI⁹ دردها— VI، P— کارها— K⁸ که هم— VI مگر— IV، T⁷
 IV— 14 نداری (?)— K¹³ بزرگی و شادی بود در نهان— Л¹² رادو— P¹¹ که— IV، VI، T
 172. 6 к б. прим. 6. б. оп.، см. Л—б. 16¹⁶ مرترا زین سخن— IV مرترا زان سخن— K، VI¹⁵ دهد
 21 Л— 20 Л—б. оп.; B—не переведено. 19 K، VI— ذره— IV، I—او— I¹⁸ زنده مانی— IV، T¹⁷
 191. 6. оп. 23 Л— سخن را همی— (ср. 185) 24 K، IV— او— K²⁵ بگذاشتیم (?)— IV، VI— بگذاشتیم— L²⁴
 184—185 оп.; K، VI—бб. 184 و 185 стоят L—بهریمست— IV اهریمند— K²⁸ بدانست— IV²⁷
 после б. 192.

- مرا¹ نامه آمد ز هندوستان
 ز رای⁵ برین⁶ نزد ما نامه بود
 یکی تیغ⁷ هندی و پیل⁸ سپید
 ابا تیغ¹¹ دیبای زربفت پنج¹¹
 سوی تو یکی¹⁴ نامه بد¹⁵ بر پرند
 بخواندم یکی مرد هندی دیر
 چو آن نامه را او بمن بر¹⁹ بخواند
 بدان²¹ نامه در بد²² که شادان بزی
 که چون²⁵ ماه آذر بُد و²⁶ روز دی
 شده پادشاهی پدر²⁹ سی و هشت
 درخشان شود روزگار بهی
 مرا آن زمان این سخن بد³² درست
 من آگاه بودم که از بخت تو
- بدم² من بدان³ نیز همدستان⁴
 گهر بود و هر گونه‌یی جامه بود
 جزین⁹ هرچ بودم¹⁰ بگیتی امید
 ز هر گونه‌یی¹² اندرو برده رنج¹³
 نوشته چو من دیدم¹⁶ از¹⁷ خط هند
 سخن گوی و داننده¹⁸ و یادگیر
 پر از آب دیده همی سر فشاند²⁰
 که با تاج زر²³ خسروی را سزی²⁴
 جهانرا تو باشی²⁷ جهاندار²⁸ کی
 ستاره برین گونه خواهد گذشت
 که³⁰ تاج بزرگی³¹ بسر بر نهی
 ز دل مهربانی نبایست³³ شست
 ز کار³⁴ درخشیدن³⁵ تخت تو

و قد کنت اخبرت بما B—передает так: 4 بران—VI 3 شدم—VI 2 ترا—I, IV 1
 عالم—B 5. 159—172 переведены одной фразой. 6. 158, 172, 173 по B (в Л и B—следы другой редакции текста).
 K, P—پیلی 8 K, P—تاج 7 VI—گزین 6 IV—9 K, P—همان جامه و 12 IV—بود 11 I, K, IV, VI—بود مارا—I, K, IV, VI, C 10 Kزو—VI
 I, K, IV, VI, C—دیدم 16 I, K, IV, VI, C—سوی ما رسید آن خط—VI یکی نامه—IV 15 آن
 نامه رای [شاه—VI]—I, K, IV, VI, P—19 I, K, IV, VI, P—گوینده—I, T 18 این—T آن—K, IV, VI 17 من
 نوشته چنان بد—VI 22 بران—I 21 بدان آب دیده همی بر فشاند—K, IV, VI 20 هندی
 که تو شادی و خرمی را سزی—K, VI 24 که شادانی و—I, K, IV, VI, C 23 که با تاج ور—L
 VI—پادشاهی بر—K 29 و I, IV, C—دوب. 28 بشادی—K 27 بود—IV, VI, T 26 کجا—K 25
 I, K, VI, 33 شد—K, VI, T 32 تاج مهربی را—I, C 31 تو—I, K, IV, VI, T 30 پادشاهیت بر
 درخشندگی—K, VI 35 ز گاه و—C 34 بشایست—IV نشایست—T

بریدیم بندوی را دست و پای
 چو گسستم شد² در جهان ناپدید
 بفرمان ما ناگهان کشته شد
 دگر آذک گفتی تو⁵ از کار خویش
 بُد آن⁸ تا ز فرزند من⁹ کار بد
 بزندان نبد¹⁰ بر شما تنگ و بند
 بدان روزتان خوار نگذاشتم
 بر آیین شاهان پیشین بدیم¹³
 ز نغچه‌یر وز گوی و رامشگران
 شمارا بچیزی نبودنی باز
 یکی کاخ بُد کرده زندانش نام¹⁶
 همان نیز گفتار اخترشناس
 که از تو بد آید بدین سان که هست¹⁹
 وزان پس نهادیم مهری بروی
 چو شاهیم شد²² سال بر سی و شش
 تو داری پیماد²³ این سخن بی گمان

کجا¹ کرد بر شاه تاریک جای
 ز گیتی یکی گوشه‌یی بر گزید
 سر و رای³ خون‌خوارگان گشته شد⁴
 ازان تنگ زندان⁶ و بازار⁷ خویش
 نیاید کزان بر سرش بد رسد
 همان زخم¹¹ خواری و بیم گزند
 همه¹² گنج پیشی شما داشتم
 نه بی‌کار و بر دیگر آیین بدیم¹⁴
 ز کاری که اندر¹⁵ خور مهتران
 ز دینار وز گوهر و یوز و باز
 همی زیستنی¹⁷ اندرو شادکام¹⁸
 که مارا همی از تو دادی هراس
 نینداختم²⁰ اخترت را ز دست
 بشیرین سپردیم زان گفت و گوی²¹
 میان چنان روزگاران خوش
 اگر چند بگذشت بر ما زمان

سربخت P- سر و پای K, VI- سر و روی L-³ بد K-² که او- I, K, IV, VI, T-¹
 -کما ذکر- و هما اللذان لا یخفی غناؤهما، و ما ثبت لهما من الحقوق حیث B-⁴ доб.:
 جعلاً أرواحهما وقایة لنا، و خاضا غمرات المهالك دوننا. فلم نبال بذلك حتی أهلكناهما
 آزار- K, IV, VI-⁷ حبسک و إخوتک B-⁶ گفته بد- L-⁵ طلبا للشفی و الانتقام
 همان K-¹² نیز I, K, IV, VI, T-¹¹ بود (9) K-¹⁰ ما- I, K, IV, VI, C-⁹ ازان K, VI-⁸
 بددر- IV-¹⁵ برین کار بر دیگر آیین بودیم L-¹⁴ پیشی رویم L-¹³ همی- C
 (перевод б. 152 стоит в Б после перевода б. 146, затем приблизительно переданы бб. 147—151, с деталями имеющегося выше описания места заключения Шируйе). B-¹⁸ -далее бб. 153—157 не переведены. I, K, IV, C-¹⁷ زیستید VI-¹⁷ زیستند
 K-²⁰ I-²⁰ بینداختیم B-¹⁹ -перевод этого б. соединен с переводом бб. 145—146.
 به [Z-K] شاهی چو شد- I, K, IV, VI, C-²² Cr. далее б. 173. IV-²¹ بینداختیم نه انداختیم
 دادی پیماد- K, IV, VI-²³

- 125 بیمار¹ کنون پاسخ این همه
پس از مرگ من³ یادگاری بود
چو پیدا کنم بر تو اندوه⁵ رنج
نخستین که گفتمی ز هرمنز سخن
ز گفتار بدگوی مارا⁸ پدر
از اندیشه او چو آگه شدیم¹⁰
همان¹¹ راه جستیم و بگریختیم
از اندیشه او گناهیم نبود
130 شنیدم که بر شاه من بد رسید
گناه کار بهرام خود¹⁵ با سپاه
ازو نیز¹⁸ بگریختم روز جنگ
ازان پس دگرپاره باز آمدم
135 نه پرخاش بهرام یکباره بود²⁰
بفرمان یزدان نیکی فزای
چو ایران و توران²² با آرام²³ گشت
چو از جنگ چوبینه²⁶ پرداختیم²⁷
چو²⁹ بندوی و گسته خالان بدند
140 فدا³⁰ کرده³¹ جانرا همی³² پیش من
چو خون پدر بود و درد جگر

راست گاری—C, IV⁴ تا—VI, C—ما³ I, C—بگویی پیش—C, IV, K, I² بگویم—VI¹
—VI, K, بونی سست و ان روزگار—I⁷ هست—Л⁶ اندوه—C, IV⁵ راست باری(?)—VI
بپاشفت—I⁹ برما—I, K, IV, VI, T—⁸ پی سست آن روزگاری—IV ازان پییده روزگار
—I-6. on.¹⁴ از—K, IV, VI—¹³ در—K, VI—¹² همی—I, K, IV, VI, T—¹¹ شدم—K, C—¹⁰
مراورا—IV¹⁹ ازو من چو—Л¹⁸ ما—I, IV, VI, T—¹⁷ بر—I, K, VI, T—¹⁶ بد—Л¹⁵
بمارام—I²³ زیران—I, IV, VI—²² جهانزیده بر—Л²¹ بجنگ اندرون آهنین پاره بود—VI²⁰
ساختیم(?)—I²⁸ پرداختیم—C, I—²⁷ بهرام—K, VI—²⁶ پدرام—IV²⁵ کام—K, IV, T—²⁴
—I, K, IV, VI, T—³³ همه—Л, K—³² کرد—I³¹ فدی—I³⁰ که—K, VI—²⁹ ساختیم—C
بد—I³⁴ مهربان

- 110 سخن هرچ بشنمیدی اکنون¹ بگوی
گشادند گویا زبان این دو مرد
پیمامش² مرا کمتر از آبجوی³
بر آورد پیچان یکی باد سرد⁴

۲

- بدان نامور گفت پاسخ شنو
بگویش که زشت⁵ کسانرا مجوی
سخن هرچ گفتی نه گفتار تست
مگو⁹ آنچه¹⁰ بدخواه تو بشنود
بدان گاه¹² چندان نداری خرد
بگفتار بی بر چو نیرو¹⁵ کنی
کسی کو گنه کار خواند¹⁸ ترا
نماید که یابد بر تو نشست
میندیش زمین پس برین سان²¹ پیام
بیزدان مرا کار پیراستست
بدین جست²³ عیبهای²⁴ دروغ
یکایک بمر سوی سالار نو
جز آنرا⁶ که بر تابی از ننگ⁷ روی
مماناد گویا زبانست درست⁸
ز گفتار¹¹ بیپوده شادان شود
که مغزت بدانش خرد¹³ پرورد¹⁴
روان و خردرا پیر¹⁶ آهو¹⁷ کنی
ازان پس جهاندار خواند¹⁸ ترا
بگیرد¹⁹ کم و بیش چیزی²⁰ بدست
که دشمن شود بر تو بر شادکام
نهاده بران²² گیتی ام خواستست
بنزد بزرگان نگیری²⁵ فروغ

سخن هر چه فرزند او یاد کرد—K, IV, T⁴ آب روی—Л³ نباشد—Л² آنجا—IV¹
K, VI—доб.:

جهاندار [چو آزاد—VI] بشنید گفتارشان * به پیچید ازان نامور سرکشان
IV, T—доб.:

جهاندار بشنید گفتار مرد * بر آورد پیچان یکی باد سرد
عیب—I, K, IV, VI, T⁷ جز آنگه—K, IV, VI, T⁶ آنگه—I⁵ عیب—I, K, IV, VI, T⁵
T—مگوی—I, K, IV, VI⁹ 115—126 не переведены. B—66. گویای این تن درست—I, IV, P⁸
I, K, VI¹³ ندانی که—VI بداند که—I, K, IV, T¹² بگفتار—I, IV¹¹ آنی—I, IV, P¹⁰ بگو(؟)
خواهد—I, IV¹⁸ آهو—IV¹⁷ بی—Л, I¹⁶ نیکو—IV¹⁵ بشنود—K¹⁴ سخن—VI, T¹³
I, K, IV²² بدانسان—VI²¹ کاری—I, K, IV, VI, T²⁰ نگیرد—I, K, T¹⁹ داند—K, VI¹⁸
نگیرد(؟)—IV²⁵ عیبهـا و—VI²⁴ گفتنی—I گفتن و—Л, IV²³ بدان—VI, T²²

- بدین¹ گونه تا² شادورد مهین³ 95
 بپویند اشتاد⁵ و آن بر گرفت
 جهاندار از اشتاد⁶ بر گاشت روی
 بهی را نهادند بر شادورد
 پر اندیشه شد نامدار از بهی
 همانگه سوی آسمان کرد روی
 که بر گیرد آنرا که تو افگنی¹⁰ 100
 چو از دوده ام¹¹ بخت روشن بگشت
 باشتاد گفت آنچ داری پیام
 وزان بدسگالان که¹⁵ بی دانشند
 همان زان سپاه پراگندگان¹⁸ 105
 بخواهد شدن بخت زین²⁰ دودمان
 سوی ناسزایان شود تاج و تخت
 نماند بزرگی بفرزند من²⁴
 همه دوستان²⁶ ویژه دشمن²⁷ شوند
 نهان آشکارا بکرد این بهی
- همی گشت تا شد بروی زمین⁴
 بمالیدش از خاک و بر سر گرفت
 بدان تا ندید⁷ از⁸ بهی رنگ و بوی
 همی بود بر پای پیش این دو مرد
 ندید اندرو⁹ هیچ فال بهی
 چنین گفت کای داور راست گوی
 که پیوندد آنرا که تو بشکنی
 غم آورد چون روشنایی¹² گشت¹³
 ازان بی منش کودک زشت کام¹⁴
 ز بی دانشی ویژه بی¹⁶ رامش اند¹⁷
 پر اندیشه و تیره دل بندگان¹⁹
 نماند درین²¹ تخمه کس شادمان²²
 تبه گردد این خسروانی درخت²³
 نه بر دوده²⁵ و خویش و پیوند من²⁴
 بدین²⁸ دودم²⁹ بدگوی و بدتن شوند
 که بی تو³⁰ شود تخت شاهی تهی³¹

آسفاد—B⁵ زمی—I, IV, T⁴ مهی—I, IV, T³ بر—IV از—I, T² برین—I, K, VI¹
 بگفتنی—I, K, IV, VI, T¹⁰ از بهی—K, VI⁹ آن—K⁸ بدید—K, VI⁷ استاد—K, IV, VI⁶
 زشت نام—I, K, IV, VI, T¹⁴ IV—б. оп.¹³ روز شادی—I, K, VI, T¹² دوده—I, T¹¹
 همان از گنه کار بد—K, VI همان [هم از—IV] راز معجب گنه کردگان—I, IV¹⁸ б. оп.
 بداندیش و بدگو—VI بداندیش و تیره روان کردگان—K بردگان—I, IV¹⁹ بندگان
 پراگندگان—K, VI—доб.:
 سرافراز گردد کسی کو کهست * پر از غم شود جان آنکو کهست
 ایمن—K²⁷ دشمنان—K²⁶ در تخمه—I, IV, C²⁵ ما—I, K, IV, VI, T²⁴ 19. прим.
 بن—I³¹ K, IV, VI, T³⁰ گونه—K, IV, VI²⁹ وزین—IV برین—I, VI, T²⁸
 شاهنشاهی—VI, T

بر شاه شد دست کرده بکش
بدو گفت شاهها انوشه بدی
چو اشتداد و² خرد برزین بشاه³
بغندید خسرو باواز گفت
80 گرو شهریارست پس من کیم
که از من همی بار بایدت خواست
بیامد گلینوش نزد¹⁰ گوان
کنون دست کرده بکش در شوید
دو مرد خردمند و¹² پاکپزه گوی
85 چو دیدند بردند پیشش نماز
جهاندار بر شادورد¹⁶ بزرگ
همان¹⁸ زژ و گوهر برو بافته
نهالیش¹⁹ در زیر دیبای زرد
بهی تناور²¹ گرفته²² بدست
90 چو دید آن دو مرد گرانمایه را²⁴
ازان خفتگی خویشتن کرد راست
بمالین²⁷ نهاد آن گرامی بهی
بهی زان دو بالشی به نرمی²⁸ بگشت²⁹

چنان چون بماید پرستارفش¹
مبادا دل تو نژند از بدی
پیام آوریدند ز آن بارگاه
که این رای تو⁴ با خرد نیست⁵ جفت
درین⁶ تنک زندان ز بهر چیم⁷
اگر کژ گویی⁸ اگر⁹ راه راست
بگفت این سخن گفتن پهلوان¹¹
بگویی و گفتار او بشنوید
بدستار¹³ چینی بپوشید¹⁴ روی¹⁵
بمودند هر دو زمانی دراز
نوشته¹⁷ همه پیکرش میس و گرگ
سراسر یک اندر دگر تافته
پس پشت او مسند²⁰ لاژورد
دژم خفته²³ بر جایگاه نشست
بدانایی اندر سرمایهر²⁵
جهان آفریننده را²⁶ یار خواست
بدان تا بپرسد ز هر دو رهی
بی آزار گردان ز مرقد³⁰ گذشت

¹ I, K, ⁴ ز شاه — I, IV, T ³ اسغاذ — B, IV, I, IV, VI, T ² بود مرد داننده فش — VI ⁵ که گفتار تو — IV, VI, T ⁶ بدین — I, K, IV, VI, T ⁷ چه ام — VI, P ⁸ و گر — I ⁹ پیوسته — IV ¹⁰ پیوسته — K, VI ¹¹ خسروان — I, P ¹² بپیش — K, VI ¹³ بدیبای — K, VI ¹⁴ و — I, K, IV, VI, T ¹⁵ بپشتند — B, IV, I, IV, VI, T ¹⁶ شادورد — I ¹⁷ بسات — B, IV, I, IV, VI, T ¹⁸ نهشته — K ¹⁹ نهشته — I, IV, VI, T ²⁰ مسندی — I, T ²¹ وساده — B, IV, VI, C ²² بهی نغز بویا — VI ²³ گشته — IV ²⁴ گران سایه را — K, VI, P ²⁵ بدانایی — K, VI ²⁶ جهان آفرین را نهان — I, K, IV, VI, T ²⁷ بمالشی — I, IV ²⁸ بالشی — I, VI ²⁹ بگشت — VI ³⁰ مرقد — I, K, IV, VI, C ³⁰ بهی را چو بنهاد ازانجا بگشت — VI ³⁰ ز نرمی

- 60 بایران و توران¹ و روم² آگهیست
 تو این³ جوشن و خود و گبر و کمان⁴
 گلینوش گفت ای جهانزاده مرد
 که تیمار بر دی ز نازک تنم
 برین⁵ مهر بر⁶ آفرین خوانمست
 نباشد⁷ بجز⁸ خوب گفتار تو
 بکاری کجا آمدستی بگوی
 چنین داد پاسخ که فرخ قباد
 اگر باز خواهی بگویم⁹ همه
 گلینوش گفت ای گرانمایه مرد
 و لیکن مرا شاه ایران قباد
 که همداستانی مکن روز و شب
 مگر آنک گفتار او بشنوی
 چنین گفت اشتاد کای¹⁰ شادکام¹¹
 پیامیست¹² کان تیغ بار¹³ آورد
 تو اکنون ز خسرو برین¹⁴ بار خواه
 گلینوش بشنید و بر پای جست
- 65
 70
 75

گرز و کمان—K, IV, VI, P—گرز گوان—I⁴ ترا—K, VI³ کنون—K² نیران—I, IV, P¹
 IV—6. оп.⁵ ازین—K, VI⁶ مژدها—VT⁷ IV—6. оп.⁸ میادا—IV⁹ I, K, IV, VI, C—
 K, VI¹⁴ سخنها همه—K, VI¹³ باد از جهان یار تو—I, IV, T¹² جهاندار—K, VI¹¹ جز از
 VI—доб.:

بسی پند و اندرزها یاد کرد * کجا هر چه او کرد بر داد کرد
 J, VI¹⁸ بسی پند و اندرزها یاد کرد—K, VI¹⁷ چنین—I, K, IV, VI, T—¹⁶ بجویم—K¹⁵
 ان شیرویه آمرنی آلا ممکن احدا یکلم برویز لا—B²⁰ گشایند—P—گشایی—J¹⁹ در—P
 K, VI—²³ قال اسفاذ—B—اشتا که ای—I, IV, C—²² باشد—K, VI—²¹ بها لا یغفی علی
 بدین—I, K, VI, T—²⁷ یار(?)—VI—²⁶ پیامست—I, K, IV—²⁵ ایدر—VI—²⁴ ذیک نام
 بتن بر بستم—I, K, IV, VI, T—²⁹ بجویم پیغام شاه—K, IV, VI, C—

40 ز یزدان شناس انج¹ آمدت پیش
بدان² بد که کردی³ بهانه منم
بیزدان که از من نمد⁴ این گناه
کنون پوزش این همه باز جوی
ز هر بد⁵ که کردی بیزدان گرای
45 مگر مرترا او بود دستگیر
دگر آنک فرزند بودت دو هشت
بدر بر کسی¹¹ ایمن از تو نغفت
چو بشنید پیغام او¹² این دو¹³ مرد
برین¹⁶ گونه تا کشور طیسفون
50 نشسته بدر بر گلینوش¹⁷ بود
همه لشکرش یکسر آراسته
ابا جوشن و خود²⁰ بسته میان
بیچنگ اندرون گرز پولاد داشت
چو خراد برزین و اشتاگشسپ
55 گلینوش بر پای جست آن زمان
بجایی که بایست بنشاندشان
سخن گوی خراد برزین نخست
گلینوش را گفت فرخ قباد

نمود - I, K, IV, VI, T - ⁴ کزین بد - I, IV, T - ³ بران - VI - ² اینک - I, K, IV, VI - ¹
⁸ I, K, IV, VI, T - ⁷ ز بدها - I, K, IV, VI, T - ⁶ کار شاه - IV ناز و گاه - K - ⁵ نمودم (?) - L -
¹¹ I - ¹⁰ Ср. б. 39, прим., ср. C. ⁹ رنجهای - L - ⁸ که اویست
¹⁴ L - доб. و ¹³ IV - ¹² شاه - L - ¹¹ بدین سرکشی
¹⁶ K, IV, T - ¹⁵ I - ¹⁴ همه تیغهارا به پیراسته - K, VI - ¹³ I - ¹² و - ¹¹ K, VI - ¹⁰ I - ⁹ K, IV, T - ⁸ K, IV, T -
²² IV - б. оп. ²¹ I, K, IV, T - ²⁰ L - доб. و ¹⁹ I, K, IV, T - ¹⁸ I - ¹⁷ K, IV, T - ¹⁶ K, IV, T -
²⁴ K, IV, VI, C - ²³ L - б. оп. ²² I, K, IV, T - ²¹ I, K, IV, T - ²⁰ L - доб. و ¹⁹ I, K, IV, T - ¹⁸ I - ¹⁷ K, IV, T - ¹⁶ K, IV, T -
²⁴ K, IV, VI, C - ²³ L - б. оп. ²² I, K, IV, T - ²¹ I, K, IV, T - ²⁰ L - доб. و ¹⁹ I, K, IV, T - ¹⁸ I - ¹⁷ K, IV, T - ¹⁶ K, IV, T -
²⁴ K, IV, VI, C - ²³ L - б. оп. ²² I, K, IV, T - ²¹ I, K, IV, T - ²⁰ L - доб. و ¹⁹ I, K, IV, T - ¹⁸ I - ¹⁷ K, IV, T - ¹⁶ K, IV, T -

- 25 پیامی رسانید نزد¹ پدر
 بگویدی که مارا نبرد این گناه
 که³ بادافره ایزدی یافتی
 یکی آنک ناپاک⁴ خون پدر
 نباشد⁸ همان⁹ نیز همداستان
 دگر آنک گیتی پر از گنج تست
 نبود بدین¹² نیز همداستان
 سدیگر که چندان دلیر و سوار¹³
 نبودند¹⁶ شادان ز فرزند¹⁷ خویش
 یکی سوی چین بد¹⁹ یکی²⁰ سوی روم
 دگر آنک قیصر بجای تو کرد
 سپه داد و دختر ترا داد نیز
 همی خواست دار مسیح بر روم
 بگنج تو از دار عیسی چه سود²⁷
 ز بیچارگان خواسته بستدی
- 30
 35
- سخن یاد گیری همه² در بدر
 نه ایرانیانرا بد این دستگاه
 چو از نیکوی روی بر تافتی
 نریزد⁵ ز⁶ تن⁷ پاک زاده پسر
 که پیشش¹⁰ کسی گوید این¹¹ داستان
 رسیده بهر کشوری رنج تست
 پر از درد کردی دل راستان
 که بود اندر¹⁴ ایران همه نامدار¹⁵
 ز بوم و در و پاک پیوند خویش¹⁸
 پراکنده گشته بهر²¹ مرز و بوم
 ز هر گونه از تو چه تیمار²² خورد
 همان گنج و²³ با²⁴ گنج بسیار چیز
 بدان²⁵ تا شود خرم آباد بوم²⁶
 که قیصر بخوبی همی شاد بود²⁸
 ز نفرین بروی تو آمد بدی²⁹

VI- پیامی ز من نزد فرخ- IV پیامی بهر نزد فرخ- K پیامی بری نزد فرخ- I, T-
 بریزد- Л-⁵ بی باک- VI ناپاک- IV-⁴ تو- VI-³ یاد گیر از من- VI-² پیامی بهر پیش
 گویدی- Л-¹¹ پیش- Л, K, VI-¹⁰ بران- K, IV-⁹ نبودی- Л-⁸ همی- IV-⁷ ز- Л-⁶
 K, VI, C-¹⁴ دگر آنک چندان دلیر و سپاه- Л-¹³ بران- IV-¹² برین- K, VI-¹¹ بدان- I-
 ...إساءة تک- Б-¹⁸ بفرزند- K, VI-¹⁷ بمودند(?) - VI, C-¹⁶ بدین پیشگاه- Л-¹⁵ بودند از
 K, VI-²⁰ شد- K, VI, T-¹⁹ الی جمیع آجنادک بتفریقک بینهم و بین أولادهم و إخوتهم
 K, VI-²³ بسی او بجای تو- K, VI-²² ز هر گونه از تو تیمار- I, IV, C-²¹ ز هر- Л-²⁰ دگر
 Л-²⁷ شود تازه آن مرز و بوم- I, K, IV, VI, T-²⁶ بدل(?) - VI-²⁵ در- VI-²⁴ و- IV-
 و منها: Б-б. не переведен; Б-доб.:²⁹ ندادی تو از بهر ننگ و نبرد- Л-²⁸ کرد(?)
 [أفعالک الذمیمة] أنه کان لک ستة عشر ابنا فحبستهم أجمعین فشدت و ذاقهم و ضیقت
 P-доб. (ср. бб. 46-47): خناقهم فکانو معذبین فی یدک لیلا و نهارا یشکونک سرا و چهارا
 دگر آنکه فرزند بودت دو هشت * شب و روز ایشان بزدان گذشت
 بدین سرکشی از تو ایمن زلفت * ز بیم تو بگذاشتندی زلفت

ز ناخوب کاری که او راندست¹ برین گونه کاری بپیش آمدست²
 بیزدان کند پوزشی او³ از گناه گراینده گردد⁴ بآیین و راه⁵
 بپردازم آنگه بکار جهان بکوشم بداد⁶ آشکار و نهان
 بجای نکو کار نیکی کنیم⁷ دل مرد درویش را نشکنیم⁸
 دو تن بایدم راد و نیکوسخن کجا یاد دارند کار کهن
 بدان انجمن گفت کاین کار کیست ز ایرانیان پاک و بیدار⁹ کیست
 نمودند گردان سراسر بچشم دو استاد را گر نگیرند خشم
 بدانست شیروی¹⁰ کایرانیان کرا بر گزینند¹¹ پاک از میان
 چو اشتاد¹² و¹³ خراد¹⁴ برزین پیر دو دانا و گوینده¹⁵ و یادگیر¹⁶
 بدیشان¹⁷ چنین گفت کای بخردان جهانان دیده و کارکرده¹⁸ ردان
 مدارید کار جهانرا برنج که¹⁹ از رنج یابید سرافراز گنج²⁰
 دو داننده بی کام²¹ بر خاستند پر²² از آب مژگان بیماراستند
 چو خراد برزین و اشتاگشسپ بفرمان نشستند هر دو²³ بر اسپی
 بدیشان²⁴ چنین گفت کز دل کنون بایاد گرفتن ره طیسفون²⁵

— I, IV, 3 بید در جهان نام او ماندست — I, K, IV, VI, C, 2 او را بدست — I, K, IV, 1
 پوزشی K, VI, T—доб.: 5 باشد — K, 4

چو او رام گردد بگفتار من * بی آزار گردد دل آزار من [هم از کار من — VI]
 شیرویه — VI استاد — K¹⁰ هشیار — VI⁹ کنیم — I, VI, T⁸ نشکنیم — I, VI, T⁷ همی — K⁶
 — I, T, 15 I, K, IV, VI, T—گزیدند: 11 و — L, 14 و — L, 13 آسفاز کشسب — B¹² گزیدند: 11
 — I, 17 دو داناى گوینده یادگیر — IV دو داناى داننده یادگیر — K, VI¹⁶ داناى گوینده
 — K, VI, C—доб.: 20 گر — K¹⁹ کار دیده — I¹⁸ بایشان

برنج اندرست ای خردمند گنج * نیاید کسی گنج بی درد و رنج [C—б. оп.]
 شمارا بایاد شدن پیش شاه * مگر کز شما شاه آید براه
 بگویم پیشش چو بایاد سخن * چه از نو چه از داستان کهن
 — K, VI—доб.: 25 بایشان — I²⁴ نشستند هر دو بفرمان — K, VI²³ رخ — IV²² ناکام — VI²¹
 بخراد گفتا نگر نغنوی * بویژه که دستور خسرو قوی

پادشاهی^۱ شیرویه

۱

چو شیروی بنشست بر تخت ناز
برفتند گوینده^۲ ایرانیان
همی^۳ گفت هر یک بمانگ بلند
چنان^۴ هم^۵ که یزدان ترا داد تاج
بماناد گیتی بفرزند تو
چنین داد پاسخ بدیشان قباد
نباشیم تا جاودان بدکنش
جهانرا بداریم با ایمنی
ز بایسته^{۱۴} کار پیشی^{۱۵} مرا^{۱۶}
پیمای فرستم بنزد^{۱۹} پدر
۵
۱۰

بسر بر نهاد آن کیمی تاج آز^۱
برو خواندند آفرین کیان
که ای پره‌نر خسرو ارجمند^۴
نشستی^۷ بآرام بر تخت عاج
چنین هم بخویشان و پیوند^۸ تو
که همواره پیروز باشی و^۹ شاد
چه^{۱۰} نیکو بود داد با^{۱۱} خوش منش^{۱۲}
ببریم^{۱۳} کردار آهرمندی
که^{۱۷} افزون بود فر و خویشی مرا^{۱۸}
بگویم^{۲۰} بدو این سخن در بدر

چنین I-^۵ I, IV-6. on. ^۴ K, VI, T- چنین ^۳ I, IV, T- بپیوند ^۲ VI- پوینده ^۱ K, VI- باز ^۱ K, VI- [ابر- VI] K, VI- بخویش و ^۸ I, IV, T- نشستن ^۷ J, K, VI- دان ^۶ K, VI- بود شاه نیکومنش ^{۱۲} K, VI- بود شاه را ^{۱۱} IV- که ^{۱۰} VI- و ^۹ I- on. خویش و پیوند ^{۱۳} IV- K, VI, ز بایسته کاری که پیشی مرا ^{۱۶} I- پیشین ^{۱۵} IV- بر ^{۱۴} IV- نجویم ^{۱۳} IV- کند مره و ^{۱۸} I- دین مرا ^{۱۷} VI- چه ^{۱۷} VI- ز بایسته آیین پیشین ما ^{۱۶} T- IV- فرستم نزد ^{۱۹} IV, VI- کند فرۀ دین ما ^{۲۰} VI- کند فرۀ دین مرا ^{۱۸} IV- دین ما که گوید

4075 بگو¹ تا سوی طیسفونش برنند
 [بباشد بآرام ما روز چنند³
 برو بر موکل کنند⁵ استوار
 چو گردنده گردون بسر بر بگشت⁷
 کجا ماه آذر بدی⁹ روز دی
 4080 قباد آمد و تاج بر سر نهاد
 ز ایران برو کرد بیعت سپاه
 نمد پادشاهیش¹³ جز¹⁴ هفت¹⁵ ماه
 چنین است رسم سرای جفا
 بدان² خانه رهنمونش برنند
 نباید نماید کس اورا گزند⁴
 گلینوش را با سواری⁶ هزار
 شد آن شاه را⁸ سال بر سی و هشت
 گه آتش¹⁰ و مرغ بریان و می
 بآرام بر تخت بنشست¹¹ شاد
 درم داد یکساله از گنج¹² شاه
 تو خواهیش ناچیز خوان خواه شاه
 نباید کزو چشم داری وفا¹⁶

نماید بایوان ما در پسند(؟) IV-مار و سپند I-³ بدر IV, I-² یکی K-¹
 با یار I-⁶ کنید I, IV, VI-⁵ π-б. оп. نماید که دارد کس اورا نزنند K, IV, VI, C-⁴
 بدو I, K, IV, VI, T-⁹ ...من ملکه B-از شاهیش K, T-⁸ برگشت VI, P-⁷ مردی
 I, K, VI, P-¹² از گنج یک ساله I, VI, P-¹³ بنشست بر تخت K, IV, VI, C-¹¹ آذر IV-¹⁰
 I, K, VI, P-¹⁶ هشت I-¹⁵ بر VI-¹⁴ زندگانییش IV, VI, T-
 جوانمردی از کارها پیشه کن * همه نیکویی را در [نیکوی اندر-P] اندیشه کن
 [VI-б. оп.]

چو گویی کزو من رسیدم بکام * نگه کن که آن کام بندست و دام
 ز بد تا توانی سگالش مکن * ازین مرد داننده بشنو سخن
 چو گفتار و کردار نیکو کنی * بکیتی [به نیکی-K] روانرا بی آهو کنی

چنین گفت شیروی با باغبان
 4035 نگوویی هم اکنون ببرم¹ سرت
 بدو گفت شاه با باغبان اندرست
 بمالا چو سرو² و³ برخ چون بهار
 سراسر همه باغ زو روشنست
 فرو هشته از شاخ زرین سپر
 4040 برید این چنین شاخ⁸ گوهر ازوی⁹
 ز بازار نان آور و¹¹ نان خورش
 بدانست شیروی کو¹⁴ خسروست
 ز درگاه رفتند سیصد¹⁵ سوار
 چو خسرو ز دور آن سپهرا بدید
 4045 چو روی شهنشاه دید آن سپاه
 یکایک بر زادفرخ شدند
 که ما بندگانییم و او خسروست
 نیارد برو زد کسی²⁰ باد سپرد
 بشد زادفرخ بنزدیک شاه
 4050 چو نزدیک او رفت²¹ تنها بیود
 بدو گفت اگر شاه بام دهد
 بیایم بگویم سخن هرچ هست

که گر زین خداوند گوهرنشان
 همانرا که او باشد از گوهرت
 زره پوش مردی کمانی بدست
 بهر چیز مانند⁴ شهریار⁴
 چو خورشید تابنده در جوشنست
 یکی بنده در⁵ پیش⁶ او با کمر⁷
 مرا داد و گفتا کزاید¹⁰ بپوی
 هم اکنون¹² برفتم چو باد از برش¹³
 که دیدار او در زمانه نوست
 چو باد دمان تا لب جویبار
 بیژمرد و شمشیر کین بر کشید
 همه باز گشتند گریان ز راه
 بسی¹⁶ هر کسی داستانی¹⁷ زدند
 بدان¹⁸ شاه روز بد اکنون نوست¹⁹
 چه در باغ باشد چه اندر نبرد
 ز درگاه او برد چندی سپاه
 فراوان سخن گفت و خسرو²² شنود
 برین کرده ها²³ زینهارم دهد
 و گر نه بپویم²⁴ بسوی نشست

کانه - 5⁴ و - 3³ ل - 3³ ببالای سرو - 2² I, K, IV, VI, C - ببرم هم اکنون - 1¹ I, K, C
 و تحت رکنه سیف: B - 7⁷ بند⁷ پیش - 6⁶ K, VI - بر - 5⁵ I, T - أنت بالشماثل و الشكل
 نان آر با - 11¹¹ K, VI - که ای در - 10¹⁰ K - بروی (?) - 9⁹ I - قیمتی - 8⁸ VI - (ср. выше, б. 4004).
 12¹² IV - هماندم 13¹³ IV - доб. (метр нарушен):

بر نمانوا آمدم دادم بدوی * سر آمد مرا این همه گفت و گوی
 داستانهما - 17¹⁷ I, K, IV, VI, T - همی - 16¹⁶ I, C - ثلاثه - 15¹⁵ C - کان - 14¹⁴ I, K, IV, VI, T
 نیارد زدن کس - 20²⁰ I, K, IV, VI, T - که دیدار او در زمانه نوست - 19¹⁹ VI - بران - 18¹⁸ I, IV
 و گر باز پویم - 24²⁴ K - گفتهها - 23²³ VI - چندی - 22²² IV - و - 21²¹ L - доб. [K, VI, P - بدو] بدو
 و گر نیز پویم - VI

درخت بلند از برش سایه‌دار
 بنان آمد آن پادشاه را نیاز
 که نشناختی چهره شهریار
 که شاخی گهر زین کمر باز کش^۴
 ز هر گونه مهره^۵ بسی برده رنج^۶
 که این مهره‌ها تا کت^{۱۰} آید^{۱۱} بکار
 دگر نان و^{۱۳} بی‌راه جایی^{۱۴} گذر^{۱۵}
 درم بد کسی را که بودی بکار
 بدان شاخ زرین ازو خواست^{۱۸} نان
 ندانم نیارمت^{۱۹} کردن رها
 که این را بها کن بدانش بکوش
 بدو گفت کاین را که یار د خرید^{۲۱}
 برین گونه هر سال صد نو بدی
 گر از بنده^{۲۲} خفته بپریده‌ای^{۲۳}
 ابا گوهر و زر و با^{۲۵} کارکرد
 سوی شهریار نو^{۲۶} اندر کشید^{۲۷}
 بریده یکی شاخ زرین کمر

همی بود خسرو بران^۱ مرغزار
 چو بگذشت نیمی ز روز دراز
 به باغ اندرون بد یکی پایکار^۲
 پرستنده را گفت خورشیدفش^۳ 4020
 بران شاخ بر^۵ مهره^۶ زر^۷ پنج
 چنین گفت با باغبان شهریار
 بمآزار شو بهره‌یی^{۱۲} گوشت خر
 مرآن گوهرانرا^{۱۶} بها سی هزار
 4025 سوی نانبا^{۱۷} شد سبک باغبان
 بدو نانوا گفت کاین را بها
 بمردند هر دو^{۲۰} بگوهر فروش
 چو داننده آن مهره‌ها را بدید
 چنین شاخ در گنج خسرو بدی
 4030 [تو این گوهران از که دزدیده‌ای
 سوی زادفرخ شدند آن سه^{۲۴} مرد
 چو آن گوهران زادفرخ بدید
 بشیروی^{۲۸} بنمود زان سان گهر^{۲۹}

خورشیدفر - I, K, IV, VI, T - ^۱ بدان - I, K, IV, VI - ^۲ بود یک باز یار - I - ^۳ نیز - K, VI - ^۴ مهره‌ها - I, K, VI - ^۵ بد - IV, T - ^۶ بپری زین گرامی کمر - I, K, IV, VI, T - ^۷ مهره را بر که - I - ^۸ بگوهر ز مهره بسی دیده رنج - I, K, IV, VI - ^۹ مهره ز گوهر - T - ^{۱۰} K, ^{۱۱} مهرها گیر کاید - IV - ^{۱۲} مهره امروز - T - مهره بین تا که - VI - مهرها را که - K - ^{۱۳} و - ^{۱۴} جای - ^{۱۵} دگر - ^{۱۶} هر یکی را - K, VI - ^{۱۷} I, K, IV, VI - ^{۱۸} نانوا - ^{۱۹} جست - VI - ^{۲۰} گوهر - K, VI - ^{۲۱} I - ^{۲۲} K, VI - ^{۲۳} ل - ^{۲۴} دو - VI - ^{۲۵} ابا - K - ^{۲۶} شاه شیرویه - VI - ^{۲۷} I, K, IV, VI, T - ^{۲۸} گفت اینت فرخ گهر - IV - ^{۲۹} و کان قد وصل مع تخوار - B - ^{۳۰} اندر دوید

شب تیره گون اندر آمد بباغ
 بباغ بزرگ اندر از بس درخت
 بیاویخت از شاخ زرین سپر⁶
 نشست از بر نرگس و زعفران
 4005 چو خورشید بر زد سنان از فراز
 یکایک بگشتند گرد سرای
 بستاراج دادند گنج و را
 همه باز گشتند دیده پر آب
 [چه جوییم ازین گنبد تیزگرد
 4010 یکی را همی تاج شاهی دهد
 یکی را برهنه سر و پای و سفت
 یکی را دهد نوشه و¹⁴ شهید و شیر
 سرانجام هر دو بخاک اندرند
 اگر خود نژادی خردمند مرد
 4015 ندیدی جهان از بنه به بدی
 [کنون رنج در کار خسرو بریم
 بدانگه که بر خمیزد از خواب¹ زاغ²
 نمید شاه را در³ چمن⁴ جای تخت⁵
 بجای⁷ کزو دور بودی گذر
 یکی تیغ در زیر زانو گران⁸
 سوی کاخ شد دشمن دیوساز⁹
 تھی بد ز شاه¹⁰ سرافراز¹¹ جای
 نکرد ایچ کس¹² یاد رنج و را
 گرفته ز کار زمازه شتاب
 که هر گز نیاساید از کارکرد¹³
 یکی را بدریا بماهی دهد
 نه آرام و خورد و نه جای نهفت
 پوشد بدیما و خز و حریر¹⁵
 بتاریک دام هلاک¹⁶ اندرند
 نبود و را روز ننگ و نبرد¹⁷
 اگر که بدی مرد اگر مه بدی
 بخواننده آگاهی¹⁸ نو بریم

و دخل الی باغ له قریب من قصره یدعی باغ الہندوان - ب² باغ - ل¹
 همان ترکش آویخت - I⁶ I, C - ب. оп. در [بر - K] چمن شاه را - K⁴ K, VI - بر - K³ K, IV, P
 دیوساز - I¹⁰ I, K, IV, VI, در دست و گرز گران - VI⁸ بجای - L⁷ از شاخ بر
 C - доб. آن K¹¹ K, VI - دلآرای I¹² نکردند - L¹³ L - б. оп., следующие 7 бб. L - также оп., Б -
 8 бб. не переведены. I¹⁵ بخز و بدیما حریر - K¹⁴ K, IV - از نوشه
 بجای [چاه - C] - T¹⁶ نبودیش اندوه ننگ و نبرد - T ننگ روز نبرد - K¹⁷ K, VI مغای
 بخوانندگان آگاهی - K¹⁸ K, VI

از آواز او شاه به پیدار شد
 بشیرین چنین گفت کای ماه روی
 بدو⁴ گفت شیرین که بگشای گوش 3985
 چو خسرو بدان⁵ گونه آوا شنید
 چنین گفت کز شب گذشته سه پاس
 که این بدگهر⁹ تا ز¹⁰ مادر بزاد¹¹
 به آواز شیرویه¹² گفتم همی 3990
 و را نام شیروی¹³ بد آشکار
 شب تیره باید شدن سوی چین
 بر دشمنان با فسون بگیریم راه
 از آن کاخترش به آسمان¹⁶ تیره بود
 شب تیره افسون نیامد¹⁷ به کار
 بشیرین چنین گفت کآمد¹⁹ زمان 3995
 [بدو گفت شیرین که نوشه²⁰ بدی
 بدانش کنون چاره خویش ساز
 چو روشن شود دشمن چاره جوی
 هم آنگه زره خواست از گنج شاه
 همان ترکش²⁶ تیر و زرین سپر²⁷ 4000

دلش زان سخن پیر ز آزار¹ شد²
 چه داری بخواب اندرون³ گفت و گوی
 خروشدن پاس به ازان نیوش
 برخساره شد چون گل شنید
 بیاید⁶ گفتار⁷ اختر شناس⁸
 نه ازان⁹ و را نام کردم به یاد
 دگر نامش اندر نهفتم همی
 قبادش همی خواند این پیشکار¹⁴
 و گر سوی ماچین و مکران زمین¹⁵
 ز فغفور چنینی بخوهم سپاه
 سخنه ای او بر زمین خیره بود
 همی آمدش کار دشوار¹⁸ خوار
 بر افسون ما چیره شد بدگمان
 همیشه ز تو دور دست بدی²¹
 مبادا که²² آید بدشمن نیاز
 نهد بی گمان سوی این کاخ²³ روی
 دو شمشیر هندی و رومی²⁴ کلاه²⁵
 یکی بنده گرد و²⁸ پر خاشخیر

¹ K, IV, VI, C— تیمار ² I—б. оп. ³ I, IV, T— اندرین ⁴ I, K, VI, T— چنین ⁵ I, K, VI, T—
 الآن قد ظهر ⁶ I, IV, T— بران ⁷ K, VI— آمد بگفتار ⁸ B— که [چو—VI] ⁹ I, K, IV, VI, T— بدکنش ¹⁰ I, K, IV, VI, T— چون ¹¹ VI—
 نای کار (؟) ¹² I— شیرویه ¹³ VI— شیروی ¹⁴ I, K, IV, T— (метр нарушен). ¹⁵ B— доб.: علی هؤلاء بغاة ¹⁶ K, IV, VI, T— نابکار ¹⁷ I, K, IV, VI, P— دشوار ¹⁸ I, K, VI— آسمان ¹⁹ I, K, IV, VI, C— کت ²⁰ I, K, IV, VI, C—
 درگاه ²¹ I— این گاه ²² I, K, IV, VI, C— کت ²³ I, K, IV, VI, C— کت ²⁴ I, K, IV, VI, C— کت ²⁵ I, K, IV, VI, C— کت ²⁶ I, K, IV, VI, C— کت ²⁷ I, K, IV, VI, C— کت ²⁸ I, K, IV, VI, C— کت
 کمر ²⁹ I, K, IV, VI, C— کت ³⁰ I, K, IV, VI, C— کت ³¹ I, K, IV, VI, C— کت ³² I, K, IV, VI, C— کت ³³ I, K, IV, VI, C— کت ³⁴ I, K, IV, VI, C— کت ³⁵ I, K, IV, VI, C— کت
 (метр нарушен). ³⁶ I, K, IV, VI, C— کت ³⁷ I, K, IV, VI, C— کت ³⁸ I, K, IV, VI, C— کت ³⁹ I, K, IV, VI, C— کت ⁴⁰ I, K, IV, VI, C— کت
 K, IV, VI, C— و оп.

اگر تو بدین کار همداستان
یکمی کم بود شاید از شانزده
بشایند^۴ هر کس^۵ بشاهنشاهی
فرو ماند شیروی گریان بجای
نمایشی تو کم گیر^۱ زمین راستان^۲
برادر بماند^۳ تو را پانزده
بدیشان^۶ بود^۷ شاد تخت مهی
ازان خاذه^۸ تنگ بگذارد پای

۷۴

همان زادفرخ بدرگاه بر
که آگه شدی زان سخن شهریار
چو پژمرده شد چادر آفتاب
بفرمود تا پاسبازان شهر
برفتند یکسر سوی بارگاه
بدیشان چنین گفت کامشب^{۱۱} خروش
همه پاسبازان بنام قباد
چنین داد پاسخ که ای دون کنم^{۱۲}
چو شب چادر قیرگون کرد نو
همه پاسبازان بنام قباد
شب تیره شاه جهان خفته بود
چو آواز^{۱۷} آن پاسبازان شنید
بدو^{۱۹} گفت شاهها چه شاید بدن
همی بود و کس را ندادی گذر
بدرگاه بر بود چون^۸ پرده دار^۹
همی ساخت هر مهتری جای خواب
هر آنکس که از مهتری^{۱۰} داشت بهر
بدان جای شادی و آرام شاه
دگرگونه تر کرد باید ز دوش
همی کرد باید بهر پاسی یاد
ز سر نام پرویز بیرون کنم^{۱۲}
ز شهر و ز بازار بر خاست غو
چو آواز دادند کردند یاد^{۱۳}
چو^{۱۴} شیرین بمالینش بر^{۱۵} جفته بود^{۱۶}
غمی گشت و زیشان^{۱۸} دلش بر دمید
برین داستان^{۲۰} بماید زدن^{۲۱}

^۱ VI—کم نمایشی شوی ^۲ I, T—داستان ^۳ I, K, IV, VI, T—بماند برادر ^۴ I, IV, T—شود ^۵ I, IV, T—یک ^۶ VI, C—بایشان ^۷ I—که شاید که هر یک ^۸ K, VI—یک ^۹ I, IV, T—یک ^{۱۰} I, IV, T—یک ^{۱۱} I, C—امشب ^{۱۲} K, VI—مردمی ^{۱۳} I—با ده سوار ^{۱۴} I, K, IV, VI, C—ب. оп., вместо него (P—после него) доб.: کنیم

که نوشه [کانوشه—P, IV] زیاد از بزرگان قباد * بهر کشوری نام او یاد باد [باد یاد—K, VI]
آوای^{۱۷} IV—آشفته^{۱۶} K, IV, VI, T—بود ^{۱۸} I, IV, C—آوای ^{۱۹} I, IV, C—همی ^{۲۰} I, IV, C—داستانها ^{۲۱} I, C—چه باید زدن ^{۲۲} I, C—شادان VI

سخندهاش چون¹ زادفرخ شنید بدو گفت کاکنون بزندان شویم
 3950 بیاریم² بی پاک³ شیروی را سپهبد نگه بان زندان اوست
 ادا شش هزار آزموده سوار چنین گفت با زادفرخ تـغـوـار
 گرین⁴ بخت پرویز گردد جوان مگر دار دارند⁵ گر⁶ چاه و بند⁷
 3955 بگفت این و از⁸ جای پر کند⁹ اسپ سپاه اندر آورد یکسر بـجـنـگ
 سر¹⁰ لشکر نامور گشته شد پراکنده شد لشکر شهریار
 3960 بزندان¹¹ تنگ اندر آمد تـغـوـار بشیروی گردنکش آواز داد
 بدانست شیروی کان سرفراز چو روی تـغـوـار او¹² فروزان بدید¹³
 بدو گفت گریان که خسرو کجاست چنین گفت با شاهزاده تـغـوـار
 3965

مراورا ز ایرانیان بر گزید بنزدیک آن مستمندان شویم
 جوان و¹⁴ دلیر¹⁵ جهـانـجوی را کزو داشتی بیشتر¹⁶ مغز و پوست
 همی دارد آن بستگانرا بزار¹⁷ که کار سپهبد گرفتیم خوار
 نماید بایران یکی پهلوان نماید بایران کسی¹⁸ بی گزند¹⁹
 همی تاخت²⁰ برسان آذرگشسپ سپهبد پذیره شدش بی درنگ
 سپهبد بـجـنـگ اندرون کشته شد سیه گشت روز و تبه گشت کار
 بدان چاره با جامه کارزار سبک پاسخش نامور²¹ باز داد
 بدانگه بزندان چرا شد فراز از²² اندوه چندان²³ دلش²⁴ بر دمید²⁵
 رها کردن ما نه²⁶ کار شـمـاست²⁷ که گر مردمی کام شیران مغوار

بگوییم شهزاده VI-بیدار K-³ بر آردم IV-² سخنهای چون K- سخنها چو از I, C-¹
 و کان شیرویه B-⁷ Л-б. оп.; بیشتر داشتی K-⁶ و IV-⁵ доб. و I, K, VI, C-⁴ оп.
 بینند K-⁹ اگر K, VI-⁸ محبوبسا فی عقر بابل، و حارسه اصبهید فی ستة آلاف فارسی
 14 Л, IV-¹⁴ б. оп. یکی K, VI, P-¹² مگر دار یا چاه یا غل و بند VI-¹¹ یا I, K-¹⁰
 19 I, K, C, IV, چو K, VI-¹⁸ доб. همه VI-¹⁷ رفت K, VI-¹⁶ کرد I, K, IV, VI, T-¹⁵ ز VI-
 22 I, تـغـوـار فریبنده دید K, VI-²¹ (تغواره C-) او I, IV, P-²⁰ با مور پاسخش VI-
 جان و دلش K, VI, P-²⁴ (в тексте конъектура, в Л точек нет). خندان I, IV, C-²³ ز IV, C-
 فلما رآه علی تلک الہیئة کاد تنشق مرارته B-²⁵ لبش را گزید IV-²⁵ لبش بترکید I-
 و خاف علی أبیه من القتل B-²⁷ доб. من نه VI-²⁶ من چه I, IV-²⁶ من الفزع

چنین گفت با زادفرخ که شاه کنون تا یکی شهرریاری پدیدد که این دووم آباد ویران شود نگه کرد بایدد بفرزند⁵ اوی 3935 ورا شاد بر تخت باید نشاند چو⁸ شیروی بیدار مهتر پسر همی رای زد زمین نشان هر کسی که بر خاست گرد سپاه تغوار¹⁰ پندیره شدش زادفرخ بر¹² 3940 رسیدند پس یک بدیگر فراز همان¹⁴ زادفرخ زبان بر گشاد همی¹⁶ گفت لشکر بمردی و رای سپهبد¹⁷ چنین داد پاسخ بدوی اگر با سپاه¹⁹ اندر آیم بچنگ 3945 گرامی بد این شهرریار جوان²² چو روز چنان²³ مرد²⁴ کرد او²⁵ سپاه نژند آن زمان شد که بیداد شد

همی از تو بیند گناه سپاه¹ نیاری² فزون³ زمین نباید چخید از اندوه⁴ ایران چو ویران شود کدامست با شرم و بی⁶ گفت وگوی بران تاج دینار باید فشاند⁷ بزدان بود کسی نباید دگر⁹ برین روز و شب بر نیامد بسی همه کارها¹¹ زو گرفتند خوار فراوان برفتند با او سپاه¹³ سخن رفت چند آشکارا و راز بدیهای خسرو همه¹⁵ کرد یاد همی کرد خواهند شاهمی بپای که من نیستم جامه¹⁸ گفت وگوی¹⁸ کنم بر بدان²⁰ جهان جای تنگ²¹ بنزد کنارنگ و هم پهلوان مبادا که بیند کسی تاج و گاه به بیدادگر بندگان شاد شد²⁶

1 K - گناه سراسر 2 K, IV - نباید VI - بیاری 3 IV - برون 4 I, K, IV, VI, T -
 5 I, K, IV, VI, C - که فرزند 6 K, VI - با 7 I, K, IV, VI, C - доб.:
 ازان [ازین-IV وزین-VI] بکاری دگر پردزیم [برجریم؟-K برزنیم-VI درخیم-C]
 که [چو-IV] تلخی مزیدیم شیرین مریم [چو تلخی مریم بشیرین بریم-VI]
 برفتند با او-K¹³ که شاه؟-L¹² کردها-L¹¹ تغار(؟)-VI¹⁰ گذر-VI⁹ که-I⁸
 ...فوافق زادفرخ علی رأیه. فتم الباب و شرعوا. 3939-3950 переданы тѣк: فراوان سپاه
 همی-K, VI¹⁴ فی خلع پرویز و إخراج ولده شیرویه من الحبس، و تقریر الأمر علیه
 K, VI¹⁸ جامه¹⁸ گفت وگوی-IV¹⁸ I¹⁸ کس اندر(؟)-I¹⁷ بدو-K¹⁶ همی-K, IV, VI, T¹⁵
 کنم بر جهان روز قاریک-VI²¹ یلان-I, K, IV, T²⁰ یلان-P¹⁹ از در گفت وگوی-C
 گردد-I, K, IV, VI, T²⁵ شاه-K²⁴ چنون(؟)-C چنو-I, IV, VI²³ جهان-I²² و تنگ
 26 VI-6. оп.

مترسید گفت ای بزرگان که¹ شاه
مباشید جز یکدل و یک زبان
و گر شد همه زیر یک چادریم 3900
همان⁵ چون شنیدند آواز او
مهران یکسر از جای بر خاستند
بر شاه شد زادفرخ چو گرد
بدو گفت رو پیش ایشان بگوی
که بفریفتش قیصر شوم¹⁰ بخت 3905
که نزدیک ما او گنه کار شد
فرستید یکسر بدین بارگاه
بشد زادفرخ بگفت این سخن
نیارست لبر را گشود¹⁷ ایچ کس
سبک زادفرخ زبان بر گشاد 3910
کزین سان سپاهی دلیر و جوان
شمارا چرا بیم باشد²¹ ز شاه
بزرگی نه بینم بدرگاه او

ندید² از شما آشکارا گناه
مگویید³ کز ما که شد بدگمان
بمردی همه یار هم⁴ دیگریم
بدانست هر مهتری راز او⁶
بران هم نشان پاسخ آراستند
سخنهای ایشان⁷ همه⁸ یاد کرد
که اندر شما کیست آزارجوی⁹
بگنج و سلیج¹¹ و بتاج و بتخت
هم از¹² تاج و¹³ اورنگ¹⁴ بیزار شد
کسی را که بودست زین سر¹⁵ گناه¹⁶
رخ لشکر نو ز غم شد کهن
پر از درد و¹⁸ خامش همانند و¹⁹ بس
همی کرد گفتار ناخوب یاد
نه بینم کس اندر میان²⁰ ناتوان
بگیتی پراگنده دارد²² سپاه
که روشن کند اختر و ماه او²³

¹ I - ز IV - چو ² بدید - Л ³ I, IV, C - بگویید ⁴ I, K, IV, VI, T - یک ⁵ K, IV, ... و لم یبق علی بابہ أحد یمیل إلیه. و قد 3901-3916 дает: Б-вместо 66. 3901-3916 дает: Мهران - VI استوحش منه أخی رستم و هو فی عشرة آلاف فارسی. و أراه لم یبق من ملکہ إلا قد نض سخنها برایشان - VI ⁷ (cp. 6. 3921). ⁸ I - همی ⁹ Л - آزاده خوی ¹⁰ IV - شور ¹¹ K, VI - کلاه ¹² I, K, IV, T - وزین ¹³ VI - زایشان ¹⁴ I, C - بد ¹⁵ I, C - تاج و اورند ¹⁶ IV, C - تاجور نیز ¹⁷ I - و ¹⁸ Л - I, K, VI - доб.: ز لشکر هرآنکس که گم کرد راه

و گر نه همه دار بینید و چاه * ز لشکر هرآنکس که گم کرد راه
جهان - Л ²⁰ و ¹⁹ I, K, VI, P - و ¹⁸ K, IV, VI, T - و ¹⁷ I, K, IV, VI, T - گشاد ²¹ I, K, IV, VI, T - ترمی باید ²² I, IV, T - از در ²³ K, IV, VI - доб.:
بدرارم رستم ز فرممان او * بگشتست و هم دل ز پیمان او

- ترا چند خوانم برین¹ بارگاه
 کنون آن سپاهی که نزد تواند
 3880 برای و بدل ویژه با قیصرند
 بر ما فرست آنک⁵ پیچیده اند
 چو این نامه آمد بنزد گراز
 گزین کرد زن نامداران سوار
 بدان مهتران گفت یکدل شوید
 3885 بمباشید یکچند زین روی آب
 چو هم پشت بامشید با هم رهان¹⁰
 سپه¹³ رفت تا خره اردشیر¹⁴
 کشیدند لشکر بران¹⁵ رودبار
 چو آگاه شد خسرو از کارشان¹⁶
 3890 بفرمود تا زادفرخ برفت
 چنین بود¹⁸ پیغام نزد سپاه
 چرا راه دادی که قیصر ز روم
 که بود آنک از راه یزدان بگشت
 چو پیغام خسرو شنید آن²² سپاه
 3895 کس آن راز پیدا نیارست کرد
 پیمیر²⁵ یکی بد بدل با گراز
 بیامد نهانی بنزدیکشان²⁷
- همی دور مانی ز فرممان² و راه
 بسال و بهماه³ اورمزد تواند
 نهانی باندیشه⁴ دیگرند
 همه سرکشی را بسیچیده اند⁶
 پر اندیشه شد که تر دیوساز⁷
 از ایران⁸ و نیران⁹ ده و دو هزار
 سخن گفتن هر کسی مشنوید
 مگیرید یکسر برفتن شتاب
 یکی کوه کنند ز بن بر¹¹ توان¹²
 هرآنکس که بودند برنا و پیر
 بدان تا چه فرمان دهد شهریار
 نبود¹⁷ آرزومند دیدارشان
 بنزدیک آن لشکر شاه تفت
 که از¹⁹ پیش بودی مرا نیکخواه
 بیاورد لشکر بدین مرز و بوم
 ز راه²⁰ و ز پیمان²¹ ما بر گشت
 شد از بیم رخسار ایشان²³ سپاه²⁴
 بماندند با درد و رخساره زرد
 همی داشت از آب وز باد²⁶ راز
 بر افروخت جانهای تاریکشان²⁷

نه بهرام و نه K, VI- بتیران ماه- I³ ز آیین- I, IV, C² بدین- I, IV, VI, P¹
 پسندیده اند- K, VI⁶ آنچه- K⁵ بر اندیشه- I, K, IV, VI, T⁴ اسیران روز- IV
 IV- اگر هم زبان- K, VI با هم زبان- I¹⁰ دلاور- K, VI, C⁹ بایران- J⁸ دیرساز- J⁷, I
 I, VI¹⁴ بشب- J¹³ ز بن کند کوه خارا توان- VI¹² کی (؟)- I, K¹¹ یا هم زبان
 نبود- K, VI¹⁷ سرکشان- K, VI¹⁶ بدان- I, K, T¹⁵ اردشیر خره- B خوره اردشیر
 تیمار- K, VI²¹ رای- K, IV, VI, P²⁰ کزین- K, IV, VI¹⁹ که چون- I, C¹⁹ برد- I, T¹⁸
 K, IV, VI²⁴ رخسارگان شان- I, IV²³ چو بشنید پیغام یکسر [خسرو- VI]- K, VI²²
 شاه (؟)- J²⁷ از باد و از خاک- K, VI, T²⁶ زادفرخ- B²⁵ چو کاه

مرا خواست افگند در¹ دام اوی وزانجایگه لشکر اندر کشید چو آگاه‌ی آمد بسوی گراز 3865 دلش گشت پر درد و رخساره زرد² یکی نامه بنوشت با³ باد و دم از ایران چرا باز گشتی بگوی شه‌نشاه داند که من کردم این چو قیصر نگه کرد و آن نامه دید 3870 فرستاد تازان بـنـز⁴ گراز که ویران کنی تاج و گاه مرا کزان نامه جز گنج دادن⁵ بهاد مرا خواستی تا بخسرو دهی بایران نخواهند بیگانه‌ی 3875 بقیصر بسی کرد پوشش گراز گزین کرد خسرو پس آزاده‌ی یکی نامه بنوشت سوی⁶ گراز

که تار یک بادا سرانجام⁷ اوی شد آن آرزو بر⁸ دلش ناپدید که آن نامور شد سوی روم باز سواری⁹ گزید از دلیران مـرد که بر¹⁰ من چرا گشت قیصر دژم¹¹ مرا کردی اندر جنهان چاره‌جوی دلش گردد از من پر از درد و کین¹² ز لشکر گرانمایه‌ی بر گزید¹³ کزان ایزدت کرده بد بی‌نیاز بآتش بسوزی سپاه مرا نیم‌امد مرا از تو ای بد‌نژاد که هر گز مبادت بهی و مهی¹⁴ نه قیصر نژادی نه فرزانه‌ی بکوشش نیامد بدماش فراز¹⁵ سخن‌گوی و دانا فرستاده‌ی¹⁶ که ای بی‌بها ریمن دیوساز¹⁷

3 IV—(cp. 6. 3865): 1 I, K, IV, VI, C — بادا دل و کام 2 I, K, IV, VI, C — پیر 3 I, K, IV, VI, C — پیر

دلش گشت پر درد و رخساره زرد * بـتـر سـید ازان روز تنگ نـمـرد
دلش آنچنان شد ز بیم و ز درد—IV⁵ از—P⁴ 3863, 3862, 3864, 3865. 4 P—
دلش—VI¹⁰ چین—K¹⁰ کرد قیصر ستم—I, IV, C⁹ از—VI⁸ پیر—K⁷ سواران—L⁶
14 I, K, 13 K—کردن 12 IV—سوی 11 K—گرانمایگانرا 10 K—کرد و رخ پر اندوه و چین
IV, VI, T—доб.:

بـمـایـسـت دانست کایـیرانیان * چو بینند شاه از نژاد کیان
فکان من جواب قیصر له: VI—б. оп.; Б—доб.: (cp. 6. 3877); K¹⁵ که ای بی بها ریمن دیوساز—K¹⁵
کیف اعود و هذا أثر فاسک؟ و آنی و قد عرفت ربوضک لافتراسک؟ فلم يرجع قلبه له.
و كأنما وافق قول الشعاعر قوله حیث قال و هو النعمان بن المنذر ملک العرب:
قد قیل ذلک إن حقاً و إن کذباً * فما اعتذارک من شیء اذا قیل
16 K, VI—б. оп. 17 VI—پیش به خسرو 18 K—б. оп.

بگیرد ترا نزد قیصر برد
 بپرسد ترا کز کجایی مگوی²
 به پیمودم این رنج⁶ راه دراز⁷
 تو این نامه بر بند⁸ بر دست راست 3850
 برون آمد از پیش خسرو نوند
 بهامد چو نزدیک قیصر رسید
 سوی قیصرش برد سر پر ز گرد
 بدو گفت قیصر که خسرو کجاست
 ازو خیره شد کهتر¹⁴ چارهجوی 3855
 بجویند¹⁵ گفت این بلاجوی را
 بچستند و آن نامه از دست او
 ازان مرز دانا سری را بچست
 چو آن نامه بر خواند مرد دبیر
 بدل²² گفت کاین بد²³ کمین گراز²⁴ 3860
 شهنشاه و لشکر چو²⁸ سیصد هزار
 گرت نزد سالار¹ لشکر برد
 بگویش³ که من⁴ کهتری⁵ چارهجوی
 یکی نامه دارم بسوی گراز
 گر ایدونک بستاند از تو رواست
 بمازو مر⁹ آن نامه را کرد بند¹⁰
 یکی مرد بطریق اورا¹¹ بدید
 دو رخ زرد و لبها شده لاژورد
 بهایدت گفتن¹² بما¹³ راه راست
 ز بیمش به پاسخ دژم کرد روی
 بداندیش و¹⁶ بدکام¹⁷ و¹⁸ بدگوی¹⁹ را
 گشاد آنک دانا بد و راهجوی
 که آن²⁰ پهلوانی بخواند²¹ درست
 رخ نامور شد بکردار قیر
 دلیر آمدستم²⁵ بدامش²⁶ فراز²⁷
 کس از پیل²⁹ جنگش³⁰ نداند شمار³¹

منم-IV⁴ بگوی-VI بدیشان-K³ بگوی-I, K, IV, VI² چو بردت بسالار(؟)-I¹
 نامهرا دار-IV⁸ راه دور و دراز-K, VI⁷ و J, C-دوب.⁶ کهتر-IV, VI⁵ کهترم-K⁵
 هم آنکه نگهبانش بر ره-I¹¹ نامه کرده بهبند-K, VI¹⁰ بر-I, K, IV, VI, P⁹
 مهتر-J¹⁴ بمن-I, K, IV, VI, T¹³ نباید نمودن-VI¹² یکی کارجویش بره بر-C
 بدروی-I¹⁹ و VI, T¹⁸ بدنام-J¹⁷ و VI, P¹⁶ بجویند-K بجوینده(؟)-J¹⁵
 ایننت-I, IV²³ چنین-K, VI, C²² بداند-VI²¹ او-VI, C²⁰ IV-6. оп.
 که-K, VI, C²⁷ بدامت-IV²⁶ آمدم من-I, IV²⁵ با لشکر خود بر از-K, VI, C²⁴
 K, VI-دوب.: مارا قبه خواست کردن گراز
 دلیر آمدم من بدامش فراز * بدین چاره کردن کمین گراز
 همانگاه از انجای-IV³¹ گنجش-K, VI³⁰ و J, K, VI-دوب.²⁹ بامرد-I, K, IV, VI, T²⁸
 بر بست بار

- 3830 بدو گفت بر خیز و ایران بگیر
چو آن نامه بر خواند قیصر سپاه
بیاورد لشکر هم آنکه ز روم
[چو آگاه شد زن سخن شهریار
بدانست کان هست کار گراز
بدان کش همی⁶ خواند و او⁷ چاره جست
ز پرویز ترسان بد آن بدنشان
شهنشاه بنشست با مهتران
3835 ز اندیشه¹⁰ پای دلرا بشست
چو اندیشه¹⁰ روشن آمد فراز
که از تو پسندیدم این کارکرد
ز کردارها بر فزودی فریب
3840 چو این نامه آرد نزدیک¹⁴ تو
همی باش تا من بچنیم ز جای
چو زین روی وزان روی باشد سپاه
بایران ورا دستگیر آوریم
ز درگاه یکی¹⁷ چاره‌گر بر گزید
3845 بدو گفت کاین¹⁹ نامه اندر نهان
چنان کن²⁰ که رومیت بیند²¹ کسی
- نخستین من آیم ترا دستگیر¹
فراز آورید از در² رزمگاه
بیامد سوی مرز آباد بوم³
همی داشت آن کار دشوار خوار⁴
که گفته‌ست با قیصر رزمساز⁵
همی داشت آن⁸ نامور⁹ شاه سست
ز درگاه او هم ز گردنکشان
هر آنکس که بودند ز ایران سران
فراوان ز هر گونه‌یی چاره جست
یکی نامه بنوشت نزد¹¹ گراز
ستودم¹² ترا نزد¹³ مردان مرد
سر قیصر آوردی اندر نشیب
پر اندیشه کن رای تاریک¹⁵ تو
تو با لشکر خویش بگذار¹⁶ پای
شود در سخن رای قیصر تباہ
همه رومیانرا اسیر آوریم
سخن‌دان و گویا¹⁸ چنان چون سزید
همی بر بکردار کارآگهان
بره بر سخن پرسد از تو بسی

¹ VI—66. 3828—3832 оп.; Б—доб. рассказ «не со слов автора» (т. е. Фирдоуси) о войнах Хусрау с Византией, о посланиях пророка Мухаммада императору Ираклию и Хусрау и о том, как Хусрау порвал послание. ² I, K, IV, VI, T—از پی ³ I, IV, VI—б. оп.; К—مرز ایران ز بوم—Б—مرز ایران ز بوم ⁴ Л, VI—б. оп.; Б—فعلم پرویز بذلک ⁵ Л, VI—б. оп. ⁶ I—بسی ⁷ K, VI—[VI—او] ⁸ IV, VI—بنامه بسی خواندش و—IV ⁹ I, K, IV, VI, T—نامۀ ¹⁰ I, K, IV, VI, C—بازدیشه ¹¹ I, K, IV, VI—سوی ¹² Л—(؟) ¹³ I, K, IV, VI, C—پیش ¹⁴ K, VI—آید بنزدیک ¹⁵ VI, T—باریک ¹⁶ Л, K, IV—بگذار ¹⁷ I, K, IV, VI, C—ز درگاه یک ¹⁸ K, IV, VI, T—دانا ¹⁹ I, K, IV—این ²⁰ IV, P—رو ²¹ I, T—رومی نه‌بیند(؟) K, IV, VI—بیندت رومی ²¹ I, T—رومی نه‌بیندت رومی

بزرگی و دیهیم شاهنشاهی
از^۳ ایران و توران^۴ بر آورد گرد
ز بیدادی^۵ کهتران شاد گشت
دژم روی با زیردستان ژکان^۸
همی این بران آن برین بر زدی
که چون^۹ گرگ بیدادگر گشت میش
نکرد آرزو جز همه^{۱۱} گنج نو^{۱۲}
ز ایران سوی شهر^{۱۴} دشمن شدند
همی دود^{۱۶} نفرین بر آمد ز شهر^{۱۷}
کزو یافتی خواب و آرام^{۱۹} و ناز
یکی دیوسر بود^{۲۱} بیداد و^{۲۲} شوم
از ایران نخست او به پیچید سر^{۲۴}
بنزدیک خسرو گرامی بدی
همه^{۲۶} زادفرخ بدی بارخواه^{۲۷}
دل زادفرخ تبه گشت نیز
ز کشور بکشور به پیوست راز^{۲۸}
بقیصر ورا نیز بدکامه^{۲۹} کرد

بدان^۱ نامور تخت و جای^۲ مہی
 جهاندار ہمداستانی نکرد
 چو آن^۵ دادگر شاہ بیداد گشت
 بیامد فرخزاد آزر مگان^۷
 ز ہر کس ہمی خواستہ بستدی 3815
 بنفرین شد آن آفرینہای پیش
 پیار است بر خویش تن رنج نو^{۱۰}
 چو بی آب و بی نان^{۱۳} و بی تن شدند
 ہر آنکس کزان بتّری^{۱۵} یافت بہر
 یکی بی ہنر بود نامش گراز^{۱۸} 3820
 کہ بودی ہمیشہ نگہ بان روم^{۲۰}
 چو شد شاہ با داد^{۲۳} بیدادگر
 دگر زاد فرخ کہ نامی بدی
 نیارست کسی رفت نزدیک^{۲۵} شاہ
 شہنشاہ را چون پر آمد قفیز 3825
 یکی گشت با سال خوردہ گراز
 گراز سپہبد یکی نامہ کرد

1 K — بران 2 K, VI — تخت و تاج 3 I, K, T — ز 4 I, IV, VI — نیران
 5 I — چنان 6 I, K, IV, C — بهبیدادی 7 VI — جویابجهان 8 IV —
 (без рифмы) رنج تو 9 IV — تو 10 I, K, VI — هیچ جز 11 I, K, IV, VI, T — بی زی و بی آب
 12 I, K, IV, VI, T — خورد و آرام 13 I, K, VI, C — آرام شاه 14 I, T — доб. و 15 IV — б. оп.
 16 I, K, IV, VI, T — مگر 17 I, K, IV, VI, C — رفتن کسی پیش 18 I, K, IV, VI, T — رفتن کسی نزد
 19 I, K, IV, VI, C — خودکامه 20 K, VI — و... و... 21 I, K, IV, VI, C — شدی گاه گاه 22 IV —

- 3800 ز رامشگران سرکشی و بناربد
بمشکوی زرین² ده و دو هزار
دگر پیل بد دو هزار³ و دویست⁴
فغانستان چیننی و پیل و سپاه
دگر اسب جنگی ده و شش هزار⁸
ده و دو هزار اشتهر¹⁰ بارکش
3805 که هرگز کسی اندر¹² جهان آن ندید
چنویی¹⁴ بدست یکی پیشکار
تو بی‌رنجی از کارها بر گزین
که نیک و بد اندر جهان بگذرد
اگر تخت یابی اگر¹⁸ تاج و¹⁹ گنج
3810 سرانجام جای تو خاکست و خشت
- که هرگز نگشتی باآواز بد¹
کنیزک بکردار خرم بهار
که گفتی⁵ ازان بر زمین جای نیست
که بر⁶ زین زرین بدی سال و ماه⁷
دو⁹ صد بارگی کان نبد در شمار
عماری‌کشی و گامزن شست و شش¹¹
نه از پی‌رسر کاردانان شنید¹³
تبه شد تو¹⁵ تیمار و تنگی¹⁶ مدار
چو خواهی که یابی بداد آفرین¹⁷
زمانه دم ما همی بشمرد
و گر چند پوینده²⁰ باشی برنج
جز از تخم نیکی نه‌ایدت کشت²¹

¹ I, K, IV, VI, T — بازار بد [نگشتند—IV] ² I — زرش ³ I, K, IV, VI, C —
در IV — با ⁴ K, VI — گفتند ⁵ VI — (как I, K, IV, VI, C) آلف و مائتا — ⁶ B — جنگی هزار
⁷ I — ستة عشر آلف فرس — ⁸ B — چل و شش هزار — ⁹ K, VI — صد و دو هزار — ¹⁰ T — 6. оп.
چو ¹¹ I — (؟) بارشش ¹² K — کسی در ¹³ K, VI — доб.: بگل — ¹⁴ B —

دگر تخت کش نام بد طاقدیس * که پرویز [نوروز—VI] بنهاد در اسپریس
دگر بزم زر آنک برسان موم * که هرگز ندیدند در چین و روم
دگر اسپ شمدیز کز تاختن * نماندی بهنگام کین آختن (в С б. есть)
K, C — доб.:

چو شیرین زن اندر شمس‌ستان او * که روشن بدی زو گلس‌ستان او
تیمار بیشی — ¹⁶ I, IV, C — به ¹⁵ K, VI — چنین کسی — ¹⁴ JI, C — چو اوی — ¹⁷ K, VI —
K, VI, P — گیتی — ¹⁷ IV — доб. (ср. прим. к б. 3810):

ز پرویزت اندازه باید گرفت * ز دفتر بخوانی بمادی شگفت
¹⁸ I, K, VI, C — وگر ¹⁹ I — оп. ²⁰ VI — فرسوده ²¹ I, K, VI — доб. (ср. выше, в С есть):

ز پرویزت اندازه باید گرفت * ز دفتر بخوانی بمادی شگفت

که چندان سزاواری¹ و دستگاه
 کزان بیشتر نشنوی در جهان
 ز توران وز هند و چین و⁶ روم
 همی⁸ باژ بردند نزدیک شاه 3785
 غلام و پرستنده از هر دری
 ز دینار و¹¹ گنجش کرانه نبود
 ز شاهین و باز¹⁴ و پتران عتاب
 همه بر گزیدند پیمان¹⁵ اوی
 نخستین که بنهاد گنج عروس 3790
 دگر گنج پر در خوشاب بود
 که خضرا نهادند نامش²⁰ ردان
 دگر گنج بادآورش خواندند²³
 دگر آنک نامش همی بشنوی
 دگر نامور گنج افراسیاب 3795
 دگر گنج کش خواندی سوخته
 دگر آنک بُد شادورد بزرگ²⁹
 بزر³² سرخ گوهر³³ پرو³⁴ بافته

بزرگی و اورنگ² و فر و سپاه³
 اگر چند پرسی⁴ ز دانا مہان⁵
 ز هر کشوری کان بد آباد بوم⁷
 برخشنده روز و شبان سپاه⁹
 ز در و ز یاقوت و هر گوهری¹⁰
 چنو خسرو¹² اندر زمانه¹³ نبود
 ز شیر و پلنگ و نهنگ اندر آب
 چو خورشید روشن بدی¹⁶ جان اوی
 ز چین و ز برطاس¹⁷ وز روم¹⁸ و روس¹⁹
 که بالاش یک تیر پرتاب بود
 همان تازیان²¹ نامور²² بخردان
 شمارش بکردند²⁴ و در ماندند
 تو گویی²⁵ همه²⁶ دیبه²⁷ خسروی
 که کس را نبود²⁷ بخشکی و آب
 کزان گنج بد کشور²⁸ افروخته
 که گویند³⁰ رامشگران سترگ³¹
 بزر اندرون رشته‌ها تافته³⁵

1 K, VI, C — سرافرازی 2 I, IV, VI, C — اورند 3 K, VI, C — کلاه 4 I — باشی 5 VI —
 ...الهند و الروم و التترک و الصين — B ز توران چین و ز هند و ز — K⁶ دانشوران
 7 VI — б. оп. 8 I — همه 9 VI — б. оп. 10 K, VI — هر کشوری 11 I, VI — оп.
 12 K — VI — چو خسرو کس — VI — چو خسرو که — K¹³ 14 IV — میانه 15 I, VI — ز شاهین و بازان — IV
 K, IV, VI, C — فرمان 16 I, K, IV, VI, T — شدی 17 I, C — بلغار 18 P — هند 19 B —
 B — доб. 20 VI — (؟) — پیش 21 Л, P — کاردان 22 K — هم 23 B — همان تازیانان و هم
 известный рассказ о происхождении этого названия, оговаривая, что он «не со слов автора книги»
 (т. е. Фирдоуси). 24 I, K, IV, VI, C — گرفتند 25 K, VI — دانی 26 I — همان 27 I, K, VI, T — نبود آن
 28 K — گیتی 29 B — الشادورد الکبیر 30 IV — (؟) — بگویند 31 I, VI — б. оп.; B — باسمه — معروف صوت
 32 K, IV, VI — بسی 33 K, VI — گوهر 34 K — بد 35 I, C — б. оп.

منادی گری دیگر¹ اندر سرای
 3765 که ای نامور پره‌نر سرکشان
 بکار اندر اندیشه باید نخست
 [سگالید هر کار و زانپس کنید
 بر انداخت² باید پس آنکه برید
 به بینید تا از شما زیر کیست
 3770 هر آن کس که او راه³ دارد نگاه
 دگر هرک یازد بچیز کسان

برفتی گه باز گشتن بجای⁴
 ز بیشی چه جویید⁵ چندین نشان
 بدان تا شود⁶ ایمن و تن درست
 دل مردم کم سخن⁷ مشکند⁸
 سخنهای داننده باید شنید
 که بر جان بدبخت باید گریست
 بخسپد برین گاه⁹ ایمن ز شاه
 بود چشم ما سوی آنکس رسان¹⁰

۷۱

کنون از¹¹ بزرگی خسرو سخن
 برانسان بزرگی کس¹² اندر جهان
 هر آنکس که او دفتر شاه خواند
 3775 سزد گر بگویم یکی داستان
 مبادا که گستاخ باشی¹³ بدهر
 مسای¹⁴ ایچ با آز و با کینه¹⁵ دست
 سرای سپنجست با راه و رو¹⁶
 یکی اندر¹⁷ آید دگر¹⁸ بگذرد
 3780 چو بر خیزد آواز طبل رحیل
 ز پرویز چون داستانی شگفت

بگویم کنم تازه روز¹⁹ کهن
 ندارد بیاد از کهن و مهن
 ز گیتیش دامن²⁰ بپاید فشانند
 که باشد خردمند همداستان
 که از پای زهرش فزونست زهر²¹
 ز منزل مکن جایگاه نشست
 تو گردی کهن دیگر آرند نو
 زمانی بمنزل چمد گر²² چرد
 بخاک اندر آید²³ سر مور²⁴ و پیل
 ز من بشنوی یاد باید گرفت

سوی-IV شوید-¹ I, K, VI, T جویی تو-² K, IV جای-³ I, VI جودی-⁴ I, C کردی-⁵ I, K, VI, T راز-⁶ IV برگاه-⁷ I, IV, T ز کشتن دل من-⁸ I, K, VI, T تو-⁹ I, K, IV, VI, T رو-¹⁰ I, K, VI, T که-¹¹ I, K, VI, T ایچ-¹² I, K, VI, T کینه-¹³ I, K, VI, T مسای-¹⁴ I, K, VI, T سپنج-¹⁵ I, K, VI, T آید-¹⁶ I, K, VI, T بگذرد-¹⁷ I, K, VI, T چو-¹⁸ I, K, VI, T پیل-¹⁹ I, K, VI, T مور-²⁰ I, K, VI, T پیل-²¹ I, K, VI, T گرفت-²² I, K, VI, T

چو رفتی شهنشاه بر تخت عاج
بنوروز چون بر نشستنی بتخت
3750 فروتر ز موبد مهرانرا بدی
بزیمر مهران جای بازاریان⁴
فرومایه‌تر جای درویش بود
فروتر بریده⁶ بسی دست و پای
ز⁸ ایوان ازان پس خروش آمدی
3755 که ای زیردستان شاه جهان
هرانکس که او سوی بالا نگاه¹²
ز تخت¹⁴ کیان¹⁵ دورتر بنگرید¹⁶
وزان پس تن کشتگانرا براه
وزان پس²⁰ گنه‌گار و²¹ گر²² بی‌گناه
3760 به ارزانیان²⁵ جامه‌ها داد نیز²⁶
هرانکس که درویش بودی بشهر
بدرگاه ایوانش بنشانند²⁹
پر از بیم بودی گنه‌کار ازوی

بیاویختندی ز زنجیر¹ تاج
بنزدیک او² موبد نیک بخت
بزرگان و روزی‌دهانرا بدی³
بیاراستندی همه کاریان⁵
کجا خوردش از کوشش خویش بود
بسی کشته افکنده در زیرجای⁷
کز آوازه‌ها⁹ دل بجوش¹⁰ آمدی
مباشید تیره‌دل و بدگمان¹¹
کند گردد اندیشه او تباه¹³
هرانکس که کهتر¹⁷ بود بشمرید¹⁸
کزان بگذری کرد باید نگاه¹⁹
نماندی²³ کسی نیز در بند شاه²⁴
ز دیبا و²⁷ دینار و²⁸ هر گونه چیز
که اورا نبودی ز نوروز بهر
درمهای گنجی³⁰ بر افشانند³¹
شده³² مردم خفته بیدار ازوی

و کان الی جانب هذا الایوان مجلس — 3 ب — آن — 2 K — بزنجیر — 1 I, K, IV, VI, C
همه — I, VI — همه در نهان — 5 Л — روزی دهان — 4 اصحاب الدواوین و الوزراء و الکتاب
وز — VI — از — 8 I, IV, C — پیش سرای — K, VI — بر در سرای — 7 I, IV, T — بدیده — VI — 6 کار آن
— K — 12 بدنهان — 11 I, K, IV, VI, T — کجا آن مهرانرا بگوش — IV — 10 آواز آن — VI — آواز او — K — 9
منگرید — K, VI — 16 کیانرا — 15 Л — بتخت — K, VI — 14 IV — 6. стоит после б. 3759. — 13 بالای‌گاه(؟)
— I, IV — 21 همان گر — K, VI — 20 IV — 6. оп. — 19 مشمرید — IV — 18 مهتر — K — 17 دنگرید — IV —
— I, K, — 26 بزندانیان — Л, I — 25 IV — 6. доб. б. 3756. — 24 نماند — Л, VI — 23 اگر — K, VI — 22 оп. و
زر و سیم و یاقوت و — K, VI — 28 سروپای و — IV — سراپای — I — 27 جامه دادی بنیز — IV, VI, C —
بر افشاندی — I, K, IV, VI, T — 31 درمها بهر یک — K, VI — 30 بنشاندی — I, K, IV, VI, T — 29
Б — 66. 3760—3762 переданы сокращенно, далее бб. 3763—3773 не переведены, вместо них дана легенда
о том, как по велению бога купол айвана трижды раскалывался, знаменуя приход Мухаммада и падение
династии Сасанидов. — 32 I, K, IV, VI, C — شدی

بگویم بدان کاردان¹ پوزشم
فرستاد و رفتند ز ایوان شاه
همی برد دانای رومی رسن
به پیمود بالای کار و برش
رسن باز بردند نزدیک شاه 3735
چنین گفت رومی که از زخم کار
نه دیوار ماندی نه طاق و نه کار
بدانست خسرو که او راست گفت
رها کرد هر کو⁹ بزندان بدند
مراورا یکی بدره¹¹ دینار داد 3740
بران¹² کار شد روزگار¹³ دراز
چو شد هفت سال آمد ایوان بجای
مراورا بسی آب داد و زمین
همی کرد هر کس بایوان نگاه
کس اندر جهان زخم¹⁸ چونین¹⁹ ندید 3745
یکی حلقه²¹ زرین²² بدی²³ ریخته²⁴
فرو هشته زو²⁸ سرخ زنجیر زر

بپوزش بجای² آید³ افروزشم⁴
گرانمایه استاد با نیکخواه
همان مرد را نیز با خویشتن
کم آمد ز⁵ کار از رسن هفت رش
بگفت آنک با او بیامد براه
بر آوردمی⁶ بر سر ای⁷ شهریار
نه من ماندمی بر در شهریار⁸
کسی راستی را نیارد نهفت
بداندیش¹⁰ گر بی گزندان بدند
بزندانان چیز بسیار داد
بکردار آن شاه را بُد نیاز¹⁴
پسندیده خسرو¹⁵ پاکرای¹⁶
درم داد و دینار و کرد آفرین
بنوروز رفتی بدان جایگاه¹⁷
نه از کاردانان پیشین²⁰ شنید
ازان چرخ²⁵ کار اندر²⁶ آویخته²⁷
بهر²⁹ مهره یی³⁰ در نشانده گهر

¹ K, VI, C—کارها-² I, IV—بجای-³ K—باید-⁴ I, C—آموزشم-⁵ I, K, IV, VI, T—کم آورد-⁶ I, IV, C—بر افزودمی-⁷ K—(؟) از سرار-⁸ I, K, IV, VI, T—نامدار-⁹ I, K, IV, VI—کس-¹⁰ VI, C—بدندیش-¹¹ I—بدره-¹² I, C—چو ده بدره-¹³ I, K, T—روزگاری-¹⁴ B—66. 3739—3741 переданы так: و اشتغل الرومی-¹⁵ K, VI, P—مردم-¹⁶ I, IV—رهنمای-¹⁷ I, K, IV, VI, P—نیکرای-¹⁸ K, VI—کاخ-¹⁹ I, K, IV, VI, C—چونان-²⁰ I, K, IV, VI, T—نامور کاردانان-²¹ VI—حلقه از زر فرو-²² IV—حلقه زر-²³ K—همه-²⁴ VI—حلقه از زر فرو-²⁵ IV—جام-²⁶ B—آویختند-²⁷ VI—جای خرم در-²⁸ K, VI—چرخ ماه اندر-²⁹ IV—خوب-³⁰ IV—ریختند و کان-³¹ B—آویختند-³² VI—حلقه-³³ VI—یکی-³⁴ IV—زان-³⁵ IV—حلقه کبیره من الذهب

بدو گفت خسرو که چندین زمان
 نباید که داری ازین¹ دست باز
 بفرمود تا سی هزارش یرم
 بدانست کاریگر راست گوی³ 3715
 که گیرد بران⁵ زخم⁶ ایوان شتاب
 شب آمد بشد⁸ کارگر ناپدید
 چو بشنید خسرو که فرعان⁹ گریخت
 چنین گفت کازرا¹¹ که¹² دانش نمود
 بفرمود تا کار او بنگرند 3720
 دگر گفت کاریگران آورید¹⁴
 بجستند¹⁵ هر کس که دیوار دید
 به بیچارگی دست ازان باز داشت
 کزان شهر کاریگر آید¹⁷ کسی
 همی جست استاد آن¹⁹ تا سه سال 3725
 بسی یاد کردند زان کارجوی
 یکی مرد بیدار با فرهی
 هم آنگاه رومی بیامد چو گرد²¹
 بگو تا چه بود اندرین²⁴ پیوزشت
 چنین گفت رومی²⁹ که گر شهریار 3730

K, VI, C — بازرم نوزت [پورت(?) IV] — نیامد² I, IV, P — تو زین¹ I, K, IV, VI, T —
 نگیرد همی از عیب او عیب جو — VI⁴ آنست کو(?) — VI آنست او — K³ بزر و بسیمت نیاید
 شد آن — I, K, IV, VI, T⁸ بگسلد — K, VI⁷ که گر گیرد از کار — K, VI⁶ بدان — I, T⁵
 فرمان — K, VI — رومی — I, IV¹⁰ — имя не дано — B — فرحان — VI — فرحان — K — فرغان — I, C⁹
 و — VI — доб. — آورد — IV¹⁴ غم و رنج مارا چرا میفزود — VI¹³ کاینها ز — IV¹² کورا — K¹¹
 — Л — استادرا — VI¹⁹ بماند آنچه — K, IV, VI¹⁸ آمد — IV — آرد — K, VI¹⁷ آواز — IV¹⁶
 شاه گفت — I, IV, T²² باد — VI²¹ اورا بگیتی — VI — کاریگرانرا — IV — کاریگری — K — کاریگری با
 — I, K, IV, VI²⁵ نگر تا چه داری همی [کنون VI] — K, VI²⁴ ای دید نژاد(?) — VI²³ —
 — Л — رومی — I²⁹ آمرزشت — I²⁸ آر — VI — آید — I, K²⁷ بد — IV²⁶ بگفتار

3695	بدو گفت شاه این ز من در پذیر یکی جای خواهم که فرزندی من نشیند بدو در نگردد خراب مهندسی پذیرفت ³ ایوان شاه ⁴ فرو برد ⁵ بنیاد ده شاه ⁶ رش ⁷ ز سنگ و ز گچ بود ⁸ بنیاد کار چو دیوار ایوانش آمد بجای 3700 که گر شاه بیند یکی کاردان فرستد تنی صد ¹¹ بدین بارگاه ¹² بدو داد زانگونه مردم ¹⁴ که خواست بریشم بیاورد تا ¹⁵ انجمن 3705 ز ¹⁹ بالای آن تابداد رسن رسن سوی گنج شهنشاه برد وزان پس بیامد بایوان شاه چو فرمان دهد خسرو زودیاب چهل روز تا کار بنشیندم 3710 چو هنگامه زخم ایوان بود بدان زخم خشم ²⁴ نباید نمود
	سخن هرچ گویم ز من ¹ یاد گیر همان تا دو صد سال پیوند من ز باران وز برف ² وز آفتاب بدو گفت من دارم این دستگاه همان شاه ⁶ رش ⁷ پنج کرده برش ⁷ چنین باید ⁹ آنکو دهد داد کار ¹⁰ بیامد پیش جهان کدخدای گشسته برو سال و بسیاردان پسندیده با موبد ¹³ نیکخواه برفتند و دیدند دیوار راست بتابند ¹⁶ باریک تابی ¹⁷ رسن ¹⁸ به پیمود در ²⁰ پیش آن انجمن ابا مهر ²¹ گنجور اورا سپرد که دیوار ایوان بر آمد بماه نگیرم برین ²² کار کردن شتاب ز کاریگران شاه بگزیندم بلندی ایوان چو کیوان ²³ بود مرا نیز رنجی نباید فزود

لا يتأثر بالثلج و المطر و غیرهما - B برق - K, P² همه - K برا - I, IV, C¹
شاهارش - L⁶ برده - IV⁵ ز شاه - I, IV, VI⁴ پذیرفت از(?) - K پذیرفت - I, IV⁷
I, K, ⁹ ز گچ بود و ز سنگ - VI⁸ فغفروا الأرض مقدار خمسين ذراعا بذراع الیبد - B⁷
کارگاه - IV¹² چند - P فرستاد باید - K, C¹¹ بود شهریار - K, VI¹⁰ خواهد - IV, VI, T¹⁰
بیارید - K¹⁶ با - K, IV, VI¹⁵ مردی - IV¹⁴ جماعة من الموابذة - B مردم - K, VI¹³
IV, VI, T¹⁰ بتابید - IV, VI¹⁷ I, K, IV, VI¹⁸ دوب.: بتابید - IV, VI¹⁷

ز بالای [بمالای - K] دیوار ایوان شاه * پیمود تا خاک دیوارگاه
بکیوان - IV²³ بدان - K, VI²² بدین - P²² و I, VI²¹ - دوب. I²¹ بر - I²⁰ چو - I, K, IV, VI¹⁹
بدان چشم زخمت(?) - VI²⁴

۷۰

[از ایوان خسرو کنون داستان
جهان بر^۲ کهان و مهبان^۳ بگذرد
بسی مهتر و کهتر^۵ از من گذشت 3680
همان^۶ که شد سال بر شست و شش
چو این نامور نامه آید بمن
ازان پس نمیرم که من زنده‌ام
هرآنکس که دارد هشی و رای و دین
کنون از مداین سخن نو کنم^۸ 3685
چنین گفت روشن‌دل^{۱۱} پارسی
که^{۱۳} خسرو فرستاد کسها بروم
برفتند کاری‌گران سه هزار
ازیشان^{۱۶} هرآنکس که استاد بود
چو صد^{۱۸} مرد بیرون شد از رومیان^{۱۹} 3690
ازیشان^{۲۲} دلاور گزیدند^{۲۳} سی
بر خسرو آمد جهان‌دیده مرد
گرانمایه رومی که بد هندسی

بگویم که پیش آمد از راستان^۱
خردمند مردم چرا غم خورد^۴
نخواهم من از خواب بیدار گشت
نه نیکو بود مردم پییرکش^۷
ز من روی کشور شود پیر سخن
که تخم سخن من پراگنده‌ام
پس از مرگ بر من کند آفرین
صفت‌های^۹ ایوان خسرو کنم^{۱۰}
که بگذاشت^{۱۲} با کام دل چار سی
بهند و بچیم و بآباد بوم^{۱۴}
ز هر کشوری آنک^{۱۵} بد نامدار
ز خشت و ز گچ^{۱۷} هر دلش یاد بود
ز ایران و اهواز^{۲۰} وز هر میان^{۲۱}
ازان سی^{۲۴} دو رومی و دو^{۲۵} پارسی
برو کار و زخم بنا^{۲۶} یاد کرد
بگفتار بگذشت از^{۲۷} پارسی

^۱ I, IV, T — б. оп.; K, VI — б. стоит после б. 3685; Б — бб. 3678—3686 не переведены. ^۲ I,

هرآنکس — ^۶ I — کهتر و مهتر — ^۵ K, VI — б. оп. ^۴ C — б. оп. ^۳ I, P — مهبان و کهان — ^۳ I, P — که روز — IV —
K, IV, VI, T — همانکه — ^۷ VI — زندگانی خوش — ^۸ I, IV — کنیم — ^۹ I, K, IV, VI —
روشن‌دلی — ^{۱۱} K, P — ^{۱۰} I, IV — کنیم — ^{۱۰} I, IV — ^{۱۲} K, IV — سخنهای — T — سخنهای —
^{۱۶} I, ^{۱۵} I, IV, T — که — ^{۱۴} B — بلاد الهند و الروم و الفارس — ^{۱۳} I, IV — چو — ^{۱۲} I, IV — بگذشت (۹) —
بگزید — ^{۱۹} I, C — ^{۱۸} IV, C — دو صد — ^{۱۷} IV — گل — ^{۱۶} I, IV, P — وزیشان —
^{۲۱} I, K, IV, VI, ^{۲۰} IV, P — اهواز و ایران — ^{۱۹} I, K, IV, VI, ^{۱۸} IV, P — بیرون شدند از میان —
K, IV, VI, P — اندر میان — ^{۲۴} K, IV — ازیشان — ^{۲۳} I, C — گزین کرد — ^{۲۲} I, VI, T — وزیشان — ^{۲۱} I, K, IV, VI, ^{۲۰} IV, P —
یکی — ^{۲۵} I, IV, C — ^{۲۴} K, IV — ازیشان — ^{۲۳} I, C — گزین کرد — ^{۲۲} I, VI, T — رومیان —
T — ^{۲۷} I — هر گونه گفتارها — ^{۲۶} K, VI — ^{۲۵} I, IV, C — ^{۲۴} K, IV — ازیشان — ^{۲۳} I, C — گزین کرد — ^{۲۲} I, VI, T — رومیان —
K, VI — یک — ^{۲۱} I, K, IV, VI, ^{۲۰} IV, P — اهواز و ایران — ^{۱۹} I, K, IV, VI, ^{۱۸} IV, P — بیرون شدند از میان —
K, IV, VI, P — اندر میان — ^{۱۶} I, ^{۱۵} I, IV, T — که — ^{۱۴} B — بلاد الهند و الروم و الفارس — ^{۱۳} I, IV — چو — ^{۱۲} I, IV — بگذشت (۹) —
بگزید — ^{۱۹} I, C — ^{۱۸} IV, C — دو صد — ^{۱۷} IV — گل — ^{۱۶} I, IV, P — وزیشان —

- 3660 همی¹ سبز در سبز خوانی کنون² چو بشنید پرویز بر پای خاست
 که بود اندر آن جام یک من نمید
 چنین گفت کاین گر فرشته بدی
 و گر دیو بودی نگفتی سرود
 بجوید در باغ تا این کجاست
 3665 دهان و برش⁹ پر ز گوهر کنم¹⁰
 چو بشنید رامشگر¹² آواز اوی
 فرود آمد از شاخ سرو سهی
 بیامد بمالید بر خاک روی
 بدو گفت شاهها یکی بندهام
 3670 سراسر بگفت آنچ بود¹⁵ از بنه
 بدیدار¹⁷ او شاد شد شهریار
 بسرکش چنین گفت کای بد هنر¹⁹
 چرا دور کردی تو او را ز من
 بآواز²¹ او شاد²² می در²³ کشید
 3675 برین گونه تا سر سوی خواب کرد
 بمد باربد شاه رامشگران
 سر آمد کنون قصه²⁵ باربد²⁶
- برین گونه سازند³ مکرو⁴ فسون⁵
 بآواز او بر یکی جام⁶ خواست
 بیکدم می روشن اندر کشید
 ز مشک و ز عنبر سرشته بدی
 همان نیز نشناختی زخم رود⁷
 همه باغ و⁸ گلشن چپ و دست راست
 برین¹¹ رودسازانش مهتر کنم¹⁰
 همان خوب گفتار دمساز اوی
 همی رفت با رامش و فرهی¹³
 بدو گفت خسرو چه مردی بگوی¹⁴
 بآواز تو در جهان زندهام
 که رفت¹⁶ اندر آن یکدل و یکتنه
 بسان گلستان بماه¹⁸ بهار
 تو چون حنظلی باربد چون شکر
 دریغ آمدت او درین²⁰ انجمن
 همان جام یاقوت بر²⁴ سر کشید
 دهانش پر از در خوشاب کرد
 یکی نامداری شد از مهتران
 میداد که باشد ترا یار²⁶ بد

— K⁵ بندو — VI مردان — I, IV, C⁴ سازید — VI³ همی — K² همه — VI¹ K¹
 یکی جام می [جامه — IV, P] گلشن آرای — I, K, IV, VI, C, P⁶ جزین نیز دیگر ندانی همی
 چنین ساخته در بم (?) آواز رود — VI همان ساخته کرده آواز [آوای — K] رود — JI, K⁷
 — B¹² بدین — K¹¹ کنیم — IV¹⁰ حجره — B ذره اش (?) — K⁹ و — I⁸ ср. б. 3658 текста.
 — VI¹⁷ بود — I, K, IV, VI, T¹⁶ رفت — I, K, IV, VI, T¹⁵ K — б. оп.¹⁴ K — б. оп.¹³ بهر بد
 بی هنر — K¹⁹ گل و مل بباغ — VI گلستان بوقت — IV می گل بباغ — K¹⁸ ز دیدار
 I, IV, ²³ شاه — I, K, VI²² بر آواز — I, IV, T²¹ رود اوز — IV رود ازین — I, K, VI, T²⁰
 روز — K, VI²⁶ گفتن باربد — IV روز بر بار بد — I, K, C²⁵ تا — K, VI²⁴ بر — T

- 3640 جهاندار بستد¹ ز کودکی نمید² بلور از می سرخ شد³ ناپدید
بدانگه که خورشید بر گشت زرد همی بود تا گشت شب⁴ لاژورد
زننده بران سرو بر⁵ داشت رود همان ساخته⁶ پهلوانی⁷ سرود
یکی نغز دستان بزد بر درخت کزان خیره⁸ شد مرد بیدار بخت
سرودی باآواز خوش بر کشید که اکنون تو خوانیش⁹ داد آفرید
3645 بماندند یک مجلس اندر¹⁰ شگفت بدان نامداران بفرمود شاه
فراوان بچستند و باز آمدند که از بخت شاه این نباشد شگفت
که گردد گل سبز¹¹ رامشگرش فرمود جامی دگر میگسار
3650 زننده دگرگون بیاراست رود که پیکارگردش¹² همی خواندند
چو آن دانشی گفت و¹³ خسرو شنید بفرمود کاینرا بجای آورید
3655 بچستند بسیار هر سوی باغ ندیدند چیزی جز از¹⁴ بید و سرو
شهنشاه پس جام دیگر بخواست¹⁵ بر آمد دگر باره باذگ سرود

بد- I, VI, T-³ بخوردش نمید- VI بخورد آن نمید- K² چو بنشست و بستد- J¹
خسروانی- VI, C-⁷ همی ساختش- K⁶ سروبن(?) - VI⁵ تا شد شب- K برکنید- J⁴
مجلس- K¹⁰ اکنون تو خوانی تو(?) - K اکنونش خوانی تو- I, IV, VI, C-⁹ تیره- VI⁸
جهاندریده دانا سخن- K, VI جهاندریده این سخن بر- I¹² جویید- I, IV, K, T¹¹ همه در
گل- I, IV, VI, T-¹³ فقالوا- B جهاندریده سرکش سخن بر- T جهاندریده آن کار اندر- IV در
VI- آن- J¹⁴ لا بعد... آن تغنیه فی مجلس آنسه أفصان السرو- B گل سرخ- K و سرو
گرفت- K¹⁹ بجز- VI¹⁸ و- J¹⁷ بی کارگرد- B¹⁶ شد بر- VI از- J¹⁵ این
سرو بن داشت- VI (без рифмы); جام می خواست تفت- K²¹ او- I, K, IV, VI, C-²⁰
آوای- K, VI, C-²⁴ دگر گونه‌تر ساخت- C²³ بهم- K²² راست(?)

- 3625 کجا¹ باغبان² بود مردوی³ نام
بدان باغ رفتی بنوروز⁶ شاه
سیمک باربد نزد⁷ مردوی شد
چنین گفت با باغبان باربد
کنون آرزو خواهم از تو یکی
چو آید بدین باغ شاه جهان
3630 که تا چون بود شاهرا جشنگاه
بدو گفت مردوی کایدون¹² کنم
چو خسرو همی خواست¹⁵ کاید بباغ
بر¹⁷ باربد شد بگفت آنک شاه
همه²⁰ جامهرا²¹ باربد سبز کرد
3635 بشد تا بجایی که خسرو شدی²⁴
یکی سرو بد سیمز و برگش گشن
بران سرو شد بر ربط اندر کنار
ز ایوان بیامد بدان جشنگاه
بیامد پریچهره² میگسار
- شد از دیدنش باربد⁴ شادکام⁵
دو هفته بمودی بدان جشنگاه
هم آن روز با مرد همبوی شد
که گویی تو⁸ جانی و من کالبد
کجا⁹ هست نزدیک تو اندکی¹⁰
مرا راه ده تا بهبینم نهان
بهبینم نهفته یکی¹¹ روی شاه
ز مغز¹³ تو اندیشه بیرون کنم¹⁴
دل میزبان¹⁶ شد چو روشن چراغ
همی رفت خواهد¹⁸ بران¹⁹ جشنگاه
همان بر ربط و²² رود ننگ و نبرد²³
بهاران نشستن گهی²⁵ نو شدی²⁴
ورا²⁶ شاخ چون رزمگاه پشن²⁷
زمانی²⁸ همی بود تا شهریار
بیاراست پیروزگر²⁹ جای شاه³⁰
یکی جام بر کف بر³¹ شهریار³²

VI-⁵ پادشا-IV باغبان-K⁴ مردویه-B³ باغرا(؟)-IV² که آن-I, K, IV, VI, C¹
بهربد-B باربد سوی-K, VI⁷ یوم النیروز-B بنیروی(؟)-VI⁶ باغبانی تمام(؟)
نزد تو سخت اندکی-I, K, P¹⁰ که آن-I, K, IV, VI, T⁹ تو همچو-VI گویی چو-K⁸
فأجابه الی ذلک، B-¹⁴ Л-б. оп.; مهر-I, VI¹³ ایدون-IV, T¹² نهفته ببینم مگر-VI¹¹
سوی-IV¹⁷ باغبان-K, VI, C¹⁶ ساخت-I, K, IV, VI, C¹⁵ و تقبل له بقضاء حاجته
جامهها-I, K, IV, VI, T²¹ همان-I²⁰ بدان-I, K, IV, VI, C¹⁹ همی خواهد آمد-VI¹⁸
I, ²⁶ نشستن گه-K, IV, VI, C²⁵ بدی-IV, VI²⁴ رود روز نبرد-IV²³ و-K, VI²² оп.
و تواری فی-B نهانی-P²⁸ نیزهای کهن-VI نیزهای پشن-K²⁷ برو-K, IV, VI, T²⁷
و حضرت المغانی، و سعت الغلمان الصباح بمصابیح الراح: 3638-3640
متقددة فی زجاجات الأقداح 31 IV-(؟) می بر کف 32 Л-б. оп.

همی هر زمان شاه برتر گذشت 3610
کسی را نشد⁵ بر درش کار بد
بدو گفت هر کس که شاه جهان⁸
گر¹⁰ با تو اورا برابر کند¹¹
چو بشنید مرد آن بجوشیدش آز
ز کشور بشد تا بدرگاه شاه 3615
چو بشنید سرکش دلش قیره شد¹⁵
بیامد بدرگاه¹⁸ سالار بار
بدو گفت رامشگری بر درست
نیاید که در پیش خسرو شود
ز سرکش چو بشنید دربان شاه 3620
چو رفتی بنزدیک او باربد
ندادی ورا بار سالار بار
چو نومید بر گشت زان بارگاه

226

به پیروزه بر جای دستور بود
 چو بر تخت پیروزه بودی نشست
 چو رفتی بدستوری رهنمای 3595
 یکی جامه افکنده بد زربفت
 بگوهر همه ریشدها بافته
 بدو⁹ کرده پیدا نشان سپهر
 ز کیوان و تیر و ز گردنده¹¹ ماه¹²
 هم از¹⁴ هفت کشور بروبر¹⁵ نشان 3600
 بروبر نشان¹⁸ چل و هشت¹⁹ شاه
 برو بافته تاج²² شاهنشهران
 بچین در یکی مرد بد بی همال
 سر سال نو هرمنز فوردین
 بمرد آن کیبی فرش نزدیک شاه 3605
 بگسترد روز نو²⁶ آن جامه را
 بران جامه بر مجلس آراستند
 همی آفرین خواند سرکش²⁸ برود
 بزرگان برو²⁹ گوهر افشانند

که از کدخداییش رنجور بود¹
 خردمند بودی و مهترپرست²
 مگر یافتی نزد³ پرویز جای⁴
 برش بود و⁵ بالاش⁶ پنجاه و هفت
 زبر⁷ شوشه⁸ زر برو⁸ تافته
 چو بهرام و کیوان و چون¹⁰ ماه و مهر
 پدیدار کرده ز هر دستگاه¹³
 ز دهقان و از رزم¹⁶ گردن کشان¹⁷
 پدیدار کرده سر²⁰ تاج و گاه²¹
 چنان جامه هر گز نبد در جهان²³
 همی بافت آن جامه را هفت سال
 بیامد بر شاه ایرانزمین²⁴
 گرانبایگان بر گرفتند²⁵ راه
 ز شادی جدا کرد خودکامه را²⁷
 نوازنده رود و می خواستند
 شهنشاه را داد چندی درود
 که فرش بزرگش³⁰ همی خواندند

¹ K, ³ خردمند داذای خسروپرست—VI, K, ² که هم کدخدا بود و گنجور بود—VI, ⁴ پیش—IV, VI, ⁵ I—доб. б. 3592. و من عند الدستور یرتقی الی مجلس پرویز—B—C—б. оп.; ⁶ C—б. оп.; ⁷ IV—سر—⁸ I, IV—زر—⁹ I, K, IV, T—زر بد و—K, VI, ¹⁰ I, K, IV, VI, T—ز کیوان و بهرام و—¹¹ I—پوینده—¹² K, VI—پوینده—¹³ I—همه نقشها تا بماه—¹⁴ VI—همان—¹⁵ Л—برین (метр нарушен). ¹⁶ VI, ¹⁷ T—هفت—¹⁸ K, IV, C—بد—¹⁹ Л—доб. ²⁰ I, IV—б. оп. و ز مردم سرکشان—²¹ Л—روم—²² I, VI—б. оп. ²³ B—бб. 3598—3602 переданы так: ²⁴ I, IV—سالار—²⁵ I, K, VI, T—بر گشادند—²⁶ K, VI—نوروز—²⁷ I, K, IV, VI, C—بدکامه را—²⁸ Л, K, ²⁹ I, K, IV, VI—بران—³⁰ K, VI—بزرگی—³⁰ I, K, IV, VI—هرکس—P—سرکش

- 3580 ز شب نیز دیدی که چندی¹ گشت
ازان تختها³ چند زرین بدی
شمارش ندانست کردن کسی
هرآن گوهری کش بها خوار بود
بسی نیز بگشت بر هفتصد⁷
بسی¹² سرخ گوگرد¹³ بد کش بها
3585 که روشن بدی در¹⁵ شب تیره چهر
دو¹⁸ تخت از بر تخت پرمایه¹⁹ بود
کهن²² تخت را نام بد²³ میشسار
مهن²⁵ تخت را خواندی لاژورد
سدیگر سراسر ز پیروزه بود
3590 ازین تا بدان پایه³⁰ بودی چهار
هرآنکس که دهقان بد و زیر دست
سواران ناباک³³ روز نبرد
- سپهر از بر خاک بر چند گشت²
چه مایه ز زر⁴ گوهر آگین بدی
اگر چند بودیش دانش بسی
کمابیش⁵ هفتاد دینار⁶ بود
همی گیر⁸ زین⁹ گونه از¹⁰ نیک و بد¹¹
ندانست کس مایه و منتها¹⁴
چو ناهید رخشان¹⁶ شدی¹⁷ بر سپهر
ز گوهر بسی مایه²⁰ بر مایه بود²¹
سر میش بودی²⁴ بروبر نگار
که هر گز نبود برو²⁶ باد و گرد
بدو²⁷ هرک دیدیش²⁸ دلسوزه بود²⁹
همه پایه زرین و³¹ گوهر نگار
ورا میشسر بود جای³² نشست
شدندی بران گنبد³⁴ لاژورد³⁵

K — доб. (метр нарушен?): چندی بگشت— K, IV, VI — نیمی — 1

دو تخت از بر تخت پرمایه بود * ز گوهر سرمایه بر مایه بود
VI — доб.:

دو تخت از بر تخت پرمایه بود * که اورا هم از هر سویدی سایه بود
سبعین مثقالا—⁶ کم و بیش I, C—⁵ ازو— IV, C—⁴ زر— 14 — تلک التغوت— B— برجها— P—³
VI—¹¹ بر— I, K, IV—¹⁰ ازین— I, K, IV, T—⁹ کن— K—⁸ سبعائة مثقالا— B— هشتصد— K—⁷
بسی نیز گوهر که آنرا سزد * بها در نیابد ز هر نیک و بد(؟)
K, داننده پارسا— K, VI— کس ماند بی منتها— 14 — سرخ یاقوت— K, VI, C—¹³ همان— VI—¹²
شدی زو— I, IV, VI, T—¹⁵ VI — 6. 3584 стоит после 6. 3585; B — 66. 3584—3586 не переведены.
سرپایه— I, C—²⁰ برپایه— T—¹⁹ سه— T—¹⁸ بدی— I, IV, VI, P—¹⁷ زینسان— IV—¹⁶
تخت بد— K—²³ یکی— K, VI, C—²² IV—²¹ سرمایه— K, VI— 6. 3590 текста. I, T—доб. 6. 3590
برو— I, IV, T—²⁷ ندیدی ورا— I, IV—²⁶ دگر— I, K, IV, VI, C—²⁵ کردی— VI—²⁴ نام او
و— I, K—³¹ تخت— 14 —³⁰ که کس در جهان آن ندید و نسود— VI—²⁹ بودیش— I—²⁸
32 — 14 — доб. و 33 — IV, VI, T—³³ بی پای— K, VI—³⁴ گوهر— I— 6. 3590

- یکی فرش بودی بدیگر نهاد
جهانی سراسر همه تخت بود⁴
ز پیروزه بر زر کرده نگار⁶
یکی صد بمثقال با⁹ شست و شش¹⁰
پیشش دشت بودی و در پیش باغ¹²
مرآن تخت را سوی او بود پشت
که میوه و جشنگاه آمدی¹³
بدان تا بیابد ز هر میوه¹⁴ بوی
برآن تخت بر کس نبودی دژم
ز خز و سمور از در شهریار
بر آتش همی تافتی جامه دار
کز آتش شدی¹⁸ سرخ¹⁹ همچون²⁰ بسد
دگر پیش گردان سرکش بدی
همان ماه تابان بمرجی که رفت
بدیدی بچشم سر اخترگرا²⁵
- بسی روز در ماه هر¹ بامداد
همان تخت بنوازه لغت² بود³
برو بش⁵ زرین صد و چل هزار
همه⁷ نقره خام بد میخ بش⁸
چو اندر بره خور¹¹ نهادی چراغ
چو خورشید در شیر گشتی درشت
چو هنگامه تیرماه آمدی
سوی میوه و باغ بودیش روی
زمستان که بودی گه باد و نم¹⁵
همه طاقها بود بسته ازار
همان¹⁶ گوی زرین و سیمین هزار
بمثقال ازان هر یکی پانصد¹⁷
یکی نیمه زو²¹ اندر²² آتش بدی
شمار ستاره ده و دو و هفت²³
چه زو ایستاده چه مانده بجا²⁴

همان نیز [تخت-] بیروزه ده -L, K, VI² هر ماه در-K بر هم چنین-L¹
جهان روزش-C⁴ و کان من اثنی عشر لوحا-B³ همان تخت پرویز ده لغت-C تخت
B- کرده بروبر نگار-IV⁶ برویش ز-K, VI, P برش میخ-L⁵ از فر آن تخت بود
-L⁸ هم از-IV همان-L⁷ و فیه مائة الف و سبعون الف ضبة من ذهب مرصع
B- شست و رش-IV¹⁰ یکی بد بمثقال چون(؟)-L⁹ میخفش(؟)-K تیغفش(؟)
بر خود(؟)-L¹¹ و مسامیر الضبات من الغضة وزن کل مسمار مائة و ستة و ستون مثقالا
و عند فصل الخریف و إیناع الثمار...-B¹³ وجه... الی المساقین-B¹² راغ-IV, VI¹²
پنج صد-K, IV, VI, C¹⁷ همی-K¹⁶ دم-VI¹⁵ ز هر گونه-VI¹⁴ ز هر سوی-K¹⁴
روی-K, VI روز-L²¹ هر یکی چون-K, VI²⁰ سرخ-L¹⁹ ز آتش شده-IV¹⁸
سر اخترگرای-I, IV²⁵ بجای-I, K, IV, VI²⁴ دو ده با دو هفت-K²³ پیش-IV²²
و عملوا علی التخت صور المروج و السیارة...-B اختر سرگرای(؟)-K, VI²⁵

3550 ز هر کشوری مهترانرا بخواند
 ازیشان فراوان شکسته³ بیافت
 بیاورد پس تخت شاه اردشیر
 بهم بر⁶ زدند آن سزاوار تخت
 و را درگر⁷ آمد ز روم و ز چین
 3555 هزار و صد و بیست⁹ استاد بود
 که اورا بنا¹¹ شاه گشتاسپ کرد
 ابا¹⁵ هر یکی مرد شاگرد¹⁶ سی
 نفرمود تا یک زمان دم زدند
 چو بر پای کردند تخت بلند
 3560 برش بود بالای²⁰ صد شاهرش²¹
 صد و بیست رش²⁴ نیز پهنایش بود
 بلندیش پنجاه و صد شاهرش²⁶
 همان شاهرش هر رشی²⁹ زو سه رش³⁰

وزان¹ تخت چندی سخنها براند²
 بشادی سوی گرد کردن⁴ شتافت
 ز ایران هرآنکس که بد تیروزیر⁵
 بهنگام آن شاه پیروزبخت
 ز مکران⁸ و بغداد و ایران زمین
 که¹⁰ کردار آن تختشان یاد بود
 برای¹² و بتدبیر¹³ جاماسپ کرد¹⁴
 ز رومی و¹⁷ بغدادی¹⁸ و پارسی
 بدو سال تا تخت¹⁹ بر هم زدند
 درخشنده شد روی بخت بلند
 چو هفتاد رش بر نهی²² از برش²³
 که پهنایش کمتر²⁵ ز بالایش بود
 چنان بد²⁷ که بر ابر سودی سرش²⁸
 کزان سر³¹ بدیدی بن³² کشورش³³

نوشته—³ Л, K, IV, VI, C. ² I—б. оп.; B—далее бб. 3551—3554 не переведены. ¹ Л—بران-
 هرآنکس که بودند برنا و پیر—⁵ K, VI—گردون(?)—⁶ VI—بشادی دل سوی دیگر—⁴ IV—
 ألف و مائة—⁹ B—صد و شست—⁸ K, VI—کرمان—⁷ IV—زرگر—⁶ I, IV, P—در—
 T—¹⁴ بران کار تدبیر—¹³ I—بر او—¹² Л—تبه(?)—¹¹ I—ز—¹⁰ K—صد و بست—⁹ C—و عشرون
 K, ¹⁶ ازان—¹⁵ Л, K, VI—كانوا يعرفون وضع ذلك التخت على ما وضعه جاماسپ—¹⁴ б. оп.;
 و—¹⁸ K, VI—ز روم و ز—¹⁷ I—و کان مع کل أستاذ ثلاثون تلميذا—¹⁶ B—گرد او مرد—¹⁵ VI—
 I, ²² ارش—²¹ Л—طولہ—²⁰ B—بالایش—¹⁹ I, K, IV, VI, T—کار—¹⁸ I, K, IV, VI, T—از تازی
 و جعلوا...—¹⁷ B—صد و سی ارش—¹⁶ Л—بر سر نهی با سه شش—¹⁵ K, VI—بر نهیم—¹⁴ IV—
 B—پنجاه و شش بار ارش—¹³ Л—بہتر—¹² K—برتر—¹¹ Л, VI—عرضه مائة و عشرين ذراعا
 و سمة مائة و خمسين ذراعا بالذراع الشاهي—¹⁰ I—شده—⁹ I, IV—⁸ I—обратный порядок мисра;
 ومقداره ثلاثة—⁷ B—پنج رش—⁶ P—زو سه شش(?)—⁵ K—یکی—⁴ K, VI, P—³ б. оп. K, VI, T—
 همی سوی کش(?)—² Л, C—б. оп.; K—¹ K—سو—³³ IV—ندیدی سر(?)—³² IV—³¹ K—أذرع بذراع الیبد
 چنان بد که بر ابر سودی سرش—³⁰ P—همه سوی خوش(?)—²⁹ VI—²⁸ IV—б. 3563 стоит перед б. 3562; ²⁷ IV—

چو ایرج بشد زو بماند این سه چیز
 هرانکس که او تاج شاهی بسود
 چو آمد بکیخسرو نیکبخت
 برین هم نشان تا بلهراسپ شد 3535
 چو گشتاسپ آن تخت را دید⁵ گفت
 بجاماسپ گفت ای⁶ گرانمایه مرد
 یکایک بمین تا چه خواهی فزود
 چو جاماسپ آن تخت را بنگرید
 بروبر شمار سپهر بلند 3540
 ز کیوان همه نقشها¹² تا بماه
 چنین تا بگاه سکندر رسید
 همی بر فزودی برو چند چیز
 مرآترا سکندر همه پاره کرد
 بسی از¹⁵ بزرگان نهان داشتند 3545
 بدین¹⁶ گونه بد تا سر اردشیر
 ازان تخت جای¹⁹ نشانی نیافت²⁰
 بمرد او و آن تخت ازو باز ماند
 بدین²⁴ گونه بد تا به پرویز شاه

همان¹ شاد بد² زو³ منوچهر نیز
 بران تخت چیز⁴ همی بر فزود
 فراوان بیفزود بالای⁴ تخت
 وزو همچنان تا بگشتاسپ شد
 که کار بزرگان نشاید نهفت
 فزونی چه داری بدین⁷ کارکرد
 پس از مرگ مارا که⁸ خواهد⁹ ستود¹⁰
 بدید از در گنج دانش¹¹ کلید
 همی کرد پیدا چه و چون و چند
 بران تخت کرد او بفرمان شاه¹³
 ز شاهان هرانکس که آن گاه¹⁴ دید
 ز زر و ز سیم و ز عاج و ز شیز
 ز بی دانشی کار یکباره کرد
 همی دست بر دست بگذاشتند
 کجا گشته بد نام¹⁷ آن تخت پیر¹⁸
 بران²¹ آرزو سوی دیگر شتافت²²
 ازان پس که کام²³ بزرگی براند
 رسید آن گرامی سزوار گاه²⁵

¹ K, VI, و ² IV - доб. ³ ل - و ⁴ همان تا بگاه - I ⁵ شد - VI ⁶ همی - VI ⁷ آن - T
⁸ I, ⁹ بسود - I ¹⁰ چه خواهی - K ¹¹ ما تا کی - I ¹² برین - IV, VI ¹³ بران - K ¹⁴ آن - T
 و غیرها من الساعات و ما يتعلق: B - доб. ¹⁵ رشتها(?) - VI ¹⁶ از در دانش آنرا - IV
 VI - ¹⁷ برین - I, IV, VI ¹⁸ بسی آنرا - K, VI ¹⁹ بسی زان - I, IV, T ²⁰ کار - VI ²¹ النجوم
 بیافت - I, P ²² شاهی - K, VI ²³ زیر - I ²⁴ بخت - K, VI ²⁵ I - б. оп.; VI - б. стоит после б. 3547.
 I, IV, C - доб.: ²⁶ ازان - VI ²⁷ بدن - K, T ²⁸ تتمع فوجد من ذلك التخت ألواحا مکسرة - B
 بکرد و نیامد چنان چون سزید * وزان نیز او شادمانی ندید
 I - б. оп. ²⁹ برین - K, IV, VI ³⁰ نام - L ³¹ ۲۲۱

کنون داستان گوی در داستان
 ز تاختی که خوانی ورا طاق دیس^۲
 3520 سر مایه آن ز ضحاک بود
 بگاهی که رفت آفریدون گرد
 یکی مرد بد در دماوند کوه
 کجا جهن برزین بدی نام اوی
 یکی نامور شاهرا تاخت ساخت^۶
 3525 که شاه^{۱۰} آفریدون بدو^{۱۱} شاد بود^{۱۲}
 درم داد مرجه بن را سی^{۱۶} هزار
 همان^{۱۸} عهد ساری و آمل^{۱۹} نوشت
 بدانگه که ایران بایرج رسید^{۲۱}
 جهاندار^{۲۴} شاه آفریدون^{۲۵} سه چیز
 3530 یکی^{۲۸} تاخت و آن گرز^{۲۹} گاو سار
 سدیگر کجا هفت چشمه گهر^{۳۱}

ازان یکدل و یک زبان راستان
 که بنهاد پرویز در^۳ اسپریس
 که ناپارسا بود و ناپاک بود^۴
 وزان تازیان نام مردی^۵ ببرد
 که شاهش جدا داشتی از گروه
 رسیده بهر کشوری کام اوی
 گهر گرد^۷ بر^۸ گرد او در نشاخت^۹
 که آن^{۱۳} تاخت پرمایه آزاد^{۱۴} بود^{۱۵}
 یکی تاج^{۱۷} زرین و دو گوشوار
 که بد مرز^{۲۰} منشور او چون بهشت
 کزان^{۲۲} نامداران وی آمد پدید^{۲۳}
 بران پادشاهی بر افزود^{۲۶} نیز^{۲۷}
 که ماندست زو^{۲۹} در جهان^{۳۰} یادگار
 همی خواندی نام او دادگر^{۳۲}

۱ VI — دل — نیک ۲ P — طاق ویس ۳ I, IV — که موبدش بنهاد بر ۴ B — 66.
 3518—3520 не переведены. ۵ I — گردی ۶ I — کرد ۷ Л — доб. و ۸ K — در
 چنان — I ۱۳ شد — I, K, IV, VI, T ۱۲ بدان — I, K, IV, VI ۱۱ شاد — Л ۱۰ سخت کرد — I ۹
 تاخت گه تاج باداد شد — VI شد — I, K, IV, T ۱۵ آباد — I, K, IV, T ۱۴ چوآن — K, IV, VI, T
 (очевидно, ошибочно, так как три рукописи дают (ساریه). ۲۰ K, IV, VI — عهد I, K, IV, VI — доб. و
 نامدارانش او بود خرد — I, K, IV, VI, C ۲۳ که از — K, VI ۲۲ سپرد — I, K, IV, VI, C ۲۱
 همی شاد بد زو — K ۲۷ درافزود — VI بیفزود — IV ۲۶ از آفریدون — I ۲۵ بدو داد — IV ۲۴
 همان — IV, C — همین — I ۲۸ I — 3530—3532 оп., ср. второе мисра б. 3532. ۲۹ منوچهر نیز
 کمر (؟) — I مگر (؟) — Л ۳۱ سدیگر درفشست ازو — IV ۳۰ ماند او ازو — VI مانده ازو — I, C ۲۹
 الجوهرة المعروفة بذات العیون السبع — B ۳۲ IV — 6, оп.

ز فرزند رنگ¹ رخس زرد شد²
 ز گفتار مرد ستاره‌شمر 3505
 همی گفت تا کردگار سپهر
 چو بر⁷ پادشاهیست بیست و سه⁸ سال⁹
 بیازرد زو شهریار بزرگ
 پر از درد شد جان خندان¹⁵ اوی
 هم آنرا¹⁸ که پیوسته او بدند 3510
 [بسی دیگر از مهتر و کهتران²¹
 همی بر گرفتند زیشان شمار
 همه کاخهارا²⁴ یک²⁵ اندر دگر²⁶
 ز پوشیدنیها و از خوردنی
 بایوانهاشان پیاراستند 3515
 همان²⁹ می فرستاد و رامشگران
 بهنگامشان رامشی و خورد بود

ز کار زمانه پر از درد شد²
 دلش بود پر درد و پیچان³ جگر⁴
 چگونه نماید بدین⁵ کرده⁶ چهر
 گذر کرد شیرویه¹⁰ بفراخت¹¹ یال
 که کودکی¹² جوان بود و گشته¹³ سترگ¹⁴
 وز¹⁶ ایوان او کرد زندان اوی¹⁷
 گه رای¹⁹ جستن بر او شدند²⁰
 که بودند با او بمنند گران²²
 که پرسه²³ فزون آمد از سه هزار
 برید آنک بد شاهرا کارگر²⁷
 ز بخشیدنیها هم ز گستردنی
 پرستنده و بندگان خواستند²⁸
 همه کاخ دینار بد بی‌کران³⁰
 نگهبان ایشان³¹ چهل مرد بود³²

4 B- پر خون - K³ گشت - K² VI, 2 ز فرزند رنگین - IV, C ز فرزند وارون - I¹
 حرد(?) - VI کار - K⁶ IV, T برین - K⁵ و تذکر قول المنجمین و ما رأوه فی طالع
 I, IV, T¹⁰ فلما بلغ الشأب ثلاثا و عشرین سنة - B⁹ سی و دو(?) - VI⁸ از - VI, T⁷
 نه بر - K¹⁴ بود و گرد و - I, IV¹³ که پور - IV¹² شیر و بیفراخت - K¹¹ شیروی
 پس - K¹⁶ VI شد در غمش جان - VI¹⁵ نه بارای بود و سترگ - VI رای بود و سترگ
 I, IV, VI, T - доб.:¹⁷

ابا آنک همشیره بودی ورا * کجا آب ازو تییره بودی ورا
 (без рифмы). بدند - K²⁰ که از رای - VI که در رای - K¹⁹ هم اورا - VI همانا - K¹⁸
 و أحصوا - B³⁵¹⁰ K-б. стоит перед б. 3510 текста; I, IV, VI, T-б. оп.; مهتران و سران - K²²
 ده - VI²⁵ کاخهای - I²⁴ که و مه - I, K, IV, VI, T²³ (ср. прим. 17). رضعاء و غلمانه
 بزدان شیروی - K, VI, C بریدند بفرمان آن دادگر - I²⁷ راه دریک دگر - C²⁶
 و خرقوا القصور بعضها الی بعض حتی کان - B چاره‌گر - IV [شیرویه - VI] بد [شد - C] سر بسر
 K³² برایشان - I, IV, T³¹ VI-б. оп. ³⁰ همی - I²⁹ K-б. оп. ²⁸ شیرویه یتزد فیهما
 б. оп.; VI- доб. (метр нарушен):

همه نام شیرویه بد در جهان * روند(?) میان کهان و مهان

همیشه ز رشکش دو رخساره زرد
 شد آن نامور دخت¹ قیصر نژاد
 که او داشت آن راز تنه² و بس³
 شبستان زرین⁴ بشیرین سپرد
 بمالا ز سی سالگان بر گذشت
 بدان تا شود نامور پرت⁵ هنر
 شب و روز شادان بفرمان شاه
 پیامد بنزدیک آن نیکبخت⁶
 همیشه بمبازیش بودی⁷ نیاز
 نوشته کليلة بران دفترش⁸
 بریده یکی خشک چنگال گرگ
 همی این بران⁹ بر زدی چونک¹⁰ خواست¹¹
 ز یازی و بیموده کردار¹² اوی
 شخ گاو و¹³ رای جوان سترگ
 ازان برمنش کودک شوربخت
 ز دستور و¹⁴ گنجور بشنیده¹⁵ بود
 که بازبست با آن گرانمایه جفت
 همی داشت خسرو مراورا¹⁶ نگاه

ز مریم همی بود شیرین بدر
 بفرجام شیرین ورا زهر داد
 ازان چاره آگه نبند هیچ کس
 چو سالی بر آمد که مریم بمرد
 چو شیرویه¹⁷ سال شد بر دو هشت¹⁸ 3490
 بیاورد فرزنانگانرا پدر
 همی داشت موبد مراورا نگاه
 چنان بد که یک روز موبد ز تخت
 چو آمد بنزدیک شیرویه¹⁹ باز
 یکی دفتری دید پیش اندرش 3495
 بدست چپ آن جوان سترگ²⁰
 سروی سر²¹ گاو میشی بر است
 غمی شد²² دل موبد از کار اوی
 بفالش بد آمد هم آن²³ چنگ²⁴ گرگ
 ز کار زمانه غمی گشت سخت 3500
 کجا²⁵ طالع زادنش دیده بود
 سوی موبد موبد²⁶ آمد²⁷ بگفت
 بشد زود موبد بگفت آن²⁸ بشاه

¹ I, IV, T- خوب K, VI- ماه-
² K, VI, C- پنهان
³ I, IV-6. оп.
⁴ K, VI-
⁵ I, K, IV, T- شیروی را
⁶ Л- دو هفت
⁷ I, K, IV, T- شیروی
⁸ I, IV, VI, T- دیدی
⁹ I, K, VI- بزرگ
¹⁰ I, IV- بدن
¹¹ Б-6. не переведен.
¹² K, VI-
¹³ Л- سرو سرو (метр нарушен).
¹⁴ I, IV, VI- هر که
¹⁵ Л- ز مالش نداند همی
¹⁶ K- چنان
¹⁷ K- گفتار
¹⁸ VI- همیشه
¹⁹ I, K, IV, VI, T- که او
²⁰ Л, VI- оп.
²¹ I, K, IV, VI, T- موبد
²² VI, C- موبد
²³ I, C- این
²⁴ I, IV- زبانرا
²⁵ I, C- موبدان شد

ز خون تشت پرمایه کردند پاک
 چو روشن شد² و پاک تشت پلید
 بهی بر پراگند مشک و گلاب
 ز شیرین بران تشت بد رهنمون
 بموید چنین گفت خسرو که⁶ تشت 3475
 بدو گفت موید که⁹ نوشه بدی
 بهرمان ز دوزخ تو کردی بهشت
 چنین گفت خسرو که شیرین بشهر
 کنون تشت می¹⁵ شد بهشکوی ما
 ز من گشت بدنام شیرین نجست 3480
 همه مهتران خواندند آفرین
 بهی آن¹⁹ فزاید که تو به کنی
 که هم شاه و هم موید و هم ردی

بشستند روشن¹ بآب و بخاک
 بکرد آنک او شسته بد پر نمید³
 شد آن تشت بی‌رنگ⁴ چون آفتاب
 که آغاز چون بود و فرجام چون⁵
 همانا بد این گر⁷ دگرگونه گشت⁸
 پدیدار شد نیکوی از¹⁰ بدی
 همان خوب کردی تو¹¹ کردار زشت¹²
 چنان بد که آن بی‌منش¹³ تشت زهر¹⁴
 برین گونه پر بو شد از بوی ما¹⁶
 ز پرمایگان نامداری¹⁷ نجست
 که بی تاج و تخت¹⁸ مبادا زمین
 مه آن شد بگیتی که تو مه کنی²⁰
 مگر بر زمین سایه²¹ ایزدی

۶۷

ازان پس فزون شد بزرگی شاه
 همه روز با دخت قیصر بدی 3485
 که²² خورشید شد²³ آن کجا²⁴ بود ماه
 هو بر²⁵ شبستانش²⁶ مهتر بدی

چنان پاک تشت—³ J 1, K, IV, VI, شد روشن—² I, K, IV, VI, پاکش—⁴ P, زرین—⁵ IV, زرشن—⁶ I 1
 که آن روز چون بود و امروز—⁷ K, VI, 5 رخشنده—⁸ VI, C, بی‌رنگ—⁹ P, 4 انجمن چون بدید
 همانا بد این یا—¹⁰ K, VI, P, همانا بدیدن—¹¹ I, IV, C, 7 ز—¹² K, 6 I, IV, T, 6. on. چون
 11 I, K, 10 I, IV, C, 9 I, فقال الملك: هذا مثل شیرین—¹³ B, 8
 14 J, 6. on. 13 برمنش(?)—¹⁴ IV, 12 خوب کردار و دیدار زشت—¹⁵ IV, 11 خوب پیدا ز—¹⁶ VI, T, 6. on.
 و اینما—¹⁷ B, نو باشد از بوی ما—¹⁸ IV, شد رنگ از بوی ما(?)—¹⁹ I, 16 J, 6. on. I, 15 نو—²⁰ IV, زر—²¹ I, 15
 17 I, K, IV, VI, 17 لما تحولت الى بيتنا عادت طاهرة و ان كانت من قبل مساوئها طاهرة
 مهانرا ز گیتی تو—²² I, 20 I, K, IV, VI, T, 19 تخت و تاجت—²³ K, VI, 18 دوستداری—²⁴ T, 18
 گشت—²⁵ I, T, 23 چو—²⁶ I, K, IV, VI, T, 22 فره—²⁷ K, IV, VI, C, پرده—²⁸ I, 21 مه می کنی
 26 K, VI, 25 VI, P, 24 VI, 24 شد آنکه او—²⁵ VI, 26 در

- 3455 نبودى چو شیرین بمشکوى او
نیاکانست آن دانشى راستان
چو گشت آن سخنهاى موبد دراز
[چنین گفت موبد که فردا پگاه
مگر پاسخ شاه یابیم باز
دگر روز شبگیر بر خاستند
یکى گفت موبد ندانست⁵ گفت
سیوم⁶ گفت کامروز پاسخ دهد
همه موبدان بر گرفتند راه
بزرگان گزیدند جای نشست
چو خورشید رخشنده¹⁰ پالوده گشت¹¹
بتشت¹³ اندرون ریختش¹⁴ خون گرم
ازان تشت هر کس به¹⁵ پیچید روی
همی کرد هر کس بخسرو¹⁶ نگاه
بایرانیان گفت کاین خون کیست
بدو گفت موبد که خون پلیید
چو موبد چنین گفت بر داشتش²⁰
- 3460
3465
3470
- بهر جای روشن بدی روی¹ او
نکردند یاد از چنین داستان²
شهنشاه پاسخ نداد ایچ باز
بیاییم یکسر بدین بارگاه³
که امروزمان شد سخنها دراز⁴
همه بندگی را بیاراستند
دگر گفت کان با خرد بود جفت
سزد زو که آواز⁷ فرخ نههد⁸
خرامان برفتند نزدیک شاه
بیامد یکى مرد تشتى بدست⁹
یکایک بران مهتران بر گذشت¹²
چو نزدیک شد تشت بنهاد نرم
همه انجمن گشت پر گفت و گوی
همه انجمن خیره از بیم شاه
نهاده بتشت اندر¹⁷ از بهر چیست
کزو دشمنش¹⁸ گشت هر کش بدید¹⁹
همه دست بر دست بگذاشتش²¹

¹ Л — б. оп. ² Б — 66. 3453—3455 переданы так: ³ و ذکر فصلا فی مساویها

⁴ I, 5 فقال الموبد: غذا یجیبنا الملک عن كلامنا ⁵ Л — б. оп.; Б — 66. 3457—3458 переданы так: گفت — C گفت اورا نمایست — VI گفت ویرا نمایست — K گفت دی آن نمایست — IV ⁶ I, K, IV, VI — دهد — L — обратный порядок ⁷ I — سزد زود کاواز — ⁸ I, K, IV, VI — ⁹ K, VI — доб.: ¹⁰ I, K, IV, VI, T — ¹¹ I, K, IV, VI, T — ¹² I, K, IV, VI, T — ¹³ I, K, IV, VI, T — ¹⁴ I, K, IV, VI, T — ¹⁵ I, K, IV, VI, T — ¹⁶ I, K, IV, VI, T — ¹⁷ I, K, IV, VI, T — ¹⁸ I, K, IV, VI, T — ¹⁹ I, K, IV, VI, T — ²⁰ I, K, IV, VI, T — ²¹ I, K, IV, VI, T —

یکى طشت زرین بکرده پلیید * شده زر پاکش ز خون ناپدید
رخشنده گشت — IV پالیده گشت — K, VI مالیده گشت — I پالوده شد — ¹¹ I, K, IV, VI, T — ¹² I, K, IV, VI, T — ¹³ I, K, IV, VI, T — ¹⁴ I, K, IV, VI, T — ¹⁵ I, K, IV, VI, T — ¹⁶ I, K, IV, VI, T — ¹⁷ I, K, IV, VI, T — ¹⁸ I, K, IV, VI, T — ¹⁹ I, K, IV, VI, T — ²⁰ I, K, IV, VI, T — ²¹ I, K, IV, VI, T —

بیازردم^۱ از بهر^۲ آزارتن^۳ بیازردم^۱ از بهر^۲ آزارتن^۳
 همی گفت و پاسخ نداد ایچ کس^۵ همی گفت و پاسخ نداد ایچ کس^۵
 3445 هراکس که او^۷ داشت آزار و خشم چو موبد چنان دید بر پای خاست
 بروز جوانی شدی شهریار شنیدی بسی نیک و بد در جهان^{۱۰}
 کنون^{۱۲} تغمه مهتر آلوده شد^{۱۳} کنون^{۱۲} تغمه مهتر آلوده شد^{۱۳}
 3450 پدر پاک و مادر بود^{۱۷} بی^{۱۸} هنر پدر پاک و مادر بود^{۱۷} بی^{۱۸} هنر
 ز کزّی نجوید کسی راستی ز کزّی نجوید کسی راستی
 دل ما غمی شد ز دیو سترگ دل ما غمی شد ز دیو سترگ
 بایران اگر زن نبودى جزین بایران اگر زن نبودى جزین
 پر اندیشه گشتم ز تیمارتان^۴ پر اندیشه گشتم ز تیمارتان^۴
 ز گفتن زبانها بیستند^۶ بس ز گفتن زبانها بیستند^۶
 یکایک بموبد نمودند چشم^۸ یکایک بموبد نمودند چشم^۸
 بخسرو چنین گفت کای راد و راست^۹ بخسرو چنین گفت کای راد و راست^۹
 بسی نیک و بد دیدی از روزگار بسی نیک و بد دیدی از روزگار
 ز کار بزرگان و کار^{۱۱} مهان ز کار بزرگان و کار^{۱۱} مهان
 بزرگی ازین^{۱۴} تغمه^{۱۵} پالوده شد^{۱۶} بزرگی ازین^{۱۴} تغمه^{۱۵} پالوده شد^{۱۶}
 چنان^{۱۹} دان که پاکى نیاید بمر چنان^{۱۹} دان که پاکى نیاید بمر
 که^{۲۰} از راستی بر کنی^{۲۱} کاستی^{۲۲} که^{۲۰} از راستی بر کنی^{۲۱} کاستی^{۲۲}
 که شد یار با^{۲۳} شهریار بزرگ که شد یار با^{۲۳} شهریار بزرگ
 که خسرو بدو^{۲۴} خواندی آفرین که خسرو بدو^{۲۴} خواندی آفرین

ز پرمایگان—K, VI ز بازارتن—I, IV^۴ آزادگان—K, VI^۳ بیم—I, IV^۲ بازارم—I^۱
 آوموا الی موبذ الموبذان—B^۸ کزو—I, K, IV, VI, T^۷ و VI, T—доб.^۶ ندادند پس—IV^۵
 3446—3451 переданы словами: B—доб. داد راست—IV, C شاه راست—K, VI داد و راست—I^۹
 داستان جهان—VI^{۱۰} 3449 не переведена. интерполяция после б. 3449 не переведена. تفقام الموبذ و تکلم بفصل
 I, K, IV, VI, T^{۱۴} گشت—I, K, IV, VI, T^{۱۳} که چون—I, K, IV, VI, C^{۱۲} حال—VI^{۱۱}
 I, K, IV, VI, C—доб.: I, K, IV, VI, T^{۱۳} گشت—I, K, IV, VI, T^{۱۸} دوده—K, VI^{۱۵} ازان

چنان دان که هر گز گرامی پسر * نمودست یازان بـغـون پـدر
 مگر مادرش تغمه را تیـره کرد * پسر را بـآلودگی خـیره کرد
 چو ضحاک تازی کـشـنده پدر * که جمشید را زو چه آمد بـسر
 след. б. только K, VI—

چو افراسیابی که از بهر تـغـت * بکشت او چو اغریـرث نیـکـمـغـت
 سکندر که او خون دارا بریـغـت * چنان آتش کین بمابر [بایران—K, VI] بیمیغت
 که دارا برادر پدر [ورا—IV] خواندی * همی فیلقشش پسر خواندی
 I, K, VI—после этих б. доб.:

[بکـیـنـ اندرون تـغـمـه آلوده گشت * بزرگی ازان تغمه [قوم—VI] پالوده گشت]
 گر—I, K, VI, C—^{۲۰} یقین—VI^{۱۹} بد—I^{۱۸} بد مادرش—I, IV, C^{۱۷} ср. б. 3449 текста.
 I, K, VI, T—^{۲۴} یاور—I, IV^{۲۳} آستی—I, K, VI, T^{۲۲} پر کند—C بر کند—I, IV, P^{۲۱}
 ورا—IV برو

ازانچایگه شد بدشت شکار
چو از کوه و ز دشت بر داشت بهر
3430 بیستند آذین² بشهر و براه
ز نالیدن بوق و⁴ بانگ سرود
چنان خسروی برز و شاخ⁵ بلند
ز مشکوی شیرین⁷ بیامد برش
بموبد چنین گفت شاه آن زمان¹⁰
3435 مرین خوبرخرا بخسرو دهید
مراورا بآیین پیشی¹² بخواست

ابا باده و رود و با میگسار¹
همی رفت شادی کنان سوی شهر
که شاه آمد از دشت³ نغچیرگاه
هوا گشت ز آواز پی تار و پود
ز دشت⁶ اندر آمد بکاخ بلند
بموسید پای و زمین⁸ و برش⁹
که بر ما مبر جز بنیکی گمان
جهانرا¹¹ بدین مژده نو دهید
که آن رسم و آیین بد آنگاه راست

۶۶

چو آگاهی آمد ز خسرو براه
که شیرین بشکوی خسرو شدست
همه شهر زان¹⁵ کار غمگین شدند
3440 نرفتند¹⁷ نزدیک¹⁸ خسرو سه روز
فرستاد خسرو مهرانرا بخواند
بدیشان چنین گفت کاین روز چند

بنزد بزرگان و نزد¹³ سپاه
کهن بود کار¹⁴ جهان نو شدست
پر اندیشه و درد و نفرین شدند¹⁶
چهارم چو بفروخت گیتی فروز
بگاه¹⁹ گرانمایگان²⁰ بر نشاند
ندیدم شمارا شدم مستمند

I — доб.: * چو یوزان و بازانش آمد بکار¹ I, K, VI, C —

بشادی همی کرد چندی شکار * ابا باده و رود و با میگسار
IV — доб.:

بشادی همی کرد چندی شکار * چو یوزان و بازانش آمد بکار
(без рифмы); شاه برز و(?)⁵ K — ز آوای نای وز⁴ K, VI — و³ VI — доб. آیین² VI —
I, K, IV, ⁹ رکیب⁸ K, VI — زرین⁷ Л — ز شهر⁶ I, T — (без рифмы). پال و برز^{VI} —
پیش¹³ K, VI — پیشین¹² I, K, IV, VI, T — مهران¹¹ VI — شاه زمان¹⁰ K, P — سرش^{VI} —
فِعْظَم ذلک¹⁶ Б — ازان¹⁵ I, K, IV, VI, T — بوده کار^{VI} P — گشته کار^{IV} — روزگار^{I, C} —
فلیم^Б — برفتند¹⁷ Л, VI — علی اکبر الدولة و اعیان الحضرة و سائر المواجدة و العلماء
کرانمایگی^I —²⁰ بجای¹⁹ K, VI — در پیش¹⁸ K, VI — یدخلوا

همه¹ پیش آنکس که با بوی خوش
 که تا ناورد ناگهان³ گرد باد
 3410 چو بشنید شیرین که آمد سپاه
 یکی زرد پیراهن مشکبوی
 یکی از برش سرخ دیبای روم⁶
 بسر بر نهاد افسر⁸ خسروی
 از ایوان خسرو¹⁰ بر آمد بباد
 3415 همی بود تا خسرو آنجا رسید
 چو روی ورا دید برپای خاست
 زبان کرد گویا بشیرین سخن
 بنرگس گل و¹⁵ ارغوانرا¹⁶ بشست
 بدان آبداری و آن¹⁷ نیکوی
 3420 که تهم¹⁸ هژیرا سپهبدت
 کجا²⁰ آن همه مهر و²¹ خونین سرشک
 کجا²³ آن همه روز کردن بشب²⁴
 کجا²⁶ آن همه بند و پیوند ما
 همی گفت وز دیده خوناب زرد
 3425 بچشم اندر آورد زو خسرو²⁷ آب
 فرستاد بالای زرین ستام
 که اورا بمشکوی زرین برند

همی رفت با مشک² صد آبکش
 نشاند بران شاه فرخ نژاد
 بپیش سپاه⁴ آن جهاندار شاه⁵
 بپوشید و گلزارگون کرد روی
 همه پیکرش گوهر و زر⁷ بوم
 نگارش همه پیکر⁹ پهلوی
 بروز¹¹ جوانی نبد¹² شادام
 سرشکشی ز مژگان برخ¹³ بر چکید
 به پرویز بنمود بالای راست
 همی¹⁴ گفت زان روزگار کهن
 که بیمار بد نرگس و گل درست
 زبان تیز بگشاد بر پهلوی
 خجسته کیا¹⁹ گرد شیراوژنا
 که دیدار شیرین بد اورا²² پز شک
 دل و دیده گریان و خندان دو لب²⁵
 کجا²⁶ آن همه عهد و سوگند ما
 همی ریخت بر جامه لاژورد
 بزردی رخشی گشت چون آفتاب
 ز رومی چهل خادم نیک نام
 سوی خانه گوهر آگین²⁸ برند²⁹

VI-⁵ سپه I, C-⁴ ناگهان ناورد I, C-³ و میرفت VI-² همی IV, VI- همان I-¹
 افسری I-⁸ زر و IV, VI-⁷ یکی سرخ گوهر ز دیبای روم (؟) IV-⁶ سپاه اندرون بود شاه
 K-¹³ بید K, IV, VI-¹² ز روز-¹¹ K, VI-¹⁰ خرّم I, K, IV, VI, T-⁹ گوهر I, IV, T-⁸
 شاهها I, IV, T-¹⁸ بدان K-¹⁷ زعفرانرا I, IV-¹⁶ گلاب (؟) K-¹⁵ سخن I-¹⁴ بخون
 کجات K, VI-²³ آنرا VI-²² و on. IV-²¹ کجات K, VI-²⁰ تنای (؟) K-¹⁹ گوا I, IV, C-¹⁹
 عنبر آگین IV-²⁸ شاه K, VI-²⁷ کجات K, VI-²⁶ بلب I, IV-²⁵ ز شب IV, T-²⁴
 سخنها ز گوهر پرو بشمرند I-²⁹

پس اندر بدی^۱ پانصد^۲ بازدار ۳۳۹۵
 ازان^۵ پس برفتند سیصد سوار
 بزنجیر هفتاد^۸ شیر^۹ و پلنگ
 پلنگان و شیران آموخته
 قلاده^{۱۲} بز^{۱۳} بسته صد^{۱۴} بود سگ^{۱۵}
 پس اندر ز رامشگران دو هزار
 بزیر اندرون هر یکی اشتهری^{۱۸} ۳۴۰۰
 ز کرسی و خرگاه و پرده سرای
 شتر بود پیش اندرون پانصد
 ز شاهان برنای^{۲۲} سیصد سوار
 ابا یاره و طوق و زرین کمر
 دو صد برده^{۲۵} تا^{۲۶} مجمر افروختند ۳۴۰۵
 دو صد مرد برنای^{۲۷} فرمان بران
 همه^{۳۰} پیش بردند تا باد بوی

هم از واشه^۳ و چرخ و شاهین کار^۴
 پس یازداران با^۶ یوزدار^۷
 بدیهای چین اندرون بسته تنگ^{۱۰}
 بزنجیر زرین دهن^{۱۱} دوخته
 که در^{۱۶} دشت آهو گرفتگی بتگ
 همه^{۱۷} ساخته رود روز شکار
 بسر^{۱۹} بر نهاده ز زر افسری
 همان خیمه و آخر^{۲۰} چارپای
 همه کرده آن بزمر^{۲۱} نام زد
 همی راند با نامور شهریار^{۲۳}
 بهر مهره پی در نشانده گهر^{۲۴}
 برو عود و عنبر همی سوختند
 ابا هر یکی^{۲۸} نرگس و^{۲۹} زعفران
 چو آید ز هر سو رساند بدوی

چه با I, IV, C-^۳ هفتصد I, K, IV, VI, T-^۲ دمان IV-^۱ جوان I-^۱
 جز از باشه K, VI-^۴ VI-^۴ доб.:
 چو بالای سیصد بزیرین ستام * که بودند ازو پیشتر در کنام
 K, VI-^۷ б. оп. همه بازدار و همه IV-^۶ او(?) I-^۶ وزان I, IV, T-^۵ ср. б. 3491 текста.
 دهان I, VI, T-^{۱۱} K-^{۱۰} б. оп. یوز-^{۱۰} VI-^۹ بزنجیر هشتاد VI-^۸ بزنجیرها ده ز-^۸ Л-^۳
 K, VI-^{۱۵} سگ-^{۱۵} K, VI-^{۱۵} هفتصد I, K, IV, VI, P-^{۱۴} ز زر-^{۱۴} VI-^{۱۳} (؟) سگ-^{۱۳} IV-^{۱۳} قلیده-^{۱۲} I, IV-^{۱۲}
 L-^{۲۰} بز(?) IV-^{۱۹} بگردن همی هر یکی چنبری-^{۱۸} K-^{۱۸} همان IV-^{۱۷} بر-^{۱۶} I, K, IV-^{۱۶}
 K, VI-^{۲۳} обрат-^{۲۳} K, VI-^{۲۳} برنا چو-^{۲۲} I, K, IV, VI, P-^{۲۲} نامرا(?) VI-^{۲۱} رسمرا-^{۲۱} I, K, IV, T-^{۲۱} و доб.:
 ный порядок мисра; I, K, IV, VI, T-^{۲۱} доб.:

همه جامه ها سرخ و زرد و بنفش * شهنشاه با کاپوانی درفش
 همی راند با تاج و با گوشوار * بز بافته جامه شهریار
 I, K, IV, VI, T-^{۲۵} 66. 3403 и 3404 текста вместе с интерполяцией стоят после б. 3409 текста.
 K, IV, C-^{۲۶} بنده-^{۲۶} L, K, IV-^{۲۶} با-^{۲۶} I, K, IV, VI, T-^{۲۷} برنا ز-^{۲۷} I, K, IV, VI, T-^{۲۷}
 I, T-^{۳۰} همی-^{۳۰} I, T-^{۳۰} ابا مشک و با عود و با-^{۲۹} K, VI-^{۲۹}

3380 که جاوید باد افسر و تخت اوی چنین گفت داننده¹ دهقان² پییر غم و شادمانی بپاید کشید جوانان داننده و⁴ با گهر چو پرویز ناپاک⁶ بود و جوان ورا در⁸ زمین دوست شیرین بدی پسندش نبود جزو در جهان 3385 ز شیرین جدا بود¹² یک روزگار بگرد جهان در¹⁵ بی آرام بود چو خسرو بپردخت¹⁶ چندی بمرز

ز خورشید قابنده تر بخت اوی که دانش بود مرد را دستگیر ز هر شور و تلخی³ بپاید چشید نگیرند بی آزمایش هنر⁵ پدر زنده و پور چون پهلوان⁷ برو⁹ بر چو روشن جهان بین بدی¹⁰ ز خوبان وز¹¹ دختران مهران بدانگه که بد در¹³ جهان شهریار¹⁴ که کارش همه رزم بهرام بود شب و روز گریان بدی خوب چهر

۶۵

چنان بُد که یک روز¹⁷ پرویز شاه 3390 بیمار است برسان شاهنشهران چو بالای سیصد بزرگین ستام هزار و صد و شصت خسرو پرست هزار و چهل چوب و شمشیر¹⁹ داشت

همی آرزو کرد نخچیرگاه که بودند ازو پیشتر در جهان ببردند با خسرو نیک نام¹⁸ پیاده همی رفت ژوپین بدست که دیبای در بر²⁰ زره²¹ زیر داشت

— K, IV, VI, C⁴ تلخ و شوری — I, K, IV, VI, P³ دهقان داننده — Л² گوینده — K¹ —
— VI — доб.:⁵ دارند و — P داننده

چوپرویز بی پاک بود و جوان * بی تلخ و شیرین چشید از جهان بر — I, K, IV, P⁸ پدر زنده پور جهان پهلوان(?) — K⁷ بی پاک — VI, C — I, P⁶ شد بر — I, K, IV, VI, T¹³ ماند — K, VI¹² از — I, K, IV, P —¹¹ VI — б. оп.¹⁰ بدو — K⁹ بپرداخت — VI, C¹⁶ بر — IV, VI, T — او — I¹⁵ — I, K, IV, VI, T — обратный порядок мисра.¹⁴ که — IV²⁰ مرد شمشیر — VI, C — خوب شمشیر — I, K, IV¹⁹ — VI — б. оп.¹⁸ یکچند — I¹⁷ که دیبای زربفت در — K, VI²¹ دیبای زر بر

- 3365 بررفتند شادان ازان مرز و بوم
همه مهتران خواندند آفرین
بنزدیک قیصر ز ایران بروم¹
بران پرهنر شهریار زمین²
سغنهای شیرین و خسرو کنیم

گفتار اندر داستان خسرو و شیرین

- 3370 کهن گشته این نامه باستان
همی³ نو کنم گفته‌ها⁴ زین سخن⁵
بود بیست⁷ شش بار بیور هزار
نه‌بیند کسی نامه پارسى
اگر باز جویی¹² دو¹³ بیت بد
چنین شهریارى و بخشنده‌یى
نکرد اندرین¹⁷ داستانها نگاه
3375 حسد کرد بدگوی در کار من
چو سالار شاه این سخنهای نغز
ز گنجش من ایدر²¹ شوم شادمان
وزان²² پس کند یاد²³ بر شهریار
- ز گفتار و کردار آن راستان
ز گفتار پی‌دار مرد کهن⁶
سغنهای شایسته و⁸ غمگسار⁹
نوشته باپیات¹⁰ صد بار سی¹¹
هماندا که کم باشد¹⁴ از¹⁵ پانصد¹⁶
بگیتی ز شاهان درخشنده‌یى
ز بدگوی و¹⁸ بخت بد آمد گناه
تبه شد بر شاه بازار من¹⁹
بخواند به‌بیند²⁰ بپاکیزه مغز
کزو دور بادا بد بدگمان
مگر تخم²⁴ رنج من آید ببار

¹ I, K, IV, C—б. оп.; Б—доб. рассказ о том, как был захвачен, а затем возвращен Парви́зом крест, на котором был распят Христос. Примечание издателя: согласно историческим источникам, крест был захвачен в 614 г. н. э., а не в 602 (как в *Шāх-наме*), возвращен же в 628 г., после смерти Парви́за.
² VI—б. оп. ³ K—کنون VI—همه ⁴ I, K, IV, C—نامه VI—نامه‌ها ⁵ I, K, IV, VI, T—نشان
⁶ I, K, IV, T—ز کردار و گفتار این داستان VI—کجا یادگارست ازان سرکشان
⁷ IV, مهذب—⁸ K, IV, VI, T—شایسته ⁹ K, VI—شاهوار ¹⁰ K, VI—زادپیات ¹¹ IV—¹² I, K, IV, VI, T—ازو ¹³ I, K, IV, VI, T—جویند ¹⁴ I, K, IV, VI, T—باشد کم
¹⁵ VI—با ¹⁶ IV—چار صد ¹⁷ VI—نکردند زین ¹⁸ IV—و ¹⁹ I, IV—б. оп. ²⁰ VI—پنج صد ²¹ IV—من آنگه ز گنجش ²² K—ازان ²³ IV—²⁴ L—доб. و یار(?)
²⁰ VI—(?)—²¹ IV—(метр нарушен) بخواند و ببوید(?) ²² K—ازان ²³ IV—²⁴ L—доб. و یار(?)

3350 گشادند زن پس در گنج باز
 نخستین صد و شست بنداوسی¹
 بگوهر بپاگنده⁴ هر یک چو سنگ
 بران هر یکی دانهها⁷ صد⁸ هزار
 بیاورد سیصد شتر سرخموی
 مران هر یکی را درم دو هزار
 3355 ز دیبای چین صد و چل هزار
 دگر¹⁶ پانصد¹⁷ در خوشاب بود
 صد و شست یاقوت چون ناردان
 ز هندی و چینی و از بربری¹⁹
 ز چینی که خیزد ز هر کشوری
 3360 فرستاد سیصد شتروار بار
 یکی خلعت افکند بر خانگی
 همان جامه و تخت و اسب و ستام
 بدینسان چنین صد شتر²³ بار کرد
 بپخشید بر فیلسوفان درم²⁷

کجا گرد کرد او بروز دراز
 که پند اوسی² خواندش پارسی³
 نهادند بر هر یکی مهر⁵ تنگ⁶
 بها⁹ بود بر دفتر¹⁰ شهریار
 سیه چشم و آراسته¹¹ راجوی¹²
 بها داده بُد نامور شهریار¹³
 ازان¹⁴ چند زربفت¹⁵ گوهرنگار
 که هر دانهیی¹⁸ قطره آب بود
 پسندیده مردم کاردان
 ز مصری و از جامه پهلوی²⁰
 که چونان نمد در جهان دیگری²¹
 از ایران بر قیصر نامدار
 فزون تر ز خویشی و بیمگانگی
 ز پوشیدن بها که بر دیم²² نام
 ازان²⁴ ده²⁵ شتر بار²⁶ دینار کرد
 ز دینار و هر گونهیی²⁸ بیش و کم²⁹

و. اَمْر فَمَلَمُوا—B صد و ششست و سی قارسی(?)—VI صد و ششست و سه اوسی—K¹
I, T—⁴ فارسی—IV³ پید اوسی—T² مائة و ستین درجا او کیسا بالجواهر الشمینة
I, K, IV,⁷ 3352 стоит перед 6. 3351. K, VI—⁶ و I—⁵ سگالیده(?)—K, VI—⁸ بیاگند
I, K, IV, VI, T—⁹ سسی—K, VI—⁸ مرآن هر یکی را بهی—VI, T—¹⁰ چهره—
و اوقروا—B; 3355; B—¹² I, T—¹¹ کارجوی—IV¹² افراشته—K, VI—¹¹
و زو—I—¹⁶ و K, VI—¹⁵ ازو—¹⁴ I, K, T—¹³ ثلاثمائة جمل
و از—IV هرسوی—P برسوی(?)—I—¹⁹ دانه چون—IV¹⁸ چار صد—IV پانصد از—K, VI—¹⁷
که بپسندد اندر—²¹ I, IV, C—²⁰ خسروی—IV ششتری—K, VI, T—²⁰ چینی و بر سویی(?)
IV—²⁴ چنبن هم شتروارها—²³ I, K, IV, VI, T—²² بردند—²² I, K, IV, VI, T—²² جهان مهتری
گونه از—VI—²⁸ فیلسوفان روم—²⁷ I, K, IV, C—²⁶ شتروار—²⁵ I—²⁵ یک—VI, P—²⁵ ازو
برفتند شادان ازان مرز و بوم—²⁹ I, K, IV, C—²⁹

بخندد برین کار² مرد کهن
 که شاهان نهادند آذرا⁴ بگنج⁵
 بخندد⁸ بها بر⁹ همه مرز و بوم
 گر¹¹ از بهر¹² مریم سکویدا شدم
 شمارا سوی ما گشادست راه¹³
 کجا رنج بردی ز هر گونه چیز
 پی¹⁴ افگندم اورا یکی تازه گنج
 شب تیره اندیشه شد پیششام
 رساند بروم و بایران گزند
 ز اسکندر آن کینه دار¹⁶ سترگ¹⁷
 مگر در جهان تازه گردد سخن
 چنان دان که او تازه کرد افسرت
 سخنها¹⁹ ای ما کم نپوشد همی
 بدین²¹ خسروانی²² نو آیین درخت
 سر اختر اندر کنار تو باد
 همی داشت خرد برزین نگاه

ز قیصر چو پیوده آمد¹ سخن
 همان دار عیسی نیززد پرنج³
 از⁶ ایران چو چوبی⁷ فرستم بروم
 بموید نماید¹⁰ که ترسا شدم
 دگر آرزو هرچ بایید بخواه
 پسندیدم آن هدیه های تو نیز
 بشیروی بخشیدم این برده رنج
 ز روم و ز ایران پر اندیشه ام
 بترسم که شیروی گردد بلند
 نخست اندر آید¹⁵ ز سلم بزرگ
 ز کین نوآیین و کین کهن
 سخنها که پرسیدم¹⁸ از دخترت
 بدین مسیحا بکوشد همی
 بآرام²⁰ شادست و پیروزبخت
 همیشه جهاندار یار تو باد
 نهادند بر نامه بر مهر شاه

جهاندار دیدار آن فره مند * فر افگند(؟) بر آن جهود نژند
 که مهتر بد اندر میان جهود * بی او بخت نداشت بگردن عمود
 همان دار عیسی نیززد رنج * که شاه آفریدون نهادش بگنج
 I, K, IV, VI, T - آید¹ I, K, VI, T - نامه² I, C - گفت³ IV - б. оп., см. б. 8 прим. 27 к б. 3332.
 I - پرما¹⁰ I, K, IV, VI, T - بخندد⁸ K, IV, VI, C - خشیمة بالیة - B⁷ وز⁶ IV -
 و نحن... نحترز من أن یضع - B بگویند ماذا - IV گمان برد موید - K, VI رهو بد گماند
 B - далее бб. مهر¹³ K, VI - هم¹² K, VI - که - L¹¹ الناس فیما ألسنتهم... و یقولوا
 VI - ز اسکندر شهریار - K¹⁶ آیم¹⁵ K, VI, C - بن¹⁴ VI - 3338-3347 не переведены.
 آن کینه و پیر گرگ - IV, C آن کینه ور تیز گرگ - I¹⁷ اسکندر آن شهریار
 برین²¹ I - و I, VI - доб.²⁰ کی¹⁹ K, VI - بشنیدم¹⁸ C - بشنیدی¹⁸ I, K, IV, VI, P -
 خسرو آیین - L²²

- دگر هرچ گفستی ز شایسته روی من
بدانستم و آفرین خواندم 3320
- دگر هرچ گفستی ز پاکیزه دین
همه خواند بر ما یکایک دبیر
بما بر ز دین کهن ننگ نیست
همه داد و نیکی و شرمست و مهر 3325
- بپستی یزدان زیوشان ترم⁹
ندانیم¹¹ انداز و پیوند¹² و¹³ چفت
در اندیشه دل نگنجد خدای¹⁵
دگر کت¹⁷ ز دار مسیحها سخن
مدان¹⁹ دین که باشد بخوبی بپای
کسی را که خوانی همی²² سوکوار 3330
- که گوید که فرزندی یزدان بد اوی²³
چو پور پدر²⁴ رفت سویی²⁵ پدر
ازان پاکتن پشت و زیروی من
بران¹ دین² ترا³ پاکدین خواندم
ز یکشنبه⁴ دی⁵ روز⁶ آفرین⁷
سخنهای بایسته و⁸ دلپذیر⁹
بگیتی به از دین هوشنگ نیست
نگه کردن⁸ اندر شمار سپهر
همیشه سوی داد کوشان ترم¹⁰
نگردد نهان و نگردد¹⁴ نهفت
بپستی همو باشد رهنمای¹⁶
بپاد آمد از¹⁸ روزگار کهن
بدان²⁰ دین نباشد²¹ خرد رهنمای
که کردند پیغمبرش را بدار
بران دار بر کشته خندان بد اوی²³
تو اندوه این چوپ پوده²⁶ مغور²⁷

I-⁵ ز یک شنبه و K-⁴ مرترا IV-³ من K, VI-² بدین IV-¹ I, K, VI-
شایسته و I, P-⁶ ز دار مسیحها و ز آفرین VI-⁷ روز و آفرین K, IV, T-
I, K, IV, VI-¹⁰ زیوشاتریم I, K, IV, VI-⁹ کن که (؟) K-⁸ شایسته دلپذیر IV, VI, C-⁷
ندانیمش K-¹² ندانیمش I, IV, VI, T-¹¹ K, VI-¹⁰ порядок 66.: 3327, 3326, 3325.
نگردد جدا (؟) IV-¹⁵ نخواهد I, K, IV, VI, T-¹⁴ همتاش VI-¹³ همتا K-¹³ فرزندی IV, C-
IV-¹⁸ دلت گر (؟) K, VI-¹⁷ B-66. 3303-3327 переданы сокращенно, одной фразой. رهنما IV-¹⁶
K, VI-²² باشد P-²¹ باشد C-²¹ بران I, K, IV, VI, T-²⁰ هر آن T-¹⁹ آورد VI-¹⁹ آمد و
توده (؟) K-²⁶ پیش K, VI-²⁵ چو فرزندی I, K, IV, VI-²⁴ او I, IV, P-²³ ورا VI-
IV-²⁷ IV-²⁷ доб.: دوده (؟) IV-

هرآنکس که راند چنین گفت و گو * مسیحست یکبار بیزار ازو
مسیح پیچ پیچام آور رهنما * چو ما بنده بود زان خدا
بقدرت ورا بی پدر یک خدای * بپای آورد از مادر پاکرای
گر آدم بد از خاک او بُد ز باد * یکی بنده بود با شرم و داد
مگوید کورا بپایاوخت کس * که بر آسمان زنده مانددهست و پس

سرخنهای با مغز و^۲ فرخ نوشت
 بران^۵ باد کو باد^۶ دارد چه^۷ ان^۷
 وزو دارد اندر چه^۸ ان بیسم^۹ و پاک
 کزین گونه بر پای دارد سپهر
 بنامه نمودی^{۱۰} نیایش مرا
 سخن گفتن تاجور^{۱۱} بخردان
 نخواهم که چندان^{۱۳} بود رنج تو
 بر آورد بوم ترا^{۱۴} بر^{۱۵} سماک
 چنین ارجمند آمد آن^{۱۷} بوم و بر
 ز یزدان شمارا رسید^{۱۸} آفرین^{۱۹}
 بهر دانشی غمگسارم بدی^{۲۱}
 بدین^{۲۴} پر هنر پاک فرزند تو
 بموم و برو پاک^{۲۷} پیوند^{۲۸} خویش
 مرا در چه^{۲۹} ان خوار بگذاشتند^{۳۰}
 همان از پدر بیشتتر بودیم^{۳۰}
 پدر بیمنند^{۳۲} آزاده و نیکخواه

چو یک ماه شد^۱ نامه پاسخ نوشت
 سر نامه گفت^۳ آفرین مه^۴ ان^۴
 3305 بدو نیک بیمنند^۸ ز یزدان پاک
 کند آفرین بر خداوند مهر
 نخست آنک کردی ستایش مرا
 بدانستم و شاد گشتم بدان
 پذیرفتم آن نامور گنج^{۱۲} تو
 3310 از بهرا چه^{۱۳} اندار یزدان پاک
 ز هند و ز سقلا و چین^{۱۶} و خزر
 چه مردی چه دانش چه پرهیز و دین
 چو کار آمدم پیش یارم بدی^{۲۰}
 چنان شاد گشتم^{۲۲} ز پیوند^{۲۳} تو
 3315 که بهتر^{۲۵} نباشد بفرزند خویش
 همه مهتران پشت بر گذاشتند
 تو تنها بجای پدر بودیم
 ترا همچنان دارم^{۳۱} اکنون که شاه

^۱ I - بد ^۲ K, IV - و. оп. ^۳ K - کرد ^۴ J - نهان ^۵ I - بدان ^۶ I, K, IV, VI, T -
^۷ I, IV, T - نهان ^۸ K, VI - داند ^۹ I, K, IV, VI, T - ترمی ^{۱۰} VI - فزودی ^{۱۱} K, IV,
 از ^{۱۲} I, K, VI, C - گنج و نامه ^{۱۳} K, IV - چندی ^{۱۴} K, VI - شما ^{۱۵} K, P -
 رسد ^{۱۶} I - (؟) هند ^{۱۷} I - ارجمند آمد این ^{۱۸} K, VI - ارجمندید با ^{۱۹} IV - доб.:
 IV, C - بود ^{۲۰} I, IV, C - پیوند ^{۲۱} K, IV, VI, P - یار آمدی ^{۲۲} K, VI - доб. 6. 3316. ^{۲۳} I, IV, C - پیوند ^{۲۴} K, VI - وزین ^{۲۵} I, K, IV, VI, T - مهتر ^{۲۶} K, T - ز

که نیکی سگالید و نیکی خصال * پرستند دادگر ماه و سال
 بودم^{۲۷} J ^{۲۸} K, IV, VI, P - آرم و برو ^{۲۹} K, T - فرزند ^{۳۰} K, VI - ب. оп., см.
 دارم^{۳۱} I, IV, C - دادم ^{۳۲} K, VI - 21 к б. 3313. ^{۳۳} IV - (؟) ^{۳۴} I, IV, C - دادم ^{۳۵} K, VI - 21 к б. 3313.

هـمـان ^۱ روز ^۲ پاک یک‌شنیدی	ز هر در پـرسـتـنـده ^۳ ایزدی ^۴
برو ^۵ سوکواران بهالند روی	برو بر فراوان بهسایند ^۶ موی ^۷
شود آن زمان بر دل ما درست	که از کینه دلها ^۸ بهخواهیم ^۹ شست
3290 که بود از گه آفریدون ^{۱۰} فراز	که با تور و سلم ^{۱۱} اندر آمد بر از ^{۱۲}
شود کـشـور آسوده از تاختن	بهر گوشه‌یی ^{۱۳} کینه‌ها ساختن
زن و کودک رومیان به‌رده‌اند	دل ما ز هر گـوـنـه آزرده‌اند ^{۱۴}
برین ^{۱۵} خویشی ما جهان رام گشت	همه کار به‌پوده پندرام ^{۱۶} گشت
درد جهان آفرین بر تو باد	همان آفرین زمین بر تو باد ^{۱۷}
3295 چو آن نامه قیصر آمد بهین	جهاندار بشنید چندان سخن
ازان نامه شد شاه خرم ^{۱۸} نهان	برو تـاـزه شد روزگار مـهـان
بسی آفرین کرد ^{۱۹} بر خاندگی	بدو گفت بس کن ز ^{۲۰} بیگانگی
گرانمایه را جایگه ساختند	دو ^{۲۱} ایوان فرخ ^{۲۲} به‌پرداختند ^{۲۳}
به‌بردند چیزی که بایست برد	بنزدیک آن مرد به‌دار گرد
3300 به‌آمد بدید آن گزین جایگاه	وزان ^{۲۴} پس همی بود ^{۲۵} نزدیک شاه
بخوان و نبید ^{۲۶} و شکار و نشست	همی بود با شاه به‌ترپرست ^{۲۷}
برین ^{۲۸} گونه یک ماه نزدیک ^{۲۹} شاه	همی بود ^{۳۰} شادان دل و نیکخواه

^۱ I, IV, C. — همین ^۲ I — روز ما ^۳ I, IV, C. — پرستیدن ^۴ K — б. оп.; VI —

به‌گردند هر کس ز راه بدی * قوی گردد این فر^۵ ایزدی
^۵ IV — دلرا ^۶ I, IV, T — بسوزند ^۷ IV, T — بوی ^۸ I, IV, VI, T — بدان ^۹ I, IV, VI, T — بخواهیم ^{۱۰} K, VI — زمان فریدون ^{۱۱} I, K, IV, VI, T — آن [از VI] ^{۱۲} IV — سلم و تور ^{۱۳} I, IV, C — هر گونه ^{۱۴} K, VI — ب. 3291 стоит перед б. 3290. ^{۱۵} K, IV, VI, T — بدین ^{۱۶} K, VI — بدنام ^{۱۷} K, VI — ز ^{۱۸} I, K, IV, VI, C — خرم و شاد ^{۱۹} I, K, IV, VI, P — خواند ^{۲۰} K — به ^{۲۱} IV — در ^{۲۲} I, IV, T — خرم ^{۲۳} K, VI — خسرو ^{۲۴} K — б. 3298 стоит после б. 3299. ^{۲۵} VI — برد ^{۲۶} Л — نه‌بید ^{۲۷} K, VI, T — یزدان پرست ^{۲۸} K, VI — б. 3301 стоит после б. 3302. ^{۲۹} I, T — بدین ^{۳۰} I, K, IV, VI, T — به‌دند

- ز دشمن برستند چندی¹ جهان² ز تازی و هندی و ایرانیان 3270
روارو چنین⁴ تا بهمرز⁵ خزر ز هیتال و⁶ ترک و سمرقند و چاچ
همه که تیران⁸ شما بوده اند که¹⁰ شاهان ز تخم فریدون بدند
بدین خویشی اکنون که من کرده ام 3275
بدانگونه¹² شادم که تشنه بر¹³ آب¹⁴ جهاندار به پیدار فرخ¹⁶ کناد
یکی آرزو²⁰ خواهم از شهریار که دار مسیحا بگنج شماسست
بر آمد برین²⁴ سالیان دراز 3280
بدین²⁵ آرزو²⁶ شهریار جهان ز گیتی²⁸ برو بر²⁹ کنند³⁰ آفرین
بدان³² من ز خسرو پذیرم³³ سپاس همان هدیه و باز و³⁵ ساوی که من
پذیرد پذیرم سپاسی³⁶ بدان 3285
شود فرخ این جشن و آیین ما

رو از چین چنین⁴ K, VI بهان³ I—فرزانگان² K, VI جمله—IV چندان¹ I, T
بندگان⁸ IV—اورنگ⁷ K, VI—اروند⁶ I, IV—و⁵ IV—ز دریای چین تا بشهر⁵ I, T
—K, VI¹² 3274. 3275 стоит перед б. IV—¹¹ چو—¹⁰ I, IV, C بران⁹ I, K, IV, VI, T—
و گرسبزه از آب و از¹⁵ I, IV, K, VI—آب¹⁴ I, IV, T—بر تشنه¹³ K—برانگونه
—B—66. 3246—3277 переданы сокращенно, одной фразой. 3275
و دارید²³ IV—آرزویشی اگر²² VI—که آن آرزو²¹ I, K, IV, VI, T—آرزوی²⁰ Л—
دل ما بجوید همی در نهان²⁷ VI—آرزوی²⁶ Л—بدان²⁵ K—برین²⁴ I, K, IV, VI, C—
او—³¹ I, IV, VI, T—کنندش همه رومیان³⁰ VI—همه روم بروی²⁹ IV—ز کهتر²⁸ K—
و³⁵ Л—هر شب³⁴ I, P—پذیرم ز خسرو³³ K, VI—وزان³² VI—بدین³¹ IV, P—
روی تو چشم³⁷ I, IV, C—پذیره فرستم سپاهی³⁶ IV—سپاسی پذیرم ز خسرو³⁵ K, VI—

همیشه بدل شاد و روشن روان
گرازمایه شاه³ کیومرثی⁴
پدر بر پدر و⁷ پدر بر پدر
برین⁸ پاک یزدان کند آفرین
3255 نه چون تو خزان¹⁰ و نه چون تو بهار¹¹
همه مردمی و همه راستی
ایران¹⁶ و توران¹⁷ و هندوستان
ترا داد یزدان بیپاکسی نژاد
3260 فریدون چو ایران بایرج سپرد
برو آفرین کرد روز نخست
همه²⁰ بی نیازی و نیکاختری
تو گویی که یزدان شمارا سپرد
هنرپرور و راد²³ و بخشنده گنج
3265 نهادند²⁵ بر دشمنان باژ و ساو
ز هنگام کسری²⁷ نوشین روان
که از ژرف دریای آورد پی
ز ترکان همه³⁰ پیشه نـارون

همیشه خرد پیر¹ و دولت جوان²
همان پرور هوشنگ⁵ طهمورثی⁶
میانا که این گوهـر آید بـسر
بزرگان ملک و بزرگان دین⁹
نه چون تو بایوان¹² چین¹³ نـگار
مپیناد جانبت¹⁴ بد¹⁵ کاستی
همان ترک تا روم و¹⁸ جادوستان
کسی چون تو از پاک مـادر نـژاد
ز روم و ز چین نام مردی¹⁹ بـمرد
دلش را ز کثی و تـاری بشـست
بزرگی و مـردی و²¹ افسـونـگری
وزان دهـگران نام مردی²² بـمرد
ازین تخمه هر گز نـبـد²⁴ کس بـرنج
بد اندیشـتان²⁶ بارکش همـچو گـاو
که بادا همـیشه روانش جوان²⁸
بـران گـونه دیـوار²⁹ بـیدار کی
بشستند³¹ و³² بی رنج گشت³³ انجمن³⁴

¹ VI — به پیروز ² IV — доб. б. 3249 текста. ³ I, K, IV, VI, P — شاه ⁴ Л, I —
برو ⁵ VI — ⁶ I, IV, C — доб. ⁷ I, K, IV, VI, T — طهمورثی ⁸ I, K, IV, VI, T — پر ⁹ K, VI — چین و توران و ¹⁰ I, K, IV, VI, T — سوار ¹¹ K — (؟) نو بهار
در ¹² I, K, IV, VI, C — بر ایوان ¹³ K, VI, T — چینی ¹⁴ I — جانیش ¹⁵ I, K, IV, VI, T —
گردوی (؟) ¹⁶ I, C — از ایران ¹⁷ I, P — نیران ¹⁸ K, VI — روم با ترکی ¹⁹ K, IV — گردی ²⁰ K, VI — همان ²¹ Л — оп. ²² IV — گردی ²³ I — داد ²⁴ I — نشد ²⁵ I — نهادید ²⁶ K,
IV, VI, P — بداندیشسان ²⁷ I — پیروز و ²⁸ K, VI, T — доб.:
که چون او یکی شاه اندر جهان * نـبـود و نـبـاشـد ز تخم مـهـان
و ²⁹ K, VI — پـرسـتـند ³⁰ K, VI — خردمند در ³¹ I, K, T — پرستند ³² K —
پی افگند مرزی ابا انجمن ³³ K — شد ز ³⁴ VI — оп.

- کسی کو درین سایه شاه¹ شاد
 ابدا هدیّه و باژ روم آمدم³
 3240 برفتمیم با فیلسوفان بهم
 ز قیصر پذیرد مگر باژ و چیز⁸
 بخندید از آن پر هنر مرد¹¹ شاه
 فرستاد پس چیزها¹⁴ سوی گنج
 بخزاد برزین چنین گفت¹⁶ شاه
 3245 بعنوان نگه کرد مرد دبیر
 چنین گفت کاین نامه سوی²⁰ مهست²¹
 جهاندار و²³ بیدار و²⁴ پدram²⁵ شهر²⁵
 جهاندار فرزند هرمزد شاه
 ز قیصر پدر مادر شیر نام
 3250 ابدا³⁰ فر و با برز³¹ و³² پیروز باد
 بایران و تورانش بر³³ دسترمی

¹ I, K, C—شاه—کو به پیوستن شاه—IV ² I, K, IV, VI, زندگانی—³ I, K, IV, VI, T—بدان ⁴ I, K, IV, VI, T—آدمیم—⁵ I, K, IV, VI, T—بدین ⁶ VI—نماشند از—⁷ IV—
 آفرین بود—⁸ I, C—⁹ IV—مگر شاه چیز—¹⁰ I, C—¹¹ K, VI—ازان پس خردمند—¹² I, IV, T—زیرش—¹³ I, K, IV, VI, T—زیرگاه—¹⁴ VI—هدیهها—¹⁵ VI—آسوده باشی ز رنج—
 переданы так: و مدحه و هتاه بالولد الذی رزقه IV—доб.:
 هم از بهر مریم نثاری که بود * سوی او فرستاد آذگاه زود
 VI—доб.:

وزان پس بفرمود تا شد دبیر * گشادند آن نام—¹⁶ IV—بفرمود—¹⁷ I, K, T—آن ¹⁸ VI—б. оп. ¹⁹ I, IV, C—بود—²⁰ IV, P—
 نامه زی مهترست—VI نامه نزد شهست—IV نامه زین مهترست—K نامه مبهمست—²¹ Л—
 سر افراز دانای پدرام—²² I, IV, T—سر افراز—²³ I, IV, T—оп. ²⁴ IV—(؟) بهرام—²⁵ K, VI—
 تابنده—²⁶ K—²⁷ I, IV—واروندوگاه—²⁸ VI—б. оп. ²⁹ IV—б. оп. ³⁰ I, IV, C—که با—³¹ I, C—بافر—³² I, K, IV—оп. ³³ I—و نیرانش—
 (هنییار или هنییان, очевидно) ³⁴ I—(؟) و نیران برش—P و توران ورا—K, VI—
 پر

- 3220 همی شد برین¹ گونه با² ساروان³ شتروار⁴ دینار ده کاروان
 چو آگاهی آمد بد پرویز شاه که پیغمبر⁵ قیصر⁶ آمد ز راه
 بفرخ⁷ بفرمود تا بر نشست که سالار او بود بر⁸ نیمروز
 برفتند با او سواران¹⁰ شاه چو از دور دید آن سپه خانگی
 چنین تا بنزدیک شاه آمدند چو دیدند زیبا رخ شاهرا
 نهادند¹⁵ همواره¹⁶ سر بر زمین بمالید پس خانگی رخ بختاک
 3230 ز پیروزگر آفرین بر تو باد بنزگانش از جای برخاستند
 چنین گفت پس شاهرا خانگی ز خورشید²⁵ بر چرخ تابنده تر
 مبادا جهان بی چنین شهریار مبین³²³⁵ کس روز بی کام تو
 جهان بی سر و افسر تو مباد ز قیصر درود و ز ما آفرین
- 3220 شتروار⁴ دینار ده کاروان
 که پیغمبر⁵ قیصر⁶ آمد ز راه
 یکی مرزبان بود خسرو پرست
 گرانبمایه گردی و گیتی فروز⁹
 بسر بر¹⁷ نهادند ز زین کلاه
 بپیشی اندر آمد به بیگانگی¹¹
 بران¹² نامور پیشگاه¹³ آمدند
 بران¹⁴ گونه آراسته گاهرا
 برو بر¹⁷ همی خواندند آفرین
 همی گفت کای¹⁸ داور¹⁹ داد و پاک
 مبادی همیشه مگر²⁰ شاه²¹ و راد²²
 بنزدیک شه جایش آراستند²³
 که چون تو که باشد²⁴ بفرزانی
 ز جان²⁶ سخن گوی پابنده²⁷ تر
 برومند بادا برو²⁸ روزگار
 نوشته بخورشید بر نام تو
 بر و بوم بی لشکر تو مباد²⁹
 برین نامور شهریار زمین

شتروار⁴ I, K, IV, VI, T - ساربان - I, IV, VI, C - بر(؟) - IV² بدین - K, VI¹
 سالار نیمروز - B⁷ که از پیش قیصر کس - K, VI⁶ (метр нарушен). پیغمبر - I, IV⁵
 گرانبمایه و گرد و - K, C - لشکرفروز - I, IV, P⁹ در - IV⁸ المسمی فرخزاد
 بدان - I, K, IV, VI, T¹² بفرزانی - VI - بمرزانی - I, C¹¹ دلبران - K¹⁰ لشکرفروز
 بسر بر(؟) - I¹⁷ همواره - I¹⁶ فتادند - VI¹⁵ بدان - VI, C¹⁴ بارگاه - I, K, IV, VI, T¹³
 - I²³ شاد - I, IV, T²² شاد - K, VI²¹ بجز - IV²⁰ مهتر - I, IV, C¹⁹ ای - I, K¹⁸
 IV, 27 خای - J²⁶ بخورشید - I²⁵ چون تو نباشد - K²⁴ همه دست بردست بگذاشتند
 چنین - K, VI²⁹ ورا - I, IV, T²⁸ یابنده(؟) - VI²⁹ 3237 стоит перед б. 3236; VI -
 بایران و توران و هندوستان * همان ترک با روم و جادوستان

نشاید مگر دانش و تـخـتـرا
 چو من شادمانم تو شادان بزی³
 چو آن نامه نزدیک قیصر رسید
 بـفـرـمـود تا گاودم بر درش 3205
 بـمـسـتـنـد آیین⁷ بی راه و راه
 بر آمد هم⁹ آواز رامشگران
 بدرگاه بردند چندی صلیب
 بیک هفته زین گونه با رود و می
 به ششم بفرمود¹² تا کاروان
 صد اشتهر ز گنج درم بار کرد¹³
 ز دیبای زربفت رومی¹⁶ دویست
 چهل خان زرین پایه بسد
 همان چند¹⁹ زرین و سیمین دده²⁰
 بمریم فرستاد چندی گهر
 3215 چه از جامه²⁵ نرم رومی حریر
 همان باز کشور که تا²⁸ چار بار
 فرستاده چون³⁰ مرد رومی چهل
 گوی پیشرو نام او خاندگی

و گر در هنر بخشش¹ و بخترا²
 که شاهن⁴ و گردنکشی را سزی
 نگه کرد و⁵ توقیع پرویز دید
 دمیدند و پر⁶ بانگ شد کشورش
 پر آواز شای⁸ روی⁸ پرویز شاه
 همه شهر روم¹⁰ از کران تا کران
 نسیم گلان¹¹ آمد و بوی طیب
 به بودند شادان ز شای روی کی
 به آمد بدرگاه¹⁴ ساوان
 چو پنجه شتر بار دینار¹⁴ کرد¹⁵
 که¹⁷ گفتی ز زر جامه با رز یکست¹⁸
 چنان کز در شهریاران سزد
 بگوهر بر و چشمه شان²¹ آرده
 یکی نر²² طاوس²³ کرده بز²⁴
 ز در²⁶ و زبرجد یکی آبگیر²⁷
 ز دینار²⁹ رومی هزاران هزار
 کجا هر چهل بود به دارل
 که هم تا نبودش بفرزاندگی

2 IV-- доб.: رامش VI- دانش K-¹

نخواهم بجز آنکه تا کردگار * بخوبی نه مال وی آید به بار
 زدند و پر از⁶ L- و⁵ I, IV, VI-доб. شادی⁴ I, K, IV, VI, T- (без рифмы). بزی³ I-
 گلاب¹¹ K, IV, VI- أنطاکیه¹⁰ B- بر⁹ L- شیرویه⁸ L- آذین⁷ I, K, IV, VI, T-
 K, C-¹⁵ ز دینار پنجاه خروار کرد¹⁴ I- کرد بار¹³ K, C- بفرمود هشتم که¹² K-
 تو¹⁷ K- چینی¹⁶ IV- هر انچش بد از گنج اینار کرد^{VI} ز دینار پنجه ز بهر نثار
 طوق¹⁹ IV- جامه را بار نیست^{IV} جامه را تاو نیست^{K, VI} جامه را تار نیست^{I, T}¹⁸
 K,²⁵ ز زر²⁴ I, VI- طاووس²³ VI- پتر²² I, K- IV- نر²¹ IV- چشمه²⁰ L, IV- رده²⁰
 و حوضا معمولا من الذهب مرصعا بالجواهر B- I- б. оп.; زر²⁶ IV, VI- خز^{VI, C}
 فرستاد با³⁰ I, K, IV, VI, T- دیبای(?)²⁹ K, IV- بد²⁸ I, K, IV, VI, T-

- 3190 چنیین داد پاسخ ورا شهـریار
 ز گفتار این مرد اخترشناس
 بگنجور گفت آن یکی³ پرنیان
 بیاورد گنجور و موبد بدید
 ازان⁵ پس بدو گفت یزدان بس است
 گر⁷ ایدونک ناچار⁸ گردان سپهر
 3195 بتیمار کی باز گردد ز بد
 جز از شادمانیت¹² هر گز مباد
 ز موبد چو بشنید خسرو سخن
 دبیر¹⁵ پسندیده را¹⁶ خواند پیش¹⁷
 که من تنگدل گشتم از روزگار¹
 ز گردون گردان شدم ناسپاس²
 بیاور یکی⁴ رقعـه اذر میان
 دلش تنگ شد خامشی بر گزید
 کجا⁶ برتر از دانش هر کس است
 دگرگون نماید بچوینده⁹ چهر
 چنیین گفته¹⁰ از دانشی کی سزد¹¹
 ز گفتار ایشان مکن هیچ¹³ یاد¹⁴
 بخندید و کاری نو افگند بن
 سخن گفت با او ز اندازه پیش¹⁸

۶۳

- 3200 بقیصر یکی نامه فرمود شاه
 که مریم پسر زاد زیـبا²⁰ یکی
 که بر نه سزاوار شاهی¹⁹ کلاه
 که هر گز ندیدی چنو²¹ کودکی

وزان⁵ I, IV, T— بیاورد و آن⁴ I, IV, T— فرمودگان³ I, IV, T— I—6. op. I—6. op.
 بگوینده⁹ K, VI— تا چند(?)⁸ IV— K, VI— C— و⁷ I, IV, C— که او⁶ I, K, IV, VI, T—
 10 I, IV, T— گفتن¹¹ K, VI— доб.:
 چنان چون بکار زمانه دریم * بکام و بنامام زو [ازو—VI] بگذریم
 بیاید بدن چون بدارد سپهر * بکین و پیرخاش [و VI—доб.] با داد و مهر
 ازو کالبد راسـت سـود و زیـان * چو دانا بود زو نترسد [نبرد—VI] روان
 بجز کام و—IV شادکامیت¹² I, K, VI, C—
 C—доб. эти же три бб. с незначительными вариантами.
 شادیت¹³ K— ایچ¹⁴ I, IV—доб.:
 چهـان آفرین پشت و یار تو باد * سر اختر اندر کنار تو باد
 18 I— پیش خواند—K, IV, VI— خواند شاه—I¹⁷ نویسنده را—I, K, IV, VI¹⁶ دبیری—IV¹⁵
 سخنها—IV فراوان ز هر در سخنها براند—K, VI— (cp. 6. 3190); که بر نه سزاوار شادی کلاه
 K, VI, C— شنبذ—I²⁰ بشادی و شاهی—VI سراسر بشادی—K¹⁹ بی اندازه با او براند
 چنان—IV²¹ یوم السبت من شهر کذا—B مهوش—IV, P— در شب

نهبانی بگفتی¹ بگوشی اندرون
 بگوشی اندرون⁴ خواند خسرو⁵ قباد
 3175 چو شب⁸ کودکی آمد⁹ گذشته سپاس
 از اخترشناسان پیرسید شاه
 بدیدی که¹⁴ فرجام این¹⁵ کار چیست
 چنیین داد پاسخ ستاره‌شمر
 ازین کودکی آشوب گیرد زمین
 3180 هم از راه یزدان بگردد بنیمز
 دل شاه غمگین شد از کارشان
 چنیین گفت با مرد داننده شاه
 نگر تا بگردد²⁴ زبافتان برین
 همی داشت آن اخترانرا²⁵ نگاه
 3185 پر اندیشه بد²⁶ زان سخن شهریار
 ز نخچیر و از می بیکسو کشید
 همه مهتران سوی³⁰ موبد شدند
 بدان تا چه بد نامور شاهرا
 چو بشنید موبد بشد نزد شاه

همی خواندی² آشکارا³ برون
 همی⁶ گفت⁷ شایروی فرخ‌نژاد
 پیامد بر خسرو¹⁰ اخترشناس¹¹
 که هر کس¹² که دارند¹³ اختر نگاه
 ز زیج¹⁶ اختر این جهاندار چیست
 که بر چرخ گردان نیابدی گذر
 نخواند سپاهت¹⁷ برو¹⁸ آفرین
 ازین بیشتر چون سراییم¹⁹ چیز
 وزان²⁰ ناسزاوار گفستارشان
 که نیکو²¹ کنید اندر اختر²² نگاه²³
 به پیش بزرگان ایران زمین
 نهاده بران بسته بر مهر شاه
 بران²⁷ هفته کس را ندادند بار
 بدان چند گه روی کس را²⁸ ندید²⁹
 ز هر گونه‌یی داستانه‌ها زدند³¹
 که بر بست بر کهتران راهرا
 بدو داد یکسر³² پیام سپاه

بگوشش ورا—K, VI, 4 آشکار از—I, P, 3 خواندش—K, VI, 2 بگفتش—K, VI, C, 1

چو آن—K, VI, 8 شب—Л, 8 خواند—I, K, IV, VI, T, 7 دگر—VI, 6 نام گفتش—I, IV, C, 5

از شب—VI, 9 بشد مرد—VI, 10 IV—доб.: 11

برو آفرین کرد اخترپژوه * برش استادد یکسر گروه

VI—چه دیدید—IV چه دیدی—I, K, 14 کرد اندر—I, K, IV, VI, P, 13 هرانکس—K, VI, 12

K, 19 ورا—VI, 18 سپاهش—I, K, IV, VI, T, 17 رنج—K, IV, VI, 16 آن—I, 15 چه بینید

این سخن را—I, K, IV, VI, T, 22 به زین—I, K, IV, VI, T, 21 ازان—K, VI, 20 برانیم—VI

فعضم ذلک علیہ، و خلاقی بیته مهموما محزوناً، و حجب: 3181—3186 переданы так: Б—66. 3182—3184 не переведены. 66. الناس أسبوعاً

اختر بد—I, K, IV, VI, T, 25 بگردد(?)—VI, 24

روی او کس—K, IV, VI, T, 28 دران—K, IV, VI, T, 27 شد—I, K, IV, VI, T, 26

یکایک بداد آن—I, K, IV, VI, C, 32 I—б. оп. 31 پیش—K, IV, VI, T, 30 I—б. оп. 29

- 3155 همان نیز یک ماه بر چار بهر
یکی بهر¹ میدان² چوگان³ و تیر
دگر بهر ره زو⁴ کوه و دشت⁵ شکار
هرانگه⁷ که گشتی ز نخچیر باز
هرانکس که بودی ورا پیشگاه⁸
3160 دگر بهر ره شطرنج بودی و نرد
سه دیگر هرانکس که داننده بود
بنوبت ورا پیش بنشاندی
چهارم فرستادگان را ز راه
نوشته¹³ همه پاسخ نامه باز
3165 فرستاده¹⁵ با خلعت و کام خویش
همه¹⁷ روز منشور هر کشوری
چو بودی سر سال نو فوردین
نهادی یکی گنج خسرو نهان

۶۲

- چو بر¹⁹ پادشاهی پیش شد پنج²⁰ سال
3170 ششم سال زان²¹ دخت قیصر، چو ماه²²
نمود آن زمان رسم بانگ²⁵ نهان
یکی نام گفستی مراورا²⁷ پدر

بهر ازو-VI⁴ ازو بهر⁴ گوی و میدان-I³ و IV, VI, P-دوب. و K, VI-بهر¹ زند
I, IV, VI, T-⁶ دشت و گور و VI- و IV-دوب. گور و دشت و K-دشت و کوه و I, C-⁵
I, K-¹⁰ آذین I, IV, P-⁹ دستگاه I, K, IV, VI, C-⁸ هرانکس-I⁷ کزو-K-⁷ کزان
B-66. 3161-3162 не переведены.¹² و I, K, IV, T-¹¹ نویسنده و IV, T-¹¹ فزاینده و
I, IV-¹⁷ ز دریا و خشکی-I¹⁶ فرستاد-I¹⁵ بدان نامداران-I, C-¹⁴ همی-I, T-¹³
K, IV,²¹ بگذشت-I, IV-²⁰ از-K, VI-¹⁹ هیچکس-K, VI-¹⁸ همان K, VI, T-¹⁸ همین
چو تابنده ماه-K, VI-²⁴ کودی-I, K, IV, VI, T-²³ ز شاه-K, VI, C-²² سال از-VI
بگوشش یکی نام گفستی-I, K, IV, VI, C-²⁷ جهان-J-²⁶ و K-دوب.²⁵

- در گنج بگشاد و چندی¹ درم² که بودی³ ز هرمنز برو بر⁴ رقم⁵
 3140 بی‌آورد و گریبان بدرویش داد
 ازان⁸ کس که او یار بندوی بود
 که بودند یازان¹⁰ بخون¹¹ پدر
 چو از کین و نفرین بپردخت¹³ شاه
 ازان پس شب و¹⁵ روز گردنده دهر
 3145 ازان چار یک بهر¹⁷ موبد نهاد
 ز کار سپاه و ز کار جهان
 چو در پادشاهی بدیدی¹⁸ شکست
 سمک دامن داد²⁰ بر²¹ تافتی
 دگر بهر شادی²³ و رامشگران
 3150 نبود²⁶ نه²⁷ اندیشه کردی ز بد
 سیم بهر ره گاه²⁹ نیایش بدی
 چه‌ارم شمار سپهر بلند
 ستاره‌شمر پیش او بر پپای
 وزین بهر ره نیم³² شب دیرپاز

برو بر ز هرمنز — I, T, 4 دیدی — I, IV, C, 3 روزی بداد — K, VI, 2 چندان — I, IV, P, 1
 5 K, VI, 6. оп. 7 پوشیده — I, IV, T, 6 (ср. б. 3140). 8 چو درویش پوشیده بد پیش داد — K, VI, 5
 9 هرآن — I, IV, C, 8 گسته‌م بدگوی — I, IV, C, 9 شادان — I, IV, C, 10 I, C, 11 تازان — K, 12
 و نقب عن کل من کان معاضدا و معاوناً لخالیه علی خلع هرمنز و قتلہ — B, 12 ز خون
 بپرداخت — I, K, IV, VI, T, 13 فقتلهم حتی أهلك کل من أظهر بذلک شماتة و سرورا
 ثم قسم ساعاته و أيامه و شهوره علی مصالح الملک و — B, 16 و — Л, 15 گاه — IV, 14
 I — 17 3155—3166, а затем бб. 3145—3154. 18 ل, IV, 19 اگر — K, 20 یاد — Л, 21 بدیدی — Л, IV, 18 بهره
 و قسم للإصغا الی الظلمات و قضاء — B, 25 نشستن — VI, T, 24 دگر جز بشادی — I, IV, L, 23
 26 обратный VI — 28 که — K, VI, 27 نبودی — C, 29 ندیدی — P, 30 زگفتی — IV, 31 ذکر دی — I, 26 الحاجات
 32 K, VI, 31 که (گه؟) — Л, 30 کارش — K, VI, C, 29 33 I, T, 33 بمی
 32 K, VI, 31 که (گه؟) — Л, 30 کارش — K, VI, C, 29 33 I, T, 33 بمی

بدان تا ز روم اندر ایران سپاه
مگر هر کسی¹ بر² کند مرز خویش
هم از نامداران ده و دو هزار⁴
بدان تا سوی زابلستان شوند
3125 بدیشان چنین گفت⁸ هر کو⁹ ز راه
بخوبی¹⁰ مراورا برآورد
بهر سو فرستید¹² کارآگاهان
طلایه بپاید بروز و شبان
ز لشکر ده و دو هزار¹⁷ دگر
3130 بخواند و بسی هدیهها¹⁹ دادشان
بدیشان سپرد آن²⁰ در باخت
بدان سرکشان گفت بیدار بید
ده و دو هزار دگر بر گزید
بسوی خراسان فرستادشان
3135 که از مرز هیتال تا مرز چین
مگر بآگاهی²³ و بفرومان ما
بهر کشوری گنج آگنده هست
چو باید بخواهید و خرم شوید²⁵

نیاید که کشور شود زو تپاه
بداند سرمایه³ و ارز خویش
سواران هشیار خنجر گزار⁵
ز بوم سیه⁶ در گلستان شوند⁷
بگردد ندارد زبانه را نگاه
کزین بگذرد¹¹ بند و چاه آورد
بدان تا نماید سخن در¹³ نهان
مخسپید¹⁴ در خیمه بی¹⁵ پاسبان¹⁶
دلور سواران¹⁸ پررخاها
براه الانان فرستادشان
بدان تا نیاید²¹ ز²² دشمن گذر
همه در پناه جهاندان بید
ز مردان جنگی چنان چون سزید
بسی پند و اندرزها دادشان
نیاید که کسی پی نهد بر زمین
روان بسته دارد به پیومان ما
که کسرا نیاید شدن زور دست²⁴
خردمند باشید و بی غم بود²⁵

همان نامداران-Л⁴ سرومایه-Л³ بس-I, K, IV, VI, T² که هر کس همی-K, VI¹
گزین کرد-I, K, IV, VI, C⁵ و نفذ اثنی عشر ألفا الی بلاد زابل-B دو ره چل هزار
ز جم آن سپه-K⁶ 3129. 17 к б. 3129. 6. 3119 н прим. از ایران نموده [و نیران-I, IV] سوار
K, IV, G⁹ آنکو-I, G⁸ بفرمود-VI⁷ ز بوم آن سپه-VI⁶
VI¹³ فرستاد-Л, K, VI¹² و گر نشنود-VI¹¹ بچربی-I, IV, T¹⁰ آنکو-VI, P⁹
B- دو پنجه هزاری-Л¹⁷ VI-б. оп.¹⁶ با-K¹⁵ بخسپند-K¹⁴ مخسپند-Л¹⁴ سخنها
I, K, IV, VI, T¹⁹ بزرگان-K, IV, VI, T¹⁸ و اثنی عشر ألفا الی اللان و حدود الغزر
با کلاه و-I²³ ناگهی او-Л²³ نیابند-VI²² نماید-I, K, IV, T²¹ از-IV²⁰ پندها-T²⁰
زئید-I, IV, C²⁵ زیر دست-VI²⁴ زور دست-K²⁴ بآگاهی ما و-IV²⁴ آگاهی و-K²⁴

ز ری مـردک شوومرا بـاز خـوان
همی³ گـر به از خانه بیـرون کند
بـخـنـدـید خـسـرو ز گـفـتـار⁷ زن
ز ری بـاز خـوان¹⁰ آن¹¹ بـدانـدیشرا 3110
فرستاد کس زشتـرخرا بـخواند
بـکـشـتـنـد اورا¹⁶ بـزاری و درد
همی هر زمانش فزون بود بخت
ورا مـرد بـدکـپـش¹ و² بـدسـاز دان
دگر⁴ ناودان یکـبـیک⁵ بـشـکـند⁶
بدو گـفـت کای ماه⁸ لشکرشکن⁹
چو آهرمن آن¹² مـرد¹³ بـدکـپـشرا
همان خشم بهرام با او¹⁴ بـرانـد¹⁵
کـجـابـد¹⁷ بـدانـدیش و بـیکـار مـرد¹⁸
ازان تا جور¹⁹ خـسـرواـزی درخت

۶۱

ازان پس چو²⁰ گـسـتـرده شد دست شاه
همه³¹¹⁵ تا جـدارانش کـهـتـر شـدند
گـزین کرد از ایران²² چـل و هـشت هزار²³
در گـنـجـهـای کـهن بـر گـشـاد
جـهانـرا بـمـغـشـید بـر چـار بـهر
ازان ذـمـامـداران ده و دو هـزار²⁷
فرستاد خـسـرو سـوی مـرز روم 3120
سراسر جهان شد ورا نیکخواه
همه کـهـتران²¹ زو تاوانگر شـدند
جـهانـدیده گردان و²⁴ جنگی سوار
که بـنـهـباد پـیـروز و²⁵ فرخ قـبـاد²⁶
یکـایک همه نامزد کرد شـهر
گـزین کرد ز ایران و ذیـران سوار²⁸
ذـگـهـبان آن فرخ آزاد²⁹ بـوم

همی - I⁵ همه - K, IV⁴ که او - VI, C³ و - K, IV, VI² مردم شووم - I, C¹
K⁷ برکند - I, IV, T⁶ یکایک همه ناودان - T یکایک بری ناودان - VI ناودانها ز بن
- K, VI, T⁹ شیر - K شوخ - I, IV, T⁸ کردار
بـتـو دادم آن شـهـر و آن روستا * تو بفروست آنجا [اکنون - T] یکی پارسا
K, VI¹¹ فأمر الملك حينئذ باسترجاع مغرب الرباع من ذلك المقاع - B خواند - P¹⁰
K, VI¹⁴ زشت - I, K, IV, VI, T¹³ چنان 'آهرمن - IV چه آهریمن - K, VI¹² خوانم
I, IV, VI, T - 6. op.¹⁸ که بود او - K¹⁷ ویرا - K¹⁶ I, IV, T - 6. op.¹⁵ ری را بروبر
ازیشان - K زیشان - J²² مهتران - K, VI²¹ که - I, IV, C²⁰ نامور - C بارور - K, VI¹⁹
اختار من الايرانيين ثمانية و أربعين - B صد و سی هزار - K, VI دو ره صد هزار - J²³
I, K²⁵ جهاندیده و گرد و - I, K, IV, VI, T²⁴ ثمانية و ثلاثين - B разночтение ألف فارسی
I, IV, T²⁸ اثنی عشر ألف - B دو ره سی هزار - J²⁷ فرخ نژاد - K, VI²⁶ و - K, VI²⁵
آباد - I, K, IV, VI, T²⁹ شایسته کارزار - K, VI سواران هشیار و خنجرگزار

چنین تا بیامد^۱ مۀ فوردين جهان از نم ابر^۲ پر^۳ ژاله شد^۴ بزرگان بـبـازي بـباغ آمدند 3095
چو خسرو گشاده در باغ دید بفرمود تا در^۷ دمیدند بوق^۸ نشستند^{۱۱} بر سبزه^{۱۲} می خواستند
بیاورد پس گردیه گریکی بر اسپي نشانده ستامی بزر 3100
فرو هشته از گوش او گوشوار بدیده چو قار و برخ چون بهار
همی تاخت چون کودکی گرد باغ لب شاه ایران پر از خنده شد^{۱۷}
ابا گـردیه گفت کز آرزوی زن چاره گر برد پیشش^{۲۳} نـمـاز 3105
بـمـن بـغـش ری^{۲۵} خرد^{۲۶} یاد کن

بیاراست گلبرگ روی زمين همه کوه و هامون پر از لاله شد^۴
همه^۵ میش و آهو براغ آمدند همه چشمه^۹ باغ پر ماغ دید^۶
بیاورد پس جامه های^۹ خلوق^{۱۰} بشادی زباز^{۱۳} بیاراستند
که پیدا نمید گربه از کودکی^{۱۴} بزر اندرون چند گونه گهر
بناخن بر از لاله کرده نگار چو میخواره بد^{۱۵} چشم او پر خمار
فرو هشته از باره^{۱۶} زرين جناغ همه^{۱۸} کهتران^{۱۹} خنده را بنده شد^{۱۷}
چه باید^{۲۰} بگو^{۲۱} ای زن خوبروی^{۲۲} بدو^{۲۴} گفت کای شاه گردن فراز
دل غمگنان از غم آزاد کن

چون- I, IV, T-^۳ سرشک سر ابر- I, K, IV, T-^۱ برآمد- VI-^۲

I, K, IV, T-^۴ گشت- I, K, IV, T-^۵ I, K, IV, VI, T-^۶ I, K, IV, P-^۷ همان- I, K, IV, P-^۸ I, K, IV, P-^۹ I, K, IV, P-^{۱۰} I, K, IV, P-^{۱۱} I, K, IV, P-^{۱۲} I, K, IV, P-^{۱۳} I, K, IV, P-^{۱۴} I, K, IV, P-^{۱۵} I, K, IV, P-^{۱۶} I, K, IV, P-^{۱۷} I, K, IV, P-^{۱۸} I, K, IV, P-^{۱۹} I, K, IV, P-^{۲۰} I, K, IV, P-^{۲۱} I, K, IV, P-^{۲۲} I, K, IV, P-^{۲۳} I, K, IV, P-^{۲۴} I, K, IV, P-^{۲۵} I, K, IV, P-^{۲۶} I, K, IV, P-

همه راغها [باغها-K] شد چو پشت پلنگ * زمین هم چو دیبای رومی برنگ

VI-^۶ I, K, IV, P-^۷ I, K, IV, P-^۸ I, K, IV, P-^۹ I, K, IV, P-^{۱۰} I, K, IV, P-^{۱۱} I, K, IV, P-^{۱۲} I, K, IV, P-^{۱۳} I, K, IV, P-^{۱۴} I, K, IV, P-^{۱۵} I, K, IV, P-^{۱۶} I, K, IV, P-^{۱۷} I, K, IV, P-^{۱۸} I, K, IV, P-^{۱۹} I, K, IV, P-^{۲۰} I, K, IV, P-^{۲۱} I, K, IV, P-^{۲۲} I, K, IV, P-^{۲۳} I, K, IV, P-^{۲۴} I, K, IV, P-^{۲۵} I, K, IV, P-^{۲۶} I, K, IV, P-

بفرمود تا خیمه بیرون برند * همه سان شادی بهامون برند

همان- K-^{۱۰} I-^{۱۱} I, IV, VI, C-^{۱۲} I, IV, VI, C-^{۱۳} I, IV, VI, C-^{۱۴} I, IV, VI, C-^{۱۵} I, IV, VI, C-^{۱۶} I, IV, VI, C-^{۱۷} I, IV, VI, C-^{۱۸} I, IV, VI, C-^{۱۹} I, IV, VI, C-^{۲۰} I, IV, VI, C-^{۲۱} I, IV, VI, C-^{۲۲} I, IV, VI, C-^{۲۳} I, IV, VI, C-^{۲۴} I, IV, VI, C-^{۲۵} I, IV, VI, C-^{۲۶} I, IV, VI, C-

VI-^{۱۴} I, K, IV, VI, C-^{۱۵} I, K, IV, VI, C-^{۱۶} I, K, IV, VI, C-^{۱۷} I, K, IV, VI, C-^{۱۸} I, K, IV, VI, C-^{۱۹} I, K, IV, VI, C-^{۲۰} I, K, IV, VI, C-^{۲۱} I, K, IV, VI, C-^{۲۲} I, K, IV, VI, C-^{۲۳} I, K, IV, VI, C-^{۲۴} I, K, IV, VI, C-^{۲۵} I, K, IV, VI, C-^{۲۶} I, K, IV, VI, C-

اسب-^{۱۷} I, K, IV, VI, T-^{۱۸} I, K, IV, VI, T-^{۱۹} I, K, IV, VI, T-^{۲۰} I, K, IV, VI, T-^{۲۱} I, K, IV, VI, T-^{۲۲} I, K, IV, VI, T-^{۲۳} I, K, IV, VI, T-^{۲۴} I, K, IV, VI, T-^{۲۵} I, K, IV, VI, T-^{۲۶} I, K, IV, VI, T-

خواهی-^{۲۰} I, K, IV, VI, T-^{۲۱} I, K, IV, VI, T-^{۲۲} I, K, IV, VI, T-^{۲۳} I, K, IV, VI, T-^{۲۴} I, K, IV, VI, T-^{۲۵} I, K, IV, VI, T-^{۲۶} I, K, IV, VI, T-

I, IV, C-^{۲۳} I, IV, C-^{۲۴} I, IV, C-^{۲۵} I, IV, C-^{۲۶} I, IV, C-

ری-^{۲۶} K-^{۲۷} K-^{۲۸} K-^{۲۹} K-^{۳۰} K-^{۳۱} K-^{۳۲} K-^{۳۳} K-^{۳۴} K-^{۳۵} K-^{۳۶} K-^{۳۷} K-^{۳۸} K-^{۳۹} K-^{۴۰} K-^{۴۱} K-^{۴۲} K-^{۴۳} K-^{۴۴} K-^{۴۵} K-^{۴۶} K-^{۴۷} K-^{۴۸} K-^{۴۹} K-^{۵۰} K-^{۵۱} K-^{۵۲} K-^{۵۳} K-^{۵۴} K-^{۵۵} K-^{۵۶} K-^{۵۷} K-^{۵۸} K-^{۵۹} K-^{۶۰} K-

و ز خرد

- 3075 سخن هرچ گویی¹ دگرگون کنم تن و جان مردم پر از خون² کنم
 سوی راستی نیستم دسترس نوشتنه مبادا جزین بر سرت
 ز زشتی⁶ بزرگی شد آن⁷ شوپی⁸ برفت از در و نام زشتی ببرد
 دل و دیده از شرم یزدان بشست بکنند و او شد¹¹ بران¹² شادکام
 دل کدخدایان از¹³ شد درشت منادی گری پیش او بر¹⁴ پپای
 به بینی¹⁶ و گر گریه یی در سرای زبرشان همی سنگ بر سر زخم
 خداوند او را فگندی بغم دل از بوم آباد بر داشتند
 بشهر اندرون پاسمانی نبود²⁰ که آمد ز درگاه خسرو بری
 بسر بر همی تافتی آفتاب کس اندر جهان یاد ایشان نکرد
- 3080 سر مایه من دروغست و⁴ بس بدو گفت خسرو که بد اخترت
 بدیوان نوشتند منشور ری⁵ سپاه⁹ پراگنده او را سپرد
 چو آمد بری مرد ناتن درست بفرمود تا ناودانهای بام¹⁰
 وزان پس همه گریبانرا بکشت بهر سو همی رفت با رهنمای
 همی گفت گر ناودانی بجای¹⁵ بدان¹⁷ بوم و بر¹⁸ آتش اندر زخم
 همی جست¹⁹ جایی که بد یک درم همه خانه از موش بگذاشتند
 چو باران بدی ناودانی نبود ازان زشت بدکامه²¹ شوپی
 3090 شد آن شهر آباد یکسر خراب همه شهر یکسر²² پر از²³ داغ و درد

که جان پرستنده — K, VI³ پرسنده پر خون — I, IV, T² گویم — I, K, IV, VI, T¹
 — L⁸ این — I, IV⁷ بزشتی — I, IV, C⁶ وی — K⁵ و — I⁴ پر خون کنم
 I, K, VI, T⁹ سپاهی — I, K, IV, VI, T⁹ بوم پی
 I, K, VI, T¹² شد او — I, C¹¹ ناودانها ز بام — I, IV, C¹⁰ پپای — I, K, VI¹⁶
 I, K, VI¹⁵ در — I, C¹⁴ بدو — IV, VI¹³ بدان — I, K, P¹³ ازان — VI¹³ بدن
 IV, T¹⁷ بوم و دشت — IV¹⁷ بوم وی — K¹⁸ بوم و رست — I, C¹⁸ بران — I, IV¹⁷ بماند — VI¹⁷ به بینم — IV, T¹⁷
 فلما جاء الشتاء و تابعت: 3087 و 3088 переданы так: B-66²⁰ تاخت — IV¹⁹ خانه — VI¹⁹
 همه یکسر دل — VI²² خودکامه — VI²¹ الأمطار خربت الدور، و کثرت الجرذان فی البيوت
 23 I, C²³ زو بود پر — I, C²³

چنین گفت خسرو که بسیارگوی
تنش سرخ² و بیمنی کژ و روی زشت
یکی مرد بدنام و رخساره زرد
همان بددل و سفلله و بی فروغ 3065
دو چشمش⁵ کژ و سبز⁶ و دندان بزرگ
همه موبدان⁸ مانده زو در شگفت
همی جست هر کس بگرد جهان
چنان¹⁰ بد که روزی یکی¹¹ نزد¹² شاه
بدیدم¹⁵ بیارم بفرمان کسی 3070
بفرمود تا نزد¹⁸ او¹⁹ آورند
ببردند زین گونه مردی برش
بدو گفت خسرو ز کردار بد
چنین گفت با شاه کن²⁵ کار بد²⁶

نژند اختیری بایدم سرخ موی¹
همان دوزخی روی دور از بهشت
بداندیشی و کوتاه و دل پر ز درد³
سرش⁴ پر ز کین و زبان پر دروغ
براه اندرون کژ رود⁷ همچو گرگ
که تا یاد خسرو چنین چون⁹ گرفت
ز شهر کسان از کهان و مهان
بیامد کزین¹³ گونه مردی بر¹⁴
بدان تا فرستدش خسرو¹⁶ بری¹⁷
وزانگونه²⁰ بازی بک²¹ آورند
بخندید زو کشور و²² لشکرش²³
چه داری بیاد ای بد بیخرد²⁴
نیامایم و نیست با²⁷ من خرد

أشقر اللون - B یکی مرد ناپاک ناپاکگوی [بی پاکجوی - VI] K, VI - [زی زشت روی - I],
K, VI - вместо 66. 3063 и 3064 текста:

تنش زرد و بیمنی کژ و زشت روی * بداندیشی و کوتاه و هم خیره گوی [جوی - VI]
نژند اختیری باشدم [ناکس - VI] زشت روی * که دیگر نباشد بدان طمع و خوی
تنش زشت و بیمنی کژ و روی زشت * یکی دوزخی مرد [روی - VI] دور از بهشت
I, IV, T - вместо 66. 3063 и 3064:

تنش زشت [زرد - I] و بیمنی کژ و روی زرد * بداندیشی و کوتاه و دل پر ز درد
پر از - K⁶ دو تا چشم - VI⁵ سری - I⁴ B - ضعيف البدن² I, K, IV, VI - 6. оп.
کژرو - K کژرو او - I⁷ أحول العينين أزرقهما - B همان سرخ - P چون خون - VI خون
I, K, IV, VI, T -¹¹ چنین - K¹⁰ کی - I⁹ فتعجب الواحدة... - B مهتران - I⁸
I, K, IV, T -¹⁷ موبد - K¹⁶ بگیری - IV¹⁵ ز راه - I¹⁴ برین - I¹³ پیش - VI¹² کسی
C - 6. оп. I, K, C -²¹ وزین گونه - I²⁰ اوی - K, P -¹⁹ پیش - I, K, IV, VI, T -¹⁸
لشکر و کشورش - IV²³ خسرو - VI²² وزان کینه اورا زکو - VI ز کوی - P بکوی
بیاور ز - C بیاد ای بد کمخرد - VI بیاد آر گفتار بد(9) - IV بیاد و ز گفتار بد - I²⁴
در - VI²⁷ داد پاسخ ز کردار بد - IV²⁶ داد پاسخ که از - I, T -²⁵ گفتار بد

- 3050 بدان مجلس اندر یکی جام بود
بفرمود تا جام بنداختند
گرفتند نفرین بهرام³ بر
چنین گفت کاکنون⁴ بر و بوم ری
همه⁵ مردم از⁶ شهر بیرون کنند⁷
3055 گرانمایه دستور با شهریار
نگه کن که شهری¹⁰ بزرگست ری
که یزدان دران¹¹ کار همداستان
بدستور گفت آن زمان شهریار
که یک چند باشد بری مرزبان
3060 بدو گفت بهمن¹⁷ که گر¹⁸ شهریار¹⁹
بجویم و ایدن را بجا²³ آوریم
نوشته برو¹ نام بهرام بود
وزان² هر کسی دل بهپرداختند
بران جام و آردد⁸ جام بر
بکوبند پیلان جنگی بپی
همه ری بی⁸ دشت و⁹ هامون کنند⁷
چنین گفت کای از کیم یادگار
نشاید که کوبند پیلان بپی
نماید نه هم بر زمین راستان¹²
که بدگوهری باید و¹³ نابکار¹⁴
یکی مرد بی دانی و¹⁵ بدزدان¹⁶
بخوهد²⁰ نشان²¹ چنین نابکار²²
نباید²⁴ که بی²⁵ رهنما²⁶ آوریم

—Л 5 اکنون I, C 4 بهرام VI, P 3 بران —Л, I, IV 2 بران IV, VI —Л 1 یکی —Л 1
K— 8 لآنها کانت مسقط رأس جویین B—доб.: کند C—کنید I, VI 7 оп. از K— 6 همی
K, بدن —I, IV, C 11 شهر IV, C 10 سراسر همه ری چو VI 9 همان ری چو (یا؟)
—I, T 14 بایدم IV 13 نیم هم [من—VI] برین داستان VI—K 12 بدین P—ران VI
K— بایدم بی تیمار

اگر نیستی تو برین داستان * یکی بی گهر بایدم بددشان
VI—

بدو گفت خسرو که از مهتران * یکی بی گهر بایدم بددشان
K, VI— 19 کای C—ای I, IV 18 دستور I, IV, T 17 برزبان VI 16 و—K, IV, VI, T 15
K, VI— 22 نشاید IV 21 بگوید P—نگوید IV که گوید C—I 20 کای خسرو بافرین
—K, VI—доб.: K, VI— فزاید ز تو تاج و تخت و نگین

بجویم نشان یکی [ولیکن چومردی بود VI—] * برانسان که گوید [خواهد VI—] همی
شهریار

بخوهم نشان یکی [ولیکن چومردی بود VI—] * نباید که پیچد ازین شهریار
نابکار

I, K, IV, VI, 26 کسی I, IV 25 نشاید T—بزد IV بیلید I— 24 بجا I, K, IV, VI, T 23
رهنمای T—

چنین گفت با گردیده شهریار
 کنون تا به‌بینم که با جام می
 بگرد جهان چار سالار من 3040
 ابا هر یکی زان ده و دو هزار
 چنین هم به‌مشکوی زرین من
 پرستار باشد ده و دو هزار
 ازان¹⁵ پس نگه‌دار¹⁶ ایشان¹⁷ توی
 نخواهم که گویند زیشان سخن 3045
 شنید آن²³ سخن گردیده شاد شد²⁴
 همی رفت روی زمین را بروی
 که بی عیبی¹ از گردش روزگار
 یکی² سست³ باشی⁴ اگر⁵ سخت‌پی⁶
 که هستند بر جان⁷ نگهبان⁸ من⁹
 ز ایران بپای‌اند¹⁰ جنگی سوار¹¹
 چه در خانه گوه‌ر آگین من¹²
 همه¹³ پای با طوق و با گوشوار¹⁴
 که با رنج¹⁸ و تیمار خویشان¹⁹ توی
 جز از تو اگر²⁰ نو بود²¹ گر²² کهن
 ز بی‌بغاره²⁴ دشمن آزاد شد²⁴
 همی آفرین خواند بر فرّ اوی

۵۹

بر آمد برین روزگاری²⁵ دراز
 چنین²⁷ می همی خورد با بخردان²⁸
 نهد گردیده را بچپیزی نیاز²⁶
 بزرگان و رزم‌آزموده²⁹ ردان³⁰

وگر⁵ I, IV, C- سخت باشد-K⁴ سخت-VI³ همی-IV, T² که ای بی‌غم-K, P¹

6 K, VI- C- دوست‌پی-: C- دوست‌پی-: C- دوست‌پی-:

یکی جام پر باده خسروان * بکف بر نهاد آن زن پهلوان
 که گشتی گریزان ازان اهرمن * نهاده بدو دیدها ازجهن
 بیاد سپه‌بید بیک دم بخورد * بر آورد ازان چشمه زرد گردد
 سپه‌بید شگفتی بماند اندرو * بدو گفت کای ماه پیکارجو
 از ایرانیان نیز-K¹⁰ هر جایگاه یار من-K⁹ نگهبان-I, IV, VI, T⁸ هرجا-VI⁷
 B-66. از ایرانیان تند-C از ایرانیانند-P از ایرانیانند-VI از ایران بیایند-IV
 نخواهم که گویند-Л¹² همه پای با طوق و با گوشوار-Л¹¹ 3039-3041 не переведены.
 إن فی حَجَرِنا اثنی عشر ألف-Л¹⁴ ب. 6. 14-همان-IV¹³ (сп. б. 3045). زیشان سخن
 -Л¹⁹ گنج-I¹⁸ خوبان-Л¹⁷ نگهبان-I, IV, T¹⁶ ازین-I, K, IV, VI, T¹⁵ جاریه
 یا-I, C²² بودند(؟)-IV²¹ کسی جز تو گر [ار-IV]²⁰ I, IV, T-خویشان-T ایشان
 VI-روزگار-IV نیز روزی-I, K, T²⁵ گشت-I, K, IV, VI, T²⁴ این-K, C²³ ار-IV
 نرفت [نگشت-P] اختر نامور-K, VI, P-نجست اختر نامور جز فراز-I, IV, C²⁶ نیز روز
 -I, IV³⁰ کارآزموده-IV²⁹ مهتران-IV²⁸ موبدان-K, VI, T²⁸ شبی-IV, T²⁷ جز بنار
 سران

بدشاه جهان گفت دستور¹ باش
 بدان پرهنر زن بفرومود شاه
 بن نیزه را بر زمین بر نهاد
 بنمناغ اندر آوردگاهی گرفت
 3030 همی هر زمان باره² برگذاشتی
 بدو گفت هنگام جنگ³ تبرگ⁴
 چنین گفت شیرین که ای شهریار
 تو بها جامه پای⁵ بر تخت زر
 3035 پخنده بشیرین چنین گفت شاه
 همی ساخت گرد اندرش⁶ گردیده⁷
 بدو مانده بد⁸ خسرو اندر شکفت
 یکی چشم بگشا ز بد دور⁹ باش¹⁰
 زن آمد¹¹ بنزدیک¹² اسپ سیاه
 ز بالا بزین¹³ اندر آمد چو باد
 چپ و راست پیگانه راهی گرفت
 وز¹⁴ ابر سیاه نعره بر داشتی¹⁵
 بدین¹⁶ گونه بودم چو غرنده¹⁷ گرگ¹⁸
 بدشمن¹⁹ دهی آلت کارزار²⁰
 ورا هر زمان بر تو باشد گذر
 کزین زن جز از دوستداری مغواه
 بر آوردگاهی برش گردیده²¹
 بدان برز و بالا و آن یال و کفت²²

3027 K, VI—6. ³ بگشای و در سور—IV بنمای و دستور—I, C ² گنجور—C رنجور—I ¹
 стоит после б. 3028; K, VI—доб.:

همان پرهنر زن بفرومود شاه * نشست از بر تازی اسپ سیاه
 بهالای زین—T ⁶ که رو بر نشین تو بر—VI ⁵. (ср. б. 3025, прим. 18). ⁴ P—آید—
 رزم—T, I, K, IV, VI, ¹⁰ بگذاشتی—T, I, K, IV, VI, ⁹ از—K, VI ⁸ اسپ—T, I, K, IV, VI, ⁷
 جدا کردم پیش شاه بزرگ—K ¹⁴ ارغنده—T, I, IV, ¹³ برین—P, I ¹² طورگ—P, IV ¹¹
 (ср. бб., добавленные рук. I к б. 3036); VI—далее бб. K, VI—چه کردم بدان شیرمرد سترگ—VI
 3033—3037 оп., вместо них доб.:

چو دیدش بران گونه بر شاه مه * بهر جایگه بر همی کفت زه
 جهاندار مانده بدو در شکفت * بدان برز بالا و بازو و کفت
 T—доб.: و أنت قائل أخيه ¹⁵ B—доб.: (ср. бб. 3036 и 3037 текста и разночтения к ним).
 که خون برادر بیاد آورد * بدترسم که کسارت بهاد آورد
 بسان یلانی که با—I ¹⁹ اندرون ماهچهر—I, C ¹⁸ اندرون—P, IV ¹⁷ فی ثیاب البذلة—B ¹⁶
 (ср. б., добавленный рук. K и VI к б. 3032); C—مهر—I, IV, T—доб.: بسان یلان بود با کین و مهر
 همی کفت یاری بداندیشی شاه * پیش منستی با آوردگاه
 هم اکنون ز زینش بسان تبرگ * جدا کردم پیش شاه بزرگ
 چنان برز بالا و با زور کفت—I ²¹ همانند اندرو—IV ²⁰

3015 ورا در شه‌سستان فرستاد شاه
فرستاده نزد برادرش کسی
بر آیین آن دین⁴ مراورا⁵ به‌خواست
بیمارانش بر خلعت افگند نیز

ز هر کس فزون شد¹ ورا² پایگاه
همان نزد³ دست‌ور فریادرس
پذیرفت و با جان همی داشت راست
درم داد و دینار و هر گونه⁶ چیز

۵۸

3020 دو هفته بر آمد بدو گفت شاه
که بر گویی آن⁸ جنگ⁹ خاقانیان
بدو گفت شاهها اذوشه¹⁰ بدی
بفرمای تا اسپ و زین آورند
همان نیزه و خود و خفتان جنگ
پرستنده‌ی را¹² بفرمود شاه
برفتند بیدار دل پندگان¹⁵
ز خوبان رومی¹⁶ هزار و دویست
چو خورشید شیرین بپیش اندرون
3025 بشد گردیه تا بنزدیک شاه
بپامد خرامان ز جای نشست

بخورشید و ماه و بتخت و کلاه⁷
بمندی کمر همچنان بر میان
روانرا بدیدار قوشه بدی
کمان و کهند و کمین¹¹ آورند
یکی ترکش آگنده تیر خدنگ
که در باغ¹³ گلشن بیارای¹⁴ گاه
ز ترک و ز رومی پرستندگان
تو گفستی به‌باغ اندرون راه نیست
خرامان به‌الای سپه‌مین ستون
زره خواست از ترک و رومی¹⁷ کلاه¹⁸
کمر بر میان بست و¹⁹ نیزه بدست²⁰

زردشت اورا—K, VI⁵ دینش—I⁴ پیش—VI³ شدش—VI² فزون‌تر—K, VI¹
6 K, VI—بسیار 7 K, VI—دوب.: *

که با ترک چون بود پیکار و جنگ * چگونگی گشادی به‌پیدایش جنگ
بدو گردیه گفت نوشه—VI¹⁰ که بر گوی آن رزم—I, IV, C⁹ که پیدا کنی—K, VI⁸
I, 16 بردگان—I¹⁵ بر آرای—K¹⁴ و VI, C—دوب.¹³ فرستاده‌را—K¹² گزین—C¹¹
I, 17 و حضرت شیرین... و وراها ألف و مائتان من الجوار... خسرو—K, IV, VI, T
IV—عادی¹⁸ (ср. б. 3028). که آید بنزدیک اسپ سیاه—Л¹⁸ و—I¹⁹ Б—пропущенные²⁰
و أخذت الرمح فاستأذنت الملك وسعت نحو فرسی أدهم قُرب لها: 3026—3028 переданы так: 66. Л

- ازین پس کنون تا چه فرمان دهی
چو آن نامه نزدیک خسرو رسید
فرستاده‌یی خواست³ شیرین سخن⁴
یکی نامه برسان ارژنگ چین
3000 گرانمایه زترا بدرگاه خواند
فرستاده آمد بر زن چو گرد
زن شیر زان نامه⁵ شهنشاه
سپهرا بدر خواند⁶ و روزی بداد
چو آمد بنزدیکی شهریار⁷
3005 زره چون بدرگاه شد بار یافت
بیاورد زان پس⁸ نثاری⁹ گران
همان¹⁰ گنج و آن خواسته پیشی برد
ز دینار وز گوهـر شاهوار
ز دیمای زربفت و تاج و کمر
3010 نگه کرد خسرو بران¹¹ زادسرو
برخساره روز و بگیسو¹² چو شب
- چه آویزی از گـوشـوار رهی¹
ازان زن ورا شادی ذـو رسـید²
که داند همه داستان کهن³
نوشتند و کردند چندی آفرین
بنامه ورا افسر ماه خواند
سخنهای خسرو بدو⁴ یاد کرد
چو رخشنده گل شد بوقت⁵ بهار
چو شد روز روشن بنه بر نهاد
سپاهی پذیره شدش⁶ بی شمار⁷
دل تاجور پر ز تیمار⁸ یافت
هرآنکس⁹ که بودند با او سران
یکایک بگنجور او¹⁰ بر شمرد
کسی آنرا ندانست کردن شمار
همان تخت زرین و زرین سپهر
برخ چون بهار و برفتین تذرو
همی دُر بارد¹¹ تو گویی¹² ز لب

— 2 I و تا چه پیمان دهی — IV¹

چو آمد فرستاده و در رسید * بر خسرو آمد چنان چون سزید
C روشنروان — IV شیرین زبان — I, K, VI, P⁴ جست — VI³ K — доб. вариант того же б.
IV — بلند اختر و شاد و روشنروان — K, VI بلند اختری پاک روشنروان — I⁵ شیر زبان
همه — I, K, IV, VI, T⁶ بلند اختر و پاک و روشنروان — T بلند اختر و پاک و شیرین زبان
پذیره شدش لشکری [لشکر — VI] — K, VI¹⁰ شهر شاه — I, T⁹ بخواندند — L⁸ بگاه — VI⁷
K, IV — تاجور را بی آزار — I, C¹² پذیره شدندش سران سوار — IV شدندش براه — I, T¹¹
IV, سپاهی — K, VI¹⁴ (باز و) با او — L¹³ خسرو زو بی آزار — VI تاجور زو بی آزار
I, K, 18 (метр нарушен) شاه — P شه — K, VI¹⁷ همه — VI¹⁶ همان کس — I, T¹⁵ نثار — C
چون روز و — VI روز و بزلغش — K چون روز و گیسو — I, C¹⁹ دران — VI بدان — I, T, IV
بیارید گفتی — C تو گفتی — I, K, IV, VI²¹ در ببارد — VI²⁰ زلفش

- 2980 بخواند آن¹ خط شاه بر پنج تن² چو بگشاد لب زود پیمان ببست همان پنج تن را⁴ بر خویش خواند چو شب تیره شد روشنایی بکشت⁷ از آن¹⁰ مردمان نیز یار آمدند بکوشید بسیار با مرد مست سپهبد بتاریکی اندر بمرد بشهر اندرون بانگ و¹⁵ فریاد خامست چو آواز بشنید ناباک¹⁶ زن¹⁷ شب تیره ایرانپانرا بخواند پس آن نامه شاه بنمودشان همه سرکشان آفرین خواندند 2990
- 2985
- 2990

۵۷

- دوات²⁰ و قلم خواست ناباک زن²¹ یکی نامه بنوشت²³ نزدیک شاه سر نامه کرد آفرین از نخست دگر گفت کاری که فرمود شاه پراگنده گشت آن سپاه سترگ²⁷ 2995
- ز هر گونه انداخت بارای زن²² ز بدخواه وز مردم نیکخواه²⁴ برانکس که او کینه از دل بشست²⁵ بر آمد بکام دل نیکخواه²⁶ بهخت جهاندار شاه بزرگ²⁸

1 K — بخوان این 2 K, VI — زن 3 I, K, IV, VI, T — ایشان 4 K — زن را VI — пропуск. 5 K — جایگاه 6 I, K, VI — در 7 VI — мисра испорчено. 8 K — آنکه 9 Б — صادفت 10 Л — ازین 11 IV — بنزدیک 12 Л — با زبانش K — لب با زبانش 13 K — همان جان شیرین 14 I, IV, P — بجویا 15 Л — و 16 IV, 17 VI — ناپاک 18 K — رفته 19 VI — بریشان 20 I, T — دویت 21 Л — بآرام بنشست با رای زن — I, K, IV, VI, T (без рифмы). 22 K, VI — از رای زن (K и VI — без рифмы). 23 IV — کرد 24 Л — نیکخواه 25 I, IV — б. оп.; VI — бб. 2993 и 2994 стоят после б. 2995. 26 I, IV — б. оп. 27 K, IV, VI, C — سترگ 28 K, IV, VI, C — بزرگ

- 2960 یکی نامه بنوششت چون بوستان
 پر از عهد و پیوند² و سوگندها
 چو بر گشت عنوان آن نامه خشک
 نگین⁴ برو نام پرویز شاه
 یکی نامه بنوششت گردوی نیز
 2965 سر نامه گفت آنک⁷ بهرام کرد
 که بخشایش آراد یزدان بروی
 هراکس که جانش ندارد خرد
 گر او رفت ما از پس او رویم
 چو جفت من آید بنزدیک تو
 2970 ز گفتار او هیچ گونه مگرد
 نهاد آن خط خسرو اندر میان¹⁷
 زن چاره گر بستد آن¹⁸ نامها¹⁹
 همی ساخت تا پیشه نازون
 ازو گردیده شد چو خرم بهار
 2975 ز بهرام چندی²³ سخن راندند
 پس آن نامه شوی²⁵ با خط شاه
 چو آن شیرزن نامه شاه دید
 بخندید و گفت این سخن را برنج
- گل¹ بوستان چون رخ دوستان
 ز هر گونه یی لابه و پندها³
 نهادند مهربی برو بر ز مشک
 نهادند بر مهر مشک سپاه⁵
 بگفت اندرو پند و⁶ بسپار چیز
 همه دوده و بوم بدنام کرد
 مبادا⁸ پیشیمان⁹ ازان گفت وگوی
 کم و بیشی¹⁰ کارها ننگرد
 بداد خدای جهان بگرویم
 درخشان¹¹ کند جان¹² تاریک تو¹³
 چو گردی¹⁴ شود¹⁵ بخت را¹⁶ روی زرد
 به پیچید بر نامه بر پر نیان
 شنید آن سخنها خود کامه را
 فرستاده زن بنزدیک زن²⁰
 همان²¹ رخ پر از بوی و²² رنگ و نگار
 همی²⁴ آب مژگان بر افشاندند
 نهانی بدو داد و بنمود راه
 تو گفستی بروی زمین²⁶ ماه دید²⁷
 ندارد کسی کش بود یار پنهج

¹ K, VI — همان ² I, IV, VI, T — پیمان ³ Б — далее бб. 2961—2970 не переведены.

⁴ K, VI — بگیتی ⁵ C — б. оп. ⁶ Л — و. оп. ⁷ I, K, IV, VI, T — آنچ ⁸ I, IV — میادش

⁹ K — پشیمان مبادا ¹⁰ K, VI — کموبیشی هر ¹¹ K — درخشان ¹² I, IV, T — رای ¹³ Б — ср.

بخت تو — C — بخت ما — P — مرترا — K ¹⁶ شوی — I ¹⁵ وگر نه — IV ¹⁴ прим. к бб. 2954 и 2972.

و اعطاه — Б ¹⁹ گرفت آن زن چاره گر — K, VI ¹⁸ فأخذنه کردیه و جعله فی طی کتابه — Б ¹⁷

Б — فرستاده زن بود نزدیک زن — I, K, IV, VI, T ²⁰ (ср. прим. к бб. 2954 и 2969). لاخت له

و نغدها الیه لتخدمها. فسارت و هی تظهر أنھا تروح الیهما لتعزیها عن بهرام و تحدّد

— IV ²⁵ بسی — VI ²⁴ چندین — IV, P ²³ و — Л ²² همه — I, IV, VI, T ²¹ عهدها بها

که در تیره شب — VI ²⁶ نامها زود I — б. оп. ²⁷

- چو این کرده باشی سپاه ترا
مرانرا² که خواهی³ دهم کشوری
تو آیی به ششکوی زرین من⁵
برین بر خورم سخت⁶ سوگند نیز
اگر پیچم این دل ز⁸ سوگند من
بدو گفت گردوی نوشه⁹ بدی
تو دانی که من جان و¹⁰ فرزند¹¹ خویش
بجای سر تو ندارم بچیز
بدین¹⁵ کسی فرستم بنزدیک اوی
یکی رقع¹⁷ خواهم برو مهر شاه
بخواهر فرستم زن خویشرا
که چونین سخن نیست جز کار زن
برین²¹ نیز هر چون²² همی²³ بنگرم²⁴
بر آید بکام تو این کار زود
چو بشنید خسرو بران²⁸ شاد شد²⁹
هم آنکه ز گنجور قرطاس خواست
- همان در جهان نیکخواه ترا¹
بگردد بران⁴ کشور اندر سری
سر آورده باشی همه کین من⁵
فزایم برین بندها بند⁷ نیز
مبادا ز من شاد پیوند من
چو ناهید در برج خوشه بدی
بر و¹² بوم¹³ آباد و پیوند¹⁴ خویش
گرین چیزها ارجمندست نیز
درفشان کنم جان¹⁶ تاریک اوی
همان خط او چون درخشنده ماه
کنم دور زین در بداندیشرا¹⁸
بگوید¹⁹ زنی¹⁹ کو بود رای زن²⁰
پیام²⁵ تو باید بر²⁶ خواهرم
برین پیش و کمپر²⁷ نماید فزود
همه رنجها بر دلش باد شد²⁹
ز مشک سیه سوده³⁰ انقباس³¹ خواست

¹ I, K, IV, VI, T — доб.:

بنزدیک منشان بود زینهار * بهر جای هر گز نباشند خوار
² I, K, IV, VI, T — کسیرا³ I — خواهم⁴ I, K, IV, VI, T — که گردد بدان⁵ I, K, IV, VI, T — انوشه⁶ I, K, IV, VI, T — چند⁷ IV — بند⁸ I, IV — سرپیچم ز⁹ I, IV, T —
¹⁰ VI, C — و оп. ¹¹ K — (پيوند؟) ¹² Л — و оп. ¹³ Л, IV, VI — доб. و ¹⁴ K — فرزند¹⁵ I, K, VI —
¹⁶ I, IV, C — رای IV — доб.:

بگویم که از رای او بر مگرد * چو گردی شود بهت را روی زرد
و أحرصها 2954-2959 не переведены (ср. прим. к б. 2972), вместо них: ¹⁸ Б-66. ¹⁷ K, VI, T — نامه
T — همچون²² I, IV — بدین²¹ K, VI — б. оп. ²⁰ VI — کسی¹⁹ K — علی قتل زو جها
²⁷ Л, ²⁶ K, VI — شوی²⁵ K, VI — بنام²⁴ IV — بگنرم²³ VI — که می²² VI — هر چند
کرده³⁰ I, IV, VI — گشت²⁹ I, K, IV, VI, T — بدان²⁸ I, K, IV, VI, T — تر²⁷ I, IV —
³¹ Рукописи и С ошибочно — انقباس

سوی او شدند آن بزرگ انجمن
از آمل کس آمد ز کار آگاهان
همی گفت زین⁴ گونه تا تیره گشت
2930 چو سازندگان شمع و می خواستند⁵
ز بیگانه مردم بپرداخت⁸ جای
همان نیز¹⁰ گردوی و خسرو بهم
بدو گفت ز ایدر فراوان سپاه
همه خسته و کشته¹² باز آمدند
2935 کنون اندرین رای مارا یکپست
چو بهرام چو بی نه گم کرد راه
کنون چاره‌یی هست نزدیک من
سوی گردیه نامه باید نوشت²⁰
که با²² تو همی دوستداری کنم²³
2940 بر آمد برین روزگاری²⁵ دراز
کنون روزگار سخن گفتن است
نگر تا چگونه کنی چاره‌یی
که²⁸ گسته‌همرا زیر سنگ آوری

برانم که او بدوشان¹ رایزن
همه فاش کرد² آنچه بودی³ نهان
ز گفتار چشم یلان خیره گشت
همه کاخ اورا⁶ بپاراستند⁷
نشست از بر تخت با رهنمای⁹
همی رفت از گردیه¹¹ بی‌شوکم
بآمل فرستادهام کینه‌خواه
پر از¹³ ناله و با¹⁴ گداز آمدند
که از¹⁵ رای¹⁶ ما تاج و تخت اندکیست
همیشه بدی گردیه نیکخواه¹⁷
مگو¹⁸ این سخن¹⁹ بر سر انجمن
چو جویی²¹ پر از می بباغ بهشت
بهر جای و هر کار²⁴ یاری کنم²³
زبان بر دلم هیچ نگشاد راز
که گردوی مارا بجای تنست²⁶
کزان گم شود²⁷ زشت پتیه‌ری
دل و خاندانه²⁹ ما²⁹ بچنگ آوری

ازین- I, K, IV, T-⁴ بد در- K, VI-³ گشت- I, K, IV-² ازایرا که او گشت شان- VI-¹
ز بیگانه ایوان بپرداختند- I, IV, C-⁷ خسرو- K, VI-⁶ ساختند- IV, VI, T-⁵ هر- VI-
همی- I, C-¹¹ نشستند- I, IV, C-¹⁰ I, IV-⁹ بپرداخت- VI, P-⁸ بپرداختند- VI-
I, K, VI, P-¹² همی گفت هر کس ز هر- IV- همی گفت هر گونه از- K, VI, P- گفت خسرو ز هر
گر آن- K, VI, P- که این- I, IV-¹⁵ پر- I, IV, C-¹⁴ ابا- K, VI-¹³ بسته- K, IV, VI, C-
VI-¹⁹ مگوی- I, K, IV, T-¹⁸ کینه‌خواه- VI-¹⁷ تا- (؟)- VI-¹⁶ I, K, IV, T-¹⁶ که آن- C-
I, K, VI, T-²² جوی- I, T-²¹ و اینی آرید آن تکتب الیها کتابا فی السر- B-²⁰ مگوی هیچ ازان
روزگار- IV, VI, T-²⁵ کار هر جای- I, K, IV, VI, P-²⁴ کنی- I, K, IV, VI, T-²³ تا- K, IV, VI, T-
دل و جان مارا- K, VI-²⁹ چو- K, VI-²⁸ کنی- I, T-²⁷ چو جان در تنست- VI-²⁶

- ازو هرک داندش¹ پرهمیز به
 2910 گر ایدونیک باشید⁴ با من⁵ بهم
 پذیرفت ازو هرک بشنید پند
 زبان تیز با گردیه بر گشاد
 ز گفتار⁹ او گردیه گشت سست
 بمودند یکسر بنزدیک¹¹ اوی
 2915 یلان سپینه را گفت کاین زن بشوی
 چنین داد پاسخ که تا گویمش
 یلان سپینه با گردیه گفت زن
 ز خاقان کرانه گزیدی سزید
 چه گویی ز گسته هم یل خال شاه
 2920 بدو گفت شویدی کز ایران بود
 یلان سپینه اورا بگستهم داد
 همی داشتش چون یکی تازه سیم
 سپاهی که از نزد خسرو شدی
 هر آنکه که دیدی شکست¹⁷ سپاه

۵۶

- 2925 چنین تا بر آمد برین چند گاه
 بر آشفست روزی بگردوی گفت

¹ K, VI—доб.: دشنه² I, K, IV, VI, T — دانید³ IV —

ز بنودی اندازه باید گرفت * ز کردار او تا بمادی شکفت
 4 I, K, VI, T — ایدر بماشید⁵ I, K, IV, VI, T — ما⁶ IV — بست⁷ I, IV, C — یک⁸ IV —
 یکچند¹¹ K, VI — (в тексте по Л и С). نادرست¹⁰ I, K, IV, VI, P — بگفتار⁹ Л — گفتار
 ازان^{VI} بدل¹³ K — چه گوید چه جوید^{K, VI, P} نگوید¹² I, IV, C — نزدیک
 خسرو نژاد^T خسرو نژاد^I — سری¹⁶ I, K, IV, VI — شویمش¹⁴ Л, K, VI — برین^C —
 و کان کله انهض^B گوانرا همی داشتی در پناه¹⁸ I, K, IV, VI, T — شکسته¹⁷ K, VI —
 الیه هم عسکرا کسروه و نهپوه، حتی اعجزوه¹⁹ K, VI — б. оп. —
 20 K, VI — б. оп.; B — бб.
 2927—2936 не переведены.

وزان روی گسته‌هم بشنید نیز
همان گردیه با سپاه¹ بزرگ
پس او سپاهی بیامد بکین
پذیره شدنرا سپه بر نشاند 2895
چو آگاه شد گردیه رفت پیش⁶
چو گسته‌هم دید آن سپهرا⁸ ز راه
بیامد بر گردیه پر ز درد
همان درد¹⁰ بندوی اورا¹¹ بگفت
یلان‌سین‌هرا دید و ایزدگشسپ 2900
بگفت آنک بندوی را شهریار
تو گفستی نه¹⁴ از خواهرش زاده بود
بتارک مر¹⁶ اورا روا¹⁷ داشتی
نخستین²⁰ ز تن دست و پایش برید
شمارا بدو چپست اکنون امید 2905
ابا هم‌گن‌ان‌تان بتر زان کند
چو از دور بیند یلان‌سین‌هرا
که سالار بودی تو به‌را

وزان - I, K, IV, VI, T - ⁵ نامداری - I, C - ⁴ در - K, VI - ³ او(?) - ² سپاهی - I, T - ¹
تفت - K, VI - ⁸ ابا سرور و - I, IV, C - ⁷ پیش رفت - K, VI - ⁶ [ازان - K, VI] بیشه چون باد
بدو - I - ¹³ درد - IV - ¹² با وی - K, P - ¹¹ با او - I, IV, C - ¹⁰ حال - VI - ⁹ سواران - K - ¹⁵ نه بندوی - K - ¹⁴ K - доб.:

روان پیش‌پایشی بر افشاندی * چو زو دور ماندی دژم ماندی
K-без (K-بدی - I, K, IV, VI - ¹⁸ مرورا بمر چون ردی - VI - فدی - K - ¹⁷ روی - I, IV - ¹⁶ I, T - ¹⁹ C - доб. вариант б., добавленного рук. K к б. 2902. ²⁰ P - ²¹ I, IV, T -
مجوید خرما هم - K که او کمتر از تیر مه بار [برگ - IV] پید - I, IV, P - ²² بدانسان
که بر ناورد هر گز از شاخ پید - C که هر گز نیارد بری شاخ پید - VI از شاخ پید
²³ IV - ²³ بهرو

- 2875 بگستهم¹ گو² ایچ گونه مپا³ فرستاده چون در⁶ خراسان رسید بگفت آذیج فرمان پرویز بود⁷ چو گستهم بشنید لشکر براند چنین تا بشهر بزرگان رسید شنید آنک شد شاه ایران¹² درشت چو بشنید دستش بدندان¹⁴ بکند همه جامه پهلوی کرد چاک بدانست کورا جهادار شاه خروشان ازانجایگه باز گشت سپاه پراگنده کرد انجمن چو نزدیکی کوه آمد رسید 2885 همی برد²¹ بر هر سوی تاختن بهر سو که بیکار مردم بدند بجای²⁷ کجا لشکر²⁸ شاه بود همی³⁰ بر سرانشان فرود آمدی 2890 وزان پس چو گردوی شد نزد شاه بدان مرزبازان خاقان چکرد
- چو این نامه من⁴ بخوانی بپا⁵ بدرگاه مبرد تن آسان رسید که شاه⁸ جوان بود و خونریز⁹ بود پراگنده لشکر¹⁰ همه باز خواند ز ساری¹¹ و آمدل بگرگان رسید برادرش را او بمستی¹³ بکشت فرود آمد از پشت اسبی¹⁵ سمند خروشان بسر بر همی ریخت¹⁶ خاک بکین پدر کرد خواهد تپاه تو گفתי که با باد¹⁷ انباز¹⁸ گشت همی تاخت تا پیشه¹⁹ نارون²⁰ سپهرا بدان²⁰ پیشه اندر کشید بدان²² تاختن بود²³ کین آختن بنانی²⁴ همی²⁵ بنده²⁶ او شدند²⁶ که²⁹ گستهم زن لشکر آگاه بود سپهرا یکایک³¹ بهم برزدی بگفت آن کجا خواهرش با سپاه که در مرو زیشان بر آورد گرد

مپای—I, K, IV, VI, T—³ گوی—I, K, IV, T—² ...الی خاله الآخر المسمی گستهم—B¹
فلما وصل الی جرجان بلغه—B⁷ اندر—C⁶ بپای—I, K, IV, VI, T—⁵ ما—K, IV, VI, P—⁴
I, K, VI,⁸ (ср. 66. 2878—2879, которые в переводе соединены с б. 2876).
چو بشنید گستهم—K, VI—¹² بساری—K, VI—¹¹ مردم—IV—¹⁰ نوخیز—I—⁹ شاهی—T
برادرش بندو—K, VI—برادرش بندوی را چون [او—IV بندوی ناگه—C—] I, IV, C—¹³ کو شد
VI—¹⁶ زین—I, IV, C—¹⁵ گوشت یلانی—Л, I, K, IV—¹⁴ برادرش را شب بمستی—P—بمستی
چو—K—²¹ بران—Л—²⁰ عاد الی مازندران—B—¹⁹ همساز—C—همباز—P—¹⁸ درد—VI—¹⁷ پراکند
سراسر همه—VI—بنانی همه—IV, T—²⁵ نهانی—K—²⁴ کرد—IV—²³ ازان—VI—²² بردند
چو—K—²⁹ که لشکرگه—I, IV, C—²⁸ بجای—Л, C—²⁷ B—66. 2887—2891 не переведены.
سراسر—VI—³¹ شب—VI—همه—K—³⁰

دگر گفت با شه‌ریار بلند
 2860 پس ما بیامد سپاهی گران
 برانگونه² برگاشتمشان ز رزم³
 بسی نامور مه‌تران با منند
 نشستم بآموی⁵ تا پاس‌خیم
 بگوی آنچ از من شنیدی ز پند
 همه نامداران¹ جنگ‌اوران
 که نه رزم بینند زان پس⁴ نه بزم
 نباید که آید بر دشمنان گزند
 بیارد مگر اخته‌تر فرخیم

۵۴

ازان پس بآرام بنشست شاه
 2865 ندید از بزرگان کسی کینه‌جوی
 بدست‌ور پاکیزه یک روز گفت
 کشنده پدر هر زمان پیش من
 چو روشن روانم پر از خون بود
 نهادند خوان و می¹⁰ چند خورد
 2870 ازان پس چنین گفت با رهنما¹¹
 بریدند¹⁴ هم در زمان او بمرد
 چو بر خاست بهرام جنگی ز راه
 که با او بروی اندر آورد⁶ روی⁷
 که اندیشه تا کی بود⁸ در نهفت
 همی بگذرد چون⁹ بود خویش من
 همی پادشاهی کنم چون بود
 هم آن روز بندوی را بند کرد
 که اورا هم اکنون بمر¹² دست و پا¹³
 پر از خون روانش بخسرو سپرد

۵۵

وزان پس بسوی¹⁵ خراسان کسی
 بدو گفت با کس مجنبن زبانی
 گسی کرد¹⁶ و اندرز دادش¹⁷ بسی
 از ای‌در برو تا در مرزبان

ازین پس—I, K—⁴ بر داشتیم شان برزم—K³ بدانگونه—P² و I, K, IV, P—¹ ¹ I, K, IV, P—² ² I, K, IV, P—³ ³ I, K, IV, P—⁴ ⁴ I, K, IV, P—⁵ ⁵ I, K, IV, P—⁶ ⁶ I, K, IV, P—⁷ ⁷ I, K, IV, P—⁸ ⁸ I, K, IV, P—⁹ ⁹ I, K, IV, P—¹⁰ ¹⁰ I, K, IV, P—¹¹ ¹¹ I, K, IV, P—¹² ¹² I, K, IV, P—¹³ ¹³ I, K, IV, P—¹⁴ ¹⁴ I, K, IV, P—¹⁵ ¹⁵ I, K, IV, P—¹⁶ ¹⁶ I, K, IV, P—¹⁷ ¹⁷ I, K, IV, P—¹⁸ ¹⁸ I, K, IV, P—¹⁹ ¹⁹ I, K, IV, P—²⁰ ²⁰ I, K, IV, P—²¹ ²¹ I, K, IV, P—²² ²² I, K, IV, P—²³ ²³ I, K, IV, P—²⁴ ²⁴ I, K, IV, P—²⁵ ²⁵ I, K, IV, P—²⁶ ²⁶ I, K, IV, P—²⁷ ²⁷ I, K, IV, P—²⁸ ²⁸ I, K, IV, P—²⁹ ²⁹ I, K, IV, P—³⁰ ³⁰ I, K, IV, P—³¹ ³¹ I, K, IV, P—³² ³² I, K, IV, P—³³ ³³ I, K, IV, P—³⁴ ³⁴ I, K, IV, P—³⁵ ³⁵ I, K, IV, P—³⁶ ³⁶ I, K, IV, P—³⁷ ³⁷ I, K, IV, P—³⁸ ³⁸ I, K, IV, P—³⁹ ³⁹ I, K, IV, P—⁴⁰ ⁴⁰ I, K, IV, P—⁴¹ ⁴¹ I, K, IV, P—⁴² ⁴² I, K, IV, P—⁴³ ⁴³ I, K, IV, P—⁴⁴ ⁴⁴ I, K, IV, P—⁴⁵ ⁴⁵ I, K, IV, P—⁴⁶ ⁴⁶ I, K, IV, P—⁴⁷ ⁴⁷ I, K, IV, P—⁴⁸ ⁴⁸ I, K, IV, P—⁴⁹ ⁴⁹ I, K, IV, P—⁵⁰ ⁵⁰ I, K, IV, P—⁵¹ ⁵¹ I, K, IV, P—⁵² ⁵² I, K, IV, P—⁵³ ⁵³ I, K, IV, P—⁵⁴ ⁵⁴ I, K, IV, P—⁵⁵ ⁵⁵ I, K, IV, P—⁵⁶ ⁵⁶ I, K, IV, P—⁵⁷ ⁵⁷ I, K, IV, P—⁵⁸ ⁵⁸ I, K, IV, P—⁵⁹ ⁵⁹ I, K, IV, P—⁶⁰ ⁶⁰ I, K, IV, P—⁶¹ ⁶¹ I, K, IV, P—⁶² ⁶² I, K, IV, P—⁶³ ⁶³ I, K, IV, P—⁶⁴ ⁶⁴ I, K, IV, P—⁶⁵ ⁶⁵ I, K, IV, P—⁶⁶ ⁶⁶ I, K, IV, P—⁶⁷ ⁶⁷ I, K, IV, P—⁶⁸ ⁶⁸ I, K, IV, P—⁶⁹ ⁶⁹ I, K, IV, P—⁷⁰ ⁷⁰ I, K, IV, P—⁷¹ ⁷¹ I, K, IV, P—⁷² ⁷² I, K, IV, P—⁷³ ⁷³ I, K, IV, P—⁷⁴ ⁷⁴ I, K, IV, P—⁷⁵ ⁷⁵ I, K, IV, P—⁷⁶ ⁷⁶ I, K, IV, P—⁷⁷ ⁷⁷ I, K, IV, P—⁷⁸ ⁷⁸ I, K, IV, P—⁷⁹ ⁷⁹ I, K, IV, P—⁸⁰ ⁸⁰ I, K, IV, P—⁸¹ ⁸¹ I, K, IV, P—⁸² ⁸² I, K, IV, P—⁸³ ⁸³ I, K, IV, P—⁸⁴ ⁸⁴ I, K, IV, P—⁸⁵ ⁸⁵ I, K, IV, P—⁸⁶ ⁸⁶ I, K, IV, P—⁸⁷ ⁸⁷ I, K, IV, P—⁸⁸ ⁸⁸ I, K, IV, P—⁸⁹ ⁸⁹ I, K, IV, P—⁹⁰ ⁹⁰ I, K, IV, P—⁹¹ ⁹¹ I, K, IV, P—⁹² ⁹² I, K, IV, P—⁹³ ⁹³ I, K, IV, P—⁹⁴ ⁹⁴ I, K, IV, P—⁹⁵ ⁹⁵ I, K, IV, P—⁹⁶ ⁹⁶ I, K, IV, P—⁹⁷ ⁹⁷ I, K, IV, P—⁹⁸ ⁹⁸ I, K, IV, P—⁹⁹ ⁹⁹ I, K, IV, P—¹⁰⁰ ¹⁰⁰ I, K, IV, P—¹⁰¹ ¹⁰¹ I, K, IV, P—¹⁰² ¹⁰² I, K, IV, P—¹⁰³ ¹⁰³ I, K, IV, P—¹⁰⁴ ¹⁰⁴ I, K, IV, P—¹⁰⁵ ¹⁰⁵ I, K, IV, P—¹⁰⁶ ¹⁰⁶ I, K, IV, P—¹⁰⁷ ¹⁰⁷ I, K, IV, P—¹⁰⁸ ¹⁰⁸ I, K, IV, P—¹⁰⁹ ¹⁰⁹ I, K, IV, P—¹¹⁰ ¹¹⁰ I, K, IV, P—¹¹¹ ¹¹¹ I, K, IV, P—¹¹² ¹¹² I, K, IV, P—¹¹³ ¹¹³ I, K, IV, P—¹¹⁴ ¹¹⁴ I, K, IV, P—¹¹⁵ ¹¹⁵ I, K, IV, P—¹¹⁶ ¹¹⁶ I, K, IV, P—¹¹⁷ ¹¹⁷ I, K, IV, P—¹¹⁸ ¹¹⁸ I, K, IV, P—¹¹⁹ ¹¹⁹ I, K, IV, P—¹²⁰ ¹²⁰ I, K, IV, P—¹²¹ ¹²¹ I, K, IV, P—¹²² ¹²² I, K, IV, P—¹²³ ¹²³ I, K, IV, P—¹²⁴ ¹²⁴ I, K, IV, P—¹²⁵ ¹²⁵ I, K, IV, P—¹²⁶ ¹²⁶ I, K, IV, P—¹²⁷ ¹²⁷ I, K, IV, P—¹²⁸ ¹²⁸ I, K, IV, P—¹²⁹ ¹²⁹ I, K, IV, P—¹³⁰ ¹³⁰ I, K, IV, P—¹³¹ ¹³¹ I, K, IV, P—¹³² ¹³² I, K, IV, P—¹³³ ¹³³ I, K, IV, P—¹³⁴ ¹³⁴ I, K, IV, P—¹³⁵ ¹³⁵ I, K, IV, P—¹³⁶ ¹³⁶ I, K, IV, P—¹³⁷ ¹³⁷ I, K, IV, P—¹³⁸ ¹³⁸ I, K, IV, P—¹³⁹ ¹³⁹ I, K, IV, P—¹⁴⁰ ¹⁴⁰ I, K, IV, P—¹⁴¹ ¹⁴¹ I, K, IV, P—¹⁴² ¹⁴² I, K, IV, P—¹⁴³ ¹⁴³ I, K, IV, P—¹⁴⁴ ¹⁴⁴ I, K, IV, P—¹⁴⁵ ¹⁴⁵ I, K, IV, P—¹⁴⁶ ¹⁴⁶ I, K, IV, P—¹⁴⁷ ¹⁴⁷ I, K, IV, P—¹⁴⁸ ¹⁴⁸ I, K, IV, P—¹⁴⁹ ¹⁴⁹ I, K, IV, P—¹⁵⁰ ¹⁵⁰ I, K, IV, P—¹⁵¹ ¹⁵¹ I, K, IV, P—¹⁵² ¹⁵² I, K, IV, P—¹⁵³ ¹⁵³ I, K, IV, P—¹⁵⁴ ¹⁵⁴ I, K, IV, P—¹⁵⁵ ¹⁵⁵ I, K, IV, P—¹⁵⁶ ¹⁵⁶ I, K, IV, P—¹⁵⁷ ¹⁵⁷ I, K, IV, P—¹⁵⁸ ¹⁵⁸ I, K, IV, P—¹⁵⁹ ¹⁵⁹ I, K, IV, P—¹⁶⁰ ¹⁶⁰ I, K, IV, P—¹⁶¹ ¹⁶¹ I, K, IV, P—¹⁶² ¹⁶² I, K, IV, P—¹⁶³ ¹⁶³ I, K, IV, P—¹⁶⁴ ¹⁶⁴ I, K, IV, P—¹⁶⁵ ¹⁶⁵ I, K, IV, P—¹⁶⁶ ¹⁶⁶ I, K, IV, P—¹⁶⁷ ¹⁶⁷ I, K, IV, P—¹⁶⁸ ¹⁶⁸ I, K, IV, P—¹⁶⁹ ¹⁶⁹ I, K, IV, P—¹⁷⁰ ¹⁷⁰ I, K, IV, P—¹⁷¹ ¹⁷¹ I, K, IV, P—¹⁷² ¹⁷² I, K, IV, P—¹⁷³ ¹⁷³ I, K, IV, P—¹⁷⁴ ¹⁷⁴ I, K, IV, P—¹⁷⁵ ¹⁷⁵ I, K, IV, P—¹⁷⁶ ¹⁷⁶ I, K, IV, P—¹⁷⁷ ¹⁷⁷ I, K, IV, P—¹⁷⁸ ¹⁷⁸ I, K, IV, P—¹⁷⁹ ¹⁷⁹ I, K, IV, P—¹⁸⁰ ¹⁸⁰ I, K, IV, P—¹⁸¹ ¹⁸¹ I, K, IV, P—¹⁸² ¹⁸² I, K, IV, P—¹⁸³ ¹⁸³ I, K, IV, P—¹⁸⁴ ¹⁸⁴ I, K, IV, P—¹⁸⁵ ¹⁸⁵ I, K, IV, P—¹⁸⁶ ¹⁸⁶ I, K, IV, P—¹⁸⁷ ¹⁸⁷ I, K, IV, P—¹⁸⁸ ¹⁸⁸ I, K, IV, P—¹⁸⁹ ¹⁸⁹ I, K, IV, P—¹⁹⁰ ¹⁹⁰ I, K, IV, P—¹⁹¹ ¹⁹¹ I, K, IV, P—¹⁹² ¹⁹² I, K, IV, P—¹⁹³ ¹⁹³ I, K, IV, P—¹⁹⁴ ¹⁹⁴ I, K, IV, P—¹⁹⁵ ¹⁹⁵ I, K, IV, P—¹⁹⁶ ¹⁹⁶ I, K, IV, P—¹⁹⁷ ¹⁹⁷ I, K, IV, P—¹⁹⁸ ¹⁹⁸ I, K, IV, P—¹⁹⁹ ¹⁹⁹ I, K, IV, P—²⁰⁰ ²⁰⁰ I, K, IV, P—²⁰¹ ²⁰¹ I, K, IV, P—²⁰² ²⁰² I, K, IV, P—²⁰³ ²⁰³ I, K, IV, P—²⁰⁴ ²⁰⁴ I, K, IV, P—²⁰⁵ ²⁰⁵ I, K, IV, P—²⁰⁶ ²⁰⁶ I, K, IV, P—²⁰⁷ ²⁰⁷ I, K, IV, P—²⁰⁸ ²⁰⁸ I, K, IV, P—²⁰⁹ ²⁰⁹ I, K, IV, P—²¹⁰ ²¹⁰ I, K, IV, P—²¹¹ ²¹¹ I, K, IV, P—²¹² ²¹² I, K, IV, P—²¹³ ²¹³ I, K, IV, P—²¹⁴ ²¹⁴ I, K, IV, P—²¹⁵ ²¹⁵ I, K, IV, P—²¹⁶ ²¹⁶ I, K, IV, P—²¹⁷ ²¹⁷ I, K, IV, P—²¹⁸ ²¹⁸ I, K, IV, P—²¹⁹ ²¹⁹ I, K, IV, P—²²⁰ ²²⁰ I, K, IV, P—²²¹ ²²¹ I, K, IV, P—²²² ²²² I, K, IV, P—²²³ ²²³ I, K, IV, P—²²⁴ ²²⁴ I, K, IV, P—²²⁵ ²²⁵ I, K, IV, P—²²⁶ ²²⁶ I, K, IV, P—²²⁷ ²²⁷ I, K, IV, P—²²⁸ ²²⁸ I, K, IV, P—²²⁹ ²²⁹ I, K, IV, P—²³⁰ ²³⁰ I, K, IV, P—²³¹ ²³¹ I, K, IV, P—²³² ²³² I, K, IV, P—²³³ ²³³ I, K, IV, P—²³⁴ ²³⁴ I, K, IV, P—²³⁵ ²³⁵ I, K, IV, P—²³⁶ ²³⁶ I, K, IV, P—²³⁷ ²³⁷ I, K, IV, P—²³⁸ ²³⁸ I, K, IV, P—²³⁹ ²³⁹ I, K, IV, P—²⁴⁰ ²⁴⁰ I, K, IV, P—²⁴¹ ²⁴¹ I, K, IV, P—²⁴² ²⁴² I, K, IV, P—²⁴³ ²⁴³ I, K, IV, P—²⁴⁴ ²⁴⁴ I, K, IV, P—²⁴⁵ ²⁴⁵ I, K, IV, P—²⁴⁶ ²⁴⁶ I, K, IV, P—²⁴⁷ ²⁴⁷ I, K, IV, P—²⁴⁸ ²⁴⁸ I, K, IV, P—²⁴⁹ ²⁴⁹ I, K, IV, P—²⁵⁰ ²⁵⁰ I, K, IV, P—²⁵¹ ²⁵¹ I, K, IV, P—²⁵² ²⁵² I, K, IV, P—²⁵³ ²⁵³ I, K, IV, P—²⁵⁴ ²⁵⁴ I, K, IV, P—²⁵⁵ ²⁵⁵ I, K, IV, P—²⁵⁶ ²⁵⁶ I, K, IV, P—²⁵⁷ ²⁵⁷ I, K, IV, P—²⁵⁸ ²⁵⁸ I, K, IV, P—²⁵⁹ ²⁵⁹ I, K, IV, P—²⁶⁰ ²⁶⁰ I, K, IV, P—²⁶¹ ²⁶¹ I, K, IV, P—²⁶² ²⁶² I, K, IV, P—²⁶³ ²⁶³ I, K, IV, P—²⁶⁴ ²⁶⁴ I, K, IV, P—²⁶⁵ ²⁶⁵ I, K, IV, P—²⁶⁶ ²⁶⁶ I, K, IV, P—²⁶⁷ ²⁶⁷ I, K, IV, P—²⁶⁸ ²⁶⁸ I, K, IV, P—²⁶⁹ ²⁶⁹ I, K, IV, P—²⁷⁰ ²⁷⁰ I, K, IV, P—²⁷¹ ²⁷¹ I, K, IV, P—²⁷² ²⁷² I, K, IV, P—²⁷³ ²⁷³ I, K, IV, P—²⁷⁴ ²⁷⁴ I, K, IV, P—²⁷⁵ ²⁷⁵ I, K, IV, P—²⁷⁶ ²⁷⁶ I, K, IV, P—²⁷⁷ ²⁷⁷ I, K, IV, P—²⁷⁸ ²⁷⁸ I, K, IV, P—²⁷⁹ ²⁷⁹ I, K, IV, P—²⁸⁰ ²⁸⁰ I, K, IV, P—²⁸¹ ²⁸¹ I, K, IV, P—²⁸² ²⁸² I, K, IV, P—²⁸³ ²⁸³ I, K, IV, P—²⁸⁴ ²⁸⁴ I, K, IV, P—²⁸⁵ ²⁸⁵ I, K, IV, P—²⁸⁶ ²⁸⁶ I, K, IV, P—²⁸⁷ ²⁸⁷ I, K, IV, P—²⁸⁸ ²⁸⁸ I, K, IV, P—²⁸⁹ ²⁸⁹ I, K, IV, P—²⁹⁰ ²⁹⁰ I, K, IV, P—²⁹¹ ²⁹¹ I, K, IV, P—²⁹² ²⁹² I, K, IV, P—²⁹³ ²⁹³ I, K, IV, P—²⁹⁴ ²⁹⁴ I, K, IV, P—²⁹⁵ ²⁹⁵ I, K, IV, P—²⁹⁶ ²⁹⁶ I, K, IV, P—²⁹⁷ ²⁹⁷ I, K, IV, P—²⁹⁸ ²⁹⁸ I, K, IV, P—²⁹⁹ ²⁹⁹ I, K, IV, P—³⁰⁰ ³⁰⁰ I, K, IV, P—³⁰¹ ³⁰¹ I, K, IV, P—³⁰² ³⁰² I, K, IV, P—³⁰³ ³⁰³ I, K, IV, P—³⁰⁴ ³⁰⁴ I, K, IV, P—³⁰⁵ ³⁰⁵ I, K, IV, P—³⁰⁶ ³⁰⁶ I, K, IV, P—³⁰⁷ ³⁰⁷ I, K, IV, P—³⁰⁸ ³⁰⁸ I, K, IV, P—³⁰⁹ ³⁰⁹ I, K, IV, P—³¹⁰ ³¹⁰ I, K, IV, P—³¹¹ ³¹¹ I, K, IV, P—³¹² ³¹² I, K, IV, P—³¹³ ³¹³ I, K, IV, P—³¹⁴ ³¹⁴ I, K, IV, P—³¹⁵ ³¹⁵ I, K, IV, P—³¹⁶ ³¹⁶ I, K, IV, P—³¹⁷ ³¹⁷ I, K, IV, P—³¹⁸ ³¹⁸ I, K, IV, P—³¹⁹ ³¹⁹ I, K, IV, P—³²⁰ ³²⁰ I, K, IV, P—³²¹ ³²¹ I, K, IV, P—³²² ³²² I, K, IV, P—³²³ ³²³ I, K, IV, P—³²⁴ ³²⁴ I, K, IV, P—³²⁵ ³²⁵ I, K, IV, P—³²⁶ ³²⁶ I, K, IV, P—³²⁷ ³²⁷ I, K, IV, P—³²⁸ ³²⁸ I, K, IV, P—³²⁹ ³²⁹ I, K, IV, P—³³⁰ ³³⁰ I, K, IV, P—³³¹ ³³¹ I, K, IV, P—³³² ³³² I, K, IV, P—³³³ ³³³ I, K, IV, P—³³⁴ ³³⁴ I, K, IV, P—³³⁵ ³³⁵ I, K, IV, P—³³⁶ ³³⁶ I, K, IV, P—³³⁷ ³³⁷ I, K, IV, P—³³⁸ ³³⁸ I, K, IV, P—³³⁹ ³³⁹ I, K, IV, P—³⁴⁰ ³⁴⁰ I, K, IV, P—³⁴¹ ³⁴¹ I, K, IV, P—³⁴² ³⁴² I, K, IV, P—³⁴³ ³⁴³ I, K, IV, P—³⁴⁴ ³⁴⁴ I, K, IV, P—³⁴⁵ ³⁴⁵ I, K, IV, P—³⁴⁶ ³⁴⁶ I, K, IV, P—³⁴⁷ ³⁴⁷ I, K, IV, P—³⁴⁸ ³⁴⁸ I, K, IV, P—³⁴⁹ ³⁴⁹ I, K, IV, P—³⁵⁰ ³⁵⁰ I, K, IV, P—³⁵¹ ³⁵¹ I, K, IV, P—³⁵² ³⁵² I, K, IV, P—³⁵³ ³⁵³ I, K, IV, P—³⁵⁴ ³⁵⁴ I, K, IV, P—³⁵⁵ ³⁵⁵ I, K, IV, P—³⁵⁶ ³⁵⁶ I, K, IV, P—³⁵⁷ ³⁵⁷ I, K, IV, P—³⁵⁸ ³⁵⁸ I, K, IV, P—³⁵⁹ ³⁵⁹ I, K, IV, P—³⁶⁰ ³⁶⁰ I, K, IV, P—³⁶¹ ³⁶¹ I, K, IV, P—³⁶² ³⁶² I, K, IV, P—³⁶³ ³⁶³ I, K, IV, P—³⁶⁴ ³⁶⁴ I, K, IV, P—³⁶⁵ ³⁶⁵ I, K, IV, P—³⁶⁶ ³⁶⁶ I, K, IV, P—³⁶⁷ ³⁶⁷ I, K, IV, P—³⁶⁸ ³⁶⁸ I, K, IV, P—³⁶⁹ ³⁶⁹ I, K, IV, P—³⁷⁰ ³⁷⁰ I, K, IV, P—³⁷¹ ³⁷¹ I, K, IV, P—³⁷² ³⁷² I, K, IV, P—³⁷³ ³⁷³ I, K, IV, P—³⁷⁴ ³⁷⁴ I, K, IV, P—³⁷⁵ ³⁷⁵ I, K, IV, P—³⁷⁶ ³⁷⁶ I, K, IV, P—³⁷⁷ ³⁷⁷ I, K, IV, P—³⁷⁸ ³⁷⁸ I, K, IV, P—³⁷⁹ ³⁷⁹ I, K, IV, P—³⁸⁰ ³⁸⁰ I, K, IV, P—³⁸¹ ³⁸¹ I, K, IV, P—³⁸² ³⁸² I, K, IV, P—³⁸³ ³⁸³ I, K, IV, P—³⁸⁴ ³⁸⁴ I, K, IV, P—³⁸⁵ ³⁸⁵ I, K, IV, P—³⁸⁶ ³⁸⁶ I, K, IV, P—³⁸⁷ ³⁸⁷ I, K, IV, P—³⁸⁸ ³⁸⁸ I, K, IV, P—³⁸⁹ ³⁸⁹ I, K, IV, P—³⁹⁰ ³⁹⁰ I, K, IV, P—³⁹¹ ³⁹¹ I, K, IV, P—³⁹² ³⁹² I, K, IV, P—³⁹³ ³⁹³ I, K, IV, P—³⁹⁴ ³⁹⁴ I, K, IV, P—³⁹⁵ ³⁹⁵ I, K, IV, P—³⁹⁶ ³⁹⁶ I, K, IV, P—³⁹⁷ ³⁹⁷ I, K, IV, P—³⁹⁸ ³⁹⁸ I, K, IV, P—³⁹⁹ ³⁹⁹ I, K, IV, P—⁴⁰⁰ ⁴⁰⁰ I, K, IV, P—⁴⁰¹ ⁴⁰¹ I, K, IV, P—⁴⁰² ⁴⁰² I, K, IV, P—⁴⁰³ ⁴⁰³ I, K, IV, P—⁴⁰⁴ ⁴⁰⁴ I, K, IV, P—⁴⁰⁵ ⁴⁰⁵ I, K, IV, P—⁴⁰⁶ ⁴⁰⁶ I, K, IV, P—⁴⁰⁷ ⁴⁰⁷ I, K, IV, P—⁴⁰⁸ ⁴⁰⁸ I, K, IV, P—⁴⁰⁹ ⁴⁰⁹ I, K, IV, P—⁴¹⁰ ⁴¹⁰ I, K, IV, P—⁴¹¹ ⁴¹¹ I, K, IV, P—⁴¹² ⁴¹² I, K, IV, P—⁴¹³ ⁴¹³ I, K, IV, P—⁴¹⁴ ⁴¹⁴ I, K, IV, P—⁴¹⁵ ⁴¹⁵ I, K, IV, P—⁴¹⁶ ⁴¹⁶ I, K, IV, P—⁴¹⁷ ⁴¹⁷ I, K, IV, P—⁴¹⁸ ⁴¹⁸ I, K, IV, P—⁴¹⁹ ⁴¹⁹ I, K, IV, P—⁴²⁰ ⁴²⁰ I, K, IV, P—⁴²¹ ⁴²¹ I, K, IV, P—⁴²² ⁴²² I, K, IV, P—⁴²³ ⁴²³ I, K, IV, P—⁴²⁴ ⁴²⁴ I, K, IV, P—⁴²⁵ ⁴²⁵ I, K, IV, P—⁴²⁶ ⁴²⁶ I, K, IV, P—⁴²⁷ ⁴²⁷ I, K, IV, P—⁴²⁸ ⁴²⁸ I, K, IV, P—⁴²⁹ ⁴²⁹ I, K, IV, P—⁴³⁰ ⁴³⁰ I, K, IV, P—⁴³¹ ⁴³¹ I, K, IV, P—⁴³² ⁴³² I, K, IV, P—⁴³³ ⁴³³ I, K, IV, P—⁴³⁴ ⁴³⁴ I, K, IV, P—⁴³⁵ ⁴³⁵ I, K, IV, P—⁴³⁶ ⁴³⁶ I, K, IV, P—⁴³⁷ ⁴³⁷ I, K, IV, P—⁴³⁸ ⁴³⁸ I, K, IV, P—⁴³⁹ ⁴³⁹ I, K, IV, P—⁴⁴⁰ ⁴⁴⁰ I, K, IV, P—⁴⁴¹ ⁴⁴¹ I, K, IV, P—⁴⁴² ⁴⁴² I, K, IV, P—⁴⁴³ ⁴⁴³ I, K, IV, P—⁴⁴⁴ ⁴⁴⁴ I, K, IV, P—⁴⁴⁵ ⁴⁴⁵ I, K, IV, P—⁴⁴⁶ ⁴⁴⁶ I, K, IV, P—⁴⁴⁷ ⁴⁴⁷ I, K, IV, P—⁴⁴⁸ ⁴⁴⁸ I, K, IV, P—⁴⁴⁹ ⁴⁴⁹ I, K, IV, P—⁴⁵⁰ ⁴⁵⁰ I, K, IV, P—⁴⁵¹ ⁴⁵¹ I, K, IV, P—⁴⁵² ⁴⁵² I, K, IV, P—⁴⁵³ ⁴

اگر^۱ از در شوی یابی^۲ بگویی
 بگفت این وزان^۵ پس بر انگیخت اسپ
 یکی نیزه زد بر کمر بند او
 یلان سینه با آن گزیده سپاه^۹
 همه لشکر چین بهم بر شکست 2850
 دو فرسنگ لشکر همی شد ز پس
 سراسر همه دشت شد رود خون
 همانا مرا خود پسندست^۳ شوی^۴
 پس او همی ساخت ایزدگشسپ^۶
 که بگست^۷ خفتان و پیوند او^۸
 بر انگیخت اسپ اندران^{۱۰} رزمگاه^{۱۱}
 بسی کشت و افگند و^{۱۲} چندی بخت^{۱۳}
 بر اسپان نماندند بسیار کس
 یکی بی سر و دیگری سرنگون

۵۳

چو پیروز شد سوی ایران کشید
 [روز چاهم به آموی شد^{۱۶}
 2855 [بآموی یکچند بنشست و بود^{۱۸}
 یکی نامه سوی برادر بدرد
 نخستین سخن گفت^{۲۰} بهرام گرد
 ترا و مرا مزد بسیار داد
 بر شهریار^{۱۴} دلیران کشید^{۱۵}
 ندیدی زنی کو جهانجوی شد^{۱۷}
 بدش اندرون داوریه ها فزود^{۱۹}
 نوشت و ز هر کارش آگاه کرد
 بتیمار و^{۲۱} درد برادر بهم کرد
 روان وی از^{۲۲} ما بی آزار داد

بگفت^۵ K, IV پسندی بشوی^۴ K پسندی تو^۳ I, IV پینی^۲ K گرم^۱ T و ازان
 K — доб.: ^۶

سپهدار چینی همان حمله کرد * بر آویختند آن دو گرد زبرد
 همان خواهر پهلوی نامدار * به نیزه در آمد بنزد سوار
 K — доб.: ^۸ بگذاشت^۷ I, K, T

چو از پشت باره در آمد نگون * همه ریگ شد زیر او جوی خون
 کشته افگند و^{۱۲} I, P از پی کارزار^{۱۱} IV بر انگیختند اسپ ازان^{۱۰} I سوار^۹ IV
 IV — доб.: ^{۱۳}

هزیمت شد آن لشکر چینیان * پس اندر سواران ایرانیان
 چو آن لشکر چین بهم بر درید * درفش سرافراز شد ناپدید
 I, K, IV — б. оп. ^{۱۷} ... و صلت الی آمل طبرستان^{۱۶} B رسید^{۱۵} IV و ^{۱۴} Л — доб.
 و^{۲۱} Л — оп. ^{۲۰} K بدز^{۱۹} I, K, IV — б. оп. و خیمت بها و راحت^{۱۸} B استراحت^{۱۷} B
 IV — доб.: ^{۲۲} روان و تن

- 2825 بشد¹ گردیده با سلیح گران
دلور تـبـرگـشـی نـدانـست باز
چنین⁵ گفت کان⁶ خواهر کشته شاه
که با او مرا هست چندی⁸ سخن
بدو گردیده گفت اینک منم
2830 چو بشنید آواز او را تـبـرگ
شگفت آمدش گفت خاقان چین
بدان تا تو باشی ورا یادگار
همی گفت پاداشی آن نیکوی
مرا گفت بشتاب و او را⁹ بگویی
2835 چنان دان که این خود نگفتم ز بن
ازین مرز رفتن مرا¹³ روی نیست
سخنهای برین گونه پیوند کن
همانرا¹⁶ که او را بدان¹⁷ داشتست
بدو گردیده گفت کز رزمگاه
2840 سخن هرچ گفتی تو¹⁹ پاسخ دهم
ز پیش سپاه اندر آمد تبرگ
چو تنهای بدیدش زن چاره جوی
بدو گفت بت بهرام را دیده ای
مرا بود هم مادر و هم پدر
2845 کنون من ترا آزمایش کنم

بزد پاشنه بر—⁴ L نزد او شد—IV تا برو شد—³ I مانند—² VI چو بد—¹ I, IV, T بدو—⁶ I, IV, C دگر—⁵ P شد برو سرفراز—VI (метр нарушен, ср. вариант K); او فراز
I, ¹⁰ با او—C و با او—⁹ I, IV چندین—⁸ IV جویم اندر—⁷ IV گفت آن [کان—IV]
—¹⁴ L, I, VI ترا—¹³ I, K, IV, T که من—¹² I, K, T بد آید بروی—¹¹ IV ز آنچ—IV
I, ¹⁷ هر آنکه—P همان کس—¹⁶ I, C همه گوش سوی خردمند کن—¹⁵ IV نپذیردش
—²⁰ VI گویی تو—IV, C گوئیت(?)—¹⁹ I سخنهای از—¹⁸ I, K, IV برین—IV بران—K
سپاهی ز رومی(?)

بنزدیک خاقان بزاری^۱ شدند
 که ای نامور مهتر^۳ جنگجوی
 بسی زینه‌اری بر ما^۵ رسید
 بخندد همی لشکر و کشورت^۷
 شد از خشم^۸ رنگ رخس ناپدید
 نگه کن که لشکر کجا شد براه^۹
 نخستین فراز آر شیرین سخن
 مگر بشکنی پشت^{۱۲} بدخواه ما
 بمردانگی سر بر افرازشان
 تو مردی کن و دور باش از درنگ
 که گردد زمین همچو پتر تذرو
 گزیده ز ترکان جنگی^{۱۵} سوار^{۱۶}
 زن شیردل چون سپه‌را بدید
 ز لشکر سوی ساربان^{۱۸} شد چو باد
 پیامد نگه کرد جای زبرد
 نشست از بر باره گامزن
 همه جاذها بر نهاده بکف
 که خاقان ورا خواندی پیر^{۲۱} گرگ^{۲۲}
 مگر نیست با این بزرگ انجمن

ز لشکر بسی زینه‌اری شدند
 برادر پیامد بنزدیک اوی^۲
 سپاه^۴ دلاور بایران کشید
 ازین ننگ تا جاودان^۶ بر درت
 سپهدار چین کان سخنها شنید 2810
 بدو گفت بشتاب و بر کش سپاه
 بریشان^{۱۰} رسی هیچ تنیدی مکن
 ازیشان^{۱۱} نداند کسی راه ما
 بخوبی^{۱۳} سخن گوی و بنوازشان
 و گر هیچ سازد کسی با تو جنگ 2815
 ازیشان یکی گورستان^{۱۴} کن بمرور
 پیامد سپهدار با شش هزار
 بروز چهارم بریشان^{۱۷} رسید
 اریشان بدل بر نکرد هیچ یاد
 یکایک بنه از^{۱۹} پس پشت کرد 2820
 سلیج برادر بپوشید زن
 دو لشکر برابر کشیدند صف
 بپیش سپاه اندر آمد تیرگ^{۲۰}
 بایرانیان گفت کان پاک زن^{۲۳}

فانتهی الخیر بذلک الی طبرک أخی الخاقان فقام—^۲ I, K, IV, VI, T—بپاری^۱ جاوید هم—^۶ I, IV, T—من^۵ سپاهی—^۴ I, K, IV, VI, T—دشتر—^۳ I و دخل علی أخیه...
 K, IV, VI, P—بایشان—^{۱۰} I, C ز راه—^۹ I, T قهر—^۸ K, VI کشور و لشکرت—^۷ I, IV بدیشان—^{۱۱} VI کزایشان—^{۱۲} I, IV, C مگر بایشان کرد—^{۱۳} I, IV, C بچربی—^{۱۴} K, IV, VI, T—بایشان—^{۱۵} I, IV, VI, T—دلاور سوار—^{۱۶} K, VI چینی—^{۱۷} IV گورسان—^{۱۸} VI, T—بنیکی
 تیز—^{۲۱} IV طبرگ—^{۲۰} VI, P—طورگ—^{۱۹} K, I, IV, VI در—^{۱۸} II—چینیان—^{۱۷} بدیشان—^{۱۶} T
 شیرزن—^{۲۳} VI خواند شیر سترگ—^{۲۲} K, VI

- 2790 نترسد ز اندوه مردم کشان
بتوران غریبیم و بی پشت و یار
همی رفت خواهم چو تیره شود
شما دل برفتن مدارید تنگ⁵
که خود⁷ بی گمان از پس⁸ من⁹ سران
همه جان یکایک بکف بر نهید¹⁰ 2795
وگر بر چنین رویتان نیست رای¹⁴
بآواز گفتند ما که تیریم
برین بر نهادند و بر خاستند
یلان سینه و مهر و¹⁷ ایزدگشسپ
همی گفت هر کس که مردن بنام 2800
هم آنگه سوی کاروان¹⁸ بر گذشت²⁰
گزیـن کرد زان اشتران سه هزار
چو شب تیره شد گردیه بر نشست
بر افگند پرمایه برگستوان
همی راند چون باد لشکر براه 2805

شمارا-K⁵ بر(?)K⁴ چنین است کار-IV³ بروبر نشان-K² آید-K¹
I, K, IV, VI, C-هم⁸ I, K, IV, VI, T-گر⁷ I, K, IV, VI, T-ز رفتن کنون نیست تنگ⁶
K-خرید-P خورد-¹³ I, IV, VI, C-دشمن¹¹ VI-نهییم¹⁰ K-ما¹⁰ K, IV, VI, C-
و مهتر-¹⁷ I, K, IV, VI, T-جنگ و ره را-¹⁶ VI-جا-¹⁵ I, K, IV, VI, T-روزتان نیست را-¹⁴ I, K, IV, VI, T-خوردیم و دهیم¹⁴
K, VI, T-ساربان-²⁰ I, K, IV, VI, T-و دشمنان-¹⁹ VI-دشمن برو-¹⁸ K, P-و مهر-¹⁸ K, VI, T-فرکب یلان، و ایزدگشسب،-¹⁷ B-بر گذشت-²⁰ I, K, IV, VI, T-وی-²¹ VI-شد بدشت²¹
оп. و-²⁴ IV, VI, T-ومهرآذر و استحضروا ثلاثة آلاف جمل و حملوا الأثقال²³ IV, VI, T-ترک و تیغ-²⁶ I, IV, P-و لما جن الليل ركبت اللبوة ساكية السلاح...B-²⁵ I, VI, T-
گرز و تیر و کمان-²⁷ VI-تیغ و گرز گران-K²⁷

ازو¹ نیست آهو بزرگست شاه
و لیکن چو با تُرک² ایرانیان
ز پیوند وز بـندـد آن⁴ روزگار
نگر⁵ تا سیاوش از افراسیاب
سر خویش داد از⁷ نخستین بباد 2775
همان نیز پور⁸ سیاوش⁹ چه کرد
بسازید تا¹⁰ ما ز ترکان نهان
بگردوی مـن نامه‌یی کرده‌ام¹²
که بر شاه پیدا کند کار ما
بنیروی یزدان چنو¹⁵ بشنود 2780
بدو گفت هر کس که بانو¹⁶ توی
نجنبانددت کوه آهن ز جای¹⁸
ز مرد خردمند²⁰ بیدارتر
همه کهترانیم و فرمان تراست
چو بشنید زیشان عرض را بخواند²² 2785
پیامد سپه سربسر²³ بنگرید
کزان هر سواری به‌نگام کار
درم داد و آمد سوی خاذه باز
که هر کس که دید او دوال رکیب

دلیر و خداوند توران سپاه
بکوشد که³ خویشی بود در میان
غم و رنج بپند بفرجام کار
چه بر خورد جز⁶ تابش آفتاب
جوانی که چون او ز ملار نژاد
ز توران و ایران بر آورد گرد
بایران بریم این سخن¹¹ ناگهان
هم از پیش تیمار این¹³ خورده‌ام
بگوید ز رنج و ز¹⁴ تیمار ما
بدین چرب گفتار من بگردد
بایران و چین پشت و بازو توی¹⁷
یلانرا بگردی توی رهنمای¹⁹
ز دست‌ور داندده هشیارتر
برین²¹ آرزو رای و پیمان تراست
درم داد و اورا بدیوان نشاند
هزار و صد و شست یل بر گزید²⁴
نبرگاشته‌ندی سر از ده²⁵ سوار²⁶
چنین گفت با لشکر رزمساز
نه پیچد دل اندر فراز و نشیب²⁷

این VI-او IV⁴ چه VI-³ ترک و(?) ترک از I-² ازین T-برو I, IV-¹
گرد(?) VI-⁸ نوذر K-⁸ دادش VI-داد او K-⁷ زن L-⁶ مگر L-⁵
و قد کتبت الی أخی کردویه فی هذا B-¹² آن بنه K-¹¹ بسازند با K-¹⁰ سپهبد
K, VI-¹⁵ بجوید غم و رنج IV- بگوید بدو رنج و I, K, VI, T-¹⁴ او L-¹³ المعنی کتابا
نقش مانو I- و پشت و زانو توی L-¹⁷ یاور VI-¹⁶ چو آن P- چو این IV, C- چو او
رهنمای L-¹⁹ پای VI- جا L-¹⁸ درد داور توپی VI- بند زانو توپی IV- توپی(?)
IV-²³ اُمرت بوضع دیوان العرض B-²² بدین I, K, IV, VI, T-²¹ ز مردم هنرمند VI-²⁰
صد VI-²⁵ ثم انتخبت منهم ألفا و مائة و ستین فارسا B- یل را بدید L-²⁴ سپهرا همه
K-²⁷ обратный порядок мисра. کل واحد منهم عند الحاجة یتقابل بعشرة B- هزار L-²⁶

- دل او¹ ز تیمار خسته مباد
مباد ایچ³ گیتی ز خاقان تهی 2755
کنون چون نشستیم⁵ با یکدیگر⁶
بدان⁸ کو بزرگست و دارد خرد
کنون دوده را سربسر شیونست
چو سوک چنان مهتر آید بسر 2760
مرا خود بایران شدن روی نیست
اگر من بدین زودی آیم براه
خردمند بی شرم خواند مرا
بدین سوک چون بگذرد چار ماه
همه بشنوم هرچ باید شنید 2765
بگویم یکایک بنامه درون
تو اکنون از ایندر بشادی خرام
فراوان فرستاده را هدیه¹⁹ داد

۵۱

- وزان پس جوان و²¹ خردمند زن
چنین گفت کامد²² یکی نو سخن
جهاندار خاقان بیاراستست²³ 2770
بآرام بنشست با رای زن
که جاوید بر دل نگردد کهن
سخنهای ز هر گونه پیراستست²⁴

¹ Л, I, K—دلوی T—² I—б. оп.; IV, VI, T—б. 2754 стоит после б. 2755. ³ I, IV, VI, T—مهاناد ⁴ I—⁵ I, IV, VI, T—نشینیم ⁶ I, IV—⁷ I, IV—доб.: هران IV, T—⁸ I—⁹ I, IV—¹⁰ I, VI—б. оп. ¹¹ I, IV—خواند ¹² VI—¹³ I—б. оп.; IV—б. 2763 стоит после б. 2764. ¹⁴ I, IV, VI, T—ز گویندگان ¹⁵ VI—¹⁶ K—конец лакуны в 27 бб., ср. прим. к б. 2738. ¹⁷ I, K, IV, VI, C—¹⁸ K—¹⁹ K, VI—²⁰ K—²¹ Л, K, VI—²² IV—²³ IV, T—²⁴ K—²⁵ IV, T—²⁶ K—

- کنون هر که¹ داری همه گرد² کن
 ازین⁴ پس به‌بین تا چه آیدت رای⁵
 خردرا بران⁷ مردمان شاه کن
 همی رفت¹⁰ برسان قمری ز سرو
 2740 جهانجوی با نامور رام¹² شد
 بگفت آنج خاقان بدو گفته بود
 ازان پس چنین گفت کای¹³ بخردان
 شمنارا بدین¹⁵ مزد بسیار باد
 یکی ناگهان مرگ¹⁷ بود آن نه خرد
 2745 پس آن نامه پنهان بخواهرش داد
 ز پیوند وز پند و²⁰ نیکو سخن
 ز پاکسی و از پارسایستی زن
 جوان گفت و آن پاک‌دامن شنید
 وزان پس چو بر خواند آن نامه‌را
 2750 خردرا چو با دانش اندیاز کرد
 بدو گفت کاین نامه بر خواندم
 چنان کرد خاقان که شاهان کنند
 بدو باد روشن جهان‌بین من²⁵
 بپیش خردمند گوی این سخن³
 بروشن روانست خرد رهنمای⁶
 مرا زان سگالیده⁸ آگاه کن⁹
 بیامد¹¹ برادرش تازان بمر و
 بنزدیک کسهای بهرام شد
 که از کین آن کشته آشفته بود
 پسندیده و کاردیده ران¹⁴
 ورا داور دادگر یار بهداد¹⁶
 که کس در جهان ز آن گمانی نبرد¹⁸
 سخنهای خاقان همه کرد یاد¹⁹
 چه از نو چه از روزگار کهن²¹
 که هم غم‌گسارست و هم رای‌زن²²
 ز گفتار او خامشی بر گزید
 سخنهای خاقان خودکام‌را
 بدل پاسخ‌نامه‌را ساز²³ کرد²⁴
 خردرا بر خویش بنشاند
 جهان‌دیده و پیشگاهان کنند
 که چونین بجوید²⁶ همی²⁷ کین من²⁵

فاجمعی أصحابک و رجالک، و شاوریم — 3 Л-б. оп.; Б- یاد — 2 VI — چه — 1 K, IV, VI, T — رای آیدت — 5 IV — ازان — K وزان — 4 I, IV, VI, T — فی ذلک ثم أعلمینی بما یخطر ببالک
 VI-ابر — 7 K — روان رهنمای آیدت — IV روان و خرد پس گرای — K بر گرای — 6 I, VI, T — گفت و — T گفت — 10 I, VI — K-далее бб. 2738-2765 оп. — 9 از سگالیدن — 8 K — برین
 IV-بیدار دل موبدان — 14 I, C — با — 13 IV — با نامه و نام(?) — 12 VI — همی شد — 11 VI —
 ورا از جهان یار کردار باد — 16 I — ازو — 15 P — و مهتر و موبدان — VI و پاک دل موبدان
 I-б. оп. — 18 I — سوی — 17 VI — دل دشمنان پر ز تیمار باد — VI ورا با جهاندار کردار باد — IV
 نامه آغاز کرد — 24 I, IV — باز — 23 VI — VI-б. оп. — 22 VI — VI-б. оп. — 21 VI — و — 20 IV — I-б. оп. — 19
 بجوید کسی — 27 VI — چینی نجوید — 26 IV — ما — 25 I, IV, T —

- 2720 نـخوردم¹ غـم خـرد فرزند اوی
 چو با ما بفرزند پیوسته شد³
 بفرمود تا شد برادرش پیش
 که⁸ کسهای بهرام یل را بمین
 بگو¹⁰ آنک من خود¹¹ جگر خسته ام
 2725 بخون روی کشور بشستم ز کین¹³
 بدین¹⁵ درد هر چند کین آورم¹⁶
 ز فرمان یزدان کسی نگذرد
 که اورا¹⁸ زمانه بران گونه بود¹⁹
 بران زمینهارم که گفتم سخن²¹
 2730 سوی گردیده نامه‌یی بد²³ جدا
 همه²⁴ راستی و همه²⁴ مردمی
 ز کار تو اندیشه کردم دراز
 به از تو²⁸ ندیدم²⁹ کسی³⁰ کدخدای
 بدارم ترا همچو جان و تنم³³
 2735 وزان³⁴ پس بدین³⁵ شهر فرمان تراست

¹ I - بخوردم ² I, K - نه اندیشم از- IV, VI - نه اندیشه از- ³ I, K, VI, T - بود ⁴ I, K, VI, C - دل و جان ⁵ I, K, VI, T - بود IV-6. оп. ⁶ I, VI - از ⁷ I, IV, C - доб.: بدو گفت از این در برو تا به مرو * بران [بدان- IV, C] سان که در باغ پرتد تذر و ⁸ I, IV, C - تو ⁹ IV - همه شهر نفرین بدو آفرین (ср. б. 2725) IV-доб. бб. 2721 и 2720; ¹⁰ IV - دگر VI-далее порядок бб.: 2726, 2725, 2727, 2724, 2728, 2730, 2732; бб. 2729 и 2731 оп. ¹¹ I, IV - چون K - خود چون ¹² I, K, IV, VI - برین ¹³ I, P - بکین ¹⁴ IV-б. оп. پیش او- ¹⁵ I, K, IV - برین ¹⁶ K - آوریم ¹⁷ K - اگر ¹⁸ VI - ویرا ¹⁹ VI - برد ²⁰ Л - تن ²¹ I, K, IV, VI-б. оп. ²² I, IV, C - نخست ²³ I, IV, VI, C - بر ²⁴ K, P - همت ²⁵ K - بزرگی ²⁶ K - غمی VI-б. оп. ²⁷ Л - تن ²⁸ I, K, IV, VI, C - من ²⁹ VI - نباشد ³⁰ I, K, IV, VI, T - ترا ³¹ I, IV, VI, C - ما ³² IV - بپای ³³ VI - در ³⁴ K - ازان ³⁵ K, IV - برین ³⁶ K - من کن ³⁷ K - بدانکت IV - برانکت VI - برانکت ³⁸ Л-б. оп.

بدرویش بخشید چندی¹ درم
 بهر پادشاهی و خودکامه‌یی
 که دارای² دارندۀ یزدان چکرد
 بقیصر یکی نامه بنوشت شاه 2705
 بیک³ هفته مجلس بیاراستند
 بآتش‌کده هم⁴ فرستاد چیز
 بخراد برزین چنین گفت شاه
 دهانش پر از گوهر شاهوار
 همی ریخت گنجور¹⁰ در پای اوی 2710
 بدو گفت هر کس که پیچد ز راه¹²
 چو بهرام باشد بدشت¹³ نبرد
 همه موبدان¹⁵ خواندند آفرین
 چو بهرام باد آنک¹⁷ با مهر تو

ز پوشیدنیها و از پیش و کم
 نوشتند بر پهلوی نامه‌یی
 ز دشمن چگونۀ بر آورد گرد
 چنان چون بود درخور پیشگاه
 بهر⁴ برزنی رود و می خواستند⁵
 بران موبدان⁷ خلعت افگند نیز
 که زیبد ترا گر دهم⁸ تاج و گاه⁹
 بیابند و دینار چون صد هزار
 برین¹¹ گونه تا تنگ شد جای اوی
 شود روز روشن برود بر سیاه
 کزو ترک پیرش¹⁴ بر آورد گرد
 که بی تو مبیناد کتر¹⁶ زمین
 نخواهد که رخشان¹⁸ بود¹⁹ چهر تو

۵۰

ازان²⁰ پس چو خاقان بپردخت²¹ دل 2715
 چنین گفت یک روز کز مرد مست
 بدان نامداری که بهرام بود
 کنون من²⁴ ز کسهای آن نامدار
 نکوهش کند²⁵ هرک این بشنود

ز خون شد همه کشور چین چو گل
 نیاید²² مگر کار ناتن درست
 مرا زو همه رامش²³ و کام بود
 چرا باز ماندم چنین مست و خوار
 ازین پس بسوکنند من²⁶ نگرود

رودزن خاستند VI-⁵ زهر VI-⁴ یکی K-³ دادار I, IV, VI, T-² گنج و VI-¹
 K-⁹ доб.: ساختن IV-⁸ نامور I, C-⁷ بآتش‌کده در VI-⁶ بآتش‌کدها I, K, C-⁶
 بگنجور فرمود شاه جهان * که در آورد در میان مهران
 باشد بروز IV, VI-¹³ یل باشد اندر I-¹³ ز شاه I, IV, C-¹² بدین VI-¹¹ هر گونه L-¹⁰
 بادا که VI-¹⁷ K-¹⁷ هر گز I-¹⁶ مهتران I, IV-¹⁵ پیر ترکی IV-¹⁴ پیرتر کس VI-¹⁴ I,
 IV-²² بپرداخت. Остальные рук. ²¹ وزان I, IV, VI, T-²⁰ شود IV-¹⁹ روشن VI-¹⁸
 او L-²⁶ بود K-²⁵ هم K-²⁴ دانش K-²³ نیامد VI-²² نیابد

۴۸

- 2685 چو بشنید خاقان که بهرام را
چو آن^۱ نامه نزدیک خاقان^۲ رسید
ازان آگهی شد دلش پیر ز درد
ازان کار او در شگفتی بماند
بگفت آنک بهرام یل را رسید
2690 همه چین برو زار و گریان شدند
یکایک همه کار او را بساخت^{۱۲}
قلون را بتوران دو فرزند بود
چو دانسته شد آتشی بر فروخت
[دو فرزند او را^{۱۴} بر آتشی نهاد
2695 ازان^{۱۷} پس چو^{۱۸} نوبت بخاقان رسید
بایوان کشید آن^{۱۹} همه گنج اوی
فرستاد هر سو هیونان مست
همه هرچ در چین ورا بنده بود
بیک چنند با سوک بهرام بود
- چه آمد بروی از پی نام را
شد از درد گریان هران کان شنید^۳
دو دیده پیر از خون و رخ^۴ لاژورد^۵
جهانددگانرا همه پیش خواند^۶
بشد زار و^۷ گریان هی اندکو^۸ شنید^۹
ابی آتش تیز^{۱۰} بریان شدند^{۱۱}
نگه کرد کاین بد بریشان که تاخت^{۱۳}
ز هر گونه یی خویش و پیوند بود
سرای و همه برزن او بسوخت
همه چینز او را^{۱۵} بتاراج داد^{۱۶}
ز پرده بگیسوش بیرون کشید
نکرد ایچ یاد از در^{۲۰} رنج اوی
نیامدش خرد برزین بدست
پوشیدشان جامه های کبود^{۲۱}
که خاقان ازان کار بدنام بود^{۲۲}

۴۹

- 2700 چو خرد برزین بخسرو رسید
دل شاه پرویز ازان شاد شد^{۲۳}
بگفت آن کجا کرد و دید و شنید
کزان بدگهر^{۲۴} دشمن^{۲۵} آزاد شد^{۲۳}

فرستاده گفت و سپید—^۳ I, K, IV, T—نامه^۲ K—او بخاقان—^۱ I, K, IV, VI, T—همان
شد از درد—^۷ I, K, IV, T—لب—^۴ IV—چو نامه بدید—^۶ VI—6. op. ^۵ VI—6. op. ^{۱۱} K—6. op. ^{۱۲} I, K, IV, VI,
K, IV, T—بدان جست تا بر که گردد [آید—VI] درست—^{۱۳} I, VI—او باز جست—^۹ VI—6. op. ^{۱۰} I, VI, C—از درد—^۸ I, K, IV, T—کسی کان—^{۱۶} JI, VI—6. ^{۱۵} IV, T—ایشان—^{۱۴} K—ویرا—^{۱۷} I, IV, VI, T—وزان—^{۱۸} IV, VI—6. ^{۱۹} K—
فأحضر ابنیمن لذلك الشیخ فأحرقهما—^{۲۰} I, K, VI, T—بکرد از بنه یاد از—^{۲۱} VI—6. op. ^{۲۲} VI—6. op.; B—66. 2699—2721 не переведены. ^{۲۳} I, K, IV, VI, T—گشت—^{۲۴} I, IV, VI—پرهز—^{۲۵} K—بنده

- 2670 نه این بود زان رنج پاداش من
و لیکن همانا که او این¹ سخن
نمود این جز از کار ایرانیان
بفرمود پس تا پیامد دیر
بگوید بخاقان که بهرام رفت
2675 تو این⁶ ماندگانرا ز من یاد⁷ دار⁸
که من با تو هر گز نکردم بدی
بسی پندها خواند بر خواهرش
دهن¹² بر بناگوش خواهر نهاد
برو هر کسی¹³ زار بگریستند
2680 همی خون خروشید خواهر ز درد
ز تیمار او شد¹⁵ دلش بدونیم¹⁶
بدیما بیماراست جنگی تنش
همی ریخت کافور گرد اندرش
چنین است کار²³ سرای سپنج
- که دیوی فرستد پیرخاش من
اگر بشنود سر نداند ز بن²
همی³ دیو بد رهنمون در میان
نویسد یکی نامه‌ی بر حریر⁴
بزاری و خواری و بی کام⁵ رفت
ز رنج و بد دشمن آزاد دار⁹
همی¹⁰ راستی جستیم و بخردی
ببر در¹¹ گرفت آن گرامی سرش
دو چشمش پر از خون شد و جان بداد
بدر دل اندر همی زیستند
سخنهای او یک بیک¹⁴ یاد کرد
یکی تنگ تابوت کردش ز سیم
قصب کرد¹⁷ در¹⁸ زیر پیراهنش
بدین¹⁹ گونه بر²⁰ تا²¹ نهان شد سرش²²
چو دانی که ایدر نمائی مرنج²⁴

¹ K, IV, VI, T—زین ² Б—бб. 2668—2671 не переведены. ³ K, IV, VI—همان ⁴ K, IV, T—ناگزیر ⁵ K—ناکام ⁶ VI—آن ⁷ IV, VI, T—شاد ⁸ K—یادگار ⁹ K—چو در بر ¹⁰ K, IV, VI, C—همه ¹¹ VI—بر ¹² I, IV, VI, T—بر دو نیم ¹³ K—همه ¹⁴ VI—سر بر ¹⁵ I, IV—بد ¹⁶ I, IV, VI—بر دو نیم ¹⁷ I, VI, C—تاهم ¹⁸ K—بر ¹⁹ I, K, IV, C—برین ²⁰ Л—بد ²¹ K—تاهم ²² IV—C—بود ²³ VI—رسم ²⁴ K—доб.: B—доб. تا شد نهان پیکرش قلت: وقال غیر صاحب الکتاب أن خَرَّاد خدع الخاقان بجوهر ср. выше, бб. 2669—2672 и ниже бб. 2695—2696. T—доб. первый из этих бб.

مغور انده و باده خور روز و شب * بشادی گشاده همیشه دو لب
دمی را که سرمایه زندگیست * بتلخی سپردن نه فرزانیست
T—доб. первый из этих бб.

- 2650 تپه شد بگفتار دیو پلید همان بآسمان¹ شد که گردان سپهر
مرا² نیز هم دیو بی راه کرد پیشیمانم از هرچ کردم ز بد
نوشته برین گونه بد بر سرم 2655 ز تارک کنون آب برتر گذشت
نوشته چنین بود و⁵ بود آنچ بود همان⁹ پند تو یادگار منست
سر آمد کنون کار بیداد و داد شما¹² روی را¹³ سوی یزدان کنید
2660 ز بدها جهاندارتان یار بس نبودم بگیتی جزین نیز بهر
یلان سینه را گفت یکسر سپاه نگه کن بدین¹⁷ خواهر پاک تن¹⁸
مباشید یک تن ز دیگر جدا 2665 برین²⁰ بوم دشمن ممانید دیر
همه یکسره پیش خسرو شوید گر آمرزش آید شمارا ز شاه²³
مرا دهمه در شهر ایران کنید بسی رنج دیدم²⁵ ز خاقان چین
- شنیدی بدیهها که اورا رسید به بیند پراگندن ماه و مهر
ز خوبی همان دست کوتاه کرد کنون گر ببخشد ز³ یزدان سزد
غم کرده های کهن چون خورم غم و شادمانی همه باد⁴ گشت
نوشته⁶ نکاهد نه هر گز⁷ فزود⁸ سخنهای تو گوشوار منست
سخنهای¹⁰ بر من مکن نیز یاد¹¹ همه پشت بر بخت خندان کنید
مگویید ز¹⁴ اذدوه و شادی بکس سر آمد کنون رفتنی ام ز دهر¹⁵
سپر دم ترا بخت بیدار خواه¹⁶ ز گیتی¹⁹ بس او مرترا رای زن
جدایی مبادا میان شما که رفتیم و گشته ایم²¹ از گاه²² سیر
بگویید و گفتار او بشنوید جز او را مغوانید خورشید و ماه
بری²⁴ کاخ بهرام و ایران کنید ندیدم که یک روز کرد آفرین

1 K-آسمان 2 K-ورا 3 K-ببخشید IV-بپوشد 4 VI-(9) باز 5 Л, IV, C-و оп. 6 IV, VI, C-ز بدها 7 K, IV, VI, C-نخواهد 8 VI-доб.:

امیدم بیزدان پیروردگار * که بر من ببخشد بروز شمار 14 IV, رویها- 13 K, IV, VI, T-همه 12 IV-6. оп. 11 IV-6. оп. 10 K-سخنهای تو-همه 9 IV, VI, T-نیک زن 18 K, IV, VI, T-کنون 17 VI-تاج و تخت و کلاه 16 IV-6. оп. 15 IV-6. оп. VI-ز оп. 19 K-کار 23 IV, VI-که من رفتم و گشتم 21 K, T-بدین 20 VI-ز نیکی 19 K-بردم 25 VI-در 24 K-ز راه

2635 2640 2645
 الا ای¹ بر² آورده کوه بـ بـ بـ بـ
 که کند این چنین سبز سرو سہی
 کہ آگند ناگاه⁶ دریا بـ بـ
 غریبیم و تنها و بی دوستدار⁷
 همی گفتم⁸ ای خسرو⁹ انچه من
 کہ از تخم ساسان اگر دختری
 همه شهر ایرانیش فرمان برزند
 سپه‌دار نشنید پند مرا
 برین¹⁸ کرده‌ها بر¹⁴ پیشیمان بری¹⁵
 بد آمد بدین¹⁸ خاندان بزرگ
 چو آن خسته بشنید گفتار او
 بناخن رخان خسته و کنده موی
 بزاری و سستی زبان بر گشاد
 ز پند تو کمی نبد هیچ²¹ چیز
 همی پند بر من نبد کارگر
 نبد خسروی²⁴ برتر از جمشید
 کجا شد بگفتار²⁶ دیوان ز راه
 همان نیز بیدار کـاومی کی

ز دریای خوشاب³ بیخت که کند⁴
 که افگند خوار این کلاه مہی⁵
 کہ افگند کوه روان در مغاک
 بشهر کسان در بماندیم خوار
 کہ شاخ وفارا تو از بن¹⁰ مکن
 بماند بسر بر نهد افسری¹¹
 ازان تخمه هر گز بدل نگذرند¹²
 سخن گفتن سودمند مرا
 گنه‌کار جان پیش یزدان¹⁶ بری¹⁷
 همه میش گشتیم و دشمن چو گرگ¹⁹
 بدید آن دل و رای هشیار او
 پر از خون دل و دیده پر آب روی²⁰
 چنین گفت کای خواهر پاک و راد
 و لیکن مرا خود پر²² آمد قفیز
 ز هر گونه چون دیو بد راه بر²³
 کزو بود گیتی به بیم و امید²⁵
 جهان کرد بر خویشستن بر سیاه
 جهاندار²⁷ نیک اختر و²⁸ نیک پی

1 IV, VI, C — یا 2 P — سر 3 VI — (?) ز 4 K — 6. оп.; IV — 6. стоит
 после б. 2634. 5 K — 6. оп.; IV — 6. стоит после б. 2634, вслед за б. 2632 текста. 6 Л — افگند
 دست و یار — C دوست و یار — P دست وار — K 7 VI — آگند این ژرف — P آگند ناباک — VI ناباک
 8 IV, VI — گفت 9 K, IV, VI, T — مهتر 10 VI — (?) بینا 11 T — доб.:
 همه روی کشور شود بنده اش * بگردون رسد تاج فرخنده اش
 تری (?) — T شوی — K بدی — VI, I, 15 — هم — K 14 کزین (?) — K 13 IV, C — 6. оп.
 16 K — 6. оп. 17 VI — 6. оп. 18 IV — بدی — VI, I, 17 — جانت بیزدان — K 19
 سر — K 22 ز پندت نبد هیچ مانند — K, IV, VI, T 21 IV — 6. оп. خاک روی — K, T 20
 بگشت — K 26 IV — 6. оп. 2647—2652 25 مهتری — C 24 VI — 6. оп. 2646—2653 23
 و 28 K — 6. оп. 27 P — доб. 28 بگشت او بگفتار — T او ز فرمان

بیامد قـلـون تا بنـزدیک در
 چو دیدش یکی پیـر بد سست و زار
 قـلـون⁴ گفت شاهـا پیـامست و بس
 2615 ورا گفت زود انـدر آی و بـگـوی
 قـلـون رفت با کـارد در آستـی
 همی رفت⁷ تا راز گوید بـگـوش
 چـو بـهـرام گفت آه مردم ز راه
 چـنـین گفت کـاین را بـگیرید زود
 2620 بـرفتند هر کس که بد در سـرای
 همـه⁹ کـهـتران¹⁰ زو بـر آشـوفـتـند
 همی خورد سـینـلی و نـگـشـاد لب
 چـنـین¹² تا شکسته شدش دست و پای
 بنـزدیک بـهـرام بـاز آمـدند
 2625 همی رفت خون از تن¹⁴ خسته مرد
 بیامد هم انـدر زمان خـواهرش
 نهـاد آن سـر خسته را بـر کـنار
 همی گفت زار ای سـوار دلـیـر
 که بـرد این سـتون¹⁷ جـهانـرا ز جا¹⁸
 2630 الا ای²² سـوار سـپـهـبد تـنـا
 نه خسرو پـرسـت و²⁴ نه ایـزد پـرسـت²⁵

بـکـاف¹ در خـانـه بـنـهـاد² سـر
 بدو گفت گـر³ نـامـه داری بـیـار
 نـخواهم که گویم سـخـن پـیش کس⁵
 بـگـوشم نـهـادی⁶ بـهـانه مـجـوی
 پـدـیدار شد کـژی و کـاستـی
 بزد دشـنه وز خانـه بـر شد خـروش
 بـرفتند پـویان بنـزدیک شاه
 بـپـرسید زو تا که راهش نـمود
 مـران پیـر سـررا شکـستـند⁸ پـای
 بـسیـلی و مـشـتش بسی¹¹ کـوفـتـند
 هم از نـیمـه روز تا نـیم شب
 فـکـندندش انـدر مـیان سـرای
 جـگـر خـسته و پـر¹³ گـداز آمـدند
 لـهـیان¹⁵ پـر ز بـاد و رـخـان لاژورد
 همـه مـوی بـر کـند پاک¹⁶ از سـرش
 همی کرد با خـویـشـتن کـارزار
 کـزو بـیشـه بـگـذاشتـی نـره شـیر
 بـر اندیـشه¹⁹ بـد که بُد²⁰ رهنـما²¹
 جـهانـگـیر و نـادـاک و شـیراوژنا²³
 تـن پـیـل وار سـپـهـبد²⁶ که خـست

K-⁵ بدو- VI, K-⁴ اگر- IV, K-³ بنمود- IV, VI, K-² ز کافی- IV, VI, K-¹ ز کاخ-
 و. VI, P-⁶ کشیدند- K, IV, T-⁸ شد که- K, VI-⁷ نهانت- P-⁶ (без рифмы).
 K-¹⁴ IV, VI-¹⁴ پا- IV, VI-¹³ چنان- VI-¹² فرو- IV-¹¹ همی- K-¹⁰ مهتران- K-¹⁰ همی- JI-⁹
 ز جای- K, IV-¹⁸ سوار- IV-¹⁷ پاک بـر کـند موی- K, IV, VI, T-¹⁶ زبان- IV-¹⁵ بـر
 IV, VI-²¹ که افگند پیل ژبانرا ز پای- K, C-²¹ شد- T-²⁰ باندیشه- T-¹⁹ ز پای- VI-
 IV-²³ VI-²² یا- VI-²² بدان [بدین- VI] بـد که بُد پیشه را [پیش را- VI] رهنمای
 تن پهلوان جهانرا- VI-²⁶ یزدان پرست- K, IV, VI-²⁵ خسرو پرستی- K, VI-²⁴

بدو گفت خاتون که خفتست مست
مگر گل نهم از¹ نگینش بدست
ز² خراد برزین گل مهر³ خواست
بمالین مست آمد از حجره راست
گل اندر زمان بر نگینش⁴ نهاد
پیامد بران⁵ مرد جوینده داد
بدو⁶ آفرین کرد مرد دبیر
پیامد سپرد آن⁷ بدین⁸ مرد⁹ پیر

۴۷

2600 قیلون بستد آن مهر و تازان چو غرو¹⁰
همی بود تا روز بهرام شد¹³
بخانه درون بود با یک رهی
قیلون رفت تنها بدرگاه اوی¹⁶
من از دخت خاقان¹⁸ فرستاده ام
2605 یکی راز گفت آن زن پارسا
ز مهر ورا²⁰ از در²¹ بستن است
گر²² آگه کنی تا رسانم پیام
بشدد پورده دار گرامی دوان
چنین گفت کاند یکی بدنشان
2610 همی گوید از دخت خاقان²⁸ پیام
چنین گفت بهرام کورا بگوی

پیامد ز شهر¹¹ کشان تا¹² بهرو
که بهرام را آن نه پدرام شد¹³
نهاد پرش ناز و سیم¹⁴ و¹⁵ بهی
بدربان چنین گفت کای نامجوی¹⁷
نه جنگی کسی ام¹⁹ نه آزاده ام
بدان تا بگویم بدین پادشا
همان نیز بهمار و آبستن است
بدین²³ تاجور مهتر نیک نام²⁴
چنین تا در خانه پهلوان²⁵
فرستاده و²⁶ پوستینی کشان²⁷
رسانم بدین مهتر شادکام²⁹
که هم زن در خانه بنمای روی

میان نگینش VI-⁴ گل مهره K- گل و مهره L-³ چو L-² بر I, K, IV, VI, T-¹
ترک K-⁹ بدان I, IV-⁸ سپردش IV-⁷ بیسی IV-⁶ پرو I, K-⁵ بدان I, K, IV, VI, T-
آن مهر IV- (без рифмы); آن مهر همچون هژبر K- آن و چو تازان تذرو I- پرو(?) L-¹⁰
(ср. б. 2573) و سارا لابدًا فروة سوداء B-دوب: آن مهر و همچون تذرو T- تازان چو غرو
VI-¹⁴ بود I, K, IV, VI, T-¹³ کشانی K, IV, VI- ختن تا I-¹² بشهر(?) K-¹¹ (текста).
سوارم K-¹⁹ خاتون I, K-¹⁸ نامور VI-¹⁷ بنزدیک در VI-¹⁶ و K-¹⁵ سیم و ناز
K, VI-²³ که L-²² اواز در VI-²¹ ز مهر تو VI-²⁰ ز بهر ورا IV, T-²⁴ ز مهرش همی K-²⁰
فرستاده IV-²⁶ K, VI-²⁵ بدین نامور مهتر شادکام L-²⁴ بدان L-²⁷ B. оп.
فأعلم بهرام بذلك B-²⁹ L-²⁸ B. оп.; خاتون K-²⁸

شود تا¹ میانشی کنم بدو نیم² همی بود خرد برزین سه³ ماه
بتنگی دل اندر قلون را⁴ بخواند 2565 بدو گفت روزی⁵ که کسی در⁶ جهان
تو نان جو⁷ و ارزن و پوستین⁸ کنون خوردنی هات⁹ نان و¹⁰ بره¹¹
چنان بود یک چند و اکنون چنین¹² کنون روزگار تو بر سر گذشت
یکی کار دارم تا¹³ را بیم ناک 2570 ستانم یکی مهر خاقان چین
بنزدیک بهرام بایدد شدن¹⁴ پیوشی همان پوستین سیاه
نگه دار از آن¹⁵ ماه¹⁶ بهرام روز¹⁷
بیزدان که نغروشم¹⁸ اورا¹⁹ بسیم²⁰ همی داشت این²¹ رازهارا²² نگاه
بران²³ نامور جایگاهش²⁴ نشانند²⁵ ندارد دلی کشی نباشد²⁶ نهان²⁷
فراوان بجستی ز هر در²⁸ بچین²⁹ همان پوششت³⁰ جامه های سره³¹
چه³² نفرین شنیدی و چه³³ آفرین³⁴ بسی روز و شب دیدی و کوه و دشت³⁵
اگر تخت یابی اگر³⁶ تیره خاک³⁷ چنان رو که اندر نوردی³⁸ زمین
بمروت فراوان بپاید³⁹ بدن⁴⁰ یکی کارد بستان و⁴¹ بنورد⁴² راه
بـرو تا در مـرو گیتی فروز

بغروشم - K, VI - 3 بر دو نیم - I, IV, T - 2 شود من - T شود زان - IV بازه - I - 1

این را - I, IV, T - 4 K - 5

مبادا کسی کو ابی مهر ما * شود سوی ایران ازین شهر ما
فلوا - B - 9 این ازدهارا (؟) - IV اندیشهارا - I - 8 آن - K, VI - 7 شهرین - B دو - I, IV, C - 6
دانی - P - 13 آنکه - VI - 12 بارگاهش - IV, VI - 11 پیش گاهش - I - 11 بدان - I, VI - 10
در نهان بی - IV, VI - 14 شاد اندر - K در جهان بی - I - 14 آنکس که اندر روزی کس اندر
K - 15

و یا پیشی مردم گرامی بود * همان نیز هر جای نامی بود
کجا مرگ اورا به از زیستن * بدین گونه در خفتن و کامتن
VI - 19 خوردنیهای - L - 18 بهر در - IV - 17 از جو - K - 16
با مهن - I, K, VI - 22 پوشش از - K - 21 برهست - I, K, IV, VI - 20 (метр нарушен) گاوکی (؟)
همانا که - I, K, IV, VI, C - 25 چند - I, K, IV - 24 که - K - 23 یکسره ست جامهای سره ست
وگر - I, IV - 26 VI - 2571 текст. ب. VI سال تو هشتاد [بسیار - C هفتاد - K] گشت
ان - L - 31 بگزین تو - K رو سوی - L - 30 و - IV - 29 نماید - VI - 28 نورد - L - 27
و هو يوم من الایام المسترفة - B - 33 روز - K, VI - 32

- چنین گفت با مهتر آن¹ مرد پیر² اگر در پزشکیست بهره⁴ بدی یکی تاج نو بودی⁷ بر سرش 2545 بدو گفت کاین دانشم نیز هست بشد پیشی خاتون دوان کدخدای بدو گفت شادان زی و نوش¹¹ خور بیمد بختراد برزین بگفت 2550 برو پیشی او نام خود را مگوی بنزدیک خاتون شد آن چاره گر بفرمود تا آب¹³ نار آورند کجا تره گر¹⁴ کاسنی¹⁵ خواندش بفرمان یزدان چو شد هفت روز 2555 بیاورد دینار خاتون ز¹⁷ گنج بدو گفت کاین ناسزاوار چیز چنین داد پاسخ که این را بدار
- که چون تو سرافراز مردی³ دیر وگر⁵ نامت از دور شهره⁶ بدی بویژه که بیمار شد دخترش چو گویی⁸ بسایم⁹ برین¹⁰ کار دست که دانا پزشکی نو آمد بجای بیمارش مغار اندرین کار سر که این راز باید که داری نهفت پزشکی کن از خویشتن تازه روی¹² تبه دید بیمار او را جگر همان تره¹³ جوییمار آوردند تیش خواست کز مغز بنمشاندش¹⁶ شد آن دخت چون ماه گیتی فروز یکی بدره و تایی¹⁸ زردفت پندج بگیر و بخواه انج بایدت نیز¹⁹ بخواهم هرانگه که آید بکار

۴۶

- وزان روی بهرام شد تا بهرو کس آمد بخاقان که از ترک وچین 2560 که آگاهی ما به سسرو برزند²¹ منادی گری کرد²³ خاقان چین
- بیاراست لشکر چو پتر تذرو ممان تا کس آید²⁰ بایران زمین ورا زان²² سخن هدیۀ نو برزند²¹ که بی مهر ما کس بایران زمین

¹ I — بهری — VI, ² L, K, IV — مرد — L, ³ L, VI — شهری — VI, ⁴ L, VI — شهری — VI, ⁵ L, VI — شهری — VI, ⁶ L, VI — شهری — VI, ⁷ K, T — تاج بودی از آن — IV, ⁸ L, VI — شهری — VI, ⁹ L, VI — شهری — VI, ¹⁰ I, IV — و — L, IV, ¹¹ I, IV — و — L, IV, ¹² VI — (؟) — یازه خوی — VI, ¹³ L, IV — دو — L, IV, ¹⁴ I, IV — و — L, IV, ¹⁵ L, IV — و — L, IV, ¹⁶ I, IV — و — L, IV, ¹⁷ I, K, VI — خاتون ز دینار — IV, ¹⁸ I, K, VI — خاتون ز دینار — IV, ¹⁹ K, VI — باید بنیز — VI, ²⁰ IV — کس — IV, ²¹ I, K, IV, VI — برد — I, K, IV, VI, ²² K — وزان بر — K, ²³ IV — منادی بفرمود — IV

چو بشنید خـرّاد برزین سخن
 2525 که² بهرام دادش بایران امید³
 چو امید خاقان بدو⁵ تیره⁶ گشت
 همی جست تا کیست نزدیک اوی
 یکی کدخدایی بدست آمدش
 سخنهای خسرو بدو⁷ یاد کرد⁸
 2530 بدو گفت¹² خاتون مرا دستگیر
 چنین¹⁶ گفت با چاره گر کدخدای
 که بهرام چوبینه داماد اوست
 تو مردی¹⁹ دبیری یکی چاره ساز
 چو خراد برزین شنید این²² سخن
 2535 یکی ترک بد پیر²⁵ نامش قلون
 همه پوستین بود پوشیدنش
 کسی را فرستاد و او را بخواند
 مهر او را²⁸ درم داد و دیـنـنـار داد
 چو بر خوان نشست و را خواندی
 2540 پیر³¹ اندیشه بد مرد بسپاردان
 وزان³² روی با کدخدای سـرای
 همان پیش خاقان³⁴ بروز و بشب

بدانست کان کار او¹ شد کهن
 سخن گفتن من شود باد و بید⁴
 به بیچارگی سوی خاتون گذشت
 که روشن کند جان تاریک اوی
 همان نیز با او نشست آمدش
 دل مرد بی زن⁹ بدان¹⁰ شاد کرد¹¹
 بود¹³ تا شوم بر درش بر¹⁴ دبیر¹⁵
 کـز و¹⁷ آرزو ها نیاید¹⁸ بجای
 وزو بست بهرام را مغز و پوست
 وزین نیز بر²⁰ باد مگشای راز²¹
 نه سر دید پیمان²³ او را نه بن²⁴
 که ترکان و را داشتندی زبون
 ز کشک و ز ارزن بدی خوردنش²⁶
 بران²⁷ نامور جایگاهش نشاند
 همان پوشش و خورد²⁹ بسپار³⁰ داد
 بر نام دارانش بنشاندی
 شک پیـهـادل و زیرک و کاردان
 ز خاتون چنینی همی گفت رای³³
 چو رفتی همی داشتی بسته لب

بادهید (؟) VI- I, C- 4 نوید IV, VI- 3 چو- I, IV, VI- 2 تازگی IV, VI- 1
 10 I, IV, بی دین- P بی بر- C 9 کرد یاد- K 8 برو- I, K, VI- 7 باز- VI- 6 برو- I- 5
 VI- 14 بدان- K 13 بدرگاه- IV- که نزدیک- K 12 مرد خاتون بدان کرد شاد- K 11 بدو- VI-
 مرد- IV, P- 19 بیاید (؟) VI- 18 چنین- Л 17 بدو- Л, I, IV- 16 اسپر- IV- 15 بر در او
 به پیچید از اندیشه- K 24 تیمار- IV, T- 23 آن- I, IV- 22 VI- 6. 21 پا- I, IV- 20
 K- بدان- I- 27 ز ارزن بدی نیز جوشیدنش- I, IV, VI- 26 بدروی- I, IV- 25 مرد کهن
 چو- VI- 31 (без рифмы) دینار- Л 30 همان پوستین خورد و- VI- 29 فراوان- VI- 28 دران-
 خاتون- K 34 2541 стоит после б. 2532 текста. VI- 6. 2541 همی گفت چندی برای- K 33 ورا (؟)- K 32

بفرمان او هدیه‌ها پیشش برد
بدو گفت خاقان که بی^۱ خواسته
گر از من پذیرفت خواهی تو چیز^۲
و گر نه ز هدیه تو^۴ روشن تری
یکی جای خرم^۶ بپرداختند 2510
بخوان^۷ و شکار و بهزم و بومی
همی جست و^۹ روزیش^{۱۰} جای بیافت^{۱۱}
همی^{۱۳} گفت بهرام بدگوه‌رست
فروشد جهان‌دیدگانرا بچیز
ورا هرگز تاجور^{۱۶} بر کشید 2515
ندانست کس در جهان نام او
اگر با تو بسیار خوبی کند
چنان هم که با شاه ایران شکست
گر اورا فرستی بنزدیک شاه
ازان پس همه چین و ایران تراست 2520
چو خاقان شنید این سخن خیره شد^{۱۹}
بدو گفت زمین‌سان سخنها مگوی
نیم من بداندیشی و پیمان‌شکن

یک‌ایک بگنجور او بر شمرد
مبادی تو اندر جهان کاسته
بگو تا پذیرم من آن^۳ چیز نیز
بدانندگان جهان^۵ افسری
ز هر گونه‌ی جامه‌ها ساختند
بنزدیک خاقان بدی نیک‌پی^۸
بمردی بگفتارش^{۱۲} اندر شتافت
از آهرمن بدکنش بدترست^{۱۴}
که آن چیز گفتن نیززد پیشیز^{۱۵}
بارجش ز خورشید برتر کشید^{۱۷}
ز گیتی^{۱۸} بر آمد همه کام او
بفرجام پیمان تو بشکنند
نه خسروپرست و نه یزدان‌پرست
سر شاه ایران بر آری بماه
نشستن‌گه انجا کنی کت هواست
دو چشمش ز گفتار^{۲۰} او تیره شد^{۱۹}
که تیره کنی نزد ما^{۲۱} آب‌روی
که پیمان‌شکن خاک یابد کفن

^۱ I, K, IV, این - ^۲ K, IV, VI, T تو خواهی پذیرفت چیز - ^۳ I, IV, VI, C این - ^۴ I, K, IV, VI, T تو از هدیه - ^۵ I, K, IV, VI, C بداندگی بر سران - ^۶ I, K, IV, VI, C جام خرم - ^۷ I, K, IV, VI, T جای - ^۸ I, K, IV, VI, T بیافت - ^۹ I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۰} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۱} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۲} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۳} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۴} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۵} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۶} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۷} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۸} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۱۹} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۲۰} I, K, IV, VI, T بیافت - ^{۲۱} I, K, IV, VI, T بیافت

چو فرمان‌روا گشت فرمان او * بر آمد ز فرمان و پیمان او
بشاهنشاهی سر بر آورد راست * که ایران و توران سراسر مراست
من - ^{۲۱} VI - ^{۲۰} K, I, IV, VI, T دپدار - ^{۱۹} I, K, IV, T گشت - ^{۱۸} I, VI - ^{۱۷} I, K, IV, VI, T بیافت

- توانا¹ و دانا و دارنده اوست
 2490 بچرخ اندرون آفتاب آفرید
 توانایی اوراست⁴ ما بنده ایم
 یکی را دهد تاج و تخت بلند
 نه با اینش⁸ مهر⁹ و نه با آتش¹⁰ کین
 که یکسر¹³ همه¹⁴ خاک را زاده ایم
 2495 نخست اندر آیم ز جم برین
 چنین هم برو تا سر کیتماد
 برین هم نشان تا باسفندیار
 ز گیتی یکی¹⁹ دخمه²⁰ شان بود بهر
 کنون شاه ایران بتن خویشی تست
 2500 بهنگام شاهان با آفرین
 بدین روز پیوند ما تازه گشت
 ز پیروزگر آفرین بر²⁸ تو باد
 همی گفت و خاقان بدو داده گوش
 بایران اگر نیز چون³³ تو کسست
 2505 بران گاه³⁵ جایی بپرداختش³⁶
- سپهر و زمین را نگارنده اوست²
 شب و روز و آرام و خواب آفرید³
 همه⁵ راستیهای گوینده ایم⁶
 یکی را کند بنده و⁷ مستمند
 نداند کس این¹¹ جز جهان آفرین¹²
 به بیچاره تن مرگ را¹⁵ داده ایم
 جهاندار طهمورث بآفرین
 همان¹⁶ نامداران که داریم¹⁷ یاد
 چو کیخسرو و رستم نامدار¹⁸
 چشیدند²¹ بر جای تریاک زهر²²
 همه²³ شاد و غمگین²⁴ بکم پیش²⁵ تست
 پدر مادرش بود²⁶ خاقان چنین²⁷
 همه کار بر دیگر اندازه گشت
 سر نامداران²⁹ زمین تو باد³⁰
 چنین³¹ گفت کای مرد دانش فروش³²
 ستاینده³⁴ آسمان او بسست
 بنزدیکی خویش بنشاختش³⁷

¹ I— توانا—² K—б. стоит после б. 2493 текста; VI—б. оп. ³ K, VI—б. оп. ⁴ I—
 K—همان—⁵ I—هم از—⁶ IV—جوینده ایم—⁷ I—بسته و—⁸ I, K, VI, T—بندۀ
 کسی—⁹ I, K, VI—آتش—¹⁰ I, K, IV, VI, T—اینش—¹¹ I, IV, VI—
 همه نیک و بد—¹² K—доб. б. 2489 текста. ¹³ K, T—مه و—¹⁴ I, IV—مهربان—¹⁵ I, K, IV—بدو—¹⁶ IV—همه—¹⁷ VI—کردیم—¹⁸ I—б. оп.; K, T—обрат-
 ный порядок мира. ¹⁹ I—б. оп. ²⁰ K—چشیدیم—²¹ K—تخمه—²² I—б. оп.
 فایان جدّه—²³ K, IV, VI—همان—²⁴ VI—شادمانی—²⁵ I—کم و بیش—²⁶ I—مادر شاه—²⁷ B—
 K—تاجداران—²⁸ IV, VI—تاج ایران—²⁹ I—
 I, C—مرد با داد و هوش—³⁰ K—
 VI—بدان کار—³¹ I, IV, VI—بدو—³² K—
 VI—پرسندۀ—³³ K—
 VI—شناسندۀ—³⁴ K—
 VI—تخت بنشاختند—³⁵ K—
 VI—بپرداختند—³⁶ K—
 VI—

بدیشان بگفت آنچ بهرام گفت
 چنمین یافت پاسخ ز فرزندگان
 که این کار خوارست¹ و دشوار نیز
 و لیکن چو بهرام راند سپاه 2455
 بایران بسی دوستدارش بود
 برآید به سخت تو این کار زود
 چو بشنید بهرام⁸ دل⁹ تازه شد¹⁰
 بران بر نهادند یکسر گوان
 که زیبد بران هر دو بر¹¹ مهتری 2460
 بچین مهتری بود حسنوی¹⁴ نام
 فرستاد خاقان یلانرا بخواند
 چنمین گفت مهتر بدین هر دو مرد
 همیشه به بهرام دارید چشم
 گذرهای جیحون بدارید¹⁶ پاک 2465
 سپاهی دلاور بدیشان¹⁷ سپرد
 بر آمد ز درگاه بهرام کوس
 ز چین روی یکسر بایران نهاد

۴۵

چو آگاهی آمد بشاه بزرگ
 سپاهی بیاورد به بهرام گرد 2470
 بختراد بر زمین چنمین گفت شاه
 که از پیشه پیرون خرامید گرگ
 که از آبهمان روشنایی به برد
 که بگزین برین کار بر چار ماه²¹

¹ I, K, IV, VI—که کاریست این خوار
² I, IV, VI—سر آری
³ I, K, IV, VI—دستبارش
⁴ K—(؟) شاه
⁵ I, IV—پشت
⁶ K, VI—پشت
⁷ I, IV—خاقان
⁸ I, K, IV, VI—بهرام بشنید
⁹ IV, VI—دلش
¹⁰ I, K, IV, VI—بشاید
¹¹ I, K, IV, VI—تسن
¹² I, K, IV, VI—بگشاید
¹³ I, K, IV, VI—بگیرید
¹⁴ I, K, C, B—چینوی
¹⁵ VI—بایدان
¹⁶ I, K, IV, VI—خستوی
¹⁷ VI—بگردان
¹⁸ I, K, IV, VI, T—شید
¹⁹ I, K, IV, VI, T—مردان
²⁰ I, K, IV, P—شده
²¹ I, K, IV, P—راه
 برخان راه—C بر مانده(؟) راه

- 2435 گزین کن از¹ ایران یکی مرد پیر
کزایدر بنزدیک خاقان شود⁴
بگوید که بهرام روز نخست
همی بود تا کار او گشت راست
چو نیکو نگردد⁹ بیک ماه کار
2440 چو بهرام داماد خاقان بود
بخوبی¹² سخن گفت¹³ باید بسی
- خردمند و زیبا² و گرد و دبیر³
سخن گوید و راه⁵ او⁶ بشنود
که بود و پس از⁷ پهلوانی⁸ چه جست
خداوندرا زان سپس بنده خواست
تمامی¹⁰ بسالی بدرد روزگار
ازو بدد سرودن¹¹ نه آسان بود
نهانی نباید که داند کسی

۴۴

- ازان پس چو بشنید بهرام گرد
بیماد دمان¹⁵ پیش خاقان چین
شنیدم¹⁶ که آن ریمن بد هنر
2445 سپاهی دلاور ز چین بر گزین
بگیرم بشمشیر ایران و روم¹⁷
بنام تو بر پاسه ازان بشب
بهرم سر خسرو بی²⁰ هنر
چو من کهنتری را بیندم میان
2450 چو بشنید خاقان پر اندیشه شد²³
بخواند آن کسانرا²⁶ که بودند پیر
- کز ایران خاقان کسی¹⁴ نامه بد
بدو گفت کای مهتر بافرین
همی نامه سازد یک اذر دگر
بدان تا ترا گردد ایران زمین
ترا شاه خوانم بران¹⁸ مرز و بوم¹⁹
بایران و توران گشایند لب
که مه پای بادا²¹ ازیشان²² مه سر
ز بن بر کنم تخم ساسانیان
ورا²⁴ در دل اندیشه²⁵ چون پیشه شد²³
سخنگوی و داننده²⁷ و یادگیر

¹ K, IV-ز ² K-بیدار IV, VI-دانا ³ K-доб.:

گزین کن یکی را ز فرمان بران * فرستش ورا نزد خاقان دمان
که IV-یکی که بد او-⁷ LI گوید آن این ازو-⁶ VI رای-⁵ I, IV-راز-⁴ VI رود-³ VI
ازو یک سر و دین-¹¹ LI باشد-¹⁰ I, IV باشد-⁹ VI نیکوینها-⁸ K بود و پس
شنودم-¹⁸ I دوان-¹⁵ K یکی-¹⁴ LI راند-¹³ IV, VI بچربی-¹² I, K, IV, VI (takl).
بد-²⁰ I, IV VI-66. 2446-2449 بران و روم-¹⁹ IV بدن-¹⁸ K آن مرز و بوم-¹⁷ IV
ورا در دل اندیشه-²⁵ IV وزان-²⁴ VI گشت-²³ I, K, IV, VI اورا-²² K مازاد-²¹ I, K, IV
گوینده-²⁷ VI کسی را-²⁶ I, K, VI

همی بود تا شمع رخشان¹ بدید
 بی‌آورد خاقان هم آذگه دبیر
 بی‌پاسخ نوشت آفرین نهان³
 دگر گفت کان نامه بر خواندم⁵
 تو با بندگان گوی زین سان⁷ سخن 2420
 که مهر⁹ ندارند¹⁰ یکسر به
 همه چین و توران¹³ سراسر مراست¹⁴
 نیم تا بدم مرد¹⁷ پیمان شکن
 چو من دست بهرام گیرم بدست
 نخواند مرا داور²⁰ از آب پاک 2425
 ترا گسر بزرگی بی‌فزایدی
 بران نامه بر مهر بنهاد و²³ گفت
 فرستاده آمد²⁵ بنزدیک شاه
 چو بر خواند آن نامه را شهریار
 فرستاد و ایرانیان را بخواند 2430
 همان²⁸ نامه بنمود و بر خواندند
 چنین یافت پاسخ ز ایرانیان
 چنین کارها بر دل آسان مگیر
 بنامه چنین³² کار آسان³³ مکن

بدرگاه خاقان چینسی دوید²
 ابا خامه و مشک و چینسی حریر
 ز من⁴ بنده بر کردگار جهان
 فرستاده را پیشش بنشاند⁶
 نزیب⁸ ازان خاندان کهن
 نه که را¹¹ شناسند¹² بر جای که
 بهیستال بر نیز فرمان¹⁵ رواست¹⁶
 تو با من چنین داستانها مزن
 وزان¹⁸ پس بهر¹⁹ اندر آرم شکست
 جز از پاک ایزد²¹ مرا نیست پاک
 خرد بیشتر زین بدی²² شاییدی
 که با باد باید که باشی²⁴ جفت
 بیک ماه بهتر²⁶ به پیمود راه
 به پیچید و ترسان شد از روزگار
 سخنهاى خاقان سراسر براند²⁷
 بزرگان باندیشه²⁹ در ماندند
 که ای فرّ واورند و³⁰ تاج³¹ کیان
 یکی رای زن با خردمند پیر
 مکن تیره این فرّ و³⁴ شمع کهن

ازین K-⁴ مهران I, K, IV, T-³ VI-⁶ رسید IV-² شب درخشان K-¹
 L, K-⁹ بر اندیش K-⁸ چندین VI-⁷ بنشانیدیم I, IV-⁶ بر خواندیم I, IV-⁵
 ترکان K, VI-¹³ شناسید K-¹² نشانند I, IV-¹² مهر K-¹¹ ندانید VI-¹⁰ بدانید K-¹⁰ مارا
 نیز VI-¹⁷ (K-¹⁶ без рифмы) مراست K, VI-¹⁶ تراست L-¹⁶ افسر VI, C-¹⁵ تراست L-¹⁴
 K, باشدی I-²² یزدان I, K, IV, VI-²¹ موبد K-²⁰ بعهد I, K, IV, VI-¹⁹ ازان L, K-¹⁸
 I, فرستاد نامه I-²⁵ گردی تو I, K, IV, VI-²⁴ و I-²³ گر بدی VI-²² بایدی IV-²¹
 فر و K-³⁰ از اندیشه K-²⁹ همه VI-²⁸ بخواند (без рифмы) L-²⁷ کمتر K, IV, VI-²⁶
 و I, IV-³⁴ نیکو I, K, IV, VI-³³ تو این K-³² شاه L, K-³¹ فر اروند و VI-³⁰ اروند
 نور K-³⁴ оп.;

- 2385 به بهرام داد آن زمان¹ دخترش
 بهرمود تا پیش او شد دبیر
 بدو گفت هر کس از ایران سرست
 بر آیین چین خلعت آراستند
 جز از داد و خورد و شکارش نبود
 بزرگان چینی⁸ و گردنکشان⁹
 همه چین همی گفت ما بنده ایم
 همی خورد بهرام و بهخشید چیز
 2390 بهرمیان او شد همه کشورش²
 نوشتند منشور نو³ بر حریر
 بهخشش⁴ نگر⁵ تا کرا در خورست⁶
 فراوان کلاه و کمر خواستند
 غم⁷ گزردش روزگارش نه بود
 ز بهرام یل¹⁰ داشتندی نشان¹¹
 ز بهر تو اندر جهان زنده ایم¹²
 بروید بسی آفرین بود¹³ دیز¹⁴

۴۳

- 2395 چنین تا خبرها بایران رسید
 که بهرام را پادشاهی و گنج
 پر از درد و غم شد ز تیمار او
 همی رای زد با بزرگان بهم
 شب تیره فرمود¹⁸ تا شد دبیر
 بخاقان چینی یکی نامه کرد
 نخست آفرین کرد بر کردگار²²
 برارنده²⁴ هور و کیوان و ماه
 بر پادشاه دلایران رسید
 از آن تو پیش است نا برده رنج
 دلش گشت پیچان ز کردار او¹⁵
 بسی¹⁶ گفت و انداخت از¹⁷ پیش و کم
 سر خامه را¹⁹ کرد پیکان²⁰ تیر
 تو²¹ گفتی که از خنجرش خامه کرد
 تواذا و دانا و به روزگار²³
 نشاندند شاه بر²⁵ پیشگاه

¹ IV—دگر ² I—б. стоит после б. 2391 текста; K, IV, VI, T—порядок бб.: 2385, 2384, 2387, 2386; Б—бб. 2381—2384 переданы так: و زوجه بنتا له
 بهخشش و—IV⁵ بهخشش و—VI⁶ بهخشش این—I⁴ عهدی ازو—IV⁴ پس نامه—K منشور ده—I³
 گیتی—K⁸ از—VI⁷—доб. و—VI⁷—доб. ⁷ Л—доб. 2. (ср. прим. 2). ⁶ I—б. 2386 стоит после б. 2387
 —VI¹²—б. оп. ¹³ Л—¹¹ I, IV, VI—بهرام بر—¹⁰ I, IV, VI—چینی گرد بهراز—⁹ I, IV
 I, ¹⁶ I, ¹⁵ VI—б. оп. ¹⁴ I—доб. б. 2383; VI—б. оп. خواند—IV یافت
 و—VI²⁰—доб. ¹⁹ Л, VI—نامه را—¹⁸ K—ازان پس بهرمود—¹⁷ I, K, IV, VI, T—بر—¹⁶ I, K, IV, VI, T—همی
 که اویست بر نیکویی رهنمای—²³ I, IV, VI, C—بر يك خدای—²² I, IV, VI, C—که—²¹ I—
 در—²⁵ I, IV, VI—²⁴ Л, VI—بدارنده—²³ I, IV, VI—پروردگار—K, P

- به پنجم¹ بزد تیر بر² چنگ اوی
 به ششم میانش گشاد از⁴ کمند
 بزد نپزه پی بر میان دده
 وزان پس بشمشیر یازید مرد⁵ 2370
 سر از تن جدا کند⁸ و بفگند خوار
 ازان پیشه¹⁰ خاقان و خاتون برفت
 خروشی بر آمد ز گردان چین
 بهرام بر آفرین خواندند
 2375 چو خاتون بشد دست او بوسی داد
 همه هم زبان آفرین خواندند
 گرفتش سپهدار چین در کنار
 چو خاقان چینی بایوان¹⁹ رسید
 فرستاد ده²⁰ بدره گنجی درم
 2380 [که رو پیش بهرام جنگی بگوی
 [پس پرده²¹ ما یکی دخت-رست
 [کنون گر بخواهی ز من دخت-رم
 [بدو گفت بهرام کاری²⁴ رواست
- همی دید نپروی و آهنگ اوی³
 بچست از بر کوهسار بلند
 که شد سنگ خارا بغون آژده
 تن⁶ از ده-ارا بدو نیم کرد⁷
 ازان پس فرود آمد از کوهسار⁹
 دمان و دنان تا بر¹¹ کوه تفت¹²
 کز آواز گفستی بلرزد¹³ زمین
 بسی گوهر و زر بر افشاندند¹⁴
 برفتند گردان فرخ¹⁵ نژاد¹⁶
 ورا شاه ایران زمین خواندند¹⁷
 وزان پس ورا خواندی شهریار¹⁸
 فرستاده پی مهر-بان بر گزید
 همان بدره و بدره از²¹ پیش و کم
 که نزدیک ما یافتی آب روی²²
 که بر قارک اختران²³ افسرست
 سپارم بتو لشکر و کسورم
 جهاندار بر بندگان پادشاست

¹ I, K, IV, VI—B—پنجم ² IV—بزد بر پرو—³ I, IV—обратный
 порядок мисра. ⁴ VI—گشاد از میانش ⁵ IV, VI—دست ⁶ VI—پی ⁷ IV—پست
 ببرد ⁸ I, K, IV, VI—کرد ⁹ K—доб.: ¹⁰ VI—همی کرد پست

بند نزدیک خاقان خرام-ید شاد * سخنهای کپی همی کرد باد
¹¹ K, IV, ¹⁴ K, IV, ¹³ I, K, VI, T—بدرد ¹² K—روی بنهاد تفت ¹¹ T—سر ¹⁰ K—جای
 VI—خواندند (ср. б. 2376). ¹⁵ K—خاقان ¹⁶ I, VI—б. оп.; K—б. стоит
 после б. 2377. ¹⁷ I, K, IV, VI—б. оп. B—و کان بعد ذلك یسمیه الشہریار ¹⁸ K—доб. б. 2375
 K—و بدره و گوهر ²¹ I—صد ²⁰ I, T—بایوان خاتون ¹⁹ K— (ср. Р и С). ²² Следующие 5 бб. есть только в Л и Р.
 بدره و بدره و VI—بدره و گوهر و IV—جامه و ²³ P—بانوان ²⁴ P—باری

۴۲

چو پیدا شد از آسمان گرد ماه
پراکنده گشتند و مستان^۲ شدند
چو پیدا شد آن فر^۴ خورشید زرد
قزآگند^۵ پوشید بهرام گرد
کمند و کمان برد و شش^۶ چوبه تیر 2355
چو آمد بنزدیک آن برزکوه
بران^۹ شیرکپی چو نزدیک شد
میان اندران کوه خارا بهست
کمانرا بهمالید و بر زه نهاد
چو بر ازدها بر شدی موی تر 2360
شد آن شیرکپی بهچشمه درون
بغرید و بر زد بران سنگ دست
کمانرا بهمالید بهرام گرد
خدنگی بینداخت شیر^{۱۶} دلیر
دگر تیر بهرام زد بر سرش 2365
سیوم تیر و چارم^{۱۸} بززد بر دهانش

شب تیره بفشاند گرد^۱ سیاه
وزانجای هر کس پایوان شدند^۳
بهپیچید زلف شب لاژورد
گرامی تنش را بهزدان سپرد
یکی نیزه^۷ دوشاخ نخچیرگیر^۸
بفرمود تا باز گردد گروه
تو گفستی برو کوه تاریک شد
بخم^{۱۰} کمند از بر زین نشست^{۱۱}
ز یزدان نیکی دهش کرد یاد
نبودی برو تیر کس کارگر^{۱۲}
بغلتید و بر خاست و آمد برون^{۱۳}
همی آتش از کوه خارا بجست^{۱۴}
بتیر از هوا روشنایی بهبرد^{۱۵}
بر^{۱۷} شیرکپی شد از جنگ سپر
فرو ریخت چون آب خون از برش
که بر دوخت بر هم دهان و زبانش^{۱۹}

^۱ I, IV, T—رنگ K—زلف ^۲ مردان—Л ^۳ Б—66. 2303—2352 текста переданы двумя короткими фразами. ^۴ VI—از کوه ^۵ I, T—قزآگند ^۶ I, IV—صد K, VI—ده ^۷ K—تبغ ^۸ VI—доб. б. 2358 текста с обратным порядком мисра. ^۹ I, K, IV, VI—بدان ^{۱۰} I, K, IV, C—بخام ^{۱۱} VI—66. 2358—2359 оп., ср. прим. 8 к б. 2355. ^{۱۲} VI—گذر VI—доб. этот б. после б. 2362 текста. ^{۱۳} Л, VI—б. оп.; K—اندرون; Б—شادان بآب اندرون ^{۱۴} VI—б. оп. ...فخرج [ثعبان] و تمرغ فی التراب—Б ^{۱۵} VI—доб. б. 2360 текста; Л, I, K, IV—доб.:

ه—آمد آن ازدهای دژم * که بهرام را پیش خواند [خواهد—I] بدم
سه دیگر—K^{۱۸} تن—I, K, IV, VI—مرد ^{۱۶} I, K, IV, VI—VI—этот б. оп., Б—не переведен. ^{۱۷} I, K, IV, VI—بدان (без рифмы); VI—دهان دمانش—I, IV—б. оп.; K, VI—доб.:
همان پنجمین زد ورا بر شکم * بششم [ششم—VI] ازو دور شد زور و دم ^{۱۹} Л—چهارم

بدو گفت خاتون کز ایدر نه دور
 جوانان چین اندران مرغزار
 2335 ازان بی‌شسه پرتاب² يك³ تیروار
 بران⁴ کوه خارا یکی از ده‌است
 یکی⁶ شیر کپیش خواند⁷ همی
 یکی دخترم⁹ بد ز خاقان چین
 از ایوان بشد نزد¹¹ آن جشنگاه
 2340 بی‌مامد ز کوه ازدهای¹⁴ دژم
 کنون هر بهاری¹⁶ بران¹⁷ مرغزار
 برین شهر مارا¹⁸ جوانی نماند
 شدند از پی¹⁹ شیرکپی هلاک
 سواران چین²² و مردان کار
 2345 چو از دور بینند²⁴ چنگال اوی
 بغرد بدرد دل مرد چنگ
 کس اندر نیارد شدن پیش اوی
 بدو گفت بهرام فردا پگاه
 بنه‌ی‌رووی یزدان که او داد زور
 2350 پپردازم از ازدها جشنگاه

IV-⁴ برتر بیک IV- برتر یکی I, VI, T-³ ازان پس بران سوی K-² کاید I, IV-¹
 K, VI-⁹ جز این K, VI- یکی I-⁸ کپی بخواند K-⁷ مگر VI-⁶ ما VI-⁵ بدان
 شد I, K, IV-¹³ چو I, IV, VI, T-¹² سوی I, K, IV, VI, T-¹¹ خواندی VI-¹⁰ دختری
 فرو برد VI- جهانمین مارا بدم I, T- IV, بزرگان چین را بدم I, K-¹⁵ ازدهایی I, IV-¹⁴
 VI- بدین شهر ما در I, K, IV-¹⁸ بدان I, K, IV, VI-¹⁷ بهاران K-¹⁶ آن ماه رخ را بدم
 بوم ما K-²¹ بر آورد ازین IV- زین I-²⁰ دم VI- بد I, IV, T-¹⁹ بدین شهرها هم
 VI- обратный порядок мисра- مرغزار I, VI-²³ جنگی VI, T- چین اند I-²² گرد و خاک
 پشت و آن شاخ و آن K-²⁸ بر VI-²⁷ پشت او و I, IV-²⁶ سر VI-²⁵ دیدند K-²⁴
 من آن IV, VI- مرین K-³² شمار از I, K, IV, VI, T-³¹ پلنگ K-³⁰ ببر I, K, IV-²⁹
 همو K-³³

- 2315 بدو خواهد مگر ز اژدها کین من
بدو گفت کتر⁴ گر این⁵ داستان⁶
تو از شیر کپی نیابی دشمنان
چو خاتون شنید این سخن شاد شد⁸
همی تاخت تا پیش خاقان رسید
2320 بدو گفت خاقان که عاری بود
همی شیر کپی خورد¹⁰ دخت¹⁰رم
ندانند¹³ کان¹⁴ اژدهای دژم
اگر دخت¹³ شاه نامی بود
بدو گفت خاتون که من کین خویش
2325 اگر ننگ باشد و گر¹⁵ نام من
بر آمد برین نیز روز¹⁷ دراز
چنان بد که خاقان یکی سور کرد
فرستاد²³ بهرام یل را بخواند
چو خاتون پس پرده آوا شنید
2330 فراوانش بستود و کرد آفرین
یکی آرزو خواهم از²⁶ شهریار
بدو گفت بهرام فرمان تراست
- برو¹ بشنود² درد و نفرین من³
بخواند برو⁷ مهتر راستان
مگر کشته و کرگ پایش کشان
ز قهر⁸ آن دخت⁸ بر آزاد شد⁸
یکایک⁹ بیگفت آنچ دید و شنید
بجایی⁹ که چون من سواری بود
بگویم¹¹ و ننگی شود گوهرم¹²
همی که آه¹¹ رن رنید بدم
همان شاه را جان گرامی بود
بخوایم ز بهر جهان بپین خویش
بگویم¹⁶ بر آید مگر¹⁶ کام من
نهانی¹⁸ ز¹⁹ هر کس همی داشت راز
جهانرا²⁰ بران²¹ سور پر نور²² کرد
چو آمدش²⁴ بر تخت زرین²⁵ نشاند
بشد تیز و بهرام یل را بدید
که آباد بادا بدتو ترک و چین
که باشد²⁷ بران آرزو کامگار
برین²⁸ آرزو کام و پیمان تراست

3 K - доб.: 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28

چنو زین سخن نزد بهرام شد * بدل گفت کین کار پندرام شد
بخوانی⁷ K پاسخ چنین گفت کین داستان⁶ IV بهرام ازین⁵ K - ماها⁴ VI, 4
I, K, IV, VI, 10 بجای⁹ LI, C گشت⁸ I, K, IV, VI, T اگر خوانی ای⁴ IV برین
بدانید¹³ LI کشور¹² I, K, IV, 11 I, T - он; K - بگویم که¹¹ IV نگویم که¹¹ I, T - он; K - برد¹¹ T
I, 18 روزی¹⁷ I, K, VI همه¹⁶ LI مگر¹⁵ LI نداند که آن¹⁴ I, C ندانید¹⁴ VI
بدان سور²² I ازان²¹ K مهران²⁰ I, IV, VI ازان راز¹⁹ K زن آن کین¹⁹ IV, VI, T
I, IV, T - آمد²⁵ LI, K, VI 24 I, K, VI - доб. و 23 I, K, VI بدان سور رنچور²³ IV, VI دستور
بدین²⁸ I, K, IV, VI, T باشم²⁷ VI باشی²⁷ K - ای²⁶ K - سیمین²⁶ K

چو آن شیر کپی ز کوهش¹ بدید
 بیکدم شد او³ از⁴ جهان در جهان
 چو خاقان شنید آن سیه کرد روی 2300
 ز دردش همه ساله گریان بدزد
 همی⁷ چاره جستند زان اژدها
 چو بهرام جنگ¹⁰ مقاصوره کرد
 همی رفت¹¹ خاتون بدیدار¹² اوی
 چنان بد که يك روز دیدش سوار 2305
 پیاده فراوان بپیشش اذدرون
 بپرسید خاتون که این مرد کیست
 بدو¹⁶ گفت کهتر که دوری ز کام
 بایران یکی¹⁸ چند گاه شاه بود
 بزرگانش خوانند²⁰ بهرام گرد 2310
 کنون تا بیامد ز ایران بچین
 خداوند خواند²³ همی مهترش²⁴
 بدو²⁷ گفت خاتون²⁸ که با فرّ اوی
 یکی آرزو زو³⁰ بخواهم درست³¹

فرود² آمد اورا بدم در کشید
 سر آمد بران⁵ خوب چهره⁶ جهان
 همان مادرش نیز بر کند موی
 چو بر آتش قیز بریان بدند
 که تا چین کی آید⁸ ز چنگش⁹ رها
 وزان مرد جنگی بر آورد گرد
 بهر کس همی گفت کردار اوی
 از ایران همان¹³ نیز صد نامدار¹⁴
 همی راند بهرام با رهنمون
 که با برزو با فرّ ایزدیسست¹⁵
 که به بهرام یل را ندانی بنام¹⁷
 سر تاج¹⁹ او برتر از ماه بود
 که از خسروان نام²¹ مردی ببرد
 بلرزد²² همی زیر اسپش زمین
 همی تاج شاهی²⁵ نهاد بر سرش²⁶
 سزد گر بنایم در²⁹ پترّ اوی
 چو خاقان نگرده بدن³² کار³³ سست

بدان - I⁵ زمین - K⁴ شده - IV بشد - K شدند - I³ فراز - VI² دورش - K, VI¹
 I, K, IV, پیابد - IV, P میباشد - K⁸ همه - K⁷ خوب را خوب رویان - I⁶ مرآن - IV
 ز ایرانیان - I, IV, VI¹⁸ دیدار - VI¹² گفت - VI¹¹ جنگی(?) - K, VI¹⁰ سختی - VI, T
 K, P - доб.:¹⁵ سپید سوار - IV¹⁴

چنین داد پاسبان را پیش کار * که هست این یکی نامور شهریار
 خواندند - I, K, T²⁰ گاه - I¹⁹ يك - I, K, IV, VI, T¹⁸ تو نام - IV¹⁷ دگر - K¹⁶
 VI-6, on.²⁶ شاهان - I²⁵ قیصرش - I²⁴ برادر بخواند(?) - K²³ بدرد - VI²² گوی - IV²¹
 نگراند - I³² نخست - VI³¹ آرزو را - K³⁰ با - VI²⁹ خاقان - IV²⁸ چنین - IV, VI²⁷
 نگیرد مرارای - K³³ نگرده دران - VI نگرده بدین - IV آن

- 2285 چو چندی^۱ بر آمد برین روزگار
چنان بد که در کوه چین^۲ آن زمان
ددی بود مهتر^۳ ز^۴ اسپه بدتن
بتن^۵ زرد و گوش و دهانش سپاه
دو چنگش بکردار چنگ هژبر
2290 همی^۷ سنگ را^۸ در^۹ کشیدی بدم
ورا شیر کپی همی خواندند
یکی دختری داشت خاتون^{۱۳} چو ماه
دو لب^{۱۵} سرخ و بینی چو تیغ^{۱۶} قلم^{۱۷}
بران^{۲۱} دخت لوزان^{۲۲} بدی مام و باب
2295 چنان بد که روزی پیاده^{۲۳} بدشت
جهاندار خاقان ز بهر شکار
همان نیز خاتون بکاخ اذرون
- شعب و روز آسایش آموزگار
دد و دام بودی فزون^۳ از گمان
فرو هشته چون مشک گیسو رسن^۵
ندیدی کسی اورا مگر گرمگاه
خروشش همی بر گذشته ز ابر
شده روز ازو بر بزرگان^{۱۰} دژم^{۱۱}
ز رنجش همه بوم در ماندند^{۱۲}
اگر^{۱۴} ماه دارد دو زلف سپاه
دو بیچاده خندان^{۱۸} و^{۱۹} نرگس دژم^{۲۰}
اگر قافیتی بر سرش آفتاب
همی^{۲۴} گرد آن مرغزاران بگشت^{۲۵}
بدشتی^{۲۶} دگر بود زن مرغزار^{۲۷}
همی رای زد با یکی رهنمون^{۲۸}

چو—VI^۴ افزون بود—I^۳ که در چین بدی(?)—I^۲ چین تا—IV^۱
تنش—I, IV, T^۶ بسر بر دو گیسوی همچون رسن—K بسر بر دو گیسو سیه چون رسن
دل جنگیان زو شده پر ز غم—IV^{۱۱} بترکان—L^{۱۰} بر—L^۹ پیل را—K^۸ همه—I^۷
L, I, K, VI—доб.:^{۱۲}

سوار و پیاده کشیدی بدم * همیشه دل شادمان [چینیان—I] زو بغم
P—доб.:

سوار و پیاده کشیدی بدم * شده روز ازو بر دلای بران دژم
C—доб. б. 2290 текста. K, IV, VI, T—خاقان^{۱۴} کجا—IV^{۱۵} رخ—IV^{۱۶} میخ—P^{۱۶}
بغم—L^{۲۰} دو—IV^{۱۹} رخشان—L, K^{۱۸} درم—I (VI—без рифмы); L, VI—دژم^{۱۷} سیمین
گذشت—IV^{۲۵} همه—VI^{۲۴} پیامد—I, K, IV, VI^{۲۳} گریان—I^{۲۲} بدان—I, K, VI^{۲۱}
بدشت—IV, VI^{۲۶} I—б. оп.^{۲۷} I, K, IV, VI, T—доб.:^{۲۸}

بشد دخترش تا بدان مرغزار * ابا دختران و [با—I] می و می گسار

- تو¹ گفستی سخن باش و² پاسخ شنو
 2270 ننگه کرد جوشن گذاری خدنگ
 بزد بر میان سوار دلیر
 مقاتوره چون جنگ را⁸ برنشست
 بروی اندر آمد دو دیده پر آب
 بغاقان چنین گفت¹³ کای¹⁴ کامجوی¹⁵
 2275 بدو گفت خاقان که بهتر¹⁸ ببین
 بدو گفت بهرام کای برمنش²⁰
 تن دشمن تو چنین خفته باد
 سواری²² فرستاد خاقان دلیر²³
 ورا بسته و کشته دیدند خوار²⁵
 2280 بخندید خاقان بدل در نهان
 پر اندیشه بد²⁷ تا بایوان رسید
 سلج²⁹ و درم خواست و³⁰ اسپ و³¹ رهی
 ز دینار وز³³ گوهـر شاهـوار
 فرستاده از پیش خاقان ببرد
- اگر بشنوی زنده مادی برو
 که آهن شدی³ پیش او نرم و⁴ سنگ⁵
 سپهبد شد از رزم و دینار⁶ سپر⁷
 برادر⁹ دو پایش بزین بر¹⁰ بـست
 همان زین توری شدش¹¹ جای خواب¹²
 همی گورکن خواهد آن¹⁶ نامجوی¹⁷
 کجا¹⁹ زنده خفتست بر پشت زین
 هم اکنون بخاک اندر آید تنش
 که او خفت بر اسپ²¹ توری نژاد
 بنزدیک آن نامبردار شیر²⁴
 بر آسوده از گـردش روزگار
 شگفت آمدش زان سوار²⁶ جهان
 کلاهش ز شادی²⁸ بکیوان رسید
 همان تاج و هم³² تخت شاهنشهی
 ز هر گونه یی آلت کارزار
 بگنجور بهرام جنگی سپرد

موم رنگ-P⁵ و I, K, IV, VI-⁴ بدی-IV³ و IV-² باز-K² چو-IV, VI¹
 I-⁹ خنگ⁸ شد از رزم و از کین مقاتوره سپر-⁷ VI پیکار-⁶ IV موم و سنگ-C
 I, IV-¹² بدش-¹¹ VI در-¹⁰ IV باورخ-¹⁰ VI بَاوَرُخ
 چو خسته شد از تیر بر زین بماند * زنده زدو[همان-K برد-IV] اسپ جنگی براند
 I-¹⁴ فرکض جوپین و جاء الخاقان و أعلمه...¹³ B-¹³ K-¹³ доб. этот б. после б. 2273 текста.
 VI-¹⁸ ارام جوی-¹⁷ VI از-¹⁶ I, K نامجوی-¹⁶ IV, VI جنگجوی-K¹⁵ پس-¹⁵ VI کین-K
 سواران-²² VI زین-²¹ VI بدکنش-²⁰ VI که وی-¹⁹ I, K, IV, T-¹⁹ نیکو
 ورا مرده دیدند بر اسپ خوار-²⁵ VI (I-²⁴ I, IV-²⁴ نامداز دلیر-²⁴ I, IV-²⁴ چو شیر-²³ IV
 I, VI-³¹ و-³⁰ VI سلاح-²⁹ IV زایوان-²⁸ IV, VI شد-²⁷ I, K, IV, VI, T-²⁷ دلیر-K²⁶
 از-³³ K, VI-³³ برده و-³² VI تاج با-K زیور و-³² I, IV-³² و-³² IV

بدو داد و گفتا که این^۱ یادگار
مقاتوره از پیش خاقان برفت
بدار و بپین تا کی آید بکار
بپامد^۲ سوی خرگه خویش^۳ تفت

۴۰

چو شب^۴ دامن تیره اندر^۵ کشید
مقاتوره پوشید خفتان جنگ
چو بهرام بشنید بالای خواست
گزیدند جایی که هرگز پلنگ
چو خاقان شنید این سخن بر نشست
بدان^{۱۰} کار تا زین^{۱۱} دو شیر دمان^{۱۲}
مقاتوره چون شد بدشت نبرد
ببهرام گوردنکشی آواز داد
تو تازی^{۱۴} بدین^{۱۵} جنگ بر^{۱۶} پیشدست
بدو گفت بهرام پیشی تو کن
مقاتوره کرد از جهاددار یاد
زه و تیر بگرفت شادان بدست
بزد بر کمر بند^{۲۰} مرد^{۲۱} سوار
زمانی همی بود بهرام دیر
مقاتوره پنداشت کو شد تپاه
بدو گفت بهرام کای جنگجوی^{۲۴}

۲۲۵۵
۲۲۶۰
۲۲۶۵

سپیده ز کوه سیاه بر دمید
بپامد یکی تیغ توری^۶ بچنگ
یکی^۷ جوشن خسرو آرای خواست
بران شج^۸ بی آب نهداد چنگ^۹
برفتند ترکان^۹ خسرو پرست
کرا پیرشته تر خواهد آمد زمان^{۱۳}
ز هامون بابر اندر آورد گورد
که اکنون ز مردی چه داری بپاد
وگر شیردل ترک خاقان پرست
کجا پی تو افکنده ای این سخن^{۱۷}
دو زاغ که مانرا بزه بر نهاد
چو شد غرق پیکانش^{۱۸} بگشاد شست^{۱۹}
نسفت آهن از آهن آبدار
که تا شد^{۲۲} مقاتوره از رزم^{۲۳} سپر
خروشید و بر گشت زان رزمگاه
نکشتی مرا سوی خرگه مپوی

شب بر VI-^۵ خور VI-^۴ خرامید VI-^۳ بپا VI-^۲ گفت این ترا I, K, IV, VI, P-^۱
بدان دشت [و IV, C-دوب] هامون I, IV, VI, C-^۸ همان I, K, IV, VI, T-^۷ هندی VI-^۶
بر سر آید زیان VI-^{۱۳} زیان VI-^{۱۲} زن K-^{۱۱} بران K-^{۱۰} گردان VI-^۹ نرفتی بچنگ
جنگ VI-^{۱۶} جنگ را I, IV, C-^{۱۶} بدان IV-^{۱۵} برین K, VI-^{۱۵} باشی K, VI-^{۱۴} خواهی I, IV, T-^{۱۴}
که کینه تو افگندی از I-^{۱۷} (метр нарушен); کزین سخنها افگندی بپن L-^{۱۷} جنگ شد P-^{۱۷} من
(без рифмы) دست I, K, VI-^{۱۹} ناگاه VI-^{۱۸} که این پی تو افگندی اندر سخن K, VI, P-^{۱۸} بن سخن
جنگ I, K, IV, T-^{۲۳} گردد K-^{۲۱} باشد L, I-^{۲۲} گرد K-^{۲۱} گاه I, K, IV, VI, T-^{۲۰}
رزمجوی I, T-^{۲۴}

بدو گفت بهرام کاکدون پگاه¹
 مخند³ و پرو هیچ مگشای چشم⁴
 گذشت آن شب و بامداد پگاه 2235
 جهاندار¹¹ خاقان بدو ننگرید
 ز خاقان مقاتوره آمد بخشم
 بخاقان چنین گفت کای نامدار
 همانا که این مهتر پارسی
 بکوشد همی تا به پیچی ز داد 2240
 بدو گفت بهرام کای جنگجوی¹²
 چو خاقان برد راه¹⁵ و¹⁶ فرمان من
 نمانم که آیی تو هر بامداد
 بران نه که هستی تو سیصد سوار²⁰
 نیرزد که هر بامداد²¹ پگاه 2245
 مقاتوره بشنید گفتار او
 بخشم و بتندی²³ بیازید جنگ
 بهرام²⁵ گفت این نشان منست
 چو فردا بیایی بدین بارگاه²⁷
 چو بشنید بهرام شد تیز جنگ 2250

9*

بران سان که کهتر¹ کند آفرین
هم آذگه ز² دینار بردی هزار
همی دید⁴ بهرام یک چند گاه
بخندید⁷ یک روز گفت ای بلند⁸ 2220
بهر بامدادی¹¹ بهنگام بهار
ببخشش¹⁵ گرین¹⁶ بیستگانی¹⁷ بود
بدو گفت خاقان که آیین ما
که از ما هر آنکس که جنگی ترست
چو خواهد فزونی نذاریم باز 2225
فزونی مراوراست بر ما کنون
چو زو باز گیرم بجوشد سپاه
جهانجوی گفت ای سرانجمن
چو باشد جهاندار بیدار و گرد
اگر زو رهانم ترا شایدت 2230
بدو گفت خاقان که فرمان²⁶ تراست
مرا گر توانی رهانید²⁸ ازوی

بران نام بردار سالار چپین
ز گنج جهانید³ نام دار³
بخاقان⁵ همی کرد خیره⁶ نگاه
توی بر مهران جهان⁹ ارجمند¹⁰
چنین¹² مرد¹³ دینار خواهد¹⁴ هزار
همه¹⁸ بهر او زر کانی¹⁹ بدود
چنین است و²⁰ افروزش²¹ دین ما
بهنگام سختی در زنگی ترست
ز مردان رزم آور جهان²² گساز²²
بدینار خوازم بر وی فسون
ز لشکر شود روز روشن سپاه
تو کردی ورا خیره²³ بر خویشتن
عناذر²⁴ بهتر نباید سپرد
وگردد وید²⁵ آرم او بایددت
بدین آرزو رای و پیمان²⁷ تراست
سرآورده باشی همه²⁹ گفت و گوی

که خاقان - K⁵ بود - VI, P⁴ شهریار - VI³ همانگاه - K, IV, VI² مهتر - VI¹
I⁹ پدر - IV⁸ فضحك - B پیرسید - K به پیچید - VI, I⁷ پهلوی - VI هر سو - K⁶
چو این - IV¹² نامداری - I, K¹¹ دادگر - IV¹⁰ بر جهان جهان - K در جهان بر مهران
اگر - I, IV, K¹⁶ نجسی - K ببخشیش - I, VI¹⁵ یابد - I, K¹⁴ ترك - I, K, IV, VI, T, B¹³
I, K, VI²⁰ زندگانی - I, K¹⁹ که خود - VI¹⁸ پیشگانی - IV, VI, C¹⁷ وگر - P گر - VI
IV - همی [همه - K] آرزو زد نه راه نیاز [دراز - K] I, K²² آرایش - P²¹ و - VI
T - همین وزرا (?) و نه ز راه نیاز - VI همی آرزو زر (آزورزد?) بروز دراز (?)
(мисра испорчено); T - доб. (ср. б. 2221 текста) I - همی آرزو (так!) (بروزد) (так!)
همی آرزو زد نه راه دراز (так!) * چنین - ترك دینار باید هزار
فرمان - I²⁷ پیمان - I²⁶ آرام - VI²⁵ جهان را - P²⁴ چیره - VI, T²³ چیره - I, K, VI²³
همی - I²⁹ رهانی - I²⁸

گر ایدونك اذ-در¹ پ-ذیری مرا
 بدین مرز بی یار² یار توام³
 و گر هیچ رنج⁵ آیدت بگنرم
 گر ایدونك باشی تو همداستان⁶ 2200
 بدو گفت خاقان که ای سرفراز
 بدارم ترا همچو پی-وند خویش
 همه بوم با من بدین یاورند
 ترا بر سران سرفرازی دهم
 بدین¹¹ نیز بهرام سوگند خواست 2205
 بدو گفت خاقان به برتر خدای
 که تا زنده ام وید¹⁴ یار توام
 ازان پس دو¹⁷ ایوان پی-اراستند
 پرستنده و¹⁹ پوشش و خوردنی
 ز سیمین و زرین²⁰ که آید بکار 2210
 فرستاد خاقان²² بنزدیک او
 بچوگان و مجلس²³ بدشت²⁴ شکار
 برین گونه بر بود²⁵ خاقان چین
 یکی نامبردار بد²⁷ یار او
 ازو مه بگوهر²⁸ مقلاتوره²⁹ نام 2215
 بشمگیر نزدیک خاقان شدی

بهر نیک و بد دست گیری مرا
 بهر نیک و بد غمگسار توام⁴
 زمین را سراسر پی-پی بسپرم
 از ایدر شوم تا بهندوستان⁷
 بدین روز هر گز مبادت نیاز
 چه پی-وند برتر ز⁸ فرزند⁹ خویش
 اگر کهترانند¹⁰ اگر مهترند
 هم از مهتران بی نیازی دهم
 زبان¹² بود¹³ بر جان او بند خواست
 که هست او مرا و ترا رهنمای
 بهر نیک و بد¹⁵ غمگسار¹⁶ توام
 ز هر گونه پی-جامه ها¹⁸ خواستند
 ز چیزی که بایست گسترده
 ز دینار و زر گوه-ر شاهوار²¹
 درخشنده شد جان تاریک او
 نرفتی مگر کو بدی غمگسار
 همی خواند²⁶ بهرام را آفرین
 برزم اذ-درون دست-بردار او
 که خاقان ازو یافتی نام و کام
 دو لبر را با انگشت خود بر زدی

Б — 6 زنک — I⁵ غمگسارم تویی — I⁴ یارم تویی — I³ با ارز — K, T² ایدر — T¹
 VI — 9 بل همچو — IV برسان — K⁸ سوی هندوستان — I, K, IV, VI, T⁷ و إن لم تقبلنی
 نیز — K¹⁴ و K, T, P — доб. 13 روان — L¹² برین — I, IV¹¹ کهترند و — IV¹⁰ پیوند
 ببردند از — K¹⁹ گوهران — IV¹⁸ در(?) — I¹⁷ دوستدار — IV, VI¹⁶ همان چاکر و — IV¹⁵
 IV — 24 بغوان و مجلس — K²³ بسیار — K²² نامدار — I²¹ ز زرین و سیمین — IV, T²⁰
 یکی با گهر بد — K²⁸ نامداری که بد — I, IV, VI, T²⁷ کرد — IV²⁶ می بود — K, IV²⁵ و доб.
 , بغاویر — «Ахбар ат-тивал» مغلطوره — Б مغلطوره — VI مغلطوره — IV مغلطوره — K مغلطوره — L²⁹
 Бал'ами — پیغو); в тексте по I и T.

وی اذدر شتاب و من اذدر درنگ
روان تو دارنده روشن کناد
همی خواهی از کردگار جهان²
که یکسر بپخشید گناه مرا⁴

ز کردارها تا چه آید بچنگ
خرد پیش جان تو جوشن کناد¹
ز روزی ده آشکار و نهان³
درخشان کند تیره گاه مرا⁶

۳۹

2185 کنون داستانهای دیرینه گوی
که چون او سوی شهر⁷ ترکان رسید
ز گردان¹⁰ بپیداردل ده هزار
پسر با برادرش پیش¹² اذدرون
چو آمد بر تخت خاقان فراز
2190 چو خاقان ورا دید بر پای جست
بپرسید بسمارش از رنج راه
هم ایزدگشسپ و یلان سینه را
چو بهرام بر تخت سیمین²⁰ نشست
بدو گفت کای مهتر بافرین
2195 تو²³ دانی که از شهریار جهان
بر آساید از گنج²⁵ و بگزایدش²⁶

سرخنه ای بهرام چوبینه گوی
بنزد دلیر⁸ و بزرگان⁹ رسید
پذیره شدنش گزیده¹¹ سوار
ابا هر یکی موبدی رهنمون
برو آفرین کرد و بردش نه از
بپرسید و¹³ بسترد¹⁴ رویش بدست¹⁵
ز کار¹⁶ و ز پیکار شاه و¹⁷ سپاه
بپرسید و¹⁸ خرد برزینه را¹⁹
گرفت آن زمان²¹ دست خاقان بدست
سپهدار ترکان و سالار چین²²
نباشد²⁴ کسی ایمن اذدر نهان
تن²⁷ آسان کند²⁸ رنج بفرزایدش

از داور کردگار—IV, T از دادگر کردگار—I, K, VI 2182 стоит после б. 2184. 1 IV-6.
ترا—VI, T ورا—I, K, IV 4 ز دارنده چرخ و هم روزگار—K پاك پروردگار—I, IV, VI, T 3
K-доб.: ویملاً نورا علیک الظلام—B ترا—VI, T ورا—I, K, IV, VI, C 6 ماه—I, K, IV, VI, C 5
بمینه روانشی پر از نور باد * همه ساله جانشی ز بد دور باد
VI-11 ترکان—IV-10 بجای دلیران و شیران—K 9 سران—T دبیر—VI-8 شاه—VI-7
بپرسید و—VI-15 بسپرد—IV-14 بپرسید—VI-13 برادر پیشی—I, K, VI-12 ز گردان
оп. و—IV-18 و کار—VI-17 رزم—VI-رنج K, T جنگ—I, IV-16 بپسود دستش بدست
VI-22 آنکهی—I, VI-21 زرین—K, VI-20 گردان بی کینه را—VI و از کار دیرینه را—K-19
چو—K-27 و فرسایدش—VI-26 رنج—I, K, IV, VI-25 نخسپد—VI-24 که—K-23 زمین
28 I, K, IV, VI-زید

- 2165 به پیهمان که خواند¹ بران² آفرین که کوشد که آباد دارد زمین³
گر ایخونک زین سان بود پادشا به از دانشومند نا پارسا⁴

۳۸

- مرا سال بگذشت بر⁵ شست و پنج مگر بهره بر⁷ گیرم از پند خویش
مرا بود نویت برفت آن جوان شتایم همی تا مگر یابمش 2170
که نویت مرا بود بی کام من ز بنها تو بودی مرا دستگیر
مگر همهره آن جوان یافتی جوانرا چو شد سال بر سی و هفت
همی بود همواره با من درشت 2175
برفت و غم و رنجش¹⁵ ایدر همانند¹⁶ کنون او سوی روشنایی رسید
بر آمد چنین روزگار¹⁸ دراز همانا مرا چشم دارد همی
ورا سال سی بد مرا شست و هفت²⁰ 2180
- نه نیکو بود گر بیازم بگنج⁶ بر اندیشم از مرگ فرزند خویش
ز دردش منم⁸ چون تن⁹ بی روان چو یابم به بیخاره بشتایم¹⁰
چرا¹¹ چاره¹² جستی ز همراه پییر که از پیش من تیز¹³ بشتافتی¹⁴
نه بر آرزو یافت گیتی برفت بر آشفست و یکباره بنمود پشت
دل و دیده من بخون در¹⁷ نشاند پدر را همی جای خواهد گزید
کز آن همهره آن کس نگشتند باز ز دی¹⁹ آمدن چشم دارد همی
نپرسید²¹ زین پییر و²² تنها²³ برفت²⁴

¹ L — خواهد ² K, T — بدان ³ VI — б. оп. ⁴ VI — б. оп.; K — доб.:

کنون بشنو ای مرد با داد و دین * که چون دل نداری ز دشمن بکین
بهره⁷ K — B — все 18 бб. этой главы переведены стихами очень близко к оригиналу. ⁶ VI — از
راه¹² I, K, IV, VI — همی¹¹ I, IV — بستایم¹⁰ K, P — تنی⁹ I, K — کنون مانده ام⁸ K —
درد و رنجش همانند¹⁶ IV — دردش¹⁵ K — از من چنین روی بر تافتی¹⁴ VI — نیز¹³ I —
مرا شصت و پنج و ورا سی²⁰ T — هشت¹⁹ VI — بدیر¹⁸ I, K — روزگاری¹⁷ VI —
مرا جام او بود²⁴ VI — از من به تنها²³ K — و²² IV — بترسید²¹ L — و هفت
B — передает этот б. следующими двумя бб.: تابوت و دشت

ثلاثین عايش و سبع سنين * و خمس و ستون عمری الحزین
و ما سال، حین مضي وحده * عن الشیخ ما خط به بعده

- 2150 دگر کـشـوری را بـگـردوی داد
بـبـالوی داد آن زـمـان شـهـر¹ چاچ
کـلـید در گـنـجـهـا بـر شـمـرد
بـفـرمود تا هـرک مـهـتر بـدـد⁴
بـگـیـتـی رـوـدـده بـود⁶ کـام او
2155 ز لـشـکر هـرانـکـس کـه هـنـگـام کـار
هـمـی¹⁰ خـلـعـت خـسـروی دادشـان
هـمـی گـشـت گـویـا مـنـادی گـری
کـه ای زـیـر دسـتـان شـاء جـهـان¹¹
مـجـوـیـد کـیـن و مـریـزید خـون
2160 گـر¹⁵ از زـیـر دسـتـان بـنـالد کـسی
نـیـابد سـتـمـگـاره جـز دار جـای
هـمـه پادشـاهـنـد¹⁸ بـر گـنـج خـویش
خـورید و دـهـید آنـک²⁰ داریـد چـیز²¹
چـو بـاید²⁴ خـورش بـامـداد پـگـاه
- بـران نـامـه بـر مـهـر زـرین نـهاد
فـرسـتـاد مـنـشـور بـا تـخـت عـاج²
سـرـاسـر بـپـور تـغـوار⁸ سـپـرد
بـفـرمان خـرّاد بـرزین شـدند⁵
بـمـنـشـور هـا بـر بـود⁷ نـام او⁸
بـمـانـدند بـا نـامـور شـهـر یـار⁹
بـشـاهـی بـمـریـزی فـرسـتـادشـان
خـوش آواز و بـیـدار دل مـهـتری
مـخـواذید جـز آفرین در نـهـان¹²
مـبـاشـید بـر کـار بـد¹³ رهنـمون¹⁴
گـر¹⁶ از لـشـکر رنج یـابـد بـسی
هـمـان رنج و آتـش¹⁷ بـدیـگر سـرای
کـسی را کـه گـرد آمد¹⁹ از رنج خـویش
هـمـان²² کز شـما هـست درویش نـیز²³
سـه مـن مـی بـیـابد²⁵ ز گـنـجـور شاه²⁶

IV, VI, شوند⁴ I-تخاران K, VI-تغاره IV, L³ Б-б. не переведен.² ملك VI-¹ روانه بدی K-⁶ شوند T; (без рифмы и метра) بود VI-کهنتر بدند K-روند I, IV-⁵ بوند T-
بماندند I, IV-⁹ و فوض الیه دواوین المملكة التي دؤنها انوشروان B-⁸ بدی K-⁷ زمین I, K, IV-¹¹ همه I, K, IV, VI-¹⁰ بمانیده بد رنج در کارزار VI-مانیده در کارزار
K-б. оп.¹⁴ کین را بید VI-¹³ K-доб. 66. 2149-2152 текста. I, K, IV-¹² کس جز بداد آفرین I, K, IV-¹⁵ بر دارد IV-گرد آید K-¹⁹ پادشاهید I, IV, VI, T-¹⁸ یابد VI-¹⁷ ور IV-¹⁶ چو K-¹⁵
کسی کو [گر IV-] I, IV-²³ هـران K-²² (без рифмы). K-²¹ آنچه IV, VI-²⁰ آنچ K-²⁴ K, T-
I, IV-²⁵ доб.: ندارد ز هم پوشش و خورد نیز VI-²⁶ ندارد بخواهید نیز
بهر شارستان در یکی گنج ماست * ز رنج نیاکان گر از رنج ماست
بگنجور گفتم تا هر که چیز * ندارد دهد پوشش و خورد نیز
K-²⁶ доб.: می ستاند K, T-²⁵ چو یابد IV, VI-²⁴ نیابد K, T-
بگنجور فرمود تا هر که چیز * ندارد دهد پوشش و خورد نیز

همی گشت بر گرد آذر¹ نژند²
چو و نژدیک شد روزگار سده
سخن هرچ پیشی ران گفته بود
ز دینار و ز گوهـر شاهوار
نماید اذدران بوم و بر کس دژ
که بر دارد⁸ از روز شادیشی بهر
کسی خاک اورا ندانست ارز
بسی روزگار اذدران برده بود
همان تخت زرین¹¹ به پیراستند
جهاندار پیروز¹³ یزدان پرست
همان راهبر موبد تیـزوپر¹⁴
برسم¹⁵ بزرگان و فرخ مـهان¹⁶
جهانده و راد و فرخنده رای
بفرمود تا نو کند رسم و داد
دبیری¹⁹ جهانده و²⁰ خوب چهر
بهـخشید دارابگرد و صـطرخ²⁴
یکی در کف رام بزرین نهاد
پرستنده و خلعت اورا سپرد²⁶
بفرمود بـردن برسم کـپـان²⁷

دو هفته همی خواند آستا و زند
بهـشتم بیامد ز آتشـکده
بآتش بداد آنچ پذیرفته³ بود
ز زرین و سیمین⁴ گوهرنگار
2135 بدرویـشی بهـخشید گنج⁵ درم
وزانجا شد بانـدیو⁶ شهـر⁷
کجا⁹ کشور شورستان بود مرز
بایوان که نوشین روان کرده بود
گرانمایه کاخی¹⁰ بیاراستند
2140 بیامد بتخت پدر¹² بر نشست
بفرمود تا پیش او شد دبیر
نوشتنند منـشور ایرانیان
بدان¹⁷ کار بندوی بد کدخدای¹⁸
خراسان سراسر بگستهم داد
2145 بهر کار دستور بد برزمهر
چو²¹ بر کام او گشت²² گردنده چرخ²³
بمنـشور بر مهر زرین نهاد
بفرمود تا نژد²⁵ شاپور برد
دگر مهر خسرو سوی اذدیـان

ز سیمین و زرین و K-⁴ آن کجا رفته K-³ بلند IV-² آتش I, K, IV, VI-¹
بودیش VI-⁸ برابر بشهر IV-⁷ از آنجا شد آنگه بدیوان K-⁶ گنجی I, K, IV-⁵
می بود K-¹³ نیا I, K, IV, VI-¹² اورا VI-¹¹ جایی IV-¹⁰ که از K-⁹ که آن I, IV, VI-⁹
بدین VI-⁶ بران I, IV-¹⁷ فر کیان K, VI-¹⁶ برای I, K, IV, VI-¹⁵ دستگیر I, IV-¹⁴
دید I-²² که K, VI-²¹ جهانده I, K, IV, VI-²⁰ دبیر I, K, VI-¹⁹ رهنمای VI-¹⁸
K-²⁶ dob: پیش K-²⁵ I, IV, VI-²⁵ (K-²⁴ без рифмы) صطرخ K, VI-²⁴ دهر VI-²³
چو این کرده شد شهریار جهان * نگه کرد سوی کـپـان و مـهان
27 K-²⁷ 66. 2149-2152 стоят после 6. 2158 текста.

نیماطوسی گفت ای جهان‌نیده¹ شاه 2115 تو بس کن بدین نیاکان خویش
خردمندی از مست² رومی مغواه
خردمند مردم نگردد ز کیش³
بلشکرگه آمد نیماطوسی باز

۳۷

بغژاد بـرزیهـن بفرمود شاه 2120 همه لشکر رومیان عرض کن
درمـشان¹² بده رومیانرا ز گنج
کسی کو بـخلعت سزاوار بود
بفرمود تا خلعت آراستند
نیماطوسی را داد چندان گهر
کز اندازه هدیه برتر گذاشت¹⁵
هر آن شهر کز روم بستند قباد
نیماطوسی را داد و بنوشست عهد 2125
برفتند پس رومیان سوی روم
دگر هفته بر داشت با²⁰ ده سوار
ز لشکرگه آمد بآذرگشسپ
پیاده همی رفت و²² دیده پر آب
چو از در بنزدیک آتشی رسید 2130

نیماطوسی دل کرد از مهر گرم * کجا داشت از روی خواهرش شرم
بیامد بنزدیک خسرو چو گرد * دل شاه خوش کرد زان گفت سرد
I, IV, 4 I, VI-б. оп. 3 I, VI-б. оп. 2 I, VI-б. оп. 1 I, VI-б. оп.
که I-9 که جای عرض IV-8 کجا K-7 سخنشان I, IV, VI-6 باره I-5 بدین VI-
دو بهره VI- دو دیوان I, K, IV-12 یا I, K, IV, VI-11 سپاه I-10 جای عرض خواه
گذشت I-15 همان جوشن و خود و IV-14 T-14 K-далее бб. 2121-2126 текста оп. 13
I, IV-16 I, IV-17 که اوزا VI- هم اوزا I-18 گذاشت IV, VI- گذشت I-17 که اوزا VI- هم اوزا I-16
I, IV-б. оп. 19 I, IV-б. оп. 20 VI-21 K-б. 2128 стоит перед б. 2127 текста. 22 IV, VI-б. оп. 20 VI-21 K-б. 2128 стоит перед б. 2127 текста. 22 IV, VI-б. оп.

ز پیموند¹ خویشی و از خواسته² ز مردان وز گـنـج³ آراسـتـه
 تو پیموند⁴ خویشی همی برکنی⁵ همان فـرّ قیصر ز مـن بـفـگـنی
 ز قیصر شنیدی که خسرو ز دین بـگـردد چـو آید بـایـران ز مـیـن
 مـگـو ایـچ گـفـتـار نـادـلـپـذیر 2105 تو بـنـدوی را سـر بـاغـوش⁶ گیر⁷
 ندانی⁸ که دهقان⁹ ز دین کـهـن مـده رنـج و کـردار¹¹ قیصر بـبـاد
 بکین¹⁴ پدر مـن¹⁵ جگر خسته ام دل او¹⁶ سراسر پر از کین اوست
 کـه¹⁸ او از پی واژ¹⁹ شد²⁰ زشت گوی 2110 [چو مریم برفت این سخنها بگفت
 هم از کار بـنـدوی دل کـرد نـرم [پیامد بنزدیک خسرو چو گرد

و IV, VI—доб. ¹ L—مرد ² K—خواسته و IV, VI—доб. ³ و ⁴ K, VI—بشکنی ⁵ I, K, IV, VI—обратный порядок мисра; I, K, IV, VI—б.
 2105 стоит после б. 2106. ⁶ VI—چو دانی ⁷ K—مردان ⁸ IV—بگردد ⁹ VI—مـنـج و مـده رنـج ¹⁰ I, IV—следующие 3 бб. стоят после 6-го б.
 интерполяции прим. 23 к б. 2113; K—эти 3 бб. стоят после 4-го б. интерполяции. ¹¹ I, K—بخون IV, VI—خون ¹² I, K, IV, VI—زبانم ¹³ I, K, IV, VI—زبانم ¹⁴ I, K, IV, VI—من ¹⁵ I, K, IV, VI—خود ¹⁶ I, K, IV, VI—زبانم ¹⁷ I, K, IV, VI—دین شود ¹⁸ I, K, IV, VI—ب. оп. ¹⁹ K—باز ²⁰ I, K, IV, VI—ب. оп. ²¹ I, K, IV, VI—б. оп. ²² I, K, IV, VI—б. оп. ²³ I, K, IV, VI—б. оп.; I—доб.:

ز مریم نـیـاطـوس پـنـدـر فـت پـنـد * نیامدش گفتار او نا پسند [سودمند—I]
 چو بـنـدوی را دید بر پای خاست * ز گنجـور پـرمـایـه بـالای خواست
 بـخـنـدید و پـرسـید و کـردش نـثـار * بـر فـتـنـد هـر دو بـر شـهـر یـار
 چو خـسـرو نـیـاطـوس را دید گـفـت * کـه نـیـکی نـچـوید تـن مـرد ز فـت
 نـجـسـت بـنـدوی جـز شـور و جـنگ * تو گـیـتی بـما بـر مـکن تـار و تـنگ
 بـتـیـزی مـده رنـج قیصر بـبـاد * بـمـان تـا بـمـاشـیم یـک چـنـد شـاد
 K, IV—доб. варианты тех же бб.; K—бб. 2108—2110 текста доб. после 4-го б. интерполяции; I, IV—бб.
 2108—2110 доб. после 6-го б. интерполяции; K—доб. после интерполяции (ср. бб. 2111—2113 текста):
 و گر گفت مریم سخنها بگفت * نیاطوس بشنید و کینه نهفت

2085 ورا با نیاطوسی رومی چه کار
 نیاطوسی زانجایگه بر نشست
 بپوشید رومی زره رزم را
 سواران رومی همه جنگجوی⁴
 هم آنکه ز لشکر سواری چو باد
 که بندوی ناکس چرا⁶ پشت دست
 گر اورا فرستای بنزدیک من
 ز من بیش پیمچی کنون⁸ کز ره⁹
 2090 چو بشنید خسرو بر آشفست و گفت
 کیومرث¹¹ و جمشید تا¹² کیستاد
 مبادا که دین نیاکان خویش
 گذارم بدین مسیحی¹³ شوم
 تو تنها همی کز گیری شمار¹⁵
 2095 بخسرو¹⁷ چنین گفت مریم که من
 بمن ده سرافراز بنزدوی را
 به بینند و باز آرمش تن درست
 فرستاد بنزدوی را شهریار
 همان نیز مریم زن هوشمند
 2100 بدو²² گفت رو با برادر پدر²³
 ندیدی که با شاه قیصر چه گفت²⁵

K-⁵ رزمجوی K-⁴ ازین جنگ I, IV, VI-³ کردش K-² خویشتن VI-¹
 بد ره⁹ IV- ترا(?) VI- ازان I, K-⁸ بود K-⁷ همی I, K, IV, VI-⁶ رومی(?)
 I, ¹⁴ جهاندار IV, VI- جهاندار و I, K-¹³ با IV-¹² کیومرث L-¹¹ ندارد IV-¹⁰
 رزم VI-¹⁸ بدیشان I, IV-¹⁷ روزگار T-¹⁶ کز بگیری سوار(?) VI-¹⁵ با I, K, IV, VI-
 B-66. 2098-2110 сокращенно переданы²⁰ که بر کی دهد جنگ هر کو نه جست L-¹⁹
 و نفذ بنودیة فی عشرة من غلمانہ مع مریم الی عمہا و حملہا رسالة لہ الیہ. فرکیت تاک:
 که ای نامور مرد پرخاشجوی K-²⁴ بگوی K-²³ یکی K-²² زبانش K-²¹ مریم
 و ننگ و نبرد I, K, IV, VI-²⁶ کرد I, K, IV, VI-²⁵

تو^۱ بر دین زردشت پیغمبری
 پیوشید پس جامه^۲ شهریار
 برفتند رومی و ایـرانیان
 کسی کش خرد بود چون^۴ جامه دید
 2070 دگر گفت کاین شهریار جهان
 اگر چند پیوسته قیصری
 بیاویدخت آن تاج گوهـرنـگار^۳
 ز هر گونه مردم اذدر میان
 بدانست کو رای قیصر گزید
 همانا که ترسا شد اذدر نهان

۳۶

دگر روز خسرو بیاراست گاه
 نهادند در گلشن سور خوان
 پیامد نیاطوسی با رومیان^۶
 2075 چو خسرو فرود آمد از تخت بار
 خرامید خندان و^۷ بر خوان نشست
 جهاندار بگرفت واژ نهان^۹
 نیاطوسی کان دید بنـداخت نان
 همی گفت واژ^{۱۱} و چلیپا بهم
 چو بندوی دید آن بزد پشت دست
 2080 غمی گشت^{۱۳} زان کار خسرو چو دید
 بگستهم گفت این^{۱۴} گو^{۱۵} بی خرد
 بسر بر نهـباد آن کیـازی کلاه
 چنین گفت پس^۵ رومیانرا بخوان
 نشستند با فیلسوفان بخوان
 ابا جامه^۸ روم گوهـرنـگار
 بشد نیز بندوی^۸ برسم بدست
 بزمزم همی رای زد با مهـان
 از اشفتگی باز پس شد ز خوان^{۱۰}
 ز قیصر بود بر مسیحیـحـا ستم
 بخوان بر بروی چلیپا پرست^{۱۲}
 برخساره شد چون گل شنبلید
 نیاید که بی^{۱۶} داوری میـخـورد

و علق التاج فوق رأسه—B گوهر زرنگار—K^۳ جامه را—K, VI جامهها—I, IV^۲ چو—VI^۱
 I, IV—доб. (K—этот б. доб. после б. 2068):

بفرمود تا پرده بر داشتند * مهـان را ز درگاه بگذاشتند
 آن جامه دید—VI^۶ بگو گفت رو—IV, VI بگو گفت شو—I^۵ و آن—I, K, IV, VI^۴
 پاژ بهان—I^۹ أعطاه خاله البرسم—B و I—доб. بشد تیز ازان جای—K^۷ (без рифмы).
 واژ بی شد بخوان—Л^{۱۰} و اذدر نهان—T باژ نهان—VI اذدر نهان—IV باز از نهان—K
 فلما رأى بندویه ذلك لطم صاحب—B^{۱۲} باژ—I, K, IV, VI^{۱۱} باز پس شد بخوان—K
 بد—K^{۱۵} (این VI—исправлено на VI) ای—Л, VI^{۱۴} شد—K^{۱۳} الصليب او حامله بظهر یده
 با—K, I, IV^{۱۶}

- 2050 همان¹ خسروی طوق با² گوشوار
دگر سی شتربار⁵ دینار بود
صلیمی فرستاد گوهرنگار
یکی سپز خفتان بزربافته
ازان فیلسوفان رومی چهار¹¹
2055 چو زان کارها شد بشاه آگاهی
پذیره فرستاد خسرو سوار
بزرگان بنزدیک¹⁴ خسرو شدند
چو خسرو نگه کرد و نامه بخواند
بدستور فرمود پس¹⁶ شهریار
2060 نه آیین پهرمایه دهقان بود
چو بر¹⁹ جامه ما چلیپا بود
و گر خود²⁰ نپوشم بیازارد اوی
و گر پوشم این نامداران همه
مگر کز پی چیز ترسا شدست
2065 بخسرو چنین گفت پس²² رهنمای²³
- صد و شصت تا³ جامه زرنگار⁴
همان در و یاقوت بسیار بود
یکی تخت پر گوهر شاهوار⁶
بسی⁷ شوشه⁸ زر بر⁹ تافته¹⁰
برفتند با هدیه و با نثار
ز قیصر شدش کار بافرهی¹²
گرانمایگان گرامی¹³ هزار
همه پاک با هدیه نو شدند
ازان خواسته در¹⁵ شگفتی بماند
که آن جامه¹⁷ روم گوهرنگار
کجا¹⁸ جامه¹⁹ جاژلیقان بود
نشست اندر آیین ترسا بود
هماندا دگر گونده²¹ پندارد اوی
بگویند کاین شهریار رمه
که اندر میان چلیپا شدست
که دین نیست شاهها بپوشش بیای²⁴

صد و بیست VI هزار و صد از I, IV, VI³ و دو I, K, IV, VI² یکی I, K, IV, VI¹
K - доб. 66. یکی تاج پر گوهر شاهوار K⁴ مائة و ستین ثوبا منسوجا بالذهب - با
صد و شصت تا جامه K⁶ ثلاثین حملا - B ز زر صد شتروار I, IV⁵ 2053 и 2052 текста.
همه VI سر I, K, IV⁷ 2053 и 2052 стоят после б. 2050 текста. (ср. б. 2050); K - 66. زرنگار
8 K - سفته⁸ 9 I, IV - زر⁹ 10 I, IV, VI - б. 2054 стоит перед б. 2053; T - порядок бб.. 2053,
2052, 2054. 11 VI - هزار 12 I, IV - б. оп.; K -
خبر چون ز قیصر بخسرو رسید * فرستاده گفت آنچه دید و شنید
گفت I, K, IV, VI¹⁶ نامه اندر IV¹⁵ که از پیش K¹⁴ گرانمایه شیران جنگی K¹³
من I, K, IV, VI²⁰ نو K¹⁹ مایه K¹⁸ که آن K¹⁷ که این I, IV, VI¹⁷ آن زمان
که ای شاه VI²⁴ K, VI - (без рифмы). 23 K - کای VI²² چیز I, K, IV, VI²¹
VI - доб.: با دانش نیک رای
نماید بدیدن اندرون بتجری * ز پوشیدن جامه قیصری

دگر گفت کز کردگار جهان
 بآزرگش سپ آمدم با سپاه
 بدان³ گونه تنگ⁴ اندر آمد بجنگ
 چو یزدان پاکش نمد دستگیر
 چو بیچاره تر⁷ گشت و⁸ لشکر نمازد⁹ 2035
 همه لشکرش را بهم بر زدم¹¹
 بفرمانان یزدان پیروزگر
 نهادند بر نامه بر مهر شاه
 فرستاده با نامه شهریار
 چو آن نامه بر خواند قیصر ز تخت 2040
 بیزدان چنین گفت کای رهنمای
 تو پیروز کردی مران بنده را
 فراوان بدرویش دینار داد
 مران²¹ نامه را نیز²² پاسخ نوشت
 سر نامه کرد از جهاندار یاد 2045
 خداوند ماه و خداوند هور
 بزرگی و نیک اخترى زو شناس
 جز از داد و خوبی مکن در جهان
 یکی تاج کز قیصران یادگار

همه نیکوی¹ دیدم اندر نهان
 دوان پیشش باز آمدم کینه خواه²
 که بر من بید کار⁵ پیکار تنگ
 بمرد آن دم آتش و⁶ داروگ پیسر
 گریزان بشمگیر زانجا¹⁰ براند
 بلشکرگهش آتش اندر زدم¹¹
 بمندم¹² برو نیز¹³ راه گذر
 فرستادگان برگرفتند راه
 بشد تا بر¹⁴ قیصر نامه دار
 فرود آمد آن مرد¹⁵ بیدار بخت
 هم پی شش قوی جاودانه بجای
 کشنده¹⁶ قوی¹⁷ مرد افکنده را
 همان¹⁸ خوردنیهای بسیار¹⁹ داد²⁰
 بسان درختی به باغ بهشت
 خداوند پیروزی و فر و داد
 خداوند پیل²³ و خداوند مور²⁴
 وزو دار تا زنده باشی سپاس
 چه در²⁵ آشکار و²⁶ چه اندر نهان²⁷
 همی داشتی²⁸ تا کی آید بکار²⁹

فکتب کتاب الفتح الی قیصر ذاکرا فیه: 2032-2037. 66. Б — 2 یآوری-K¹
 K, 6 جای-I, K, IV, VI, T-⁵ پیش-K⁴ بران-K, IV-³ جمیع ما جرى علیه فی تلك الوقعة
 T- و оп. 7 I, K, VI- بر 8 K, IV- و оп. 9 IV- براند VI- 10 I, K, IV, VI, T-
 شاه VI-¹⁵ در I, IV-¹⁴ بروبر بیستیم-K¹³ بیستم IV-¹² زدم VI-¹¹ از ایدر
 خوردنیهها بخروار-K, I-¹⁹ جزآن IV-¹⁸ بخشیدی این-K¹⁷ کشیده IV, 16 Л,
 20 VI- доб.:

وزان پس بفرمود تا شد دبیر * قلم خواست از ترك و چینی حریر
 زور-I, K, IV, VI, T-²⁴ روز-P فر-I, K, IV, VI, C-²³ زود VI-²² همان I, IV, VI-²¹
 29 K-б. оп. 28 داشتند IV- داشتند I-²⁸ K-б. оп. 27 آشکارا I-²⁶ بر I, IV-²⁵

چرا ریخت خواهی همی خون من
مکش مرمرا تا دوان¹ پپیش تو
بدو گفت بهرام من چون تو مرد
نهرم سرت را که ننگ آیدم 2015
چو یابی رهایی ز دستم⁷ بیوی
چو بشنید نستود⁸ روی زمین
وزان بهیسه بهرام شد تا بری
بمود و بر آسود و ز آنجا برفت

به بخشای بر بخت وارون من
بیایم بهوم زار² درویش³ تو⁴
نخواهم که باشد⁵ بدشت⁶ نبرد
که چون تو سواری بچنگ آیدم
ز من هرچ دیدی بخسرو بگوی
به وسعید و بسپار کرد آفرین
ابا او⁹ دلیران فرخنده پی
بنزدیک خاقان خرامید¹⁰ تفت

۳۵

ازین سوی¹¹ خسرو بران¹² رزمگاه 2020
همه رزمگاهش¹⁴ بهت اراج داد
یکی باره تیروزو بر نشست
بپیشی اندر آمد یکی خارستان
بغلتید در پیشی یزدان بخاک
پی¹⁶ دشمن از بوم بر داشتی 2025
پرستنده و¹⁸ ناسزا بندهام
وزانچایگه شد به پرده سرای
بفرمود تا پیش او شد دبیر
ز چپیزی که رفت اندران رزمگاه
نخست آفرین کرد بر دادگر²¹ 2030

بیماد که بهرام بد با¹³ سپاه
سپه را همه بدره و تاج داد
میانرا ز بهر پرستش بهست
پیاده بود اندران کارستان
همی گفت کای داور داد و¹⁵ پاک
همه کار ز اندیشه¹⁷ بگذاشتی
بفرمان و رایت سر افکندهام¹⁹
بهیامد بنزدیک او رهنمای
نوشتند زو²⁰ نامه پی بر حریر
بقیصر نوشت اندران نامه شاه
کزو دید مردی و بخت و هنر²²

¹ B—передает это место так: ² I—доб. و ³ J, K—(؟) دردمش ⁴ I, IV, VI—بروز ⁵ I, IV, VI—یایم ⁶ I, IV, VI—روی ⁷ I, K, IV, VI—بد ⁸ K—دستم ⁹ I, K, IV, VI—آن ¹⁰ J, VI—доб. و ¹¹ I, K, IV, VI—بد ¹² I, K, IV, VI—بدان ¹³ VI—بی ¹⁴ I—رزمگاه را ¹⁵ IV, VI—оп. و ¹⁶ I, K, IV, VI—یزدان ¹⁷ I, VI—اندازه ¹⁸ J—پرستنده ¹⁹ I, K—پوینده ام ²⁰ I, K, IV, VI—نیک و بد روزگار ²¹ J, VI—کردگار ²² J—سر افکنده ام

- 1995 بره بر یکی نیستان¹ بود نو
چو از دور دیدند بهرام را
بهرام گفتند اذوشه⁷ بدی
که بی مر⁸ سپاهست پیش اندرون
چنین گفت بهرام کایدر سوار
2000 فرود آمدند اندران¹¹ نیستان
شنیدم که چون ما ز پرده سرای
جهاندار¹⁴ بگزید نستودرا¹⁵
ابا سه هزار از¹⁸ سواران مرد
بدان تا بیاید پس²⁰ ما دمان
2005 همه اسبپرا تنگها بر کشید
سواران سبک بر کشیدند تنگ
همه نیستان سراسر شد افروخته
چو نستودرا²⁴ دید بهرام گرد
2010 ز زین بر گرفتش بغم کمند
همی خواست نستود²⁶ زو زینهار
- بسی اذدرو² مردم نی درو³
چنان⁴ لشکر⁵ گشن و⁶ خودکام را
ز راه نیستان چرام آمدی
همه⁹ جنگ را دست شسته بخون¹⁰
نباشد جز از لشکر شهریار
همه جنگ را تنگ بسته میان¹²
بسی چچیدن¹³ راه کردیم رای
جهانجوی بی تار و¹⁶ بی پودرا¹⁷
کجا پای دارند روز نی برد¹⁹
چو بینم مراورا²¹ سر آرم²² زمان
همه گرد این همیشه²³ لشکر کشید
گرفتند شمشیر هندی بچنگ
اسبها را یکایک بهم بر زدند
یکی کشته و دیگر سوخته
عنان باره تیغزنگرا سپرد
بیاورد و کردش هم آنگه²⁵ ببند
همی²⁷ گفت کای نامور شهریار

لشکری - I⁵ یکی - I, K, IV⁴ جودرو - Л³ درو بر بسی - VI² بوستان - Л¹
VI¹⁰ - همی - I⁹ فراوان - I, K, IV⁸ قوشه - VI⁷ و I, K, IV, VI⁶ - оп.

که همیشه سراسر پر از لشکرست * همان لشکر تند چنگاورست
بسیچیده - IV¹³ 1998 текста. б. стоит после б. I, K, IV, VI¹² آمده اندرین - K¹¹
K - доб.: ابا او یکی لشکر انبوه را - K¹⁷ و I¹⁶ نستوه را - K¹⁵ سپهدار - I, IV, VI¹⁴
سپهدار بی تار و بی پودرا * وزان نامداران بی سستودرا
برو بر - I, IV, VI²¹ فرستادشان از پی - K²⁰ I, IV - б. оп.¹⁹ هزاران از - Л¹⁸
بستود - VI²⁴ نستوه - K²⁴ گرد بر گرد - I, K, IV, VI²³ بدان تا سر آرند بر ما - K²²
K - نستور²⁷ B - نستوه - K²⁶ بهستند بی مایه دستش - I, IV, VI²⁵ نستور - B
بدو

بدو گفـت کای مـام¹ بـا فـرهـی
بدو پیر زن گفت چندان سخن
ز شهـر آمـد امـروز بـسـپـار کس
که شد لشکر او بنزدیک شاه
بدو گفـت بـهـرام کای پاک زن 1985
که ایـن از خـرد بـود بـهـرام را
بدو پیر زن گفت⁹ کای شهـره مرد
زدانی که بـهـرام پـور گـشـسپ
بخندد بـرو¹² هـرک دارد خـرد
بدو گفـت بـهـرام گـر¹⁴ آرزوی¹⁵ 1990
برین¹⁷ گونه¹⁸ غربیل¹⁹ بر²⁰ نان جو
بران²² هم خورش یک شب آرام یافت²³
چو خورشید بر چرخ بگشاد راز
بیـاورد چـند آنـک بـودش سـپـاه

ز کار جهان چپـستـت آگـهی
شنیدم کیزان گشت مغزم کهن
همی² جنگ³ چوبینه گویند و⁴ بس
سپهبد گریزان بشد بی⁵ سپاه
مـرا اذـدریـن داسـتـازی بـزن
و گـر⁶ برگـزید از هـو⁷ کام را⁸
چرا دیو چشم ترا تیـره¹⁰ کرد
چو با پور هرمز بر انگیزد¹¹ اسپ
کسی اورا ز گردن کشان نشمرد¹³
چنین کرد گو می خور اندر کدوی¹⁶
همی دار در پیـشی تـا²¹ جودرو
همی کام دل جست و²⁴ ناکام یافت²⁵
سپهـدار جنگی بزد طبل باز²⁶
گرانمایگان بر گرفتند راه

¹ I, و یا VI⁶ با VI, T⁵ و I⁴ رزم I, IV, VI³ همه K, T² بهرام K¹
فقال لها: هل كان جوبين في قتال پرويز: 1985-1986: B-вместо 66. آرز خود کام را IV⁸ خرد K
بدو I¹² بر انگيغت T¹¹ خيره I, IV, VI¹⁰ فضحكت و قالت B⁹ مصيها أم لا
اگر I, K, IV¹⁴ اين كشسب اذا قتل ابن هرمز يضحك منه و يميكي عليه B¹³
می خورد در کدوی VI می خورد در کدو IV می خور اذد کدو(?) K¹⁶ آرزو K, IV¹⁵
IV²⁰ غربال K, IV, VI¹⁹ کهنه I, K, IV, VI¹⁸ تو اين IV¹⁷ می خورد از کدو T
همی کام K²⁴ آنجا بغفت I, IV, VI²³ بدان K, VI²² با T ذو VI²¹ در VI و اين
T- قبا جامه [پوشش VI] و جوشنی زیر سفت I, IV, VI²⁵ جست او و
شب آمد بدان جای تیـره بغفت * قبا جامه و جوشنش زیر سفت
ذه خواب آمد اورا ذه آرام یافت * همی کام جست او و ناکام یافت
K-доб.:

شب آمد بران جای تیـره بغفت * قبا جامه و جوشنش زیر سفت
و لما أصبح لحقه أصحابه و أعلم بأن درويز قد نفذ خلفه: 1993-2008: B-так передает 66.
العسكر فركب في أصحابه. و قد لحقه الطلب في أرض قصيما فأمر برمي النار فيها فاشتعلت

- همی راند بی‌راه¹ دل پر ز بی‌هم
 1965 یلان سینه و گرد ایزدگشسپ
 بی‌راه لشکر همی راندند
 پدید آمد از دور یک پاره⁵ ده
 همی راند بهرام پیش اندرون
 چو از تشنگی خشک شدشان⁹ دهن¹⁰
 1970 زبانرا¹² بچربی¹³ بی‌اراستند
 زن پیر گفتار ایشان شنید
 برو بر بگسترد یک پاره¹⁵ مشک¹⁶
 یلان سینه برسم به‌هرام داد
 گرفتند واژ²¹ و بخوردند زن
 1975 چو کشکین²³ بخوردند می خواستند
 زن پیر گفت ار²⁶ میت آرزوست
 بریدم²⁷ کدورا که نو بد²⁸ سرش
 بدو گفت به‌هرام چون می بود
 زن پیر رفت و بی‌آورد³¹ جام³²
 1980 یکی جام پر³³ بر کفش بر نهاد³⁴
- همی برد با خویشتن زَر و سیم
 ز یکسوی² لشکر همی راند اسپ
 سخنها³ شاهان³ همی خواندند⁴
 کجا⁶ ده نبود از در مرد مه⁷
 پیشیمان شده دل پر از درد و⁸ خون
 بیامد بخان یکی پی‌ر زن¹¹
 وزان پیرزن آب و نان خواستند
 یکی کهنه غربیل¹⁴ پیشش آورد
 نهاده بغربیل¹⁷ بر¹⁸ نان کشک
 نیامد همی در غم¹⁹ از واژ²⁰ یاد
 نظاره بدان²² نامداران زنان
 زبانه²⁴ بزمزم²⁵ بی‌اراستند
 میست و یکی نیز کهنه کدوست
 یکی جام³⁰ کرم نه‌ادم برش²⁹
 ازان خوبتر جام³⁰ کی بود
 ازان جام به‌هرام شد شدادکام
 بدان تا شود پیر زن نیز شاد

VI-б. оп.⁴ ز کینه سخنها-K³ بیكسوی-I, K, IV, VI, T² و T-доб. بهرام-K¹
 8 Л, 7 به VI⁷ که آن I, K, IV, VI⁶ بیجاد و(?) VI-بیجاده(?) IV-بالای K-بیچاره-I⁵
 Zafan-IV, VI¹² یکی زن چنان-I¹¹ دهن-I¹⁰ گشتش-K, IV⁹ و-оп. VI⁹
 یکی پاره-I, K, VI¹⁵ و قدمت الیههم غربالا-B-غلبار-VI¹⁴ غربال-K¹⁴ بخوبی-L, VI¹³
 نیامد زغم هیچ-K¹⁹ بغلباردر-VI¹⁸ بغربال-K¹⁷ نمکسودمشك-IV¹⁶ پاره بگسترد
 I, 21 в тексте конъектура, см. след. б. باز-I, K, IV, VI²⁰ نیامد زغم بر دل-VI²⁰
 Zafan-IV, VI²⁴ خشکین-IV²³ کشکی-K²³ بران-K, IV, VI²² باز-K, IV, VI²²
 یکی جام-K²⁹ کنونی-I²⁸ برید آن-K²⁷ گفتا-VI²⁶ بنرمی-K²⁵ بخوبی-L²⁵
 I-32 بیاراست-VI³¹ جایرا(?) VI-جام خود-K³⁰ کردند همان از سرش
 زن آمد کدوی می آورد و جام-IV³⁴ و می آورد و جام-K, T³⁴ چو زن آن کدوی می آورد و جام
 یکی جام می نیز بر کف نهاد-L³⁴ می-VI³³

همه نامداران بهرامیان
چو بر زد سر از کوه گیتی فروز
همه³ دشت بی مرد و خرگاه بود
بدان خیمه ها در⁵ ندیدند کس
چو بهرام زان لشکر آگاه گشت⁷
بیماران چنین گفت کاکنون گریز
شتر خواست از ساروان¹¹ سه¹² هزار
ز چیزی که در¹⁴ گنج بد بردنی
ز زرین و سیمین وز¹⁶ تخت عاج
همه بار کردند و خود بر نشست

1950

1955

برفتند بیستند یکسر¹ میان
زمین را بهلجم² بهیاراست روز
که بهرام زان شب⁴ ده آگاه بود
جز از ویژه یاران بهرام و⁶ بس
بیامد بران⁸ خیمه ها بر گشت⁹
به آید ز¹⁰ آرام با رسته خیز
هیوژان کفک افکن و نامدار¹³
ز گسترده نیه ها و از خوردنی¹⁵
همان یاره و طوق¹⁷ زرین و تاج
میان از پی باز گشتند بیست

۳۴

چو خورشید روشن¹⁸ بهیاراست گاه
بپرده سرای اندرون کس ندید
طلایه بیامد بگفت این پشاه
گزین کرد زان جنگیان سه هزار
بنستود²⁴ فرمود تا بر نشست
همی راند نسته ود²⁵ دل پر ز درد
همان نیز بهرام با²⁶ لشکرش

1960

طلایه بیامد ز نزدیک¹⁹ شاه²⁰
همان خیمه بر پای بر²¹ بس ندید
دل شاه شد تنگ زان رزمخواه²²
زره دار و بر گسترده و سوار²³
میان یلی تاختن را بیست
نبرد مرد بهرام روز نبرد
نمود ایمن از راه²⁷ وز²⁸ کشورش

شب زان - I, VI - 4 همی - Л - 3 به پنجم (?) - IV - 2 بدیبا - K - 2 يك يك - I, K, VI - 1
برو روز گیتی که - K - 9 بدان - I, IV, VI - 8 شد - K - 7 و - Л, I, K - 6 خیمه اندر - VI - 5
ثلاثة - B شش - VI - دو - I, K - 12 ساربان - I, VI - 11 بر آمد از - VI - به آید که - K - 10 کوتاه شد
و افگندنی - I, IV - 15 از - K - 14 کف افکن و پایدار - K کفک افکن پایدار - I, IV, VI - 13 آلاfi
تابان - I - 18 تخت - K - 17 از - K, IV, VI - 16 وز افگندنی - VI - ز پوشید نیه ها و گسترده - K, T
دلش تنگ تر شد از ان - K - 22 او - VI - بد - IV - 21 بنزد سپاه - K - 20 بنزدیک - IV - 19
بر گسترده و سوار (?) - K, VI - 23 66. 1957-1959 не переведены. B - از ان رزمگاه - IV, VI - 66 رزمگاه
I, K, IV - 27 بر - I, K, VI - 26 نسته - Л, K - 25 نسته - B - بنستوده - VI - بنستوه - Л, K - 24
بر - VI - 28 واز - K - 28 داد - VI -

- سراسر همه تیغ¹ بر هم شکست² 1930
 همی آفرین کرد⁵ هر کس که دید
 گرانمایگان از پس اندر شدند
 خرامید بندوی نزدیک شاه
 یکی لشکرست این چو مور و ملخ
 نه والا بود خیره خون ریختن
 هر آنکس که خواهد ز ما زینهار
 بدو¹³ گفت خسرو که هر کز گناه 1935
 همه پاک در زینهار مینند
 بر آمد هم آنکه شب¹⁴ از تیره کوه
 چو¹⁶ آمد غو پاسه بان و جرّی
 جهانجوی بندوی ز آنجا برفت
 ز لشکر نگه¹⁸ کرد کنداوری 1940
 بفرمود تا بارگی²⁰ بر نشست
 چنین تا میان دو لشکر براند
 خروشی بر آورد کای بندگان
 هران کز شما او گنه کارتر
 بیزدانش بخشید شاه جهان 1945
 بتیره شبان چون بر آمد خروشی
- بدان³ پیکر مغفر اندر نشست⁴
 هم آنکس که آواز آهن شنید
 چنان لشکری را بهم بردند
 که ای تاج تو برتر از⁶ چرخ⁷ ماه⁸
 گرفته بیابان همه⁹ ریگ و شخ
 نه این¹⁰ شاه با بنده آویختن¹¹
 به از کشته یا خسته¹² در کارزار
 به پیمچد پرو من نیم کینه خواه
 بتاج اندرون گوشوار مینند
 سپه باز گشتند¹⁵ هر دو گروه
 ز لشکر نبد خفته بسیار کس
 میان دو لشکر خرامید¹⁷ تفت
 خوش آواز و¹⁹ گویا منادی گری
 بپیدار کردن²¹ میانه را بیست
 کزو تا بدشمن فراوان میناند
 گنه کرده و بغت²² جویندگان
 بچنگ اندرون نامبرداری
 گناهی که کرد آشکار و نهان
 نهادند هر کس²³ با آواز گوش

همان I-³ سر گرز ازان زخم اندر شکست T-² ترک IV- نیزه I-¹ Л,
 همان فرق و مغفر بهم در نشست IV- (без рифмы); همه پیکر و مغزش اندر شکست Л-⁴
 IV-⁷ که تاج تو بادا ز بر K-⁶ خواند I, K, IV-⁵ فتضاربا بالعمد و السیوف B-
 K- بیابان و هم I, VI-⁹ 1937 стоит перед переводом 6. 1931 текста. B-⁸ و доб.
 K-¹² آویختن VI- نه چون شاه باید بر آویختن I-¹¹ از T- چون IV, VI-¹⁰ همه رزمگه
 I-¹⁶ باز چیدند VI-¹⁵ درفش شب I, IV, VI-¹⁴ چنین VI-¹³ خسته یا کشته
 بآواز دادن VI, T-²¹ تازی I, IV, VI-²⁰ оп. و I, K, IV-¹⁹ گزین VI-¹⁸ و Л, VI-¹⁷ доб.
 یکسر K-²³ جنگ VI- تخت I, IV-²²

که امروز من دیدم ای سرکشان
بدیشان بگفت آنکجا دید شاه
همه جنگ را⁴ تاختن نو⁵ کنند⁶
وزان روی به بهرام شد پر ز درد 1915

ز پیروزی و¹ شه ریاری نشان²
ازان پس بفرمود تا آن سپاه³
برزم اندرون یاد⁷ خسرو کنند⁸
پشیمان شده زان همه⁹ کارکرد

۳۳

هم آنگه ز کوه اندر آمد سپاه
وزان روی به بهرام لشکر براندد
همی گفت هر کس که راند سپاه
دلیران که دیدند خشت مرا¹⁰
مرا بر گزیدند بر¹¹ خسروان 1920
ز لشکر بر شاه شد خیره خیر¹²
بزد ناگهان بر کمرگاه¹³ شاه
یکی بنده چون زخم پیکان بدید
سپک شه ریار اندر آمد دمان
بزد نیزه‌یی بر کمر بند اوی 1925
سنان¹⁹ سر نیزه شد بدونیم²⁰
چو بشکست نیزه بر آشفته شاه

جهان شد ز گرد سواران سپاه
بروز اندرون روشنایی نهاندد
خرد باید و مردی و دستگاه⁹
همان پهلوانی سرشت مرا¹⁰
بخاک افکنم نام نوشین روان
کمانرا بزه کرد و یک چوبه تیر
بکژ¹⁴ اندر آویخت پیکان بره
بیامد ز دیماش¹⁵ بیرون کشید
به بهرام چوبینه¹⁶ بدندان¹⁶
زره بود¹⁷ نگسست¹⁸ پیوند اوی
دل مرد بی‌راه شد پر ز بیم²¹
بزد تیغ²² بر مغفر کینه‌خواه²³

¹ Л, IV, VI—оп. ² K—جهان ³ I, K, IV, VI—б. оп. ⁴ I, VI—
کنید ⁵ I, K, IV, VI—کنون چشم با اختر نو—K ⁶ کنون کینه‌را—IV کنون خشم را
1918—1920. Б—⁹ پشیمان شده سخت ازان—VI پشیمانی آمدش ازان—K ⁸ کار—K ⁷
بقر—Л ¹⁴ کمر بند—K ¹³ خیر خیر—I, K, VI ¹² از—K ¹¹ ورا—K ¹⁰ не переведены.
I, IV, VI—б. оп. ¹⁶ K, C—بدگمان—I ¹⁵ ز خفتاناش—I ¹⁴ فعلقت بقز خفتانده—B زبند—K
1928. VI—ср. б. ²¹ بردونیم—IV ²⁰ و I, K, IV—доб. ¹⁹ بگسست—IV, VI ¹⁸ و VI—доб. ¹⁷
текста:

سنان و سر نیزه در هم شکست * همان پیکر مغفر اندر نشست
VI—далее бб. 1928—1931 оп. که ای تاج تو برتر از چرخ و ماه—VI ²³ گرز—IV, C—چند—Л, I ²²

نیاطوس زان روی بر کوه سار	همی خواست از دادگر زینهار
1909 خراشید مریم دو رخسار ¹ خویش	ز تیمار جفت جهاندار خویش
سپه بود بر کوه و هامون و راغ	دل روم ییان زو ² پر از درد و داغ ³
نیاطوس چون روی خسرو ندید	عمار ⁴ ز زین بیک سو کشید ⁴
بمریم چنین گفت کاندز ⁵ نشین ⁶	که ترسم ⁷ که شد شاه ایران زمین
هم آذگاه خسرو بران ⁸ روی کوه ⁹	پدید آمد از راه ¹⁰ دور ¹¹ از گـروه ¹²
1905 همه ¹³ لشکر نامور ¹⁴ شاد شد ¹⁵	دل مـریـم از درد ¹⁶ آزاد شد ¹⁷
چو آمد بمریم بگفت آنچ دید	وزان کوه خارا سر اندر کشید ¹⁸
چنین گفت کای ماه ¹⁹ قیصر نژاد	مـرا داور دادگـر داد داد ²⁰
نه از کاهلی بد نه از بددلی	که در جنگ بددل کند کاهلی
بدان غار بی راه ²¹ در مازدم	بدل ²² آفریننده را خوازدم
1910 نهان داشت دارندۀ کار جهان	برین ²³ بنده ²⁴ گشت ²⁵ آشکارا نهان ²⁶
فریدون فرخ ندید این بخواب	نه تور و نه سلم و نه افراسیاب ²⁷

3 Л - доб.: زان - K بد - I, IV, 2 گلنار - IV, VI, 1

هم آذگاه چو خسرو بنام خدا * فـراز آمـدد آذجا ازان رهنما
ازان - K, T بدن - I, IV, 8 بترسم - I, 7 ایدر مشین - I, IV, 6 کاید - VI, 5 I - 6. оп.
K - доб.: 12 از دور و دور - K, 11 و VI - доб.: 10 برز کوه - VI, 9

چو آمد جهانجوی تازان براه * همی شادمان گشت زان شاه راه
I, IV, 16 گشت - I, VI, 15 چو آن دید لشکر همه - K, 14 چو از - IV چنان - I, VI, 13
K - доб.: گشت - I, VI, 17 دردی

هم آذگاه خسرو ازان تند جای * فرود آمد آسان بنام خدای
VI, T - 18

چو خسرو بنزدیک مریم رسید * بگفتش بدو آن شگفتی که دید
VI - доб.: 19

بدو گفت مریم که ای شهریار * چگونۀ شدی بسته از کارزار
بدو گفت خسرو که ای پاک تن * تو بشنو تمامی سخنها ز من
I, K, IV, VI, 22 بی یار - I, K, IV, VI, 21 VI - 6. оп. 20 شاه - IV نیاطوش را گفت - I, 19
B - 27 آشکار و نهان - Л, K, 26 گفت - K, 25 کینه - IV, 24 بدین - I, K, IV, 23 بدر
من عهد کیخسرو الی عهد قباد ما کوشف به فی یومه ذلک

پس پشت شمشیر و در^۲ پیش سنگ
 قوی برتر از گـردش روزگار
 تو باشی ذوالم^۴ بکیوان و قیـر
 پدید آمد از راه^۵ فرخ سروش^۶
 ز دیدار^۸ او گشت خسرو دلیر
 ز یزدان پاک این نباشد شگفت
 باسازی آورد^۹ و بـگـذاشتـش^{۱۰}
 همی گفت چندی و چندی گریست
 چو ایمن شدی دور باش از خروش
 نباید که باشی جز از^{۱۵} پارسا
 بدین^{۱۶} سالیان بگذرد هشت و^{۱۷} سی^{۱۸}
 کس اندر جهان این^{۲۰} شگفتی ندید
 جهان آفرین را فراوان بخواند^{۲۱}
 مبادا که مردی ز من گم بود
 برین^{۲۵} بخت قیـر^{۲۶} بپاید گریست

چو شد زان نشان کار بر^۱ شاه تنگ
بیزدان چنین گفت کای کردگار
بدین^۳ جای بیچارگی دست گیر
هم آنگه چو از کوه بر شد خروش
همه جامه اش^۷ سبز و خنکی بزیر
چو نزدیک شد دست خسرو گرفت
چو از پیش بدخواه بر داشتش
بدو گفت خسرو که نام^{۱۱} تو چیست
فرشته بدو گفت نامم سروش^{۱۲}
کزین^{۱۳} پس شوی بر^{۱۴} جهان پادشا
بدین زودی اذر دشاهی رسی
بگفت این سخن نیز و شد^{۱۹} ناپدید
چو آن دید بهرام خیره بماند
همی گفت^{۲۲} تا^{۲۳} جنگ مردم بود
بر آنم^{۲۴} که جنگم کنون با پریست

دناملم—K دناملم—⁴ لـ برين—³ K, IV—ز—IV از—² I, K—شد كار ازافسان اپر—¹ I, IV—
فإذا هو بغارس قد تراءى له في: Б—передает так⁶ دور—⁵ K, IV, VI—بنامم—VI دناملم—IV
Б—⁹ بدیدار—⁸ K, IV—جامها—⁷ I, K, IV, VI—الهواء على فرس أشهب في ثياب خضر
فأخبره بأنه—¹² Б—كام—¹¹ VI—على ما زعم صاحب الكتاب.: Б—доб¹⁰ حطه الى السهل
—¹⁶ K, VI—تو باشی ز تخم کيان—¹⁵ I—در—¹⁴ IV—توزين—¹³ I, K, IV—ملك من الملائكة
و يتمادی ملکه إلى ثمان و ثلاثين سنة—¹⁸ I, T—б. оп.; Б—و—¹⁷ Л—برو—IV بران
K—доб.:

ز ټو بگ-نږد بر زمين پادشا * نېاشد کسی کو بود پارسا
VI—доб.:

ز تو بگنزد بر زمین پادشا * نباشد ز تخم کیان پارسا^(۹)

¹⁹ K-²⁰ I-²¹ K-²² I-²³ K-²⁴ I-²⁵ K-²⁶ I-²⁷ K-²⁸ I-²⁹ K-³⁰ I-³¹ K-³² I-³³ K-³⁴ I-³⁵ K-³⁶ I-³⁷ K-³⁸ I-³⁹ K-⁴⁰ I-⁴¹ K-⁴² I-⁴³ K-⁴⁴ I-⁴⁵ K-⁴⁶ I-⁴⁷ K-⁴⁸ I-⁴⁹ K-⁵⁰ I-⁵¹ K-⁵² I-⁵³ K-⁵⁴ I-⁵⁵ K-⁵⁶ I-⁵⁷ K-⁵⁸ I-⁵⁹ K-⁶⁰ I-⁶¹ K-⁶² I-⁶³ K-⁶⁴ I-⁶⁵ K-⁶⁶ I-⁶⁷ K-⁶⁸ I-⁶⁹ K-⁷⁰ I-⁷¹ K-⁷² I-⁷³ K-⁷⁴ I-⁷⁵ K-⁷⁶ I-⁷⁷ K-⁷⁸ I-⁷⁹ K-⁸⁰ I-⁸¹ K-⁸² I-⁸³ K-⁸⁴ I-⁸⁵ K-⁸⁶ I-⁸⁷ K-⁸⁸ I-⁸⁹ K-⁹⁰ I-⁹¹ K-⁹² I-⁹³ K-⁹⁴ I-⁹⁵ K-⁹⁶ I-⁹⁷ K-⁹⁸ I-⁹⁹ K-¹⁰⁰ I-¹⁰¹ K-¹⁰² I-¹⁰³ K-¹⁰⁴ I-¹⁰⁵ K-¹⁰⁶ I-¹⁰⁷ K-¹⁰⁸ I-¹⁰⁹ K-¹¹⁰ I-¹¹¹ K-¹¹² I-¹¹³ K-¹¹⁴ I-¹¹⁵ K-¹¹⁶ I-¹¹⁷ K-¹¹⁸ I-¹¹⁹ K-¹²⁰ I-¹²¹ K-¹²² I-¹²³ K-¹²⁴ I-¹²⁵ K-¹²⁶ I-¹²⁷ K-¹²⁸ I-¹²⁹ K-¹³⁰ I-¹³¹ K-¹³² I-¹³³ K-¹³⁴ I-¹³⁵ K-¹³⁶ I-¹³⁷ K-¹³⁸ I-¹³⁹ K-¹⁴⁰ I-¹⁴¹ K-¹⁴² I-¹⁴³ K-¹⁴⁴ I-¹⁴⁵ K-¹⁴⁶ I-¹⁴⁷ K-¹⁴⁸ I-¹⁴⁹ K-¹⁵⁰ I-¹⁵¹ K-¹⁵² I-¹⁵³ K-¹⁵⁴ I-¹⁵⁵ K-¹⁵⁶ I-¹⁵⁷ K-¹⁵⁸ I-¹⁵⁹ K-¹⁶⁰ I-¹⁶¹ K-¹⁶² I-¹⁶³ K-¹⁶⁴ I-¹⁶⁵ K-¹⁶⁶ I-¹⁶⁷ K-¹⁶⁸ I-¹⁶⁹ K-¹⁷⁰ I-¹⁷¹ K-¹⁷² I-¹⁷³ K-¹⁷⁴ I-¹⁷⁵ K-¹⁷⁶ I-¹⁷⁷ K-¹⁷⁸ I-¹⁷⁹ K-¹⁸⁰ I-¹⁸¹ K-¹⁸² I-¹⁸³ K-¹⁸⁴ I-¹⁸⁵ K-¹⁸⁶ I-¹⁸⁷ K-¹⁸⁸ I-¹⁸⁹ K-¹⁹⁰ I-¹⁹¹ K-¹⁹² I-¹⁹³ K-¹⁹⁴ I-¹⁹⁵ K-¹⁹⁶ I-¹⁹⁷ K-¹⁹⁸ I-¹⁹⁹ K-²⁰⁰ I-²⁰¹ K-²⁰² I-²⁰³ K-²⁰⁴ I-²⁰⁵ K-²⁰⁶ I-²⁰⁷ K-²⁰⁸ I-²⁰⁹ K-²¹⁰ I-²¹¹ K-²¹² I-²¹³ K-²¹⁴ I-²¹⁵ K-²¹⁶ I-²¹⁷ K-²¹⁸ I-²¹⁹ K-²²⁰ I-²²¹ K-²²² I-²²³ K-²²⁴ I-²²⁵ K-²²⁶ I-²²⁷ K-²²⁸ I-²²⁹ K-²³⁰ I-²³¹ K-²³² I-²³³ K-²³⁴ I-²³⁵ K-²³⁶ I-²³⁷ K-²³⁸ I-²³⁹ K-²⁴⁰ I-²⁴¹ K-²⁴² I-²⁴³ K-²⁴⁴ I-²⁴⁵ K-²⁴⁶ I-²⁴⁷ K-²⁴⁸ I-²⁴⁹ K-²⁵⁰ I-²⁵¹ K-²⁵² I-²⁵³ K-²⁵⁴ I-²⁵⁵ K-²⁵⁶ I-²⁵⁷ K-²⁵⁸ I-²⁵⁹ K-²⁶⁰ I-²⁶¹ K-²⁶² I-²⁶³ K-²⁶⁴ I-²⁶⁵ K-²⁶⁶ I-²⁶⁷ K-²⁶⁸ I-²⁶⁹ K-²⁷⁰ I-²⁷¹ K-²⁷² I-²⁷³ K-²⁷⁴ I-²⁷⁵ K-²⁷⁶ I-²⁷⁷ K-²⁷⁸ I-²⁷⁹ K-²⁸⁰ I-²⁸¹ K-²⁸² I-²⁸³ K-²⁸⁴ I-²⁸⁵ K-²⁸⁶ I-²⁸⁷ K-²⁸⁸ I-²⁸⁹ K-²⁹⁰ I-²⁹¹ K-²⁹² I-²⁹³ K-²⁹⁴ I-²⁹⁵ K-²⁹⁶ I-²⁹⁷ K-²⁹⁸ I-²⁹⁹ K-³⁰⁰ I-³⁰¹ K-³⁰² I-³⁰³ K-³⁰⁴ I-³⁰⁵ K-³⁰⁶ I-³⁰⁷ K-³⁰⁸ I-³⁰⁹ K-³¹⁰ I-³¹¹ K-³¹² I-³¹³ K-³¹⁴ I-³¹⁵ K-³¹⁶ I-³¹⁷ K-³¹⁸ I-³¹⁹ K-³²⁰ I-³²¹ K-³²² I-³²³ K-³²⁴ I-³²⁵ K-³²⁶ I-³²⁷ K-³²⁸ I-³²⁹ K-³³⁰ I-³³¹ K-³³² I-³³³ K-³³⁴ I-³³⁵ K-³³⁶ I-³³⁷ K-³³⁸ I-³³⁹ K-³⁴⁰ I-³⁴¹ K-³⁴² I-³⁴³ K-³⁴⁴ I-³⁴⁵ K-³⁴⁶ I-³⁴⁷ K-³⁴⁸ I-³⁴⁹ K-³⁵⁰ I-³⁵¹ K-³⁵² I-³⁵³ K-³⁵⁴ I-³⁵⁵ K-³⁵⁶ I-³⁵⁷ K-³⁵⁸ I-³⁵⁹ K-³⁶⁰ I-³⁶¹ K-³⁶² I-³⁶³ K-³⁶⁴ I-³⁶⁵ K-³⁶⁶ I-³⁶⁷ K-³⁶⁸ I-³⁶⁹ K-³⁷⁰ I-³⁷¹ K-³⁷² I-³⁷³ K-³⁷⁴ I-³⁷⁵ K-³⁷⁶ I-³⁷⁷ K-³⁷⁸ I-³⁷⁹ K-³⁸⁰ I-³⁸¹ K-³⁸² I-³⁸³ K-³⁸⁴ I-³⁸⁵ K-³⁸⁶ I-³⁸⁷ K-³⁸⁸ I-³⁸⁹ K-³⁹⁰ I-³⁹¹ K-³⁹² I-³⁹³ K-³⁹⁴ I-³

همی گفت با مردم جنگ بود * بهردی کمرگاه من سنگ بود
 پدین - I, VI²⁵ بدان شد - K بدان بُد - I, IV, VI²⁴ با - Л, VI²³ همان - K²²

²⁶ K—زندگانی

- 1870 جهاندار ناكام¹ بر گاشت اسپی
چو گسته هم و بندوی و گردوی⁴ ماند
بگسته هم گفت آن زمان شهریار
چه بایست⁹ این بیهوده¹⁰ رسته خیز
بدو گفت گسته هم کامد سوار
نگه گرد خسرو پس پشت خویشی
همی داشت تن را ز دشمن نگاه
1875 ازو باز ماندند هر دو¹⁶ سوار
بپیشی اندر آمد یکی غار تنگ¹⁸
بن غار هم²⁰ بسته آمد ز کوه²¹
فرود آمد از اسپی فرخ جوان
1880 پیاده شد و²³ راه او بسته شد
نه جای درنگ و نه جای گریز
بخسرو چنین گفت کای پر فریب
بر من چرا تاختی هوش خویش

فغنی عنانه، و تبعه جوبین-³ B تاخت-² I, K, IV, VI ناگاه-¹ I, K, IV-ناچار VI
1870 текста стоит I, K, IV, VI, T-6. نامور-⁵ K و لم یبق مع برویز غیر خالیه-⁴ B
перед 6. 1869. مرا-⁷ I, K, IV, VI B-66. 1871-1873 не переведены. I-9
پس-¹³ K که-¹² I IV-¹¹ VI-¹⁰ I, K, IV-⁹ I-⁸ B-66. 1871-1873 не переведены. I-9
وقد انفرد-¹⁵ B فرأی جوبین أقرب-¹⁴ B پیش-¹³ K (؟) IV-¹² I-¹¹ VI-¹⁰ I, K, IV-⁹ I-⁸ B-66. 1871-1873 не переведены. I-9
سر. 6. 1876). (سر. 6. 1873); K-¹⁷ K-¹⁶ K-¹⁵ K-¹⁴ K-¹³ K-¹² K-¹¹ K-¹⁰ K-⁹ K-⁸ K-⁷ K-⁶ K-⁵ K-⁴ K-³ K-² K-¹ K-⁰ K-⁻¹ K-⁻² K-⁻³ K-⁻⁴ K-⁻⁵ K-⁻⁶ K-⁻⁷ K-⁻⁸ K-⁻⁹ K-⁻¹⁰ K-⁻¹¹ K-⁻¹² K-⁻¹³ K-⁻¹⁴ K-⁻¹⁵ K-⁻¹⁶ K-⁻¹⁷ K-⁻¹⁸ K-⁻¹⁹ K-⁻²⁰ K-⁻²¹ K-⁻²² K-⁻²³ K-⁻²⁴ K-⁻²⁵ K-⁻²⁶ K-⁻²⁷ K-⁻²⁸ K-⁻²⁹ K-⁻³⁰ K-⁻³¹ K-⁻³² K-⁻³³ K-⁻³⁴ K-⁻³⁵ K-⁻³⁶ K-⁻³⁷ K-⁻³⁸ K-⁻³⁹ K-⁻⁴⁰ K-⁻⁴¹ K-⁻⁴² K-⁻⁴³ K-⁻⁴⁴ K-⁻⁴⁵ K-⁻⁴⁶ K-⁻⁴⁷ K-⁻⁴⁸ K-⁻⁴⁹ K-⁻⁵⁰ K-⁻⁵¹ K-⁻⁵² K-⁻⁵³ K-⁻⁵⁴ K-⁻⁵⁵ K-⁻⁵⁶ K-⁻⁵⁷ K-⁻⁵⁸ K-⁻⁵⁹ K-⁻⁶⁰ K-⁻⁶¹ K-⁻⁶² K-⁻⁶³ K-⁻⁶⁴ K-⁻⁶⁵ K-⁻⁶⁶ K-⁻⁶⁷ K-⁻⁶⁸ K-⁻⁶⁹ K-⁻⁷⁰ K-⁻⁷¹ K-⁻⁷² K-⁻⁷³ K-⁻⁷⁴ K-⁻⁷⁵ K-⁻⁷⁶ K-⁻⁷⁷ K-⁻⁷⁸ K-⁻⁷⁹ K-⁻⁸⁰ K-⁻⁸¹ K-⁻⁸² K-⁻⁸³ K-⁻⁸⁴ K-⁻⁸⁵ K-⁻⁸⁶ K-⁻⁸⁷ K-⁻⁸⁸ K-⁻⁸⁹ K-⁻⁹⁰ K-⁻⁹¹ K-⁻⁹² K-⁻⁹³ K-⁻⁹⁴ K-⁻⁹⁵ K-⁻⁹⁶ K-⁻⁹⁷ K-⁻⁹⁸ K-⁻⁹⁹ K-⁻¹⁰⁰ K-⁻¹⁰¹ K-⁻¹⁰² K-⁻¹⁰³ K-⁻¹⁰⁴ K-⁻¹⁰⁵ K-⁻¹⁰⁶ K-⁻¹⁰⁷ K-⁻¹⁰⁸ K-⁻¹⁰⁹ K-⁻¹¹⁰ K-⁻¹¹¹ K-⁻¹¹² K-⁻¹¹³ K-⁻¹¹⁴ K-⁻¹¹⁵ K-⁻¹¹⁶ K-⁻¹¹⁷ K-⁻¹¹⁸ K-⁻¹¹⁹ K-⁻¹²⁰ K-⁻¹²¹ K-⁻¹²² K-⁻¹²³ K-⁻¹²⁴ K-⁻¹²⁵ K-⁻¹²⁶ K-⁻¹²⁷ K-⁻¹²⁸ K-⁻¹²⁹ K-⁻¹³⁰ K-⁻¹³¹ K-⁻¹³² K-⁻¹³³ K-⁻¹³⁴ K-⁻¹³⁵ K-⁻¹³⁶ K-⁻¹³⁷ K-⁻¹³⁸ K-⁻¹³⁹ K-⁻¹⁴⁰ K-⁻¹⁴¹ K-⁻¹⁴² K-⁻¹⁴³ K-⁻¹⁴⁴ K-⁻¹⁴⁵ K-⁻¹⁴⁶ K-⁻¹⁴⁷ K-⁻¹⁴⁸ K-⁻¹⁴⁹ K-⁻¹⁵⁰ K-⁻¹⁵¹ K-⁻¹⁵² K-⁻¹⁵³ K-⁻¹⁵⁴ K-⁻¹⁵⁵ K-⁻¹⁵⁶ K-⁻¹⁵⁷ K-⁻¹⁵⁸ K-⁻¹⁵⁹ K-⁻¹⁶⁰ K-⁻¹⁶¹ K-⁻¹⁶² K-⁻¹⁶³ K-⁻¹⁶⁴ K-⁻¹⁶⁵ K-⁻¹⁶⁶ K-⁻¹⁶⁷ K-⁻¹⁶⁸ K-⁻¹⁶⁹ K-⁻¹⁷⁰ K-⁻¹⁷¹ K-⁻¹⁷² K-⁻¹⁷³ K-⁻¹⁷⁴ K-⁻¹⁷⁵ K-⁻¹⁷⁶ K-⁻¹⁷⁷ K-⁻¹⁷⁸ K-⁻¹⁷⁹ K-⁻¹⁸⁰ K-⁻¹⁸¹ K-⁻¹⁸² K-⁻¹⁸³ K-⁻¹⁸⁴ K-⁻¹⁸⁵ K-⁻¹⁸⁶ K-⁻¹⁸⁷ K-⁻¹⁸⁸ K-⁻¹⁸⁹ K-⁻¹⁹⁰ K-⁻¹⁹¹ K-⁻¹⁹² K-⁻¹⁹³ K-⁻¹⁹⁴ K-⁻¹⁹⁵ K-⁻¹⁹⁶ K-⁻¹⁹⁷ K-⁻¹⁹⁸ K-⁻¹⁹⁹ K-⁻²⁰⁰ K-⁻²⁰¹ K-⁻²⁰² K-⁻²⁰³ K-⁻²⁰⁴ K-⁻²⁰⁵ K-⁻²⁰⁶ K-⁻²⁰⁷ K-⁻²⁰⁸ K-⁻²⁰⁹ K-⁻²¹⁰ K-⁻²¹¹ K-⁻²¹² K-⁻²¹³ K-⁻²¹⁴ K-⁻²¹⁵ K-⁻²¹⁶ K-⁻²¹⁷ K-⁻²¹⁸ K-⁻²¹⁹ K-⁻²²⁰ K-⁻²²¹ K-⁻²²² K-⁻²²³ K-⁻²²⁴ K-⁻²²⁵ K-⁻²²⁶ K-⁻²²⁷ K-⁻²²⁸ K-⁻²²⁹ K-⁻²³⁰ K-⁻²³¹ K-⁻²³² K-⁻²³³ K-⁻²³⁴ K-⁻²³⁵ K-⁻²³⁶ K-⁻²³⁷ K-⁻²³⁸ K-⁻²³⁹ K-⁻²⁴⁰ K-⁻²⁴¹ K-⁻²⁴² K-⁻²⁴³ K-⁻²⁴⁴ K-⁻²⁴⁵ K-⁻²⁴⁶ K-⁻²⁴⁷ K-⁻²⁴⁸ K-⁻²⁴⁹ K-⁻²⁵⁰ K-⁻²⁵¹ K-⁻²⁵² K-⁻²⁵³ K-⁻²⁵⁴ K-⁻²⁵⁵ K-⁻²⁵⁶ K-⁻²⁵⁷ K-⁻²⁵⁸ K-⁻²⁵⁹ K-⁻²⁶⁰ K-⁻²⁶¹ K-⁻²⁶² K-⁻²⁶³ K-⁻²⁶⁴ K-⁻²⁶⁵ K-⁻²⁶⁶ K-⁻²⁶⁷ K-⁻²⁶⁸ K-⁻²⁶⁹ K-⁻²⁷⁰ K-⁻²⁷¹ K-⁻²⁷² K-⁻²⁷³ K-⁻²⁷⁴ K-⁻²⁷⁵ K-⁻²⁷⁶ K-⁻²⁷⁷ K-⁻²⁷⁸ K-⁻²⁷⁹ K-⁻²⁸⁰ K-⁻²⁸¹ K-⁻²⁸² K-⁻²⁸³ K-⁻²⁸⁴ K-⁻²⁸⁵ K-⁻²⁸⁶ K-⁻²⁸⁷ K-⁻²⁸⁸ K-⁻²⁸⁹ K-⁻²⁹⁰ K-⁻²⁹¹ K-⁻²⁹² K-⁻²⁹³ K-⁻²⁹⁴ K-⁻²⁹⁵ K-⁻²⁹⁶ K-⁻²⁹⁷ K-⁻²⁹⁸ K-⁻²⁹⁹ K-⁻³⁰⁰ K-⁻³⁰¹ K-⁻³⁰² K-⁻³⁰³ K-⁻³⁰⁴ K-⁻³⁰⁵ K-⁻³⁰⁶ K-⁻³⁰⁷ K-⁻³⁰⁸ K-⁻³⁰⁹ K-⁻³¹⁰ K-⁻³¹¹ K-⁻³¹² K-⁻³¹³ K-⁻³¹⁴ K-⁻³¹⁵ K-⁻³¹⁶ K-⁻³¹⁷ K-⁻³¹⁸ K-⁻³¹⁹ K-⁻³²⁰ K-⁻³²¹ K-⁻³²² K-⁻³²³ K-⁻³²⁴ K-⁻³²⁵ K-⁻³²⁶ K-⁻³²⁷ K-⁻³²⁸ K-⁻³²⁹ K-⁻³³⁰ K-⁻³³¹ K-⁻³³² K-⁻³³³ K-⁻³³⁴ K-⁻³³⁵ K-⁻³³⁶ K-⁻³³⁷ K-⁻³³⁸ K-⁻³³⁹ K-⁻³⁴⁰ K-⁻³⁴¹ K-⁻³⁴² K-⁻³⁴³ K-⁻³⁴⁴ K-⁻³⁴⁵ K-⁻³⁴⁶ K-⁻³⁴⁷ K-⁻³⁴⁸ K-⁻³⁴⁹ K-⁻³⁵⁰ K-⁻³⁵¹ K-⁻³⁵² K-⁻³⁵³ K-⁻³⁵⁴ K-⁻³⁵⁵ K-⁻³⁵⁶ K-⁻³⁵⁷ K-⁻³⁵⁸ K-⁻³⁵⁹ K-⁻³⁶⁰ K-⁻³⁶¹ K-⁻³⁶² K-⁻³⁶³ K-⁻³⁶⁴ K-⁻³⁶⁵ K-⁻³⁶⁶ K-⁻³⁶⁷ K-⁻³⁶⁸ K-⁻³⁶⁹ K-⁻³⁷⁰ K-⁻³⁷¹ K-⁻³⁷² K-⁻³⁷³ K-⁻³⁷⁴ K-⁻³⁷⁵ K-⁻³⁷⁶ K-⁻³⁷⁷ K-⁻³⁷⁸ K-⁻³⁷⁹ K-⁻³⁸⁰ K-⁻³⁸¹ K-⁻³⁸² K-⁻³⁸³ K-⁻³⁸⁴ K-⁻³⁸⁵ K-⁻³⁸⁶ K-⁻³⁸⁷ K-⁻³⁸⁸ K-⁻³⁸⁹ K-⁻³⁹⁰ K-⁻³⁹¹ K-⁻³⁹² K-⁻³⁹³ K-⁻³⁹⁴ K-⁻³⁹⁵ K-⁻³⁹⁶ K-⁻³⁹⁷ K-⁻³⁹⁸ K-⁻³⁹⁹ K-⁻⁴⁰⁰ K-⁻⁴⁰¹ K-⁻⁴⁰² K-⁻⁴⁰³ K-⁻⁴⁰⁴ K-⁻⁴⁰⁵ K-⁻⁴⁰⁶ K-⁻⁴⁰⁷ K-⁻⁴⁰⁸ K-⁻⁴⁰⁹ K-⁻⁴¹⁰ K-⁻⁴¹¹ K-⁻⁴¹² K-⁻⁴¹³ K-⁻⁴¹⁴ K-⁻⁴¹⁵ K-⁻⁴¹⁶ K-⁻⁴¹⁷ K-⁻⁴¹⁸ K-⁻⁴¹⁹ K-⁻⁴²⁰ K-⁻⁴²¹ K-⁻⁴²² K-⁻⁴²³ K-⁻⁴²⁴ K-⁻⁴²⁵ K-⁻⁴²⁶ K-⁻⁴²⁷ K-⁻⁴²⁸ K-⁻⁴²⁹ K-⁻⁴³⁰ K-⁻⁴³¹ K-⁻⁴³² K-⁻⁴³³ K-⁻⁴³⁴ K-⁻⁴³⁵ K-⁻⁴³⁶ K-⁻⁴³⁷ K-⁻⁴³⁸ K-⁻⁴³⁹ K-⁻⁴⁴⁰ K-⁻⁴⁴¹ K-⁻⁴⁴² K-⁻⁴⁴³ K-⁻⁴⁴⁴ K-⁻⁴⁴⁵ K-⁻⁴⁴⁶ K-⁻⁴⁴⁷ K-⁻⁴⁴⁸ K-⁻⁴⁴⁹ K-⁻⁴⁵⁰ K-⁻⁴⁵¹ K-⁻⁴⁵² K-⁻⁴⁵³ K-⁻⁴⁵⁴ K-⁻⁴⁵⁵ K-⁻⁴⁵⁶ K-⁻⁴⁵⁷ K-⁻⁴⁵⁸ K-⁻⁴⁵⁹ K-⁻⁴⁶⁰ K-⁻⁴⁶¹ K-⁻⁴⁶² K-⁻⁴⁶³ K-⁻⁴⁶⁴ K-⁻⁴⁶⁵ K-⁻⁴⁶⁶ K-⁻⁴⁶⁷ K-⁻⁴⁶⁸ K-⁻⁴⁶⁹ K-⁻⁴⁷⁰ K-⁻⁴⁷¹ K-⁻⁴⁷² K-⁻⁴⁷³ K-⁻⁴⁷⁴ K-⁻⁴⁷⁵ K-⁻⁴⁷⁶ K-⁻⁴⁷⁷ K-⁻⁴⁷⁸ K-⁻⁴⁷⁹ K-⁻⁴⁸⁰ K-⁻⁴⁸¹ K-⁻⁴⁸² K-⁻⁴⁸³ K-⁻⁴⁸⁴ K-⁻⁴⁸⁵ K-⁻⁴⁸⁶ K-⁻⁴⁸⁷ K-⁻⁴⁸⁸ K-⁻⁴⁸⁹ K-⁻⁴⁹⁰ K-⁻⁴⁹¹ K-⁻⁴⁹² K-⁻⁴⁹³ K-⁻⁴⁹⁴ K-⁻⁴⁹⁵ K-⁻⁴⁹⁶ K-⁻⁴⁹⁷ K-⁻⁴⁹⁸ K-⁻⁴⁹⁹ K-⁻⁵⁰⁰ K-⁻⁵⁰¹ K-⁻⁵⁰² K-⁻⁵⁰³ K-⁻⁵⁰⁴ K-⁻⁵⁰⁵ K-⁻⁵⁰⁶ K-⁻⁵⁰⁷ K-⁻⁵⁰⁸ K-⁻⁵⁰⁹ K-⁻⁵¹⁰ K-⁻⁵¹¹ K-⁻⁵¹² K-⁻⁵¹³ K-⁻⁵¹⁴ K-⁻⁵¹⁵ K-⁻⁵¹⁶ K-⁻⁵¹⁷ K-⁻⁵¹⁸ K-⁻⁵¹⁹ K-⁻⁵²⁰ K-⁻⁵²¹ K-⁻⁵²² K-⁻⁵²³ K-⁻⁵²⁴ K-⁻⁵²⁵ K-⁻⁵²⁶ K-⁻⁵²⁷ K-⁻⁵²⁸ K-⁻⁵²⁹ K-⁻⁵³⁰ K-⁻⁵³¹ K-⁻⁵³² K-⁻⁵³³ K-⁻⁵³⁴ K-⁻⁵³⁵ K-⁻⁵³⁶ K-⁻⁵³⁷ K-⁻⁵³⁸ K-⁻⁵³⁹ K-⁻⁵⁴⁰ K-⁻⁵⁴¹ K-⁻⁵⁴² K-⁻⁵⁴³ K-⁻⁵⁴⁴ K-⁻⁵⁴⁵ K-⁻⁵⁴⁶ K-⁻⁵⁴⁷ K-⁻⁵⁴⁸ K-⁻⁵⁴⁹ K-⁻⁵⁵⁰ K-⁻⁵⁵¹ K-⁻⁵⁵² K-⁻⁵⁵³ K-⁻⁵⁵⁴ K-⁻⁵⁵⁵ K-⁻⁵⁵⁶ K-⁻⁵⁵⁷ K-⁻⁵⁵⁸ K-⁻⁵⁵⁹ K-⁻⁵⁶⁰ K-⁻⁵⁶¹ K-⁻⁵⁶² K-⁻⁵⁶³ K-⁻⁵⁶⁴ K-⁻⁵⁶⁵ K-⁻⁵⁶⁶ K-⁻⁵⁶⁷ K-⁻⁵⁶⁸ K-⁻⁵⁶⁹ K-⁻⁵⁷⁰ K-⁻⁵⁷¹ K-⁻⁵⁷² K-⁻⁵⁷³ K-⁻⁵⁷⁴ K-⁻⁵⁷⁵ K-⁻⁵⁷⁶ K-⁻⁵⁷⁷ K-⁻⁵⁷⁸ K-⁻⁵⁷⁹ K-⁻⁵⁸⁰ K-⁻⁵⁸¹ K-⁻⁵⁸² K-⁻⁵⁸³ K-⁻⁵⁸⁴ K-⁻⁵⁸⁵ K-⁻⁵⁸⁶ K-⁻⁵⁸⁷ K-⁻⁵⁸⁸ K-⁻⁵⁸⁹ K-⁻⁵⁹⁰ K-⁻⁵⁹¹ K-⁻⁵⁹² K-⁻⁵⁹³ K-⁻⁵⁹⁴ K-⁻⁵⁹⁵ K-⁻⁵⁹⁶ K-⁻⁵⁹⁷ K-⁻⁵⁹⁸ K-⁻⁵⁹⁹ K-⁻⁶⁰⁰ K-⁻⁶⁰¹ K-⁻⁶⁰² K-⁻⁶⁰³ K-⁻⁶⁰⁴ K-⁻⁶⁰⁵ K-⁻⁶⁰⁶ K-⁻⁶⁰⁷ K-⁻⁶⁰⁸ K-⁻⁶⁰⁹ K-⁻⁶¹⁰ K-⁻⁶¹¹ K-⁻⁶¹² K-⁻⁶¹³ K-⁻⁶¹⁴ K-⁻⁶¹⁵ K-⁻⁶¹⁶ K-⁻⁶¹⁷ K-⁻⁶¹⁸ K-⁻⁶¹⁹ K-⁻⁶²⁰ K-⁻⁶²¹ K-⁻⁶²² K-⁻⁶²³ K-⁻⁶²⁴ K-⁻⁶²⁵ K-⁻⁶²⁶ K-⁻⁶²⁷ K-⁻⁶²⁸ K-⁻⁶²⁹ K-⁻⁶³⁰ K-⁻⁶³¹ K-⁻⁶³² K-⁻⁶³³ K-⁻⁶³⁴ K-⁻⁶³⁵ K-⁻⁶³⁶ K-⁻⁶³⁷ K-⁻⁶³⁸ K-⁻⁶³⁹ K-⁻⁶⁴⁰ K-⁻⁶⁴¹ K-⁻⁶⁴² K-⁻⁶⁴³ K-⁻⁶⁴⁴ K-⁻⁶⁴⁵ K-⁻⁶⁴⁶ K-⁻⁶⁴⁷ K-⁻⁶⁴⁸ K-⁻⁶⁴⁹ K-⁻⁶⁵⁰ K-⁻⁶⁵¹ K-⁻⁶⁵² K-⁻⁶⁵³ K-⁻⁶⁵⁴ K-⁻⁶⁵⁵ K-⁻⁶⁵⁶ K-⁻⁶⁵⁷ K-⁻⁶⁵⁸ K-⁻⁶⁵⁹ K-⁻⁶⁶⁰ K-⁻⁶⁶¹ K-⁻⁶⁶² K-⁻⁶⁶³ K-⁻⁶⁶⁴ K-⁻⁶⁶⁵ K-⁻⁶⁶⁶ K-⁻⁶⁶⁷ K-⁻⁶⁶⁸ K-⁻⁶⁶⁹ K-⁻⁶⁷⁰ K-⁻⁶⁷¹ K-⁻⁶⁷² K-⁻⁶⁷³ K-⁻⁶⁷⁴ K-⁻⁶⁷⁵ K-⁻⁶⁷⁶ K-⁻⁶⁷⁷ K-⁻⁶⁷⁸ K-⁻⁶⁷⁹ K-⁻⁶⁸⁰ K-⁻⁶⁸¹ K-⁻⁶⁸² K-⁻⁶⁸³ K-⁻⁶⁸⁴ K-⁻⁶⁸⁵ K-⁻⁶⁸⁶ K-⁻⁶⁸⁷ K-⁻⁶⁸⁸ K-⁻⁶⁸⁹ K-⁻⁶⁹⁰ K-⁻⁶⁹¹ K-⁻⁶⁹² K-⁻⁶⁹³ K-⁻⁶⁹⁴ K-⁻⁶⁹⁵ K-⁻⁶⁹⁶ K-⁻⁶⁹⁷ K-⁻⁶⁹⁸ K-⁻⁶⁹⁹ K-⁻⁷⁰⁰ K-⁻⁷⁰¹ K-⁻⁷⁰² K-⁻⁷⁰³ K-⁻⁷⁰⁴ K-⁻⁷⁰⁵ K-⁻⁷⁰⁶ K-⁻⁷⁰⁷ K-⁻⁷⁰⁸ K-⁻⁷⁰⁹ K-⁻⁷¹⁰ K-⁻⁷¹¹ K-⁻⁷¹² K-⁻⁷¹³ K-⁻⁷¹⁴ K-⁻⁷¹⁵ K-⁻⁷¹⁶ K-⁻⁷¹⁷ K-⁻⁷¹⁸ K-⁻⁷¹⁹ K-⁻⁷²⁰ K-⁻⁷²¹ K-⁻⁷²² K-⁻⁷²³ K-⁻⁷²⁴ K-⁻⁷²⁵ K-⁻⁷²⁶ K-⁻⁷²⁷ K-⁻⁷²⁸ K-⁻⁷²⁹ K-⁻⁷³⁰ K-⁻⁷³¹ K-⁻⁷³² K-⁻⁷³³ K-⁻⁷³⁴ K-⁻⁷³⁵ K-⁻⁷³⁶ K-⁻⁷³⁷ K-⁻⁷³⁸ K-⁻⁷³⁹ K-⁻⁷⁴⁰ K-⁻⁷⁴¹ K-⁻⁷⁴² K-⁻⁷⁴³ K-⁻⁷⁴⁴ K-⁻⁷⁴⁵ K-⁻⁷⁴⁶ K-⁻⁷⁴⁷ K-⁻⁷⁴⁸ K-⁻⁷⁴⁹ K-⁻⁷⁵⁰ K-⁻⁷⁵¹ K-⁻⁷⁵² K-⁻⁷⁵³ K-⁻⁷⁵⁴ K-⁻⁷⁵⁵ K-⁻⁷⁵⁶ K-⁻⁷⁵⁷ K-⁻⁷⁵⁸ K-⁻⁷⁵⁹ K-⁻⁷⁶⁰ K-⁻⁷⁶¹ K-⁻⁷⁶² K-⁻⁷⁶³ K-⁻⁷⁶⁴ K-⁻⁷⁶⁵ K-⁻⁷⁶⁶ K-⁻⁷⁶⁷ K-⁻⁷⁶⁸ K-⁻⁷⁶⁹ K-⁻⁷⁷⁰ K-⁻⁷⁷¹ K-⁻⁷⁷² K-⁻⁷⁷³ K-⁻⁷⁷⁴ K-⁻⁷⁷⁵ K-⁻⁷⁷⁶ K-⁻⁷⁷⁷ K-⁻⁷⁷⁸ K-⁻⁷⁷⁹ K-⁻⁷⁸⁰ K-⁻⁷⁸¹ K-⁻⁷⁸² K-⁻⁷⁸³ K-⁻⁷⁸⁴ K-⁻⁷⁸⁵ K-⁻⁷⁸⁶ K-⁻⁷⁸⁷ K-⁻⁷⁸⁸ K-⁻⁷⁸⁹ K-⁻⁷⁹⁰ K-⁻⁷⁹¹ K-⁻⁷⁹² K-⁻⁷⁹³ K-⁻⁷⁹⁴ K-⁻⁷⁹⁵ K-⁻⁷⁹⁶ K-⁻⁷⁹⁷ K-⁻⁷⁹⁸ K-⁻⁷⁹⁹ K-⁻⁸⁰⁰ K-⁻⁸⁰¹ K-⁻⁸⁰² K-⁻⁸⁰³ K-⁻⁸⁰⁴ K-⁻⁸⁰⁵ K-⁻⁸⁰⁶ K-⁻⁸⁰⁷ K-⁻⁸⁰⁸ K-⁻⁸⁰⁹ K-⁻⁸¹⁰ K-⁻⁸¹¹ K-⁻⁸¹² K-⁻⁸¹³ K-⁻⁸¹⁴ K-⁻⁸¹⁵ K-⁻⁸¹⁶ K-⁻⁸¹⁷ K-⁻⁸¹⁸ K-⁻⁸¹⁹ K-⁻⁸²⁰ K-⁻⁸²¹ K-⁻⁸²² K-⁻⁸²³ K-⁻⁸²⁴ K-⁻⁸²⁵ K-⁻⁸²⁶ K-⁻⁸²⁷ K-⁻⁸²⁸ K-⁻⁸²⁹ K-⁻⁸³⁰ K-⁻⁸³¹ K-⁻⁸³² K-⁻⁸³³ K-⁻⁸³⁴ K-⁻⁸³⁵ K-⁻⁸³⁶ K-⁻⁸³⁷ K-⁻⁸³⁸ K-⁻⁸³⁹ K-⁻⁸⁴⁰ K-⁻⁸⁴¹ K-⁻⁸⁴² K-⁻⁸⁴³ K-⁻⁸⁴⁴ K-⁻⁸⁴⁵ K-⁻⁸⁴⁶ K-⁻⁸⁴⁷ K-⁻⁸⁴⁸ K-⁻⁸⁴⁹ K-⁻⁸⁵⁰ K-⁻⁸⁵¹ K-⁻⁸⁵² K-⁻⁸⁵³ K-⁻⁸⁵⁴ K-⁻⁸⁵⁵ K-⁻⁸⁵⁶ K-⁻⁸⁵⁷ K-⁻⁸⁵⁸ K-⁻⁸⁵⁹ K-⁻⁸⁶⁰ K-⁻⁸⁶¹ K-⁻⁸⁶² K-⁻⁸⁶³ K-⁻⁸⁶⁴ K-⁻⁸⁶⁵ K-⁻⁸⁶⁶ K-⁻⁸⁶⁷ K-⁻⁸⁶⁸ K-⁻⁸⁶⁹ K-⁻⁸⁷⁰ K-⁻⁸⁷¹ K-⁻⁸⁷² K-⁻⁸⁷³ K-⁻⁸⁷⁴ K-⁻⁸⁷⁵ K-⁻⁸⁷⁶ K-⁻⁸⁷⁷ K-⁻⁸⁷⁸ K-⁻⁸⁷⁹ K-⁻⁸⁸⁰ K-⁻⁸⁸¹ K-⁻⁸⁸² K-⁻⁸⁸³ K-⁻⁸⁸⁴ K-⁻⁸⁸⁵ K-⁻⁸⁸⁶ K-⁻⁸⁸⁷ K-⁻⁸⁸⁸ K-⁻⁸⁸⁹ K-⁻⁸⁹⁰ K-⁻⁸⁹¹ K-⁻⁸⁹² K-⁻⁸⁹³ K-⁻⁸⁹⁴ K-⁻⁸⁹⁵ K-⁻⁸⁹⁶ K-⁻⁸⁹⁷ K-⁻⁸⁹⁸ K-⁻⁸⁹⁹ K-⁻⁹⁰⁰ K-⁻⁹⁰¹ K-⁻⁹⁰² K-⁻⁹⁰³ K-⁻⁹⁰⁴ K-⁻⁹⁰⁵ K-⁻⁹⁰⁶ K-⁻⁹⁰⁷ K-⁻⁹⁰⁸ K-⁻⁹⁰⁹ K-⁻⁹¹⁰ K-⁻⁹¹¹ K-⁻⁹¹² K-⁻⁹¹³ K-⁻⁹¹⁴ K-⁻⁹¹⁵ K-⁻⁹¹⁶ K-⁻⁹¹⁷ K-⁻⁹¹⁸ K-⁻⁹¹⁹ K-⁻⁹²⁰ K-⁻⁹²¹ K-⁻⁹²² K-⁻⁹²³ K-⁻⁹²⁴ K-⁻⁹²⁵ K-⁻⁹²⁶ K-⁻⁹²⁷ K-⁻⁹²⁸ K-⁻⁹²⁹ K-⁻⁹³⁰ K-⁻⁹³¹ K-⁻⁹³² K-⁻⁹³³ K-⁻⁹³⁴ K-⁻⁹³⁵ K-⁻⁹³⁶ K-⁻⁹³⁷ K-⁻⁹³⁸ K-⁻⁹³⁹ K-⁻⁹⁴⁰ K-⁻⁹⁴¹ K-⁻⁹⁴² K-⁻⁹⁴³ K-⁻⁹⁴⁴ K-⁻⁹⁴⁵ K-⁻⁹⁴⁶ K-⁻⁹⁴⁷ K-⁻⁹⁴⁸ K-⁻⁹⁴⁹ K-⁻⁹⁵⁰ K-⁻⁹⁵¹ K-⁻⁹⁵² K-⁻⁹⁵³ K-⁻⁹⁵⁴ K-⁻⁹⁵⁵ K-⁻⁹⁵⁶ K-⁻⁹⁵⁷ K-⁻⁹⁵⁸ K-⁻⁹⁵⁹ K-⁻⁹⁶⁰ K-⁻⁹⁶¹ K-⁻⁹⁶² K-⁻⁹⁶³ K-⁻⁹⁶⁴ K-⁻⁹⁶⁵ K-⁻⁹⁶⁶ K-⁻⁹⁶⁷ K-⁻⁹⁶⁸ K-⁻⁹⁶⁹ K-⁻⁹⁷⁰ K-⁻⁹⁷¹ K-⁻⁹⁷² K-⁻⁹⁷³ K-⁻⁹⁷⁴ K-⁻⁹⁷⁵ K-⁻⁹⁷⁶ K-⁻⁹⁷⁷ K-⁻⁹⁷⁸ K-⁻⁹⁷⁹ K-⁻⁹⁸⁰ K-⁻⁹⁸¹ K-⁻⁹⁸² K-⁻⁹⁸³ K-⁻⁹⁸⁴ K-⁻⁹⁸⁵ K-⁻⁹⁸⁶ K-⁻⁹⁸⁷ K-⁻⁹⁸⁸ K-⁻⁹⁸⁹ K-⁻⁹⁹⁰ K-⁻⁹⁹¹ K-⁻⁹⁹² K-⁻⁹⁹³ K-⁻⁹⁹⁴ K-⁻⁹⁹⁵ K-⁻⁹⁹⁶ K-⁻⁹⁹⁷ K-⁻⁹⁹⁸ K-⁻⁹⁹⁹ K-⁻¹⁰⁰⁰ K-⁻¹⁰⁰¹ K-⁻¹⁰⁰² K-⁻¹⁰⁰³ K-⁻¹⁰⁰⁴ K-⁻¹⁰⁰⁵ K-⁻¹⁰⁰⁶ K-⁻¹⁰⁰⁷ K-⁻¹⁰⁰⁸ K-⁻¹⁰⁰⁹ K-⁻¹⁰¹⁰ K-⁻¹⁰¹¹ K-⁻¹⁰¹² K-⁻¹⁰¹³ K-⁻¹⁰¹⁴ K-⁻¹⁰¹⁵ K-⁻¹⁰¹⁶ K-⁻¹⁰¹⁷ K-⁻¹⁰¹⁸ K-⁻¹⁰¹⁹ K-⁻¹⁰²⁰ K-⁻¹⁰²¹ K-⁻¹⁰²² K-⁻¹⁰²³ K-⁻¹⁰²⁴ K-⁻¹⁰²⁵ K-⁻¹⁰²⁶ K-⁻¹⁰²⁷ K-⁻¹⁰²⁸ K-⁻¹⁰²⁹ K-⁻¹⁰³⁰ K-⁻¹⁰³¹ K-⁻¹⁰³² K-⁻¹⁰³³ K-⁻¹⁰³⁴ K-⁻¹⁰³⁵ K-⁻¹⁰³⁶ K-⁻¹⁰³⁷ K-⁻¹⁰³⁸ K-⁻¹⁰³⁹ K-⁻¹⁰⁴⁰ K-⁻¹⁰⁴¹ K-⁻¹⁰⁴² K-⁻¹⁰⁴³ K-⁻¹⁰⁴⁴ K-⁻¹⁰⁴⁵ K-⁻¹⁰⁴⁶ K-⁻¹⁰⁴⁷ K

بایزدگشسپ¹ و یلان سپینه گفت
 نباید که ما بیش باشیم چار
 یکی بد کجا نام او جان فروز³ 1855
 سپهرا بدو داد و خود پیش رفت
 چو بهرام را دید خسرو ز راه
 کنون هیچ دل را مدارید تنگ
 من و گرز و چوبینه بدنشان
 شما چارده یار و ایشان¹¹ سه تن 1860
 نیاطوس با لشکر رومیان
 برفتند زن رزمگه سوی کوه
 همی گفت هر کس که پرمایه شاه
 بماند بدین¹⁶ دشت چندین سوار
 همه دست برآسمان داشته‌ند 1865
 چو بهرام جنگی بر انگیخت اسپی
 بدیدند یاران¹⁸ خسرو همه
 بماند آنگهی شاه ز آویخته‌ن

که مردان ندارند مردی نهفت
 بخسرو مرا کس نیاید بکار²
 که تیره شبان بر گزیدی بروز⁴
 همی ساخت⁵ با این⁶ سه بیدار⁷ تفت
 بایرانیمان⁸ گفت کامد سپاه⁹
 که آمد مرا روزگار درنگ
 شما رزم سازید¹⁰ با سرکشان
 میداد که بینید¹² هر گز¹³ شکن
 بیستند ناچار یکسر میان¹⁴
 که دیدار بودی¹⁵ بهر دو گروه
 چرا جان فروشد ز بهر کلاه
 شود خیره تنها سوی کارزار
 که اورا همه¹⁷ کشته پنداشتند
 یلان سپینه و گرد ایزدگشسپ
 شد او گرگ و آن نامداران رمه
 وزان شورش و باره انگیخته¹⁹ن

بران بیست از ما چهاران بسیم * و گر باز آییم ازین ناکسیم
 و یگفیم منا أربعة: а затем идет текст: و معه أربعة عشر فارسا B — две рукописи доб.

66-I ز خسرو مرا [ترا-VI] بغت بیشست یار-² IV, VI, T- بآذرگشسپ-¹ I, IV-
 1854-1856 оп.; IV- 66. 1854-1856 стоят после 6. 1859. ³ Л-⁴ K, IV- جانفروز-
 و. I- доб. ⁷ Л, I- آن-⁶ K- او-⁵ K- همی رفت-⁴ K- که روز-⁶ VI- ز روز
 چو خسرو-¹¹ IV- جویید-¹⁰ K- 1857-1865 не переведены. ⁹ B-66. ⁸ I, IV- بپاران چنین-
 VI-¹⁵ آنجا کمر بر میان-¹⁴ VI- بینم از ایشان-¹³ IV- بینیم-¹² T- بدیدش ورا با
 I, K, IV, ¹⁹ بریدند یاران-¹⁸ T- همی-¹⁷ I, K, IV, VI- برین-¹⁶ I, K, IV, VI- بد زو
 VI- 6. оп.; C-

شدند آن همه یار خسرو نژند * چو دیدند آن دیو جسته ز بند
 و لما راه اصحابه تفرقوا عنه- B

چنین گفت خسرو بدین مهتران
 همه پشترا⁴ سوی یزدان کنید
 جزاز خواست یزدان نباشد سخن
 برزم اندرون کشته بهتر بود
 نگه‌دار من بود باید جنگ 1840
 همه هم‌زبان آفرین خواندند
 بکردند پیمان که از شهریار
 سپهدار¹² بشنید و¹³ آرام یافت
 سپهرا ببهرام فرخ سپرد
 هم آنگه خروشی آمد از دیده‌گاه 1845
 جهانجوی بیدار دل بر نشست
 ز بالا¹⁷ چو آن مایه مردم بدید
 یلان‌سینمرا گفت کاین¹⁹ بدژاد
 که²⁰ من دادم اکنون²¹ جزو نیست این
 برین²⁴ مایه مردم بجنگ آمدست 1850
 فزون نیست با او سرافراز بیست
 اگر پیشم آید جهانرا بسم

که ای¹ سرفرازان و² فرمان بران³
 دل خویشرا شاد و خندان کنید⁵
 چنین بود تا بود چرخ کهن
 که در خانه‌ات⁶ بنده مهتر بود
 بهنگام جنبش نسازم⁷ درنگ⁸
 ورا شهریار زمین خواندند⁹
 کسی بر نگردد ازین¹⁰ کارزار¹¹
 خوش آمدش و ز مهتران کام یافت¹⁴
 همی رفت با چاره مرد گرد¹⁵
 بهرام گفتند کامد سپاه
 کمندی بفتراک و تیغی¹⁶ بدست
 تنی چند زان جنگیان¹⁸ بر گزید
 بجنگ اندرون داد مردی بداد
 که یارد چمیدن برین²² دشت کین²³
 و گر²⁵ پیش کام²⁶ نهنگ²⁷ آمدست²⁸
 ازیشان کسی را²⁹ ندانم که کیست
 اگر بر نیایم³⁰ ازو ناکسم³¹

¹ Л — کای ² I — و. оп. ³ K — کنداوران ⁴ I, IV — رویا ⁵ Б — 66. 1837—1839 не переведены. ⁶ I, IV, VI — یکی ⁷ I, VI — نسازی ⁸ K — 6. оп. ⁹ K — 6. оп. ¹⁰ I, VI — بدین ¹¹ K — 6. оп. ¹² IV — جهاندار ¹³ I — و. оп. ¹⁴ K — 6. оп. ¹⁵ Б — بندویه و کسته‌م و ¹⁶ I, K — گریزی و ¹⁷ I, K — و ¹⁸ I, K — و ¹⁹ K, VI — کای (?) ²⁰ VI — چو ²¹ K — نیک دادم ²² I, VI — بجالا ²³ I, VI — مگر ²⁴ I, K, IV, VI — بدین ²⁵ K, T — ²⁶ I, K, IV — چنگ ²⁷ VI, C — ²⁸ Б — 66. 1850—1852 не переведены. ²⁹ K — ³⁰ I — و ³¹ IV — و گر نیز تایم — K اگر کمتر آیم — ³⁰ I و زایران کس — K ³¹ IV — گران بیستند ماچه‌اران بسیم * و گر کمتر آیم ازو ناکسیم VI — 6. оп.; T —

بکوشید تا¹ پشت² پشت³ آورید
 بگستهم گفت آن زمان شهریار
 چو بهرام جنگی شکسته شود
 همه رومیان سر⁶ بگردون برند 1820
 نخواهم که رومی بود⁷ سرفراز
 بدیدم هنرهای رومی همه
 هم آن به که من با سپاه اندکی
 نخواهم درین⁹ کار یاری ز کس
 بدو گفت گستهم کای شهریار 1825
 چو رایت چنین است مردان کین¹⁰
 بدو گفت خسرو که اینست روی
 گزین کرد گستهم زایران¹³ سوار
 نخستین ازین جنگیان نام خویش
 دگر گرد شاپور با اندیان 1830
 چو آذرگشسپ و دگر شیرزیل¹⁸
 تخواه که¹⁹ در جنگ غم خواره بود
 فرخزاد و²² چون خسرو سرفراز
 چو فرخنده خورشید²⁴ با اورمزد
 چو²⁵ مردان گزین کرد ز ایران²⁶ دو هفت 1835

مگر بخت روشن بمشت آورد
 که گر⁴ هیچ رومی کند کارزار
 و گر⁵ نیز در جنگ خسته شود
 سخنها ز اندازه بیرون برند
 بما بر کنند اندرین جنگ ناز
 بسان⁸ رمه روزگار رمه
 ز چوبینه آورد خواهم یکی
 امیدم بیزدان فریادرس
 بشیرین روانت مغور زینهار
 بخواه و مکن تیره روی زمین¹¹
 که گفتی ز لشکر کنون یار جوی¹²
 ده و چار گردنکشی¹⁴ نامدار
 نوشت و¹⁵ بیاورد و بنهاد پیش
 چو بندوی¹⁶ و گردوی پشت کین¹⁷
 چو زنگوی گستاخ باشیر و پیل
 یلان سینرا²⁰ زشت²¹ پتیاره بود
 چو اشتاد²³ پیروز دشمن گداز
 که دشمن بدی پیش ایشان فرزد
 ز لشکر بیکسو خرامید²⁷ تفت

1 I, 7 گر-K 2 دگر-K 3 او بپشت-VI 4 اگر-VI 5 زور-K 6 با-T هم-IV 7
 مکن-I, IV, VI 8 گزین-I, IV, VI 9 بدین-I, K 10 میان-K 11 شود-K, IV, VI 12
 کنون راز لشکر-I 13 بغوان و منه جان خود را برین-K تن هلاک اندرین دشت کین
 نوشته-IV, VI 14 و Л-доб. 15 ازیشان-VI 16 باز گوی-VI 17 باز جوی-K, IV مجوی
 تخر آنک-Л 18 شیرزیل-Л, I, IV 19 Б-66. 1830-1834 не переведены. 20 پیروز-Л 21
 چو-Л 22 اسناد-I 23 استاد-Л, IV, VI 24 و оп. 25 یلانرا ازو-K, Л 26
 VI-ازیشان-K 27 زینسان-I, IV 28 چو فرخنده شیر-K 29 فرخنده پیروز
 و Л, VI-доб. 27 ازینسو

همه قلابیگه پای بر هم¹ درید
وزانجایگه شد سوی میسر⁴
نگه بان آن دست⁷ گردوی بود
برادر چو روی برادر بدید
دو خونی برانسان بر آویختند
بدین سان¹⁰ زمانی بر آمد دراز
بدو گفت بهرام کای بی پدر¹²
بدو گفت گردوی کای پیسه گرگ¹⁴
که هر کو¹⁵ برادر بود دوست به
تو هم¹⁶ دشمن¹⁷ و بدتن و ریمنی
بپیش برادر برادر بچنگ
چو بشنید بهرام زو باز گشت
همی راند گردوی تا نزد¹⁸ شاه
برو آفرین کرد خسرو بهر
فرستاد خسرو بشاپور کس

برین سان — I, IV, VI¹⁰ و — VI⁹ مرد — VI گرد — IV گردی — I⁸ دشت — I, K, IV⁷
یا عدو نفسه! — Б¹⁴ بچنگ — K¹³ بدهنر — K¹² هم از یک دگر می نگشتند باز — I¹¹
اگر چه — VI که هر چون — I¹⁵ далее до б. 1812 включительно не переведено. است البائن أعلم
و — Б — б. передан так: ¹⁹ تا پیش — I, K, IV, VI¹⁸ خونی — I, K, IV, VI¹⁷ چون — IV¹⁶
²¹ I, K, IV, یزدان(?) — ²⁰ وجهه مسود من اثر مغفر، و غرقه مبیضة من السرور و الظفر
VI — доб.:

117

نه پیمانست این بد بنامه درون
 نه این باشد آیین پرمایگان²
 بدو گفت شاپور کای دیوفش
 ازین نامه کی بود نام و نشان
 گرانمایه خسرو بشاپور گفت⁵ 1785
 بنامه تو پاداش یابی ز من
 چو هنگام باشد بگویم ترا
 چو بهرام آواز خسرو شنید
 بر آشفست و زان کار تنگ⁹ آمدش
 جفاپیشه بر پیل تنها بررفت 1790
 چو خسرو چنان دید با اندیان
 برین پیل بر تیرباران کنید
 از ایرانیان آنک بد روزبه
 ز پیمان چنان¹⁶ گشت خرطوم پیل
 هم آنگاه بهرام بالای خواست 1795
 همان¹⁹ تیرباران گرفتند باز
 پیاده شد آن مرد پرخاشخ
 سپر بر سر آورد و شمشیر تیز
 پیاده ز بهرام بگریختند
 یکی باره بردند هم در زمان 1800
 خروشان همی تاخت تا قلبگاه

که پیش من آیی بدین دشت¹ خون
 همی تن بکشتن دهی رایگان
 سر خویش در بندگی کرده کش
 که گویی کنون³ پیش⁴ گردنکشان
 که آن نامه با رای او بود جفت⁶
 هم از⁷ نامداران این انجمن
 ز اندیشه بد بشویم ترا
 باندیشه آن جادوی⁸ دید
 چو ارغنده شد رای¹⁰ جنگ¹¹ آمدش
 سوی قلب خسرو خرامید¹² تفت
 چنین گفت کای نرمشیر ژیان
 کمانرا¹³ چو ابر بهاران کنید
 کمان بر نهادند یکسر¹⁴ بزه¹⁵
 تو¹⁷ گفستی شد از خستگی پیل¹⁸ ذیل
 یکی مغفر خسرو آرای خواست
 بر آشفست²⁰ بهرام گردن فراز
 زره دامنش را بزد بر کمر
 بر آورد زان جنگیان رستخیز
 کمانهای چاچی فرو ریختند²¹
 سپهبد نشست از بر او دمان
 بجایی²² کجا شاه بد بی²³ سپاه

پیش آوری داور دشت-VI پیش آوری داوری دشت-IV پیش آوری داد در دشت-I¹
 فضحک پرویز-B⁵ که کم باد نامت ز-K⁴ همی-I, IV³ آزادگان-I, K, IV, VI²
 نیک(؟)-VI⁹ جادویها-I⁸ همان-K, VI⁷ بگرفت جفت-VI⁶ و نادای جوبین
 K-¹⁴ کمانها-K, IV, VI¹³ و J, VI-¹² доб. (без рифмы) تنگ-VI¹¹ جای-K, VI¹⁰
 I, ²⁰ همه K¹⁹ همچو-IV¹⁸ که-I, K, IV, VI¹⁷ چنین-J¹⁶ VI-¹⁵ б. оп. یک یک
 بدانجا-I, IV²² بجای-J²¹ B-²¹ бб. 1798 и 1799 не переведены. بران اسپ-K, IV, VI²¹
 I, K, IV, VI-²³ پا

تو فردا بیاسای^۱ تا من سپاه^۲ بیمارم ز^۳ ایرانیان کینه‌خواه
بایرانیان گفت فردا جنگ شمارا بپاید شدن بی‌درنگ^۴
همه ویژه گفتند کایدون کنیم^۵ که کوه و بیابان پر از خون کنیم^۵

۳۲

چو بر زد ز دریا درفش سپید ستاره شد از تیرگی ناامید
تیمیره‌زنان از دو پرده‌سرای برفتند باپیل^۶ و با کژنای
خروش آمد و ناله^۷ گاودم هم از کوهه^۸ پیل^۸ روپینه خم
تو گفتی بجنب^۹ همی دشت و راغ شده روی خورشید چون پر زاغ
چو ایرانیان بر کشیدند صف همه نیزه و تیغ هندی بکف
زمین سربسر گفتی از جوشنست ستاره ز نوک سنان روشنست
چو خسرو بیماراست بر^{۱۰} قلبگاه همه دل گرفتند یکسر سپاه
ورا می‌منه‌دار گردوی بود که گرد و^{۱۱} دلیر و^{۱۲} جهانجوی بود
بدست چپش نامدار ارمنی ابا جوشن و تیغ آهرمنی
مبارز چو شاپور و چون اندیان بران جنگ بر تنگ بسته میان
همی بود گسته‌هم بر دست شاه که دارد مراورا ز دشمن نگاه
چو بهرام یل رومیانرا ندید درنگی شد و خامشی بر گزید
بفرمود تا کوسی بر پشت پیل بپستند و شد گرد لشکر^{۱۳} چو نیل^{۱۴}
نشست از بر پشت پیل سپید هم آوردش از بخت شد ناامید^{۱۵}
همی راند آن^{۱۶} پیل تا^{۱۷} میمنه بشاپور گفت ای بد بدقنه

۱ I, IV—بر آسای ۲ VI—و من با سپاه ۳ VI—بر آرم از ۴ VI—обратный порядок мисра.

۵ K—و لها أمسوا عادوا الی مضاربهم B—доб.: که کوه و در و دشت هامون کنیم I, IV, VI—
تو—^۹ L همان نعره پیل و—VI^۸ از نای و از—K, VI از نای و ز—I, IV^۷ گرز
و—K, IV^{۱۲} گرد(؟) IV—گردی—I, K^{۱۱} آن—T^{۱۰} بجنبید گفتی—K گفتی بخندد
روی گیتی چو نیل—VI شد گیتی از گرد نیل—K^{۱۴} بپست و شد از گرد گیتی—L^{۱۳}
VI—доб.:^{۱۵}

همی راند آن پیل را یک تنه * بنزدیک شاپور تا میمنه
چو آمد بنزدیکی—VI^{۱۷} با—K^{۱۶}

- 1745 دل خسرو از کوت شد دردمند
 بران زخم او بر پراگند مشک¹
 بکر باسی بر³ دوختش هم چندان
 بنزدیک قیصر فرستاد باز
 برین گونه بر⁵ د⁵ همی روز جنگ
 همه رومیان دل شکسته شدند
 1750 همی ریخت بطریق خونین⁹ سرشک
 پیامد ز گردنکشان ده¹² هزار
 یکی حمله بردند زانسان¹⁴ که کوه¹⁵
 چکاچاک بر خاست و بانگ سران
 تو گفستی که دریا بجوشد همی
 1755 ز پس کشته اندر میان سپاه
 ازان رومیان کشته شد¹⁸ لشکری
 دل خسرو از درد ایشان بغست
 همه کشتگانرا بهم بر فکند
 همی²³ خواندند یش بهرام چید
 1760 همی گفت اگر²⁵ نیز²⁶ رومی دو باد
 جهانرا تو بی لشکر روم²⁷ دان
 بسرگس³⁰ چنین³¹ گفت پس شهریار

ازان پس - VI بدوزند - I, IV² بدان خستگیش اندر آگند مشک - I, K, IV, VI¹
 در - I, K, IV³ که دوزند
 ریزد(?) - VI⁵ I, K, IV, VI⁶
 رومی - I, IV, VI⁹ B - 66. 1745-1748 не переведены.
 شوی - I, IV⁷ اگر زو - VI¹⁰ I, K, IV, VI¹¹
 دل بی پزشک - I¹¹ همه - K, IV, VI¹² دو - VI¹³ K - оп.
 ازانسان - I¹⁴ بر جای و - K بر جای و بر بست - I, IV, VI¹⁷
 خون - I, IV, VI¹⁶ برسان کوه(?) - K¹⁵
 کشته - K, IV, VI²¹ زنده خستگانرا - IV²⁰ بد - VI¹⁸ بر دشت
 مرد - I, K, IV, VI²⁶ گر - VI²⁵ چو برید - K²⁴ همه - I²³ کوهی - K²²
 پولا دمان - K پولا دشان - I, IV, VI²⁹ همه - I, IV, VI²⁸ لشکر و بوم
 بسرکت - I, VI³⁰ L
 نیاطوشرا - K³¹ برومی - IV بسرکش

- 1725 چو خسرو چنان دید بر پای خاست
 نهاده بکوت و بهرام چشم
 چو رومی به نیمه در آمد ز جای
 چو نیمه نیامد برو کارگر
 یکی تیغ زد بر سر⁴ و گردنش
 چو آواز تیغش بخسرو رسید
 1730 نیاطوس جنگی بتابید⁵ چشم
 بخسرو چنین گفت کای نامدار⁶
 ترا نیست از روم⁸ جز کیمیا
 چو کوت¹⁰ هزاره بایران و روم
 بخندی کنون¹² زانک او کشته شد
 1735 بدو گفت خسرو من از کشته نشی
 چنان دان که هر کس که دارد¹⁴ فسوس
 مرا گفت کز بنده بگریختی
 ازان بنده بگریختن نیست ننگ
 وزان روی بهرام آواز داد
 1740 یلان سینه و رام و¹⁹ ایزدگشسی
 فرستید زایدر بلشکرگش
 تن²³ کوترا زود²⁴ بر پشت زمین
 دوان اسب با مرد گردن فراز
- ازان کوه سر سر بر آورد راست
 دو دیده پر از آب و دل پر ز خشم¹
 جهانجوی بر جای بفشارد² پای
 بروی اندر آورد جنگی سپر³
 که تا⁵ سینه بهرید تیره تنش
 بخندید کان زخم بهرام دید
 ازان خنده خسرو آمد بخشم
 نه نیکو بود خنده در کارزار
 دلت خیره⁹ بینم بکین نیا
 نه بینند هر گز بآباد¹¹ بوم
 چنان دان که بخت تو بر گشته شد
 نخندم¹³ همی وز بریده تنش
 همو¹⁵ یابد از چرخ گردنده کوس¹⁶
 نبودت هنر تا¹⁷ نیاویختی
 که زخمش بدین سان¹⁸ بود روز جنگ
 که ای نامداران فرخ نژاد
 مرین کشته مرا بست²⁰ باید بر اسب
 بدان تا بریده²¹ به بیند شمش
 بتنگی بستانند مردان کین²⁵
 همی شد بلشکرگه خویش باز

¹ Б — 66. 1725—1726 не переведены. ² K, IV, VI—بفشرد ³ K—доб.:

چو آن نیمه نامور کرد رد * به پیچید بر خود جهانجوی مرد
⁴ I, IV—بر ⁵ IV—با ⁶ I, K, IV, VI—بخواهید ⁷ K—شهریار ⁸ T—رزم ⁹ I, K, IV, VI—
 لانی لم—B بخندم ¹³ VI, T—همی ¹² I, K, IV, VI—و ¹¹ VI—доб. و ¹⁰ Л—доб. خفته
 IV—¹⁷ 1736 стоит перед б. 1735 текста. ¹⁶ VI—б. ¹⁵ Л—همی ¹⁴ IV—سازد ¹³ I, VI—یا
 بسته ²⁰ K—یلان سینه را گفت و ¹⁹ K—کجا زخم ازین سان—K برینسان—¹⁸ I, VI—یا
 بست ²⁵ I—б. оп. ²⁴ IV—نیز ²³ VI—سر ²² I—б. оп. ²¹ IV—بریدن ²⁰ T—بدیده

- 1705 که بر گردد¹ امروز از رزم² شاد
کرا بخت خواهد شدن⁴ کندرو
دل و جان خسرو پر اندیشه بود
که⁷ بگسست کوت از میان سپاه
بیامد دمان⁸ تا⁹ میان گروه
بخسرو چنین گفت کای سرفراز
1710 که با او برزم اندر آویختی¹²
ببین از چپ لشکر و دست راست
کنون¹⁵ تا پیاموزمش کارزار
چو بشنید خسرو ز کوت این سخن
کجا¹⁸ گفت کز بنده¹⁹ بگریختی
1715 ورا زان سخن هیچ پاسخ نداد
چنین گفت پس کوت را شهریار
چو بیند ترا²³ پیشهت آید بچنگ
چو بشنید کوت این سخن باز گشت
همی رفت جوشان و²⁷ نیزه بدست
1720 چو نزدیک شد خواست بهرام را
یلان سپینه بهرام را بانگ کرد
که آمد یکی دیو چون پیل مست
چو بهرام بشنید تیغ از نیام
- که داند همی جز تو K پاکراد³ I, IV, VI امروز² I, K, IV, VI برگردم¹ K
چو⁷ K, VI او⁶ VI-б. оп. I, K, IV⁵ خندان شود⁴ K- VI این داد داد(؟)
T. в тексте по рукописи¹¹ بدن¹⁰ K, VI از⁹ I, K, IV, VI دوان⁸ K, VI
VI-¹⁵ بزرگان¹⁴ I, K, IV, VI-¹³ چنو¹² I, K, IV, VI-¹¹ بایران بر آویختی¹⁰ I, K, IV, VI-⁹ زور⁸ I, K, IV, VI-⁷ چنین
VI-¹⁹ که او¹⁸ I, K, IV, VI-¹⁷ درد رزم کهن¹⁶ I, K, IV, VI-¹⁵ لب¹⁴ I, IV, VI-¹³ رزم
I-²³ б. оп. دلش پر ز خون و سرش پر ز باد²¹ K-²⁰ I, IV, VI-¹⁹ رزم
I, IV, VI-²⁸ چون پیل²⁷ IV-²⁶ همباز²⁵ I-²⁴ K-²³ گفت رو
K, VI- б. оп.

بیماراسته میمن و¹ میسره
 از آواز اسپان و بانگ سپاه
 چو بهرام جنگی بدان بنگرید
 نیامد³ بدلش اندرون ترس و بیم 1690
 بایرانیان گفت صف بر کشید
 همی گشت گرد سپه یکتانه
 یلان سینه را گفت بر¹⁰ قلبگاه
 که از لشکر امروز¹³ جنگی منم
 نکه کرد خسرو بدان رزمگاه 1695
 رخ شید¹⁵ تابان چو کام هژبر
 دیپاوسی و بندوی و گسته¹⁷م و شاه
 نشستند بر کوه دوک¹⁹ آن سران
 ازان کوه لشکر همی دید شاه
 چو بر خاست آواز کوسی از دو روی 1700
 تو گفستی زمین کوه آهن شدست
 چو خسرو بران گونه پیکار²³ دید
 بیزدان همی گفت بر پهلوی

خنجرى-K² بیماراستند میمنه-IV بیماراست با میمنه-K, VI بیماراستند میمن و-I¹
 Б-передает этот б. так: 6 بر دونیم-IV, VI⁵ درنده-VI سینه-K, IV⁴ نماید(؟)-K³
 Л, IV⁷ و قال لأصحابه: اصطعوا على فضاء أرض الحلفاء فإن نار الروم سريعة الا نطفاء
 در-I, IV, VI¹¹ در-VI¹⁰ б. стоит после б. 1689 текста. 9 میسره-K, IV, VI⁸ سپه
 ز خورشید-IV¹⁵ پر اسپ و سپاه-IV¹⁴ چنین گفت کامروز-VI¹³ رومی-VI¹²
 که دوان-K¹⁹ گشته-IV¹⁸ گسته¹⁷م و بندوی-I, IV¹⁷ تو گفستی همی تیغ بارد-VI¹⁶
 گردان-VI²² б. оп. 21 و بعد برویز فی أصحابه الايرانيین تلا-Б 20 VI-б. оп.;
 فلک پود-VI²⁵ هوا-Л, VI²⁴ برین گونه بر کار-VI بران گونه بر کار-I, K, IV²³
 جهان برتری-K²⁶ دید و زمین تار دید (без рифмы).

- برفتند پیران بنزدیک اوی
 1670 همی گفت هر کس کزاید مـرو
 اگر خسرو آید بایران زمین
 برین تخت شاهی مغور زینهار
 نیامد سخنها برو کارگر
 همی ساخت تا آذرآبادگان
 1675 سپاه اندر آمد بتنگ⁵ سپاه
 چنین گفت پس مهتر⁷ کینمخواه
 بهبینم که رومی سواران کیند
 همه بر نشستند گردان بر اسپی
 بدیدار آن لشکر کینمخواه
 1680 چو لشکر بدیدند¹⁰ باز آمدند
 که این بی کرانه یکی لشکرند¹¹
 وزان¹⁴ روی رومی سواران شاه
 بمستند بر پیش خسرو میان
 بدان¹⁵ کار همداستان گشت شاه

۳۱

- 1685 چو خورشید بر زد سر از تیره¹⁶ کوه
 که¹⁸ گشتی زمین گشت گردان سپهر
 خروشی بر آمد ز هر دو گروه¹⁷
 گر¹⁹ از تیغها تیره شد روی مهر

I, K, IV, VI—دوب.: 4 I, K, IV, VI—دوب. 3 K—بفریفت 2 I, K, IV, VI—نمیدند 1 I, K, IV, VI—چو رفتی
 بینه بر نهاد و سپه بر نشاند * بزد کوس در شهر و [واز شهر—K, VI]
 لشکر براند
 سپاهی بجایند—Л 8 I, IV—کهر 7 I, K, IV—مور و بر پشه 6 I, K, IV—بپیشی—VI بنزد—K 5
 و گرد—K, VI و مهر و—I 9 سپاهی سپاهند یا بر چیند—I, IV گر بر چیند
 سخن دیگرست—I, IV 13 کز—K, VI از—I, IV 12 لشکرست—I, IV 11 و Л—دوب. 10
 17 Б—66. 1685—1688 не 16 K, VI—تیغ 15 I—بران 14 I, IV—وزین—K, VI ازان
 переведены. 18 K—تو 19 I, IV, VI—که

- 1655 نوششت اندران نامههای دراز
 همه نامههای تو بر خواندیم³
 بگفتار بیکار⁴ با خسرویم
 چو لشکر بیماری بدین⁵ مرز و بوم
 همه پایک شمشیرها بر کشیم
 1660 چو خسرو بهبند سپاه ترا
 دلش زود بیکار⁹ و لرزان شود
 بدان¹¹ نامها مهر بنهاد شاه
 بدو¹³ گفت شاه ای خردمند مرد¹⁴
 مرو را گهر داد و دینار داد
 1665 بدو گفت کاین نزد چوبینه بر
- که ای مهتر گرد¹ گردن‌فراز²
 فرستاده را پیشش بنشانندیم
 بدل با تو همچون بهار نویم
 که اندیشد از گرز⁶ مردان روم⁷
 بچنگ اندرون رومیانرا کشیم
 هومان مردی و پایگاه⁸ ترا
 ز پیششت¹⁰ چو روبه گریزان شود
 ببرد ان پسندیده¹² نیکخواه
 برش¹⁵ گنج یابی ازین¹⁶ کارکرد
 گرانمایه یاقوت بسیمار داد
 شنیده سخنها بروبر¹⁷ شمر

۳۰

- بیماد بنزدیک چوبینه مرد
 چو مرد جهانجوی نامه بخواند
 ازان نامها ساز رفتن گرفت
- شنیده سخنها همه یاد کرد¹⁸
 هوارا بخواند و خردرا براند
 بماندند ایرانیان در¹⁹ شگفت

برین-IV-⁵ بگفتار و بیکار-VI-⁴ خوانده‌ایم-VI-³ کهترنواز-IV-² و I-¹ دوب.
 روز بیکار-I, K, IV, VI-⁹ دستگاه-VI-⁸ از رومی و مرز روم-K, VI-⁷ از روم و I, IV-⁶
 VI-¹⁴ چنین-K-¹³ سپردش بدان پره‌نر-I, IV-¹² بران-K, IV, VI-¹¹ ز بیشه-I-¹⁰
 :دوب.-K, VI-¹⁷ بر رنج یابی تو زین-I, K, IV-¹⁶ برو-VI-¹⁵ خسرو که ای شیرمرد
 چو روشن شود بخت گردن‌فراز * ترا دارم از چیزها بی نیاز
 ستد مرد نامه سبک باز گشت * چو آتش بنزدیک او باز [که با یاد انباز-VI]
 گشت

برفت از در شاه دارا پناه * بکردار باد اندر آمد براه
 چو آمد بنزد جهانجوی زود * بدرگاه بهرام شد همچو دود
 I-¹⁹ B-¹⁸ I, K, IV, VI-¹⁸ ب. оп. فعلها و عاد علی أعقابہ الی أن وصل الی بابہ :دوب.-B
 زان

چو این نامه آرند نزد¹ شما بنزدیک من جایتان روشنست بیک جای مان بود⁴ آرام و خواب چو آید یکسر بنزدیک من 1640 نیندیشم از روم و ز شاهشان نهادند بر نامهها مهر اوی بکردار بازارگانان برفت یکی کاروانی ز هر گونه چیز بدید آن بزرگی و چندان سپاه 1645 بدل گفت با اینچنین شهریار¹⁴ یکی مرد بی دشمنم پارسی چرا خویشتن کرد باید هلاک شوم¹⁶ نامه نزدیک¹⁷ خسرو برم باندیشه¹⁸ آمد بنزدیک¹⁹ شاه 1650 درم برد و با نامهها هدیه²¹ برد جهاندار چون نامهها را بخواند بدو گفت کای مرد بسیاردان کنون زانچ کردی رسیدی بکام بفرمود تا نزد²⁵ او شد دبیر

که فرخنده باد اورمزد شما برو آستی² هم ز³ پیراهنست اگر تیره بد⁵ گر⁶ بلند آفتاب شود روشن این جان تاریک من بپای اندر آرم سر و⁷ گاهشان بیامد فرستاده⁸ راهجوی⁹ بدرگاه خسرو خرامید⁹ تفت ابا نامهها هدیهها داشت¹⁰ نیز که¹¹ گفتی مگر¹² بر زمین نیست راه¹³ نخواهد¹⁵ ز بهرام یل زینهار همان بار دارم شتروار سی بلندی پدیدار گشت از مغاک بنزدیک او هدیه نو برم ابا هدیه و نامه و نیکخواه²⁰ سخنهایش بر شاه گیتی²² شمرد مراورا بکرسی زرین نشاند تو بهرام را نزد من²³ خوار دان فزون تر مجو²⁴ اندرین کار نام مران پاسخی نامه را²⁶ ناگزیر

K, VI-⁴ آستین همچو-IV³ آستین-VI² آید بنزد-IV, VI, K-آرد بنزد-I¹
چارهجوی-I, IV⁸ و-оп. K, VI⁷ بودار-IV⁶ شب-K, VI⁵ بیکجا بود خورد و
همی-K, VI¹² تو-K¹¹ داد-I¹⁰ و-Л, IV⁹ доб. ثم دفع الكتاب الى داناستاه-Б
¹³ K, VI-доб.:

چنین گفت با خویشتن مرد پیر * که کاری به پیش آمدم ناگزیر
¹⁷ I, همان-K¹⁶ که خواهد-I, K, IV, VI¹⁵ بدین فتر و اورنگ این شهریار-K, VI¹⁴
-I, IV²⁰ بدرگاه-I, K, IV, VI¹⁹ پیر اندیشه-I, K, IV, VI¹⁸ نامهها نزد-IV, K, IV
I, ²³ یکسر-I²² با هدیهها نامه-I²¹ نامه کینهخواه-K, VI²⁰ ابا نامه کمتر کینهخواه
نامه-I, IV²⁶ پیش-I, K, IV, VI²⁵ فزون زین مجوی-I, K, IV, VI²⁴ ما-K, IV, VI
نامهها-K, VI

سر نامه گفت از جهان آفرین
 چو³ بیدار گردید⁴ یکسر ز خواب
 که تا در جهان تخم ساسانیان
 از ایشان نرفتست جز برتری 1625
 نخست از سر بابکان اردشیر
 زمانه ز شمشیر¹² او تیره¹³ گشت
 نخستین سخن گویم¹⁶ از اردوان
 شنیدی که بر نامور¹⁹ سوفزای²⁰
 رها کردن²¹ از²² بند پای قباد 1630
 قباد بداندیش نیرو گرفت
 چنان نامور نیکدلرا بکشت
 کسی کو نشاید به پیوند خویش
 به بیگانگان هم²⁹ نشاید بنیز
 بساسانیان³¹ تا ندارید³² امید 1635
 همی خواهم¹ اندر جهان² آفرین
 نگیرید⁵ بر بد ازین سان⁶ شتاب
 پدید آمد اندر کنار⁷ و میان⁸
 بگرد جهان گشتن و داوری⁹
 که اندر جهان تازه شد¹⁰ داروگیر¹¹
 سر نامداران همه خیره¹⁴ گشت¹⁵
 ازان¹⁷ نامداران روشن روان¹⁸
 چه آمد ز پیروز ناپاکرای
 وزان مهتران²³ دادن²⁴ اورا بباد²⁵
 هنرها بشست از دل آهو گرفت
 برو شد دل نامداران درشت²⁶
 هوا بر گزینند ز فرزندان²⁷ خویش²⁸
 نجوید کسی عاج از چوب شیز³⁰
 مجوید یاقوت از³³ سرخ پید³⁴

IV—⁴ که I, K, IV, VI—³ جهان (без рифмы). K, VI—² خوانم K, VI—¹ خواندم I—⁸ کران I—⁷ برینسان VI—⁶ بدینسان I, IV—⁵ نگیرند IV—⁹ گردند
 کزو تازه شد در جهان VI—¹⁰ K, VI—¹⁰ جستن و داوری VI—⁹ I, K, IV—⁹ میان کیان
 K, VI—¹⁵ تیره VI—¹⁴ خیره VI—¹³ شمشیر I, IV—¹² B—¹¹ 66. 1626—1628 не переведены.
 I, IV—¹⁸ وزان I, K, IV, VI—¹⁷ گفت K—¹⁶ I—¹⁶ گفتم VI—¹⁵ доб. б. 1636 текста.
 که از نام ایشان زمین شد تهی * پسر از درد شد جایگاه مهی
 K, VI—¹⁴ доб.:

که از نامشان گشت گیتی تهی * پسر از درد شد جایگاه مهی
 کرد ازان I—²² کرد K, VI—²¹ سوفرای T—²⁰ سوفزای I—²⁰ همانا که بر I, K, IV, VI—¹⁹
 و لا یغفی ما عامل به قباد سوفزای B—²⁶ بداد I, K—²⁵ داد K, VI—²⁴ مهتری I—²³
 I—²⁸ B. 1633 стоит بفرزند K, IV, VI—²⁷ بالأمس و کیف عجله مع حسن بلائه الی الی الی
 (метр нару-²⁹ I—²⁹ K—²⁹ 6. 1635 текста. پس از³⁰ I—³⁰ L—³⁰ در پیشیز L—³⁰ I—³¹ K, VI—³¹ 6. 1635 текста.
 6. 1627 текста. I—³⁴ K, VI—³⁴ 6. 1627 текста. I—³³ K, VI—³³ 6. 1627 текста. I—³² K, VI—³² 6. 1627 текста. I—³¹ K, VI—³¹ 6. 1627 текста. I—³⁰ K, VI—³⁰ 6. 1627 текста. I—²⁹ K, VI—²⁹ 6. 1627 текста. I—²⁸ K, VI—²⁸ 6. 1627 текста. I—²⁷ K, VI—²⁷ 6. 1627 текста. I—²⁶ K, VI—²⁶ 6. 1627 текста. I—²⁵ K, VI—²⁵ 6. 1627 текста. I—²⁴ K, VI—²⁴ 6. 1627 текста. I—²³ K, VI—²³ 6. 1627 текста. I—²² K, VI—²² 6. 1627 текста. I—²¹ K, VI—²¹ 6. 1627 текста. I—²⁰ K, VI—²⁰ 6. 1627 текста. I—¹⁹ K, VI—¹⁹ 6. 1627 текста. I—¹⁸ K, VI—¹⁸ 6. 1627 текста. I—¹⁷ K, VI—¹⁷ 6. 1627 текста. I—¹⁶ K, VI—¹⁶ 6. 1627 текста. I—¹⁵ K, VI—¹⁵ 6. 1627 текста. I—¹⁴ K, VI—¹⁴ 6. 1627 текста. I—¹³ K, VI—¹³ 6. 1627 текста. I—¹² K, VI—¹² 6. 1627 текста. I—¹¹ K, VI—¹¹ 6. 1627 текста. I—¹⁰ K, VI—¹⁰ 6. 1627 текста. I—⁹ K, VI—⁹ 6. 1627 текста. I—⁸ K, VI—⁸ 6. 1627 текста. I—⁷ K, VI—⁷ 6. 1627 текста. I—⁶ K, VI—⁶ 6. 1627 текста. I—⁵ K, VI—⁵ 6. 1627 текста. I—⁴ K, VI—⁴ 6. 1627 текста. I—³ K, VI—³ 6. 1627 текста. I—² K, VI—² 6. 1627 текста. I—¹ K, VI—¹ 6. 1627 текста.

1605 گشاد از میان شاه زرین کمر
 نیایش کنان پیش آذر بگشت³
 همی گفت کای داور داد و⁵ پای
 تو دانی که بر داد نالم همی
 تو میسند بیداد⁸ بیدادگر
 سوی دشت دوک اندر آورد روی⁹
 1610 چو آمد بلشکرگه خویش باز
 فرستاد بیدار کارآگهان
 چو آگاه شد لشکر نیمروز
 همه کومی بستند بر پشت پیل
 ازان آگهی سربسر نو شدند

۲۹

1615 چو آمد بهرام زین¹⁴ آگهی
 همانگه ز لشکر یکی نامجوی
 کجا نام او بود داناپناه¹⁵
 دبیر¹⁶ سرافراز را پیش خواند
 بفرمود تا نامه های بزرگ
 1620 بگستهم و گردوی و بندوی گرد
 چو شاپور و چون¹⁸ اندیان سوار

که تازه شد آن فر شاهنشاهی
 نگه کرد با دانش و آب روی
 که بهرام او بدی نیکخواه
 سخنها ی بایسته چندی براند
 نویسد بران¹⁷ مهتران سترگ
 که از مهتران نام گردی ببرد
 هراکس که¹⁹ بود از یلان نامدار²⁰

آذر گشت— I, K, VI— ۱ افگند— ۲ IV— چندین— ۳ Л, I— آذر گشتی (без рифмы); IV, VI— ۴ IV— ز نالیدن— ۵ I, IV, VI— оп. ۶ Л— آورد— (метр нарушен).
 ۷ K, IV, VI— رای— ۸ Л— доб. ۹ Б— الخلفاء— ۱۰ I, K, IV, VI— توجه نحو مخیمه بأرض الخلفاء— ۱۱ Л— گویند— ۱۲ K— نهان— ۱۳ IV— لشکرفروز— ۱۴ K, VI— ازان— ۱۵ I, K, IV, VI, T— داراپناه— ۱۶ Л— در دیر— ۱۷ I, IV— واستدعی کاتبه— ۱۸ I, IV— با— ۱۹ K, VI— شاپور و هم— ۲۰ K, VI— نویسد از— ۲۱ VI— доб.:

همان یزدگرد(?) و نژاد کیان * بزرگان و گردان ایرانیان

وزان چاره‌جستن دران¹ روزگار
 همی گفت و خسرو فراوان گریست
 بدو گفت کای شاه خورشیدچهر
 که تا تو ز ایران شدستی بروم
 سراپرده و دشت جای وی است 1590
 فراوان سپاهست با او بهم
 کنون تا تو رفتی برین راه بود
 جهاندار خسرو بموسیل¹¹ گفت
 بکوشیم تا روز تو به شود
 بدو گفت موسیل¹⁴ کای شهریار 1595
 که آیم بموسم رکیب ترا
 بدو گفت خسرو که با رنج تو
 برون کرد یک پای خویش¹⁷ از رکیب
 بموسید پای و رکیب ورا
 چو بیکار²⁰ شد مرد خسروپرست²¹ 1600
 وزان دشت بی بر اندگیخت اسپ
 نوان²³ اندر آمد²⁴ باتش‌کده
 بشد هیربد زند و استا بدست

وزان پوشش² جامه³ شهریار
 ازان پس بدو گفت⁴ کاین مرد کیست
 تو موسیل⁵ را چون نپرسی ز مهر⁶
 نغفتست هرگز بآباد بوم
 نه خرگاه⁷ و خیمه سرای وی است
 سلیج⁸ بزرگی⁹ و گنج¹⁰ درم
 نیازش بمرگشتن شاه بود
 که رنج تو کی ماند اندر نهفت
 همان¹² نامت¹³ از مهتران مه شود
 بمن بر یکی تازه کن روزگار
 ستایش کنم فر و زیب ترا
 درفشان کنم زین سخن¹⁵ گنج تو¹⁶
 شد آن مرد بیدار دل ناشکیب
 همی خیره گشت از¹⁸ نهیب¹⁹ ورا
 جهانجوی فرمود تا بر نشست
 همی تاخت تا پیش²² آزرگشیپ
 دلش بود یکسر بدرد آمده
 بپیش جهاندار یزدان‌پرست

وزان جامه و پوشش—VI ازان جامه پوشش—K³ و I—دوب.² بدان—I, K, IV, VI¹
 ز خرگاه—I, K, IV, VI⁷ بمهر—I, K, IV, VI⁶ موسیک—IV موشیل—Л⁵ بپرسید—VI⁴
 —K, IV¹² بموسیک—IV بموشیل—Л¹¹ و I, K, IV—دوب.¹⁰ بزرگان—K, VI⁹ و I—دوب.⁸
 I, K,¹⁶ بکوشم که افزون شود—VI¹⁵ موسیک—IV موشیل—Л¹⁴ نامش—Л¹³ بدان
 IV, VI—دوب.:

بجویم بدین آرزو کام تو * بر آرم ز گردن‌کشان نام تو
 —VI²¹ برکار—K²⁰ خریدار خسرو عتاب ورا—VI¹⁹ کرد آن—IV¹⁸ خود—K, IV¹⁷
 پیاده در آمد—K, VI²⁴ ز راه—IV بپاژ—I²³ خوان—VI²² یزدان‌پرست

- بلشکرگهش یار¹ بندوی بود
برفت این دو گرد از میان سپاه
بگستهم گفت آن دلاور دو مرد
برو⁵ سوی ایشان بمین⁶ تا کینند
چنین گفت گستهم کای شهریار 1575
برادرم بندوی کنداورست⁷
چنین گفت خسرو بگستهم شیر
کجا کار بندوی باشد درشت
اگر زنده خواهی¹⁰ بزندان بود
بدو گفت گستهم شاهها درست 1580
گر¹⁴ آید بنزدیک و باشد جز او
هم آنگه رسیدند نزدیک شاه
چو رفتند نزدیک خسرو فراز
بپرسید خسرو بمندوی گفت
بخسرو بگفت انچ بر وی رسید 1585
- که بندوی خال جهانجوی بود²
ز لشکر³ نگه کرد خسرو برآه
چنین اسپ⁴ تازان بدشت زبرد
برین گونه تازان ز بهر چینند
برانم که آن مرد ابلق سوار
همان یارش از لشکری دیگرست
که این کی بود ای سوار دلیر⁸
مگر پاک یزدان بود یار و پشت⁹
و گر کشته¹¹ بر دار¹² میدان بود
بدان سو نگه کن که او¹³ خال تست
ز گستهم گوینده جز جان مجوی
پیاده شدند اندران سایه گاه¹⁵
ستودند و بردند پیشش نماز
که گفتم ترا خاک¹⁶ یابم¹⁷ نهفت
همان مردمی کو ز بهرام دید¹⁸

I, K, VI—доб.:² که موقوف انجای—VI باز—IV¹

چو از جنبش خسرو آگاه شد * ازان دشت تازان سوی راه شد
IV—доб.:

چو از جنبش خسرو آگاه شدند * ازان دشت تازان سوی ره شدند
I, K, IV, VI—نگر⁷ I, K, IV, VI—یکی⁶ I, K, IV, VI—کیانند⁴ ازان پس—K³
VI—جنگ آورست⁸ I, K, IV, VI—

بدو گفت خسرو چه گویی همی * تو بندوی را از که [چه—VI] جویی همی
K, VI—доб.:

نگر تا نگویی چنین گفت وگوی * کزان [کزین—VI] گفته اندوهت آید بروی
آن—I, K, IV, VI¹³ و¹² Л—доб. مرده—IV, VI¹¹ گویی—K, VI¹⁰ I, IV—6. оп.
ب-حک¹⁸ پایم—K¹⁷ خال—IV¹⁶ شاهراه—K, VI بارگاه—Л¹⁵ چو—I, K, IV, VI¹⁴
له ما جری علیه و علی بهرام بن سیاوش

همان بر نیاطوسی و بر لشکرش
بدان مهتران گفت اگر کردگار
توانایی خویش پیدا کنم
نباشد⁶ جز اندیشه دوستان
1560
چه¹ بر نامور قیصر و کشورش
مرا یار باشد گه² کارزار³
زمین را بکوکب ثریا⁴ کنم⁵
فلک یار و مهر ردان⁷ بوستان⁸

۲۸

بہشتم⁹ بیماراست خورشیدچہر¹⁰
ز درگاہ بر خاست آوای¹¹ کوسی
سپاہی گزین کرد¹⁴ ز آزادگان
دو ہفتہ بر آمد بفرمان¹⁵ شاہ
1565
سراپردہ¹⁷ شاہ¹⁸ بر دشت دوک¹⁹
نیاطوسی را داد لشکر ہمہ
وزانجایگہ با سواران گرد
سوی راہ چیچست²¹ بنہاد روی
بجایی²³ کہ موسیل²⁴ بود²⁵ ارمنی
1570
سپہرا بکردار گردان سپہر
ہوا شد ز گرد سپاہ¹² آبنوسی¹³
بیامد سوی آذربادگان
بلشکرگہ آمد دمام¹⁶ سپاہ
چنان لشکری¹⁹ گشن و راہی سہ دوک²⁰
بنو گفت مهتر توپی بر رمہ
عنن بارہ تیـزنـگرا سپرد
ہمی راند شادان²² دل و راہجوی
کہ کردی میان بزرگان²⁶ منی

بگوهر — I, IV, 4 بدان روزگار — VI بدین روزگار — I, IV, 3 بدین — K, 2 چو — IV, 1
دوب.: I, K, IV, VI, 5 بگوهر چو دریا — VI ز خون همچو دریا — K چو دیبا
بہاشید ازین [ازان — I] آمدن رامشی * گزینید گفتار بر خامشی
I, 9 شود کار چون از صبا بوستان — K, VI, 8 فلک باد بر مهتران — I, IV, 7 مبادا — VI, 6
آواز — K, 11 آن خوبچہر — I, K, IV, VI, 10 و لما کان الیوم الشامن — B بہفتم — K, IV, VI
دمادم — I, K, IV, VI, 16 ز فرمان — K, 15 بیاورد — VI, 14 VI — ب. оп. 13 سپہ — I, IV, 12
نزل فی ارض تعرف بأرض الخلفاء — B, 18 سراپردہ زد شاہ — I, K, IV, VI, 17 بلشکرگہ آمد
(так); I — خنجست — L, 21 سلوک — I, K, IV, 20 لشکر — K, VI, 19 او أرض المغازل
(в разночтении); B — خنجست — T (C и P) خنجست — IV, VI حمسی — K
в тексте — по T (конъектура С. Нафиси). I, IV, VI, 22 پیچان — IV, 23 بدانجا — L, 24 موسیل — L, 25
سواران — VI, 26 بد — I, IV, VI, 25 موسیک — IV

- 1540 چو بشنید خسرو که آمد سپاه
چو آمد پدیدار گرد سران
همی رفت لشکر بکردار گرد³
دل خسرو از لشکر نامدار
دل روشن⁵ رادرا⁶ تیمز کرد
نیاطوس را⁹ دید و در بر گرفت
1545 ز قیصر که بر داشت ز انگونه رنج
وزان جای¹² سوی عماری کشید
بپرسید¹³ و بر دست او¹⁴ بوس¹⁵ داد
بیاورد لشکر¹⁶ بپرده سرای
1550 سخن گفت و بنشست با او سه روز
گزیده سرایی¹⁸ بیاراستند
ابا سرگس²⁰ و کوت²¹ جنگی بهم
بدیشان چنین گفت کاکنون²² سران
نیاطوس بگزید هفتاد مرد
1555 که زیر درفشش²⁶ برفتی هزار
چو خسرو بدید آن گزیده سپاه
همی خواند بر کردگار آفرین

سپاهی همه غرقه—⁴ I, IV, VI—ابر—³ I, K, IV, VI—رفت تا پیش راه—² VI—لشکر آمد—¹ I, IV—
روشنش—⁶ K—سپاهش همه غرقه در خود و بپر [کپر]—⁵ K, VI—[VI]—در خود و کپر
دل از شادمانی همی—⁷ K—میان—⁸ K—تیمز (без рифмы).⁹ I, IV, VI—
که از بهر خسرو—¹⁰ I, IV, VI—لشکر و لشکر—¹¹ I, IV, VI—بپرسید و—¹² I, K, IV, VI—
بوسه—¹³ K, IV, VI—قبل یدنفسه—¹⁴ I, IV, VI—خود—¹⁵ I, IV, VI—وزان راه—¹⁶ I, K, IV, VI—
سرکت—¹⁷ I, IV, VI—گزین روم را—¹⁸ I, K, IV, VI—شرای—¹⁹ I, K, IV, VI—همی—²⁰ K, VI—اورا—²¹ T—
و کان هذا الرجل یلقب بهزاره لکونه :²² B—доб.:²³ I, K, IV, VI—سرکشی—²⁴ I, K, IV, VI—
گردان—²⁵ I, K, IV, VI—
جوبند روز—²⁶ K, VI—گپرد پرویز
درفش—²⁷ I, IV, VI—
оп.

ز گسته‌م شایسته‌تر در جهان
 چو شاپور مهتر کرانجی³ بود
 یکی رازدارست بالوی نیز
 چو خرداد برزین نه‌بیند کسی
 بران⁵ آفریدش خدای جهان
 چو خورشید تابنده او⁸ بی بدیست
 همه یاد کرد این بنامه درون
 ستاره‌شمر پیش با رهنمای
 بچنبد قیصر به‌هرام روز
 دو¹⁴ منزل همی رفت قیصر براه
 بفرمود تا مریم آمد پیش¹⁶
 بدو گفت دامن ز¹⁹ ایرانیان
 به‌رهنه نباید که خسرو ترا
 بگفت این و پدرود کردش به‌مهر²¹
 نیاطوس جنگی برادرش بود
 بدو گفت مریم بخون خویش تست
 سپردم ترا دختر و خواسته
 نیاطوس یکسر پذیرفت ازوی
 همی رفت لشکر براه و ریخ²⁴

نخیزد¹ کسی از میان مهان²
 که اندر سخنها میانجی بود
 که نفروشد آزادگانرا بچیز
 اگر چند ماند⁴ بگیتی بسی
 که تا آشکارا⁶ شود زو نهان⁷
 همه کار⁹ و کردار او ایزدیست
 برفتند بادانش و¹⁰ رهنمون
 که تا رفتنش کی به¹¹ آید زجای¹²
 بنیک¹³ اختر و فال گیتی‌فروز
 سدیگر¹⁵ پیامد پیش سپاه
 سخن گفت با او ز¹⁷ اندازه پیش¹⁸
 نگه دار و مگشای بند از میان²⁰
 به‌بیند که کاری رسد نو ترا
 که یار تو پادا برفتن سپهر
 بدان²² جنگ سالار لشکرش بود
 بران بر نهادم که هم‌کیش تست
 سپاهی برین گونه آراسته
 بگفتند و گریان²³ به‌پیش روی
 نیاطوس در پیش با گرز و تیغ

¹ K, VI—نباشد ² K—کهان و مهان ³ Л, I, K, IV, VI—کوانجی (в тексте конъектура редактора).
 که او آشکارا کند هر نهان⁷ VI—شکارای گیتی—⁶ K—بدان⁵ I, K, IV, VI—گردد⁴ VI—
 بفرمان روان داد بس—¹⁰ I—رای⁹ I, IV—تابنده و—⁸ K, VI—دل و مغز خرادگان—⁸ I, IV—
 بنیکی—¹³ Л—بجای¹² Л—оп. ¹¹ Л—به оп. ¹⁰ VI—بفرمان دارندۀ—^{IV} گرفتند بادانش و—^{IV} K—
 ورا پندها داد از—¹⁷ K—آمدش پیش—¹⁶ I—چهارم—¹⁵ I, K, IV, VI—سه—¹⁴ I, K, IV, VI—
 مگشا رخ از پرنیان—²⁰ VI—تا مرز—¹⁹ I, K, IV, VI—ز هر کم و بیش—¹⁸ VI—
 براه فریخ—²⁴ K, VI—جهاندار قیصر—^{VI} جهاندار ازیشان—²³ K—بران—²² K, VI—ز مهر
 دران راه و ریخ—^{IV}

همان قبله‌شان¹ برترین گوه‌رست
 نباشند شاهان ما دین‌فروش
 بدینار و گوه‌ر نباشند شاد
 بمخشییدن کاخهای بلند
 سدیگر⁴ کسی کو بروز نبرد 1490
 بر و بوم دارد ز دشمن نگاه
 جز از راستی هرک جوید ز دین⁹
 چو بشنید قیصر پسند آمدش
 بدو گفت آن کو جهان آفرید
 سخنهاى پاک از تو باید شنید 1495
 کسی را کزین گونه که‌تر بود
 درم خواست از گنج و دینار خواست
 بدو داد و بسیار کرد آفرین
 که از آب و خاک² و هوا برترست
 بفرومان دارند دارنده گوش
 نجویند نام و نشان جز بداد³
 دگر شاد کردن دل مستمند
 بپوشد رخ شید⁵ گردان بگرد⁶
 جزین را⁷ نخواهد خردمند شاه⁸
 برو باد نفرین بی آفرین
 سخنهاى او سودمند آمدش¹⁰
 ترا نامدار مه‌ان آفرید¹¹
 تو داری در رازهارا کلید
 سرش ز افسر ماه برتر بود
 یکی افسری نامبردار خواست
 که آباد باد از تو ایران زمین

۲۷

وزان پس چو دانست کامد سپاه
 گزین کرد زان رومیان صد¹² هزار 1500
 سلیج و درم خواست و اسپان¹³ جنگ
 یکی دخترش¹⁴ بود مریم بنام
 بخسرو فرستاد¹⁵ بآیین¹⁶ دین
 جهان شد ز گرد سواران سیاه
 همه نامدار از در کارزار
 سر آمد برو روزگار درنگ
 خردمند و با سنگ و با رای و کام
 همی خواست از کردگار آفرین¹⁷

¹ K, VI—نامشان ² I, K, IV, VI—خاکوآب ³ Б—вместо перевода бб. 1488—1492 дает:

بل غرتکم کنوزکم و أموالکم، و نسبتم قول عیسی صلوات الله علیه حیث یقول: احتز
 چهارم—I, IV—⁴ «بسوزام» من المأكول، و لا تتکلف فی الملبوس و المفروش

جزاورا—I—⁸ ب. оп. ⁹ K, VI—¹⁰ Л—б. оп.; Б—¹¹ فاستحسن قیصر کلامه و مدحه و اُذنی عیله ¹² K—¹³ رخشان ز گرد ¹⁴ K—¹⁵ بپوشید خورشید ¹⁶ IV—¹⁷ گوید درین

بدادش بخسرو—I, K, VI—¹⁵ دختری ¹⁶ K—¹⁷ مردان ¹⁸ VI—¹⁹ مائة ألف—²⁰ سی ²¹ K, VI—

²² VI—²³ доб. و ²⁴ I, IV—б. оп.

چو روشن‌روان گشت و دانش‌پذیر
 به پیغام‌بری¹ نیز هنگام² یافت
 تو گویی که فرزندی یزدان بد او
 بخندد برین بر³ خردمند مرد
 که هست او ز فرزندی و زن⁴ بی نیاز
 چه پیچی ز دین⁵ کیومرثی
 که گویند دارای⁶ گیهمان یکمیست
 جهاندار⁷ دهقان یزدان‌پرست
 نشاید چشیدن یکی⁸ قطره آب
 بی‌یزدان پناهده بروز نبرد
 1480
 1485

I — доб.:

بدر پیرزن بود و او در کنشت * نگهبان و جوینده خوب و زشت
 K, VI — доб.:

تو گویی که او را زنی بود پیش‌ت(۹) * نگهبان جوینده خوب و زشت
 IV — доб.:

پدر رنگرز بود و او در کنشت * نگهبان و جوینده خوب و زشت
 C — доб.:

پدر دیر او بود و مادر کنشت * نگهبان و جوینده خوب و زشت
 P — доб.:

چو بشنید خرد برزین سخن * نگر تا بپاسخ چه افگند بن
 چنین گفت کو راز مردم سرشت * نگهبان و جوینده خوب و زشت
 B — доб.: و فی الکنیسة یبکی علیه أبوه

نام- I, IV⁴ بمکری ازان- VI به تیزی ازین- K³ هنگامه- VI² به پیغام‌بری- I, K¹
 یزدان- I, K, IV, VI⁷ تو با این خرد- K, VI تو گر باهشی- I, IV⁶ خود- K⁵
 ز فرزندی- VI⁹ بگرد- T⁸ (رشیدی) مکر و حیلله в значении фонд в тексте усеченное - فن
 IV-¹³ оп. و- L¹² (метр нарушен). تو از دین- IV¹¹ I, IV-¹⁰ 6. оп. و زن هست ا
 K, VI¹⁷ کار- K, VI¹⁶ راه- I, IV¹⁵ مر ترا- VI¹⁴ داد ار- I, IV¹³ (метр нарушен). دین
 نگیزد- K, VI²¹ و L-²⁰ I, K, VI باژ-¹⁹ K, VI¹⁸ که- L¹⁷ جهانجوی- VI¹⁶
 و- VI²³ که- L²² I, K, IV, VI²¹ چشیدنش یکی- I, K, IV, VI²⁰

و گر بر زند کف برخسار تو
مزن هم‌چنان تا بماندت نام
بسوتام⁴ بس کن از خوردنی
بدین⁶ سر بدی را بید مشمرید⁷
شمارا هوا بر خرد شاه گشت
که ایوانهاتان بکیوان رسید
ابا گنجستان نیز چندان سپاه¹²
بهر جای¹⁴ بیداد لشکر کشید
همی¹⁵ چشمه گردد بیابان ز خون
یکی بی نوا مرد درویش بود
جزاز¹⁸ ترف¹⁹ و شیرش نبودی²⁰ خورش
چو آورد مرد جهودش بمشت
همان²³ کشته را نیز بر دار کرد

1465
1470
1475

شود تیره زان زخم¹ دیدار تو²
خردمند را نام بهتر ز کام³
مجو ار نباشدت⁵ گسترده
بی آزار ازین تیرگی بگذرید⁸
دل از آز بسیار بیراه گشت⁹
شماری که¹⁰ شد گنجستان را¹¹ کلید
ز رهمای رومی و رومی¹³ کلاه
ز آسودگی تیغها بر کشید
مسیحا نبود اندرین رهنمون¹⁶
که نانش¹⁷ ز رنج تن خویش بود
فزونیش²¹ رخبین²² بدی پرورش
چو بی یار و بیچاره دیدش بکشت
بران دار بر مرورا²⁴ خوار کرد²⁵

¹ K, VI— چشم ² K, VI— доб.:

می‌آور تو خشم و مکن روی زرد * بخوابان تو چشم و مکن دل بدرد
— в тексте — کمتر خورش — K, VI — بازدی خورش — I, IV — I, IV — 6. оп. ⁴ L — نام را — I, IV — 6. оп.
конъектура редактора: «بسوتام» من المأكول — B — اذک — B — 1488. см. 6. اجتز
دل از رزم و آزره کوتاه — L — ⁹ بگذرد — L — ⁸ نشمرد — L — ⁷ بدی — I — ⁶ نباشد — K — ⁵
دل آزار و آزره بی راه گشت — IV — دل از داد و آزره بی راه گشت — K, VI — گشت
— K — ¹² شتر میکشد گنجهارا — IV — بگردون کشد گنجهاتان — K, VI — ¹¹ همه شهر — I — ¹⁰
جاز — VI — ¹⁴ عادی — L, I, K, IV — ¹³ ابا گنجهها نیز جنگی سپاه — VI — ابا جنگها نیز جنگی سپاه
ثم قال لقي مصر: و أنتم — B — 1458 و 1459 текста: — B — 16 — همان — K — همه — I, IV, VI — ¹⁵
— IV — ¹⁸ نازش — K — ¹⁷ ایضا فلسستم علی بینة من أمرکم، و لا علی محجة بیضاء من دینکم
مرورا — K, VI — ²¹ ترش و شیر [شیرین — VI] نبودش — K, VI — ²⁰ قرب — K, VI — ¹⁹ چو
چهل و پنج — «Bурхāн-и қāтi» — в тексте — конъектура редактора, по «Bурхāн-и қāтi» — т. I, стр. 1458
— L — доб. — ²⁵ بر مردرا — VI — دین ورا — I, IV — ²⁴ همه — K — ²³

نبودش پدر نیز و او در گنشت * همه کار و کردار او باد گشت
چو بشنمید خرد برزین سخن * نگر تاش پاسخ چه افگند بن
چنین گفت کورا ز نی بود(بد؟) کنشت * نگهبان و جوینده خوب و زشت

چنین گفت کز آهنست آن سوار¹ همه خانه از گوهر شاهوار²
 که دانا ورا مغنیاطیس خواند که رومیش بر اسپ هندی³ نشاند
 هرانکس که او⁴ دفتر هندوان بخواند شود شاد و روشن روان⁵
 1450 بپرسید قیصر که هندی⁶ ز راه
 ز دین پرستندگان بر چیند
 چنین گفت خرداد برزین که راه
 بیزدان نگروند⁷ و گردان سپهر
 ز خورشید گردنده بر بگذرند¹⁰
 1455 هرانکس که او¹² آتشی بر فروخت
 یکی¹³ آتشی داند¹⁴ اندر هوا
 که دانی هندوش خواند اثیر
 چنین گفت کاتش¹⁶ بآتش رسید
 ازان ناگزیر آتش افروختن
 1460 همان گفت وگوی شما²⁰ نیست راست
 نه بینی که عیسی مریم چه گفت
 که پیراهنت گر ستاند کسی

Л-б. оп.; K, VI—доб.: یکی گوهرت این سزوار تخت-K² کای شاه پیروز بخت-K¹

برانم کزین خوبتر کس ندید * طلسمی نه از کاردانان شنید
 نباید که ماند ز دانا نهان * که همتای [مانند-VI] این نیست اندر جهان
 بدو گفت قیصر همان [بگو-VI] کین طلسم * برین سان بر آورد [چگونه ستادست-VI]
 بی جان و جسم

Б-б. 1447 переведен. 3 K, VI—آهن 4 I, K—از 5 VI—جهان علوم جهان-VI⁶
 6 I, 7 I, IV—همی 8 K, VI—چنین 9 K, VI—نیست برتر
 K, IV, VI—هندو 10 Л—بگذرد 11 Л—نشمرد 12 VI—رفت 13 I—تن 14 Л—دید
 15 I, IV—همه 16 I—آتش 17 I—همی 18 I, IV—چرب آرد و-IV¹⁵
 19 K, VI—سوختن 20 T—این بدو گفت قیصر که این-K¹⁹ داند آن

نه جنبان شدش دست و نه² پای رفت
جز از دست جاییش جنبان بدی
و گر⁴ دست جای دگر آختی⁵
نباشد جز از⁶ فیلسوفی طلسم
که این ماهرخ را خرد نیست جفت
که بالوی و گسته‌م نشناختند
و گر چشم مارا ببندی همی
گشاده‌رخ⁷ و سیم‌دندان شود

سرشکشی که انداخت¹ یک جای رفت
اگر خود درین کالبد جان بدی
سرشکشی³ سوی دیگر انداختی
نه بینم همی جنبش جان و جسم
بر قیصر آمد بخندید و گفت 1435
طلسمست کاین رومیان ساختند
بایرانیان بر بخندی همی
چو این بشنود شاه خندان شود

۲۶

که دستور شاهنشهرانرا⁸ سزی
کزین برقر اندازه نتوان گرفت
کز آنجا شگفتی شود¹⁰ هوشیار¹¹
طلسمست گر¹³ کرده ایزدست
بیامد بران¹⁴ جایگاه کهن
سوار ایستاده درو ارجمند¹⁵
بدان¹⁶ سان تو گفتی خدای آفرید¹⁷
بیامد بر قیصر نامدار¹⁸

بدو گفت قیصر که جاوید زی
یکی خانه دارم در ایوان⁹ شگفت
یکی اسب و مردی بروبر سوار
چو بینی ندانی¹² که این بند چیست
چو خرد برزین شنید این سخن
بدیدش یکی جای کرده بلند
کجا چشم بیننده چونان ندید 1445
بدید ایستاده معلق سوار

همان دست و رانش بیک-IV هم از دست و ز رانش یک-I² چو افتاد-IV¹
دل-I⁷ بجز-VI مگر-I, IV⁶ IV-ب. оп. ناختی-I, K⁵ دگر-I⁴ سرشکی-K, VI³
کزو-VI¹⁰ بایوان-K, IV, VI⁹ دستوری خسروانرا-I, K, IV, VI⁸ لب-K, IV, VI¹¹
بدانی-I, IV, VI¹² I, IV-ب. оп. حیرت آرد دل
یا-I, K, IV, VI¹³ I, K, IV, VI¹⁴ بران-VI¹⁶ I, IV-ب. оп. بدان-VI¹⁵
L, I, IV-ب. оп. (L-ср. следующее разночтение).¹⁷ L, I, IV-б. оп.
L-доб.: همه خانه از گوهر شاهوار-L¹⁸

کجا چشم بیننده چونان ندید * طلسم و نه از کاردانان شنید
نباید که مانند بگیستی نهان * که همتای این نیست اندر جهان
بنو گفت قیصر همان کین طلسم * بران‌سان بر آورد بی پای و جسم

- 1415 شود رسته زین افده¹ سوکوار
برفت آن³ گرامی سه⁴ آزادمرد
ازیشان کسی روی پاسخ ندید
ازان چاره⁸ نزدیک⁹ قیصر شدند
که هر چند گفتیم و دادیم پند
چنین گفت قیصر که بدروزگار
ازان نامداران چو چاره نیافت
1420 بدو گفت کای نامدار دبیر
یکی سوی این دختر اندر¹⁵ شوی¹⁶
فرستاد با او یکی استوار
چو خرد برزین بیامد برش
1425 همی بود پیشش زمانی دراز
بسی گفت و زن هیچ پاسخ نداد
سراپای²⁰ زن را همی²¹ بنگرید
همی²³ گفت گر زن²⁴ ز غم بیاهش است
اگر خود سرشکست در²⁶ چشم او
1430 بیپیش برش چکاند همی
- که خوناب بارد² همی بر کنار
سغن گوی و⁵ هر یک بننگ⁶ نبرد
زن بی زبان⁷ خامشی بر گزید
بیمچارگی نزد¹⁰ داور¹¹ شدند
نبرد پند ما مرورا سودمند¹²
که ما سوکواریم زین سوکوار
سوی رای¹³ خرد برزین شتافت
گزین¹⁴ سر تخمه اردشیر
مگر یکره¹⁷ آواز او بشنوی¹⁸
ز ایوان بنزدیک آن سوکوار
نگه کرد روی و سر و افسرش
طلسم فریبنده بردش نماز
پر اندیشه شد مرد مهترنژاد¹⁹
پرستندگانرا بر او بدید²²
پرستنده باری²⁵ چرا خامش است
سزیدی اگر کم شدی²⁷ خشم او
چپ و راست جنبش²⁸ نداند همی

شود رسته از درد این-IV شوم رسته از کار آن-VI, K, شوم رسته از دست آن-I¹
I, K, IV, ⁵ برفتند از آنجا سه-VI برفت آن گرانمایه-K⁴ این-I, IV, ³ ریزد-K²
VI, K, ⁹ ازین خانه-I, IV, ⁸ وزان هر یکی-I, IV, ⁷ زدننگ-K, VI, ⁶ سغن گفت-VI
نشود سود پیدا ز-I, VI, ¹² دست بر سر-K, VI, ¹¹ پیش-I, IV, ¹⁰ ازان جایگاه نزد
راه-K¹³ نشود سوی پند او ز راه گزند-IV نشود سوی آن کسل سودمند-K راه گزند
مگر-VI¹⁷ شوید-K¹⁶ ایدر-IV¹⁵ گزین و-IV, VI, گزین کن-K¹⁴ راد-IV, VI, ¹⁸ I-ب. оп.; K-بشنوید-¹⁹ مگر راه آواز او
K-²² آن زن بسی-I, K, IV, VI, ²¹ سر و پای-K, VI, ²⁰ فرخ نژاد-K-²⁸ دستش-K²³ پرستنده او-K²⁵ زن کو-VI کاین زن-K²⁴ یکی-K²³ پرستندگان از بر او دويد
دستش-K²⁸ چکد کم شدی زن سبب-VI²⁷ از-K²⁶ پرستنده با وی-T

1400 دلاور نخواست اندر آمد بپند¹
 بدو گفت کای دخت قیصر نژاد
 رها نیست از مرگ پتران³ عقاب
 همه باد بد گفتن پهلوان
 بازگشت خود هر زمانی سرشک
 1405 چو گستم ازو در شگفتی بماند
 چه دیدی بدو گفت از دخترم
 بدو گفت بسیار دادمش پند
 دگر روز قیصر ببالوی گفت
 همان نیز شاپور مهتر نژاد
 1410 شوی پیش این⁸ دختر⁹ سوکوار
 مگر پاسخی یابی¹² از دخترم
 مگر بشنود پند و اندرزگان
 بر آنم که امروز پاسخ دهد¹³

که تن بی روان بود—⁴ I, K, IV, VI پَر—³ J بودی برو—² VI زپند—¹ I, K, IV, VI
 که از درد—⁶ I, K, IV, VI قیصر مرو را—⁵ K کسی قیصر اورا—⁵ I, IV, VI و زن بی زبان
 نزد آن—⁸ K, VI نزد او سودمند—⁷ I, K, IV, VI [درد و—⁷ IV, VI] سوکشی پرزج اندرم
 گوید—¹⁰ I, IV شود نزد این کودک—⁹ I, IV K, VI—¹¹ доб.:

سزد گر برین [بدین-VI] رنج باشید یار * بپرسید ازین [ازان-VI] دختر نامدار
¹² I, IV - یاد: ¹³ I, IV - доб.:

همه پای مرديد ازان شهريار * که جويد همی گاه اسفنديار
سزد گر برين [بدین-IV] رنج باشيد يار * پيرسيد ازين دختر سوگوار
K — доб.:

همان پای مردند از شهریار * که جوید همی تاج اسفندیار
VI — доб.:

همان پای مردید از شهریار * که جوید همی گاه اسفندیار
مرا تلخ شد در غمش روزگار * به‌بینید تا چه‌ست فرجام کار

نهد-IV¹⁵ سرومایه-Π¹⁴

هر آن کس که دیدی مراورا ز دور
 که بگریستی بر² مسیحا بزار
 1385 طلسم بزرگان چو آمد بجای
 ز دانا چو بشنید قیصر برفت
 ازان جادویی⁶ در شگفتی بماند
 بگستهم گفت ای گو نامدار
 بمالید و آمدش هنگام شوی
 1390 براه¹⁰ مسیحا بدو دادمش
 فرستادم اورا بخان¹¹ جوان
 کنون او نشستست با سوک و درد
 نه پندم پذیرد نه گوید سخن
 یکی رنج بردار و اورا بمین
 1395 جوانی و از گوهر پهلوان
 بدو گفت گستهم کایدون کنم
 بنژد طلسم آمد آن نامدار¹⁶
 چو آمد بنزدیک تختش فراز
 گرانمایه گستهم بنشست خوار

زنی یافتی شیفته¹ پر ز نور
 دو رخ زرد³ و مژگان چو ابر بهار
 بر قیصر آمد یکی رهنمای⁴
 بپیش طلسم آمد آنگاه تفت⁵
 فرستاد و گستهمرا پیش خواند⁷
 یکی دختری داشتیم چون نگار⁸
 یکی خویش بد مروار⁹ نامجوی
 ز بی دانشی روی بگشادمش
 سوی آسمان شد روان¹² جوان
 شده روز روشن بـرو لاژورد
 جهان نو از رنج او شد کهن¹³
 سخنهای دانندگان بر گزین
 مگر با تو او بر¹⁴ گشاید زبان
 مگر از دلش رنج¹⁵ بیرون کنم
 گشاده دل¹⁷ و بر سخن کامگار¹⁸
 طلسم از بر تخت بردش نماز
 سخن گفت با دختر¹⁹ سوکوار

اندر—K, VI—⁵ پاکرای—K, VI—⁴ سرخ—I, K, IV, VI—³ با—VI—² با رخی—K, VI—¹

доб.: K, VI—آمد به تفت

مران [بران—VI] فیلسوفان ببخشید چیز * بسی با [جز—VI] درم هدیهها داد نیز
 6 K—وی—حال او—VI—حال وی—K—⁷ I, IV—доб.:

مران جادوانرا ببخشید چیز * بسی با درم هدیهها داد نیز
 8 I, IV—در بهار—K, VI—چون بهار—I, K, IV, VI—⁹ مرمرا—¹⁰ I—برای—¹¹ I, K, IV, VI—
 13 B—66. 1388—1393 جوانرا سوی آسمان شد روان—VI—جوانرا روان—¹² I, K, IV—بکاخ

إن لی بنتا حزينة واجمة لا تزال دموعها ساجمة. و قد ذغصت علی العیش
 من فرط جزءها و حزنها. و لیست تقصر عما هی فیه، علی کثرة تویبغی لها و تعنیفی لایها
 داد داد—¹⁸ Л—گشادش دل—¹⁷ Л—از بامداد—¹⁶ Л—مهر—¹⁵ I, K, IV, VI—اورا—¹⁴ Л—

آن زن—¹⁹ I, K, IV, VI—

چو قیصر ازان نامه بگسست¹ بند
بفرمود تا هر که دانا بدند
بنزدیک قیصر شدند انجمن
که اکنون مراین را چه درمان کنیم
بدین³ نامه ما بی بهانه شدیم 1370
بزرگان فرزانه بر خاستند
که ما بهترانیم و قیصر توئی⁶
نگه کن کنون رای و فرمان تراست
چو بشنید قیصر گرفت آفرین
همی بود تا شمع گردان سپهر 1375

۲۵

چو خورشید گردنده بی رنگ شد
بفرمود قیصر بنیرنگ ساز
بسازید جای شگفتی طلسم
نشسته زنی خوب بر¹⁵ تخت ناز
ازین روی¹⁷ و زان رو¹⁸ پرستندگان 1380
نشسته بران تخت²⁰ بی گفتوگوی
زمان تا زمان دست بر آختی²⁴
ستاره¹¹ بمرج شماهنگ شد
که پیش آرد¹² اندیشه های دراز
که کس باز نشناسد اورا¹³ بجسم¹⁴
پر از شرم با جامه های طراز¹⁶
پس پشت و پیش اندرش¹⁹ بندگان
بگریان²¹ زنی²² مازد آن خوب روی²³
سرشکی ز مژگان بینداختی²⁵

¹ K, VI—پگشاد ² K, VI—доб.:

جهاندار قیصر چو آن نامه دید * وزان گونه پیغام خسرو شنید
یکپست—⁶ زبان پاسخش را—⁵ I, K, IV, VI همان—⁴ I, IV همه—³ I, K برین—
برای و—¹⁰ پاکیزه دین—⁹ VI بران—⁸ I, K, IV, VI جهانبخش و—⁷ K
—^{IV} خود نداند مرانرا بجسم—¹⁴ K آنرا—¹³ I آرد—¹² K, VI عطار—¹¹ K, VI بچهر
—¹⁷ I, K, دراز—¹⁶ I, IV ازبر—¹⁵ K بیند و در نیابد بجسم—^{VI} باز نشناسد آنرا ز جسم
—²¹ K, (cp. 6. 1379). زنی خوب—²⁰ IV اندرون—¹⁹ K, VI سو—¹⁸ I, K, IV, VI سو—^{IV} K,
بر داری—^{VI} بر تافتی—²⁴ I, K, IV ماه روی—²³ I, K, IV, VI کسی—²² IV بگویا—^{VI}
همی سوی هر کس نظر داری—²⁵ VI

خرد یافسته دختر نامدار	چو لشکر فرستی بدیشان سپار	
چو ¹ از پیش بود آن بزرگ انجمن	بخویشی چنانم کنون با تو من	1355
کزو بود گیتی بیم و امید	نخستین کیومرث با ² جمشید	
که آیین و فرّ فریدون نهاد ³	دگر هرچ ³ هستند ایرج ⁴ نژاد	
که از داد او خویش بد میش و گرگ ⁵	بدین ⁶ همنشان تا قباد بزرگ	
یکی گشت رومی و ایرانیان	همه کینه بر داشتیم از میان	
که از دختران باشد او ⁸ افسرش ⁹	ز قیصر پذیرفتم آن دخترش	1360
ز کردار بسیار تا ¹¹ اندکی ¹²	ازین ¹⁰ بر نگردم که گفتم یکی	
که بودن درین ¹⁵ شارستان شد دراز	تو ¹³ چیزی که گفتم ¹⁴ درنگی مساز	
نوشته بخورشید خرد ¹⁷ داد	چو کرد این سخنها برین گونه ¹⁶ یاد	
باسپ کمیت ¹⁹ اندر آورد پای	سپهد چو باد اندر آمد ¹⁸ ز جای	
سخنهای خسرو بدو ²⁰ کرد یاد	همی تاخت تا پیش قیصر چو باد	1365

I, K, IV, VI — کیومرث و هم — IV کیومرث تا — K, VI کیومرث و — I — که — VI —
 که آبتین و فریدون نژاد — K بزرگان داذای خسرو نهاد — I, IV —⁵ فرخ — I, K, IV, VI —⁴ اذک
 (метр нарушен, без рифмы); I, K, IV, VI — доб.: که از آبتین فریدون نژاد — VI:

ازان [وزان — IV] تاجور مهتران کهن * به [ز — IV] کاووس و کیخسرو اید
 [آمد — K, VI] سخن

I, K, IV, VI — میش شد یار گرگ — VI میش شد خویش گرگ — I, K, IV —⁷ برین — K, IV, VI —⁶
 VI — доб. интерполяцию 5 бб., см. приложение II; Б — бб. 1355—1362 текста, эта и следующая ин-
 терполяции не переведены. I, K, IV —⁸ او بدی — VI او بود —⁹ I, K, IV, VI — доб. интерполяцию
 5 бб. I, IV —¹⁰ وزین —¹¹ K — اگر — IV —¹² I, IV — доб.: با — VI —¹³ وز — IV —¹⁴ K —

کنون هرچ ازین با تو کردیم راست * دل و اختر و پاک یزدان گواست
 K, VI — доб.:

کنون هر چه ما با تو گوئیم [کردیم — VI] * دل و اختر و پاک یزدان گواست
 راست

I, K, IV, VI —¹⁵ گویی —¹⁴ K —¹³ ز — IV —
 و آنغد الکتاب علی ید خورشید — B بزودی بخرد — K, VI —¹⁷ سخنهای پاکیزه — VI —¹⁶ بدین
 پرو — I, K, IV, VI —²⁰ سمند — VI —¹⁹ چو باد اندر آمد سپهد — K, VI —¹⁸ بن خرد

چو آن نامه نزدیک^۱ خسرو رسید
 بایرانیمان^۲ گفت کامروز^۳ مهر
 ز قیصر یکی نامه آمد بلند^۴
 همی راه جوید که دیرینه کین
 چنین یافت پاسخ ز ایرانیمان 1340
 چو این^۵ راست گردد بهنگام تو
 چو ایشان برانگونه دیدند رای
 دوات^{۱۰} و قلم خواست و چینی حریر
 یکی نامه بنوشت بر پهلوی
 که پذیرفت خسرو ز یزدان پاک 1345
 که تا او بود^{۱۳} شاه در پیشگاه
 نخواهد^{۱۵} ز دارندگان باژ روم
 هران شارستانی کزان مرز بود
 بقیصر سپارد^{۱۸} همه یک بیک
 همان نیز دختر کزان مادرست 1350
 بهمداستان^{۲۱} پدر خواستیم
 هران کس که در^{۲۳} بارگاه^{۲۴} تو اذد
 چو گسته و شاپور و چون اندیان

ز پیوستن آگاهی نو رسید
 دگر گونه گردد همی بر سپهر^۴
 سخن گفتنش سر بر سر سودمند
 ببرد ز روم و ز ایران زمین
 که هر گز نه^۶ بر خاست کین از میان^۷
 نویسنند بر تاجها نام تو
 بپرداخت^۹ خسرو ز بیگانه جای
 بفرمود تا پیش او شد دبیر^{۱۱}
 بر آیین شاهان خط خسروی
 ز گردنده خورشید تا تیره^{۱۲} خاک
 ورا^{۱۴} باشد ایران و گنج و سپاه
 نه لشکر فرستد بران^{۱۶} مرز و^{۱۷} بوم
 اگر چند بیکار و بی ارز بود
 ازین پس نوشته^{۱۹} فرستیم و^{۲۰} چک
 که پاکست و پیوسته^{۱۲} قیصر ست
 بدین^{۲۲} خواستن دل بیاراستیم
 ازایران و اندر پناه تو اذد
 چو خرداد برزین ز تخم^{۲۵} کین

۱ K, VI — نامه نزدیک ۲ I — بایران چنین ۳ I, IV — امروز ۴ Б — 66. 1337—1341 не переведены. ۵ I, IV — به بند ۶ I, K, IV, VI — هر گه که ۷ I, K, IV, VI — доб.:

نجوید کس از مهتران تاج شاه * بماند [نماد—IV] تهی دست چندین سپاه
 ...بروینز ...کتب بخطه—B ۱۱ دویت—I ۱۰ بپرداخت—I, IV, VI ۹ گرین—I, K, IV, VI ۸
 مرا—I, K, IV, VI ۱۴ من بوم—I, K, IV, VI ۱۳ وارمیده—I, IV, VI ۱۲ جواب ذلک الکتاب
 ۱۵ I, K, IV, VI — оп. و—I, IV ۱۷ فرستم بدان—I, K, IV, VI ۱۶ لاطلب—B نخواهم—I, K, IV, VI ۱۵
 K — بهمداستانی—I, K, IV, VI ۲۱ оп. و—IV ۲۰ سرشته—IV ۱۹ سپارم—K سپردم—VI
 ۲۵ K — نسب ۲۴ تخت و گاه—IV ۲۳ بر—I, IV ۲۲ وزین—VI برین

- 1300 دگر هرچ داريد زان¹ مرز و² بوم
 بدین آرزو نیز⁴ بیشی کنید
 شمارا هر آنکه که کاری بود
 همه دوستدار و برادر شویم⁵
 چو گردید⁸ زمین شهر ما⁹ بی نیاز
 ز تور و ز سلم اندر آمد¹¹ سخن
 یکی عهد باید¹² کنون استوار
 کزین پاره از¹⁵ کین ایرج سخن
 ازین پس یکی باشد ایران و روم
 پس پرده¹⁸ ما یکی دخترست
 بخواهید بر پاکی²⁰ دین ما
 بدان تا چو فرزند قیصر نژاد
 از آشوب و ز جنگ روی زمین
 کنون چون بچشم خرد بنگری
 بماند ز پیوند پیمان ما
 ز هنگام پیروز تا خوشنواز
 که سرها بدادند هر دو²⁷ بباد
 مسیح پیمبر چنین کرد یاد
 بسی چاره کرد اندران خوشنواز
- از ایران کسی نسپرد مرز³ روم
 بسازید با ما و خویشی کنید
 و گر ناسزا کارزاری بود
 بود نیز گاهی⁶ که بهتر شویم⁷
 بدلتان همه¹⁰ کینه آید فراز
 ازان بپسند روزگار کهن
 سزاوار¹³ مهربی برو یادگار¹⁴
 نرانیم و از¹⁸ روزگار کهن¹⁷
 جدایی نجویم زمین مرز و بوم
 که از مهتران بر¹⁸ خرد بهترست¹⁹
 چنان چون بود رسم²¹ و آیین ما
 بود کین ایرج نیارد بیاد
 بیاساید²² و راه جوید بدین²³
 مراین را بجز راستی نشمری²⁴
 ز یزدان چنین است فرمان ما
 همانا که²⁵ بگذشت سال²⁶ دراز
 جهاندار پیمان شکن خود²⁸ مباد²⁹
 که پیچد خرد چون پیچگی³⁰ ز داد
 که پیروز را سر نیاید بگاز³¹

شوند-K⁵ آرزو هام-Л⁴ بوم-I, K, IV³ و-VI² ازین-I, K, IV, VI¹
 I, IV, VI⁶ گه گه-I, IV, VI⁷ گهی که شو گاه بهتر شوند-K⁸ گردند-I, VI⁹
 K, VI¹⁴ б. оп. و IV¹³ -доб. خواهم-I, IV¹² آید-I, IV¹¹ همی-K¹⁰ شهرها
 نگوییم کز کین چه-K¹⁷ ازان-I, IV¹⁶ که تا زمین پس از-K¹⁵ که ما از پی-I, IV¹⁵
 در خرد مهترست-I, VI¹⁹ در-K¹⁸ б. оп. VI-1308 текста; б. стоит после б. افگند بن
 I²³ -بر آساید-IV, VI²² راه-I, K, IV²¹ بر تازگی-Л²⁰ دو خور افسرست-IV
 I, IV, VI²⁸ سه-K²⁷ روز-K, VI²⁶ هم آنکه که-K²⁵ I-б. оп. 24 б. оп.
 (ср. б. 1320), далее бб. 1317-1320 оп. VI²⁹ K-داد-کس-VI²⁹ چو پیچیده شد شاه را دل ز داد-کس-VI²⁹
 VI³¹ -бб. 1318-1321 оп. 31 VI-بپیچد-Л, VI³⁰

همه مولش و رای چندین زدن¹ ازان بُد که کردارهای کهن
 که هنگام⁵ شاپور شاه اردشیر
 ز بس غارت و کشتن و تاختن
 1285 کزو بگذری هرمز و⁷ کیقباد
 نیای تو آن شاه نوشین روان
 همه روم ازو شد سراسر خراب
 ازین مرز ماسی و نه شارستان
 ز خون سران دشت شد¹² آبگیر
 1290 اگر مرد رومی بدل¹⁴ کین گرفت
 خود آزدنی¹⁵ نیست در دین ما
 ندیدیم چیزی به از راستی
 ستم دیدگانرا همه خواندم¹⁷
 بافسون دل مردمان¹⁹ پاک شد
 1295 بدان بر نهادم کزین در²¹ سخن
 بچیزی که گویی تو²² فرمان کنم²³
 شما را زبان داد باید همان
 بگویی که تا من بوم شهریار
 نخواهم من²⁷ از رومیان باز نیز

برین² نیشتر کام شیر آزدن³
 همی یاد کرد آنک داند⁴ سخن
 دل مرد برناشد از رنج سیر
 به پیداد بر کینه ها ساختن⁶
 که از داد یزدان نکردند یاد⁸
 که از داد او پیرسر شد جوان⁹
 چنان چون که ایران ز افراسیاب¹⁰
 از ایرانیان شد همه خارستان¹¹
 زن و کودکانشان ببردند اسیر¹⁸
 نباید که آید ترا آن شگفت
 مبادا بدی کردن آیین ما
 همان دوری¹⁶ از کژی و کاستی
 وزین در فراوان سخن راندم¹⁸
 همه زهر گیرنده²⁰ تریاک شد
 نگوید کسی از روزگار کهن
 روانرا²⁴ به پیمان گروگان کنم²⁵
 که بر ما نباشد²⁶ کسی بدگمان
 نگیرم چنین رنجها سست و خوار
 نه بفروشم این رنجها را بچیز

1 (так!) شیران زدن—ЛІ; VI— 2 بدین—I, K, IV— 3 (так!) و چندین شدن—ЛІ¹
 توقف درین رای چندین زدن * وزین پیشتر کام شیر آزدن
 4 K, VI— راند 5 I, IV, VI— بهنگام 6 K, VI—6. оп. 7 IV—6. оп. 8 K, VI—6. оп. 9 I, K,
 IV, VI—6. оп. 10 I, K, IV, VI—6. оп. 11 K, VI—6. оп. 12 I, IV— گشت 13 K, VI—6. оп.
 14 K, VI— دگر 15 K, VI— که آزار خود 16 VI— شدن دور 17 I, K, IV, VI— خواندیم
 18 I, K, IV, VI— راندیم 19 VI— رومیان 20 VI— برنده 21 K, VI— یکسر 22 I, K, IV,
 23 I, K, IV, فرمان و پیمان کنند VI— کنیم IV— کنند I, K— 23 گوئیت IV— گوید I—
 و یکنوا متثلین لأوامرک، داخلین تحت—B کنیم IV— کنند I, K, VI— 25 رواها—VI
 نخواهم—ЛІ²⁷ 26 VI— زگرد 27 VI— طاعتک

- 1265 چو بشنید قیصر بدستور گفت
[چه گوییم و این را² چه پاسخ دهیم
گرانمایه دستور گفت این سخن
بمردی و دانش کجا داشت⁶ کسی
چو خسرو سوی مرز خاقان شود
1270 چو لشکر ز جای دگر سازد اوی
نگه کن کنون تو که⁹ دانستی
چنین گفت قیصر که اکنون سپاه
سخن چند گویم¹² همان به که گنج
که بیرون شد این آرزوی¹ از نهفت
بیای³ تا برین رای فرخ⁴ نهیم⁵
که در آسمان اختر افکند بن
جهانداورت باد فریادرس⁷
و را⁸ یار خواهد تن آسان شود
ز کین تو هر گز نپردازد اوی
بدین آرزوها¹⁰ توانستی
فرستیم ناچار با پیل و گاه¹¹
کنم خوار تا دور مانم ز رنج

۲۳

- هم آنکه یکی نامه بنوشت زود
1275 که با موبد یکدل و¹⁵ پاکرای¹⁶
ز هر گونه‌یی داستانها زدیم
کنون رای و گفتارها شد بمن
بقتضای²⁰ فراوان سپاه
سخنهای ز هر گونه آراستیم²¹
1280 یکایک چو آیند هم در زمان
بران¹³ آفرین آفرین¹⁴ بر فزود
زدیم از بد و نیک ناپاک¹⁷ رای
بران¹⁸ رای پیشینه باز آمدیم
گشاد¹⁹ در گنجهای کهن
ندارم که دارند کشور نگاه
ز هر کشوری لشکری خواستیم²²
فرستیم نزدیک تو²³ بی گمان

گونه مرهم — K⁴ همی — K یکی — I, IV³ اورا — VI² رازها — K, VI راز او — I, IV¹
IV, VI — ترا داشت — K نه برگاشت — I⁶ 5 Л — б. оп. (см. прим. к б. 1254). گفته مرهم — IV
و قال: Б — 66. 1267 и 1268 переданы так: جهاندار بادا ترا یار و بس — I, K, IV, VI⁷ نبرد داشت
I, IV, VI⁹ ازو — K, VI وزو — I, IV⁸ الوزیر عند ذلک لقیصر: إن الرجل مسعود منصور
نزدیک شاه — I, K, IV, VI¹¹ برین آرزو بر — I, K, IV, VI¹⁰ که اکنون تو — K تو اکنون که
یک دل رهنمای — K¹⁶ 16 оп. و — IV¹⁵ کآفرین — Л¹⁴ بدان — I, IV¹³ پیچی — I, IV¹²
I, K, IV, VI²⁰ گشایم — I, IV¹⁹ بدان — K, IV, VI¹⁸ هر گونه — VI ماداک (؟) — I, K¹⁷
خواستم — I, K, VI²² آراستم — I, K, VI²¹ بقتضای فزون زان
نزد شما

که یزدان پیروزگر یار ماست
گرفت این سخن بر دل خویش خوار
برین گونه بر نامه‌یی بر^۳ نوشت
بیامد ز نزدیک^۵ خسرو سوار^۶ 1250

جوانمردی و مردمی کارماست
فرستاد نامه بدست^۱ تغوار^۲
ز هر گونه‌یی اندرو^۴ خوب و زشت
چنین تا در قیصر نامدار

۲۲

چو قیصر نگه کرد و نامه بخواند
ازان پس بدستور پرمایه گفت
نگه کن که خسرو بدین کارزار^{۱۰}
گر ایدونک گویی که^{۱۲} پیروز نیست 1255
بمانیم تا سوی^{۱۴} خاقان شود
ور^{۱۶} ایدونک پیروزگر باشد اوی
همان به کزاید شود با سپاه
چو بشنید دستور دانا^{۱۸} سخن
بمردند مردان اخترشناس 1260
سرانجام مرد ستاره‌شمر
نگه کردم این زیجه‌ای که
نه پس دیر شاهی بخسرو^{۲۱} رسد^{۲۲}
برین گونه تا^{۲۴} سال بر^{۲۵} سی و هشت

ز هر گونه اندیشه بر دل^۷ براند
که این راز را باز خواه^۸ از نهفت^۹
شود شاد اگر پیچد از روزگار^{۱۱}
ازان پس ورا^{۱۳} نیز نوروز نیست
چو بیمار شد نزد^{۱۵} درمان شود
بشاهی بسان پدر باشد اوی^{۱۷}
مگر کینه در دل ندارد نگاه
بفرمود تا زیجه‌ای که
سخن راند تا ماند از شب^{۱۹} سه پاس
بقیصر چنین گفت کای تاجور^{۲۰}
کز اختر فلاتون فگندست بن
ز شاهنشهی گردش نو رسد^{۲۳}
برو گرد تیره نیارد گنشت

^۱ K, VI — بنزد ^۲ I, K, IV, VI — سوار K, VI — 6. 1249 стоит после 6. 1250 текста. ^۳ I, IV — خود K, VI — او ^۴ I, IV — در ^۵ K — نزدیک ^۶ I, K, IV, VI — تغوار ^۷ K, VI — دل ^۸ I, K, IV, VI — اندیشه ^۹ K, VI — доб.: رازها باز جوی ^{۱۰} K, VI — کارزار ^{۱۱} K, VI — درین روزگار ^{۱۲} I, K, IV, VI — گویند ^{۱۳} IV — مرا ^{۱۴} I, K, IV, VI — پیش ^{۱۵} I, K, IV, VI — پیش ^{۱۶} VI — گر ^{۱۷} IV — کزو ^{۱۸} VI — خسرو بشاهی ^{۱۹} K — نامور ^{۲۰} I — دارا ^{۲۱} VI — 6. оп. ^{۲۲} K, VI — نگذرد ^{۲۳} K, VI — روز تیره ازو ^{۲۴} I, IV, VI — بر ^{۲۵} I, IV, VI — تا

ز بیگانه قیصر بپرداخت جای
 بموید چنین گفت کاین دادخواه
 بسازیم^۱ تا او بنیرو شود
 بقیصر چنین گفت پس رهنمای
 ۱۲۱۵ بماید تنی چند بیداردل
 فرستاد کس قیصر نامدار
 جوانان و پیران رومی‌نژاد
 که ما تا سکندر بشد زین جهان
 ز بس غارت و جنگ و آویختن
 ۱۲۲۰ کنون پاک یزدان ز کردار بد
 یکی خامشی بر گزین از میان
 اگر خسرو آن خسروانی کلاه
 هم اندر زمان باز خواهد ز روم
 گرین در خورد با^۸ خرد یاد دار
 ۱۲۲۵ ازیشان چو بشنید قیصر سخن
 سواری فرستاد نزدیک شاه
 ز گفتار بیدار^{۱۱} دانندگان
 چو آمد بنزدیک خسرو سوار
 همان نامه قیصر اورا سپرد^{۱۴}
 ۱۲۳۰ چو خسرو بدید^{۱۶} آن دلش تنگ شد

پیر اندیشه بنشست با رهنمای
 ز گیتی گرفتست مارا پناه
 وزان کهنتر بد^۲ بی‌آهو شود
 که از فیلسوفان پاکیزه‌رای
 که بزدند با ما بدین^۳ کار دل
 برفتند زان فیلسوفان چهار^۴
 سخنهای دیرینه کردند یاد
 ز ایرانیانیم خسته نهان^۵
 همان بی‌گنه خیبره خون ریختن
 پیشش اندر آوردشان کار بد
 چو شد کندرو بخت ساسانیان
 بدست آورد سر بر آرد بماه
 بپا^۶ اندر آرد همه^۷ مرز و بوم
 سخنهای ایرانیان یاد دار
 یکی دیگر اندیشه افگند بن^۹
 یکی نامه بنوشت و بنمود راه^{۱۰}
 سخنهای دیرینه خوانندگان^{۱۲}
 بگفت آنچ بشنید با^{۱۳} نامدار
 سخنهای قیصر برو بر شمرد^{۱۵}
 رخانش ز اندیشه بی‌رنک شد^{۱۷}

^۱ I, K, IV, VI — چه سازیم ^۲ I, K, VI — کهنتر ^۳ K, IV, IV — وزین تنگدستی ^۴ K, VI — درین ^۵ I, IV — بپای ^۶ I, IV — روان ^۷ K, VI — که از فیلسوفان بپارند چار ^۸ K, VI — بپای آورد این همه ^۹ K, VI — 6. on. ^{۱۰} K, VI — 6. on. ^{۱۱} I, IV — آن پیر ^{۱۲} VI — 6. on. ^{۱۳} I, IV — از ^{۱۴} I, K, IV, VI — آورد پیش ^{۱۵} I, K, IV, VI — سخن گفت [I — از] [K, IV — اندازه پیش ^{۱۶} VI — شنید ^{۱۷} K — 6. on.

- 1195 مرا خسرو از خویش و پیوند بیش¹ ز جان سخن گوی دارمش پیش
 سلیح است و هم گنج و هم لشکرست شمارا بمین² تا چه اندرخورست
 اگر دیده خواهی³ ندارم دریغ که دیده به از گنج⁴ دینار و تیغ

۲۰

- دبیر جهان دیده را پیش خواند بران⁵ پیشگاه بزرگی⁶ نشاند
 بفرمود تا نامه پاسخ نوشتن ازان روز تا روزگار کهن
 ز بس بند و پیوند و نیکو سخن چو گشت از نوشتن نویسنده سیر
 سخن گوی و روشن دل⁷ و یادگیر سخن گشت رو پیش خسرو بگوی
 بدو گفت مرا هم سلیحست و هم زر بگنج⁹ 1200
 و گر نیستی¹¹ ز هر کشوری 1205
 بدان تا تو از روم با کام خویش¹³ مباحش اندرین بوم تیره روان
 که¹⁶ گاهی پناهست و گاهی گزند کنون تا سلیح و سپاه و درم
 بر خسرو آمد فرستاده مرد 1210

نکر- VI بدین- I² خویش و پیوند خویش- K, IV, VI یار و پیوند خویش- I¹
 بلندش- VI بلندی- K⁶ بدان- K⁵ و I, K, IV, VI- доб. ⁴ خواهد- I, K, IV, VI³
 VI¹⁰ مرد و گنج- I, K, IV, VI⁹ چارهجوی- K, VI تازه روی- I, IV⁸ با دانش- K⁷
 خواستی- IV¹² نیستی این- K, VI نیستی تا- I, IV¹¹ ز چوبینه دلرا چه داری برنج
 VI¹⁶ که اینست- I, K, IV, VI¹⁵ خرامی- K, VI¹⁴ دل- IV¹³ خواستی خود- VI من
 گهی ناز و نوش است و گاهی- I¹⁸ با زیانی و گه- VI با زیان و گهی- K¹⁷ چو
 مبادی- IV, VI مباحی- K مبادا- I²⁰ آوری- I¹⁹ (без рифмы). شرنک

- بفرمان او گردد این آسمان
سپهر و ستاره همه کرده‌اند³
چو از⁶ خاک مر⁷ جانور⁸ بنده⁹ کرد
چنان‌تا بشاه آفریدون رسید
پدید آمد آن تخته اندر جهان
همی رو¹³ چنین تا سر کیقباد
نیامد بدین¹⁴ دوده هر گز¹⁵ بدی
کنون بنده‌یی ناسزاوار و گست¹⁷
همی داد خواهم¹⁹ ز بیدادگر
هر آنکس که او بر نشیند بتخت
شناسد که این تخت و این فرهی
مرا اندرین کار یاری کنی
که پیونده²⁴ گشتیم²⁵ گرد جهان
چوقیمصر برانسان سخنها شنید
گل شنبلیدش پر از ژاله²⁶ شد²⁷
چو آن نامه بر خواند بغزود درد
بخراد برزین جهاندار گفت
- کجا¹ برترست از مکان و زمان²
بدین⁴ چرخ گردان بر آورده‌اند⁵
نخستین کیومرث را زنده¹⁰ کرد
کزان سرفرازان ورا بر گزید
ببود¹¹ آشکار آنچه بودی¹² نهان
که تاج بزرگی بسر بر نهاد
نگه داشتندی ره ایزدی¹⁶
بیامد بتخت کیان¹⁸ بر نشست
نه افسر نه تخت و کلاه و کمر
خرد باید²⁰ و نامداری²¹ و بخت
کرا بود و²² دیهیم شاهنشاهی
برین²³ بی‌وفا کامکاری کنی
بشرم آمدیم از کسان و مهران
برخساره شد چون گل شنبلید
زبان و روانش پر از ناله شد²⁷
شد آن تخت بر چشم او لاژورد²⁸
که این نیست بر مرد دانا نهفت

— K⁴ بنده‌اند— IV³ زمان و مکان— IV, VI مکان و گمان— I² که او— I, K, IV, VI¹
— IV⁸ نا— I با— I⁷ آن— I⁶ همه بنده آفریننده‌اند— I, IV⁵ بسر— VI برین
بد در— K, VI¹² نبود— IV¹¹ بنده— K, VI¹⁰ زنده— K, VI⁹ چو ایزد بقدرت جهان
تخم دوده— I¹⁵ برین— IV, VI¹⁴ روارو— VI وزانرو— IV ازو رو— K وزو رو— I¹³
— K, VI— I¹⁶ доб.:

همه بنده بودند این دوده را * نکرد ایچ بنده زن آلوده را
(в тексте — конъектура редактора). پست— T بنده بیخبر کشت و مست— VI ناسزاوار کشت— I, K, IV¹⁷ I, K, VI—
VI نام‌رادی— K²¹ دارد— I, IV²⁰ خواهد— I, K¹⁹ کی— K, VI¹⁸ (ектура редактора).
باشیم— VI²⁵ سرگشته— IV²⁴ بدین— IV بران— K, VI²³ K, VI²² I, K, VI²² و оп. گوهر و نام
ثم ناوله الکتاب. و لما فاض ختمه، Б—б. передан так: گشت— I, IV²⁷ لا له— I²⁶
و عرف مضمونه ضاعف داءه و همه.

- 1160 بیاراست کاخی بدیلمای روم
نشست از بر نامور¹ تخت عاج
بفرمود تا پرده بر داشتند
گرازمایه گستهیم بد⁴ پیشرو
چو خرد برزین و گرد اندیان
رسیدند نزدیک قیصر فراز
1165 همه یکزبان آفرین خواندند
نخستین بپرسید قیصر ز⁷ شاه
چو بشنید خرد برزین برفت
بفرمان آن نامور شهریار
1170 نشست این سه پرمایه نیکرای⁹
بفرمود¹¹ قیصر که بر زیرگاه
چنین گفت خرد برزین که شاه
که در پیش قیصر بیارم¹² نشست
مگر بندگی را پسند آیمت
1175 بدو گفت قیصر که بگشای راز
نخست آفرین بر¹⁵ جهاندار کرد
که او نیست برتر ز هر برتری¹⁶

گستهیمشان — K, VI⁴ شاد — I, K, IV⁵ فروزنده — VI² نشستین گهی خود بران — K¹
 — Л⁹ نامور — I⁸ ز قیصر بپرسید — K⁷ VI — б. оп.⁶ شاپور و بالوی — K, IV, VI⁵
 K, IV — توانم — K¹³ بدو گفت — I, K, IV, VI¹¹ بپا — Л¹⁰ پرمایه نزدیکرا
 VI — شه — I, K, IV, VI — доб.:¹⁴

چو خرد برزین زبان بر گشاد * همی داشت گفتار قیصر [خسرو — VI] بیاد
 I, IV — доб.:¹⁷ مهتری — VI¹⁶ نخستین آفرین — Л¹⁵

ازو گشت پیدا شمار سپهر * که مارا روان و خرد داد و مهر
 K, VI — доб.:

بفرمان او گشت پیدا [گردان — VI] سپهر * که مارا روان و خرد داد و مهر

بدان تا² شمارا نیاید³ شکست
 دلیری و نیروی⁵ شیران برند
 که چینی حریر آر و مشک سیاه
 چو خورشید تابان بخشم بهشت
 که آن⁶ یاد گیرد⁷ دل هر کسی
 بدان کوش تا یاوه یی⁹ نشنوند¹⁰
 بگفته-ار با تو ندارند پای
 گشاید زبان بر سر ازچمن
 تو اندر سخن یاد کن همچو¹⁴ شهید
 بهر نیک و بد¹⁶ ترجمان منی
 بکوشید و با آن بسایید¹⁷ دست
 سخن هرچ گفتیم همه یاد گیر
 چه اندید¹⁸ ده گردان روشن-روان
 که جز تو مبادا کسی تا-جور
 بزرگان روشن-دل و²¹ راست-گوی²²
 فرستاده²³ شهریار جهان²⁴
 پذیره فرستاد چندی سپاه

بکوشید با¹ مرد خسروپرست
 سواری بدانند⁴ کز ایران برند
 بختراد برزین بفرمود شاه
 بقیصر یکی نامه باید نوشت
 سخنهای کوتاه و معنی بسی
 که نزدیک او فیلسوفان بودند⁸
 چو نامه بخواند¹¹ زبان بر گشای
 بمالوی گفت آذیچ¹² قیصر ز من
 ز فرمان و سوگند و پیمان¹³ و عهد
 بدان¹⁵ ازچمن تو زبان منی
 بچیزی که بر ما نیاید شکست
 تو پیمان گفتار من در¹⁸ پذیر
 شنیدند¹⁹ آواز¹⁹ فرخ جوان
 همه²⁰ خواندند آفرین سر بسر
 بنزدیک قیصر نهادند روی
 چو بشنید قیصر کز ایران مهان
 رسیدند نزدیک ایوان ز راه²⁵

بدین شما بر نیاید - K³ بدین بر - I² بدان تا مگر - K, VI بکوشید تا - I, IV¹
 دلیری بنیروی - I⁵ بدانند - I⁴ بدین شما در نیارد - VI برین بر شما بر نیارد - IV
 یافته - I, VI⁹ شوند - K⁸ رام گردد - VI⁷ کزان - K, VI⁶ دلیری و نیروی - K, VI
 I, K, IV, VI - доб.: یافته بشنوند - IV¹⁰

همه [همی - IV] داستانرا سخن بشمرند * نیاید که بر نامه عیب آورند
 [بشنوند - IV]

پاسخش - I, IV¹⁴ ز پیمان و سوگند و پیوند - I, K, IV, VI¹³ ایچ - K¹² بخوانی - K¹¹
 بکوشیم و با آن - I, IV, VI¹⁷ به نیک و بد - K¹⁶ بران - I¹⁵ کن [ده - IV] چو
 I, K, IV, VI²⁰ گفتار - I, K, IV, VI¹⁹ تو پیمانها از من اندر - I, K, IV, VI¹⁸ بساییم
 I, K, IV, VI²⁵ جوان - I²⁴ فرستاده شد - IV²³ راهجوی - I, IV, VI²² و - K, IV, VI²¹ همی
 پویان ز راه - IV پویان بر راه - K, VI

وزان دیر چون برق رخشان ز میخ
پیذیره شدندش بزرگان شهر
بیامد سوی شارسهستان وریغ¹
کسی را که از مردمی² بود بهر

۱۹

چو آمد بران³ شارسهستان شهریار
که چیزی کزین مرز باید⁴ بخواه
که هر چند این⁵ پادشاهی مراست⁷
بران⁸ شارسهستان ایمن و شاد باش
همه روم یکسر ترا کهترند
ترا تا نسازم¹² سلاج و سپاه
چو بشنید خسرو بدان¹³ شاد گشت
بفرمود بزرزین و شاپور شیر
که¹⁵ اسپان چو روشن شود زین کنید
بپوشید¹⁸ زربفت چینی قیای
ازین شارسهستان سوی²⁰ قیصر شوید
خردمندد باشید و روشن روان
گر ایدونک قیصر بمیدان شود
سوار آمد از قیصر نامدار
مدار آرزورا ز شاهان⁵ نگاه
ترا با تن خویشی داریم راست
ز هر بد که اندیشی آزاد باش
اگر¹⁰ چند گردن کش و مهترند¹¹
نچویم خور و خواب و آرامگاه
روانش از اندیشه آزاد گشت
همان اندیدان جهانجوی را
چنین گفت¹⁴ پس شهریار دلیر
بمالای¹⁶ آن¹⁷ زین زین کنید
همه یکدلانید¹⁹ و پاکیزه رای
بگویید و گفتار او بشنوید
نیوشنده و چرب و شیرین زبان
کمان خواهد از نی²¹ بچوگان شود²²

¹ K, VI — فریغ. ² VI — (takl) بزدلی. ³ K, IV, VI — بدان. ⁴ IV — خواهی. ⁵ K —
I, K, IV, VI — آرزوها بدل در — VI — (метр нарушен); آرزو آیین شاهان — IV آرزورا بدل در
— K, VI — شهر ما — VI ⁹ بدین — K, VI — بدان — I, IV ⁸ جداست — I, K, IV, VI ⁷ کین
فإن ممالك الروم: Б — дает следующий перевод этих бб: 1133—1134 текста оп.; Л — бб. ¹¹ وگر
لک و تحت حکمک، و جمیع من فیہا من الأكابر من جملة عبيدک و خدمک. و إني لا أقر
فی نهار ولا أسکن فی لیل حتی أعید لک کل ما تحتاج الیه من سلاح و خیل فاردک الی
بسلام — IV سپارم — K, VI ¹² بیتک مسرورا، و علی عدوک منصورا. فسّر برویز بذلک...
بفرمود — Л ¹⁸ او — K — بر — I, IV, VI ¹⁷ بمالاش — IV ¹⁶ چو — K ¹⁵ بفرمود — VI ¹⁴ ازو — VI ¹³
— K, VI — دنب: ²² ارنه — K, IV, VI — وگر — I ²¹ نزد — I, K, IV, VI ²⁰ یکدل آید — K, VI ¹⁹
شمارا بخواهد بمیدان خویش * بکوشد بران راه و سامان خویشی

- براهب چنین گفت کینست خال
 بدو گفت راهب که آری همین 1110
 بدو گفت خسرو که ای رایزن
 بدو⁴ گفت راهب که مندیشتی زین
 نیاید بروی تو دیگر⁶ بدی
 بر آشوبد⁷ این سرکش آرام⁸ تو
 اگرچند بد⁹ گردد این بدگمان 1115
 بدو گفت گستهم کای شهریار
 بپاکیزه یزدان که ماه آفرید
 بآزرگشسپ و بخورشید و ماه¹²
 بگفتار ترسا¹⁵ نگر نگر وی¹⁶
 مرا ایمنی ده ز گفتار وی 1120
 که هر گز نسازم بدی در نهان
 بدو¹⁹ گفت خسرو که از ترس کار²⁰
 ز تو نیز هرگز ندیدم بدی
 و لیکن ز کار سپهر بلند
 چو بایسته²⁴ کاری بود ایزدی 1125
 براهب چنین گفت پس شهریار
- بغون بود با مادر من همال
 ز گستهم بیمنی بسی¹ رنج و کین²
 ازان پس چه گویی چه خواهد بدن³
 کزان پس نه بیمنی⁵ جزاز آفرین
 مگر سخت کاری بود ایزدی
 ازان پس نه باشد بجز کام تو
 همانش بدست تو باشد¹⁰ زمان
 دل ترا بدین هیچ رنجه مدار
 جهانرا بسان¹¹ تو شاه آفرید
 بجان و سر نام بردار¹³ شاه¹⁴
 سخن گفتن ناسزا نشنوی
 چو¹⁷ سوگند خوردم بهانه مجوی
 بر اندیش از کردگار جهان¹⁸
 نیاید²¹ سخن گفتن نابکار
 نیازی بکژی و نابخردی
 نه باشد شگفت ار شوی پر²² گزند²³
 بیکسو شود²⁵ دانش و بخردی²⁶
 که شاداددل باشی و بهروزگار

نیایی - K, VI - 5 چنین - I - 4 VI - 6. оп. 3 همی - K همه - I, IV - 1
 بر - I, K, IV - 9 (так!). 8 از رام - Л (так!). 7 شود ساکن - K, VI هرگز - I, K, IV, VI - 6
 متر нарушен). 13 سر خورشید - IV 12 K, VI و کلاه - یکی چون - VI 11 آید - I, K, IV - 10
 14 I, K, IV, VI - доб.: 14

که تا هست گستهم جز راستی * نچوید نکوبد در کاستی
 وگر جز برین داشت [گونه - K, VI] گستهمی * بپیچد روانش میداد بجای
 جهاندار تا این جهان آفرید * کلدید در راز او کس ندید
 I, 18 که - I 17 این ساحر ار بگروی - IV ترسا چرا بگروی - I 16 جادو - VI ساحر - K 15
 بی - Л 22 نکوید - VI 21 پرهیزکار - VI 20 چنین - I, K, IV, VI 19
 رود - I, IV 25 بایست - Л 24 K, VI - 6. оп. 23

- 1070 بود اندران شهر خسرو سه روز
بابر اندر آورد بـرنـده تیغ
که اورپخ³ بد نام آن شارستان
بـمـیـرا ه پـیـدا یـکی دیـر بود
بـنـزـدیـک دیـر آمـد آواز داد
1075 گـر از دیـر دیـرینه آیـی فرود
هـمـ آنـگـاه راهـب چـو⁷ آوا شـنـید
بدو گفت خسرو تو یی بی گمان
ز دست یـکی بدکنش بنده یی
چو گفتار راهب بی اندازه شد⁹
1080 ز گفتار او در شگفتی بماند
ز پشت صلیبی¹⁰ پیـازید دست
پرستنده چون دید بردش نماز
یکی آزمون را بدو گفت شاه
پیمای همی نزد¹¹ قیصر برم
1085 گرین رفتن من همایون بود
بدو گفت راهب که چونین مگوی
چو دیدمت گفتم سراسر سخن
نـمـایـد دروغ ایـچ در دین تو
بـسـی رنج دیدی¹⁵ و آویختی
- چهارم چو بفروخت¹ گیتی فروز
جهانجوی شد سوی راه ورپخ²
بدو در چلیپا و بیمارستان
جهانجوی⁴ آواز راهب شنود
که کردار تو جز پرستش مباد⁵
ز نیکی دهش باد بر تو درود⁶
فرود آمد از دیـر و اورا بدید
ز تخت پدر گشته ناشادمان
پلیدی منی فش⁸ پرستنده یی
دل خسرو از مهر او تازه شد⁹
برو بر جهان آفرین را بخواند
بپرسیدن مرد یزدان پرست
سخن گفت با او زمانی دراز
که من کهتریام ز ایران سپاه
چو پاسخ دهد سوی¹² مهتر برم
نگه کن که فرجام من¹³ چون بود
تو شاهی مکن خویشتن شاهجوی
مرا هر زمان آزمایش مکن
نه کژی برین¹⁴ راه و آیین تو
سرانجام زین¹⁶ بنده بگریختی

¹ I, IV — خورشید ² K, VI — فریخ ³ K, VI — افریخ ⁴ IV — جهاندار ⁵ Б — далее следует перевод бб. 1083—1084, затем переведены бб. 1077—1078, бб. 1075—1076, 1079—1082 не переведены.

⁶ I — б. оп. ⁷ IV — راهب ⁸ I — هم آنکه چو از راهب ⁹ I, K, IV, VI — گشت ¹⁰ K, VI — هم از پشت باره ¹¹ I, K, IV, VI — پلیدی و منی فش ¹² I, K, IV, VI — پیش ¹³ I, IV — این ¹⁴ I, K, IV, VI — بود ¹⁵ I, K, IV, VI — بردی ¹⁶ I, IV — ازان

- 1050 بنزدیک ایشان سخن خوار بود
هم‌آنگه بر آمد¹ یکی تیبره ابر
وز ابر اندران² شارسستان باد خاست
چو نیمه ز تیبره شب اندر کشید
همه⁴ شارسستان ماند اندر⁵ شگفت
بهر⁶ برزنی بر⁷ علف ساختند
1055 ز چیزی که بود اندران تازه بوم¹⁰
ببردند بالا بنزدیک شاه
چو خسرو جوان بود و برترمنش
بدان شارسستان در یکی کاخ بود
1060 فراوان بدو اندرون برده¹⁶ بود
ز دشت اندر آمد بدانجا گذشت
همه رومیان آفرین خواندند
چو آباد جای¹⁹ بچنگ آمدش
بقیصر یکی نامه بنوشست شاه
1065 وزان²⁰ شارسستان سوی مانوی²¹ راند
ز مانوپیان²⁴ هرک بیدار بود
سکوبا و رهبان سوی شهریار
همی رفت با شاه چندی سخن
همی گفت هر کس که مابنده‌ایم

¹ K, IV, ³ وزن ابر در IV ازان بر در K, VI ² I-بر ² بیامد-VI ¹
⁸ I, IV, ⁷ همه-VI ⁶ همه شهر ماندند ازو در-I ⁵ همان-IV ⁴ ز هر-VI
و اخرجوا مشایخهم و رهابینهم بالأطعمة و العلف و سائر المبار و التحف-B ⁹ ستورو
(cp. 6. 1060). همان جای قیصر بر آورده بود-VI ¹² چیزهایی-K ¹¹ مرز و بوم-K, VI ¹⁰
بر-K, VI ¹⁷ بدره و برده-VI ¹⁶ آن-K ¹⁵ بریشان-I, K, IV ¹⁴ از داد-I, K, IV, VI ¹³
مانوی-²¹ I, K, IV, VI ¹⁸ بپای (без рифмы). گذشت
مانوئیان-I, IV ²⁴ مانوئی-K ²³ دانونی-²³ I, K, IV, VI ¹⁹ جای-²⁰ K, IV ²¹ ازان-²² K, VI ²² ماروی-K
بی آزار-K, VI ²⁵ مابوئیان-K

- پس آن مرد¹ بازارگان پر شتاب
 1035 دگر باره خرد بزرزین ز راه²
 پرستش پرستنده را داشت⁴ سود
 ازان⁶ پس بازارگان گفت شاه
 نشست تو در خور⁸ اردشیر
 بدو گفت کای¹⁰ شاه با داد و رای¹¹
 1040 نشانش یکایک بخسرو بگفت
 بفرومود تا نام برنا و ده
 به بازارگان گفت پدرود باش
- می آورد بر سر سنان روشن گلاب
 ازو بستند آن جام و شد نزد³ شاه
 بران برتری برتریها فزود⁵
 که اکنون سپه را کدامست راه⁷
 کجا باشد ای مرد مهمان پذیر⁹
 ز بازارگانان منم پاکرای¹²
 همه رازها بر گشاد از نهفت¹³
 نویسد نویسنده روزبه
 خرد را بدل تار و هم¹⁴ بود باش

۱۷

- چو بگذشت¹⁵ لشکر بران¹⁶ تازه بوم
 چنین تا بیامد بران¹⁷ شارستان
 1045 چو از دور ترسا بدید آن سپاه
 بدان باره اندر کشیدند رخت
 فرو مانند زان شاه گیتی فروز
 فرستاد روز چه آرام کسی
 خورشها فرستید و یاری کنید
- بتندی همی راند تا مرز روم
 که قیصر ورا خواندی کارستان
 برفتند پیویان بمی راه و راه
 در شارستانرا بمستند سخت
 به پیرون همانندند¹⁸ لشکر سه روز
 که نزدیک ما نیست لشکر بسی
 چه¹⁹ بر ما همی²⁰ کامگاری کنید؟

نمود-I-⁵ داد-K-⁴ پیش-I, K, IV, VI-³ بر راه-IV, VI-² جوانمرد-I, IV-¹

وزان-I, IV-⁶ K, VI-⁷ доб.:

چو بازارگان راه بنمودشان * بپرسید خسرو ز نام و نشان

کارزی-I, K, IV-¹² بیدارزی-I, K, IV, VI-¹¹ ای-I, IV-¹⁰ K, VI-⁹ ب. оп. خور-I-⁸

K, VI-¹³ доб. شادزی-VI-

مرا جای در خور اردشیر * که گردد ز بومش جوان مرد پیر

خرد تار و تو جاودان-K, VI-¹⁴ تاره و-I-¹⁴ وزو هیچ ارزی (رازی) نشد در نهفت-VI-¹³

I, K, IV, VI-¹⁸ بدان-I, K, IV, VI-¹⁷ ازان-K, VI-¹⁶ بدان-I, IV-¹⁶ بگذشت-I, IV-¹⁵

ازان-VI-²⁰ که-VI-¹⁹ نه-I, K, IV-¹⁹ همانند او و

هـرآنکس^۱ کجا پیش دارد^۲ بدی
 بما پیش باید که دارد امید
 گرفتند یاران برو آفرین
 ۱۰۱۵ بدو پرسید زان^۳ مرد تازی که راه
 بدو گفت هفتاد فرسنگ پیش
 چو دستور باشی^۴ من از^۵ گوشت و آب^۶
 بدو گفت خسرو جزین نیست رای
 هیونی بر افگند تازی بر راه
 ۱۰۲۰ همی تاخت اندر بیابان و کوه
 یکی کاروان نیز^۷ دیگر بر راه
 یکی مرد بازارگان مایه دار
 بدو گفت شاه از کجایی بگوی
 بدو گفت کز خور^۸ اردشیر
 ۱۰۲۵ بدو گفت نامت چه کرد آنک زاد
 ازو توشه جست آن زمان شهریار
 خورش هست چندانک اندازه نیست
 بدو گفت خسرو که مهران بر راه
 سر بار بگشاد بازارگان
 ۱۰۳۰ خورش برد و بنشست خود بر زمین
 چو نان خورده شد مرد مهران پرست
 چو از دور خرد بر زمین بدید
 ز بازارگان بستد آن آب گرم

۱ همآنکس - I ۲ کرد او - I, K, IV ۳ I, K, IV و از ره ایزدی - VI - 6. on. ۴ VI - نیک
 ۵ T - доб.:

همیشہ ترا باد یزدان پناه * مبادا تھی از تو تـخت و کلاه
 ۱۰ K - مرا - I, K, IV, VI ۹ باشد - IV ۸ روم - I, IV ۷ ازان - K, VI ۶ ازین - I, IV
 ۱۱ K - نگیری ۱۲ بدان - IV ۱۳ I, VI - 6. on. ۱۴ K - نان و آب - IV بابواب (نان و آب؟)
 ۱۵ خور^۹ - I ۱۶ مهران شاد - IV ۱۷ بود - I, K, IV, VI ۱۸ جهانجوی - I, K, IV

- دیدند چیزی بجای¹ دوان
 پدید آمد اندر زمان کاروان
 چو آن ساربان⁴ روی خسرو بدید
 بدو گفت خسرو که نام تو چیست
 بدو گفت من قیس بن حارثم
 ز مصر آمدم با یکی⁵ کاروان
 بآب⁶ فـراتـسـت بنگاه من
 بدو گفت خسرو که از خوردنی
 که ما ماندگانیم و هم گرسنه
 بدو گفت تازی که¹¹ ایـدر بایست
 چو بر شاه تازی بگـسـتـرد مهر
 بکشتند و آتش بر افروختند
 بر آتش پراگند چندی¹⁴ کباب¹⁵
 گرفتند و از¹⁶ آنک بد دین پزوه
 بخوردند بی ذان فراوان کباب
 زمانی بغفتند و بر خاستند
 بدان²¹ دادگر کو جهان آفرید
 ازان پس بپاران چنین گفت شاه
 بپیش²³ من آنکس گرامی ترست
- درخت و گیاه بود و آب روان²
 شتر بود و³ پیش اندرون ساروان
 بدان نامدار آفرین گسـتـریـد
 کجا رفت خواهی و کام تو چیست
 ز آزادگان⁷ ان⁸ رب وارث⁹
 برین کاروان بر منم ساروان
 ازانجا⁷ بدین پیشه بد راه من
 چه داری هم از چیز⁸ گسـتـردنی
 نه پوشست مارا نه⁹ بار و نه¹⁰
 مرا با تو چیز و تن و جان یکپست
 بیاورد فربه یکی ماده مهر¹²
 ترو¹³ خشک هیزم همی سوختند
 بخوردن گرفتند یاران شتاب
 بخوردن شتابید¹⁷ دیگر گروه¹⁸
 بیماراست هر مهتری جای خواب¹⁹
 یکی آفرین²⁰ نو آراستند
 توانایی و توان آفرید
 که هر کس که او پیش²² دارد گناه
 وزان²⁴ کهـتران²⁵ نیز نامی ترست

فرکب گسـتـهـم¹ I, IV — جایـی بچیزی² K, VI — б. оп.; Б — передает эти три бб. так: I, K, 4 I, K, 3 Л, K — و оп.⁴ I, K, 5 I, K, IV, VI — چو مرد جوان — IV, VI — 6 I, K, IV, VI — آب — 7 I, K, IV — 8 K, VI — همان نیز — 9 VI — نه پوشش بماند و نه — 10 I — б. оп.; IV — б. вписан на полях. 11 I — 12 K — یکدم هم — VI — تازی تو — IV — یکدم که — K — با ما تو — 13 I — 14 I, IV, P — پرو — 15 IV — это мисра соединено со вторым мисра б. 1007, б. 1006 оп. 16 K, VI — باز — 17 K, VI — گرفتند — 18 I, IV — б. оп. 19 Б — бб. 1008—1014 не переведены. 20 K, VI — آفرینی — 21 I, K, IV, VI — بران — 22 I — پیشه — 23 I, K, IV, VI — بنزد — 24 I, IV — وزین — 25 K — مهتران

نه آب و گیا بود و نه رهنمون^۲
 همی را ند^۵ ذاکام تا باهله
 کسی را که^۶ از مردمی بود بهر
 بران^۷ شهر^۸ لشکر فرود آورد
 نوندی بیامد ز ایران دمان^{۱۰}
 همان نامه پوشیده در جامه داشت
 که گر لشکر آید مکنششان یله
 بشهر تو آید زمان تا زمان
 هم اندر زمان پیش خسرو دويد
 ز کار جهان در شگفتی بهمازد
 بران نامه بر^{۱۳} تنگدل گشت شاه
 میان کیی تاختن را بهست
 ندید اندرو هیچ جای نبات^{۱۵}
 یکی پیشه دیدند و آب روان
 سپهرا بران^{۱۷} سبزه^{۱۸} اندر کشید^{۱۹}
 کمانرا بزه کرد و نخچیر جست^{۲۰}

همی تاخت خسرو^۱ به پیش اندرون
 عنانرا^۳ بدان باره^۴ کرده یله
 پذیره شدنش بزرگان شهر
 ۹۸۰ چو خسرو بنزدیک ایشان رسید
 همان چون فرود آمد اندر زمان^۹
 ز بهرام چوبین یکی نامه داشت
 نوشته سوی مهتر^{۱۱} باهله
 سپاه من اینک پس اندر دمان^{۱۲}
 ۹۸۵ چو مهتر برانگونه بر نامه دید
 چو خسرو نگه کرد و نامه بخواند
 بترسید کآید پس او سپاه
 ازان شهر هم در زمان بر نشست^{۱۴}
 همی تاخت تا پیش آب فرات
 ۹۹۰ شده گرسنه مرد پیر و جوان
 چو خسرو به پیش اندرون^{۱۶} بیشه دید
 شده گرسنه مرد نهار و سست

^۱ Л — доб.: بزرگان ایران — Л^۲

وزانجا همی رفت تا مرز روم * به راه بیابان دران خـ شـکـبـوم
 K, VI — доб.:

چو خسرو بنزد [همی در — VI] بیابان رسید * همی تاخت رخساره چون شنبلیله

هرانکس کشی — I, IV^۶ رفت — K, VI^۵ اسپی — I, K, IV, VI^۴ چنانرا — I^۳ (так!)

— Л^{۱۲} مردم — K, VI^{۱۱} زایرانیان — Л^{۱۰} میان — Л^۹ بهیرون — I^۸ بدان — K, IV^۷

ندید اندران — I, K, IV, VI^{۱۵} بر گذشت — Л^{۱۴} بدان ماندگی — I, K, IV, VI^{۱۳} میان

بدان — I, IV^{۱۷} چو بسطام نخچیرگه — IV^{۱۶} چو بسطام نخچیرگر — I^{۱۶} پادشاهی نبات

^{۱۸} IV — بیشه ^{۱۹} K, VI — б. оп. ^{۲۰} K, VI — б. оп.

- کسی را کجا کور بد رهنمون
هر آنکس که گیرد بدست¹ ازدها
وگر آزمون را کسی خورد زهر
نکشته بیم بندوی را از نغمست
برین⁴ کرده خویش باید گریست
وزان روی بندوی و اندک سپاه
همی برد هر کس که بد بردنی
بیابان بی راه و جای⁷ دده
نگه کرد¹¹ موسیل بود¹² ارمنی
جهانجوی بندوی تنها برفت
چو موسیل را دید بردش نماز
بدو گفت موسیل ز ایدر مرو
که در¹⁷ روم آباد خسرو چه کرد
چو بشنید بندوی آنجا بماند¹⁹
- بمماند بد راه دراز اذدرون
شد او کشته و ازدها زو رها²
ازان خوردنش درد و مرگست بهر
ز دستم رها شد در³ چاره جست
به بیمیم تا⁵ رای یزدان بچیمست
چو باد دمان بر گرفتند راه
براهی که موسیل بود⁶ ارمنی
سراپرده بی دید⁸ جای⁹ زده¹⁰
هم آب روان یافت هم¹³ خوردنی¹⁴
سوی خیمه ها روی بنهاد¹⁵ تفت
بگفتند با او زممانی دراز¹⁶
که آگاه سی آید ترا نوینو
همی آشتی نو کند گر¹⁸ نبرد
وزان دشت یاران خود را بخواند²⁰

¹ K, VI — دست نر — ² B — из бб. 955—964 переведены только бб. 961 и 964 с вводными словами: *وقالا متمثلا*; далее бб. 965—976 не переведены. ³ I, IV — ره — ⁴ I — بدین — ⁵ K — تا — که
سراپرده دیدند — ⁶ I, IV — بی آب و راه — ⁷ I, IV — بجایی که موسیل بد — K رفت — ⁸ I, IV —
— ⁹ L — جای — ¹⁰ K, VI — б. оп. — ¹¹ T — доб. — ¹² T — دید — ¹³ I — доб. — ¹⁴ K, VI —
б. оп. — ¹⁵ I, IV — شتابید — ¹⁶ I, K, IV, VI — سوی مرغزاری خرامید — K, VI — بدان سبزه اندر
از آنجا — ¹⁷ I, K, IV — یا — ¹⁸ I, K, IV, VI — با — ¹⁹ I, K, IV, VI — بگفت آن سخنها که بودش براز
VI — نراند (так!). ²⁰ L — доб.:
چو خسرو بسوی بیابان رسید * همی ساخت رخساره چون شنبلید
K, VI — доб.:

ز کردار خسرو بگویم کنون * بدانکه که بگریخت از طیسفون
همه لشکر او یگان و دوگان * برفتند نزدیک او تازیان
ابا مردم خویشی شد سوی روم * به راه بیابان وزان خشک بوم
عاد الحدیث الی ذکر پرویز. قال: و لما خرج
B — начало главы (после перевода б. 964 текста):
برویز من الدیر آخذ طریق البرية

ابا چند تن¹ رفت لرزان برآه² گریزان شد از بیم³ بهرامشاه⁴
 گرفت او⁵ ازان شهر⁶ راه گریز بدان تا نه بینند ازو⁷ رسته‌خیز
 بمنزل رسیدند و⁸ بفرزود⁹ خیل گرفته‌ند تـازان ره اردبیل
 ز میدان چو بهرام بیرون کشید همی دامن از خشم در خون کشید¹⁰
 ازان پس بفرمود مهروی را که باشد نگه‌دار¹¹ بندوقی را
 بهرام گفتند کای شهریار دلست را بندوقی رنجه مدار
 که او چون ازین کشتن آگاه شد همانا که با باد همراه شد
 پیشیمان شد از کشتن یار خویش کزان¹² تیره دانست بازار خویش
 چنین گفت کانکس که دشمن ز دوست ندانند مبادا ورا¹³ مغز و پوست
 یکی خفته بر تیغ دندان پیل یکی¹⁴ ایمن از موج دریای پیل
 دگر آنک بر پادشاه شد¹⁵ دلیر چهارم که بگرفت بازوی شیر
 به‌خشای بر جان این هر چهار کزیدشان به‌پیچد سر¹⁶ روزگار¹⁷
 دگر هرک چنداند او کوه را بران¹⁸ یارگر خواهد¹⁹ اذیه‌ها
 تن خویشتن را بدان رنجه داشت وزان رنجه تن باد در پنجه داشت
 بکشتی ویران²⁰ گذشتن بر آب به آید که²¹ بر کار²² کردن شتاب
 اگر²³ چشمه خواهی که بینی بچشم شوی خیره زو²⁴ باز گردی بچشم

ز شمشیر—K, VI—³ ابا هر که پیوند بهرام بود—T بر شاه راه—K, VI—² کس—K, VI—¹
 I, K, IV, ⁵ و اُفلت فی خُف من أصحابه—B, I, IV—⁶ کسی کش بندوقی آرام بود—T—⁴
 VI—رسید او بفرزود—K—⁹ و—⁸ I, IV—⁷ نگه—IV—⁶ گرفتند—VI—
 (ср. ниже, б. 969 и сл.).¹⁰ K—доб.:
 بدانست کان کار بندوقی بود * که بهرام شد کشته زان چاره زود
 VI—доб.:

بدانست کان کار بندوقی بود * که او بدکنش مرد و بدگوی بود
 دگر—¹⁴ I, K, IV, VI—ازو—¹³ VI—وزو—VI—ازان—K—کزو—¹² I, IV—نگهبان—¹¹ K, VI—
 I, K, IV, ¹⁸ б. 960 текста. ¹⁷ K, VI—¹⁶ K, VI—همی—¹⁵ K, VI—پادشاهی—
 VI—آتش—²¹ I, (так!); سپهر از—²⁰ K—تا سبک دارد—VI—تا کرا خواند—¹⁹ K—بدان—
 و—²⁴ K, VI—وگر—²³ I—در آب—²² K, VI—چو—²¹ K, VI—

چو شد روز¹ بهرام چوبینه روی
فرستاده آمد ز بهرام زود
زره خواست و پوشید زیر قمای
زنی بود بهرام یل را نه پاک
بدل دوست بهرام چوبینه بود 935
فرستاد نزدیک بهرام کسی
که بهرام پوشید⁷ پنهان زره
ندانم که در دل چه دارد ز بد
چو بشنید چوبینه گفتار زن
هرآنکس که رفتی بمیدان اوی 940
زدی¹¹ دست بر پشت او نرم نرم
چنین تا پور سیاهوش رسید
بدو گفت ای بدتر از خار گز¹⁴
بگفت این و شمشیر کین بر کشید
چو بنمودی زان کشتن آگاه شد 945
پوشید پس¹⁷ جوشن و بر نشست

بمیدان نهاد² و بچوگان و گوی
بنزدیک پور سیاهوش³ چو دود⁴
ز درگاه بهاسپ اندر آورد پای
که بهرام را خواستی زیر خاک⁵
که از شوی جانش پر از کینه بود
که تن را نگه دار و فریادرس⁶
بر افکنند بنده زره را گره
تو زو خویشستن دور داری سزد⁸
که با او همی گفت⁹ چوگان مزین
چو نزدیک گشتی بچوگان و گوی¹⁰
سخن گفتن خوب و آواز¹² گرم¹³
زره در برش آشکارا بدید
بمیدان که پوشد زره زیر خن
سراپای¹⁵ او پای برهم درید¹⁶
برو تابش روز کوتاه شد
میان یلی لرز لرزان¹⁸ بهست

¹ K, VI — جهاندار — ² K, VI — نهادش — ³ K, VI — که پور سیاهوش بیاید — ⁴ I, IV — 66. 931. и 932 оп.; Б — эти бб. не переведены. ⁵ I, IV — چاک چاک — ⁶ B — فالحفظ نفسک منه — ⁷ K, VI —

⁸ K — доб.: پوشید بهرام

که ای شاه آزاده نیک نام * نپاید که بنهد به راه تو دام
VI — доб.:

چنین بدکنش ریمن خویش کام * نپاید که بنهد به راه دام
I — ¹³ چرب و آوی — ¹² I, IV — برد — ¹¹ IV — ¹⁰ I, K, IV, VI — ⁹ VI — پیغام دادش که —

بدتر — C کای کمتر از مار گز — P کارگز — K, VI — کای برتر از بارگز — ¹⁴ Л (без рифмы). ¹⁵ K, VI — پای — ¹⁶ K, VI — доб.: سر و پای — ¹⁷ K, VI —

بشهر اندرون آگهی فاش گشت * که بهرام شد کشته ناگه بدشت
یلی تاختن را — VI تاختن را ازان پس — K — ¹⁸ نو — ¹⁷ I, IV —

- ازو بر تن من نیاید زیان
 بگفت این و پس دفتر زند خواست 910
 چو بندوی بگرفت استا و زند
 مپیاد بندوی جز درد و رنج
 که آنکه که² خسرو بیاید ز جای
 مگر کو بنزد تو⁴ انگشتری
 چو بشنید بهرام سوگند او 915
 بدو گفت کاکنون همه راز خویش
 بسازم یکی دام چو پیاده را
 بزهراب شمشیر در بزمگاه⁶
 بدریای آب⁷ اندرون⁸ دم زند
 بدو گفت بندوی کای کاردان 920
 بدین زودی اندر چه انداز شاه
 تو دانی که من هرچ گویم بدوی
 بخواهم گناهی که رفت از تو پیش
 اگر خود بر آنی¹² که گویی همی
 ز بند این دو پای من آزاد کن 925
 گشاده شود زین سخن راز تو
 چو بشنید بهرام شد تازه روی
 چو روشن شد آن چادر مشکرنک
 ببندوی گفت ار دلم نشکند
 سگالیدهام دوش با پهنج یار 930

I, IV - 3 اگر نی چو(9) - IV بدانکه که - K, VI و گر نه چو - I - 2 نیازد - VI - 1
 بزهرار بزمشیر در - I, IV - 6. 916 текста. 5. Л - 6. стоит после б. 916 текста. 4. بنزدیکت - VI - 4 نیمینم
 مرا - I, K, IV, VI - 9 بدریا درون آب - K, VI - 8 بدریا بآب - I, IV - 7 بارگاه - VI - 6 چاره گاه
 VI - براینی - I, K, IV - 12 هیچ - IV - 11 من - I, K, IV, VI - 10 زیرک و جلد و هشیار دان
 اندرش - K - 16 برین یاد بنیاد - K, VI - 15 بدین - IV - 14 بخسرو - I - 13 برینسان

هرانکس که با^۱ شاه پیوسته بود بران^۲ پادشاهی دلش^۳ خسته بود
برفتند زن بوم تام مرز روم پراگنده گشتند ز آباد بوم^۴

۱۵

همی بود بندوی^۵ بسته چو یوز بزندان بهرام هفتاد^۶ روز
نگهبان بندوی بهرام^۷ بود ۸۹۵
ورا نیز بندوی بفریفتی
که از شاه ایران مشو نامید
اگر چه شود بخت او دیرساز
جهان آفرین بر تن کیستباد
نماید بهرام هم تاج و تخت ۹۰۰
ز دهقان نژاد ایچ مردم مباد
بانگشت بشمر کنون^{۱۸} تا دو ماه
بدین تاج و تخت آتش اندر زنند
بدو گفت بهرام گر شهریار
ز پند تو آرایش جان کنم ۹۰۵
یکی سخت سوگند خواهم بماه
که گر خسرو آید برین^{۲۳} مرز و بوم
بخواهی^{۲۵} مرا زو بجان زینهار

همی بود بندوی^۵ بسته چو یوز
بزندان بهرام هفتاد^۶ روز
کزان^۸ بند^۹ او نیک^{۱۰} ناکام بود
بمید اندر از چاره^{۱۱} نشکستی
اگر^{۱۲} تیره شد^{۱۳} روز گردد سپید
شود^{۱۴} بخت پیروز با خوشنواز
ببخشید^{۱۵} و گیتی بدو باز داد
چه^{۱۶} اندیشد^{۱۷} این مردم نیک بخت
که خیره دهد خویشتن را بباد
که از روم بیمنی بایران سپاه
همه^{۱۹} زیورشی بر سرش^{۲۰} بشکنند
مرا داد خواهد بجان زینهار
همه^{۲۱} هرچ گویی تو^{۲۲} فرمان کنم
بآذرگشسپ و بتخت و کلاه
سپاه آرد از پیش^{۲۴} قیصر ز روم
نگیری تو آیین کار دشوار خوار

ازان جای و بوم — K^۴ پادشاهی دل — I^۳ بدان — I, K, IV, VI^۲ در — I, K, IV, VI^۱
B — تا هفت — L^۶ بندویه خال پرویز — B^۵ ازان شاه شوم — VI ازان مرز و بوم — IV
I, K, IV, ^{۱۰} بخت — IV^۹ که از — I, K, IV, VI^۸ بهرام بن سیاوش — B^۷ سبعین یوما
I, K, IV, VI^{۱۳} که از — K, VI^{۱۲} (так!) کمر — VI چاه — IV (так!) جای — K^{۱۱} سخت — VI
بخشود — I, K, IV^{۱۵} چو شد — I, K, VI^{۱۴} B — 66. 897-928 переданы очень сокращенно.
K — همان — K^{۲۰} همی — L^{۱۹} زمان — I, IV, VI^{۱۸} پر اندیشه — K, VI^{۱۷} چو — I^{۱۶}
گوییت — I^{۲۲} همی — L^{۲۱} زیور اندر برش — VI زیورشی سر بسر — IV زیورشی در برش
تو خواهی — I, K, IV, VI^{۲۵} نزد — I, K, IV, VI^{۲۴} بدین — I, K, IV, VI^{۲۳} خواهی — K, VI

- بررفتند ایوان شاه‌ی¹ چو² عاج
 بر تخت زرین یکی زیرگاه
 نشست از بر تخت بهرام‌شاه
 دبیرش بیاورد عهد کینان 880
 گواهی نوشتند یکسر⁷ مه‌ان
 بران نامه چون نام کردند یاد
 چنین گفت کاین¹⁰ پادشاهی مراست
 چنین هم بمآناد سالی هزار
 پسر بر پسر هم¹³ چنین ارجمند 885
 بآذر مه اندر بُد و¹⁴ روز هور¹⁵
 چنین گفت زان پس بایرانینان
 کسی کو¹⁷ برین¹⁸ نیست همداستان
 بایران مباشید²¹ بیش از سه روز
 برآید²³ همه نزد خسرو شوید 890
 نه از دل برو خواندند آفرین
- بیاویختند از بر گاه³ تاج
 نهادند و پس بر گشادند راه⁴
 بسر بر نهاد آن کیانی کلاه⁵
 نوشتند بران پرده‌ها پرده‌یان⁶
 که بهرام شد شهریار⁸ جهمان
 برو⁹ بر یکی مهر زرین نهاد
 بدین¹¹ بر شما¹² پاک یزدان گواست
 که از تخمه من بود شهریار
 بمآناد با تاج و تخت بلند
 که از شیر پرده‌ها شد پشت گور¹⁶
 که بر خاست پرخاش و کین از میان
 اگر کز باشد¹⁹ اگر²⁰ راستان
 چهارم چو از چرخ²² گیتی‌فروز
 برین²⁴ بوم و بر بیش ازین مغنود²⁵
 که پرده‌ها از تو مبادا زمین

1 I, IV — بپاکی 2 K, VI — تخت بر گردان 3 K, IV — عاج 4 I, VI — تخت 5 VI — доб.:
 وضعت کراسی الذهب كما جرت به عادتهم فی مجلس السلطنة فحضرت — VI — б. оп.;
 الأعيان و الأكابر و الأمراء و الأمائل و العلماء و الأفاضل 6 VI — доб.:

چو بر تخت نشست بهرام شاد * جهمان کرد آباد از عدل و داد
 این — I¹⁰ بسر — I, IV, VI⁹ پادشاه — IV⁸ یک‌یک — I⁷ ميسرا. — VI⁶ — обратный порядок
 این — I, K, IV, VI¹⁴ بر — I, IV, VI¹³ عهد من — VI رسم ما — K¹² برین — I, IV, VI¹¹
 VI¹⁵ — последние два слова испорчены. K, VI — доб.:¹⁶

سستاره بجای بلند آفتاب * بر آمد وزان [زو — VI] شد جهان چون سراب
 چو از سرودن باغ گردد تهری * بگردد گیا جای سرو سه‌هی
 ل — I²¹ گراز — K, IV, VI — اراز — I²⁰ باشد — I, K, IV, VI¹⁹ بدین — I, IV, VI¹⁸ خود — VI¹⁷
 K — доб.:²⁵ باین — I²⁴ پس آنگه — VI²³ بفروخت — K, VI²² نباشند — C نباشید
 ازان پس بایران چو زیشان کسی * بمآند مآند برو جان بسی

- 860 چو بشنید بابوی¹ گرد ارمنی² که سالار ناپای کرد آن منی
کشیدند شمشیر و بر خاستند
که بهرام شاهست و ما که تریم
کشیده چو بهرام شمشیر دید
چنین گفت کانکو³ ز جای نشست
بنبرم هم اندر زمان دست اوی
865 بگفت این و از⁴ پیش آزادگان
پراکنده گشت آن بزرگ انجمن
که سالار ناپای کرد آن منی
یکی نو سخن دیگر⁵ آراستند⁶
سر دشمنانرا⁷ پی بسپریم⁸
خردمندی و راستی بر گزید⁹
برآید بیازد بشمشیر دست
هشپوار گردد سر مست اوی
بیامد سوی گلشن شادگان¹⁰
همه رخ پر آژنگ و دل پر شکن

۱۴

- چو پیدا شد آن چادر قیرگون
چو آواز دارند¹¹ پاس خاست
870 بیامد دبیر¹² خردمند و¹³ راد
بدو گفت عهدی ز ایرانیان
که بهرام شاهست و¹⁴ پیروزبخت
نچوید جزاز¹⁵ راستی در جهان
نوخته شد آن شمع بر داشتند
چو پنهان¹⁶ شد آن چادر لاژورد
875 بیامد یکی مرد پیروزبخت¹⁷
- درفشان¹⁸ شد اختر بچرخ¹⁹ اندرون
قلم خواست بهرام و قرطاس خواست
دوات و قلم پییش دانا نهاد
بباید نوشتن برین²⁰ پرنیان
سزاوار تاج است و زیبای تخت
چه در آشکار و²¹ چه اندر نهان
شب تیره باندیشه بگذاشتند²²
جهان شد ز دیدار خورشید زرد²³
نهاد اندر ایوان بهرام تخت

فوثب بابویه الأرمنی و سلّ - B چو دیدند کردار آهرمنی - K, VI² بابوی - I, IV¹
K, VI⁴ سخن گفتن - I, IV³ چو بشنید بابوی و گرد ارمنی - C سیغه مع آخرین
K, VI⁷ سر دشمنانش ز تن بشکریم - VI⁶ نامداران - I, IV⁵ سخن را بیماراستند
T¹⁰ و - I, VI⁹ کلّ من - B آن کو - I, IV (так!); L⁸ زیر دید
IV¹⁵ بدین - I¹⁵ و - K, IV, VI¹⁴ دبیری - I, IV¹³ برنگ - I, IV¹² درخشان - I, IV¹¹
VI¹⁹ بر آشکارو - IV بر آشکارا - I, K, VI¹⁸ بجز - VI¹⁷ و - K¹⁶ نوشتنت بر
و لبا - B پیدا - L, K²⁰ 880, 881, 876, 877, 890, 879, 883. бб.: 880, 881, 876, 877, 890, 879, 883. б. оп., далее следующий порядок бб.:
T²¹ پنهان - VI²¹ و پیروزبخت - VI²² A²² صبح
б. 881 текста).

ز ضحاک قازی نخست اندر آی
 840 که جمشید برتر منش را بکشت
 پسر از درد دیدم دل¹ پارسا
 دگر آنک بدگوهر افراسیاب
 بـزاری سر نوذر نامدار
 سدیگر سکندر که آمد ز روم
 845 چو دارای شمشیر زنرا بکشت
 چهارم چو ناپاک دل خوش نواز
 چو پیروز شاهی بلنداختری
 بکشتند هیتالیان ناگهان
 کس اندر جهان این شکفتی ندید
 850 که بگریخت شاهی چو خسرو ز گاه
 بگفت این و¹¹ بنشست گریان بدرد
 جهان دیده سنباد¹² بر پای جست¹³
 چنین گفت کاین نامور¹⁵ پهلوان
 کنون تاکسی از نژاد کیان
 855 هم آن به که این¹⁷ بر نشیند بتخت
 سر جنگیان کاین سخنها شنید
 چنین گفت کز تخم شاهان زنی
 بمرم سرش را بشمشیر تیز
 نمانم که کس تاجداری کند

که بپیدادگر بود و ناپاک رای
 به پیداد بگرفت گیتی بـشت
 که اندر جهان دیو بد² پادشا³
 ز توران بدانگونه⁴ بگذاشت آب
 بشمشیر بمرید و برگشت کار
 بایران و⁵ ویران شد این مرز و بوم
 خور و خواب ایرانیان شد درشت
 که گم کرد⁶ زمین بوم و بر نام و ناز
 جهاندار⁷ وز نامداران⁸ سری
 نگون شد سر تخت⁹ شاه جهان
 که اکنون بنوی بایران رسید
 سوی دشمنان شد ز دست¹⁰ سپاه
 ز گفـتار او گشت بهرام زرد
 میان بسته و تیغ هندی بدست¹⁴
 بزرگست و داد و روشـن روان
 بیاید بـمـندد کمر بر میان¹⁶
 که گردست و جنگاور¹⁸ و¹⁹ نیکبخت
 بزد دست و تیغ از میان بر کشید
 اگر باز یابیم در برزنی
 ز جانش بر آرم دم رستخیز²⁰
 میان سواران سـواری کند

1 I, IV—بد مردم 2 I, IV—شد 3 K, VI—б. оп. 4 I, IV—چاره K, VI—بدان چاره 5 I, IV—شهریاران 6 I, IV—بخت
 7 I, K, IV, VI—جهانگیر 8 I, IV—شهریاران 9 I—بخت 10 I, IV—سپاسار (так!); K—سپاد (так!); VI—همی گفت کاین
 11 K—و оп. 12 I—ساز چو (так!); K—سپاد (так!); VI—سپاسار (так!); P—سپاسار (так!); B—سپاسار (так!)
 13 I—ساخت 14 I—ساخت 15 I, IV—مایه‌ور 16 I, IV—مایه‌ور 17 I, IV—ساخت 18 I, IV—ساخت 19 I, IV—ساخت
 20 I, IV—ساخت 21 I, IV—ساخت 22 I, IV—ساخت 23 I, IV—ساخت 24 I, IV—ساخت 25 I, IV—ساخت 26 I, IV—ساخت 27 I, IV—ساخت 28 I, IV—ساخت 29 I, IV—ساخت 30 I, IV—ساخت

825 ممان دیر تا خسرو سرفراز
 ز کار گذشته پیپوزش گرای
 که تازنده باشد چه اذدار شاه
 وگر بیم داری ز خسرو بدل
 بشهر خراسان تن آسان بزی
 پیپوزش یک اندر دگر نامه ساز
 نه⁷ بر داشت خسرو پی از⁸ جای خویش
 830 سخن گفت پس زادفرخ¹⁰ بداد
 شنیدم سخن گفتن مهتران
 نخستین سخن گفتن بندهوار
 خردمند نپسندد این گفت وگوی
 835 خراسان سخن بر من شواری گفت
 فرخزاد بفرزد گفتار تندی
 چه آرام خزروان¹³ سالار بود
 که تا آفرید این جهان کردگار

بکوبد بنزد تو¹ راه² دراز
 سوی تخت گستاخ مگذار پای
 نباشد سپهبد³ سزاوار گاه
 پی⁴ از پاری وز طیسفون بر گسل
 که آسانی⁵ و مهتری را سزی
 مگر خسرو آید برای تو باز⁶
 کجا زادفرخ نهد پای پیش⁹
 که ای نامداران فرخ نژاد
 که هستند ز ایران گزیده سران
 که تا پهلوانی شود شهریار
 کزان کم شود مرد را آبروی
 نگویم که آن با خرد بود جفت
 دل مردم پر¹¹ خرد¹² کرد کند
 که گفتار او با خرد یار بود¹⁴
 پدید آمد این گردش روزگار

سپهبد — K, IV, VI شاید — I³ راهی — I² باندیشه — K, VI, IV — I¹
 :دوب. K — راه دراز — I⁶ که آزادی — VI — آسانی — K⁵ دل — VI — تن — K⁴ نباشد
 چنان چون پیپوزش نگردی سبک * نگردی باندید — K³ دل تنک
 کنون دوستر زو نداری تو کسی * پیپوزش دل شاه باز آر پس
 I, 7 — :دوب. VI — те же два бб. с незначительными отклонениями; Б — далее бб. 830—852 не переведены.
 نهاد آن زمان — I⁹ خروزان بد استاده بر — VI — خروزان نه بر داشت از — K⁸ چو — IV
 و گر — VI که تا زادفرخ نهد پای پیش — IV که آمد همی زادفرخ به پیش — K زادفرخ پیش
 با خردمردمان — I¹² پی — K, VI¹¹ نهاد و سخن گفت چندی — VI¹⁰ زادفرخ همی پای خویش
 K — :دوب. I¹⁴ (ср. прим. к б. 821). — IV — خروزان — K, VI — خروزان — I¹³
 چنین گفت از مهتر پر ز داد * چو اندرز گویی زبان بر گشاد
 VI — :دوب.
 چو اندرز گویی زبان بر گشاد * چنین گفت کای مهتر پر ز داد
 بدان این سخن ها و آگاه باشی * بهر کار با تخت هم راه باشی

که چندین سخن گفت پیش گروه
 جهانجوی و داننده³ مرد کهن
 دل انجمن زین سخن⁴ شاد کرد
 اگر بشنود مردم پاکمغز
 که هر کسی که از کردگار بلند
 همان مایه سودمندش دهد
 بیایدش کشتن بفرمان شاه⁷
 سرش زود باید که بی‌تن شود
 پیامد بجایی که بودش نشست
 ازان انجمن سر بر آورد راست⁸
 سخن گفتن داد به گر⁹ پسند
 که باشد بگفتار¹⁰ بی‌داد شاد
 جهانرا بدیدار¹² توشه بدی
 بدین نیست¹⁴ پیروزگر یار ما¹⁵
 ز تو دور دست و زبان¹⁸ بدان
 خزروان¹⁹ خسرو پیامد چو شیر
 سراینده²⁰ برنا و مرد کهن²¹
 هیوونی بر افکن بکردار باد

چنین گفت کاین پیر¹ دانش‌پژوه
 بگویم که او² از چه گفت این سخن
 که این⁵ نیکوویها ز تو یاد کرد
 و لیکن یکی داستانشت نغز
 که زردشت گوید باستا و زند
 به پیچید بیک سال پندش دهد
 سر سال اگر باز ناید به راه
 چو بر دادگر شاه دشمن شود
 خراسان بگفت این و لمبرا بیست
 ازان پس فرخزاد بر پای خاست
 چنین گفت کای مهتر سودمند
 اگر داد بهتر بود کس می‌داد
 به هرام گوید که نوشه¹¹ بدی
 اگر نا¹³ پسندست گفتار ما
 انوشه بدی¹⁶ شاد¹⁷ تا جاودان
 بگفت این و بنشست مرد دلیر
 بدو گفت اکنون که چندین سخن
 سرانجام اگر راه جویی بداد

810

815

820

چو-I⁴ см. б. 822. سراینده برنا و-Л³ بگویم کو-K² مرد-K, VI¹
 فاین استمر علی عصیانه-Б⁷ I, IV-б. оп.; یک بیک-VI⁶ چو آن-VI⁵ چنین-K, IV⁵
 فقام: Б-бб. 815-820 переданы следующей фразой: 8. (ср. след. б.). فقرقوا بین رأسه و چنمانه
 ز گفتار-I, K, IV, VI¹⁰ یا-I, K, IV, VI⁹ آخر و تکلم بما لیس فیه فائدة و قعد
 I-¹⁴ به-VI¹³ بر-K, I, IV¹³ بگفتار-K, VI¹² گوید کانوشه-IV¹¹ گفتا انوشه-K, VI¹¹
 K, VI¹⁵-доб.: 15. برین هست-K, VI¹⁵ برینست
 برین گاه بنشستین که زیمد ترا * ز تو پاک شد بد به [ز-VI] هر کشورا
 IV-خزروان-K خزروان-I, VI¹⁹ دست گزند-K, VI¹⁸ شاه-I¹⁷ بزی-I, K, VI¹⁶
 خزروان и в разночтении Б-خزروان²⁰ سرایند-I, VI²⁰ K, IV²¹-доб.:
 بگفتند و گفته همه کس شنید * ترا بیشتر راه باید گزید

- 790 کنون ناپدیدست¹ اندر جهان
 که زیبا بود بختش و بخترا³
 که دارد کانون بهمند میان
 بهدارنده آفتاب بلند
 شنیدند گردنکشان این⁶ سخن
 نه پیچید کس دل⁸ ز گفتار راست
 کجا نام او بود شهران¹¹ گراز
 چنین گفت کای¹³ نامدار¹⁴ بلند
 بدی گر¹⁶ نبودی جز از¹⁷ ساوه شاه
 ز آزادگان بندگان خواست کرد¹⁹
 ز گیتی بهمردی تو بستی میان
 سپه چار بار از یلان صد هزار²¹
 بیک چوبه تیر تو²⁸ گشتند باز
 کنون تخت ایران سزاوار تست
 کسی کو²³ به پیچد ز فرمان ما
 بفرمانش آریم اگر چه گوست
 بگفت این²⁴ و بنشست بر جای خویش
- 795 یکی نامداری ز تخم مهران²
 کلاه و کمر بستن و تخترا⁴
 بهجا آورد رسم و راه⁵ کیهان
 که باشم شمارا بدین یارمند
 که آن نامور مهتر⁷ افکند بن
 یکی پیترتر⁹ بود¹⁰ بر پای خاست
 گوی پیترسر مهتری دیر یاز¹²
 توی در جهان تا بوی¹⁵ سودمند
 که آمد بدین مرز¹⁸ ما با سپاه
 کجا در جهانش نهد²⁰ هم نبرد
 که آن رنج بگذشت ز ایران
 همه گدرد و شایسته کارزار
 بر آسود ایران ز گرم و گداز
 برین بر گواخت بیدار تست
 و گر دور ماند ز پیهمان ما
 و گر داستانرا همه خسروست
 خراسان²⁵ سپهبد²⁶ بیامد به پیش²⁷
- 800
 805

کیان - C² و الآن فلا بد من ملک یتولی أمورکم - B تا پدید آید - I, K, IV, VI¹
 بهخترا - I, IV⁵ بهخترا - I, K, IV, VI⁴ جستن تخترا - I, K, IV, VI³ من الشجاعة الکبانیة - B
 I - پهلوی - K, VI⁷ آن - I, IV⁶ بجای آرد آیین و رسم - K, VI بجای آورد راه و رسم
 نهران - K¹¹ پیترسر مرد - IV¹⁰ پیترسر (метр нарушен). - K, VI⁹ کس - IV سر کس
 طاعن فی السن غیر - B (takl) دیوساز - K دیرساز - I, IV, VI¹² شهران - B مهران - VI
 تا بدی در جهان - I, IV¹⁵ کز نامداران - K, VI¹⁴ ای - I¹³ آنه کان ذا طیش و عجله
 K - شهر - K, VI¹⁸ بجز - VI¹⁷ بدی خود - VI پدیدار - K¹⁶ کمدی در جهان - K, VI
 کس اورا نهد - I, K, IV, VI²⁰ ز هر کس بر آورد خواهست (?) گرد - VI او بر آورد گرد
 و قام شیخ - B²⁵ او - K²⁴ گر - I²³ از تو - K²² مائة ألف - B²¹ در جهان
 اسپهبد آمدش پیش - I²⁷ سپهبد خراسان - K, VI²⁶ آخر یسمی خراسان

تو با خسرو شوم گشتی یکی
 کنون آمدی با دلی^۱ پر سخن
 بدو گفت بندوقی کای سرفراز 775
 بدان کان شهنشاه خویش منست
 فدا کردمش جان و بایست کرد
 بدو گفت بهرام من زین گناه
 و لیکن تو هم کشته بر دست اوی^۲
 نهاده بر پای بندوقی بزد 780
 همی بود تا خور شد اندر نهفت
 چهاراندهیی کردی از کودکی
 که من نو کنم روزگار کهن
 ز من راستی جوی و تنیدی مساز^۳
 بزرگیش و^۴ رادیش پیش منست^۵
 تو گر مهتری گرد کژی مگرد^۶
 که کردی نخواهمت کردن تپاه
 شوی زود و خوانی مرا راستگوی^۷
 بهرام دادش^۸ ز بهر گززد
 پیامد پرانیدی شش^۹ دل به غفت

۱۳

چو خورشید خنجر کشید از نیام
 فرستاد و گردنکشانرا بخواند
 بهر جای کرسی زرین نهاد
 چنین گفت زان پس بهانگ بلند 785
 ز شاهان ز ضحاک بدتر^{۱۲} کسی
 که از بهر^{۱۴} شاهمی پدر را بکشت
 دگر خسرو آن مرد پیداد و^{۱۵} شوم
 پدید آمد آن مطرف^۹ زردفام
 بر تخت شاهی بزانو^{۱۰} نشاند
 چو شاهان پیروز بنشست شاد
 که هر کس که هست از شما ارجمند^{۱۱}
 نیامد^{۱۳} پدیدار بجویی بیسی
 وزان کشتن ایرانیش آمد بهشت
 پدر را بکشت آنگهی شد بروم

^۱ K — دم VI — دمی ^۲ VI — 6. оп. ^۳ I, K, IV — بزرگی ^۴ VI — 6. оп. K — доб.:

گـر اورا نشایم نشایم تـرا * بدین کار نـادان مـخوان مـرمـرا
 K — доб. ^۷ و لکنه سیقتلک برویز — B ^۸ وهاذا بین یدیک فافعل ما شئت B — доб. ^۹

بـفـرمـود کارزد بـزد گـران * هـمان بـند و مـسمار آهـنگـران
 VI — доб.:

بـفـرمـود کارزد بـند گـران * ز پـولاد مـردان آهـنگـران

بر افکندهٔ ناجداران — I, K, IV, VI ^{۱۰} مطرد — L ^۹ و سلم الی بهرام بن سیاوخش — B ^۸

و — K, IV, VI ^{۱۵} مهر — I, IV ^{۱۴} نیاید — I, VI ^{۱۳} بدتر — IV ^{۱۲} سودمند — I, IV ^{۱۱}

نماینند کسی شاهرا جز بروم
 کنون گر دهیمد بجان زینهار
 بگویم سخن هرچ پرسد ز من
 و گر نه بپوشم سلیج زبرد
 760 چو بهرام بشنید زو⁵ این سخن
 بیاران چنین گفت کاکنون چه سود
 همان به که اورا بر پهلوان
 بگوید بدو⁹ هرچ داند ز شاه
 765 به بندوی گفت ای بد چارهجوی
 فرود آمد از بام بندوی شیر
 چو بشنید بهرام کامد سپاه
 ز پور سپاوش بر آشفت سخت
 نه کار تو بود اینک فرمودمت
 770 جهانجوی بندوی را پیش خواند
 بدو گفت کای بدتن¹⁸ بدکنش
 سپاه مرا خیره بفریفتی

که اکنون کهن شد بران¹ مرز و بوم²
 بیایم بر پهلوان سوار³
 ز کسمی و پیشی آن ازجمین
 بچنگ اندر آیم بکردار⁴ گرد
 دل مرد برنا شد از غم کهن⁶
 اگر من بر آرم ز بندوی دود⁷
 برم هم برین گوزنه روشنروان⁸
 اگر سر دهد گر¹⁰ ستاند کلاه¹¹
 تو این داور¹² بهرام گوی¹³
 همی راند با نامدار¹⁴ دلیر
 سوی روم شد خسرو کینه خواه
 بدو گفت کای بدرگ¹⁵ شوربخت
 همی بی هنر خیره بستهودمت
 همی¹⁶ خشم بهرام با او¹⁷ براند
 فریبنده مرد از¹⁹ در سرزدش
 ز بد گوهر خویش نشکستی

و هولا یكون الآن إلا فی- 2 Л-б. оп.; Б- 1 K- بدان VI- ازین رفتست شب تیره
 5 I, K, IV, VI- آرم بغورشید- 4 I, K, IV, VI- 3 VI-б. оп. 3 أَمْنَع مَعْقِل مَن بِلَادِ الرُّومِ
 فأعطوه الأمان و نزل و ركب معهم 6 Б-бб. 761-766 переданы фразой: چو بشنید بهرام ازو
 K-доб.:

بگفتند کین چاره بر ما برفت * سوی روم اکنون جهاندار تفت
 VI-доб.:

بدو گفت بندوی کای سرفراز * به من راستی جوی و بندی مساز
 7 VI-доб.:

بدان کان شهنشاه خویش چیست * بزرگی و رازیش پیشی چیست (9)
 8 VI-б. оп. 9 K-او 10 I-یا 11 VI-б. оп. 12 K-داوری 13 VI-б. оп., ср.
 прим. 20 к б. 754. 14 I, K, IV, VI-نامداران 15 IV, VI-بدتن 16 I, K, IV, VI-همه 17 I-
 فریبنده وز- K, VI- فریبنده واز- 19 I, IV- 18 VI- ناکس 19 K, IV, VI- بروی

740 فرود آمد آن شب بدانچا¹ سپاه
دگر روز بـنـدوی بـر بـام شد
بدو⁴ گفت کامروز شاه از نماز
چنین هم شب تیره بیدار بود
همان نیز خورشید گردد⁶ بلند
بپاسایند امروز و فردا پگاه
745 چنین گفت بهرام با مهتران
چو⁹ بر خسرو این کار گیریم تنگ
بتنها تن او¹¹ یکی لشکرست
و گر کشته آید بدشت نبرد
هم آن به که امروز باشیم نیز¹²
750 مگر کو بدین¹⁴ هم نشان خوش منش
چنان هم همی بود تا شب ز کوه
سپاه اندر آمد ز هر¹⁸ پهلوی

۱۲

سرخن گوی بـنـدوی بـر شد بـبـام
برانگه¹⁹ که بر خاست از دشت گرد²⁰
سوی روم با لشکر خویش تفت
و گر برتر آری سر از آفتاب²³
چو روی زمین گشت خورشیدفام
بمهرام گفت ای جهان دیده مرد
چو خسرو شمارا بدید او²¹ برفت²²
755 کنون گر تو پیران شوی چون عقاب

¹ I, K, IV, VI—پراچا ² I, K, IV, VI—داشته راه ³ I, K, IV, VI—چنین ⁴ I, K, IV, VI—پرستنده پیش [روشن K] جهاندار ⁵ I, K, IV, VI—او خود ⁶ I, K, IV, VI—شود تیز و با ما در آید ⁷ I, K, IV, VI—برین ⁸ I, K, IV, VI—برم هم برین ⁹ I, K, IV, VI—اورا بر پهلوان ¹⁰ I, K, IV, VI—بی ¹¹ I, K, IV, VI—از ¹² I, K, IV, VI—دشمن ¹³ I, K, IV, VI—دشمن ¹⁴ I, K, IV, VI—دشمن ¹⁵ I, K, IV, VI—دشمن ¹⁶ I, K, IV, VI—دشمن ¹⁷ I, K, IV, VI—دشمن ¹⁸ I, K, IV, VI—دشمن ¹⁹ I, K, IV, VI—دشمن ²⁰ I, K, IV, VI—دشمن ²¹ I, K, IV, VI—دشمن ²² I, K, IV, VI—دشمن ²³ I, K, IV, VI—دشمن

بگویند بدو هر چه داند ز شاه * اگر سر دهد یا ستانند کلاه
18 K, VI—بهر ¹⁹ I, K, IV—بدانگه ²⁰ VI—вместо этого б. стоит б. 765 текста. ²¹ II, VI—
همانگه جهانجوی خسرو برفت ²² IV—و (؟) ²³ II—б. оп.

720 ابر پای خاست¹ آنگه از بام زود
 بدیدندش از دور با تاج زر
 همی گفت هر کس که این خسروست
 چو بندوی شد بی گمان کان سپاه
 فرود آمد و جامه خویش تفت
 چنین گفت کای رزمسازان نو
 725 که پیغام دارم ز شاه جهان
 چو پور سیاوش دیدش⁹ بهام
 بدو گفت گوید جهاندار شاه
 ستوران¹⁰ همه خسته و کوفته
 بدین¹¹ خانه سوکواران برنچ
 730 چو پیددا شود چاک روز سپید
 بیاییم با تو به راه دراز
 برین¹³ بر که گفتم نچویم زمان
 نیاکان ما آنک بودند پیش
 اگر چه بدی بختشان¹⁷ دیرساز¹⁸
 735 کنون آنچ مآرا بدل راز بود
 ز رخشنده خورشید تا تیره خاک
 چو سالار بشنید زو داستان
 دگر هرک بشنید گفتار اوی

تن خویشتن را بلشکر نمود²
 همان³ طوق و آن⁴ گوشوار و کمر
 که با تاج و با جامه های نوست
 همی باز نشناسد اورا⁵ ز شاه
 بپوشید ناکام و بر⁶ بام رفت
 کرا خوانم اندر شمع⁷ پیش رو
 بگویم شنیده بپیش مهران⁸
 منم پیشرو گفت بهرام نام
 که من سخت پیچانم از رنج راه
 ز راه دراز اندر آشت و فتنه
 فرود آمدستیم با یار پنچ¹²
 کنم دل ز کار جهان ناامید
 بنزدیک بهرام گردن فراز
 مگر¹⁴ یارمندی کند آسمان¹⁵
 نگه داشتندی هم آیین و کیش¹⁶
 ز کهتر نپرداشتندی نیاز
 بگفتم چون بخت ناساز¹⁹ بود
 نه باشد مگر²⁰ رای²¹ یزدان پاک
 بگفتار او گشت همدستان
 پسر از درد شد دل ز کردار²² اوی

VI-⁵ و با-⁴ I, K, IV, VI-³ چه با-² I, IV-6. оп. جست-¹ K, VI-
 I, میان-⁷ K, VI-⁸ دیگر بران-⁶ VI و ناباک بر-⁵ K و بی پاک بر-⁴ I, IV-³ نشناختندش
 ازان-¹² I, IV-¹¹ برین-¹⁰ I-⁹ سواران-⁸ K, VI-⁷ شنیدش-⁶ I, IV-⁵ کهان-⁴ I, IV-
 B-66. 732-736 не пере-¹⁵ I, K, IV, VI-¹⁴ اگر-¹³ آمدم تا بیایم سپنج
 نگه داشتند-¹² K, IV-¹¹ نگه داشتند [نگه داشته-¹⁰ VI] رسم و آیین و کیش-⁹ I, VI-⁸ I, VI-⁷ I, VI-⁶ I, VI-⁵ I, VI-⁴ I, VI-³ I, VI-² I, VI-¹ I, VI-
 برینسان نهد-¹⁸ VI-¹⁷ برین گونه شان-¹⁶ K بدی گفتشان-¹⁵ I, K, IV, VI-¹⁴ برین-¹³ I, K, IV, VI-¹² برین-¹¹ I, K, IV, VI-¹⁰ برین-⁹ I, K, IV, VI-⁸ برین-⁷ I, K, IV, VI-⁶ برین-⁵ I, K, IV, VI-⁴ برین-³ I, K, IV, VI-² برین-¹ I, K, IV, VI-
 خواست-²² I, K, IV, VI-²¹ بجز-²⁰ K, VI-¹⁹ بجز-¹⁸ I, K, IV, VI-¹⁷ بجز-¹⁶ I, K, IV, VI-¹⁵ بجز-¹⁴ I, K, IV, VI-¹³ بجز-¹² I, K, IV, VI-¹¹ بجز-¹⁰ I, K, IV, VI-⁹ بجز-⁸ I, K, IV, VI-⁷ بجز-⁶ I, K, IV, VI-⁵ بجز-⁴ I, K, IV, VI-³ بجز-² I, K, IV, VI-¹ بجز-
 دردشان شد دل از کار-^{VI}

یک‌ی خوب زد داستانی^۱ برین^۲
 بیاید^۳ بدان گیتی اندر بهشت
 کلاه^۴ نهاید که ماند بجای^۵
 مازاد^۶ دیوار^۷ بی‌مارستان
 هم از پای یزدان نه‌ای بی‌نیاز
 مرا ده هم‌مین^۸ گوشوار و کمر
 چو من پوشم این را تو ایدر میای^۹
 چو کشتی که موجش در آرد ز^{۱۰} آب
 وزانجایگاه^{۱۱} گشت با باد جفت^{۱۲}
 جهان‌دیده^{۱۳} سوی سلف کرد روی
 بیاید شدن^{۱۴} ناپدید از گروه
 بزودی در آهن‌مین سخت^{۱۵} کرد^{۱۶}
 بسر بر نهاد افسر شهریار
 سپه دید گرد اندرون^{۱۷} چار سوی^{۱۸}
 سپیدند نزدیک آن دژ^{۱۹} فراز

بدو گفت خسرو که دانای چین
که هر کو کند بر در شاه کشت
چو دیوار شهر اندر آمد⁴ ز پای⁵
چو ناچیز خواهد شدن شارسرستان
تو گر چاره‌یی دانی اکنون¹⁰ بساز
بدو گفت بندوق کاین تاج‌ز
همان¹² لعل زرین¹³ چینی قهای
برو با¹⁵ سپاهت هم اندر شتاب
بکرد آن زمان هرچ¹⁷ بندوق گفت
چو خسرو برفت از بر چاره‌جوی
که اکنون شمارا بدین²¹ برز کوه
خود اندر پرستش‌گه آمد چو گرد
بپوشید پـس جامهٔ زردگار
بران بام بر شد نه بر²⁴ آرزوی²⁵
همی بود تا لشکر رزم‌ساز

705

710

715

¹ I, IV—زده داستان خوبتر ² VI—داستانانی زدست اندرین Б-66. 704—708 не переведены. ³ I, IV—نیاید ⁴ I, K, VI—آید ⁵ Л—ز جای ⁶ K, IV, VI—آن ⁷ Л—چاره دانی ⁸ IV—چمانд (против метра). ⁹ I, K, IV, VI—بر پای ¹⁰ I, K, IV, VI—زر بفت ¹¹ I—همان ¹² I, K, IV, VI—همین ¹³ I, K, IV, VI—که ملاح راند بر ¹⁴ Л—چو پوشم من این را تو بگذار پای ¹⁵ K, VI—بی ¹⁶ I, K, IV, VI—ازان جایگه ¹⁷ I, K, IV—انچ ¹⁸ K—доб.:

همسرانند گسته‌هم با او چو گرد * سوری پر ز کینه دلی پر ز درد
بدن—²² I, K, IV, VI برین—²¹ IV, VI جهانجوی—²⁰ JI، K، VI—دوب.:²³

جهانديده بندي ازان شد نژند * بناليد در پيش استا و زند
همي خواست از داور كردگار * كه پيروز گردد همي شهر يار
ندادنند ايرانيان راز اوي * چنان قنبل و چاره و ساز اوي
I, K, IV, ²⁶ برآمد بپام آن گو نيکخوي-K آرزو-I, IV, VI, ²⁵ شد کش نبود-I, IV, VI, ²⁴
نزدیک-IV نزدیک خسرو(?) -K, VI نزدیکی دژ-I ²⁸ سو-I, IV, VI, ²⁷ اندرش-VI
مذبح(?)

همان آنکه¹ بودند با او سوار²
گرفت از پی و از³ برسم بدست⁴
پس آنکه به زمزم بگفتند زود⁵
نداری تو ای پیر فرخنده پی
بتوز و⁶ هنگام⁷ گرما کنیم
بسرخی چو به چاده در آفتاب
که شد رنگ خورشید زو ناپدید
می و¹⁰ نان کشکین¹¹ که دارد بنام
هم آنکه به خفت از بر ریگ نرم¹³
روانشی پر از درد و خسته جگر
سکوبای¹⁴ مهتر بهامد برش
دران¹⁵ گردد تیره فراوان سپاه¹⁶
که دشمن بدین¹⁷ گونه شد خواستار
فراز آمد آن روز به به چارگی
که آمدت دشمن¹⁹ به تنگی فراز
مرا اندرین کار به نام ای راه
ترا چاره سازم بدین روزگار
به پیش جهانجوی²² شاه²³ جهان²⁴

ز اسبپ اندر آمد سبک شهریار
جهانجوی با آن دو خسروپرست
بخوردند باشتاب چپیزی که بود
چنین گفت پس با سکوبا که می
بدو گفت ما می ز خرما کنیم 690
کنون⁸ هست لغتی چو روشن گلاب
هم آذگه بیاورد جامی زبید
بخورد آن زمان خسرو از می⁹ سه جام
چو مغزش شد¹² از باده سرخ گرم
نهاد از بر ران بندوق سر 695
همان چون بخواب اندر آمد سرش
که از 'راه گردی بر آمد سیاه
چنین گفت خسرو که بد روزگار
نه مردم بکارست و نه بارگی
بدو گفت بندوق پس چاره ساز¹⁸ 700
بدو گفت خسرو که ای²⁰ نیکخواه
بدو گفت بندوق کای شهریار
و لیکن فدا کرده باشم²¹ روان

¹ K, VI—همانها که ² I—б. оп. ³ K, VI—گرفتند با باز—⁴ I—б. оп. ⁵ I, K, IV, VI—
نشسته—در نرم ریگ—⁶ I—б. оп. * بخوردند بشتاب [بسپار—K, VI] چیزی که بود
⁷ K, VI—تموی بهنگام—⁸ VI—ازان—⁹ I—خسروای—¹⁰ VI—همان—¹¹ IV—
بودن (метр нарушен)—¹² K, VI—شد مغزش—¹³ I—(без рифмы). گرم—¹⁴ I—
VI—پس از—¹⁵ I, K, IV, VI—پس از—¹⁶ I—
IV—شکوبای—¹⁷ I, K, IV, VI—برین—¹⁸ K, VI—جست راز—¹⁹ I, IV—
678 текста. ²⁰ K, VI—گو—²¹ K, VI—بمندی—
²² I, K, IV, VI—جهانگیر—²³ K, VI—مرد—²⁴ I, K, IV, VI—جوان—

که در جست‌نش^۱ رنجت آید^۲ بروی
تهی ماند زان^۳ تخت^۴ فرخنده جای
رخ خونیان گشت چون سندرومی
پدید آمد اندر میان سپاه
گرفتند زان کاخ راه گریز
جهانجوی چون دیدشان روی^۷ زرد
چرا از جهاندار گشتند باز
نکرد آن سخن بر دلیران پدید
بگردید کامد بکنگی سپاه
مدارید یکسر تن از رنج باز^{۱۱}

اگر مایه اینست سودش مجوی
چو شد گردش روز هرمنز بپای
هم آنگاه بر خاست آواز کوسی
درفش سپید^۵ هم آنگاه ز راه
جغاپیشه گسستم و بندوی تیز^۶ 670
چنین تا بخسرو رسید این دو مرد
بدانست کایشان دو دل پر ز راز^۸
برخساره شد چون گل شنبلیلی
بدیشان^۹ چنین گفت کز شاه راه^{۱۰}
بیابان گزینید و راه دراز 675

۱۱

گزین کرد زان لشکر کینه‌خواه
بدان تا شوند از پس شه‌ریار
به‌هرام پور سه‌یـاوش سپرد
همی از بد^{۱۵} دشمنان جان گرفت
سر تـیـغ دیوار او ناپدید^{۱۷}
پرستش گهی بود و فرخنده جای
بدو در سکویا و مطران بدی
که از خوردنی چیست کاید^{۱۹} بدست
فطیرست با تر^{۲۰} جوید^{۲۱} مار^{۲۲}
مبالات جز از نوشه این پرورش

چو به‌هرام رفت اندر ایوان شاه
زره‌دار و شم‌شیرزن سی^{۱۲} هزار
چنین لشکری^{۱۳} نام‌بردار و^{۱۴} گرد
وزان روی خسرو بیابان گرفت
چنین تا بنزد^{۱۶} رباطی رسید
کجا^{۱۸} خواندندیشی یزدان‌سرای
نشسته‌ن‌گه سوکواران بدی
چنین گفت خسرو بیزدان‌پرست
سکویا بدو گفت کای نامدار
گر ایدونک شاید بدین‌سان خورش 685

و I—доб. ۴ ازو K, VI—آن I, IV ۳ آرد I, IV, VI ۲ جستن همی I, K, IV, VI ۱
I, ۹ خسرو بدل در بر از(?) K—۸ گشت I, K, IV, VI ۷ نیز K, IV—۶ سپهدار IV—۵
K, ۱۲ I, IV—شش ۱۲ B—доб. далее перевод бб. 680—696 текста. ۱۱ راه‌شاه IV—۱۰ بلشکر IV—
I, K, ۱۶ پی I, K, IV, VI—۱۵ و K, IV—۱۴ لشکر I, IV—۱۳ ثلاثه آلاfi B—ده VI—
VI—چيست ايدر I, K, IV—۱۹ همی K, VI—۱۸ اورا نديد K—۱۷ كهند(?) VI—پيش IV—
I—б. оп. ۲۲ IV—پودن ۲۰ ۲۱ I—б. оп. ۲۲ I—б. оп.

هم¹ آنکه که او خویشستن² کرد راست
 چو آید بران⁶ مرز بندش کنید
 بدین بارگاهش فرستید باز
 بهندید هم در زمان با سپاه 655
 چنین داد پاسخ که از بخت بد
 سخنها درازست و کاری¹¹ درشت
 براند اسپ و گفت انچه از خوب و زشت
 بهباشد بگردد¹⁴ باز دیدش به باز
 چو او¹⁵ بر گذشت¹⁶ این دو بیدادگر 660
 ز راه اندر ایوان شاه آمدند
 ز در چون رسیدند نزدیک تخت
 فگندند ناگاه در²⁰ گردنش
 شد آن تاج و آن تخت شاهنشهران
 چنین است آیین²² گردنده دهر 665

ببوم شماست - IV⁵ بوم - I⁴ همه - K, VI³ کار خود - VI² هر - I, K, IV, VI¹
 I, K, IV, VI⁹ بازش - VI⁸ پویان - K⁸ شادمان پر - I, K, IV, VI⁷ بدان - I, K, IV, VI⁶
 K (без рифмы), IV - доб.:

چو بشنید خسرو دلش [سرش - IV] تیره * ز گفتار ایشان منش [رخش - IV] تیره گشت
 [خیره - IV] گشت

VI - доб.:

چو بشنید خسرو دلش تیره گشت * دو چشمش ز گفتارشان خیره گشت
 جهاندار بر تارک ما - L¹² راهی - K, VI¹¹ فسکت پرویز و ساق آخذا فی طریقه - B¹⁰
 چو - VI¹⁶ چنو - I¹⁵ نباشد بگردد - L¹⁴ L - ب. оп. 66. 657 و 658 соединены). 66. 657 و 658 соединены).
 K - доб. 21 بر - IV²⁰ کینه خواه - K, VI¹⁹ L, IV¹⁸ و оп. خشم - VI¹⁷ آن بازگشت
 بدان پایله تاج و استون تخت * بی اویدخته هر مرز تیره تخت
 VI - доб.:

بران پایله عاج و استون تخت * بی اویدخته هر مرز نیک تخت
 پیش - I, K, IV, VI²³ کردار - K, VI²²

- 635 بسازید و یکسر بنه بر نهید
 بگفت این و از دیده آواز خاست²
 یکی گرد تیره بر آمد ز راه
 درفش کجا پیکرش⁵ از دهاست
 چو بشنید خسرو بیامد بدر
 640 همی شد سوی روم بر سان⁸ گرد
 بپید چید یال و بر و روی را
 همی راندند آن⁹ دو تن نرم نرم
 همانا سران تن ز پیش آمدست¹¹
 اگر نه چنین نرم راندن چراست
 645 بدو گفت بندوی کای شهریار
 کجا¹³ گرد مارا نه بیند ز راه¹⁴
 چنین است یارانت را گفت و گوی
 چو¹⁵ چوبینه آید بایوان¹⁶ شاه
 نشیند چو دستور بر دست او
 650 بقیصر یکی نامه از شهریار
 گریزان برفتست زین مرز و بوم

¹ K, VI—доб.:

بدو گفت گسته هم کای شهریار * مبهیناد چشمت بد روزگار
 چنین گفت خسرو که گردان سپهر * گهی خشم بار آورد گاه مهر
 کجا—VI⁵ و оп. I, IV, VI—⁴ و оп. IV—³ ارتفعت الأصوات من أبراج المدينة—B²
 همی تاخت—I, IV—⁸ оп. I, IV—⁷ همی رفت ترسان—K, VI—⁶ پیکر آن درفش
 که این ناسزاتان پیش—¹¹ JI بآواز—¹⁰ I, IV, VI این—⁹ K [راند—VI] خسرو بکردار
 VI—که مارا سرافشان ز پیش آمدست—IV همی ناسزانتان ز پیش آمدست—K اندرست
 اندرست—¹² JI که ای ناسزایان چه پیش آمدست—T خروشید کانون چه پیش آمدست
 بنزدیک—¹⁶ K, VI که—¹⁵ I, IV, VI برآه—¹⁴ I, K, IV, VI که او—¹³ I, K, IV, VI
¹⁷ K, VI—یابد

ز من باز گشتند یکسر سپاه
 620 همی شاه خوانند بهرامرا
 پس من کنون تا پل نهروان
 چو شد کار بی برگ³ بگریختم
 نگه کردم اکنون بسود و زیان
 گر ایدونک فرمان دهد شهریار
 625 بدو گفت هرمز که این رای نیست
 نمایشند یاور ترا تازیان
 بدرد دل اندر ترا زار¹⁰ نیـز¹¹
 بدین¹³ کار پشت تو یزدان بود
 چو بگذاشت خواهی همی مرز و بوم
 630 سخنه‌ای این بنده چاره‌جوی
 بجایی که دین است¹⁵ و هم¹⁶ خواستست
 فریدونیان نیز خویشی تواند¹⁹
 چو بشنید خسرو زمین بومی²⁰ داد
 ببندوی و گردوی و گسته‌هم گفت

ندیدند گفستی مرا جز به راه
 ندیدند¹ ز آغاز فرجـاهـرا
 بیاورد لشکر چو کوهی گران²
 بدام بلا در⁴ نیـهـاویـخـتم
 نمایشند یاور⁵ مگر تازیان
 سواران تازی برم بیـشـمـار⁶
 که اکنون ترا پای بر جای نیست⁷
 چو جایی⁸ نه بینند⁹ سود و زیان
 بدشمن سپارند¹² از بهر چـیـز
 هم‌اواز تو بخت خندان بود
 ازایندر برو تازیان تا بروم
 چو رفتی یکایک بقیصر بگوی¹⁴
 سلیج و سپاه وی¹⁷ آراسته است¹⁸
 چو کارت شود سخت پیش تواند
 بسی بر نهان آفرین²¹ کرد یاد
 که ما با غم و رنج گشته‌یم جفت

1 K, VI — نه بینند 2 K, IV — روان 3 K — رنگ 4 I, IV — بر 5 IV — یارم 6 K, VI —
 I — доб.: ز دشت سواران بخواهم سوار
 ترا رفتن آنجا جز از رنج نیست * که آنجا سلیج و تن و گنج نیست
 I, 9 چو از تو VI — چو جانی — K 8 K, IV, VI — доб. тот же б. с незначительными вариантами.
 I, IV, 12 نه بینند دل در نژاد تو نیز — K, VI 11 I, IV, 10 نیاپند — K, IV, VI —
 I — доб.: 14 K, VI — доб.: 13 I — برین 14 سپارند
 ترا قیصر از گنج یاری دهد * هم از لشکرت کام‌گاری دهد
 I, K, IV, 18 تو — VI 17 که جای گزینست و پر — IV 16 هم دین — K 15
 B — перед переводом б. 631 дает такой перевод этого мисра: 19 شهر [گنج — K] آراسته است
 I, K, VI, 21 بوسه — IV, VI 20 فانه [قیصر] من الشجرة الفریدونیة فهو نسیمک
 آفرین جهان — IV مهان

یکی تیر زد بر بر بارگی
 پیاده سپهبد سپر بر گرفت
 605 یلان سینه پیش اندر آمد چو گرد
 هم اندر زمان اسپی اورا بخست
 سپه باز گشت از پل نهروان
 چو بهرام بر گشت خسرو چو گرد
 همی راند غمگین سوی طیسفون
 610 در شارسه تانها⁸ پاهن بهست
 ز هر برزنی مهترانرا¹⁰ بخواند

۱۰

وزان جایگه شد به پیش¹¹ پدر
 چو روی پدر دید بردش نماز
 بدو گفت کاین پهلوان سوار
 615 بیامد چو شاهان که دارند فر
 بگفتم¹³ سخن هرچ آمد¹⁴ ز پند
 همه جنگ و پر خاش بد کام او
 بنا کام رزمی گران کرده شد

¹ I, K, IV, VI—که شد ² K, VI—جان ³ K—доб.:

همی هر زمانی یکی حمله کرد * ابر بارگی دست را دست کرد
 (без рифмы); T—второе мисра этого б. (при ином первом):
 615—доб.:

همی هر زمانی یکی حمله کرد * بکشتن بر انگیخت زان دشت گرد
 فأمرویز فقطع الجسر—پاره T—وی K—⁵ همی هر زمانی یکی حمله کرد—⁴ Л
 (شارسان T—даёт чтение).⁹ VI—б. оп.;
 7 I, IV, VI—شارستانرا—⁸ I, K, IV, VI—باز درد دل—⁷ I, IV, VI—
 مهتری را—¹⁰ I, IV, VI—و أمر بترتیب أسباب الحصار وحفظ الأبواب و الأسوار—
 باید—¹⁴ K, VI—برفتم—¹³ I, IV—دو دیده پر از خون و خسته—¹² I, K, IV, VI—بزند
 بر و بر نهد پند من—¹⁵ I, IV, VI—بگفتم نهد پند من—¹⁵ I, IV, VI—

- 585 پس اندر همی راند بهرام گرد
رسیدند بهرام و خسرو بهم
چو پیلان¹ جنگی برآشوفتند
همی گشت بهرام چون شیرز
برین گونه تا خور ز گنبد بگشت
تغوار آن زمان پیش² خسرو رسید³
چو بشنید خسرو بگستهم گفت
که ما ده تنیم این سپاهی⁷ بزرگ
هزیمت بهنگام بهتر ز جنگ
همی راند ذاکاردیده ده جوان
پس اندر همی تاخت¹² بهرام تیز
چو خسرو چنان دید بر پل بماند
بیارید گفته¹³ کمان مرا
کمانش¹⁵ بمرد آنک گنجور بود
کمان بر گرفت آن سپهدار گرد
همی تیر بارید همچون تگرگ
600 پس اندر همی تاخت¹⁷ بهرام شیر
چو خسرو ورا²⁰ دید برگشت شاد
- بجنگ از جهان روشنایی بمرد
دلاور دو جـنـگـی دو شیر دژم
همی بر سر یکدگر کوفتند
سلیحش نیامد برو کارگر
از اندازه آویزش اندر گشت
که گنج و بنه زان سوی پل کشید⁴
که با ما کسی نیست در جنگ⁵ جفت⁶
بپیش اندرون پهلوانی⁸ سترگ
چو تنها⁹ شدی¹⁰ نیست جای درنگ
برین گونه بر تا¹¹ پل نهروان
سری پر ز کینه دلی پر ستیز
جهان دیده گستهم را پیش خواند
بجنگ¹⁴ اندرون ترجمان مرا
بران کار گستهم دستور بود
بتهـر¹⁶ از هوا روشنایی بهرد
بیک چوبه با سر همی دوخت ترگ
کندی¹⁸ بدست ازدهایی بزیر¹⁹
دو زاغ کـمـان را بـزـه بر نهاد

کسی I, K, IV, VI-⁵ رسید-⁴ Л کشید-³ Л نزد-² K, VI- شیران-¹ K, VI-
جنگ را نیست K, VI-⁶ доб.:

اگر چـنـد اید نزد مرا داده فر * بماید ازین جنگ پیچید سر
IV- تا بر-¹¹ K, VI- شدم-¹⁰ I, IV- ایمن-⁹ Л پهلوان-⁸ IV, VI- سپاه-⁷ K, IV-
I, کمانکش-¹⁶ I- بزم-¹⁴ K, VI- گفت آن-¹³ I, K, IV, VI- راند-¹² K, VI- شدتا
I, K, IV, VI-¹⁹ доб. کمانی-¹⁸ I, K, IV, VI- همی راند از پیش-¹⁷ K, VI- جنگ-¹⁴ IV-
بدست اندرون جز کمانی نداشت * بران اسپ [بار-^{VI}] برگستوانی نداشت
چنان-²⁰ I, K, IV, VI-

565 چنین تا سپیده¹ بر آمد ز کوه
 چو شد دامن تیره شب ناپدید
 بگردنکشان گفت یاری کنید
 که پیروزگر پشت و یار منست
 پیامد دمان تا بر آن سه ترک
 یکی⁶ تلخت تا نزد⁷ خسرو رسید
 570 همی خواست زد بر سر شهریار
 بزیر⁸ سپر تیغ زهرآپگون⁹
 خروشید کای نامداران جنگ
 سپاهش همه پشت¹² برگاشتند
 575 بهندوی و گستههم گفت آن زمان
 رسیده مرا هیچ فرزندی نیست
 اگر من شوم کشته در کارزار
 بدو گفت بهندوی کای سرفراز
 سپه رفت اکنون تو ایدر مه ایست
 580 بزنگوی¹⁹ گفت آن زمان شهریار
 ازین ماندگان بر سواری هزار
 سراپرده²² دیبه و گنج و تاج²³
 بزرگان بنه بر نهاده و گنج
 هم آنگه یکی از دهافش درفش²⁵

شد از زخم شمشیر و کشته² ستوه
 همه رزمگه کشته و خسته دید
 برین دشمنان کامکاری کنید
 همان³ زخم شمشیر کار منست
 نه ترک⁴ دلاور سه پیل⁵ سترگ
 پرندآوری از میان بر کشید
 سپهر بر سر آورد شاه سوار
 بزد تیغ¹⁰ و انداختش سرنگون¹¹
 زمادی دگر کرد باید درنگ
 جهانجوی را خوار بگذاشته اند
 که اکنون شدم زین سخن¹³ بدگمان
 همان از در تاج¹⁴ پیوند نیست
 جهانرا نماند¹⁵ یکی شهریار¹⁶
 بدین روز هر گز مبادت¹⁷ نیاز¹⁸
 که کس در زمانه ترا یار نیست
 کزایدر برو تازیان تاخوار
 بران²⁰ رزمگاه آذیچ یابی بیار²¹
 همان بدره و برده و تخت عاج²⁴
 فراوان ببردن کشیدند رنج
 پدید آمد و گشت گیتی بنفش

1 I, K, IV, VI—سنان سپیده 2 I, K, IV, VI—لشکر 3 I, K, IV—
 4 I, IV—доб. آن 5 I, K, IV—گرگ 6 IV—همی 7 I, K, IV,
 VI—پیش 8 VI—ز زیر 9 VI—الماسگون 10 I—زود K, VI—تیز 11 IV—б. оп. 12 I, K,
 که با [بر] IV—آرزو گر رسد 13 I, IV—ولوا ظهورهم و ترکوه وحیدا—روی IV, VI—
 14 K, VI—доб. و 15 I, K, VI—نباشد 16 IV—б. оп. 17 I, K, VI—[بمهر] 18 IV—б. оп. 19 K, VI—بگردوی 20 I, IV—وزان K, VI—ازان 21 I, K, IV, VI—
 6. 582 стоит перед б. 581 текста. 22 K, IV—سراپرده و 23 K, VI—تخت عاج 24 K, VI—گنج
 هم آنگاه آن ازدهای درفش—K, VI—25 و تاج

سرخن گوی و داذنده و یادگیر
همی بود پویان شب³ دیر یاز
ازان⁴ نامداران و⁵ کنه داوران
که تارزم لشکر زیاید پدید
بترسیم کین کار گردد دراز
که خسرو شبیم خون کند با سپاه
سوی لشکر پهلوان شد چو گرد⁸
بهر جای شمع می همی سوختند

ز لشکر گزیدند¹ مردی² دبیر
بیمد گوی با دلی پر ز راز
بگفت آنچ بشنید زان مهتران
از ایرانیان پاسخ ایدون شنید
یکی⁶ ما ز خسرو نگردیم باز
مباشید ایمن بران⁷ رزمگاه
چو پاسخ شنید آن فرستاده مرد
همه لشکر آتش بر⁹ افروختند

550

۹

سپاهی جهانگیر و¹⁰ گرد و دلیر
سپه بود شمشیرزن صد¹² هزار
که بودند غرنده پر سان¹³ گرگ
بر آید بهنگام بازگ خسرو
سرانرا ز خون بر سر افسر نهید
سه ترک سرافرازشان پیشرو
جفا پیدیشه و کینه دار آمدند
از آهن زمین بود¹⁶ وز گرد¹⁷ میخ
که امروز پیروزی روز¹⁸ ماست
دو دیده پر از خون و رخ لاژورد

ز لشکر گزین کرد بهرام شبیر
چو کردند با او دبیران¹¹ شمار
ز خاقانین آن سه ترک سترگ
بجنگ آوران گفت چون زخم کوی
شما بر خسرو شهید و اندر دهید¹⁴
بشد تیز لشکر بفرومان گو
بر¹⁵ لشکر شهریار آمدند
خروش آمد از گرز و گویال و تیغ
همی گفت هر کس که خسرو کجاست
بیالا همی بود خسرو بدرد

555

560

برین IV-بدان K, VI-بدین I-⁴ شبی I, IV-³ مرد IV, VI-² گزین کرد K, VI-¹
و-⁵ LI-⁶ K, VI-کجا⁷ K, VI-بدان⁸ K, VI-دوب:

شنیده سخنها همه باز گفت * نه بر آشکارا که بر راز گفت
چو بهرام [لشکر VI] ازان کار آگاه شد * که لشکر مرورا نکوخواه شد
سی IV-ششی I, K, VI-¹² بزرگان K, VI-¹¹ و-¹⁰ LI, K, I-⁹ بفرمود تا آتش K, VI-⁸
و جعل علیهم الاتراک الثلاثة B-برسان ارغنده I, K, IV, VI-¹³ سنة آلاfi فارسی B-
I, K, ¹⁶ بدان I, K, IV, VI-¹⁵ نهید I, K, IV, VI-¹⁴ 560 текста. ¹⁴ I, K, IV, VI-¹³ سنة آلاfi فارسی B-
و رزم K, VI-¹⁸ گرز I, IV-¹⁷ گشت IV, VI-

که من بی گم‌انم کزین راز ما
بدان لشکر اکنون رسید آگهی
چو بشنید خسرو پسند آمدش
گزین کرد زان سرکشان مرد چند
چو خراد برزین و گسته‌هم شیر
چو بندوی² خراد³ لشکر فروز
تلی بود پر سبزه و⁶ جای سور
وزین ساختن در نهان ساز¹ ما
نمایند که تو سر بدشمن دهی
بدل رای او سودمند آمدش
که باشند بر نیک و بد یارمند
چو شاپور و چون اذدیان دلیر
چو نستود لشکرکش⁴ نیوسوز⁵
سپه‌را همی دید خسرو⁷ ز دور⁸

535

۸

وزین روی بنشست بهرام⁹ گرد
سپه‌بد بپرسید زان سرکشان
فرستید هر کس که دارید خویش
گریشان¹³ بیایند و فرمان کنند
سپه¹⁶ مانند از بردع و اردبیل
ازیشان برزم اندرون نیست پاک
شنیدند گردنکشان این سخن
بزرگان برفتند با او¹⁰ و خرد
که آمد ز خویشان شمارا نشان
که باشند یکدل بگفتار و¹¹ کیش¹²
به‌پیمان روانرا¹⁴ گروگان کنند¹⁵
از ارم‌تیه نیز بی‌مرد و خیل¹⁷
چه مردان بردع چه یک مشت خاک
که بهرام جنگ‌آور افگند بن

540

545

¹ I, IV—کار (без рифмы). ² Л, I, IV—доб. و ³ K, VI—پیروز (в тексте по T). ⁴ K—لشکر شکن IV—گردنکش ⁵ K, VI—доб.:

جز این نیز هر کس که بد در خورش * نگره‌مان گنج و سپاه و سرش
⁶ I—چون ⁷ K, VI—لشکر ⁸ I, IV—обратный порядок мисра; K, VI—доб.:

برفتند آراسته دل بچنگ * بدانجای کردند گردان [مردان—VI] درنگ
ز لشکر بزرگان برفتند—K, VI بزرگان لشکر برفتند—¹⁰ I, IV در شب بهرام—⁹ I, IV
ازیشان—¹³ K که یکدل بود نیز و هم گفت [رسم—VI] و کیش—¹² K, VI و—¹¹ I
ازیشان—¹⁴ I, K, IV, VI زبانها—¹⁵ K, VI—доб.:

ز گنج من ایشان توانگر شوند * بسان شما پاک م‌ه‌تر شوند
K, VI—از ارم‌تیه سمت [شمت—IV] و بی بر دو خیل—¹⁷ I, IV کسی—¹⁸ I, K, IV, VI
و ز ارمینیه سمت پی یک دو—T همان نیز از میمنه [ارمینیه—VI] خیل خیل
خیل

- هم می کودکی¹ بی خرد دادند 515 ندانند² که من شب³ شب می خون کنم اگر یار باشیید با من بجنگ چو شوید بعنبر شب تیره روی شما بر نشینید با ساز جنگ بران بر نهادند یکسر سپاه چو خسرو پیامد بپرده سرای 520 بی باورد گسته هم و بندوی را همه⁷ کارزار شب می خون بگفت بدو گفت گسته هم کای شهریار تو با لشکر اکنون شب می خون کنی سپاه تو با لشکر دشمنند¹⁰ 525 ز یکسو نمیره ز یکسو نیا ازین سو برادر وزان سو پدر¹² پدر¹⁴ چون کند با پسر¹⁵ کارزار نیایست گفت این سخن با سپاه بدو¹⁸ گفت گردوی کاین خود گذشت 530 توانایی و کام و گنج و سپاه بدین رزمگاه²¹ امشب اندر²² میباش
- بگوز و بشم شپیر ترسانم 515 برزم اندرون بیم⁴ بیرون کنم چو شب تیره گردد نسازم درنگ بیفشاند این گیسوی مشکبوی همه گوز و خنجر گرفته بجنگ که یک تن نگردد ز فرمان شاه ز بیگانه مردم بپرداخت⁵ جای چه اندید⁶ ده و⁶ گرد گردوی را که با او مگر یار باشند و جفت چرای چنبن⁹ ایمن از⁸ روزگار ز دلها مگر⁹ مهر بیرون کنی ابنا او همه یکدل و یکتنند¹¹ 525 بغمز اندرون کن بود کی میا همه پاک بسته یک اندر¹³ دگر بدید¹⁶ ن آرزو¹⁶ کام دشمن مغار چو گفستی کنون کار گردد¹⁷ تپاه گذشته همه باد گردد¹⁹ بدشت سر مرد بینا نه پیچد²⁰ ز راه همان²³ تا شود گنج و لشکر به لاش

گر از دل بشب⁴ I, IV- من چون^{VI} چون من^K بدانند^K کودکی^{IV}¹ 5 I, IV- جهان دیده^{II} 6 بپرداخت^{I, K, IV, VI} 5 ز دل بیم و هم ترس^{K, VI} 7 دشمن^{I, K, IV, VI} 10 همه^{K, VI} 9 چرا ایمنی از بد^{K, VI} 8 همین و هم معک بمنزلة القمیص من البدن^B چنان اند چون با [بر^{VI}] تو پیراهنت^{VI} پیوسته^K پیوسته^{یک} I, VI- 13 پسر^{I, K, VI} 12 متصلون یک و منفصلون عنک¹⁴ I, IV- 15 پسر^{I, K, IV} 16 آرزوی^{II} 17 I, K, IV, 18 کردی^{VI} 19 چنبن^{I, K, IV, VI} 20 باشد^{I, K, IV, VI} 21 رزمگاه^{I, K, IV, VI} 22 اندر امشب^{I, IV} 23 همان^{I, IV}

ندانم که بر تو چه خواهد رسید
بدو² گفت بهرام کاینست راست
و لیکن کنون کار ازین در گذشت
اگر مه⁴ شوم گر⁵ نهم⁶ سر بمرگ
500 که اندر دلت شد خرد¹ ناپدید
برین راستی پای یزدان گواست
دل و مغز من پر ز³ تیمار گشت
که مرگ⁷ اندر آید⁸ بی‌ولاد ترگ

۷

وزان روی شد شـهـرـیـار جـوان
همه مهترانرا ز لشکر بخواوند
چنین گفت کای نیکدل سروران¹⁰
بشاهی مرا این نخستین¹¹ سرست
505 بجای کسی نیست مآرا سپاس
شمارا ز ما هیچ نیکی نبود
نیاکان مآرا پرستیده‌اید
بخواهم گشادن یکی راز خویش
510 سخن‌گفتن من بایرانیان
کزین گفتن¹⁵ اندیشه من قباه
من امشب سگالیده‌ام تاختن
که بـهـرـا را دیده‌ام در¹⁷ سخن
چو بگذشت⁹ شاد از پل نهروان
سزاوار بر تخت شاهی نشاند
جهان‌دیده و کارکرده سران
جز از آزمایش نه اندر خورست
و گر چند هستیم نیکی‌شناس¹²
که چندین غم و رنج باید فزود
بسی شور و تلخ¹³ جهان دیده‌اید¹⁴
نهان دارم از لشکر آواز خویش
نباید که بیرون برزد از میان
شود چون¹⁶ بگویند پیش سپاه
سپهرا بچنگ اندر انداختن
سواربست¹⁸ اسب‌افکن و کارکن¹⁹

مغز پر درد و K, VI-مغزم از آز-³ I, IV- بدل K, VI-² سرت مغز شد-¹ VI-
آیم-⁸ K- نه مرگ-⁷ K- دهم-⁶ I, K, IV, VI- ار-⁵ VI- به-⁴ K, VI- IV- شه-
K-¹³ K-¹² K, VI-6. op. نخستین مرا این-¹¹ K- مهتران-¹⁰ I, K, IV, VI- برگشت-⁹ K-
K, ¹⁷ گر-¹⁶ VI- گفته-¹⁵ I, K, IV, VI- ل-¹⁴ ب. op. گرم و سرد از-¹³ VI- تلخ و شور از
I, IV-دوب.: همی نو کند روزگار کهن-¹⁹ K, VI- سوارست و-¹⁸ I, IV- دیدم اندر-¹⁷ VI-

ندیدم خردمندی اندر سرش * نه اندر سر نامور لشکرش
جز از رزم سـاوه نگوید سخن * همی نو کند روزگار کهن
K, VI-دوب.:

ندیدم خردمندی اندر سرش * نه اندر سر نامور لشکرش
جز از رزم سـاوه نگوید همی * همه نام ازان رزم جوید همی
سواربست رزم‌افکن [آور-^{VI}] و کارکن * ازان کار و کردار گوید سخن

اگر شهرریاری بگنج و سپاه
 نبودی جز از ساوه سالار چین
 ترا پاک یزدان برو پر^۱ گماشت
 جهاندار تا این جهان آفرید
 ندیدند هر گز سواری چو سام
 چو نوذر شد از بخت^۵ بیدادگر
 همه مهتران سامرا خواستند
 بران^۹ مهتران گفت هر گز مباد
 که خاک مینوچهر گاه منست
 بدان گفتم این ای برادر که بخت
 که دارد کفیی راد و فرّ و نژاد

توانست کردن بایران نگاه
 که آورد لشکر بایران زمین
 بد او ز ایران و توران^۲ بگاشت^۳
 زمین کرد و هم آسمان آفرید^۴
 نذر پیش او شیر درنده گام
 بپای^۶ اندر آورد رای^۷ پدر
 همان^۸ بخت پیروزه آراستند
 که جان سپهر بد کند تاج یاد
 سر^{۱۰} بخت نوذر کلاه منست^{۱۱}
 نیابد مگر مرد پیروز بخت^{۱۲}
 خردمند و روشن دل و^{۱۳} پر ز داد^{۱۴}

نه داور به پیران-IV ز ایرانیان باز داشت-K, VI^۳ بنیران-I^۲ بایران-IV^۱
 بخت-K, IV^۵ بلند آسمان از برش بر کشید-I, K, IV, VI^۴ و ایران نکشت(?)
 بدان-I, K, IV, VI^۹ همی-I, K, IV, VI^۸ راه-I, K, IV, VI^۷ بپای-I, K, IV, VI^۶
 I, K, IV, VI^{۱۰} پی-I, K, IV, VI^{۱۱} I-دوب.:^{۱۲}

بدان گفتم ای سرور نیکبخت * که تا دل نبری ز تاج و ز بخت
 K, VI-دوب.:

ز تو سام دانم که بد مردتر * نجست و نبود او چو تو بدمنر
 I, IV^{۱۲} K-دوب.:^{۱۴} دلی-K^{۱۳} مردم نیکبخت-I, IV^{۱۲}

بچنگ اندر آری همی تاج نو * نماند بته و دیر رنجه مشو
 اگر تو شوی خسته از شاه نو * سپاهت نشاند بر گاه نو
 نخواهند دیگر کسی را بگاه * دل لشکر از کین او بد تپاه
 بجای کسی نیست مارا سپاس * و گر چند هستیم نیکی شناس
 VI-دوب.:

اگر هم بچنگ آوری تاج نو * نماند بته و دیر رنجه مشو
 اگر تو شوی خسته در دست چین * بد آید ازیشان بر ایران زمین
 نخواهند دیگر کسی را بگاه * دل لشکر از کین او بد تپاه
 بجای کسی نیست مارا سپاس * و گر چند هستیم نیکی شناس

پدر زنده و تخت شاهای بجای
 ندانم سرانجام این چون بود
 جز از درد³ و⁴ نفرین نجویی همی
 چه⁷ گویند چو بینه بدنام⁸ گشت
 برین نیز¹¹ هم خشم یزدان بود
 نگر تا جز از هرمنز شهریار
 هم¹⁶ آن تخت و آن کاله¹⁷ ساوه شاه
 چو زو نامور گشتی اندر جهان
 همه نیکوینها ز یزدان شناسی
 برزمی که کردی چنین کشی مشو
 بدل دیورا یار کردی همی
 چو آشفته شد هرمنز و بر دمید
 ترا اندرین صبر بایست کرد
 چو²⁵ اورا چنان سختی آمد بروی
 بمایست رفتن بر شاه نو
 نکردی جوان جز برای تو کار
 تن آسان بدی شاد و پیروزبخت
 تو دانی که از تغمه²⁶ اردشیر
 ابا گنج و با لشکر بی شمار

نهاده تو اندر میان پیش پای
 همیشه¹ دو چشمم پر از خون بود²
 گل زهر خیره بجویی⁵ همی⁶
 همه نام بهرام دشنام⁹ گشت¹⁰
 رواست بدوزخ بزدان¹² بود¹³
 که بد در جهان مر¹⁴ ترا خواستار¹⁵
 بدست آمد و¹⁸ بر نهادی کلاه¹⁹
 بجویی کنون گاه²⁰ شاهنشهران²¹
 مپاش اندرین تاجور ناسپاسی
 هنرمند بودی²² منیفش مشو
 بیزدان گنه گار کردی همی
 بگفتار آزرگشسپ²³ پلید
 نمد روزگار نبرد²⁴
 ز بردع بپامد پسر کینهجوی
 بکام وی آراستتن گیاه نو
 ندیدی دلت جز به²⁶ روزگار²⁷
 چرا کردی آهنگ این تاج و تخت
 بجایند شاهان برنا و پیر
 بایران که خواند ترا شهریار

¹ I, IV — همه شب ² IV — доб. бб. 473 и 474 текста. ³ Л — دود ⁴ IV — оп. ⁵ K —
 چه بویی ⁶ VI — б. оп. ⁷ I, K, IV, VI — چو ⁸ VI — خودکام ⁹ VI — بدنام ¹⁰ K — доб.:
 نمائند جهان ای برادر بکسی * نمائند بجز نام نیکوت بس
¹¹ K — доб.: ¹² K, VI — گروگان ¹³ K — доб.:
 ز روز گذر کردن اندیشه کن * پرستیدن دادگر پیشه کن
¹⁴ I, IV — که کرد از بزرگان ¹⁵ IV — б. стоит после б. 469 текста. ¹⁶ I, K, IV, VI — چو ¹⁷ VI —
 آمدت ¹⁸ I, K, IV, VI — ¹⁹ IV — б. стоит после б. 469. ²⁰ I, K, VI — تخت ²¹ IV — б. оп.
 بفرهنگ مردی ²² K, VI — ²³ Л — آیزدگشسپ ²⁴ VI — б. оп. ²⁵ I — جز
 بکام تو بودی همی تاجدار ²⁷ K — ²⁶ I, IV — جز بد

بدان ترک بدساز بهرام گفت
 که گفتنت که با شاه رزم آزمای
 پس آمد بلشکرگه خویش باز 450
 که جز خاک تیره مبادت نهفت¹
 ندیدی مرا پیش او بر پپای
 روانش پر از درد و تن² پر گداز

۶

چو خواهرش بشنید کامد ز راه³
 بدینداخت آن نامدار⁷ افسرش
 بدینامد بدزد⁸ برادر دمان⁹
 بدو گفت کای مهتر جنگجوی
 گر او¹² از جوانی شود تیروزوتند 455
 بهخواهر چنین گفت بهرام گرد
 نه جنگی سواری نه بخشنده پی
 هنر بهتر از گوهر نامدار
 چنین گفت داند خواجه بدوی 460
 ترا چند گویم سخن دشمنوی
 نگر تا چه گوید سخن گوی بلند
 هر آنکس که آهوی تو با تو گفت
 مکن رای ویرانی¹⁶ شهر خویش
 برین¹⁸ بر یکی داستان زد کسی
 که خر شد که خواهد ز گاوان سروی 465
 نکوهش مغواه از جهان سر بسر
 اگر نیستی در میان این جوان
 برادرش⁴ پر درد⁵ I, IV - سپاه³ I, K, IV - دل² VI - مبادات جفت¹ L
 بدینامد⁷ نامور⁸ I, K, IV - بدی¹¹ K - بدل¹⁰ K - دلی⁹ I, IV, VI - دوان⁹ I, IV, VI - بپیش⁹ VI -
 برمنش¹⁶ K - تیزهش¹⁵ I, IV, VI - نا¹⁴ IV - نه¹⁴ K, VI - یا¹³ VI - نشاید¹³ VI - کجا
 که بهره نبودش¹⁹ I, K, IV - بدین¹⁸ I - از¹⁷ K - ب. 465. текст. доб. از
 بگوباره (= گله گاو)²¹ I - سرو²⁰ I, K, VI - K -
 (без рифмы); VI - б. оп. سرو²³ I, K, VI - نژادت

- پزشک تو پندست و دارو¹ خرد
 بیپروزی اندر چنین کش شدی
 شنیدی که ضحاک شد ناسپاسی 415
 چو زو شد دل مهتران پر ز درد
 سپاهت همه بندگان منند
 ز تو لغتکی روشنی یافتند
 چو من گنج خویش آشکارا کنم
 چو پیروز گشتی تو بر ساو شاه 420
 که هر گز¹⁰ نه بیند زان پس¹¹ شکست
 نباید که بر دست من¹² بر هلاک
 تو خواهی¹⁵ که جنگی سپاهی گران
 شود بوم ایران از ایشان تهی
 که بد شاه هنگام آرش بگویی 425
 بدو¹⁸ گفت بهرام کان گاه¹⁹ شاه
 بدو گفت خسرو که ای بدنهان
 ندانی که²² آرش ورا²³ بنده بود
- مگر آژ تاج² از دلت بسترد³
 وز اندیشه گنج سرکش شدی
 ز دیو و ز جادو جهان پر هراسی
 فریدون فرخنده با او چه کرد⁴
 بدل زنده و مردگان⁵ منند⁶
 بدین⁷ سان سر از داد بر تافتند⁸
 دل جنگیان پر مدارا کنم⁹
 بر آن بر نهادند یکسر سپاه
 چو از خواسته سیر گشتند و مست
 شوند این دلیران بی¹³ بیم¹⁴ و باک
 همه نامداران و¹⁶ کنداوران
 شکست اندر آید بتخت مهی
 سر آید مگر بر من این گفت و گوی¹⁷
 منوچهر بر بد با کلاه و سپاه²⁰
 چو²¹ دانی که او بود شاه جهان
 بفرمان و رایش سر افکنده بود²⁴

— K⁴ VI—б. оп. ³ تاج و تخت — K² داد و — IV¹

چو بسپار شد روزگار بدی * فـراز آمد آن گـردش ایـزدی
 فریدون فرخ شنیدی چه کرد * برآورد از پادشاه پیشی گرد
 K—доб. б. 419 и после него: ⁶ مرده و زنده آن — K زنده و مرده آن — I, IV⁵

نبايد یکی زان سپه با تو نیز * شود خوار در پیش گـوهر پشـیز
 VI—¹¹ کزین پس — VI¹⁰ K—б. стоит после б. 417 текста. ⁹ VI—б. оп. ⁸ بدین — I, IV⁷
 Л—¹⁶ نخواهم — I, K, IV, VI¹⁵ ترس — I, K, IV, VI¹⁴ با — K, VI¹³ ما — K¹² هر گز
 I, IV—¹⁹ آنگاه — I, K, IV, VI¹⁸ چنین — I, K, IV, VI¹⁷ جست و جوی — I, IV¹⁷ و
 نه بابک شبانی بدو داده — IV²⁴ او را یکی — K²³ همان — K²² که — VI²¹ سپاه و کلاه
 K—доб.: (ср. б. 430 текста).

دگر همچو کیخسرو کینه جوی * که چون رستمی بود شاگرد اوی
 توانست رستم جهان را گرفت * [نه؟] بخت و نه تخت شهان را گرفت

نیای^۱ شب تیره آنرا بخواب
 ایسا مرد بدبخت بیدادگر 395
 ز خشنودی^۴ ایزد اندیشه کن
 که این بر من و تو همی^۵ بگذرد
 که گوید که کژی به از راستی
 چو فرمان کنی^۷ هرچ خواهی تراست
 بدین گیتی اندر بزی^۹ شادمان 400
 وگر بگذری زین سرای سپنج
 نشاید کزین^{۱۰} کم کنیم^{۱۱} از^{۱۲} فزون
 که هر کس که بر گردد از دین پاک
 بسالی^{۱۴} همی داد بایدش^{۱۵} پند
 بمایدش کشتن بفرمان شاه 405
 چو بر شاه گیتی شود بدگمان
 بریزند هم^{۱۹} بی گمان خون تو
 کنون زندگانیت^{۲۱} ناخوش بود
 وگر دیر مانی برین^{۲۳} هم نشان
 پیشیمانی آیدت^{۲۵} زین^{۲۶} کار خویش 410
 تو بیماری و پند داروی تست
 وگر چیره^{۳۰} شد بر دلت کام و رشک

که جویی همی روز در آفتاب^۲
 همه روزگارت بکژی^۳ مبر
 خردمندی و راستی پیشه کن
 زمانه دم ما همی بشمرد
 بکژی^۶ چرا دل^۸ به پیرا راستی
 یکی بهر ازین^۸ پادشاهی تراست
 تن آسان و دور از بد بدگمان
 که باز گشتن نیشی برنج
 که زردشت گوید بزند اندرون
 ز یزدان ندارد بدل بیم^{۱۳} و پاک
 چو پندش^{۱۶} نباشد^{۱۷} ورا سودمند
 فکنن تن پر^{۱۸} گناهش برآه
 بمایدش کشتن هم اندر زمان
 همین جست^{۲۰} بخت و ارون تو
 وگر بگذری جایست آتش بود^{۲۲}
 سر از شاه وز داد یزدان کشان^{۲۴}
 ز گفتار ناخوب^{۲۷} و کردار^{۲۸} خویش
 بگوییم تا تو^{۲۹} شوی تن درست
 سخن گوی تا دیگر آرم پزشکی

^۱ VI — پیایی ^۲ I — б. оп.; K — б. оп.; см. прим. 32 к б. 391. ^۳ I — б. оп. ^۴ I, IV — چرا دل — I, K, IV, VI — ^۵ I, IV, VI — هم بر تو بر K — ^۶ I, K, IV, VI — بخت (против метра?). ^۷ K — بزی ^۸ I, K, IV, VI — بهر ازین ^۹ I, K — بوی — IV — ^{۱۰} VI — کزان ^{۱۱} I, K, VI — کنیم — IV — ^{۱۲} I, IV — یا ^{۱۳} I, K, IV, VI — ترس ^{۱۴} IV — ^{۱۵} I, IV — بایدش داد — ^{۱۶} I, IV — پندت ^{۱۷} VI — نیامد ^{۱۸} Л — بی ^{۱۹} VI — بر ^{۲۰} I, ^{۲۱} I, IV — بدین ^{۲۲} VI — б. оп. ^{۲۳} I, IV — ^{۲۴} I, ^{۲۵} I, ^{۲۶} I, IV — سر از داور شاه ایران کشان — VI — پس از داور شاه گردنگشان — ^{۲۷} I, IV, VI — آری ^{۲۸} K — از کار ^{۲۹} I, ^{۳۰} I, K — خیره — I, K — تیره — ^{۳۱} Л — بگویم ترا تا — VI — بکوشم همی تا — K, IV

اگر با تو یک پشه کین آورد¹ بدو گفت خسرو که ای شومپی² که اندر جهان بود و تختش³ نبود ندانست کس نام او⁴ در⁵ جهان پیامد گرانمایه مهرانستاد⁶ 380
ز خاک سیاهت چنان⁷ بر⁸ کشید ترا داد گنج و⁹ سلاج¹⁰ و سپاه نمود خواست یزدان¹¹ که ایران زمین¹² تو بودی بدین¹³ جنگشان یارمند چو دارنده¹⁴ چرخ گردان¹⁵ بخواست 385
تو زان مایه مر¹⁶ خویشتن را نهی گرین پادشاهی ز تخم کین چو اسکندری باید اندر جهان تو با چهره دیو و با رنگ¹⁷ خاک ز بی راهی و کارکرد تو بود 390
نوشتی همان¹⁸ نام من بر درم بدی را تو اندر جهان مایه ای هران خون که شد در جهان ریخته

¹ I, K, IV, VI- یاد بختش ² I, K, IV, VI- نیکپی K- ³ I, K, IV, VI- نکردی K- ⁴ I, K, IV, VI- آورد L- ⁵ I, K, IV, VI- فرومایه بود K, VI- فرومایه بودی اندر جهان I, IV- ⁶ I, IV, VI- تو ⁷ I, IV, VI- نامش اندر K- ⁸ I, IV, VI- تختش ⁹ I, IV, VI- چنین ¹⁰ I, IV, VI- به پروین K- ¹¹ I, IV, VI- شب تیره خورشید رخشان دمید K- ¹² I, IV, VI- گردان I- ¹³ I, IV, VI- نمیخواست ایزد VI- ¹⁴ I, IV, VI- بید آن خاقان IV- ¹⁵ I, IV, VI- سلاح I, IV- ¹⁶ I, IV, VI- و L- ¹⁷ I, IV, VI- ترا بود در I, K, IV, VI- ¹⁸ I, K, IV, VI- ایران زمین I- ¹⁹ I, K, IV, VI- گردان K, VI- ²⁰ I, K, IV, VI- آید ز VI- ²¹ I, K, IV, VI- چین K- ²² I, K, IV, VI- هنر زان همی I, K, IV- ²³ I, K, IV, VI- کام I- ²⁴ I, K, IV, VI- که در پادشاهی VI- ²⁵ I, K, IV, VI- یزدان K, VI- ²⁶ I, K, IV, VI- تخت I, IV- ²⁷ I, IV, VI- ب. op. ²⁸ I, IV, VI- بر L- ²⁹ I, IV, VI- مهی و بهی I, IV- ³⁰ I, IV, VI- نه بینی ³¹ I, IV, VI- ب. op. ³² I, IV, VI- همزنگ VI- ³³ I, K, IV, VI- همی I, K, IV, VI- ³⁴ I, K, IV, VI- * مرا بخت فرخنده بیدار بود ³⁵ I, K, IV, VI- بدان I, K, IV, VI- ³⁶ I, K, IV, VI- گردد بخون (۹) VI- ³⁷ I, K, IV, VI- کمترین K, VI- ³⁸ I, K, IV, VI- برتری I- ³⁹ I, K, IV, VI- یکسر I, IV-

- 360 سخن زین نشان مرد دانا نگفت¹ بدو گفت بهرام کای⁴ بدکنش
تو⁷ پیهمان یزدان نداری نگاه نهی داغ بر چشم شاه جهان¹⁰
همه دوستان بر تو بر دشمنند بدین کار خاقان مرا یاورست
بزرگی من از پارس آرم بری 365 بر افرازم اندر جهان دادرا
من از تغمه نامور¹⁷ آرم نمیره جهانجوی¹⁹ گرگین منم
بایران²⁰ بران²¹ رای بد²² ساوه شاه کند بازمین راست آتشکده
370 همه بنده بودند ایرانیان تو خودکامهرا²⁴ گر ندانی²⁵ شمار
ز پیلان جنگی هزار و دویست هزیمت گرفت آن سپاه بزرگ
چنان دان که کس بی هنر در جهان 375 همی بوی تاج آید از مغفرم
- برآتم² که با دیو گشتی تو جفت³ نزیبد⁵ همی بر تو جز⁶ سرزنش
همی⁸ ناسزا خوانی⁹ این پیشگاه سخن زین نشان کی بود در¹¹ نهان¹²
بگفتار با تو بدل با منند همان¹³ کاندر ایران و چین لشکرست¹⁴
نمانم کزین پس بود نام¹⁵ کی کنم تازه¹⁶ آیین میلادرا
چو جنگ آورم آتش¹⁸ سرکشم هم آن آتش تیز بر زین منم
که نه تخت ماند نه مهر و کلاه نه نوروز مازند نه جشن سده
برین²³ بوم تا من بستم میان برو چار صد بار بشمر هزار
که گفتی که²⁶ بر راه²⁷ بر²⁸ جای نیست من از پس خروشان چو دیو²⁹ سترگ
بخیره نجوید نشستم مهان 30 همی تخت عاج آید از خنجرم

بر-K⁶ که زیبد-K⁵ ای-I⁴ 6. оп. VI-³ بدانم(؟)-IV² بگفت(؟)-IV¹
K-доб.:¹² همانند-VI¹¹ شاهنشهان-VI¹⁰ جویی-I, IV, VI-⁹ همان-K⁸ که-VI⁷
هران شاه کز راه یزدان بگشت * ازو فر شاهمی همی در گذشت
K-доб.: همان کس که بر لشکر چین سرست-VI¹⁴ همان-I, IV-¹³
که با داد و مهرم ابا تیغ دست * همین بند من چرخ گردان بستم
K-IV²⁴ همه-K²³ بیامد بدان-VI²² بدان-I²¹ I, K, IV-¹⁷ زنده-K¹⁶ نهی تاج-VI¹⁵
K-IV²⁴ خای-I, IV, VI-²⁷ گفتند-I, IV, VI-²⁶ نداری-K²⁵ خود دانی آن-VI²⁵ خودکامه
K-доб.: اندر خورم-K³⁰ پیل-VI²⁹ شیر-I, K, IV-²⁹ تو گفتی مگر بر زمین
سپاه جهان پیشش تیغم برزم * بود هم چو می خواره در روز بزم

- 345 به-تاج کی-یان¹ او سزاور بود
 کنون نام³ آن نامداران گزشت
 کنون مهتری را سزاور⁴ کیست
 بدو گفت بهرام جنگی منم
 چنین گفت خسرو که آن⁷ داستان
 که هر گز بنادان و بی‌راه و خرد
 350 که چون¹⁰ باز خواهی¹¹ نیاید بدست
 چه گفت آن خردمند¹³ شیرین سخن
 به-فرجام کار آیدت رنج و درد
 دلاور شدی قییز¹⁶ و بر-ترم-نش
 ترا کرد سالار گردن-کشان
 355 بران¹⁹ تخت سیمین²⁰ و آن مهر شاه
 کنون نام چوبینه بهرام گشت
 بران²³ تخت بر ماه²⁴ خواهی شدن
- اگر چند بی گنج و دینار² بود
 سخن گفتن ما همه باد گشت
 جهانرا بنوی⁵ جهاندار⁶ کیست
 که بیخ کیانرا ز بن بر کنم
 که⁸ داننده یاد آرد از باستان
 سلایج بزرگی نیاید سپرد⁹
 که دارند¹² زن چیز گشتست مست
 که گر بی-بنانرا¹⁴ نشانی بمن
 بگرد در ناسپاسان¹⁵ مگرد
 ز بدگوهر آمد ترا بدکنش¹⁷
 شدی مهتر اندر زمین کشان¹⁸
 سرت مست شد باز گشتی ز راه
 همان تخت سیمین²¹ ترا دام²² گشت
 سپهبد بدی²⁵ شاه²⁶ خواهی شدن

که از تخم-IV که از تخم شاهان بیدار-K که از تخم شاهی کم‌آزار-I² کیی-IV¹
 تاجرا-VI⁴ کار-I, K, IV³ که از تخم شاهی جهاندار-VI (без рифмы);
 این-K, VI⁷ خریدار-VI⁶ جهان چنین‌را-IV جهان جهان‌را-I, K, VI⁵ درخور کار
 I, K, IV-доб.:⁹ I, K, IV-چو-VI⁸

چو از تو ستاند تن آسان شود * وگر [چو زو-IV] باز خواهی هراسان شود
 پدرم آن بد [بی-IV] اندیشه زود [دیر-IV] مبارز * نهان ز آشکارا ندانست باز
 ز مردی بزرگش یکی بود خرد * سلایج کیان بی-بنانرا سپرد
 ناکسانرا-VI¹⁴ سخن‌گوی-K¹³ دارند-Л¹² خواهد-I, K, IV¹¹ کنون-I, K, IV¹⁰
 مگر گفت داری ز نیکی-K, VI¹⁸ سرزنش-K¹⁷ کنند-K¹⁶ ناسپاسی-Л, I, K, IV¹⁵
 K-доб.: نشان

شدی مهتر اندر زمین کسان * بجای نکوپی همان بدرسان
 (без рифмы) مایه-I, IV²⁴ بدان-I²³ رام-VI²² شاهی-VI²¹ شاهی-I²⁰ بدان-I, IV¹⁹
 (без рифмы) شاد-I²⁶ شدی-VI²⁵

هرآنکس که مارا نمودست رنج
همه یکسر اندر پناه منند
همه¹ بر زن و زاده بر پادشا
ز شهری که ویران شد اندر جهان
توانگر کنم مردم درویشرا
همه خارستانها کنم چون بهشت
بمانم یکی خوبی اندر جهان⁴
بیاییم و دلرا ترازو کنیم
چو هرمز جهاندار و⁸ باداد بود
پسر بی گمان از پدر تخت یافت
تو ای پرگناه¹⁰ فریبنده مرد
نبد هیچ بد جز بفرومان تو
گر ایزد بخواهد من از کین شاه
کنون تاجا درخور کار کیست
بدو گفت بهرام کای¹⁶ مرد گرد
چو از دخت بابک بزاد¹⁷ اردشیر
نه چون اردشیر اردوانرا بکشت
کنون سال چون²¹ پانصد بر²² گذشت

315

320

325

دگر آذک ازو یافتستیم گنج
اگر دشمن ار نیکخواه منند
نخوانیم کسرا مگر پارسا
بجایی که درویش باشد نهان
پراگنده و مردم خویشرا
پر از مردم و² چارپایان³ و کشت
که نامم پس از مرگ نبود نهان⁵
بسنجیم و نیرو ببازو⁶ کنیم⁷
زمین و زمانه بدو شاد بود
کلاه و کمر یافت⁹ و هم بخت یافت
که جستی نخستین ز هرمز نبرد¹¹
وگر تنبل و مکر و دستان تو¹²
کنم بر تو¹³ خورشید روشن¹⁴ سیاه¹⁵
چو من ناسزایم سزاوار کیست
سزا آن بود کز تو شاهی ببرد
که¹⁸ اشکانیانرا بدی¹⁹ دار و گیر
بنیرو شد و²⁰ تختش آمد بهشت
سر²³ تاج ساسانیان سرد گشت

پاداش تا این - Л⁵ نهان - I, K, IV⁴ چارپایی - I, IV³ VI-² همان - VI¹
پاداش تا زین جهان - K (метр нарушен); پاداش این جهان آن جهان - I جهان در نهان
VI-⁷ б. оп. نیروی بازو - IV نیرو ز بازو - I⁶ پاداش تا زین جهان آن جهان - IV جهان
VI-⁸ I, K, VI-⁹ б. оп. و I-¹⁰ доб. نیز - VI⁹ VI-¹¹ Л-¹¹ доб.:
بگیتی چو ایزدگشسپ سوار * نیستی کمر نیز یک نامدار
ز کردار تو کشته شد ناگهان * بدست فرومایه بدگمان
VI-¹⁶ K-¹⁵ б. стоит после б. 330. بر تو - K¹⁴ روی - K¹³ K-¹² б. стоит после б. 330.
نه - I, K, IV¹⁸ من از دخت بابک نژاد - IV چو هستیم بابک نژاد - K¹⁷
I, K, VI-²³ I, K, بدو گفت بهرام کان در - K²² بر - I, VI²¹ VI-²⁰ б. оп. بد این - IV بدان - VI²⁰
و VI-²¹ доб.

- بدین¹ لشکر و² چیمز و³ نامی⁴ دروغ
ز تو پییشی بودند کنداوران
نچستند شاهى که کهتر بدند 300
همی⁹ هر زمان سرفرازی¹⁰ بخشم¹¹
بجوشد همی بر تنبت بد¹³ گمان
جهاندار شاهى ز داد آفرید
بدان کسی دهد کو سزوارتر
الانشاه مارا پدر¹⁷ کرده¹⁸ بود 305
کنون ایزدم داد شاهنشاهی
پذیرفتم این از خدای جهان
بدستوری هرمنز شهریار
ازان نامور پهرنر²¹ بخردان²²
بدان²³ دین که آورده بود از بهشت 310
که پیغمبر آمد²⁵ بلهراسپ داد
- نگیری بر⁵ تخت شاهى فروغ
جهانجوی و⁶ با گرزهای گران⁷
نه اندرخور تخت⁸ و افسر بدند
همی آب خشم اندر آری¹² بخشم
زمانه بخشم آردت هر زمان¹⁴
دگر¹⁵ از هنر وز¹⁶ نژاد آفرید
خرددارتر هم بی آزارتر
کجا بر من از کارت¹⁹ آزرده²⁰ بود
بزرگی و تخت و کلاه مہی
شناسنده آشکار و نهان
کجا داشت تاج پدر یادگار
بزرگان و کارآزموده ردان
خرد یافته پیرسر²⁴ زردشت
پذیرفت²⁶ زان²⁷ پس²⁸ بگشتاسپ داد

نام⁴ K, IV, VI جز ز^{VI} چشم و^K و³ Л-оп.; خواسته^{I, K, IV, VI} برین^K
تو بر^{K, IV, VI} و⁶ I, K, IV-оп. 7 Л-доб.:

همان رستم زال و سام سوار * کزیشان سخن ماندمان یادگار
همان طوسی و گودرز و گیو دلیر * چو بهرام و بیژن چو گسته هم شیر
شرم و آبت^{I, IV} ز خشم^K بر فزایی^{I, IV} تو خود^{VI} تاج^{K, VI}
بجوش آیدت کژی اندر^K بجوشد همی کز اندر^{I, IV} آب شرمتم نیاید^{K, VI} نیاید
اگر^{I, K, VI} 15 I, K, IV, VI-обратный порядок мисра. بدینسان چرا کشته بد^{VI}
K- که از دام و بند تو^{I, IV} 19 I, IV-گفته^{VI} 18 I-ازان 17 I-یا^{VI} با^K 16 I-وگر^{IV}
هم از موبد موبد و^{I, IV} 21 I, IV-آشفته^{VI} 20 K- که بر من ز گفت تو^{VI} که من را (؟) ز دام تو
بران^{IV, VI} بدین^K 23 I, IV-هم از بخرد و موبد موبدان^{VI} 22 I, IV-هم از موبدان و هم از^K
که^{VI} چو پیغام ایزد^{IV} که پیغامبر آذرا^K که پیغام یزدان^I 25 I-تیزهش^{VI} 24 I, IV-و^{VI} 28 I-ازان 27 I-پذیرفت و^{K, IV} 26 I-پیغمبر آنرا

- اگر بر زخم بر تو بر باد سرد
 280 سخنها شنیدیم چندی درشت
 اگر من سزوار شاهمی نیستم
 چنین پاسخش داد بهرام باز
 پدرت آن جهاندار دین دوست مرد
 چنو³ مرد را ارج نشناختی
 پس او⁴ جهاندار خواهی بدن⁵
 285 تو ناپاکای و دشمن ایزدی
 گر ایدونک هر مزد بپرداز⁷ بود
 تو فرزندان اوئی⁸ نباشد⁹ سزا
 ترا زندگانی نباید نه تخت
 هم ان¹³ کین هر مز کنیم خواستار
 290 کنون تازه کن بر من این داستان
 که تو داغ بر چشم شاهان نهی
 ازان پس بیابی که شاهی مر است
 بدو گفت خسرو که هر گز مباد
 نوشته چنین¹⁶ بود و¹⁷ بود آنچه بود
 295 تو شاهی همی سازی از خویشتن
 بدین²⁰ اسپی و برگستوان کسان
 نه خان و نه مان²¹ و نه بوم و نژاد
- ندارم ز رنجه ز گرد نبرد¹
 بپیروزگر باز هشتیم پشت
 میاداد که در زیر دست می
 که ای بی خرد ریمین دیوساز²
 که هر گز نزد بر کسی باد سرد
 بخواری ز تخت اندر انداختی
 خردمند و بیدار خواهی بدن⁵
 نه بینی ز نیکی دهشی جز بدی⁶
 زمان و زمین زو بفریاد بود
 بایران و توران¹⁰ شده پادشا
 یکی دهم¹¹ بس که دوری ز بخت¹²
 دگر کافر ایران منم شهریار
 که از راستان گشت¹⁴ همداستان
 کسی کو نه بد نیز فرمان دهی
 ز خورشید تا برج¹⁵ ماهی مر است
 که باشد بدرد پدر بنده شاد
 سخن بر¹⁸ سخن چند باید¹⁹ فزود
 که گر مرگت آید نیابی کفن
 یکی خسروی بآرزو نارسان
 یکی شهریاری میان پر ز باد²²

K-² ندیدی مرا پیش [زنده-IV] اندر نبرد-I, IV, نباشی بره(?) رنجه اندر-¹ J
 بخردی-IV⁶ شدن-K⁵ پس از وی-I⁴ چنان-IV³ چو او-K³ I-6. оп. چاره ساز
 بر ایران و نیران-I, IV¹⁰ نباشی-I, K, IV⁹ اورا-IV⁸ هر مز نه بر داد-I, K, IV⁷
 K-¹² دهم بس کن-I, K¹¹ بر ایرانیان بر-K
 چون او بر مرا خود خداوند بود * چرا داغ تو چشم اورا بسود
 J, IV¹⁷ چنان-I¹⁶ پشت-I, IV¹⁵ کیست-I, IV¹⁴ همین-IV¹³ همی-I, K¹³
 J-²² J-²¹ مال-IV²¹ برین-I, IV²⁰ خواهی-I, K, IV¹⁹ در-I, K¹⁸
 نه شاهی ترا هست و نه بوم و بر * یکی پهلوانی نهی کرده سر

- 260 همان نیز ده¹ بدره دینار زرد
 پرستندگانرا ده³ هزار
 ز بهرامیان هرک گردد اسیر
 پرستنده⁴ فرخ آتش کشیم
 بگفت این وز خاک بر پای خاست
 265 ز جای نیایش بیامد چو گرد
 که ای دوزخی بنده⁵ دیو
 ستمگاره⁶ دیویست با خشم و زور
 بجای خرد خشم و کین یافتی
 ترا خارستان شارسنانی⁸ نمود
 270 چراغ خرد پیش چشمش ببرد
 نمودست جز جادوی پر فریب
 بشاخی همی یازی امروز دست
 نجستست هر گز تبار¹¹ تو این
 ترا ایزد این فر و برزت¹² نداد¹³
 275 ایما مرد بدبخت و¹⁵ بیدادگر
 که خرچنگرا¹⁶ نیست پر عقاب
 بیزدان پاک و بتخت و کلاه

فرستم چو بر گردم از کارزار-Л⁴ صد-I, K, IV³ بران-IV. بدین-I² صد-I¹
 I, IV-доб.:

ز بیداد شهری که ویران شدست * گذرگاه گوران و شیران شدست
 بران نیز دینار چون صد هزار * فرستم چو بر گردم از کارزار
⁵ K-доб.:

به یزدان هرانکس که دل کرده راست * بیابد ز یزدان امیدی که خواست
 خارستان بوستانی-I, K, IV⁸ خارسن شارسنانی-T⁸ همی-I, K, IV⁷ ستم دیده-K⁶
 نیایی-K¹¹ I-б. оп.¹⁰ یکی دوزخت کارستانی-K چو دوزخ یکی شارسنانی-I, IV⁹
 I, IV-¹⁶ I, K, IV-¹⁵ و-¹⁵ I, K, IV-¹⁴ نداری-I, IV¹⁴ فر یزدان که داد-K¹³ برز و فره-I, IV¹²
 جز جنگرا

یکی کوه داری بـزیر¹ اذندرون
گر از تو یکی شـهـریار آمدی
ترا دل پر اندیشه مهتریست⁴ 245
ندادم که آموختت⁷ این⁸ بد⁹ تنی
هران کاین سخن با تو گوید همی
بگفت و¹² فرود آمد از خنک عاج
بنالید و سر سوی خورشید کرد
چنین گفت کای¹⁵ روشن دادگر 250
تو دانی که بر¹⁷ پیش این بنده کیست
وزانجا سبک شد بجای نماز
گر این پادشاهی ز تخم کیان
پرستنده باشم بآتشکده
ندارم بگنج اذندرون زر و سیم²² 255
گر²⁴ ایدونک این پادشاهی مراست
تو پیروز گردان سپاه مرا
اگر کام دل یابم این تاج و اسب
همین یاره و طوق و این²⁸ گوشوار

که گر² بنگری برقر از بیستون
مغیلان بی بر³ بهار آمدی
به بینیم قارای⁵ یزدان بچيست⁶
ترا با¹⁰ چنین کیش¹¹ آهرمنی
بگفتار مرگ تو جوید همی
ز سر بر گرفت آن بهاگیر تاج
ز¹³ یزدان دلش پر ز¹⁴ امید کرد
درخت امید از تو آید¹⁶ بهر
کزین ننگ بر تاج باید گریست
همی گفت با داور پای راز¹⁸
بخواهد شدن تا نبندم¹⁹ میان
نخواهم²⁰ خورش جز ز شیر²¹ دده
بگاه²³ پرستش بپوشم گلیم
پرستنده و ایمن و²⁵ داد و راست
به بنده مده تاج و گاه مرا²⁶
بیارم دمان²⁷ پیش آذرگشسپ
همین جامه زر²⁹ گوهر نگار

خواست I, IV-⁵ مهر کیست-Л⁴ بهر جا-К³ چون-І² پیش-І, K, IV, VI-¹
VI-⁶ 246-296 оп., см. ниже, прим. 16 к б. 336. VI-⁶ کزین ننگ بر تاج باید گریست-
I, K-⁸ این оп. I, IV-⁹ بر I, IV-¹⁰ تا-Л, I, K-⁷ (آمختت-Л-читайте).
I, K-¹³ به-IV-¹⁴ دلش را پر-IV-¹⁵ ای-I-¹⁶ من آور-К¹⁶ گشتی-IV-¹¹ I, IV-
I, K, IV, VI-б. оп., ср. б. 265. I, K, IV-¹⁹ بدم-IV-²⁰ سازم-I, K-²¹ در-IV-¹⁷
پرستنده یا نیم-I-²⁵ ور-К, IV-²⁴ بکار-IV-²³ (без рифмы). K-²² شیر و
K-²⁶ доб.: پرستنده باشم با-IV-²⁷ نگیرم بگیتی بجز-
چو کردم همی بر جهان شهریار * ببخشم من این تاج گوهر نگار
همان زندگانرا بآتشکده * فرستم هم از بهر جشن سده
ز بیداد شهری که ویران شدست * گذرگاه و مأوی شیران شدست
همین جام زرین-IV, K-²⁸ همین جامه و زرین-I-²⁹ هم-IV, I-²⁸ دوان-IV, K, I-²⁷

- 225 چو کسری نیا و چو هرمرز پدر
 ورا² گفت بهرام کای بددششان
 نخستین ز مهمان گشادی سخن
 ترا با سخنه‌های شاهان چه کار
 الان شاه بودی کنون کهتری
 گنه⁷ کارتر کس⁸ توی در جهان
 بشاهی مرا خواندند آفرین
 دگر آنک گفتی¹² که بداختری
 ازان گفتم ای ناسزاوار شاه
 که ایرانپان بر تو بر دشمنند
 بدزدند بر تنیت بر پوست و رگ
 بدو گفت خسرو که ای بدکنش
 که آهوست بر مرد گفتار زشت
 ز مغز تو بگسست¹⁸ روشن خرد
 هر آن دیو کاید زمانش فراز
 نخواهم که چون تو یکی پهلوان
 سزد گر ز دل خشم بیرون کنی
 ز دارنده دادگر یار کن
- 230
 235
 240
- کرا دادی از من سزاوارتر¹
 بگفتار و کردار³ چون بیهمشان
 سرشتت بد و⁴ داستانت کهن⁵
 نه فرزانه مردی نه جنگی سوار⁶
 هم از بنده بندگان کمتری
 نه شاهی⁹ نه زیباسری از¹⁰ مهان
 نمانم که پی بر نهی بر زمین¹¹
 نزیبد ترا شاهی و مهتری
 که هر گز مبادی تو در پیشگاه¹³
 بکوشند¹⁴ و پیخت ز بن بر کنند
 سپارند پس استخوانت¹⁵ بسگ¹⁶
 چرا گشته تندی و برترمنش
 ترا اندر¹⁷ آغاز بود این سرشت
 خنک نامور کو خرد پرورد
 زبانش بگفتار گردد دراز
 بتندی¹⁹ تبه گردد و ناتوان
 نچوشتی و برتیزی افسون²⁰ کنی
 خردرا بدین²¹ یاد²² بنیاد کن

و اطل صاحب الکتاب نفسه فی حکایت 1 Б — вместо перевода бб. 226—436 дана такая фраза: 2 K, IV — بدو 3 I — بکردار و گفتار 4 K — گنه کرده اکنون VI — 5 IV — سرشتت بد و روزگار کهن VI — 6 K, VI — обратный порядок мисра. 7 IV — (ошибочно, против метра). 8 Л — 9 VI — 10 K — 11 K — б. оп., стоит после б. 235 текста. 12 I, IV, 13 K — 14 VI — 15 I — 16 K — 17 I, IV, 18 VI — 19 I, IV, VI — 20 Л — 21 IV, VI — 22 VI —

- 205 سخنهایش بشنید بهرام گردد
هم از پشت آن باره بردش نماز
چنین داد پاسخ مر² ابلق سوار
ترا روزگار بزرگی مباد
الان شاه چون شهرپاری کند
210 ترا روزگاری⁷ سگالیدهام
بزودی یکی دار سازم بلند
بیایو زممت زان سزاوار¹⁰ دار
چو خسرو ز بهرام پاسخ شنید
چنین داد پاسخ که ای ناسپاسی
215 چو مهران بخوان¹³ تو آید ز دور
نه آیین شاهان بود زین نشان
نه قازی چنین کرد و نه پارسی
ازین ننگ دارد خردمند مرد
چو مهران آواز فرخ دهد
220 بترسم که روز بد آیدت پیش¹⁶
ترا چاره بر دست آن پادشاست
گنده کار یزدانی و ناسپاسی
مرا چون الان شاه خوانی همی
مگر ناسزایم بشاهنشاهی
- عنان بارة تیزتگرا¹ سپرد
همی بود پیشش زمانی دراز
که من خرمم شاد و به روزگار³
نه بیداد⁴ دانی ز شاهی⁵ نه داد
ورا مرد بدبخت یاری⁶ کند
بنوی⁸ کمندیت مالیدهام⁹
دو دستت بیدم بغم کمند
ببینی ز من تلخی روزگار
برخساره شد چون¹¹ گل شنبلید¹²
نگوید چنین مرد یزدان شناسی
تو دشنام سازی به ننگام سور
نه آن سواران¹⁴ گردنکشان
اگر بشمیری سال صد پار سی
بگرد در ناسپاسی مگرد
برین گونه بر دیو¹⁵ پاسخ دهد
که سرگشته بینمت بر¹⁷ رای خویش
که زدنست جاوید و فرمان رواست
تن اندر نکوهش دل اندر هراس
ز گوهر بیک سووم دانی¹⁸ همی
نزیب است بر من کلاه مری

داد پاسخ پس—K, VI داد پاسخ—I² ابلق تیزتگرا—K ابلق مشکدمرا—I, IV, VI¹
مرگ—VI⁶ شاهان(?)—VI⁵ که نه بند(?)—VI⁴ پروردگار(?)—VI³ گفت بهرام—IV
سرافراز—IV, VI¹⁰ کمندت بمالیدهام—IV, VI⁹ بموی—VI⁸ روزگار—VI⁷ بر تخت باری
رخش گشت همچون—I, K, IV, VI¹² I, K, IV, VI¹¹
بدانست کو دل ز تخت و کلاه * همی نگسلاند به [بر—K] آیین شاه
بر—I, K, VI¹⁷ آید به پیش—IV¹⁶ نزد تو—IV¹⁵ و—IV, VI¹⁴ دلب. IV, VI¹³ بخان
بیک سو نشانی—I, K, IV, VI¹⁸ بر گشته رانی همی—IV گشته دانی همی

ازان به که در جنگ سستی¹ کنم
 نوآیین بدیهه‌اش گردد کهن
 سپاسی ز دادن⁵ بدو⁶ بر نهیم⁷
 برین رزمگه⁹ جستن¹⁰ آهنگ ما
 خرد بی گمان تاج‌بندی¹² بود
 ازو شاد باشد¹³ دل پارسا¹⁴
 انوشه بدی¹⁵ تا بود روزگار
 تو داناتری هرچ باید¹⁶ بکن
 تو پر مغزی و او¹⁸ پر از¹⁹ بلا سر
 خرامان بیامد پپیش²⁰ سپاه
 همی جست هنگامه²¹ رزم سور²¹
 چگونست کارت بدشت نبرد
 همان تخت²³ و دیهیم را مایه‌ای
 چوشمع درخشنده²⁴ هنگام²⁵ بزم²⁶
 مداراد دارنده باز از تو دست
 بخوبی به سیجیده²⁹ کار³⁰ ترا
 ز دیدار تو رامش جان کنم
 کنم آفریننده را بر تو یاد³¹

بپرسش یکی پیش‌دستی کنم
 اگر زو² بر اندازه³ یابم سخن
 ز گیتی یکی گوشه اورا⁴ دهم⁴
 همه آشتی⁸ گردد این جنگ ما
 مرا ز¹¹ آشتی سودمندی بود
 چو بازارگازی کنند پادشا
 بدو گفت گسته‌هم کای شهریار
 همی گوهر افشانی اندر سخن
 تو پر دادی و بنده¹⁷ بیدادگر
 چو بشنید خسرو به پیمود راه
 بپرسید بهرام یل را ز دور
 بهرام گفت ای سرافراز²² مرد
 تو درگاه را هم چو پیرایه‌ای
 ستون سپاهی بهنگام رزم
 جهانجوی²⁷ گردی و یزدان‌پرست
 سگ‌ال‌په‌دهام روزگار²⁸ ترا
 ترا با سپاه تو مه‌مان کنم
 سپه‌دار ایرانیت خوانم بداد

ز یزدان — K, VI — 5 دهیم — IV — 4 باندازه — I — 3 ازوگر — IV — 2 خسروپرستی — VI — 1
 10 I, K, IV, بدین رزم و این — I — 9 ز گردان تهی — K — 8 نهیم — IV — 7 برو — K, IV, VI — 6
 VI — 14 VI — 6. оп. K — доб.: گردد — I, K, IV — 13 کاربندی — K — 12 سر — I — 11 کردن — VI —
 ز مـردی بـود گـر ترا آرزوی * نباشی بآزار کس کی نه چوی
 مغز و — IV مغز و اورا — I — 18 خصم — IV — 17 دانی — K, VI — خواهی — I, IV — 16 بزی — K, VI — 15
 21 Б — 66. 169 — 197 не ز پیش — K — 20 ترا سر پر از مغز و او — VI — 19 (метр нарушен).
 K — 25 که سازند — I — 24 درخشان — I, K, IV, VI — 23 تاج — Л — 22 گرانمایه — K — 21
 جهانراست — VI — 27 K — доб. б. 204 текста. گه سازو — VI — 26 (نارنده — IV) چو سازی تو
 31 K — 6. оп., стоит после б. 200 текста. کاری — I — 30 پسندیده — I, K, IV, VI — 29 روزگاری — I — 28

چندی¹ گفت کان دودگون² دراز
بدو⁶ گفت گردوی کآری همان
چنین⁹ گفت کز پهلوی¹⁰ کوژپشت
همان خوکبینی¹² و¹³ خوابیده چشم
بدیده¹⁵ ندیدی¹⁶ مراورا بدست
نه بینم همی در سرش کهتری
ازان پس به بندوی و گسته هم گفت
که گر خر نیاید بنزدیک²³ بار
چو بفریفت چوبینه را نره دیو²⁵
هر آن دل²⁶ که از آزد دردمند
جز از²⁹ جنگ چوبینه را رای نیست
چو بر³¹ جنگ رفتن بسی³² شد³³ سخن
که داند که در جنگ پیروز کیست
برین³⁵ گونه آراسته لشکری
دزگاه³⁷ مردی چو دیو³⁸ سترگ
گر ایدونک باشیم⁴⁰ همداستان

نشسته بران³ ابلق⁴ سرفراز⁵
نبردست⁷ هرگز بنیکی گمان⁸
بپرسی سخن پاسخ آرد درشت¹¹
دل آگنده دارد تو گویی بخشم¹⁴
کجا در¹⁷ جهان¹⁸ دشمن ایزدست¹⁹
نیاید²⁰ کس اورا²¹ بفرومان بری
که بکشایم²² این داستان از نهفت
تو بار گرانرا بنزد²⁴ خر آر
کجا بیند او راه گیجهان خدیو
نیایدش کار²⁷ بزرگان²⁸ پسند
بدلش اندرون دارا جای نیست³⁰
نگه کرد باید از سر تا بین
بدان سر دگر³⁴ لشکرافروز کیست
بپرخاش بهرام یل³⁶ مهتری
سپاهی بکردار درنده³⁹ گرگ
نباشد⁴¹ مرا ننگ زین داستان

¹ I, K, IV—بدو ² Л—رورکور (так!); K—کوژپشت ³ I—بدان ⁴ K—بارء ⁵ VI—б. оп.

⁶ I, K, IV, VI—چنین ⁷ K—نبردست ⁸ K—доб.:

فرو هشته لـفـج و برآورده یال * هماندا دل آگنده دارد بسال
⁹ I, IV, VI—بدو ¹⁰ I, IV—بدتن ¹¹ K—б. оп. ¹² I—کژبینی ¹³ K—
و ¹⁴ VI—б. оп. ¹⁵ IV—بدیدم (так!). ¹⁶ I, ¹⁷ I, K, IV—او ¹⁸ I, IV—نهان ¹⁹ VI—б. оп. ²⁰ IV—نیاید
گران سوی پشت ²¹ VI—رای ²² I—بکشای ²³ I—بدنبال ²⁴ I, IV, VI—
پند ²⁵ I, K, IV, VI—کس ²⁶ K, VI—تیره دیو ²⁷ I, K, IV, VI—
در ²⁸ I, K, IV, VI—بجز ²⁹ VI—پزشکان ³⁰ I—б. оп. ³¹ I, K, IV, VI—
بدین ³² IV—پر از درد گر ³³ K, VI—دلفروز و هم ³⁴ I, IV—
گفتن سرآید ³⁵ I, K, IV—پر از جنگ و پرخاشجو ³⁶ VI—چو بهرام پرخاش جو [خر—K]
درگاه ³⁷ K—(так!). ³⁸ I—
نیاید ³⁹ I, IV—ارغنده ⁴⁰ I, K, IV, VI—باشید ⁴¹ K—

- به‌بینید¹ لشکرش را سر به سر
سواری نه‌بینم همی رزم‌جوی
به‌بیند کنون کار مردان مرد
همان زخم گویال⁵ و باران⁶ تیر
ندارد برآوردگه⁸ پیل پای
ز آواز من⁹ کوه ری‌زان شود
بخنجر بدریا بر افسون¹⁰ کنیم
بگفت و¹² بر انگیخت ابلق ز جای
یکی تنگ آوردگاه‌ی گرفت
ز آوردگه شد سوی نه‌روان¹⁶ 160
تنی چند با او ز ایران‌یان
چنین گفت خسرو که ای¹⁹ سرکشان
بدو گفت گردوی²¹ کای شه‌ریار
قبایش سپید و²³ حمایل سیاه
جهاندار چون دید به‌رام را 170
- که تا کیست زیشان یکی نامور
که با من² بروی اندر آرند روی³
تگ اسپ و شمشیر و گرز⁴ نبرد
خروشی یلان بر⁷ ده و دار و گیر
چو من با سپاه اندر آیم ز جای
ه‌ژبر دلاور گری‌زان شود
بیابان سراسر پر از خون کنیم¹¹
تو گفتی شد آن باره¹³ پیران همای¹⁴
بدو مانده بد لشکر¹⁵ اندر شگفت
همی بود بر پیرانش فرخ جوان¹⁷
همه بسته بر¹⁸ جنگ خسرو میان
ز بهرام چوبین که دارد نشان²⁰
نگه کن بران²² مرد ابلق سوار
همی راند²⁴ ابلق میان سپاه²⁵
بدانستش²⁶ آغاز و²⁷ فرجام را²⁸

سپه‌را بر آیدین نوشین‌روان * همی راند این شاه [سگ-K-سند-IV-چلف-VI]
تیره [بتیره-K] روان

Б — 66. 155—166 текста не переведены.

¹ I, K, VI— (так!). ² VI— ما. ³ I— بروی اندر آرد بروی. ⁴ I, K, VI— (так!). ⁵ K— من و اسپ و شمشیر و گرز—IV گرد
⁶ VI— پیکان ⁷ K, VI— و ⁸ I, ⁹ K, IV, VI— همه آبها سر بر خون—
¹⁰ K— بافسون (так!). ¹¹ I, K, IV, VI— بر آوردگه—IV
¹² K— دو لشکر بدو مانده—VI ¹³ I— که شد باره—
¹⁴ K— باره را رهنمای—
¹⁵ K— گوان—IV لشکر روان—
¹⁶ VI— بسته—
¹⁷ K— پهلوان—
¹⁸ K— доб.: ¹⁹ VI— بدن—
²⁰ K—

کسی کش کلیدست گوید وزیر * چـز او رای زن کـسی نـدارد دـیـر
(ср. разночтение 13 к Б—
6. 149 текста). ²² I, K, IV— دران—VI ²³ IV— و ²⁴ IV— تازد—
169—196 текста не переведены. ²⁶ I, K, IV— از—
²⁷ I, K, IV— و ²⁸ VI— б. оп.

چنین گفت خسرو که این باد و بس
سپهرا ز بغداد بیرون کشید
دو لشکر چو تنگ اندر آمد پراه^۵
چو شمع جهان شد بغم اذرون 130
طلایه سپاه ز هر دو سپاه
چو از خنجر روز بگریخت شب
تبیهره بر آمد ز هر دو سرای
بگستهم و بندوی فرمود شاه
چنین با^{۱۶} بزرگان روشن روان 135
طلایه بهرام شد ناگزیر^{۱۷}
چو بشنید بهرام لشکر بران^{۱۹}
نشست از بر ابلق مشکدم
سلیحش یکی هندوی تیغ بود
چو برق درفشان^{۲۳} همی راند اسپی 140
چو آیین گشسپ^{۲۵} و یلان سینه نیز^{۲۶}
سه ترک دلاور ز خاقانان
پذیرفته^{۲۹} هر سه^{۳۰} که چون روی شاه

شکست و^۱ جدایی^۲ مبیناد کسی
سراپرده نو بهامون^۳ کشید^۴
ازان رو سپهبد وزین روی^۷ شاه^۸
بیفشاند زلف^۹ شب تیره گون^{۱۰}
که دارد ز بدخواه خود را نگاه^{۱۱}
همی تاخت سوزان دل^{۱۲} و خشک لب^{۱۳}
بدان رزم خورشید بد رهنمای
که تا بر نهادند ز آهن^{۱۴} کلاه^{۱۵}
همی راند تا چشمه^{۱۶} نه روان
که آمد سپه بر دو پرتاب تیر^{۱۷}
جهان دیدگان را بر خویش خواند
خنیده^{۲۰} سرافراز^{۲۱} روی نهسم
که در زخم چون آتش^{۲۲} میغ بود
بدست چپش ریمن آذرگشسپ^{۲۴}
برفتند پر کینه و پر ستیز^{۲۷}
بران^{۲۸} کین بهرام بسته میان
ببینیم دور از میان سپاه

فخر ج برویز—B^۴ سراپرده را سوی هامون—K^۳ شکست خدایی—IV^۲ و—Л^۱ و
وزان سو—Л, K^۷ ازین سو—Л, K^۶ ز راه—I, VI^۵ من طیسفون فی جموعه و جنوده
ازین سو سپهبد و زان سو سپاه—Л, I, VI^۸ ازان رو سپه بود وزین روی شاه—K^۸ ازین سو—I
که دارند لشکر—K^{۱۱} که دارد ز بد راه لشکر نگاه—I, IV^{۱۱} قیرگون—I, K, IV^{۱۰} آن—IV^۹ доб.
I—повторяет второе мисра б. 131 текста. I^{۱۵} گردان—K^{۱۴} تیره لب—K^{۱۳} ترسان دل—K^{۱۲} شیون دل—I^{۱۲} ز دشمن نگاه
سپاهی چو دریای—K^{۱۸} همچو تیر—K^{۱۷} (так!). K, IV^{۱۶} تا (так!).
IV, VI^{۲۲} و I—доб. و I—доб. I, K, VI^{۲۰} چمنده—IV^{۲۱} چمنده—I, K, VI^{۲۰} نراند—VI^{۱۹} قیر
VI—همدان گشسپ—K^{۲۵} ایزدگشسپ—K, IV, VI^{۲۴} درخشان—I, K, IV, VI^{۲۳} از—доб.
کین—IV^{۲۷} کین دل و پر ستیز—K^{۲۸} کین و سر پر ز دود—I^{۲۷} بود—I^{۲۶} بنداگشسپ(?)
پذیرفت—VI^{۳۰} پیوسته—I^{۲۹} بدان—I^{۲۸} کین و دل پر ستیز—VI^{۲۸} سر و پر ستیز
هر کسی

چو نزدیک باشد بشاه جهان
 کنون از خرد پاره⁴ مانند خرد
 خرد نیست با مردم ناسپاسی
 اگر بشنود شهریار این سخن
 بدو گفت شاه این سخن گر⁷ بزر
 سخن گفتن موبدان گوهرست
 که چون¹⁰ این دو لشکر برابر شود
 نباشد مرا ننگ¹³ کز قلابگاه
 بخوانم بآواز بهرام را
 یکی ز آشتی روی بنمایم
 اگر خود پذیرد سخن به بود
 وگر جنگ جوید منم جنگجوی
 همه کاردانان بدین²⁰ داستان
 بزرگان برو آفرین خواندند
 همی گفت هر کس که ای شهریار
 ترا باد پیروزی و فرهی

خرد¹ خویشتن زو² ندارد نهان³
 که دانا ورا بهر دهقان شمرند
 نه آنرا⁵ که او نیست یزدان شناس
 که گفتست بیدار مرد کهن⁶
 نویسم جز این نیست⁸ آیین و فر
 مرا در⁹ دل اذدیشده دیگرسست
 سر نیزهها¹¹ بر دوپیکر شود¹²
 برانم شوم پیش او بی¹⁴ سپاه
 سپهرار¹⁵ بدنام خودکام را
 نوازش بسمیاری و بستن آیه می
 که چون او بدرگاه بر¹⁶ که¹⁷ بود
 سپهرار بروی¹⁸ اندر آریم روی¹⁹
 کجا گفت گشتند همداستان
 ورا شهریار زمین²¹ خواندند
 ز تو دور بآوا بد روزگار
 بزرگی و دیهیم شاهنشاهی

VI-⁴ خرد جوی چون دیدش اندر نهان (так!) K-³ خویشتن را VI-² خود و IV-¹
 K-⁶ هم آنرا VI-⁵ نه او را K-⁵ بد آنرا I-⁵ پاره از خرد
 بچشم دل اندر سخن بنگرد * کزو بر خورد چون ازو بگذرد
 K-¹⁰ چون оп., метр нарушен. K-⁹ (так!) از K-⁸ نویسنده و اینست VI-⁷ سخن را VI-⁶
 I-¹¹ слово испорчено. K-¹² доб.:

نه بینم یکی گرد از ایران سپاه * که باشد ز بهرام یل رزمخواه
 ندانم کسی کو برد پیش اسپی * چو پیش آورد دست پرور گشاسپی
 چو از پهلوان کسی ندارم برزم. * سزد گهر در آریم او را بدبزم
 ناپاک VI-¹⁵ ناکام خودکام را IV-¹⁴ ناپاک خودکام را K-¹³ I, K, IV, VI-¹³ عیب
 K-¹⁹ بروی K-¹⁸ چو روی K-¹⁷ بر درگاه ما چو آگه VI-¹⁶ من IV-¹⁵ پدram
 مرا داد یزدان همان داد و فر * کزان فر بر آرم بهر جای سر
 خسرو پاکدین VI-²¹ بدن K-²⁰ برین I-²⁰

- جز از رزم¹ شاهان نراند² همی
 95 چنین گفت خسرو بدستور خویش
 چو بهرام بر دشمن اسپ افکند
 دگر آنک آیین شاهنشاهی
 سیم کش کلبله است و⁴ دمنه⁵ وزیر⁶
 ازان⁹ پس بندوق و گسته هم گفت
 100 چو گردوی¹⁰ شاپور و چون¹¹ اندیان
 نشسته اند با شاه ایران برار
 چنین گفت خسرو بدان مهتران
 هر آن مغز کورا خرد روشنست
 کس آنرا¹⁷ نبرد مگر¹⁸ تیغ مرگ
 105 کنون من بسال از شما کهترم
 بگویند²¹ تا چاره کار چیست
 بدو گفت موبد انوشه²⁴ بدی
 چو پیدا²⁶ شد این²⁷ راز گردنده دهر
 چو نیمی ازو²⁹ بهره پادشاست
 110 دگر بهره مردم پارسا
- همه دفتر دمنه خواند همی³
 که کاری درازست مارا پپیش
 بدریا دل ازدها بشکند
 بیهاموخت از شهریار جهان
 چون او⁷ رایزن کسی ندارد دیر⁸
 که ما با غم و رنج گشته ایم جفت
 سپه دار ارمینیه¹² رادمه¹³
 بزرگان¹⁴ فرزانه رزمساز
 که ای سرفرازان و¹⁵ جنگ آوران
 ز دانش یکی بر تنش¹⁶ جوشنست
 شود موم ازان زخم¹⁹ پولاد²⁰ ترگ
 برای جوانی جهان نسیبم
 بران²² خستگیها پر آزار کیست²³
 همه مغزرا²⁵ فر و توشه بدی
 خرد را بخشید²⁸ بر چار بهر
 که فر و خرد پادشاست
 سدیگر پرستنده پادشاه

¹ I, K, IV—رسم VI—چو آرم (так!). ² I, IV, VI—نداند ³ K—доб.:

یکی دوربین مرد جویدای کار * نباشد چنو نامدار و سوار
 زپیر⁸ I—چنین VI—چنان K—⁷ (так!). ⁶ K—بزیر ⁵ I, IV—گوید ⁴ I, K, IV, VI—оп.
 I, IV—آن میمنه¹² L—با¹¹ K, VI—¹⁰ L, IV—⁹ I, K, IV, VI—وزان ⁸ I, K, IV, VI—بزیر
 L—¹⁵ L—¹⁴ L—доб. دادیان VI—داریان IV—با او چو شیر ژیان K—زبان I—¹³ I—ارمنیه
 کس اورا VI—کسی را IV—¹⁷ یکی در برش VI—بگرد تنش K—تنش را یکی I—¹⁶ I—¹⁵ I—¹⁴ I—¹³ I—¹² I—¹¹ I—¹⁰ I—⁹ I—⁸ I—⁷ I—⁶ I—⁵ I—⁴ I—³ I—² I—¹ I—⁰ I—⁻¹ I—⁻² I—⁻³ I—⁻⁴ I—⁻⁵ I—⁻⁶ I—⁻⁷ I—⁻⁸ I—⁻⁹ I—⁻¹⁰ I—⁻¹¹ I—⁻¹² I—⁻¹³ I—⁻¹⁴ I—⁻¹⁵ I—⁻¹⁶ I—⁻¹⁷ I—⁻¹⁸ I—⁻¹⁹ I—⁻²⁰ I—⁻²¹ I—⁻²² I—⁻²³ I—⁻²⁴ I—⁻²⁵ I—⁻²⁶ I—⁻²⁷ I—⁻²⁸ I—⁻²⁹ I—⁻³⁰ I—⁻³¹ I—⁻³² I—⁻³³ I—⁻³⁴ I—⁻³⁵ I—⁻³⁶ I—⁻³⁷ I—⁻³⁸ I—⁻³⁹ I—⁻⁴⁰ I—⁻⁴¹ I—⁻⁴² I—⁻⁴³ I—⁻⁴⁴ I—⁻⁴⁵ I—⁻⁴⁶ I—⁻⁴⁷ I—⁻⁴⁸ I—⁻⁴⁹ I—⁻⁵⁰ I—⁻⁵¹ I—⁻⁵² I—⁻⁵³ I—⁻⁵⁴ I—⁻⁵⁵ I—⁻⁵⁶ I—⁻⁵⁷ I—⁻⁵⁸ I—⁻⁵⁹ I—⁻⁶⁰ I—⁻⁶¹ I—⁻⁶² I—⁻⁶³ I—⁻⁶⁴ I—⁻⁶⁵ I—⁻⁶⁶ I—⁻⁶⁷ I—⁻⁶⁸ I—⁻⁶⁹ I—⁻⁷⁰ I—⁻⁷¹ I—⁻⁷² I—⁻⁷³ I—⁻⁷⁴ I—⁻⁷⁵ I—⁻⁷⁶ I—⁻⁷⁷ I—⁻⁷⁸ I—⁻⁷⁹ I—⁻⁸⁰ I—⁻⁸¹ I—⁻⁸² I—⁻⁸³ I—⁻⁸⁴ I—⁻⁸⁵ I—⁻⁸⁶ I—⁻⁸⁷ I—⁻⁸⁸ I—⁻⁸⁹ I—⁻⁹⁰ I—⁻⁹¹ I—⁻⁹² I—⁻⁹³ I—⁻⁹⁴ I—⁻⁹⁵ I—⁻⁹⁶ I—⁻⁹⁷ I—⁻⁹⁸ I—⁻⁹⁹ I—⁻¹⁰⁰ I—⁻¹⁰¹ I—⁻¹⁰² I—⁻¹⁰³ I—⁻¹⁰⁴ I—⁻¹⁰⁵ I—⁻¹⁰⁶ I—⁻¹⁰⁷ I—⁻¹⁰⁸ I—⁻¹⁰⁹ I—⁻¹¹⁰ I—⁻¹¹¹ I—⁻¹¹² I—⁻¹¹³ I—⁻¹¹⁴ I—⁻¹¹⁵ I—⁻¹¹⁶ I—⁻¹¹⁷ I—⁻¹¹⁸ I—⁻¹¹⁹ I—⁻¹²⁰ I—⁻¹²¹ I—⁻¹²² I—⁻¹²³ I—⁻¹²⁴ I—⁻¹²⁵ I—⁻¹²⁶ I—⁻¹²⁷ I—⁻¹²⁸ I—⁻¹²⁹ I—⁻¹³⁰ I—⁻¹³¹ I—⁻¹³² I—⁻¹³³ I—⁻¹³⁴ I—⁻¹³⁵ I—⁻¹³⁶ I—⁻¹³⁷ I—⁻¹³⁸ I—⁻¹³⁹ I—⁻¹⁴⁰ I—⁻¹⁴¹ I—⁻¹⁴² I—⁻¹⁴³ I—⁻¹⁴⁴ I—⁻¹⁴⁵ I—⁻¹⁴⁶ I—⁻¹⁴⁷ I—⁻¹⁴⁸ I—⁻¹⁴⁹ I—⁻¹⁵⁰ I—⁻¹⁵¹ I—⁻¹⁵² I—⁻¹⁵³ I—⁻¹⁵⁴ I—⁻¹⁵⁵ I—⁻¹⁵⁶ I—⁻¹⁵⁷ I—⁻¹⁵⁸ I—⁻¹⁵⁹ I—⁻¹⁶⁰ I—⁻¹⁶¹ I—⁻¹⁶² I—⁻¹⁶³ I—⁻¹⁶⁴ I—⁻¹⁶⁵ I—⁻¹⁶⁶ I—⁻¹⁶⁷ I—⁻¹⁶⁸ I—⁻¹⁶⁹ I—⁻¹⁷⁰ I—⁻¹⁷¹ I—⁻¹⁷² I—⁻¹⁷³ I—⁻¹⁷⁴ I—⁻¹⁷⁵ I—⁻¹⁷⁶ I—⁻¹⁷⁷ I—⁻¹⁷⁸ I—⁻¹⁷⁹ I—⁻¹⁸⁰ I—⁻¹⁸¹ I—⁻¹⁸² I—⁻¹⁸³ I—⁻¹⁸⁴ I—⁻¹⁸⁵ I—⁻¹⁸⁶ I—⁻¹⁸⁷ I—⁻¹⁸⁸ I—⁻¹⁸⁹ I—⁻¹⁹⁰ I—⁻¹⁹¹ I—⁻¹⁹² I—⁻¹⁹³ I—⁻¹⁹⁴ I—⁻¹⁹⁵ I—⁻¹⁹⁶ I—⁻¹⁹⁷ I—⁻¹⁹⁸ I—⁻¹⁹⁹ I—⁻²⁰⁰ I—⁻²⁰¹ I—⁻²⁰² I—⁻²⁰³ I—⁻²⁰⁴ I—⁻²⁰⁵ I—⁻²⁰⁶ I—⁻²⁰⁷ I—⁻²⁰⁸ I—⁻²⁰⁹ I—⁻²¹⁰ I—⁻²¹¹ I—⁻²¹² I—⁻²¹³ I—⁻²¹⁴ I—⁻²¹⁵ I—⁻²¹⁶ I—⁻²¹⁷ I—⁻²¹⁸ I—⁻²¹⁹ I—⁻²²⁰ I—⁻²²¹ I—⁻²²² I—⁻²²³ I—⁻²²⁴ I—⁻²²⁵ I—⁻²²⁶ I—⁻²²⁷ I—⁻²²⁸ I—⁻²²⁹ I—⁻²³⁰ I—⁻²³¹ I—⁻²³² I—⁻²³³ I—⁻²³⁴ I—⁻²³⁵ I—⁻²³⁶ I—⁻²³⁷ I—⁻²³⁸ I—⁻²³⁹ I—⁻²⁴⁰ I—⁻²⁴¹ I—⁻²⁴² I—⁻²⁴³ I—⁻²⁴⁴ I—⁻²⁴⁵ I—⁻²⁴⁶ I—⁻²⁴⁷ I—⁻²⁴⁸ I—⁻²⁴⁹ I—⁻²⁵⁰ I—⁻²⁵¹ I—⁻²⁵² I—⁻²⁵³ I—⁻²⁵⁴ I—⁻²⁵⁵ I—⁻²⁵⁶ I—⁻²⁵⁷ I—⁻²⁵⁸ I—⁻²⁵⁹ I—⁻²⁶⁰ I—⁻²⁶¹ I—⁻²⁶² I—⁻²⁶³ I—⁻²⁶⁴ I—⁻²⁶⁵ I—⁻²⁶⁶ I—⁻²⁶⁷ I—⁻²⁶⁸ I—⁻²⁶⁹ I—⁻²⁷⁰ I—⁻²⁷¹ I—⁻²⁷² I—⁻²⁷³ I—⁻²⁷⁴ I—⁻²⁷⁵ I—⁻²⁷⁶ I—⁻²⁷⁷ I—⁻²⁷⁸ I—⁻²⁷⁹ I—⁻²⁸⁰ I—⁻²⁸¹ I—⁻²⁸² I—⁻²⁸³ I—⁻²⁸⁴ I—⁻²⁸⁵ I—⁻²⁸⁶ I—⁻²⁸⁷ I—⁻²⁸⁸ I—⁻²⁸⁹ I—⁻²⁹⁰ I—⁻²⁹¹ I—⁻²⁹² I—⁻²⁹³ I—⁻²⁹⁴ I—⁻²⁹⁵ I—⁻²⁹⁶ I—⁻²⁹⁷ I—⁻²⁹⁸ I—⁻²⁹⁹ I—⁻³⁰⁰ I—⁻³⁰¹ I—⁻³⁰² I—⁻³⁰³ I—⁻³⁰⁴ I—⁻³⁰⁵ I—⁻³⁰⁶ I—⁻³⁰⁷ I—⁻³⁰⁸ I—⁻³⁰⁹ I—⁻³¹⁰ I—⁻³¹¹ I—⁻³¹² I—⁻³¹³ I—⁻³¹⁴ I—⁻³¹⁵ I—⁻³¹⁶ I—⁻³¹⁷ I—⁻³¹⁸ I—⁻³¹⁹ I—⁻³²⁰ I—⁻³²¹ I—⁻³²² I—⁻³²³ I—⁻³²⁴ I—⁻³²⁵ I—⁻³²⁶ I—⁻³²⁷ I—⁻³²⁸ I—⁻³²⁹ I—⁻³³⁰ I—⁻³³¹ I—⁻³³² I—⁻³³³ I—⁻³³⁴ I—⁻³³⁵ I—⁻³³⁶ I—⁻³³⁷ I—⁻³³⁸ I—⁻³³⁹ I—⁻³⁴⁰ I—⁻³⁴¹ I—⁻³⁴² I—⁻³⁴³ I—⁻³⁴⁴ I—⁻³⁴⁵ I—⁻³⁴⁶ I—⁻³⁴⁷ I—⁻³⁴⁸ I—⁻³⁴⁹ I—⁻³⁵⁰ I—⁻³⁵¹ I—⁻³⁵² I—⁻³⁵³ I—⁻³⁵⁴ I—⁻³⁵⁵ I—⁻³⁵⁶ I—⁻³⁵⁷ I—⁻³⁵⁸ I—⁻³⁵⁹ I—⁻³⁶⁰ I—⁻³⁶¹ I—⁻³⁶² I—⁻³⁶³ I—⁻³⁶⁴ I—⁻³⁶⁵ I—⁻³⁶⁶ I—⁻³⁶⁷ I—⁻³⁶⁸ I—⁻³⁶⁹ I—⁻³⁷⁰ I—⁻³⁷¹ I—⁻³⁷² I—⁻³⁷³ I—⁻³⁷⁴ I—⁻³⁷⁵ I—⁻³⁷⁶ I—⁻³⁷⁷ I—⁻³⁷⁸ I—⁻³⁷⁹ I—⁻³⁸⁰ I—⁻³⁸¹ I—⁻³⁸² I—⁻³⁸³ I—⁻³⁸⁴ I—⁻³⁸⁵ I—⁻³⁸⁶ I—⁻³⁸⁷ I—⁻³⁸⁸ I—⁻³⁸⁹ I—⁻³⁹⁰ I—⁻³⁹¹ I—⁻³⁹² I—⁻³⁹³ I—⁻³⁹⁴ I—⁻³⁹⁵ I—⁻³⁹⁶ I—⁻³⁹⁷ I—⁻³⁹⁸ I—⁻³⁹⁹ I—⁻⁴⁰⁰ I—⁻⁴⁰¹ I—⁻⁴⁰² I—⁻⁴⁰³ I—⁻⁴⁰⁴ I—⁻⁴⁰⁵ I—⁻⁴⁰⁶ I—⁻⁴⁰⁷ I—⁻⁴⁰⁸ I—⁻⁴⁰⁹ I—⁻⁴¹⁰ I—⁻⁴¹¹ I—⁻⁴¹² I—⁻⁴¹³ I—⁻⁴¹⁴ I—⁻⁴¹⁵ I—⁻⁴¹⁶ I—⁻⁴¹⁷ I—⁻⁴¹⁸ I—⁻⁴¹⁹ I—⁻⁴²⁰ I—⁻⁴²¹ I—⁻⁴²² I—⁻⁴²³ I—⁻⁴²⁴ I—⁻⁴²⁵ I—⁻⁴²⁶ I—⁻⁴²⁷ I—⁻⁴²⁸ I—⁻⁴²⁹ I—⁻⁴³⁰ I—⁻⁴³¹ I—⁻⁴³² I—⁻⁴³³ I—⁻⁴³⁴ I—⁻⁴³⁵ I—⁻⁴³⁶ I—⁻⁴³⁷ I—⁻⁴³⁸ I—⁻⁴³⁹ I—⁻⁴⁴⁰ I—⁻⁴⁴¹ I—⁻⁴⁴² I—⁻⁴⁴³ I—⁻⁴⁴⁴ I—⁻⁴⁴⁵ I—⁻⁴⁴⁶ I—⁻⁴⁴⁷ I—⁻⁴⁴⁸ I—⁻⁴⁴⁹ I—⁻⁴⁵⁰ I—⁻⁴⁵¹ I—⁻⁴⁵² I—⁻⁴⁵³ I—⁻⁴⁵⁴ I—⁻⁴⁵⁵ I—⁻⁴⁵⁶ I—⁻⁴⁵⁷ I—⁻⁴⁵⁸ I—⁻⁴⁵⁹ I—⁻⁴⁶⁰ I—⁻⁴⁶¹ I—⁻⁴⁶² I—⁻⁴⁶³ I—⁻⁴⁶⁴ I—⁻⁴⁶⁵ I—⁻⁴⁶⁶ I—⁻⁴⁶⁷ I—⁻⁴⁶⁸ I—⁻⁴⁶⁹ I—⁻⁴⁷⁰ I—⁻⁴⁷¹ I—⁻⁴⁷² I—⁻⁴⁷³ I—⁻⁴⁷⁴ I—⁻⁴⁷⁵ I—⁻⁴⁷⁶ I—⁻⁴⁷⁷ I—⁻⁴⁷⁸ I—⁻⁴⁷⁹ I—⁻⁴⁸⁰ I—⁻⁴⁸¹ I—⁻⁴⁸² I—⁻⁴⁸³ I—⁻⁴⁸⁴ I—⁻⁴⁸⁵ I—⁻⁴⁸⁶ I—⁻⁴⁸⁷ I—⁻⁴⁸⁸ I—⁻⁴⁸⁹ I—⁻⁴⁹⁰ I—⁻⁴⁹¹ I—⁻⁴⁹² I—⁻⁴⁹³ I—⁻⁴⁹⁴ I—⁻⁴⁹⁵ I—⁻⁴⁹⁶ I—⁻⁴⁹⁷ I—⁻⁴⁹⁸ I—⁻⁴⁹⁹ I—⁻⁵⁰⁰ I—⁻⁵⁰¹ I—⁻⁵⁰² I—⁻⁵⁰³ I—⁻⁵⁰⁴ I—⁻⁵⁰⁵ I—⁻⁵⁰⁶ I—⁻⁵⁰⁷ I—⁻⁵⁰⁸ I—⁻⁵⁰⁹ I—⁻⁵¹⁰ I—⁻⁵¹¹ I—⁻⁵¹² I—⁻⁵¹³ I—⁻⁵¹⁴ I—⁻⁵¹⁵ I—⁻⁵¹⁶ I—⁻⁵¹⁷ I—⁻⁵¹⁸ I—⁻⁵¹⁹ I—⁻⁵²⁰ I—⁻⁵²¹ I—⁻⁵²² I—⁻⁵²³ I—⁻⁵²⁴ I—⁻⁵²⁵ I—⁻⁵²⁶ I—⁻⁵²⁷ I—⁻⁵²⁸ I—⁻⁵²⁹ I—⁻⁵³⁰ I—⁻⁵³¹ I—⁻⁵³² I—⁻⁵³³ I—⁻⁵³⁴ I—⁻⁵³⁵ I—⁻⁵³⁶ I—⁻⁵³⁷ I—⁻⁵³⁸ I—⁻⁵³⁹ I—⁻⁵⁴⁰ I—⁻⁵⁴¹ I—⁻⁵⁴² I—⁻⁵⁴³ I—⁻⁵⁴⁴ I—⁻⁵⁴⁵ I—⁻⁵⁴⁶ I—⁻⁵⁴⁷ I—⁻⁵⁴⁸ I—⁻⁵⁴⁹ I—⁻⁵⁵⁰ I—⁻⁵⁵¹ I—⁻⁵⁵² I—⁻⁵⁵³ I—⁻⁵⁵⁴ I—⁻⁵⁵⁵ I—⁻⁵⁵⁶ I—⁻⁵⁵⁷ I—⁻⁵⁵⁸ I—⁻⁵⁵⁹ I—⁻⁵⁶⁰ I—⁻⁵⁶¹ I—⁻⁵⁶² I—⁻⁵⁶³ I—⁻⁵⁶⁴ I—⁻⁵⁶⁵ I—⁻⁵⁶⁶ I—⁻⁵⁶⁷ I—⁻⁵⁶⁸ I—⁻⁵⁶⁹ I—⁻⁵⁷⁰ I—⁻⁵⁷¹ I—⁻⁵⁷² I—⁻⁵⁷³ I—⁻⁵⁷⁴ I—⁻⁵⁷⁵ I—⁻⁵⁷⁶ I—⁻⁵⁷⁷ I—⁻⁵⁷⁸ I—⁻⁵⁷⁹ I—⁻⁵⁸⁰ I—⁻⁵⁸¹ I—⁻⁵⁸² I—⁻⁵⁸³ I—⁻⁵⁸⁴ I—⁻⁵⁸⁵ I—⁻⁵⁸⁶ I—⁻⁵⁸⁷ I—⁻⁵⁸⁸ I—⁻⁵⁸⁹ I—⁻⁵⁹⁰ I—⁻⁵⁹¹ I—⁻⁵⁹² I—⁻⁵⁹³ I—⁻⁵⁹⁴ I—⁻⁵⁹⁵ I—⁻⁵⁹⁶ I—⁻⁵⁹⁷ I—⁻⁵⁹⁸ I—⁻⁵⁹⁹ I—⁻⁶⁰⁰ I—⁻⁶⁰¹ I—⁻⁶⁰² I—⁻⁶⁰³ I—⁻⁶⁰⁴ I—⁻⁶⁰⁵ I—⁻⁶⁰⁶ I—⁻⁶⁰⁷ I—⁻⁶⁰⁸ I—⁻⁶⁰⁹ I—⁻⁶¹⁰ I—⁻⁶¹¹ I—⁻⁶¹² I—⁻⁶¹³ I—⁻⁶¹⁴ I—⁻⁶¹⁵ I—⁻⁶¹⁶ I—⁻⁶¹⁷ I—⁻⁶¹⁸ I—⁻⁶¹⁹ I—⁻⁶²⁰ I—⁻⁶²¹ I—⁻⁶²² I—⁻⁶²³ I—⁻⁶²⁴ I—⁻⁶²⁵ I—⁻⁶²⁶ I—⁻⁶²⁷ I—⁻⁶²⁸ I—⁻⁶²⁹ I—⁻⁶³⁰ I—⁻⁶³¹ I—⁻⁶³² I—⁻⁶³³ I—⁻⁶³⁴ I—⁻⁶³⁵ I—⁻⁶³⁶ I—⁻⁶³⁷ I—⁻⁶³⁸ I—⁻⁶³⁹ I—⁻⁶⁴⁰ I—⁻⁶⁴¹ I—⁻⁶⁴² I—⁻⁶⁴³ I—⁻⁶⁴⁴ I—⁻⁶⁴⁵ I—⁻⁶⁴⁶ I—⁻⁶⁴⁷ I—⁻⁶⁴⁸ I—⁻⁶⁴⁹ I—⁻⁶⁵⁰ I—⁻⁶⁵¹ I—⁻⁶⁵² I—⁻⁶⁵³ I—⁻⁶⁵⁴ I—⁻⁶⁵⁵ I—⁻⁶⁵⁶ I—⁻⁶⁵⁷ I—⁻⁶⁵⁸ I—⁻⁶⁵⁹ I—⁻⁶⁶⁰ I—⁻⁶⁶¹ I—⁻⁶⁶² I—⁻⁶⁶³ I—⁻⁶⁶⁴ I—⁻⁶⁶⁵ I—⁻⁶⁶⁶ I—⁻⁶⁶⁷ I—⁻⁶⁶⁸ I—⁻⁶⁶⁹ I—⁻⁶⁷⁰ I—⁻⁶⁷¹ I—⁻⁶⁷² I—⁻⁶⁷³ I—⁻⁶⁷⁴ I—⁻⁶⁷⁵ I—⁻⁶⁷⁶ I—⁻⁶⁷⁷ I—⁻⁶⁷⁸ I—⁻⁶⁷⁹ I—⁻⁶⁸⁰ I—⁻⁶⁸¹ I—⁻⁶⁸² I—⁻⁶⁸³ I—⁻⁶⁸⁴ I—⁻⁶⁸⁵ I—⁻⁶⁸⁶ I—⁻⁶⁸⁷ I—⁻⁶⁸⁸ I—⁻⁶⁸⁹ I—⁻⁶⁹⁰ I—⁻⁶⁹¹ I—⁻⁶⁹² I—⁻⁶⁹³ I—⁻⁶⁹⁴ I—⁻⁶⁹⁵ I—⁻⁶⁹⁶ I—⁻⁶⁹⁷ I—⁻⁶⁹⁸ I—⁻⁶⁹⁹ I—⁻⁷⁰⁰ I—⁻⁷⁰¹ I—⁻⁷⁰² I—⁻⁷⁰³ I—⁻⁷⁰⁴ I—⁻⁷⁰⁵ I—⁻⁷⁰⁶ I—⁻⁷⁰⁷ I—⁻⁷⁰⁸ I—⁻⁷⁰⁹ I—⁻⁷¹⁰ I—⁻⁷¹¹ I—⁻⁷¹² I—⁻⁷¹³ I—⁻⁷¹⁴ I—⁻⁷¹⁵ I—⁻⁷¹⁶ I—⁻⁷¹⁷ I—⁻⁷¹⁸ I—⁻⁷¹⁹ I—⁻⁷²⁰ I—⁻⁷²¹ I—⁻⁷²² I—⁻⁷²³ I—⁻⁷²⁴ I—⁻⁷²⁵ I—⁻⁷²⁶ I—⁻⁷²⁷ I—⁻⁷²⁸ I—⁻⁷²⁹ I—⁻⁷³⁰ I—⁻⁷³¹ I—⁻⁷³² I—⁻⁷³³ I—⁻⁷³⁴ I—⁻⁷³⁵ I—⁻⁷³⁶ I—⁻⁷³⁷ I—⁻⁷³⁸ I—⁻⁷³⁹ I—⁻⁷⁴⁰ I—⁻⁷⁴¹ I—⁻⁷⁴² I—⁻⁷⁴³ I—⁻⁷⁴⁴ I—⁻⁷⁴⁵ I—⁻⁷⁴⁶ I—⁻⁷⁴⁷ I—⁻⁷⁴⁸ I—⁻⁷⁴⁹ I—⁻⁷⁵⁰ I—⁻⁷⁵¹ I—⁻⁷⁵² I—⁻⁷⁵³ I—⁻⁷⁵⁴ I—⁻⁷⁵⁵ I—⁻⁷⁵⁶ I—⁻⁷⁵⁷ I—⁻⁷⁵⁸ I—⁻⁷⁵⁹ I—⁻⁷⁶⁰ I—⁻⁷⁶¹ I—⁻⁷⁶² I—⁻⁷⁶³ I—⁻⁷⁶⁴ I—⁻⁷⁶⁵ I—⁻⁷⁶⁶ I—⁻⁷⁶⁷ I—⁻⁷⁶⁸ I—⁻⁷⁶⁹ I—⁻⁷⁷⁰ I—⁻⁷⁷¹ I—⁻⁷⁷² I—⁻⁷⁷³ I—⁻⁷⁷⁴ I—⁻⁷⁷⁵ I—⁻⁷⁷⁶ I—⁻⁷⁷⁷ I—⁻⁷⁷⁸ I—⁻⁷⁷⁹ I—⁻⁷⁸⁰ I—⁻⁷⁸¹ I—⁻⁷⁸² I—⁻⁷⁸³ I—⁻⁷⁸⁴ I—⁻⁷⁸⁵ I—⁻⁷⁸⁶ I—⁻⁷⁸⁷ I—⁻⁷⁸⁸ I—⁻⁷⁸⁹ I—⁻⁷⁹⁰ I—⁻⁷⁹¹ I—⁻⁷⁹² I—⁻⁷⁹³ I—⁻⁷⁹⁴ I—⁻⁷⁹⁵ I—⁻⁷⁹⁶ I—⁻⁷⁹⁷ I—⁻⁷⁹⁸ I—⁻⁷⁹⁹ I—⁻⁸⁰⁰ I—⁻⁸⁰¹ I—⁻⁸⁰² I—⁻⁸⁰³ I—⁻⁸⁰⁴ I—⁻⁸⁰⁵ I—⁻⁸⁰⁶ I—⁻⁸⁰⁷ I—⁻⁸⁰⁸ I—⁻⁸⁰⁹ I—⁻⁸¹⁰ I—⁻⁸¹¹ I—⁻⁸¹² I—⁻⁸¹³ I—⁻⁸¹⁴ I—⁻⁸¹⁵ I—⁻⁸¹⁶ I—⁻⁸¹⁷ I—⁻⁸¹⁸ I—⁻⁸¹⁹ I—⁻⁸²⁰ I—⁻⁸²¹ I—⁻⁸²² I—⁻⁸²³ I—⁻⁸²⁴ I—⁻⁸²⁵ I—⁻⁸²⁶ I—⁻⁸²⁷ I—⁻⁸²⁸ I—⁻⁸²⁹ I—⁻⁸³⁰ I—⁻⁸³¹ I—⁻⁸³² I—⁻⁸³³ I—⁻⁸³⁴ I—⁻⁸³⁵ I—⁻⁸³⁶ I—⁻⁸³⁷ I—⁻⁸³⁸ I—⁻⁸³⁹ I—⁻⁸⁴⁰ I—⁻⁸⁴¹ I—⁻⁸⁴² I—⁻⁸⁴³ I—⁻⁸⁴⁴ I—⁻⁸⁴⁵ I—⁻⁸⁴⁶ I—⁻⁸⁴⁷ I—⁻⁸⁴⁸ I—⁻⁸⁴⁹ I—⁻⁸⁵⁰ I—⁻⁸⁵¹ I—⁻⁸⁵² I—⁻⁸⁵³ I—⁻⁸⁵⁴ I—⁻⁸⁵⁵ I—⁻⁸⁵⁶ I—⁻⁸⁵⁷ I—⁻⁸⁵⁸ I—⁻⁸⁵⁹ I—⁻⁸⁶⁰ I—⁻⁸⁶¹ I—⁻⁸⁶² I—⁻⁸⁶³ I—⁻⁸⁶⁴ I—⁻⁸⁶⁵ I—⁻⁸⁶⁶ I—⁻⁸⁶⁷ I—⁻⁸⁶⁸ I—⁻⁸⁶⁹ I—⁻⁸⁷⁰ I—⁻⁸⁷¹ I—⁻⁸⁷² I—⁻⁸⁷³ I—⁻⁸⁷⁴ I—⁻⁸⁷⁵ I—⁻⁸⁷⁶ I—⁻⁸⁷⁷ I—⁻⁸⁷⁸ I—⁻⁸⁷⁹ I—⁻⁸⁸⁰ I—⁻⁸⁸¹ I—⁻⁸⁸² I—⁻⁸⁸³ I—⁻⁸⁸⁴ I—⁻⁸⁸⁵ I—⁻⁸⁸⁶ I—⁻⁸⁸⁷ I—⁻⁸⁸⁸ I—⁻⁸⁸⁹ I—⁻⁸⁹⁰ I—⁻⁸⁹¹ I—⁻⁸⁹² I—⁻⁸⁹³ I—⁻⁸⁹⁴ I—⁻⁸⁹⁵ I—⁻⁸⁹⁶ I—⁻⁸⁹⁷ I—⁻⁸⁹⁸ I—⁻⁸⁹⁹ I—⁻⁹⁰⁰ I—⁻⁹⁰¹ I—⁻⁹⁰² I—⁻⁹⁰³ I—⁻⁹⁰⁴ I—⁻⁹⁰⁵ I—⁻⁹⁰⁶ I—⁻⁹⁰⁷ I—⁻⁹⁰⁸ I—⁻⁹⁰⁹ I—⁻⁹¹⁰ I—⁻⁹¹¹ I—⁻⁹¹² I—⁻⁹¹³ I—⁻⁹¹⁴ I—⁻⁹¹⁵ I—⁻⁹¹⁶ I—⁻⁹¹⁷ I—⁻⁹¹⁸ I—⁻⁹¹⁹ I—⁻⁹²⁰ I—⁻⁹²¹ I—⁻⁹²² I—⁻⁹²³ I—⁻⁹²⁴ I—⁻⁹²⁵ I—⁻⁹²⁶ I—⁻⁹²⁷ I—⁻⁹²⁸ I—⁻⁹²⁹ I—⁻⁹³⁰ I—⁻⁹³¹ I—⁻⁹³² I—⁻⁹³³ I—⁻⁹³⁴ I—⁻⁹³⁵ I—⁻⁹³⁶ I—⁻⁹³⁷ I—⁻⁹³⁸ I—⁻⁹³⁹ I—⁻⁹⁴⁰ I—⁻⁹⁴¹ I—⁻⁹⁴² I—⁻⁹⁴³ I—⁻⁹⁴⁴ I—⁻⁹⁴⁵ I—⁻⁹⁴⁶ I—⁻⁹⁴⁷ I—⁻⁹⁴⁸ I—⁻⁹⁴⁹ I—⁻⁹⁵⁰ I—⁻⁹⁵¹ I—⁻⁹⁵² I—⁻⁹⁵³ I—⁻⁹⁵⁴ I—⁻⁹⁵⁵ I—⁻⁹⁵⁶ I—⁻⁹⁵⁷ I—⁻⁹⁵⁸ I—⁻⁹⁵⁹ I—⁻⁹⁶⁰ I—⁻⁹⁶¹ I—⁻⁹⁶² I—⁻⁹⁶³ I—⁻⁹⁶⁴ I—⁻⁹⁶⁵ I—⁻⁹⁶⁶ I—⁻⁹⁶⁷ I—⁻⁹⁶⁸ I—⁻⁹⁶⁹ I—⁻⁹⁷⁰ I—⁻⁹⁷¹ I—⁻⁹⁷² I—⁻⁹⁷³ I—⁻⁹⁷⁴ I—⁻⁹⁷⁵ I—⁻⁹⁷⁶ I—⁻⁹⁷⁷ I—⁻⁹⁷⁸ I—⁻⁹⁷⁹ I—⁻⁹⁸⁰ I—⁻⁹⁸¹ I—⁻⁹⁸² I—⁻⁹⁸³ I—⁻⁹⁸⁴ I—⁻⁹⁸⁵ I—⁻⁹⁸⁶ I—⁻⁹⁸⁷ I—⁻⁹⁸⁸ I—⁻⁹⁸⁹ I—⁻⁹⁹⁰ I—⁻⁹⁹¹ I—⁻⁹⁹² I—⁻⁹⁹³ I—⁻⁹⁹⁴ I—⁻⁹⁹⁵ I—⁻⁹⁹⁶ I—⁻⁹⁹⁷ I—⁻⁹⁹⁸ I—⁻⁹⁹⁹ I—⁻¹⁰⁰⁰ I—⁻¹⁰⁰¹ I—⁻¹⁰⁰² I—⁻¹⁰⁰³ I—⁻¹⁰⁰⁴ I—⁻¹⁰⁰⁵ I—⁻¹⁰⁰⁶ I—⁻¹⁰⁰⁷ I—⁻¹⁰⁰⁸ I—⁻¹⁰⁰⁹ I—⁻¹⁰¹⁰ I—⁻¹⁰¹¹ I—⁻¹⁰¹² I—^{-1013</}

پسر بر نشست از بر تخت اوی
 ازان ماند بهرام اندر³ شگفت
 بفرمود تا کوی پیرون برند
 بنه بر نهاد و سپه بر نشست
 سپاهی بکردار کوه⁵ روان 80
 چو آگاه شد خسرو از کار اوی
 فرستاد بپدار کار آگاهان
 بکار آگاهان گفت راز از نخست
 که با او یکی اند⁸ لشکر⁹ بجنگ
 دگر آنک بهرام در¹³ قلبگاه 85
 چگونه نشیند بهنگام بار
 بر رفتند کار آگاهان از درش
 چو رفتند و دیدند و باز آمدند
 که لشکر بهر کار با او یکیست
 هرانگه که لشکر براند براه 90
 زمانی شود¹⁸ بر سوی میمنه
 همه مردم خویشی دارد بر از
 بکردار شاهان نشیند بپار²²

بپا¹ اندر آمد سر و² بخت اوی
 بیژمرد و اندیشه اندر گرفت⁴
 درفش بزرگی بهامون برند
 بپیکار خسرو میان را بست
 همی راند گستاخ تا نهروان⁶
 غمی گشت زان تیز بازار اوی
 که تا باز جویند کار جهان
 ز لشکر همی⁷ کرد باید درست
 و گر¹⁰ گردد¹¹ این کار ما با¹² درنگ
 بود بیشتر گر¹⁴ میان سپاه
 بر رفتن کند هیچ رای شکار
 نبود آگاه از کار و¹⁵ لشکرش
 نهانی بر او¹⁶ فراز آمدند
 اگر نامدارست¹⁷ و گر کودکست
 بود یک زمان در میان سپاه
 گهی بر چپ و گاه¹⁹ سوی²⁰ بنه
 بیگانگان نشان²¹ نیاید نیاز
 همان در در و²³ دشت²⁴ جوید شکار

1 K, IV, VI—بپای 2 VI—و. 3 K, IV, VI—در. 4 K—دوب.:

چنین گفت کاند مرا گاه جنگ * بگیرم جهانی بمردی بچنگ
 نخرج من الری و ساق العساکر فلم یحس به إلا و هو نازل بالنهروان—⁶ ب—آب VI—⁵
 K—¹⁰ یکسر—IV—⁹ که با وی که آید ز—VI—⁸ همه—IV—⁷ 118 не переведено. 118
 او—K, IV—¹⁵ یا—I, K, IV, VI—¹⁴ بر—K, IV—¹³ بر ما—VI—¹² با ما—IV—¹² گیرد—VI—¹¹ اگر
 —I, K, IV, VI—²⁰ (против метра). در—IV—¹⁹ بود—VI—¹⁸ نامداری—VI—¹⁷ بنزدش—IV—¹⁶
 برد—VI—^{VI} ابا یوز در—²³ I, IV—²² بپیشش بکار—VI—²¹ بیگانگاننش—²¹ I, K, IV, VI—²¹ پیش
 برد یوز در دشت و—K—²⁴ باز و در

- 60 بدو گفت خسرو که ای شهریار
نمباشد² و گر چه بود در نهان³
و لیکن نگه کن بروشن روان
سپاهست با او فزون از شمار
اگر ما بگستهم یازیم دست
دگر آنک باشد دبیر کهن
65 سوارای که پرورده⁶ باشد برزم
ازین هر زمان نو فرستم یکی
مدان این ز گسته کاین ایزدبست
دل تو بدین درد خرسند باد
70 بگفت این و گریان بیامد ز پیش
پسر مهربان تر بد¹⁰ از شهریار
که یار¹² زبان¹³ چرب و شیرین سخن
هنرمند گز¹⁴ مردم بی هنر
- مباد آنک بر چشم تو¹ سوکوار
که بدخواه تو دور باد⁴ از جهان
که بهرام چوبینه شد پهلوان
سواران و گردان خنجرگزار⁵
بگیتی نیابیم جای نشست
که بر شاه خواند گذشته سخن
بداند همان نیز آیین بزم
تو با درد پژمان⁷ مباحش اندکی
ز گفتار و کردار نابخردبست
همان با خرد نیز⁸ پیوندد باد
نکرد⁹ آشکارا بکس راز خویش
بدین داستان زد یکی هوشیار¹¹
به از پیر نستوه گشته کهن
بفرجام هم خاک دارد بپر¹⁵

۴

- 75 چو بشنید بهرام کز روزگار
نهادند بر چشم روشنش داغ
چه آمد بران نامور شهریار
بمرد آن چراغ دو نرگس به باغ

VI- بدگمان-IV³ میباشد-IV² مبادا ز مرگ تو کس-VI مبادا روانت ز غم-K¹
گریان-IV⁷ K, IV⁷ خو کرده-VI⁶ (так!). خنجرگذاران کار-VI⁵ کم شود-K⁴ بدنهان
VI¹¹ بسی مهربان موبد-VI¹⁰ نگفت-K, IV⁹ صبرو-Л, I, IV, VI⁸ واند-
конец бейта испорчен. I, K, IV, VI¹⁵ با-I, K, IV, VI¹⁴ جوان-VI¹³ که یاری-IV¹² K-جوان
VI-испорчено; K-доб: IV-بسر

و لیکن ز آموختن چاره نیست * که گوید که دانا و نادان یکیست
بدانشی بود نیک فرجام تو * بمینو بود ناز و آرام تو
چنان چون تنترا خورش دستگیر * ز دانش روان را بود ناگزی
بهر کار یزدان پیروز و پاک * بخوان و مدار از کسی ترس و پاک

چو پنهان شد آن چادر آبنوس^۱
 جهانگیر شد تا بنزد پدر
 چو دیدش بنالید و بردش نماز
 بدو گفت کای^۳ شاه نابختیار^۴
 تو دانی که گر^۵ بودمی پشت تو
 نگر تا چه فرمایی اکنون مرا
 گر ایدونک فرمان دهی بر درت
 نجویم کلاه و نخواهم سپاه^۹
 بدو گفت هر مزد^{۱۰} ای پرخرد
 مرا نزد تو آرزو بد^{۱۳} سه چیز
 یکی آنک شبگیر^{۱۶} هر بامداد
 و دیگر سواری^{۱۷} ز گردنکشان
 بر من فرستی که از^{۱۸} کارزار
 دگر آنک داننده^{۱۹} مرد^{۲۰} کهن
 نوشتنه یکی دفتر آرد مرا
 سییم^{۲۵} آرزوی آنک^{۲۶} خال تو اند
 نبینند زین^{۲۸} پس جهان را بچشم

بگوش آمد از دور بانگ خروس
 نهانش^۲ پر از درد و خسته جگر
 همی بود پیشش زمادی دراز
 ز نوش پین روان در جهان یادگار
 بسوزن نخستین سر^۶ انگشت تو
 غم آمد ترا دل پر از خون مرا^۷
 یکی بندهام پاسه بان سرت^۸
 بپرسم سر خویش در پیش شاه
 همین روز^{۱۱} سختی ز من بگذرد^{۱۲}
 برین بر^{۱۴} فزونی نخواهیم^{۱۵} نیز
 کنی گوش مارا با آواز شاد
 که از رزم دیرینه دارد نشان
 سخن گوید و کرده باشد شکار
 که از شهریاران گزارد^{۲۱} سخن
 بدان^{۲۲} درد و سختی سر^{۲۳} آرد مرا^{۲۴}
 پرستنده و نا^{۲۷} همال تو اند
 بریشان برانی برین سوک^{۲۹} خشم

VI- که من-K^۵ خسرو تاجدار-K^۴ ای-IV^۳ نهانی-VI^۲ و لما اُمسی-B^۱
 نخواهم کلاه و نجویم-K, VI^۹ بر سرت-IV^۸ IV-б. оп.^۷ کس-T یک-K, IV^۶ اگر
 K-доб.:^{۱۲} درد و-IV^{۱۱} هرگز که-I, K, IV, VI^{۱۰} سپاه
 نه آن کس که این کرد ماند دراز * بما بگذرد هر چه رنجست و ناز
 Л-^{۱۸} دگر نامداری-K^{۱۷} و VI-доб.^{۱۶} نجویم-K, VI^{۱۵} بران سه-K^{۱۴} بر-K, IV^{۱۳}
 وزن-VI بران-K, IV^{۲۲} سراید-VI^{۲۱} مردی-K, IV, VI^{۲۰} یکی پیر داننده-K^{۱۹} گهی
 K-доб.:^{۲۴} (так!).^{۲۳} K-پر

یکی رودزن مردم خوب دست * مراورا بد و نیک دستان بدست
 ازین-K, IV, VI^{۲۸} پرستنده اند و-VI^{۲۷} دگر آن دو ناکس که-VI^{۲۶} بدین-IV^{۲۵}
 ز هر گونه-VI تو از درد-K بدل سوک-Л^{۲۹}

چو خسرو نشست از بر تخت زر
گرازمایگان را همه خوازدند
بموبد چنین گفت کناین تاج و تخت
مبادا مرا پیشه جز راستی
ابا هر کسی رای ما آشتیست⁴ 30
ز یزدان⁷ پذیرفتم این تخت⁸ نو
شما نیز دلها بفرمان دهید¹²
از آزدن مردم پارسا
سوم دور بودن ز چپ¹⁴ کسان
که در گاه و بی گاه کسی¹⁷ بسوخت 35
دگر هرچ²⁰ در²¹ مردمی درخورد
نباشد مرا با کسی²² داوری
کرا²⁵ گوهر تن بود با نژاد
نباشد شما را جز از ایمنی
هر آن کس که بشنید گفتار شاه 40
برفتند شاد از بر تخت او
سپهبد فرود آمد از تخت شاد

برفتند هر کس که بودش هنر¹
بر آن تاج نو² گوهر افشاندند
نیابد مگر مردم ذی بخت
که بپدای آرد همه کاستی³
ز پیکار کردن سر ما⁵ تهیست⁶
همین روشن⁹ و مایه¹⁰ بخت¹¹ نو¹¹
بهر کار بر ما سپاسی نهید¹³
و دیگر کشیدن سر از پادشا
که دودش¹⁵ بود سوی¹⁶ آن کس رسان
ببی مایه¹⁸ چیزی دلش بر فروخت¹⁹
مرا²¹ را پذیرنده باشد خرد
اگر تاج جوید گر²³ انگشتی²⁴
نگوید سخن با کسی جز بداد²⁶
ذی²⁷ از²⁸ بد²⁹ کردار آهرمنی²⁸
همی آفرین خواند بر تاج و گاه
بسی آفرین بود²⁹ بر بخت او
همه شب ز هر مز همی کرد یاد

¹ K — گردان زرین کمر — ² K — تاج بر — ³ VI — б. оп. — ⁴ Л, I, IV, VI —
ز ایزد — ⁷ K — گر اورا همه رای بیگانگیست — ⁶ K — سر ما ز پیکار کردن — ⁵ VI — راستیست
⁸ K — افسر و تخت — ¹⁰ K — همه راستی — ⁹ K — مایه — ¹¹ K — بخت — ¹² K —
VI — доб. б. 35 — ¹⁴ K — با شاه پیمان نهید — ¹⁵ K — با ما به پیمان کنید — ¹³ K — نهید — ¹² K, VI —
درگاه و بیگه — ¹⁷ K — (так!); VI — در گاه بیگه دلرا — ¹⁶ Л — نزد — ¹⁵ I, K, IV, VI —
دشمن — ¹⁸ K — بپر مایه — ¹⁹ VI — б. стоит после б. 31 текста; K — доб.: دلش را

کنون دست ازان شست باید همی * ره راستی جاست باید همی
VI — جوید ور — ²³ K — مرا با کسی نیست آن — ²² K — از — ²¹ I, K, IV, VI — آنچه — ²⁰ VI —
K — б. стоит после б. 39 — ²⁶ K — اگر — ²⁵ K, VI — من جست ار — ²⁴ K — б. стоит после б. 39 текста.
خواند — ²⁸ VI — б. оп. — ²⁹ K — رفت — ²⁷ K — بتازم — ²⁸ VI — б. оп. — ²⁹ K —
текста, вслед за б. 37 текста.

سپاهی بد¹ از برودع و اردبیل² همی رفت با نامور خیل خیل
از ارمینیه نیز چندی سپاه همی ساخت چون باد با پور³ شاه⁴
چو آمد به بغداد زو آگاه⁵ که آمد خریدار تخت مہی
ہمہ شہر ز آگاہی آرام یافت جہانجوی از آرامشان⁵ کام یافت
پذیرہ شدندش بزرگان شہر کسی را کہ از مہتری بود بہر
نہادند بر پیشگہ تخت عاج ہمان طوق زرین و پرمایہ تاج⁶
بشہر اندرون رفت خسرو بدر⁷ بنزد پدر رفت با باد سرد⁸
[چہ جوییم زین⁹ گنبد تیزگرد کہ ہر گز نیاساید از کارکرد]
[یکی را ہمی تاج¹⁰ شاہی دہد یکی را بدریا بملہی دہد]
[یکی را برہنہ سر و پای و سفت نہ آرام¹¹ و خواب¹² و نہ جای نہفت]
[یکی را دہد توشہ¹³ شہد و شیر بپوشد بدیہا و خز و حریر¹⁴]
[سر انجم ہر دو بخاک اندرند¹⁵ بتاری بدام¹⁶ ہلاک اندرند]
[اگر خود نزادی خردمند مرد ندیدی ز گیتی چنین¹⁷ گرم و سرد¹⁸]
[ندیدی جہان از بنہ بہ بدی اگر کہ¹⁹ بدی مرد اگر مہ²⁰ بدی²¹]
[کنون رنج در کار خسرو بریم بخوانندہ آگاہی²² نو بریم²³]

VI—б. оп. ⁴ تا پیشی—Л ³ K, I— اردویل VI— мисра испорчено. ² سپہ برد—I ¹

K—доб.: ⁶ آرامش و—Л ⁵

کنون پادشاهی پرویز شاه * بگویم کہ ہستم بدین دستگاہ

جویم ازین—K ⁹ K—б. 17 стоит после б. 25 текста; I—бб. 17—25 оп. ⁸ سرد باد—K ⁷ بداد—K

بدیہای—Л ¹⁴ توشہ و—VI توشہ از—K ¹³ خورد—K ¹² L, K, IV—оп. ¹¹ تخت—K ¹⁰

نبودی—K ¹⁸ оп. چنین—Л ¹⁷ بتاریک دام—K, VI ¹⁶ اندرست—Л ¹⁵ چنینی حریر

بد—VI ¹⁹ بہ—VI ²⁰ обратный порядок мисра; K—доб.: ²¹ VI—

یکی را بر آرد بچرخ بلند * یکی را کند خوار و زار و نژند

یکی را بنہای جگر خون کند * نداند کسی راز کو چون کند

VI—доб.:

ہر انکو بکوری و ناکام زیست * بران زیستش زار باید گریست

بخوانندگان آگہی—K ²² K—доб. б. 17 текста; ср. 'разнотение к б. 16 текста с б. 25 текста. ²³

پادشاهی خسرو پرویز

۱

چو گستهیم و بندوی^۱ بازرگشسپ^۲ فگندند^۳ مردی^۴ سبک بر^۵ دو اسپ^۶
 که درشب بنزدیک خسرو شود از ایران با آگاهی نو شود
 فرستاده آمد بر شاه نو گذشته شبی^۷ تیره از ماه نو
 ز آشوب بغداد گفت آنچ دید جوان شد چو برگ گل شنبلید^۸
 چنین گفت هر کو^۹ ز راه خرد بتیزی^{۱۰} ز^{۱۱} بی‌دانشی بگذرد^{۱۲}
 نترسد ز کردار چرخ بلند شود زندگانی‌اش ناسودمند
 گر این^{۱۳} بد که گفتی خوش^{۱۴} آمد^{۱۵} مرا خور و خواب در آتش آمد^{۱۵} مرا
 و لیکن پدر چون بخون^{۱۶} آخت^{۱۷} دست از^{۱۸} ایران نکردم سرای^{۱۹} نشست
 هم^{۲۰} اورا کنون چون یکی بندهام سخن هرچ گوید نپوشندهام
 هم اندر زمان داغ دل با سپاه بکردار آتش بی‌ایامد ز راه^{۲۱}

بر افگند - I, VI^۳ و آزرگشسپ - K آزرگشسپ - II^۲ همانگاه گستهیم - VI, C^۱
 K - شب - II, IV, VI^۷. (так!). دو اسپه بر اسپ - K سه اسپ - II^۶ با - I^۵ مرد - VI^۴
 کانون - K^۹ برنگ گل شنبلید - VI (так!); چو گلبرگ چون شنبلید - K^۸ سه شب
 چه - K^{۱۴} ازین - II^{۱۳} و - K^{۱۱} بتیزی - K, VI^{۱۰} کو - VI آن کو - I
 من - K^{۲۰} بر آتش - K^{۱۹} در - K, VI^{۱۸} یلخت - I, IV^{۱۷} بخوان - VI^{۱۶} آید - VI^{۱۵}
 بر اه - VI^{۲۱}

شاهنامه فردوسی

- ۹- در *II* همه جا بجای «کاین» «کین» ثبت است، ما همه جا املای «کاین» را در متن قرار داده «کین» را در حاشیه قید نکرده‌ایم.
- ۱۰- در *II* در ردیف و قافیه گاهی «او» و گاهی «اوی»، در نسخه‌های دیگر همه جا «اوی»، در متن «اوی».
- ۱۱- در *II* هر جا که وزن اجازه می‌دهد بجای «از» «ز» ثبت است، ما همین شکل را در متن نگاهداشته‌ایم.
- ۱۲- ترتیب دهندگان متن‌های چاپی شاهنامه همه جا «شارستان» و مانند آنرا به «شارسان» بدل کرده‌اند. از آنجا که در همه نسخه‌های خطی «شارستان» ضبط است ما این شکل را در متن نگاهداشته‌ایم.
- ۱۳- در برخی نسخه‌ها «نیاطوسی»، در برخی دیگر «نیاطوش»، ما شکلی که برای متن شاهنامه درست است یعنی «نیاطوسی» را که تحریف قدیمی نام «تپادوسی» است ترجیح داده‌ایم.
- ۱۴- همه جا در متن بجای «فرستاده» (یعنی «فرستاده» با یای وحدت) و «کرده»: «فرستاده‌یی» و «کرده‌ای» گذاشته‌ایم.
- ۱۵- حالت اضافه که در نسخه *II* با «ی» نمایانده شده است (خانه‌ی من، جامه‌ی من) بهمان شکل معمولی «خانه من» در متن قرار دادیم.
- ۱۶- از ثبت نسخه‌بدلیهای بسیار فراوان مانند: «ازین-ازان» و غیره و نیز پس‌و‌پیشی کلمات مانند: «زین و سیمین»- «سیمین و زین»، «چو من دیدم»- «چو دیدم من»، «چو بنشست بر گاه»- «چو بر گاه بنشست» و غیره که جز سنگین کردن حاشیه فایده‌یی نیست خودداری شده است. عده‌یی از نسخه‌بدلها مانند: «بدین-برین»، «بدان-بران»، «بدینسان-برینسان»، چونکه استعمال حروف اضافه «به» و «بر» در ترکیبات فعلی زبان شاهنامه هنوز معلوم نشده است، در حاشیه قید کرده‌ایم.

ترجمه بنداری وجود دارد. بر عکس واریانته‌ها و بیت‌های فراوانی را که بیشتر در نسخه‌های I و II و گاهی نیز در سه نسخه دیگر اساسی متن ما وجود دارند و در C و P وجود ندارند میتوان واریانت و ابیات قدیمترین بشمار آورد. این واریانته‌ها و بیت‌ها نخستین بار در متن انتقادی حاضر گنجانده و چاپ شده است. مقایسه قدیمی‌ترین نسخه‌های خطی با نسخه‌های چاپی شاهنامه بار دیگر نمایان می‌سازد که در متن انتقادی حاضر هسته اصلی قدیمی‌ترین واریانته‌ها جمع‌آوری شده است.

این مقایسه امکانات دیگری نیز برای پژوهش متن شاهنامه در آینده حاصل مینماید. مثلاً در این جلد نهم دو گروه متمایز نسخه‌های مختلف (گاهی با وجود رسم الخط و اشتباهات نسخه‌ها) آشکار و نمایان شده است: یکی گروه نسخه‌های خطی و چاپی I و IV و C و Γ؛ و دیگر گروهی که آنقدر واضح و نمایان نیست: I و K و VI و P. تمایز این دو گروه برای پژوهش مسئله وجود اقلاً دو نسخه اصلی شاهنامه که خود فردوسی در دوره‌های مختلف زندگی تهیه کرده است و مسائل دیگر تاریخ متن شاهنامه مصالح خوب و مفید است.

در متن این جلد، مانند جلد‌های دیگر، تا آنجا که ممکن بوده است، املاي نسخه II حفظ شده است؛ ولی در زیرنویس املاي واریانته‌ها بنابر قدیمی‌ترین نسخه‌ها می‌باشند. با وجود این در برخی موارد از ثبت اختلافی املاها، که جز سنگین کردن زیرنویس نتیجه دیگری ندارد صرف‌نظر کرده‌ایم و در زیر نمونه آنها را می‌آوریم:

۱- در II همه جا «نامها»، «جامها»، در متن «نامها» و «نامها»، «جامها» و «جامه‌ها».

۲- در II همه جا «گفت‌گوی» ثبت است، در متن «گفت‌وگوی».

۳- در II «پیش‌گاه»، در متن «پیشگاه».

۴- در نسخه‌ها و چاپ C «گلی‌نوش»، تنها در P تصحیح قیاسی «گلی‌نوسی»، در متن «گلی‌نوش».

۵- نسخه‌های IV و VI گاهی، و C و P همه جا «کندآور»، در متن «کنداور».

۶- در II تقریباً همه جا «آنچ، هرج، هرک» و مانند آنها ضبط است. ما آنها را در متن در شکل «آنچ» الخ قرار داده شکل «آنچه» الخ که در سایر نسخه‌هاست در حاشیه قید نکرده‌ایم.

۷- نسخه بدل «زایلستان» (VI، K)، «زاولستان» (I، II) و همچنین «زبان» (II) و نسخه‌های دیگر، «زفان» (گاهی نسخه I)، «شست» (نسخه‌های خطی) «شصت» (نسخه‌های چاپی)، «نوشت» (II)، «نبشت» (I)، «لاژورد» و «لاجورد» را در زیرنویس نیآورده‌ایم.

۸- در نسخه‌های چاپی اشتباه «پرمنش»، در متن «برمنش» (نک. برقرمنش، پست منش).

پیشگفتار

این پیشگفتار ملخص مقدمه‌ایست که در این مجلد بزبان روسی درج گردیده است. جلد نهم متن انتقادی شاهنامه بطور کلی مانند جلدهای دیگر ترتیب داده شده است. ولی از آنجا که این جلد آخرین است، تصحیح کننده برخی کارهای تکمیلی، که برای گذر به مرحله دوم تحقیق و تتبع متن که از طرف رداکتور جلد اول و دوم ی. ا. برتلس پیشبینی شده است (نک. پیشگفتار جلد اول، ص. ۱۹) لازم میباشند، در تهیه این جلد انجام داده است.

پیش از هر چیز، برای تعیین و تشخیص ارتباط متن انتقادی جدید با دیگر متنهایی چاپی و خطی، متن این جلد با متن دو شاهنامه: یکی چاپ ت. ماکان (نشانه اختصاری C) و دیگر چاپ ژ. مول (نشانه اختصاری P) از روی چاپ «بروخیم» (نشانه اختصاری T) و همچنین جزئی ازان با نسخه بایسنقری (قرن نهم هجری) متعلق به کتابخانه کاخ گلستان، تهران (نشانه اختصاری Γ) مطابقه و مقایسه شده است.

این مطابقه و مقایسه نشان داد که در جلد نهم قریب هشتاد در صد واریانتهایی که ماکان و مول بهترین و قدیمی‌ترین واریانتهای دانشمند، از مجموع چهل و هفت نسخه نسبتاً جدید (بعد از قرن نهم هجری)، که در اختیار داشته، انتخاب کرده‌اند و در متنهای خود گذاشتند در یک یا دو - سه نسخه از پنج نسخه قدیمی که ما برای ترتیب دادن متن حاضر انتخاب کرده‌ایم یافت میشود. در مواردیکه این واریانتهای به زیرنویس برده شده و در متن واریانتهای منتخب از دو نسخه خطی Γ و یا I قرار دارند، همگونی یک و یا بیشتر نسخهها (مثلاً I و IV) با C یا P در زیرنویس قید شده است (مثلاً: بدان - IV, VI, C).

واریانتهای جداگانه و گاهی قطعاً کوچکی را که در نسخه‌های مورد استفاده ما وجود ندارد ولی در C و P ثبت است باید از تعریفات و الحاقاتی بشمار آورد که در دوره پس از قرن نهم هجری در متن شاهنامه روی داده است. در متن حاضر از استفاده از این الحاقات صرفی نظر شده است، باستثنای چند مورد که بیستی فقط در C و یا P و

فهرست

پیشگفتار	۵
پادشاهی خسرو پرویز	۱۰
گفتار اذدر دامستان خسرو و شیرین	۲۱۰
پادشاهی شیرویه	۲۵۴
پادشاهی اردشیر شپروی	۲۹۳
پادشاهی فرایمین	۲۹۹
پادشاهی بوران دخت	۳۰۵
پادشاهی آزر م دخت	۳۰۷
پادشاهی فرخزاد	۳۰۹
پادشاهی یزدگرد	۳۱۱
ملحقات	۳۸۳

انستیتوی خاورشناسی

شاهنامه فردوسی

متن انتقادی

جلد نهم

تصحیح متن باهتمام آ. برتلس

زیر نظر ع. نوشین

مسکو ۱۹۷۱

آکادمی علوم اتحاد شوروی

سلسلہ آثار ادبی ملل خاور

متون

سری بزرگ

۲

ادارہ انتشارات «دانش»

شعبہ ادبیات خاور

شاهنشاہ فرودسی